

1995-1998

DÉAVARI ZOLTÁN

A műsorok szöveggyűjteménye

BASITY ERIKA

LŐRINCZ SUZSANNA

PÉTER ANGÉLA

A népszerű dalok gyűjteménye

DÉAVARI ZOLTÁN

HÓZSA ÉVA (tanulmányokkal)

JUHÁSZ GÉZA

A népszerű dalok gyűjteménye

BESEDES VALÉRIA

HÓZSA ÉVA

A kötetet szerkesztette,
az utószót írta, a szöveget gondozta és sajtó alá rendezte

DÉVAVÁRI ZOLTÁN

A műsorok adatait összegyűjtötte

BASITY ERIKA

LŐRINC ZSUZSANNA

PÉTER ANGÉLA

A nekrológok szerzői:

DÉVAVÁRI ZOLTÁN

HÓZSA ÉVA (tanulmányrészlet)

JUHÁSZ GÉZA

A képeket válogatta

BESZÉDES VALÉRIA

HÓZSA ÉVA

Megjelent a tóthfalui Logos Grafikai Műhely támogatásával

Életjel

ÉVKÖNYV 7.

*Fénykör, s körü az albica
Karja, amely, ha ember lenni,*

A kötetet szerkesztette,
az utószót írta, a szöveget gondozta és sajtó alá rendezte

DÉVAVÁRI ZOLTÁN

A műsorok adatait összeállította

BARTYERIK

LAJNCSIK

PÉTER

A műsorok adatait összeállította

HÓZ

Értel

ÉVKÖNYV

Értel

TÍZ ÉV HALÁL

Az Életjel lelkes fiataljainak, a szép szavak szerelmeseinek és népes táborának, hűséges híveinek

*Jól emlékszem: akkor éppen
Születésnapom volt. Korábban
Sohasem ünnepeltem; az évek
Szépen elröppentek, volt a
Munka, épült, aminek épülnie
Kellett, azt hittem, egyszer
Csak megöregszünk, s kell
Valami menedék: valami barlang,
Ahol az ember meghúzhatja magát,
S este, de inkább: éjszaka,
Az asztali lámpa fénykörében,
Másokkal hosszan társalogva,
Főleg azokkal, akik már
Köztünk nem lehetnek, hisz
Más kiterjedésben lebegve
Élnek – ha ez a szó: élnek,
Pontosan adná vissza a lényeket –,
Élik mindennapjaikat.
Aztán minden szertefoszlott.
A menedék, a barlang, a lámpa
Fényköre, s kinn az albícia
Karja, amely, ha emberi lenne,*

Csak egyes számban lenne említhető,
S mégis számtalan karral ölelne
Magához, ölelné a ház körül
Az éjszakát, az időt, melyben
Élni szerettem volna. S élni
Magamban: egyedül maradván.
Akkor indultak meg a tankok.
A fémes réműlet azóta kísért.
Azóta elveszett minden. A ház,
A könyvtár, az asztali lámpa.
Azóta kellene életjelt adni magamról.
Arról, hogy élek, hogy élünk,
A remények folytatódnak, akár
Csak szavakban, akár csak úgy,
Hogy a tíz esztendő halál
Mégsem a teljes megsemmisülés,
Valami maradt belőlünk: a mozdulat,
Az albícia illata, a rózsaszín
Virágon, melyeket feledni nem tudok.
Valami egészen elhanyagolhatóvá
Lett ez a létezés: úgy teszünk,
Mintha élnénk, szeretünk, visszük
Tovább, amít ránk hagytak örököül.
Az ősök. S közben, még ha minden
Ízében tiltakozik is ellene az a
Ragaszkodó kúrtás, feledünk,
Távolodunk, elmoszák bennünk a
Távlatokat a csillogó tavaszi
Belvizek. Feltámadásban immár
Aligha vélek hinni. A csontok
Ott áznak a temetőben; ősökhöz
Méltóan elfeledtetünk, egyszer
És mindenkorra. S e szavakat is
Csak azért körmölöm sorról sorra,
Mert még itt vagyok: tíz év halál
Után hátha van még tíz év tovább;
A tankok meg nem indulnak újra.

JUNG Károly

„...VALAMI SZENVEDÉLYESEN ÉL ÉS FOLYTATÓDIK...”

Négy évtized az írók, olvasók –
az irodalom szolgálatában

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy köszönhetem a 40 éves Életjel Irodalmi Élőújságot, s további sikeres, áldásos tevékenységre buzdíthatom lelkes és avatott szervezőit, szerkesztőit, lelkes irodalombarát szereplőgárdáját!

Legyen szabad e felemelő ünnepi alkalomból kifejtennem meggyőződésemet, hogy ezt a maga nemében alighanem egyedülálló magyar művelődési, irodalmi intézményt Szabadkán talán ösztönszerű vagy inkább tudatos hézagpótló szándék hívta életre négy évtizeddel ezelőtt.

Szögezzük le mindenekelőtt, hogy mind a királyi, mind a titói Jugoszlávia magyar városa Szabadka volt, ahol az egyéb nemzetek, nemzetiségek voltak kisebbségben, s innen érthető a Délvidék e városának oly gazdag művelődési, irodalmi és publicisztikai hagyományai. Talán elég, ha a város(ból indult) írói közül Kosztolányi Dezsőt, Csáth Gézát, Milkó Izidort említjük a régiek közül vagy Majtényi Mihályt, Gál Lászlót, Laták Istvánt stb. a két világháború közöttiek közül. De nem hagyhatjuk említetlen a *Naplót* és a *Hidat* sem. (Szemléltetésül: Majtényi Mihály nagy megtiszteltetésnek tekintette, amikor zentai újságíróskodása után Zomborból, az *Új Hírek* felelős szerkesztői tiszteről meghívták segédszerkesztőnek a *Napló*hoz.)

S mi történt ezután, 1944-ben és utána?

Valamilyen (párt-) határozat értelmében Szabadkáról Újvidékre vezényelték a „négytagú expedíciót” (Majtényi Mihály szavai), név szerint Keck Zsigmondot, Gál Lászlót, Majtényi Mihályt és Lévy Endrét, hogy magyar napilapot indítsanak *Szabad Vajdaság* címen, amely a mai *Magyar Szó* elődje. Utánuk aztán jöttek még Szabadkáról s más észak-bácskai helységekből újságírók, Szabadkáról nyomdászok az addig országos hírű Minervából, amelyek a

*Amiről Szabadka messze földön ismert:
a híres-nevezetes városháza*

régi Jugoszláviában az elsők között volt rotációs nyomdagépe. (A Forum valamikor a 60-as években szerzett valami hasonló nyomdagépet Kelet-Németországból!) Azután Újvidékre „telepítették” a *Híd* szerkesztőségét, s itt indult a többi újság is: a *Dolgozók*, a *7 Nap*, az *Ifjúság Szava*, a *Pionírújság* (ma: *Jó Pajtás*), a *Mézeskalács*, a *Sportújság*... Itt indult a magyar könyvkiadás a Testvériség-egység Könyvkiadóban, majd megalakult előbb a Progres Lap- és Könyvkiadó, aztán a Forum; itt indult a rádió magyar adása, melyet eredetileg Szabadkára terveztek, s itt indult el a magyar televíziózás is. Már 1945–46-ban itt indult az egyéves (!) tanári tanfolyam, 1946-tól pedig a Tanárképző Főiskola, mindkettő, természetesen, magyar tan-
székkal.

És Szabadkán, a Délvidék magyar városában, az itteni magyar művelődési élet hagyományokban gazdag természetesen központjában?

1945 októberében megalakult a Magyar Népszínház, csaknem 130 évvel az itt megtartott első magyar színelőadás, 91 évvel a kőszínház felépítése után. Ne feledjük, hogy ez a kőszínház, amikor elkészült, az akkori Magyarország egyik legszebb s technikai tekintetben legjobb ilyen épülete volt. Egressy Gábor kivált a „hallását”, azaz az akusztikáját dicsérte. 1948 őszén önállósult, azaz külön igazgatás alá került a Magyar Tannyelvű Tanítóképző több száz magyar tanulóval.

Az 50-es évek elején Szabadka város mind határozottabban s már-már sikerrel követelt magának magyar napilapot. Ennek eredménye végül is kompromisszum lett: 1953-ban Újvidékről Szabadkára helyezték át a *7 Nap* hetilap szerkesztőségét. S amint 1944 decemberében Szabadkáról vezényelték Újvidékre a már említett négytagú expedíciót, most Újvidékről vezényelték Szabadkára a Steinitz Tibor (főszerkesztő), Kollin József és Galamb János alkotta háromtagú expedíciót a *7 Nap* élén. Az újság szerkesztő- és újságíró gárdája igen gyors ütemben gyarapodott: tagja lett Kolozsi Tibor (aki Újvidékről jött haza!), Lévay Endre, Petkovics Kálmán, s egy évig (1953–54-ben) tagja volt e sorok írója is; állandó külső munkatársa lett a sikeres regényíró, orvos Munk Artúr és Kvazimodo Braun István törvényszéki bírő. Az expedíció két tagja, Steinitz Tibor és Kollin József hamarosan visszatért Újvidékre, mivel a lap szerkesztősége teljesen önállósult, főszerkesztője pedig Kolozsi Tibor lett. Semmiképpen nem lehet a lap önállósulásával-önállósításával kapcsolatos fej-

tegetésekben említetlen hagyni Nagy Ferenc igazgató, tekintélyes és befolyásos pártfunkcionárius szerepét és elvülhetetlen érdemeit. Különben igen rövid idő alatt bebizonyosodott, hogy Szabadkának, Észak-Bácskának, sőt az egész jugoszláviai magyarságnak igenis van igénye egy ilyen Szabadkán szerkesztett újságra. Beszédes bizonyítéka ennek, hogy amikor a *7 Nap* Szabadkára került, úgy 3–5000 között volt a példányszáma, de már alig néhány hónappal később nagyszabású bankettel ünnepelhették – újságírók, nyomdászok – a 10 000-en felüli példányszámot!

Ugyanez az igény, illetőleg ennek az igénynek a felismerése hozta létre s tartja életben immár négy évtizede az *Életjel* Irodalmi Élőújságot.

Mielőtt azonban erről a maga nemében egyedülállóan hosszú és folyamatos tevékenységről néhány szemléletes példa felmutatásával szólnék, hadd említsek néhány hasonló kezdeményezést, amelyek azonban csak rövid életű kísérleteknek számítanak az *Életjel* négy évtizedes folyamatos tevékenységéhez képest.

1955-től 1958-ig éppen ilyen irodalmi élőújság működött Újvidéken (a József Attila Művelődési Egyesületben?) *Szép Szó* címen. Tomán László tanár kollégám volt a kezdeményezője, s engem társszerkesztői közreműködésre kért fel. Nemrég Deák Ferenc költő, drámaíró barátom az Újvidéki Televízióban vele folytatott beszélgetés során emlékeztetett rá, hogy miután a *Szép Szó* egyik irodalmi estjén a fiatal költők egy csoportjában bemutattam, meghívtam a gimnázium önképzőkörének egyik estjére is, hogy a diákjaimnak is bemutathassam, s hogy ő, a költő is bemutatkozhatson nekik.

A *Szép Szó* tehát „élt” három évet.

Létezett egy hasonló intézmény Budapesten is. A Nagymező utca 1. alatt 1976-ban Keres Emil vezetésével kezdte meg működését az Irodalmi Színpad. (Egy alkalommal abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy jugoszláviai magyar – és nemcsak magyar? – írók, költők egy csoportját mutathattam ott be a népes közönségnek. A verseket, prózarészleteket igen neves budapesti színművészek tolmácsolták.) 1988-ban azonban „profilváltás” következett be, „műsorukon nagyobb részben színművek szerepelnek, de nem maradtak el az irodalmi estek, előadóstek sem”. (*Magyar Színművészeti Kislexikon*. Akadémiai Kiadó, 1994.)

A Radnóti Miklós Irodalmi Színpad tehát „élt” Budapesten 12 évet.

Semmiképpen nem hagyható ki e felsorolásból az Újvidéki Rádió M Stúdiója, ahol valamikor, a 60-as, 70-es (?) években rendszeres és igen színvonalas irodalmi estekre, „élőújságokra” gyülekezhetett a mindig igen népes közönség. Jeles hazai magyar – és nemcsak magyar – írókat mutattak be hazai irodalomtörténészek, kritikusok, az írók műveit pedig a Rádió drámai osztályának képzett színészei tolmácsolták. Láthatott és hallhatott a közönség az M Stúdió színpadjáról élvonalbeli magyar írókat, irodalomtudósokat, kritikusokat és ugyancsak élvonalbeli magyar színművészek tolmácsolásában remek irodalmi alkotásokat is. Láthattuk, hallhattuk ott többek közt Németh Lászlót, Déry Tibort, Nagy Lászlót, Juhász Ferencet, e műsorokat pedig a Kossuth Rádió neves szerkesztője, Bozó László komponálta.

Élt tehát az *M Stúdió* is talán két évtizedet.

S aztán, illetőleg közben 1958-ban megszületett az *Életjel* Irodalmi Élőújság. Megálmodta s szerkesztette – és megromlott egészségi állapota ellenére is

*Ahol negyven évvel ezelőtt első rendezvényünket tartottuk:
a Városi Könyvtár, az egykori Nemzeti Kaszinó impozáns épülete*

máig szerkeszti Dévavári Zoltán és ugyancsak avatott munkatársa, Horváth Emma rendező és a szövegmondás, a dikció kiváló szakembere.

Most pedig hadd szóljak néhány emlékezetes fellépésemről-szereplésemről az Életjel pódiumán, mert úgy vélem, hogy e műsorok részletes ismeretetésével, a műsorösszeállítással jól szemléltethetem a szerkesztőség program-koncepcióját s a programok realizálási módját.

1959-ben kaptam az első megtisztelő felkérést az élőújság műsorában való szereplésre. Mivel Dévavári Zoltánnal valamikor a 50-es évek elején ismerkedtünk meg, s akkor kezdődött máig tartó s mind szorosabb barátságunk és kölcsönös tiszteletünk egymás iránt, egymás irodalmi nézetei és tevékenysége iránt, természetes, hogy már az első hívásra ott is voltam. Az 1959. december 6-ai számban három elsőkönyves költőt mutattam be a közönségnek: Dóró Sándort, Huszár Zoltánt és Gulyás Józsefet. Talán nem kell bizonygatnom, milyen örömmel s némi büszkeséggel olvastam az elmúlt év végén, hogy Gulyás József *Versek – 1980* című kötetéért átvehette a Híd-díjat. Volt tehát alapja annak a meggyőződésnek, hogy az 1959-ben megjelent *Csak ember vagyok* című első verseskötve egy sikeres költői pálya kezdete.

1988-ban azzal a felkéréssel tisztelt meg az Életjel szerkesztője, hogy mutassam be a szabadkai közönségnek – „élőben” természetesen – az akkor 60 éves írónemzedék legjelentősebb alkotóit: Ács Károlyt, Dér, azaz Dévavári Zoltánt, Fehér Ferencet, Kalapis Zoltánt, Kopeczky Lászlót és Vukovics Gézát. Hogy ne csak az emlékezetemre hagyatkozzam, hadd idézzem a műsort beharangozó falragasz néhány sorát. Főcím: „Egy nemzedék köszöntése – A 28-as korosztály szerzői estje”. Műsoron a már felsorolt írók, költők. „Közre-

*Csaknem kezdettől fogva a Szabadegyetem, az egykori Munkásegyletem utódja
ad otthont előújtságunknak*

működik: Lőrinc Zsuzsanna, Némedi Imre, Pajor Gizella, Péics Hajnalka, Szekulity Angéla, Urbán Mária. Az est vendégei az ünnepelemek. Bevezetőt mond és a műsort vezeti dr. Juhász Géza. Kiállítás Kalmár Ferenc, Sáfrány Imre és Vinkler Imre alkotásaiból.”

A költőket bemutató és műsorvezetők személyének megválasztása aligha lehetett a véletlen műve. Dévavári Zoltán nagyon jól tudta, hogy e sorok írója – a néhány évnyi korkülönbségtől függetlenül – minden tekintetben igen közel állt ehhez a nemzedékhez mind irodalmi szemléletük, esztétikai nézeteik, mind írói-költői törekvéseik tekintetében. Igen hézagoss bibliográfiai adataim szerint e nemzedéknek szinte minden alkotójáról írtam, ha mást nem, legalább egy könyvismertetőt. Tehát ismertem írói-költői opusukat. Például: Fehér Ferencről a jegyzeteim szerint legalább húsz alkalommal írtam a *7 Napban*, a *Dolgozóknak*, az *Üzenetben* stb., a *Múltunk és jelenünk az irodalomban* (1983) című tanulmánykötetemben pedig egy csaknem 10 oldalas tanulmányban foglalkoztam a költészetével („Az az egy szót keresve”, 1978) Az *Életjelben* történt bemutatás előtt, 1984. május 29-én abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a költőt és életművét bemutathattam Budapesten a Kossuth-klubban „a Magyar Rádió és az Újvidéki Rádió közös irodalmi műsorának nyilvános felvételén”, tehát egyidejűleg a hazai és a magyarországi verskedvelőknek. 1987-ben az Újvidéki Színházban, Soltis Lajos *Vendégeink* című műsorában beszélgetést folytathattam a költővel az életművéről, költői hitvallásáról stb. A műsorban közreműködtek: Soltis Lajos, Balázs Piri Zoltán, Rövid Eleonóra, Dormán László és Dudás Anikó. Történt ez január 3-án, s néhány héttel-hónappal később ezt a műsort teljes egészében, úgy, mint Újvidéken, megismétel-

*Az Életjel szerkesztőségének első ülése 1958 októberében
(Dér Zoltán, Burkus Valéria, Galamb János, Urbán János)*

tük a baranyai Pélmonostoron és Vörösmarton, ahol a Horvátországi Magyarok Szövetségének vendégszeretetét élveztük.

Szintén írtam már Ács Károly első verseskönyvéről, a *Kéz a kilincsen*-ről 1953-ban, majd 1959-ben a *Csönd helyett vers* című kötetéről, melyet szerkesztettem is. Ott volt 1978-ban a Radnóti Színpadon is Budapesten az általam ott bemutatott jugoszláviai magyar költők között. S ne feledjük, hogy az ilyen irodalmi estek szerkesztői mindannyiszor kikérik az író, költő véleményét arról, akit a bemutatására felkérték, sőt leginkább maga a költő tesz erre javaslatot. 1995-ben azonban Ács Károly kiköltözött a családja után Kölnbe! Ebből az alkalomból ilyen címen írtam a távozásáról: *Vers helyett csönd?* (Magyar Szó, 1995. VII. 29.) Erre reagált költő barátom még 1995 decemberében, s többek közt ezt írta Kölnből egy képes levelezőlapra: „Köszönöm meleg, baráti soraidat, amiket távozásom hírére írtál. Három helyről is utánam küldték a cikk kivágatát, ami azt jelenti, hogy másokat is megragadott a közvetlen, spontán líraiság... Szeretettel és barátsággal Ács Károly”. Köln, 95. XII. 15.

Hasonlóképpen közel álltak hozzám (is) az Életjel-est alkalmából kiállító képzőművészek is. Sáfrány Imrével még valamikor az 50-es évek elején kezdődött a haláláig tartó barátságunk. 1952-ben például egy nagyszerű arcképet festett rólam (olaj), amely kiállításra került Palicson 1952-ben a Magyar Ünnepi Játékokon, s nem sokkal később a Mestro megfelelő ajánlással nekem ajándékozta a festményt.

Akárcsak „A 28-as korosztály szerzői estje”-ről, megőriztem az Életjel 1990. november 26-ai rendezvényének, irodalmi estjének a falragaszát is. Ekkor igen közeli íróbarátomat, félig-meddig a földimet (Kishegyes – Feketehegy

*Két évtized múltán ugyancsak napilapunk szabadkai szerkesztőségében
(Burkus Valéria, Galamb János, Dér Zoltán, Urbán János)*

majdnem szomszédos magyar falvak!) Németh Istvánt volt alkalmam bemutatni a népes közönségnek. A bevezetőm címe *Mogyorófavirág* volt, az „alcíme” pedig: „Egy igaz író”. Bizony annak is tartom, s az 1954-ben megjelent *Parasztki-rályság* című könyve óta is valamennyit olvastam, s a napilapunkban megjelenő tárcáit sem hagyom olvasatlanul. Ez az élőlűjság is igen jól, az író életművének ismeretében volt megszerkesztve, s a kísérőrendezvények is teljesen megfeleltek a célnak: egy író életművének sokoldalú bemutatásának. E sorok írójának bevezető tanulmánya után szólt az íróról Bordás Győző és Jung Károly, az író műveiből – természetesen Horváth Emma rendezésében és betanításában – részleteket olvastak: Bakota Lídia, Bethler Beáta, Gyarmati Erzsébet, Kalmár Zsuzsa, Lőrinc Zsuzsanna és Palágyi Szilvia, Varga Attila pedig furulyajátékával tette még teljesebbé a kiváló hangulatot. S ne feledjük: Dévavári Zoltán megrendezte Németh István könyveinek a kiállítását is.

Abban a szilárd hitben és meggyőződésben elevenítettem fel feledhetetlen, szép emlékeimet az Életjel Irodalmi Élőlűjságról, hogy ez a – vidékünkön egyedülálló – fontos intézmény a maga mögött hagyott négy sikeres évtized után is hasonló sikerrel működik tovább irodalmunk és olvasóink javára, hogy lesz folytatása az elkövetkező évtizedekben is, alapítóit pedig a négy évtizedes sikeres és áldozatos tevékenység után Szabadka városa nem felejtí el, hanem méltó elismerésben részesítí.

JUHÁSZ Géza

Életjel

1997. október 30-án, csütörtökön
19 órakor a Városi Könyvtár
emeleti olvasótermében

KÖTŐANYAG

az Életjel évkönyvének bemutatója

FELLÉP

Bada Irén, Jónás Gabriella,
Kasza Éva, Sziráczy Katalin
és a Csáth Géza Művészetbaráti
Kör tagjai

KÖZREMŰKÖDIK

Balázsevyi István (gitár)

KISÉRŐRENDEZVÉNY

Katona János író - portréinak kiállítása

Alkalmi könyvvásár

RENDEZŐ: Horváth Emma

Belépés díjtalan

SZÉP SZÓ ÉLŐ IRODALMI SZEMLE (1956–1958)

Újvidéken az ötvenes évek derekán nem volt szervezett magyar irodalmi élet. Író-olvasó találkozót szinte sohasem tartottak. Az a gondolat foglalkoztatta tehát, hogy a József Attila Művelődési Egyesületben fel kellene támasztani a magyar irodalmi életet. Mivel azt az egyesületek épp az idő tájt fosztották meg székhelyétől, az egykori Református Olvasókör épületétől, s helyezték ki a Külső Katolikus Kör egykori székházába, melyben lehetetlen volt komoly munkát folytatni, legalább irodalmi estekkel szándékoztunk összehozni, megmozdítani a tartományi székváros magyarjait.

Azzal a javaslattal álltam az egyesület vezetősége elé, hogy az akkoriban divatos élőlújságok mintájára indítsunk élő irodalmi folyóiratot. Ajánlatomat elfogadták, s az egyesület nevére való tekintettel a Szép Szó címet adtuk „élő irodalmi szemlé”-nknek. Az egyesület vállalata az anyagiak fedezését (plakátok nyomtatása, a vidéki írók útiköltségei), de tiszteletdíjat nem fizethettünk.

Egymagam nem győztem volna a szemle körüli szervező és szerkesztői munkát, ezért felkértem Juhász Gézát, az újvidéki magyar gimnázium magyar-tanárát és Sárosi Károlyt, aki az újvidéki rádióban dolgozott, legyenek a szerkesztőbizottság tagjai. Juhász személye azért is megfelelt, mert párttag volt, s a szemle politikai alkalmasságát is szavatolhatta.

1956 nyarán, ősz elején tettük meg az előkészületeket, s október 18-án „megjelent” az első szám. A műsorokat az egyesület Dózsa György utcai helyiségében tartottuk.

Számonként egy-egy költőt és elbeszélőt hívtunk meg, de voltak ún. rovatok is a Szép Szónak. A Valóságban riportok hangzottak el, a Porond című rovatban írókkal, szakemberekkel beszélgettünk, vitacikkek hangzottak el, a Figyelőben kritikusok szerepeltek. A Szép Szó egyik célja volt, hogy fejlessze a

kritikai gondolkodást, s teret adjon a kulturális, művészeti, irodalmi témákról folyó vitának.

Voltak ettől a sémától eltérő számok is. Egy-egy teljes számot szántunk Fehér Ferenc *Átom a dűlőutak szélén* című akkor megjelent könyvének, öt kritikus részvételével, Arany Jánosra és József Attilára emlékeztünk évfordulójukon, egy számban az akkori fiatal írók léptek fel, s egyszer a vajdasági szerb irodalmat kívántuk bemutatni, de sajnos, alig verődött össze néhány hallgató, s a műsor elmaradt. Ezután a Szép Szó nem jelent meg többé a József Attila Művelődési Egyesület otthonában. Összesen tizenhárom számot ért meg, az elmaradt lett volna a 14. Egy-egy műsort 50–60 ember hallgatott meg, de az Arany János-emlékszám alkalmából kb. 250 ember szorongott az egyesület termében. Harminckilenc író, újságíró, művész lépett fel a műsorokban – volt, aki nem is egyszer –, valamint három színész vett részt mint előadó a Szép Szóban.

A Szép Szó működését nem mindenütt nézték jó szemmel. Egyre hangsúlyosabban hallatszott az a vélemény, hogy a szemlének – állítólag jobb körülmények biztosítása miatt – át kellene mennie az Ifjúsági Tribün épületébe, s szervezetileg is oda csatlakozna. Hivatalos értesítés, rendelkezés – tudomásom szerint – erről nem érkezett az egyesület vezetőségéhez, csak beszéltek a dologról. A város egyik akkori – magyar nemzetiségű – vezetője egy alkalommal ellátogatott a vezetőség ülésére, s meggyőzte a tagokat, hogy jobb, ha a Szép Szó az Ifjúsági Tribünhöz csatlakozik. Később kiderült, hogy ez csak még egy lépés volt a József Attila megszüntetéséhez. Amikor a Szép szó – minden külön döntés nélkül – átment a Tribünre, én kiléptem a szerkesztőségéből. Egy ideig még mint Szép Szó létezett és működött, később teljesen beolvadt a Tribün szervezetébe, s a plakátokon sem tüntették fel többé a nevét.

Kétségtelen, hogy az a valamivel több mint egy év, míg a Szép Szó önállóan, illetve a József Attila kebelében fennállt, változatosságot vitt az újvidéki magyarok művelődési életébe, s a szabadabb irodalmi megnyilatkozásnak adott lehetőséget, alkalmat. Volt is emiatt összetűzésem egyik-másik kommunista íróval, funkcionáriussal, támadás is ért, pl. az újvidéki rádióban. Bizonyára ez is hozzájárult, hogy a párt fölfigyelt a jelenségre, sietett kisajátítani, lehetetlenné tenni a szemlét, s a végén megszüntették. De nemcsak a Szép Szót, hanem mint mondtam, a József Attila Művelődési Egyesületet is, amely 1962-ben fejezte be munkája. Áldozata lett az akkori újvidéki városi és párti vezetés magyarellenos tevékenységének.

TOMÁN László

EMLÉKLAPOZÁS

Az Életjel olyan élőjság, amelyet időnként lapozni is szoktunk. Természetesen nem oly módon, mint a többi újságot, ezt csak válogató emléklapozással olvashatjuk újra. És néha megtesszük, újraolvassuk, óvjuk az üvegtörékenységu élményt, az eltűnt, már rég eltávozott szereplőket, kitöltjük az előadást követően fenyegető ürességet. Valahogy úgy vagyunk ezekkel az előadásokkal, mint Mörrike hősnője, aki Mozart vendégjátéka után a zongorát is lezárta, nehogy idegen kéz érintse a billentyűket. Mi is ilyen érintetlen lapozásra törekszünk.

Az élőjság nem ismer tér- és időbeli határokat. A játéktér ugyan Szabadka, de ha az Életjelet „lapozom”, a vendégeket, a városon túlról érkezőket (is) látom, hiszen a művészet nem helyhez kötött, vallhatjuk Nemes Nagy Ágnessel együtt. Az Életjel-keret egyes és egyedi élményt nyújt, ellenben ha lapozok, a folytonosságot érzékelem. Az emléklapozás kronológiája más, az előadások villanásai, darabkái más előadások részecskéivel keverednek, mi már az új előadást „olvassuk”. Egységében éljük át a Dánia-műsor és a Rimbaud-est részleteit, a Kosztolányi-, Csáth- Illyés- és Radnóti-évfordulókat, Juhász Ferenc és Somlyó György jelenlétét, Pilinszky és Nemes Nagy Ágnes emlékestjének szilánkjait, Szeli István és más jelentős írók könyvbemutatóit, a bevezető gondolatokat elmondó tanár és tudósvendégek fejtegetéseit, valamint a tanítványok és önmagunk lámpalázás közreműködését. Így áll össze a sokrétű Életjel-háló, és Krúdy öreg, aggodalmas költőhőséhez hasonlóan nekünk is meg kell birkóznunk a szokatlanul nagy anyaggal.

Időt kell adnunk emlékezésnek, hogy kellően felajzghassa az átélteket, a mögöttek.

Az Életjel számomra kettősséget jelent – a rögzített és rögzítetlen kettősségét. A könyveket és könyvecskéket, illetve az örökmozgó előadásokat, a játéktér történéseit. Igazi élményem, az első élmény a rögzített formához kapcsolódik. Az első műhely volt a kezdeti nagy ismeretség, az Életjel Miniatűrök 12. sorszámú kiadványa, Dér Zoltán Kosztolányi önképzőköri tevékenységének dokumentumanyagát feldolgozó műve. Nemrég kerültek kezembe azok a nem éppen vakító fehérségu írólapok, amelyek az említett könyvecske szö-

Előítségünk igazi eltelője a közönség

vegrészleteit tartalmazzák. Gimnazistaként gépeltem át a részleteket – vado-
natúj, ajándékba kapott gépemmel (egy ujjal). Hogy miért tettem? Miért kel-
lett – a saját könyvemből saját magam számára – másolatot készítenem, erre
csak egy Füst Milán-parafrázissal válaszolhatok. Mi, az irodalom lázában élők,
szeretjük a felesleges dolgokat. Füst Milán bohóca böles bohócként nagy igaz-
ságot fogalmazott meg. Ezt azonban csak az időbeli távlat tudatosította ben-
nem. Utólag is boldog vagyok, ha arra gondolok, hogy már középiskolásként
ilyen felesleges munkát végeztem. Kosztolányi Csáthnak, illetve Brenner Jó-
zsefnek címzett műfordítás-bírálata ragadott meg, nyakatekert stílusa, iróniája
és öniróniája *A helység kalapácsát* juttatta eszembe. A fiatal Kosztolányi kriti-
káját bírálatparódiaként fogtam fel, ma is ennek tekintem, ha újraolvasom az
átgépelte töredékeket: „...-ne gondold rólam, hogy én a verset oly szemüvegen né-
zem, mint azok a kritikusok, kik az irigység setét üvegét illesztik be a bírálat oku-
lárjába.” A könyvecskében bejegyzéseket is felfedeztem, pedig a könyvekben leg-
feljebb aláhúzni, ceruzával szoktam megjelölni valamit, beírni, firkálni soha.

Azóta már Kosztolányi kritikája és a kritika kritikája Somlyó Zoltán *Sza-
badkai karnevál* című kötetének megállapításaival folytat párbeszédet olvasói
tudatomban.

Számomra az örök változás, a folytonosság, a hömpölygés behatárolhatat-
lan, mégis hagyományörző keretet adó tere az Életjel. Jelzi, hogy valami szen-
vedélyesen él és folytatódik, sőt megtörve megújul körülöttünk. Illan és rögzít,
bezárul és nyit. „Fellapozzuk”.

HÓZSA Éva

KONRÁD GYÖRGY KÉT MONDATÁRÓL

Klaus Hartung idézi a Die Zeitben 1998. november 19-én, és a Kritika folyóirat 1999. februári számában Egy apolitikus Berlinben c. cikkében (Glavina Zsuzsa fordítása) Konrád György szavait: „Amennyiben gondolataink elutasításába ütköznének, nem szeretnénk semmiféle harcba bocsátkozni”. A cikk írója ezekkel a szavakkal vezeti be az idézetet: „Csak egy rövid, szinte rejtett mondat volt, mégis új hangnem kezdett vele érvényesülni a berlini közéletben.”

Elképzelhető-e az idézett mondatban megütött „új hangnem” a berlini közéleten kívül, mondjuk „itt és most”? Költői kérdés, a válasz természetesen egyszerű, nem képzelhető el. A berlini közéleten kívüli világban, a balkáni közéletben (a „balkáni” nem térségi fogalom, hanem egyszerű me-

taforikus határozó) a gondolatok elutasítása azonos a fővesztéssel. Nem is nagyon szokásos a gondolatok elutasítása, mert csak „egy gondolat” lehet érvényes e metafora jelentéskörében; errefelé a kinyírás, a kiterítés, a „kitaposom a beledet” cselekményei mondják, gyakran igen hatásosan, hogy valamely gondolat elutasításba ütközött. Ha valakire árulót, kigyót-békát kiáltanak, annak komoly lélekjelenlétre és nyugalomra, némi bölcsességre van szüksége, hogy úgy

Konrád György

Az elmúlt időszak legjelentősebb irodalmi eseménye városunkban a neves író látogatása volt

vélje, a gondolatait utasították el, nem az életére törtek, egyébként békében, a cáfolat minden reménye nélkül tudhatja, hogy beárulták, feljelentették, besúgták az illetékes, mindenre mindenkor illetékes helyen. Akit kinyírtak, feljelentettek nem is mondhatja eme metaforikus közéletben, hogy nem szeretne semmiféle harcba bocsátkozni. Nem azért, mert esetleg nem harcias alkat. Azért se mondhatja, mert ad a gondolataira és úgy tartja, a gondolat gondolat marad a kinyírás és feljelentés ellenére is. Az sem mentség, ha más gondolatok nyomába eredt időközben és a régiek fénye a saját szemében is elhalványult. Azért nem mondhatja, hogy nem szeretne semmiféle harcba bocsátkozni, mert ha hallgat és a gondolataira bízva, hogy működjenek, nem nyújt újabb lehetőséget a denunciansoknak a további feljelentésekre és kinyírásokra, minek következtében az „új undokok” – Babarczy Eszter szava – kénytelenek elcsendesülni, az elcsendesülés pedig számukra a megsemmisüléssel azonos.

Akkor mi vár arra, akinek a gondolatai elutasításba ütköznek? Jobb, ha nem bocsátkozunk találgatásokba.

Még egy mondatot idéz a cikkíró Konrád Györgytől: „Aki mindig csak harcol, az nem felnőtt.”

Ez a mondat is megérne egy-két (metaforikusan) balkáni időszérűsítést, márcsak azért is, mert a felnőttiség valóban Konrád György „egyik” kulcsszava. Igazából a kulcsszó jelentését kellene leírni, az sem volna kalandok nélküli vállalkozás, ha a felnőttiség mint kulcsszó (szép)próza megjelenéseit tekintenénk át Konrád György korai regényeiben, és a kései Agenda-regényekben. A szóban forgó cikkíró természetesen a szó politikai tartalma érdekli, ezért mond-

A Konrád-est közönsége

hatja, hogy Konrád „számára Európa 1989-ben vált felnőtté.” Csakhogy Mézőly Miklós nyomán érdemes szem előtt tartani, hogy Európának vannak elfeledett részei és tartományai, amelyekről természetesen nem Európa feledkezett meg, hanem ők maguk feledkeztek meg önmagukról. Más szóval, azért tűntek el Európa emlékezetéből, mert belefeledkeztek mitológiájukba, legendáikba, szent hőseik eselekedeteibe. Aki belefeledkezik a múltba, megfeledkezik róla a jelen. A felnőtt képessége, hogy számon tartja a múltat, hőstetteivel és bűneivel együtt, semmit sem tagad le belőle és semmit sem ír át. De úgyszintén a felnőtt képessége, hogy vannak gondolatai, és másokról is feltételezi, hogy vannak gondolatai. Tudja, hogy ezek a gondolatok jól ellehetnek még ha nem is férnek el egymás mellett. Ezen kívül a felnőtt nem fél. Attól sem ha valamely gondolata ellenállásba ütközik. Még a (metaforikus) balkáni közéletben sem fél az ellenállástól. De nem is veszi számításba az ellenállást; nem azért gondol valamit, hogy „ellenállásba ütközzön”, s ezáltal, ha mást nem is ér el, legalább az árfolyama emelkedjen valamelyest.

Miféle illúziókat kelt bennem Konrád György szava a felnőtttről, az ellenállásba ütköző gondolatról?

Azt az illúziót, hogy a gondolatnak (képzetnek, érzésnek, hangulatnak) van helye az európai (a berlini) közéletben. Mondjuk 1989 óta a ledöntött falon túli Berlinben is. A felnőtttség korában. De mi van Európa más vidékein? ahol még a felnőtttséget megelőző korban a harcoknak, a múltnak, a hazugságnak élnek? Milyen sorsa jut ott a gondolat, amely akkor sem harcra kész, ha ellenállásba ütközik?

Mondjam azt is, hogy a felnőtttség, Konrád György kulcsszava, nem temporális fogalom, tehát nem a gyermekkor előzi meg, hanem a tudatlanság és az ostobaság kistérsége, mint szellemi és földrajzi provincia. A felnőtttség tehát minőség, a gondolkodás, az élet, a megértés cselekedeteinek értéke. Nem is kell rá másképpen tekinteni.

A felnőtttség korát megelőző tudatlanság és ostobaság a föld és vér érveivel indul harcba a másik, az idegen ellen, vészjósló csatakiáltással mindig harcba, sohasem másfelé, se máshová.

Ezért legjobb rábízni a gondolatra, válasszon magának sorsot. Még akkor is, ha errefelé mostanában se az életnek, se a gondolatnak nincs nagy ára. Ám arról sem kell megfeledkezni, hogy Konrád György feltételes módban beszél; azt mondja, „nem szeretnénk semmiféle harcba bocsátkozni”. Ha nyomós okot találunk az ellenállásba ütközött gondolatért síkra szállni, akkor harcba bocsátkozunk. Ezt közli a feltételes mód. Lám a grammatika is „beszél”...

BÁNYAI János

(Utólagos feljegyzés az Életjel 1995. november 8-án tartott előadása kapcsán.)

ÁCS KÁROLY

SZABADKA-ÓDA (töredék)

Voltál Szabadkán kisgyerek, iskolás,
aztán hiába telt csak az életed;
hatszáz évéhez hetven évéd
annyi se, mint buborék a mennyhez.

Mégis te volnál részese egymagad
– túszként? tanúként? – ennek az egyszeri,
egy füst alatt csapdát, kibúvót
nyújtani képes előadásnak.

bármeddig élsz is – U U – U –
-- U --- U U – U –
-- U – U – U --
– U U – U Szabadka lelke.

Mindent eszedben tartasz: ahogy föláll,
s megdől, de többé vissza nem áll soha;
a pillanatban múlt, jövő van,
épp csak a most, a jelen hiányzik...

-- U --- U U – U –
-- U --- U U – U –
-- U – U – U --
– U U – U U – U – U

(Újvidék, 1991.VIII. 6. – Köln, 1999. III. 3.)

KILÁTÁS HÁZBÓL, KERTBŐL

Az Életjel Könyvek szellemi kisugárzásáról

A könyv metaforikus értelemben idézheti a ház és a kert képzetét. Felfedezésre váró ismeretlen ház és varázslatos kert: a varázsló kertje. És mint ház és kert, sarkítottan ellentétes jelentéseket képvisel: az otthonosság, az intimitás, a jelenlét és az élet színterét a titokzatosság, a rejtély, a kivonulás és a halál helyével szemben; az ismertet az ismeretlen, a járt utat a labirintus ellenében. Mint a parafrázált Csáth-novellákban, Csáth-szövegekben.

Nem véletlen, hogy az elmúlt negyedik évszázad (1973–1999) során napvilágot látott Életjel Könyvek a város szellemi aurájából kinőtt két legnagyobb frői életművet, Kosztolányiét és Csáthét juttatják eszünkbe. S nemcsak azért, mert a 79 cím (plusz hét évkönyv) közül több is Kosztolányi Dezső és Csáth Géza műveit jelöli, hanem mert az Életjel jelentette irodalmi-szellemi műhelyben létrejött és kiadott más könyvek is reflektálnak (s nemcsak azok, amelyeket a kritikusai, a monográfusi vagy a történelmi szándék hozott létre) valamiképpen a Kosztolányi-féle, a Csáth teremtette hagyományra. Műfajiságukkal és műfaji jellemzőiktől függetlenül is érvényesítik azokat a törekvéseket, látásmódot, jelentéseket és fogalmakat, amelyeket a két idézett opus jelenít meg előttünk a magyar, a vajdasági és szabadkai irodalom történetében együtt és együttthatóan. Mindenekelőtt a helyi értékeket felvállaló, az egyszerűből, az otthonosból, az intim szférából a nagyvilágba kitekintő, s onnét az értékkeremtői szálakat, horizontokat magáévá tevő szemléletmódról van szó: a világban jelhagyás szándékáról, a világ dolgaival a megismerés által történő megtermékenyülés folyamatáról. Vallomások, karcolatok a szülőföldről, a városról, az életpályáról, az „élet jó és rossz dolgairól” (mint Csépe Imre *Határdombja*, Csáth Géza kritikákat, cikkeket, karcolatokat tartalmazó kötete, Dettre János cikkei, Somlyó Zoltán válogatott írásai, Lányi Sarolta szépirodalmi munkái, Lévy Endre *Régi utcák porában* címen kiadott jegyzetei, karcolatai) emlékezők (Cvetko

Malusev, Garay Béla vagy Pataki László könyvei sorolhatók ide), személyes naplók (a Kosztolányi, a Brenner és a Lányi család tagjai is kiemelkedően fontos esztétikai értéket, megdöbbentő vallomásanyagot hagytak ránk személyes jegyzeteikben; a Kosztolányi család levelezéséből összeállított kötetet, Lányi Sarolta és Munk Artúr naplóját kell itt elsősorban megemlítenünk) helytörténeti és írói monográfiák (Dudás Ödön, Gajdos Tibor, Sturc Béla, Vajda Gábor, Magyar László műveit említhetjük itt többek között), színháztörténeti, irodalmi és néprajzi örökségünkkel szembenező tanulmánykötetek, gyűjtések (mindenekelőtt Dér Zoltán Kosztolányiról szóló tanulmánykötete, Barácius Zoltán és Juhász Géza színházi könyvei, Beszédes Valéria néprajzi gyűjtései), esszé- és kritikakötetek (Mák Ferenc, Fekete J. József könyvei), természetesen a szépirodalmi munkák, régi és mai költők művei, autentikus elbeszélők, prózaírók alkotásai, Rónay István, Urbán János, Lévy Endre, Gajdos Tibor, Szathmári István, Dudás Károly, Biacsi Dávid, Kopeczky László, Gulyás József költészete és prózaíró művészete tartozik e korántsem teljes lajstromba.

A legtöbb *Életjel Könyv* még címében, kulcsszávaiban is idézi azt a hagyományt, amely forrásanyaga, létrejöttének termékeny talaja, indukáló momentuma volt: hogy a ház, az otthon, a tárgyi-szellemi örökség megőrzésének, továbbvitelének jelentéskörében jött létre. Maguk is értékhalmozó-megőrző házként és kertként funkcionálnak, ugyanakkor a megismerés, az utazás, az olvasás, a komparasztika és a fordítás által a más világokkal és értékekkel való összefüggés-teremtés, a teremtő értékbe emelés is sajátosságuk (pl. Beszédes Valéria: *A ház, Emberek és otthonok, Örökség I.-II.*, Szathmári István: *Ünnepnapok*, Gulyás József: *Vers – 1980*, Kosztolányi verseinek, Csáth novelláinak szerb fordítása etc.).

Kosztolányi Dezső és Csáth Géza valóságos, képzeletbeli kertjéből is utak vezettek a világba, a megismerhető ismeretlenbe, egy tágabb szellemi-irodalmi térbe. Maga az *Életjel* irodalmi műhelye is HÁZ és KERT. Méghozzá sokablakos ház, amelyből kilátás nyílik egy gazdag, el- és odavezető utakkal rendelkező virtuális irodalmi kertbe. S ebben a kertben a termékeny kutatás, a teremtő, feltáró szándék, az ÉRTÉK megismerése, megalkotása és befogadása jelentik a legfontosabb útjelzőket.

BENCE Erika

PÓDIUMUNKON HANGZOTT EL

CSÁTH GÉZA EMLÉKEZETE

ROMLÁS ÉS BOLDOGSÁG

Egy életmű új elemei

Több mint nyolc évtizeden át lappangott az a kézirat, amellyel az olvasó az előző oldalakon megismerhetett. Feleennyi ideig csupán e sorok írójának gyűjteményében, ahova az ötvenes évek végén került – nem kis áldozatok árán – egy ismert szabadkai műgyűjtőtől, aki viszont minden bizonnyal egy széthurcolt gazdag írói hagyaték megmentett értékes darabjaként jutott hozzá. Egy fiók mélyén várt tehát az idők jobbrafordulására, hogy megjelenessen. Nem azért, mert írója nem a nagy nyilvánosságnak szánta, hanem elsősorban azért, mert a politikai és társadalmi körülmények nem tették volna lehetővé kiadását, ha egyáltalán fölmerült volna közzétételének gondolata.

De hogyan is merülhetett volna föl, amikor szerzője a „testvéri egyetértésben élő szomszéd népekről” például így vélekedett alig pár hónappal a világháború kitörése után: „Szomorú hírek. Belgrád kiürítése. Hallatlanul lever bennünket. Take Ionescu [belügyminiszter] szemtelen cikke is nagyon elszomorít: hát csakugyan nincs rá mód, hogy a gaz románon méltó bosszút álljunk? Milyen hamis, álnok, következetlen. Ok nélkül gyűlölködő ez az ún. államférfiú. Éppen olyan, mint minden román velünk szemben. Nem lehet őket megváltoztatni, jóindulattal, szívességgel meggyőzni. csak az ökleinkre reagálnának. De milyen messze van az az idő, amíg módunk lesz rá, hogy igazán elbánjunk velük. Talán soha.” Módot kellene találni az erkölcsi bosszúállásra – írja a továbbiakban –, például „Románia csúfos meghódítására is”. (1914. dec. 13.)

Más nemzetekről sem volt sokat jobb véleménynel: az angolok barbárok, kapzsiak, önzők, gonoszak, nagyravágyók, a franciák bosszúra éhesek, a japánok uralomvágya határtalan, az oroszok falánkok, a szerbek pedig oly ostobák, hogy „dacból romlásba viszik egész országukat”. (1914. okt. 29.) Antwerpen bevételét ökolcsapásnak tartja „a gaz angol pofába” és végső rúgásnak „a

Az Üzenet Csáth-emlékszámának bemutatóján több magyarországi vendég is fellépett (Lőrinc Zsuzsanna, Rákai Orsolya, Keresztúrszki Ida, Hóza Éva, Dér Zoltán, Szajbély Mihály, Tolnai Ottó, Magyar László, Némedi Imre)

döglődő belgákba”, akiknek hatalmi tébolya nem fogja felforgatni 110 millió ember életét (1914. okt. 1–10.). A kezdeti harctéri sikerek meggyőzték arról, hogy „nemsokára diktálni fogjuk a békét és a békességet”. (1914. aug. 28.) Ezeket a sorokat akkor írta, amikor Magyarországon tetőzött a nacionalizmus. Fiatal volt, huszonhét éves, de nem olyan vad, mint amilyennek az ember a fentiek alapján gondolná. Nacionalista szólamaihoz nem társult hatalomszerző ravaszság, de az is igaz, hogy az eseményeket már nem naiv észjárásának üde prizmáján át szemlélte, s – amint azt decemberi 7-i, a háború kimenetelét mérlegelő, igen tanulságos sorai bizonyítják – jól tudta: a magyaroknak egyetlen barátja sincs, és Ausztria sem rokonszenves csaknem félszázada mások számára. Hogy töretlen optimizmusába csakhamar kételkedés vegyült, ahhoz az is hozzájárult, hogy a Szerbiából hazatérő katonák akasztásokról, agyonlövésekről, falvak fölgyújtásáról számoltak be. Föl is merült benne a gondolat, hogy ha hadifogságba esik, főbe lövi magát, mert a „magyar sereg is pusztít minden erejével gyereket, asszonyt, öreget”, s „ezt a szerbek nem bocsáthatják meg”. (1914. aug. 23.) S ami pár hónappal azelőtt még elképzelhetetlen volt, fölsejlik benne a vereség lehetősége is: „A szlávok győzelme esetén Oroszország megkapja osztrák Lengyelországot, a szerbek Bácskát és Szerémséget, Franciaország Elzászt, Japán Kiaocsout, és elvesznek az összes német gyarmatok.” (Uo.). Előérzete beigazolódott: az antant a következő évben, amikor ő még mindig abban reménykedett, hogy „mi diktálhatunk majd a békekötésnél”, elismerte Szerbia igényét. Abban azonban rossz jósnak bizonyult, hogy a had-

ban álló felek legkésőbb 1915 őszéig békét kötnek. (Később ezt az időpontot 1917 márciusában, majd 1918 januárjában jelölte meg.) Mint ahogyan túlértékeltelte képességét is, hogy vasakarattal úrrá tud lenni a koplaló napok kínszenvedésein. Vagy csak önmagát hitegette, hogy zaklatottságának e kritikus szakaszában végleges fordulat állhat be fölépülésében? A szerteágazó cselekvésre termett embereknél a bekerítettség tehetetlensége keres így kiutat.

Egyre világosabban látja, milyen pusztítást okoz a háború, amelynek borzalmait mellett a napóleoni hadjáratok kínjai eltörpülnek. Sajnálja a kétségbeesett legénységet, az öreg népfelkelőket és tiszteket, hogy a harctérre, a „vágóhídra” viszik őket. Tudja, hogy a vérengzésből senkinek sincs haszna. Malakiás próféta jövendölését (religio depopulata – elnéptelenedett vallás) olvasva attól tart, hogy a római katolikus népek, talán a franciák és a magyarok, meg fognak tizedeltetni, elpusztul az európai férfiak fele, a görög-római-keresztény kultúra. Az emberiség nem éri meg a 2200. évet, mert a nagy üstökös kivégzi „az egész ocsmány, gaz emberi nemet”.

Ennek ellenére a végső kiábrándultság csak jóval később következik be: „A háború elvesz tőlünk mindent. Egészséget, barátainkat, otthonunkat, polgári életünk titkait, a jó ügyünket, a szabadságunkat, jogainkat – ha az életünket még esetleg meg is hagyja.” (1916. márc. 13.) Csirájában ugyan már 1915. máj. 9-i bejegyzésében megtalálható („A kegyetlen háború...engem csaknem a végső pusztulásba döntött”), de tehetetlenségének és elveszettségének, reménytelenségének és pusztulásának okául majd csak évekkel később, egykori tanáranak, Moravcsik Ernő elmegyógyásznak írt, publikálatlan búcsúlevelében nevezi meg egyértelműen a világegést: A háború halottjának tekintem magam, mert ha ez közbe nem jő, elvontam volna a szert és elváltam volna. Így mindkettőt halasztgattam a békekötésig. Ez pedig oly soká váratott magára, míg számomra minden késő lett.”

Irodalmi újdonsággal is szolgál a napló, jóllehet hadba vonulása után a művészi élet perifériájára szorult. Egy-egy fővárosi kiruccanás alkalmával beszámol olvasmányairól, arról, melyik színdarabot és filmet látta, értékeli őket, de nem avat be a műélvezés titkába, mint akinek nem fontos, hogy kritikusi erkölcsét demonstrálja. Véleményét természetesen ama társadalmi felekezeti műveltségisményének szellemében fejezi ki, amelyhez tartozik, az elismerés és a fönttartás váltakozása azonban mintha a kimondás – visszavonás, kijelentés – megszorítás benyomását keltené. Kosztolányi föltűnik egyszer-kétszer, s azt is megtudhatjuk róla, hogy a háborút – noha a szépirodalommal ellentétben – nem tartotta a civilizáció és a barbarizmus harcának.

Csáth Géza pályájának ismerői mindeddig azt gondolták, hogy 1913 után főleg rövidebb, zömmel orvosi cikkeket publikált, novellát alig (1914-ben például csupán három újat, a következő három évben egyet sem, s az utolsót, a *Dénes Imrét* 1918-ban a Karinthy Frigyes és Kosztolányi szerkesztette *Eszteendőben*). Most azonban kiderül, hogy (noha a szépírói toll – mint ahogyan azt egy e kötetben nem olvasható följegyzéséből tudjuk – 1914 júliusának végén volt utoljára a kezében) alkotóerejének koncentrációjával ekkor is folya-

matosan dolgozott (több száz oldalas naplót vezetett, nagyszabású operett-terv megvalósítása foglalkoztatta, visszaemlékezéseit igyekezett mielőbb befejezni, rajzolt, festett, komponált), pedig egészségi állapota egyre rosszabbodott, fizikai bajai sokkal súlyosabbak, látomásai feketébbek, képzeletei riasztóbban voltak, mintsem gondolni lehetne. Fölsorolni is sok betegségének tüneteit: szívgyöngöseségre, rosszullétre, émelygésre, hányingerre, undorra, félelemérzetre, légszomjra, kettős látásra, fülzúgásra, fejfájásra, szédülésre, ingerlékenységre, végtagszagatásokra, lelki, reumás és izomfájdalmakra, érzékszervi zavarokra panaszkodik. Hipochondriás kényszer gondolatok, kínzó álmok gyötrik; gyakran bágyadt, kedvetlen, izzad, érzi, hogy testének teherbírása egyre kisebb; retteg a húgyvérűségtől, vérhastól, vesegyulladásától, tifusztól; olykor lebegés, máskor „emberevő hangulat”, néha pedig már a haldoklás érzése is erőt vesz rajta, a halál partján lévőnek, pusztulóban érzi magát, mint például 1916 augusztusában, amikor attól tart, hogy beteljesül az anagramma: Földes = elföd. Reggelenként, a rosszullet időszakának kezdetén páni félelmet érez, s irigylit az egészséges embereket, akik bámulni tudják a néptelen utcát és élvezni az élet teljességét. (E tekintetben különösen az 1915. augusztus 3-i összegezése tanulságos.)

A Liget Szanatórium-béli kezelés kudarc ellenére – hol a csőd tudatában, hol az öngazolás lázában – fölmerül benne a gondolat, hogy – ha a harcúterem maradna – egy három hónapos kúra talán segítene rajta, hisz jobb tűrni, mint meghalni. Máskor a fokozatos leromlással különvilágának törvényeit helyezi szembe, s öncsalással próbálja meg föloldani szorongását, enyhíteni panaszait (mértékletességgel remény van arra, hogy pantoponnal jó egészségben soká éljen az ember), habár jól tudja, hogy a morfinista érzései „önállóan születnek meg. Nem a mások érzései és gondolatai által szuggerálva, hanem a saját érzései és kombinálásai nyomán. Sokszor egyáltalán nem kapható érzésekre. Ilyenkor olyan, mint egy kellemetlenül érzéketlen, állatian vegetáló lény. Máskor meg túlérzékeny, mint egy paranoiás a rögeszméivel, amik azonban senki mását nem hatnak meg, nem érdekelnék”. (1914. dec. 7.)

Összecseng ez azzal a vallomásával, amely a szanatóriumból öccsének küldött levelében olvasható, s „mostani állapotára ugyanúgy jellemző, mint az akkorira, mert házasságlete továbbra sem kiegyensúlyozott, s a vádaskodás és megbocsátás, gyűlölet és szánalom, gyanúsítgatás és szégyenérzet árapálya gyakran váltakozik nála: „Megírom neked, hogy a válási tervek – ha még néha felbukkannak is – már nem komolyak többé. Mindjobban belátom, hogy Olga igazán kedves, jó és főképp pótolhatatlan feleség. Az a sok vád, amiket ellene magamban felhalmoztam, semmi egyéb nem volt, mint mérgezett állapotomból következő túlérzékenységnek a munkája. Minden tettét igyekeztem *rosszra magyarázni*, minden szavát kiszámított dolognak minősítettem stb., s ez az egész gépezet csak az önvádak leküzdésére való volt. Elsősorban magamat és magamat kellett volna vádolnom. Az m-ista azonban ebbe nem megy bele s inkább vádolja az egész világot, tehát elsősorban a környezetét, és szenvedéseit másokat tesz felelőssé, holott saját magának kéne szemrehányásokat tennie. Ez

azonban újabb szenvedéseket jelentene számára – és főképp azt a konzekven-
ciát, hogy a mérget abba kell már végképp hagyni. Egyiket sem akarja és így
inkább megfordítja a dolgot.” (1913. okt. 15.)

Ez a magyarázat minden bizonnyal válasz volt öccsének néhány hónappal
előbbi levelére, amelyben az szemrehányást tett neki azért, hogy évek óta csu-
pán ígérgeti: abba hagyja a kábítószeres szedését. Igaz, eddig komolyabb kárt
nem okoztak, de nincs olyan morfinista, aki három év után ne sérült volna meg
a bűnben. Ilyen még nem volt, – miért áztatja hát magát azzal, hogy veszély
nélkül vétkezhet, s tér vissza titokban a méreghez? Az ellenőrzők kijátszása
mulatságos lehet, de ez ostobaság, mert a játék csakis az ő pusztulásával
végződhet. „Valahányan az elvonásra rábírní akartunk, mindannyiunkat ellen-
ségnek tekintettél, s valószínűleg most is él benned az a néma vád, hogy én és
talán apa is irigyeljük téled a méreg gyönyöreit. „A szabadulás valóban köze-
leg” – ezt legalább tízszer írtad már nekem, s a leveledből azt olvasom ki, hogy
most is csak tréfálsz és bennünket, akiket a bűnöd egészen lefoglal, újra félre-
vezetni akarsz. Nincs komoly és igazi elhatározásod az elvonásra.” (1913. máj.
12.) Megrendítő, lehangoló, kíméletlenül őszinte szavak, pontos diagnózis, a vég-
kifejlett veszélyének korai fölismerése. Csáth mégsem fogadta meg öccse intelmét.

De mert szelleme ekkortájt még viszonylag ép, alkotóképessége elernye-
désének jelei még nemigen figyelhetők meg, fölörldőse során, annyi komor és
véres élmény birtokában is meg tudta ítélni munkáinak értékét: megelégedés-
sel állapította meg, hogy írásai, ha nem is olyan hatásosak, mint amilyenek ré-
gebben voltak, nem mesterkéltek, „igazak és természetesség tekintetében
elsőrangúak”. Valóban: a tárgyyszerűség hűvös közlésmódja jobbára már-már a
köznapis beszéd dísztelenségével nyilvánul meg. A tempó ugyan idegileg kime-
rítette, különösen falusi orvos korában mindjobban érezte a mindennapok le-
kötöző nyűgeit, sok minden kényszermunka volt számára, a művek zömének
félkész állapota gyötörte lelkiismeretét, de bízott benne, hogy idővel, a hábo-
rús pszichózis megszűntével enyhül nyaka körül a tennivalók hurka, s jönnek a
mostaninál még termékenyebb idők. Mert ha egyszer hazakerül – ahogyan azt
már néhány héttel bevonulása után megfogadta – kigyógyul átkos betegsé-
géből, üres kényszerszorgolataiból, és isteni bölcsességgel gyarapodva fogja
berendezni új életét, a valódi értékeket tartja majd értékeknek, félkészül a
még nagyobb próbákra, s az ország jövőjén és a polgári uralom eljövételén
dolgozhat.

Csak a morfiummámor szüneteiben, az érzékek csömör utáni újjáéledésé-
nek haljós, de friss ajzottságában érezhette így. Hogy volt oka kételkedni szán-
dékának valóra váltásában, s hogy a nehézségekkel komolyan számolt, az e
könyvből pontosan kiderül. Mint ahogyan az is, hogy tudatában volt elhivatott-
ságának. Mert mi mással magyarázható, hogy érdeklődése eszmélkedésének e
válságos periódusában az irodalmon túli szélesebb társadalmi horizontok felé
irányul?

Jóformán minden napja így telt el: szemben a halállal, de a hosszabb élet,
derűsebb munkálkodás reményében. Ez nem bizakodásának kiindulópontja,

hanem egy nagyon keserű számvetés konzekvenciája volt. Meggyőzően demonstrálja azt a mélypontot, melyről magát a megsemmisülésnek, önsanyargatásnak a léttel dacoló, a léttel szembeszegülő tragikus megnyilvánulása idején a fenség régióiba tornázza.

Novellát mind ritkábban ír. Nem csupán azért, mert elviselhetetlenül ránőnek a tennivalók. A téma súlya feszélyezi, olyannyira korlátozza, hogy mondanivalója nem tud szabadon kibontakozni. Talán ha kihasítana magának átfogó témáiból egy-egy szeletet, mely mélyfúrásra inspirálná, az egésze is érvényesebb, frissebb fölismerésekkel szolgálhatna. Úgy, mint régebben, a szörnyűségek tövén sarjadt történeteiben, amelyek attól érdekesekek, hogy lényegük sokféle ember, sokféle sors valóságában öltöttek formát. Ezért is volt árfolyamunk tisztelői szemében egyre magasabb.

Kiadatlan emlékiratában írja a háború kitörésének évében: „Belekezdtem négybe-ötbe, de mire elkészültek, mindegyik úgy hatott, mint egy regény első fejezete. Be kellett látnom, hogy ha a novellista kifejlődik és férfivá lesz, akkor regényíróvá változik. A tapasztalataim, az élettől való megfigyeléseim nem engedték meg többé, hogy ugyanazt az eseményt vagy jelenséget pár mondatba beleszorítsam. Az úgynevezett *novellatémák* nem érdekelték, gyermekes, kezdő íróhoz méltó dolognak tartottam egy úgynevezett novellatémát megírni. – Ehelyett sokat dolgoztam újabb pszichiátriai tanulmányaimon, és néhány olyan gondolatot fejtettem ki például az öröklésről, amellyel igazán meg voltam elégedve.” Írásművészetének a kulcsa található ebben a magyarázatban. A folyamat, a változás, amelyről beszél, döntő fontosságú szépírói műveinek megítélésében, s megkerülhetetlen adalék tudományos tevékenységének megértéséhez és annak fölismeréséhez, hogy mi mindennel kellett szembenéznie, ha hű akart maradni eszményeihez.

Elsőrendű nővum az is, amiről az 1914. november 20-i kétsoros bejegyzésből szerzünk tudomást: maga Csáth vette rá feleségét a narkotikumok élvezetére. Tette ezt annak ellenére, hogy jól tudta, milyen iszonyatos pusztítást okoz a szervezetben. Hiszen egy évvel előbb, az elvonókúra során nagyon sokat szenvedett, mert a délutáni injekciót megvonták tőle, s csak Olga jelenléte és az olvasás tette elviselhetővé számára a kezelést, különben – ahogyan arról öccsének 1913. november elsejei levelében bevallotta – egy gyorsabb elvonás esetén megszőkött volna. Pedig ekkor még erejének teljében volt, s dús fantáziájának jóvoltából – különösebb megerőltetés nélkül – naponta ötször-hatször is szerelmi örömeiben volt része, kamatostul kapta vissza a sorstól azt, amit régebben elmulasztott.

A másféle gondolkodást, a szakmai tapasztalatok tanulságait levonni nem képes voluntarizmusa, rossz lelkiismerete akart elnémitani mindent, ami felelősségére figyelmeztette volna? Nem tudni, de cselekedete akkor válik igazán rémisztővé, ha tudjuk, hogy Olga, akit hol minden baj okának, hol mindenkinél szeretetre és tiszteletre méltóbbnak tartott, de akihez olykor brutális is volt, alig egy évvel előbb megnyugvással vette tudomásul: szanatóriumba vult. „Tudom, hogy nehéz napokat is fogsz tölteni a kórházban – áll közölet-

len, datálatlan levetében – de arra kérlek (...). légy erős akaratú, kitartó, s akkor könnyen fogod legyőzni azt az aránylag csekély szenvedést, mely igazán semmi sem lesz ahhoz képest, melyet mindketten hónapok óta szenvedünk. Kedves Jóskám, gondold meg, micsoda öröm és boldogság már a pusztá gondolata is annak, ha néhány hét múlva frissen, pompás egészségben, elfelejtve az elmúlt nehéz heteket, tisztán látva és felszabadulva a kínzó, hazug gondolatok alól, egy gyönyörű szép, egészséges, boldog életbe lépünk, mely új lesz mindkettőnknek, mert hiszen megszabadulunk a rémtől, a méregtől, mely téged úgy elvont tőlem.”

Nem szabadultak meg. A kudarcok sorozata nem ért véget. Próbálkozásai, hogy csökkentse a napi adagot, sikertelenek maradtak, a javulás elmaradt, mert nem kapcsolta ki a beidegzett, rossz reflexeket, s mert évekkal előbb valószínűleg szentté avatta a morfiumot és a többi hasonló szert. Autoszugesztíóval sehogyan sem boldogult, talán nem is akart, hiába könyörgött földöntúli segítségért, hiába bízta a Megváltóra a sorsát. Mégis úgy tartotta, hogy minden tanácsa és cselekedete szentírás felesége számára, amit az készségesen belátott. Talán ezzel magyarázható, hogy a későbbiek során sem utasította vissza a pantopont.

Ez újabb tanulsága ennek a kötetnek: ő, aki tizenhét évesen a hittan eltörléséért kardoskodott, mert „E tárgy nevetséges kényszerzubbony a természet elmén, a friss, egészséges agyvelőn”, s mert „a XX. században ibseni és nietzschei elveket kell adni a jövőendő férfiaknak (*A hittan tanításról*. Bácsország, 1905. jul. 23.), most egyre jobban hiszi, hogy van Isten, van túlvilág, ha kegyelmét érzi, tizenöt koronát oszt szét a szegények között, Krisztus tanításait csodálja, a Bibliát olvassa, s láthatatlan, szent erők kegyelmének tartja, ha a javulásnak a legkisebb jelét tapasztalja magán. Megrendítő vallomását majdhogynem teljes egészében érdemes idéznünk: „Ó jó Istenem, ha élsz és létezel, add most tudtomra ezt, hogy otthagya a bűnös és önző élvezetek hajszolását, visszakerülhessek az igazi munkás és emberi életbe, amelyet olyan könnyelműen és meggondolatlanul elhagytam. Ha segítesz rajtam és kivezetsz a labirintusból, ahol a fekete »Minotaurusz talán még halálra keresett engem, becsületesen meg fogom becsülni az élet szép kincseit, tehetségeimet, és egyetlen célom lesz, hogy az embereket jobbakká, nemesebbekké és igazabbakká tegyem, s így hozzád közelebb hozzam őket. Ezt fogom tartani életem legszebb és legdicsőbb feladatának, és úgy gondolom, hogy akkor Te meg fogsz engem ajándékozni a megelégedésnek és a reménynek isteni ajándékaival, amelyek felülmúlnak minden e földön elérhető értéket és élvezetet. Ezzel a gondolattal és reménnyel indulok az útnak a Te szent fiadnak, Jézusnak a nevével ajkamon! Segíts engem! – és én sem fogom magam elhagyni.” (1915. ápr. 18.)

Az álmok, vágyak tárháza azonban az idő múlásával lassan kiürült, mert a lélek televényéből nem nőtt ki ismeretlen csoda. Fontos fejlemény, amely jól érzékelteti a munkásságában beállt korszakváltás lényegét: mivel szellemi frissesség tekintetében még távol volt a mélyponttól, s mert fölfedezte, hogy még mindig igen jól ír és jó ötletei vannak, az irodalomhoz való visszatérését ter-

vezette. Két regény megírása mellett a háború előtti és utáni nemi élet(!), az új szexuális erkölcs témáját akarta színműben földolgozni, aztán meg *Balsors, akit régen tép* címmel iránydarabot szándékozott írni 1848-ról, hogy kifejthesse: a nemesség makacs kicsinyessége, rendi érdekeinek nyomorult védelmezése miatt bukott el a szabadságharc. Kegyetlen őszinteséggel akart rámutatni az ország átkára: az egyetemes érdeket néhány ember mindig föláldozta egyéni érdekeinek. Ezt azonban majd csak a veszített háború végén, a forradalmak közelségében, 1918. november 1-jei, ugyancsak közöletlen följegyzésében fogalmazta meg tömören: „A hatalomhoz göresösen ragaszkodó mágnás- és dzsentripárt emberei (...) makacsul állították, hitték, hogy ők, csak ők a hivatott vezetői ennek az országnak. (...) Nem gondolták meg, hogy Angliával egyáltalán nem lehet, nem szabad kikezdenünk, mert nekünk sohase lehet akkora lélegzetünk, mint neki. Szóval ahhoz nem értő, tájékozatlan emberek ültek a diplomáciai főhelyeken. Így jutott Magyarország *nem most*, hanem a négyévi vér folyás által egy második Mohácshoz.” Megváltozott tehát a véleménye Angliáról s az angolokról, akiket még nem is olyan régen, 1916 januárjában legszívesebben kiirtott volna, mert nem emberek, most pedig, három hónappal később azt tartja róluk, hogy sokat lehet tanulni tőlük: öntudatosságot és tudatos akarást.

Itt kell idéznem egy másik jegyzetét 1914-ből, mert szoros kapcsolatban áll a fentivel. Szorongva teszem, mert a sok idézetéssel már eddig is alaposan visszaéltem az olvasó türelmével, de mert többségük itt jelenik meg először, adataik gazdagsága, Csáth lényegre szorító érvétele némileg talán kárpótol mindenkit, aki kíváncsi arra, mennyire érvényesül és mennyire megbízható értéktudata, póztalan tárgyilagossága. Mivel azonban másutt (Üzenet, 1996/9.) már teljes terjedelmében közöltem, íme csupán politikai vonatkozású része: „Magamban levontam a szomorú tanulságot: Magyarország nem alkotmányos állam, csak játssza az alkotmányosdit, itt normális parlamentáris eszközökkel nem fog soha uralomra jutni a nemzet többsége, csak erőszakos eszközöktől lehetne sikert, változást remélni. Azt, hogy a látszatalkotmányból valódi alkotmány legyen. De ehhez az volna szükséges, hogy az egész nemzet együtt szálljon síkra a saját érdekeiért, mert ha nem, akkor egy áruló kisebbség az ő relatív hatalma árán sikerrel árulhatja el újra és újra az összesség érdekeit. Hazánk történelméből azt a következtetést vontam le, hogy ez újra és újra így lesz. Ha nem rosszhiszemű árulás, hát jóhiszemű – bár alapjában szintén önző érdeken alapuló – pártoskodás mindig meg fogja hiúsítani a 67-es kiegyezés betű szerinti végrehajtását, tehát Magyarország anyagi felvirágzását és igazi ki-fejldését.”

Föl-fölújulnak benne állandó ihletforrásai, a régi szabadkai és palicsi emlékek, nosztalgiával gondol a gimnáziumi napokra, amikor „békés lőtávoból” élvezte a világtörténelmet és nem szenvedett rettenetes viharában, mint most; keserőségei töltik el az apja és közte feszülő ellentétek; kegyelettel idézi anyai nagyanyja alakját, s azt a huszonegy évvel előtti éjszakát, amikor imádott édesanyja meghalt. Olyan lírai szépségű sorokkal, hogy a naplónak ez a része legjobb novelláira emlékeztet. (1916. febr. 6.)

Nagymértékben növeli a kötet jelentőségét az álmok analízise. A szakemberek, a kutatók számára valóságos kincsesbánya, mert megmutatja, hogyan próbálta meg Csáth a gyakorlatban alkalmazni a freudi módszereket. Nem kevésbé fontosak és tanulságosak év végi mérlegei, amelyek nélkülözhetetlen adalékok egy majdan megírandó monográfia szerzője számára. A szerelemben is a „maró és szent” gyönyört hajszolja, akár a művészetben. Nála még az életöröm kultuszát szolgáló erők is rejtelmesek, vadak és félelmetesek. A szexuális intimitások a mámoros hangoltság közegében jutnak kifejezésre, s annyiban különböznek az eddigiektől, hogy még inkább a maguk pőreségében nyilvánulnak meg, mint régebben, például a pornográf képek rajzolásakor, amelyekről, ha emlékezetünk nem csal, itt szerzünk először tudomást.

Fontos dokumentum ez a kötet, megjelenése Csáth Géza utóéletének fontos eseménye, mert testközelből kísérhetjük nyomon emberi tragédiáját, új föl ismerések ötvözetében láttatja velünk, milyen drámai küzdelmet vívott szenvedélyével a háború első két és fél évében. A 1912/13-as naplójánál többszörösen terjedelmesebb kézirat akár új Csáth-műnek is tekinthető, de mindeképpen annak folytatása, amely sok új, hiteles forrásként hasznosítható elemmel gazdagítja ismereteinket. Megkerülhetetlen munka, amely méltóképpen reprezentálja szerzőjét: a világháborús mámor lelohadásának és a roncsolás folyamatának érzékeltetésével a démoni helyett az élet értelme mellett tanúskodik, fölfedi a csúnyságok mögött rejlő nemességet. Egy olyan sokoldalú művész vajúadását, sebzettségének, tépettségének okait, akiben a létezésbe kivetett ember egzisztencialista életérzésének előképét is láthatjuk, s akinek az élete – ahogyan azt egy hevenyészett levelében önmagáról megállapította – kettős volt: romlás és boldogság.

DÉR Zoltán

(Üzenet, 1997. szeptember-október –

Elhangzott az élőújság Csáth Géza emlékezete című estjén 1997. december 4-én.)

A LÉLEK LETT MÁS

Csáth Géza ismeretlen naplójegyzeteiről

„Jó távolra! Ó, a mi földünkön
csak rövid távolságok vannak...”

(Csáth Géza: *Hegyszoros*)

„Én érzem és világosan látom ezt a kort. És bizonyára érzik és látják mások is.” A Jókai kapcsán lejegyzett ismert Csáth-sorok motoszkaálnak bennünk (*Egy Jókai-regény analízise*, 1917), amikor újabb felfedező útra indulunk, a még kéziratban levő Csáth-művek felkutatására vállalkozunk. Most, amikor az életmű kezd kibontakozni előttünk, újabb és újabb szövegek bukkannak fel, hihetetlen szellemi kaland egy még újabbat kézbe venni. A *Napló* eddig ismert részleteinek közzététele fontos, bár sokak által vitatott lépés volt. azóta megbí-

Hózsá Éva

zonyosodtunk Csáth komplexsérelemeiről, feltártuk a nemi élvezet és a kábítószer-adagolás intim részleteit, ezek már a további naplójegyzetekben sem hatnak újdonságként. Az új olvasmány ugyanis a *Napló* folytatása, a „felfordult világ impresszióit” tartalmazó háborús bejegyzések sora, amelyek a naplójegyzeteken belül is külön egységet képeznek (1914–1915). Csáth az említett Jókai-elemzésben utal a háború korszakhatároló jelentőségére: „... a háború után egy új leltározás és átértékelés fog végbemenni irodalmunkban. Érezni ezt a levegőben is.” Újra fogják vizsgálni az összes magyar író – jövőöli Csáth 1917-ben.

A háborús napló tehát éppen az az értékválság- és értéktáralakulás-korszakot tárja elénk. A vázlat-

szerű jegyzetek mögött megnyilvánul a novellaíró tehetsége, a teljességet kereső művész magánya, aki azonban még nem jutott el a magány nyugalamába, amelyre a *Horváték* c. dráma főhőse hivatkozik feleségének: „Nincs senkim. Magam vagyok. De a magányom nyugalját nem ajándékozhatom oda neked. Nehezen szerettem meg. Nagyon nehezen. Nehéz munkával. Bele is öszültem ebbe a munkába egy kicsit.” (*Az életet nem lehet becsapni*. Magvető, Bp., 1996., 112.) A háborús napló legfőbb sajátossága tehát az átmenetiség. Az újat nem az említett szenvedélyek részletezése jelzi, hanem a történelmi-politikai fejtegetések, valamint egy meglepő irodalomtörténeti adat. Jónás Olga, a feleség ugyanis egy időre szintén a kábítószer rabjává vált.

Csáth számára mindig fontos volt a műalkotás és a kötet kompozíciója, erre Szajbély Mihály monográfiája, valamint „novelláskötetének” utószava is kitér. Még a háborús jegyzetek esetében is felfedezhetünk némi szabályosságot. A kusza, zilált fragmentumokat követően a „háborús emlékirat” írásának attitűdje kerül előtérbe, és Csáth anekdoták, történetek, esszyszerű fejtegetések, álombetétek (ez utóbbit néha vázlatyszerűen oldja meg) leírására is vállalkozik. Eleinte a mozgósított katona „alsó”, emberközeli perspektívájából látatja az ugyancsak dinamikus történéseket, később inkább az összefüggéseket „felülről” vizsgáló, a teljességet szemlélni akaró, kiábrándult művész nézőpontja érvényesül. A háborús események lehetővé teszik a Csáth által mindig is igényelt ember- és önismeret megszerzését, sőt ennek valamiféle stendhali magaslatát. A modern ember ugyanis a megismerés hiányában él: „A modern ember ezen az úton haladva (ti. a hivatásos emberismerő semleges

nemtörődömségének útján) nemcsak az emberekkel, de magával szemben is érzelmi holtpontra kerülne, ha nem fáradna el az emberismerés és önismerés, az emberkezelés és önfegyelmelés nemes és morális játékában, és nem engedné szóhoz jutni a primér, gaz, akaratos ősi énjét, aki azután rendet teremt a lelkében.” (*Az emberismeret és a társadalmi fejlődés*. Huszadik Század, 1909. április.)

Az önmaga lelkét fürkésző Csáth a háború elején elérhetőnek véli a békét, ám ahogy bonyolódnak a történelmi szálak, egyre messzebbre elkerül tőle. Az első napokban még a gyermek ujjongásával fogadja az ösztönélet örömeit: az evést, a fürdést, a nemi kielégülést. A „kábitó vonzás”, a legyőzhetetlen szenvedély is teljesen háttérbe szorul. Az események és az idő előrehaladtával szorongása fokozódik. félti nemzetét, valamint a béke és a békesség lehetőségeit latolgatja. „Hazaféltő” gondolatai a romantika „sorszerűségét” idézik: „kizsákmányolt szegény Tiborc volt mindig, az is marad.” Csáth kezdeti optimizmusát a jövőtől való rettegés, az egyre szűkülő távlat követi. Félelme hazájára és magánéletére is kiterjed. A napló az író közérzetéről és „közérzetkomplexeiről” vall. Az idő ismét központi szerepet tölt be – Csáth a jelent éli, de a múlt szépségére és az új élet távlatára, távlatlehetőségeire gondol. Merész történelmi kérdéseket vet fel hazájával, Szerbiával, az orosz helyzettel és Franciaországgal kapcsolatban – közben természetesen afféle krónikásként utal a háború újabb és újabb eseményére –, ez a rákérdező magatartás új látószöveget is nyit. Némely kérdése, reflexiója a mai történelemtudomány számára is újszerű megközelítést eredményezhetne. Magánemberként a jövőjén töpreng. az új élet lehetőségeit kutatja – a feleség oldalán. Erre utalnak a következő Csáth-jegyzetek: „Általában: mi az élet, hogyan kell azt venni, élni, mik az ember igazi kötelességei és gyönyörei? – erre a háború tanított meg mindkettőnket először” (1914. VIII. 23.); „... az élet valódi értékeit fogadom el...” (1914. VIII. 28.)

Az olvasmányélményekkel és művészetekkel kapcsolatos értékkeresés a modern, labirintus-szemléletű publicistát idézi. Leonardo titkát böngészi; Anatole France, Doyle, Tolsztoj, Erdős Renée műveihez fűz reflexiókat, Arany Jánoshoz hasonlóan Homéroszt, most az *Odüsszeiát* nem tartja a kor hangulatába illő alkotásnak. Wagner zenéjének jelentősége, a gimnáziumi rajzterem emlékképe és természetesen más művészek, mások neve is felbukkan. Kosztolányira szintén utal, néha pedig az orvos és természettudós Csáth szemlélete is helyet kap. A katonai kényszerutazás kevésbé zavarja az örök utas Csáthot – feltűnik itt a vidék és a szülőföld élménye is, pl. a szabadkai emlékek – főként a szülőkkel és a családtagokkal kapcsolatban –, a palicsi fürdőzések, az Olga-keresés álombeli útja, de ugyanakkor az „édes” Budapest háborús látványa, amely leírás *A Kálvin téren* c. novellára asszociál; maradandó élményként taglalja egy visegrádi utazás kellemetlenségeit, valamint az internálás kérdését. az utazásnak, a suhanásnak tehát mind katonai, mind személyes – családi vetületét is megismerjük. A Ferenc József-epizód külön elemzést érdemelne.

És micsoda paradoxonok! A tettek gyakran önmagukba ütköznek. Dürrenmatt legfőbb kategóriája Csáth jegyzetében is érvényesül. „Angyali” és „po-

koli” erők, dinamikus álombetétek sokasodnak előttünk. Álmában repül, rohan, ám esik és bukik is. Álmaiban a nőt keresi, ha viszont rátalál, a féltékenységgel gyöttri (ez utóbbit *Az egészséges önismeret* c. cikkében „a lelki egyensúlynak ma mindkét nemnél leggyakoribb veszélyezettőjének” nevezi). 1914. június 4-én ezt írja édesapjáról: „Szánalmat, undort és megvetést éreztem iránta...” Később egyfajta apakeresés jellemzi. Február 6-án mindig édesanyja halálára emlékezik, az előző esti agóniára: „Édesanyám halála napja. Ezen a napon mindig emlékezetembe idézem az 1895. év II. 5-nek estéjét. Szegény haldokló drága anyám este odahívott bennünket és vigigcsókolt.” A gyermek azonban csak a noteszvásárlásra gondolt. Ezután megjeleníti árvaságát, ál- és valódi magányát. Szereti a nagyvárost, ellenben undorodik a vásárosoktól. A család körülveszi, de ő egyedül van. A naplójegyzetek útja a magánytól a magányig ível, ám különbséget kell tennünk a magányvágy, a művészi magány és a kiiktatottság, a magáramaradottság között. A múlt árvaságérzetét betetőzi a nagymama halála, az Olga-keresés ziláltsága és a béketávatlnak mint kapaszkodónak egyre messzebbre kerülése. „Árvacsáth” végérvényesen megszületik?! *A lélek lett más a háborúban*. Ez a csáthi megállapítás a naplójegyzetek mottója is lehetne. Az egyre magányosabb, megalkulvóbb, igénytelenebb, a jövőtől már-már szorongó individuum mindjobban hódol szenvedélyének, a kábítószernak. Az adagolás precíz kimutatását a naplónak ebben a részében is fellelhetjük.

A vázlat-, sőt adatszerű jegyzetek sokasága sem szorítja teljesen háttérbe az írókat. Néhol megcsillan a novellák világa – az állatkínzások naturalista részletezésétől a költői hangvételig. A szövegek egybeépítése az igazi élmény. Némely reflexiója, kommentárja teljesen új nézőpontot jelent. Sajátos pl. Csáth tárgyakkal való viszonya (tudjuk, hogy Radnóti vagy az Újhold költőinek műveiben, illetve Rilke költészetében milyen fontos szerephez jutnak.) 1915. július 22-én az író azzal dicsekszik, hogy borostyángyűjteménye egy szép darabbal egészült ki. Vigyázni kell azonban – szinte önmagát is erre inti –, hogy a tárgyak iránt való szeretet mindig reális öröm legyen, ne váljon szenvedéllyé. A gyermekek és a gyűjtők esetében ez nem egészen normális dolog. Kimagaslának Csáth ünnepekről szóló megjegyzései (Mészöly reflexiója jut eszünkbe a *Hamisregényből* – karácsonykor az év magára csukja könyve fedelét), valamint a február végi tavaszi idéző leírása, amely a *Tavaszi ouverture* c. novella hangulatvilágát idézi. A sorok olvasása Balázs béla gondolatát juttatja eszünkbe: „A tavaszi tulajdonképpen csak modellálni lehetne. Annyira egy anyagból van... Fa, kő, felhő egyugyanabból a színes tavaszpárából van kimodellálva.” (*Történet a Lógody utcáról, a tavaszról, a halálról és a messzeségről*)

A naplójegyzetek uralkodó színe a kék – a hajnali ég a tolsztoji értelemben felfogott teljességet és transzcendens élményt sugallja, de a szerelmi együttléthez is a kék szín kötődik; a kék az álombetétek színvíziója. szinte úgy furdet meg mindent a kékben, mint Degas fiatal, öltözködő táncosnőjét a pasz-tellkréta kékeszöldjében. A kék Csáth novelláinak is visszatérő színe, motívu-

ma. A naplójegyzetek „álomlátó” írója kék kémcsövet hevít, Olgát kék ruhában látja. A reggeli indulás és a szerelem kékje – ez a háborús napló „színes” jellegzetessége. A *Hegyszoros* c. novella hőse, Gracián pl. szintén átéli mind a reggeli sokat ígérő színességét, mind a nő látványának kékesességét. A földön két lány feküdt előtte a homokban: „Hasonlóan – mint két madár, vékonyak, szinte átlátszóan fehérek, kékes árnyékokkal. A kékes szín az ilyen fehér test kontúrjaiban sajátságos meleg csábító zamatot kap...” A *kék csónak* c. novella csónak-élménye Novalis motívumát, a kék virágot idézi: „Karcú, kék bordái úgy tűntek fel, mint valami hatalmas csodavirág szirmai.” Később a csónak fenekéről nézte „a kék égen suhanó elefántcsont- vagy rózsaszínű felhőket”. Novella kében, mondhatnánk erről *A varázsló kertje* c. kötetben megjelent alkotásról. A napló palicsi vonatkozású feljegyzései is eszünkbe juttatják az 1908-ban kiadott (első) kötet novelláját. Ezek a színvíziók a festő Csáthra utalnak, hiszen a „hármas művész” látásmódja a naplóban mindvégig jelen van. A palicsi fürdő képei szinte Monet Le Havre környékén festett parkot, csónakot, bárkát, vizet megőrökítő alkotásaira emlékeztetnek – a festői látvány a térbeli távolságokat is legyőzheti. Singer mágusa pl. a hűvös cella ablakából kémleli a kék eget, de tudja, hogy éppen a falak nyújtanak védelmet a kinti szenvedélyek ellen.

A fellapozott jegyzetekre az Ottlik-parafrázist alkalmazhatjuk: A naplót már csak a hallgatás előzi meg. A dinamikus események, a falon túli vagy a Tandori-féle „jó dolgok” eleinte élet- és „szenvédélymentő” hatásúak, de később minden a visszájára fordul. Ha következetesen végigvezetjük az Ottlik-hasonlatot, azt is mondhatnánk, megmarad a „valami van” távolnézete. A háborús évek a napló szerint döntő jelentőségűek voltak írónk életében. Lett volna esélye, de azután éppen ez a történelmi szempontból is fordulatot hozó korszak terelte rá végérvényesen a veszélyes útra. Hőséhez híven erről a vonatról már nem tudott leszállni. Musil Ulrichjéhez hasonló vergődése kudarcot vallott. Hamarosan az út végére ért. A háborús napló – Kulcsár Szabó Ernő Esterházyra vonatkozó megállapítását kölcsönözve – kimondás és reflektálás. A napló esetében a lezárhatatlanság modellértékű. Minden bejegyzésre ez a nyitott struktúra jellemző. A hosszabb, esszézerű, illetve „esszésített” részek esztétikai szempontból a legértékesebbek. Olvasóként viszont dialógusként fogjuk fel a naplót, és ugyanazzal a megjegyzéssel tesszük le a „művet”, amellyel Csáth Bartos élettörténetét, végső kérdéseit kommentálja a *Vasút* c. novella (Világ, 1911. márc. 25.) zárójeles befejezésében: „Szerencsétlenségére a legrosszabb korrekciót: a narkózist választotta. Így rá fog menni szegénynek az egész élete! Milyen kár érte!

HÓZSA Éva
(Üzenet, 1997. szeptember–október –
Elhangzott az élőújság Csáth Géza emlékezete című estjén,
1997. december 4-én.)

JEGYZET CSÁTH GÉZA JOLÁN CÍMŰ TÖRFDÉKÉHEZ

Szajbély Mihály

A novella és naplófeljegyzés határán álló töredéket a budapesti Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi. Sorait Csáth egy sima lapos iskolai füzetbe írta, két részletben. Az első rész ceruzás, láthatóan lendületes és gyorsan papírra vetett, de jól olvasható, tágas írás; leginkább olyan, mint azoké a kéziratoké, amelyekben Brenner doktor a betegeinek a mondatait igyekezett szóról szóra rögzíteni. Ott azért alakult sietősre az íráskép, mert egyetlen szót sem szeretett volna elveszíteni; itt nyilvánvalóan az ihletett pillanat ereje sürgette gyors munkára. A ceruzás rész a tátrai táj leírásának szavaival zárul: „A havas hegycsúcsok kék vonalai, a derült alkonyatok ragyogó rózsaszíne, a fenyves erdők mélyzöld atmoszférája, a fe-

kete tavak, a piros szamócák... a sok búzavirág, amit szerte kis lányok árulnak, és a fehér hó a hegyeken, amely a napsütésben ragyog, mint a gyémánt.” Csáth minden valószínűség szerint azonnal újraolvasta írásának elkészült részét és a még mindig a kezében lévő ceruzával itt-ott kihúzott, javított, beszűrt egy-egy szót. A második rész írásképe egészen más: nyugodtabb és ráérősebb, a tollal formált betűk jobban ragadnak egymáshoz, a sietősségre jellemző tágasságnak nyoma sincsen.

Nehéz megmondani, hogy mennyi idő telhetett el a két rész rögzítése közben, de az nagyon valószínűnek tűnik, hogy mindkettő 1910–13 táján keletkezhetett.

Csáth első ízben 1910 nyarán vállalt fürdőorvosi állást az újtátrafüredi szanatóriumban, elsősorban azért, hogy saját feltételezett tüdőbetegségét gyógykezelhesse. *Morfinizmusom története* című feljegyzésében röviden beszámol ezekről a hónapokról, és emleget egy Jolán nevű nőt is, aki iránt érzett vonzalma: „Július elején (...) mind nagyobb és nagyobb hullámokat kezdett vetni. Az asszony nem akarta mutatni, hogy viszontszeret, és reszkettem érte.” (Napló. Szekszárd, 1989. 111.) A morfiomadagok akkori hirtelen emelkedésének e nem kellőképpen viszonzott vonzalomban látta a legfőbb okát. Az

asszony távozása után megszabadult a szertől, majd augusztusban megérkezett Olga is, és vele „édes napokat” élt át. Jolán azonban nem ment ki a fejéből. „A távollévő asszony leveleit (...) százszor is elolvastam, és minden fortélyomat összeszedtem, hogy ott maradt barátnőjével, H-néval beszélhessek róla. – Olykor rossz hírek érkeztek felőle. Ilyenkor haladék nélkül 0,01–0,07 grammot vettem magamhoz.” (i. m. 112.) A következő év nyarát Stószon töltötte, ugyancsak fürdőorvosként. Júniusban innét ment el meglátogatni Jolánt Újtátrafüreden. „A vizontlátás nagy csalódással járt. Tisztán éreztem, hogy ez a nő képtelen arra a nagy Izolda-szerű odaadásra, amelyet neki szupponáltam, s folyton attól fél, hogy bennem egy professzionátus nőcsábász rejlik, és az az elhatározása torzítja vonzalmát, hogy egy bravúrvállalkozásnak eshetik áldozatul. Csak este, amikor könnyű, nyitott nyakú selyemblúzban átölelt, és éreztem, hogy nincs rajta nadrág, se alsószojnya, akkor tudtam meg kétségbeesett és mohó csókjából, hogy az enyém akar lenni. Most már nem kellett. Menni akartam. Nem volt kedvem, vágyam, impulzusom és condomom. Félttem, hogy helyre nem hozható károkat okozok neki, és nem lesz képes többé a családjában megmaradni. Ma is úgy érzem, hogy jól cselekedtem, hogy nem coitáltam meg.” (i. m. 115–116.)

A történet vége tehát csalódott, prózai, kiábrándult és józan egyszerre. Az iskolai füzetben fennmaradt töredék rögzítése viszont nagy valószínűséggel a vonzalom ébredését követő időszakra eshet. Sorait Csáth talán már 1910 nyarán papírra vetette, folytatásától pedig éppen a megélt csalódás vehette el a kedvét. Igaz, a novella elbeszélője 26 évesnek mondja magát, Csáth pedig csak 1913-ban érte el ezt az életkort, amikor már Palicson töltötte fürdőorvosként a nyarat.

Lehet, hogy a történet rögzítésére a régi élmény felidézése, intenzív újraélése nyomán a palicsi park öreg fái alatt került sor?

De talán máris túlságosan messzire mentem a találgatásokban, író és elbeszélő azonosításában. Tény azonban, hogy ez az írás, tekintsük akár napló, akár novella töredékének, szemléletesen tanúskodik az életnek arról a végtelenül érzéki, ugyanakkor nagyon finom és intellektuálisan átélt, tudatosított élvezetéről, ami Csáthra olyannyira jellemző, amire mindig is vágyakozott. Azokról a pillanatokról, amikor az élet áradó zeneként ölelte őt körül; az ihlet pillanatairól, amikor képes volt érzékelését a kívülálló számára is érzékelhetővé tenni.

E töredék, különösen annak első része, Csáth legmélyebben átélt, legszebb írásai közül való.

SZAJBÉLY Mihály

(Üzenet, 1997. szeptember–október –
Elhangzott az *élőújság* Csáth Géza emlékezete című estjén,
1997. december 4-én.)

CSÁTH GÉZA ISMERETLEN PÁLYAMŰVE

Magyar László

Mindeddig ifj. Brenner József (Csáth Géza) nyolcadik osztályos tanuló egyik önképzőköri pályaművének csupán címét, az 1904-ben írt *Ember, természet, tudományt* ismertük, amelyről a szabadkai községi főgimnázium értesítője (1903/4. tanév) ad hírt a 186. oldalon. Az értesítőben többek között az áll, hogy a főgimnázium VII. és VIII. osztályos tanulói e tanév folyamán is megalakították az önképzőkört, amelynek vezetésével Pásztory Endre magyar–latin szakos tanárt bízták meg. A kör vezető tanára – az alapszabályoknak megfelelően – ösztönzi az ifjakat, hogy „(...) különösen irodalmi tanulmányait kibővítsék és magukat a szabad előadásban tökéletesítsék”. Az alakuló ülést 1903. szeptember 13-án tartották, s az önképzőkör a tanévben tizenhétszer

tanácskozott: 14 rendes és 3 díszülést tartott. „A rendes ülések tárgyai eredeti és fordított költői és prózai művek felolvasása, szóbeli és írásbeli bírálatok, szabad előadás valamely előre megválasztott kérdésre és szavalatok voltak” – olvasható az értesítőben. A második díszülés 1904. március 15-én volt és II. Rákóczi Ferenc emlékének szentelték. Ezen ifj. Brenner József tanuló *Emlékezés II. Rákóczi Ferencre* címmel tartott beszámolót. A harmadik díszülés az önképzőkör évváró ülése volt és őfelsége koronázása évfordulójának emlékére tartották. Ekkor adtak jelentést a pályanyertes művekről. Az önképzőköri pályatételekre 28 pályamunka érkezett s az *Arany élete és működése a szabadság után* című pályamunka nyertese Brenner József nyolcadikos diák, akit Riedl Frigyes *Arany János* című művével jutalmaztak meg. Ezenkívül Brenner József következő három műve részesült könyvjutalomban: 1. *A magyar zene* című tanulmány (jutalomkönyv: Tompa költeményei), 2. *Ember, természet, tudomány* című értekezés (könyvjutalom: Beöthy Zsolt: *A magyar irodalom kistükré*), 3. *Bródy Sándor* című jellemrajz (jutalomkönyv: Gyulai Pál: *Vörösmarty életrajza*). Hogy Brenner József milyen tevékenyen vette ki részét az önképzőköri munkából, abból is kitűnik, hogy a nyolcadik osztály végén az alábbi pályamunkáit is dicséretben részesítették: 1. *Uralkodó érzelmek Arany lírájában*, 2. *Aranynak mint epikusnak jellemzése* (tanulmányok), 3. *A fekete kutya*, 5. *Mese a kávéházból* (elbeszélések), 6. *Szabolcska Mihály* (jellemkép).

Az önképzőkör tagjainak száma a tanév elején 29 volt, de egész éven át közülük 25 tevékenykedett. Brenner József önképzőköri és osztálytársai közül később Munk Artúr, Geiger (György) Mátyás és Sztrókay Kálmán jeleskedett írói pályafutása során.

Megállapítható, hogy az érettségiző Csáth Géza immár alkotóképességével jeleskedik. Írói készsége, felkészültsége és gondolatainak mélysége felmérhető abban a pályaművében is, amelyre több évvel ezelőtt bukkantunk rá M. B. szabadkai gyűjteményében. A kézirat borítólapján olvasható: „A szabadkai gimnázium önképzőkörének Bölcsészeti pályázatára. 4. számú pályamű. Díj (ceruzával – M. L.). L. Pásztory.” Szövegét most, az író születésének 110. évfordulóján, betűhíven tesszük közzé.

MAGYAR László

(Üzenet, 1997. szeptember–október –
Elhangzott az élőújság Csáth Géza emlékezete című estjén, 1997. december 4-én.)

EMBER, TERMÉSZET, TUDOMÁNY

(...) A görög államok kialakulásában élénken szemügyre vehetjük azt a bizonyos életösztönt, mely mint az egyénnek mint a társadalomnak fölállítja a tudás szükségletét. Spárta, Athén véres harcokat vívnak s közbe nagy irigykedésökben, erős vágyukban, mely a hegemoniára irányul, a tudományokat nagy lépésekkel segítik előre. A természet és az ember viszonyát látja minden görög öntudatlanul és okosan, a mikor hazájának kiváló embereit kitünteti s a kormányra a bölcs embereket küldi. Már magának a patriarchalis kormányformának a megalakulása is azt bizonyítja, hogy az öregek tudása, tapasztalata fontos az egész társadalomra nézve: a vezetést rájuk bízták. – De ezzel nem elégedtek meg az emberi társadalmak, hiszen az élet szaporodást, sokasodást, előrehaladást jelent; nem állhattak meg a tapasztalt tényeknél, vagy azok felismerésénél, kutatni kezdtek. Kutatniok kellett, ... szükségképpen az élet parancsolta ezt. Kutatott az ember barlang után, mely megója a vadaktól, tanulmányoznia kellett a ragadozó állatok életmódját, ha védekezni akart azok ellen; de ezzel nem merült ki módszere az ismeretszerzésnél, a tapasztalat megmondott egyet-mást, sokat, neki pedig okoskodnia kellett még többet. Ez a kitalálás! A szükség teten alapult s az emberi tudás második forrását képezte. – A kutatás és a kitalálás az emberben mint kifinomodott nagyszerű ösztönök az emberi nem előrehaladását idézték elő; emez ösztönök kifinomodását csak esetlegesnek mondhatjuk, minhogyminden természetbeli jelenséget az anyag predestinált tulajdonságaiból kifolyónak kell tartanunk. Eme fejtegetések azonban a metafizika nem joggalalanul kicsűfolt útjára vinnének bennünket...

BRENNER József (Csáth Géza)

(Üzenet, 1997. szeptember–október –
A tanulmányrészlet elhangzott az élőújság Csáth Géza emlékezete című estjén,
1997. december 4-én.)

AZ ÖRÖK ÁFIUM

Megalkotható-e Csáth Géza

Ópium című novellájának új olvasata?

*„A rothadás, az újjászületés, a tehetetlenség egyaránt
fiziológiai jelenségek. A halál maga is az. Amde
ezzel senkit se lehet megvigasztalni, aki – inkább –
csak élni akar.”*

(Csáth Géza)

Keresztúrszki Ida

Csáth Géza *Ópium* című novellája kultikus szöveggé, de mindenképpen a Csáth-életmű kulcsnovellájává vált. Főként azért, mert a szakirodalom – előbb nem tudva, majd elleledkezve arról a tényről, hogy a novella csaknem egy évvel korábban jelent meg, mint ahogy Csáth morfiუმhoz nyúlt volna – kevés kivételtől eltekintve a szerző morfinizmusának tükrében olvassa a szöveget. Igaz, a korabeli kritika Csáth orvosi tanulmányait, az újabb kutatás pedig az európai drogirodalom szövegeit helyezi a novella háttérébe az életrajzi alapú értelmezéssel szemben, a szöveg mégis kimozdíthatatlannak látszik a kanonikus olvasatok keretéből. Első kérdésünk tehát: megengedi-e ez a kánon, hogy személyes tapasztalat, illetve beteljesült életrajzi jóslat helyett orvosi

szakszövegről vagy irodalmi divatjelenségről beszéljünk? Vagy valami egészen másról van szó?

I. ÉLETMŰ = ÉLET + MŰ

Az eddigi értelmezői gyakorlatban általában Csáth életrajzát tekintették a novellák olvasatához eljuttató biztos útnak. Ehhez mérten Tolnai Ottó az 1987-es *Híd*ban joggal hiányolja Csáth teljes naplóját a novellaértelmezések mögül. Mit ad hozzá az *Ópium* lehetséges olvasataihoz az eddig megjelent *Napló*? Első látszatra nem sokat, hiszen a novella először 1909. február 16-án látott napvilágot, a *Napló* pedig az 1912–13-as év krónikája, ráadásul részben visszatekintés. Ennél a naplórészletnél számunkra fontosabb a szintén retrospektív *Morfinizmusom története* című írás. Ebben kábítószer-szenvedélye kez-

detéről így vall a szerző: „1910. április 9-én történt [...]12 órakor vettem be az első brómadagot, kettőkor a másodikat, ötkor a harmadikat, és reggel fél hatkor a gyönyörű, tavaszi nap sugaraiban fecskendeztem be az asztalomon levő fecskendővel az ugyanott pihenő oldatból az első adagot, 0,01 M-et. (Akkor a női osztályon egy tabeszes morfinista asszonyt kezeltünk.)” Az itt leírtakkal, azaz a szöveg keletkezése és a vallomásban közölt dátum majd egyéves eltéréssel szemben az eddigi értelmezésekben a novellát mégis főként az életrajzi adatok alapján olvasták: vagy Csáth kábítószer-szenvedélyének próféciaját, vagy személyes tapasztalatainak leírását látták bele a szövegbe. Kövessük végig ennek a mára kanonikussá vált olvasatnak a fejlődési útját.

1. Csáth saját korában

Csáth a novellát a *Délutáni álmom* című 1911-es kötetébe válogatta be. A kötete korabeli ismertetői, amennyiben szólnak az *Ópiumról*, Csáth foglalkozását helyezik a novella háttérébe. Így tette ezt Schöpflin Aladár és a hódmezővásárhelyi dr. g. j. is. Mindkét kritikus az orvos Csáth tollának tulajdonítja a novellát, emellett dr. g. j. rámutat a szöveg fikció voltára is.

A novella majd csak Csáth halála után, nekrológjai alapján kap új értelmet és hangsúlyozott figyelmet, hiszen ezek a megemlékezések hozzák nyilvánosságra Csáth kábítószer-szenvedélyét. Karinthy ugyan, aki 1911-es kritikájában még életrajz és szöveg különválasztását hangsúlyozza és az 1919-es nekrológban is hasonlóan ír, épp az ellenkező hatást igyekszik elérni, azonban ezzel a tudatos, életet és írást hangsúlyozottan elválasztani akaró megközelítéssel óhatatlanul is abba az irányba fordítja a Csáth-szövegekről való gondolkodás menetét, mintha a két pólusnak, életrajznak és műnek mégis köze kellene hogy legyen egymáshoz. Erre a Karinthy által szinte felkínált, életrajzot és művet összekapcsoló értelmezési ösvényre lép majd rá Kosztolányi, aki nekrológiájában először fordított arányosságot állít fel Csáth morfinizmusa és álomlátó képessége között. Kérdés, hogy vajon Kosztolányi az „álomlátó novellák” közé sorolja-e az *Ópiumot*? A *Morfinizmusom történetéből* ismert dátum szerint ezek közé tartozik, és tematikailag is nehezen férne bele a „földre tekintő” Csáth-írások közé. az eddigiek alapján tehát, Kosztolányi fordított értelmezésében az *Ópium* még a kábítószer-től mentesen írt novellák közé tartozik. Ugyanebben a cikkben azonban, néhány sorral lejjebb Kosztolányi a novella szövegét használja fel Csáth életrajzának, kábítószeres múltjának bemutatására. Kosztolányi tehát azzal, hogy egymás mellé citálja az életrajz és a mű párhuzamba állítható elemeit, kétségbe vonja saját, korábban ismertetett fordított arányosságát. Zavaró az is, hogy felváltva beszél ópiumról és morfiomról, ezzel is tovább bonyolítva szöveg és életrajz ekkortól már kibonthatatlanul egymásba fonódó szálait. Írásával így sajnos gyors és igenlő választ adott a Karinthy által feltett kérdésre: van-e köze egymáshoz Csáth novellájának és morfinizmusának? Kosztolányi a nekrológban tovább folytatja az életrajzból és életműből párhuzamosan táplálkozó legenda szövését, olyan irányba, mintha Csáth öntörvényű, minden hatástól független vátesz, poeta natus, saját sorsának megjósója lenne.

Láthatjuk tehát, hogy Csáth első kritikussai még nem hozták, nem is hozhatták kapcsolatba a novellát Csáth kábítószer-szenvedélyével. Ehelyett a szerző foglalkozását jelölik meg a szöveg forrásaként. Majd csak a nekrológokból felszínre kerülő tragédia hozta létre Csáth, a morfinista alkotó mítosztát, amelyből az *Ópium* kötelezően életrajzi alapú olvasata megszületett. Az *Ópium* népszerű szöveg volt, Csáth életében a köteten kívül háromszor jelent meg folyóiratban, először a Nyugatban, utoljára az Érdekes Újságban, ez utóbbiban csupán három évvel Csáth halála előtt, nem meglepő tehát, hogy a nekrológok szerzői, magyarázatot keresve Csáth tragédiájára, ehhez a novellához nyúltak vissza. Szinte kizárólagosan Kosztolányi nekrológjának szavai öröklődnek tovább a 30-as évek első generációs értelmezőinek állásfoglalásában.

2. Az első generációs értelmezők (30-as évek)

Németh László kifejezetten az „ópiumossgot” választja átfogó tulajdonságnak, mellyel Csáth teljes életművét jellemzi. Maga is bevallja ugyan, hogy talán túl erősen hangsúlyozza Csáth munkásságának „ópiumossgát”. Indokai szerint azonban ez elengedhetetlen ahhoz, hogy bemutathassa Csáth írásainak formai kiválóságát, bár számunkra kérdéses, hogy mi köze az ópiumossgának a formához. A novellákra jellemző ópiumos színeket a századelejiség gerjesztőjének, azaz mesterséges korhangulatkeltő elemnek tartja. Ismertetése nem foglal állást a novella és Csáth szenvedélye közötti kapcsolatáról, viszont az egész életművet egy nehezen megragadható és bevallottan eltúlzott ópiumos lepellel vonja be, folytatva ezzel Kosztolányi hamis mítoszeremtő tevékenységét. Ugyanezt a mítoszeremtést folytatja Illés Endre, aki 1936-os Apolló-beli cikkében egyértelműen rokonítja a művet az életrajzzal, mivel a morfiomot – ami valóban ópiumszármazék – azonosnak tekinti az ópiummal. Szabadon idéz a novellából, eközben az ópiumszívó alakját következetlenül felcseréli a morfinistáéval. Illés tehát ekkor még szintén nem ismerte, valószínűleg nem is ismerhette Csáth morfinista naplóját, ennek hiányában megpróbálja maga meghatározni Csáth morfinizmusának kezdődátumát, és ez a dátum véletlenül éppen egyezik az *Ópium* megjelenésével. Csáth többi novellájára vonatkozóan átveszi Kosztolányi már idézett „fordított arányosságát”, így vele együtt a Kosztolányinál már bemutatott ellentmondást is. Herceg János előbb rámutat Csáth orvos voltára, mint lehetséges inspiráló forrásra, utána viszont ő is egybemossa a narrátort és az alkotót, szerző és hőse gyönyör utáni vágyát jelöli meg közös tulajdonságukként. A kissé homályos megfogalmazás miatt csak feltételes következtetéseket vonhatunk le, de valószínű, hogy ez az utóbbi idézet is az *Ópiumra* vonatkozik. Különlegessége, hogy nem a novellát tekinti a kábítószer-használat eredményének, hanem a logikai sorrendet megfordítva, a kábítószer-szenvedélyt tartja szándékoltnak, kimondottan az irodalmi tevékenységet és a megismerést elősegítő tevékenységnek. Bóka László doktori értékezésének bevezetőjében az életrajzi elemek mértéktartó használatára inti az elemzőket. A disszertáció Csáth életrajzával foglalkozó részében az író morfi-

nizmusának ismertetésekor, a fentieknek megfelelően nem is említi az *Ópium* című novellát, azonban a fejezetet *A varázsló halálából* vett idézettel zárja, így mégiscsak összekapcsolja a két kábítószer, az ópiumot és a morfiúmot, és ezzel a műveket és a szerző személyét. Ismét Csáth orvos voltát jelöli meg a nar-
kotikumokkal való összekötő kapocsként, azonban nem mint intellektuális ismeretek forrását, hanem mint a személyes tapasztalatszerzés megkönnyítójét. A 30-as évek értelmezői tehát vagy egyértelműen, vagy önmagukkal egy művön belül is polemizálva, de mindenképpen Csáth morfinizmusát tartják a novella ihletőjének, forrásának és semmilyen hajlandóságot sem mutatnak arra, hogy az életrajz és a szöveg elemeire külön-külön reflektáljanak. A Kosztolányi- és Karinthy-nekrológhban megfogalmazottak tehát sajnálatosan termékeny talajra hullottak, a novellában leírtak kitörölhetetlenül beleépültek a szerzői életrajz mítoszában, az életrajzi elemek pedig a szöveg olvasatába.

3. A napló előtt

A 60–70-es években, Illés Endre *A varázsló halála*, valamint *Apa és fű* című válogatáskötete után Csáth újra érdekessé vált az irodalomtörténet számára. Az értelmezőknek e harmadik csoportja szinte kizárólag az életrajz és a novellában olvasottak genetikai kapcsolatáról beszél, annak ellenére, hogy Illés Endre 1964-ben, a kötet bevezető tanulmányában pontosan idézi Csáth morfinista naplójának általam már ismertetett részét, amelyből megtudhatjuk Csáth szenvedélyének kezdődátumát. Dér Zoltán 1969-ben hivatkozik is erre a naplórészletre, a szöveget körülvevő morfinista mítoszt, azaz a novella értelmezésének életrajzi irányultságát azonban már ezzel sem lehetett megváltoztatni.

Illés Endre az 1964-es *A varázsló halála* kötet előszavában véletlen egybeesésként, de inkább a novella jóslatának beteljesüléseként kapcsolja az életrajzot a műhöz. Illés tehát Csáth naplójegyzetének, vagyis morfinizmusa kezdődátumának ismeretében prófécíát, de legalábbis sorsszerű ismétlődést lát a szöveg és az életrajz párhuzamában. Gerelyes Endre Herceg Jánoshoz hasonló módon megfordítja Csáth motivációjának logikai irányát. Az ok-okozati viszony irányváltoztatása után azonban kötelező az életrajz és a szöveg rokonítása. Gerelyes cikkében azonban a tuberkulózis és az említett dátum a legérdekesebbek, ebből láthatjuk, hogy a naplórészlet ekkor már, Illés közlése nyomán, ismert volt, Gerelyes ezért a novellában az életrajzi események előképét látja. Diószegi András ugyan megpróbálja elválasztani az alkotót és a művet, de nem sikerül neki, nem tud szabadulni az kábítószeres értelmezés démonától. Dér Zoltán 1969-ben *Az árny zarándokában* Karinthy nekrológhjának már idézett részére utal, amelyben Karinthy azt állítja, hogy Csáth életének tragédiája nem kulcsa munkásságának és viszont. 1977-ben azonban Dér mégis az egyezésekre rámutatva kapcsolja össze őket. Dér tehát itt nem is a novellát elemzi az életrajzi tények ismeretében, hanem a novella narrátorának és Csáth morfinizmusának okát veti össze, az életrajzot támasztja alá a novellában leírtakkal. *Az árny zarándokában* is az *Ópiumból* vett idézetek segítségével ismer-

teti a Csáth-életrajzot. Dr. Szentgyörgyvölgyi Gábor Dér egy korábbi idézetére hivatkozva Csáth beteljesült haláljóslatát tekinti – hibásan – saját elmélete bizonyítékának. A novella hibásan feltételezett életrajzi ihletettsége annyira erősen gyökeret vert az irodalmi köztudatban, hogy egyes értelmezők inkább kétségbe vonták Csáth naplófeljegyzésének hitelességét, minthogy a már meglévő olvasatnak ellentmondjanak. Dobos István helyesen summázza az azóta sokakban megérett kritikát: a Csáth-értelmezőket sokszor jobban érdekli a szerző morfinizmusa, mint az éppen elemzett szöveg.

4. A napló után

1988-ban a Híd című folyóirat, a következő évben a szekszárdi Babits Kiadó, 1995-ben pedig a Windsor Kiadó megjelentette Csáth naplótöredékét, vele együtt a *Morfinizmusom története* című, már többször idézett önvallomást is. A naplóközlések hatására csökkent az *Ópium* körül a misztika – ezzel együtt az érdeklődés is. Brassai Zoltán 1980-ban írott, de csak 1994-ben publikált tanulmánya az első, amelyik egyenesen kimondja, hogy az *Ópium* értelmezését nem a szerzői életrajz felől kell kezdenünk. Elemzését ennek megfelelően magyar és világirodalmi példákkal támasztja alá. Szajbély Mihály kisonográfiájában jogosan bírálja azokat az életrajzírókat, akik az *Ópiumból* vezették le Csáth morfinizmusát, igaz, nem szól azokról az értelmezőkről, akik a szenvedély alapján elemezték a novellát. A napló megjelenésével tiszta víz került tehát a pohárba – gondolhatnánk, azonban nem így van. Az életrajzi alapú olvasat annyira meggyökeresedett az irodalmi köztudatban, hogy a legújabb szakirodalom is vissza-visszanyúl hozzá, ahogyan azt Szepesi Attila tette. Előbb ugyan megpróbálja leválasztani a Csáth-életműről a szerző kábítószer-szenvedélyét, végül azonban mégis önsorsának magyarázatát és próféciaát lát a novellában. A Csáth halála óta a felsorolt értelmezők jó része a szerző morfiumpfűgőségeinek tükrében olvasta a novellát. Ez az olvasat tehát létezik, hitelessége azonban legalábbis megkérdőjelezendő, az az állítás pedig, hogy az *Ópium* Csáth kábítószeres tapasztalatainak terméke, a jelenleg birtokunkban lévő életrajzi dokumentumok tanúsága szerint hibás. az első csapda, amelybe az értelmezők beleeshettek, a novella címe, a legelső elem, amely az olvasó szövegről alkotott képét befolyásolja. *Ópium*, azaz valamiféle kábítószer és egy szenvedélybeteg szerző – a szöveg és az alkotó ilyen módon szinte automatikusan kapcsolathozható egymással. A második megtévesztő tényező az egyes szám első személyű elbeszélés – szintén könnyű mögé képzelni a hús-vér szerzőt. Csáth ugyan novellája alcímével (*Egy ideg orvos levelesládájából*) megpróbált védekezni ez ellen, úgy tűnik azonban, hogy nem elég hatékonyan. Az alcím alapján a szöveg mögé kell helyeznünk az orvost, aki a levelet kapta és olvassa és a beteget is, aki írta. Az életrajzi alapú értelmezők őket kettőjüket gyúrták egybe Csáth Gézával, a szerzővel és Brenner József orvossal. Az olvasatok legfőbb hiányossága azonban az, hogy a novella szövegét nem választották el egyértelműen az életrajzi és kritikai szövegektől, hanem az ezekből kiépült *Csáth, a morfinista alkotó*

mítosz textusával egyenrangúként, egyneműként kezelték. A novella életrajzi alapú olvasata az eddigi elemzések tanúsága alapján létezik, bár a szöveg geneziséhez nincs sok köze. A novella kínál egyéb olvasatokat is, kérdés, hogy az eddig bemutatott, már meglévő, elterjedt és egységesnek látszó olvasat mellett, vagy esetleg annak ellenére milyen új irányba folytatódott és milyen újabb irányba folytatható a kutatás.

II. IRODALMI FORRÁSOK?

Kosztolányi nekrológja alapján Csáthot gyakran sorolták a keveset olvasó írók közé. Bóka László is ezt a véleményt osztja, szerinte Csáth a zene, a festészet és az irodalom között kellett hogy figyelmét megossza. „De nemcsak igényei hiányoztak az irodalmi érdeklődéshez, hanem eszközei is...”, és itt Bóka Kosztolányi Csáth nyelvtudására vonatkozó mondatait idézi. Később azonban mégis megemlíti néhány olyan szerzőt, akik hatással lehettek Csáthra: Maupassant-t, Molnár Ferencet, Freudot, Hoffmannot, Arany Jánost, Andersent, Bródy Sándort. A Csáthot ért irodalmi hatásokról összességében azonban mégis tagadólag ír. Vajda Gábor is ezt az előbbi, önálló alkotó képét örökíti tovább. Ha azonban végigolvassuk Csáth azóta egybegyűjtve is megjelent publicisztikai írásait, nem hihetünk a Kosztolányi alkotta második *Csáth, az öntörvényű alkotó* mítosznak sem, hiszen Csáth már a szabadkai elszigeteltségben is Csehovról, a francia dekadensekről, Bródy Sándorról, később Mikszáthról, Szomoryról, Jókairól ír, Stendhalt, Taine-t, Balzacot, Montesquieu-t, Strindberget (*Az emberismeret és a társadalmi fejlődés*), Kopernikuszt, Darwint, Freudot (*Az emberi megismerés útja*) Tolsztojt, Wild-ot (glosszák), Aiszkhüloszt, Szophoklész, Adyt, Anatole France-ot, Molnár Ferencet (*A mai emberek szerelmi életéről*), Dosztojevszkijt (*A művészi alkotások élvezése*) említi. Az itt felsorolt lista természetesen nem teljes, annak illusztrálására azonban elég, hogy a Brassai Zoltán által elkezdett forráskutató munkát folytatva az *Ópium* előzményeit olvasott és nem tapasztalt élmények között keressük.

Illés Endre 1936-os, az Apollóban megjelent cikke nyomán a szakirodalom gyakran idézte Baudelaire nevét Csáthé mellé. Illés Endre előbb a művek, majd az alkotói munkamódszer rokonságára mutatott rá. Bori Imre 1977-ben ismét Baudelaire hatásáról beszél, Illés Endre pedig *A varázsló halála* válogatáskötet előszavában Baudelaire *Mesterséges mennyországok* című írását idézi. „Élete Rimbaud-t, életműve sokszor Baudelaire-t juttatja eszembe. Legelőször is Baudelaire félelmetes mondatát a *Paradis artificiels*-ből: »Aki egy méreghez fordul, hogy segítségével gondolkodhassék, az hamarosan egyetlen gondolatra sem lesz képes a méreg segítségével nélkül.«”

K. Deák László Csáthot a drogirodalom De Quinceytől Baudelaire-ig húzódó vonulatában helyezi el. Ő az első, akai az *Ópiumot* irodalmi hagyományba helyezi, de majd csak Brassai teszi fel elsőként a kérdést, hogy vajon mi lehetett Csáth novellájának forrása 1909-ben, amikor maga még nem használt kábítószer. Brassai is megemlíti Csáth orvosi tanulmányait, az irodalmi források közül pedig Rimbaud *Látnok-leveleit*, Ady *Magyar Pimodánját* és *Ópium*

c. cikkét, valamint Thomas De Quincey *Egy angol ópiumevő vallomásai* című művét nevezi meg lehetséges forrásként.

1. Az örök áfium

Thomas De Quincey, Baudelaire, Rimbaud és Ady, de miért csak ők? Vagy miért éppen ők? Saját bevallása szerint már a drogirodalom klasszikusa, De Quincey is egy jól kiépült, bár ellentmondásoktól nem mentes irodalmi hagyományba építi be művét: „... amit eddig az ópiumról leírtak (...), mindezzel szemben én azt az egyszerű és rövid kritikai megjegyzést állíthatom csupán: »Hazugság! Hazugság! Hazugság!«” (Thomas De Quincey: *Egy angol ópiumevő vallomásai*. Tandori Dezső fordítása.)

A XIX. századra a kábítószer irodalmi közhelyé vált, Quincey 1821-ben publikált szövegét átdolgozások és fordítások sora követte, a tematikus vagy utalásszerű átvételek sora pedig szinte követhetetlen láncolatot alkot Poe, Baudelaire, Théophile Gautier, Dumas, Balzac, a Bront nővérek és szellemi örököseinek műveiben. Mivel a teljes drogirodalom hatástörténeti vizsgálata jóval túllépi e dolgozat kereteit, most csak néhány, az *Ópium* szövegével közeli rokonságot mutató párhuzamot szeretnék megemlíteni, tulajdonképpen azért, hogy bemutassam, a mindenkori filológusnak a drogirodalom százkarú szörnyével kellene megküzdenie, ha a novella tényleges forrását keresné.

A Csáth-novella narrátorán a beteges érzékenység és az üldözési mánia tüneteit ismerhetjük fel, a hős saját világát két ellentétes pólusra osztotta, és ugyanazzal a patikai pontossággal adta meg saját gyógyszerének receptjét, mint amilyen éles érzékkel detektálta a külvilág számára frusztráló tényezőit. „A világoosság reggel harsogó akkordokban dübörög végig az utcákon. És az ablakok tejüvegje, meg a színes függönyök nem védenek ellene, mert bántó, recsegő ritmusos lármájával áthatol mindenben és követelőn hí. Menni kell. Rossz arcú és alacsony emberi lények közé, akik azt hiszik, hogy e nemtelen és kegyetlen muzsika az Élet törvénye s amit ők élnek, az maga az élés. A hyperaesthesia, mint arra Alethea Hayter is rámutat, Poe ópiumfogyasztó hőseinek visszatérő betegsége volt, így Csáth *Ópiumjának* fények és zajok elől menekülő névtelen hőstét akár Roderick Usher rokonának is tarthatnánk: „Sokat szenvedett érzékeinek valami beteges élességétől; csak a legsemlegesebb ízű ételt tudta megenni, csak bizonyos szövéssű ruhát tűrt meg a testén; a legesekélyebb virágillat számára nyomasztó volt; szemét még a gyöngye fény is gyötörte, és csak kevés hang volt, bizonyos húros hangszerek hangja, ami nem okozott borzadást lelkének.” (Poe: *Az Usher-ház vége*. Babits Mihály fordítása.) Tulajdonképpen ugyanerről az érzékenységről beszél Baudelaire is *A bor és a hasis* című összehasonlító művében, amikor a bort az átlagemberek lelki fájdalomcsillapítójának, a hasist pedig a kiválasztottak drogjának tartja.

Az *Ópium* narrátorának különös irtószása a fájdalomokat okozó hideg víztől felidézi Quincey életrajzának azt a részét, hol első találkozását írja le az ópiummal. Egy nap heves fogfájásra ébredt, s mivel a fájdalomnak nem látta egyéb okát, minthogy elfeledkezett szokásos reggeli hidegvizes mosdásáról, fejét azonnal egy vízzel telt tálba dugta és visszafeküdt aludni. A radikális kúra eredménye olyan kízó reumatikus fájdalom lett, hogy ópiumhoz kellett fordulnia csillapításért.

A hétköznapi életnek az ilyen és ehhez hasonló romboló hatásai mellett azonban az *Ópium* narrátora ismeri az élet másik pólusát is, melyet a lét esszenciájának nevez. Baudelaire prózaversében, a *Kettős szobában* ugyanezt a fensőbb élet fogalma jelöli: „Milyen jóságos szellemnek vagyok adósa, hogy így környez titok, csönd, béke és illat? Óh, micsoda üdvösség! annak, amit általában életnek nevezünk, még legboldogabb kitárulkozásában sincs semmi köze a fensőbb élethez; amellyel most megismerkedtem és amelynek percről percre, pillanatról pillanatra ízelem a gyönyörét!” (Baudelaire: *A kettős szoba*. Szabó Lőrinc fordítása). A csáthi esszenciális lét az érzékelés különös élességével ruházza fel az ópiumszívót: „Ekkor ismerjük meg az élet mély értelmét és világosak lesznek előttünk a homályok és sötétségek. (...) A színek és vonalak új ősi tiszta természetükben rezegnek az agyunkban és a gerincünkben. És most, hogy nem hasonlítanak többé azokhoz a színekhez és vonalakhoz, amelyeket a szemeink láttak: megmutatják nekünk a formákban rejlő nagy titkokat.”

Ugyanígy Baudelaire boldogság után kutató hasísélvezőjét is: „Vannak napok, amikor az ember friss és tetterős hangulatban ébred. Szemhéja alig szabadult meg a pecsétként ránehezedő álmok terhétől, a külvilág élesen kidomborodva, tiszta körvonalkkal és csodálatos színgazdagságban tárul elébe. Az erkölcsi világ újfajta világossággal telített, hatalmas távlatok nyílnak meg a számára.” (Baudelaire: *Mesterséges mennyországok, A hasís költeménye, A végtelenség szomszédja*. Hárs Ernő fordítása.) Csáth szövegének csúcspontja, az ópium legáldásosabb hatása azonban az, hogy megszabadít a tér és az idő béklyóitól. Brassai Zoltán Quinceyt idézi e gondolat forrásaként, azonban elfeledkezni látszik arról a tényről, hogy míg Csáthnál az ópiummámor okozta időtlenség a kábítószer mindenekfeletti pozitívuma, addig a megtapasztalt időtlenség Quinceynél *Az ópium kínjai* c. fejezetben található: „Tér- és időérzésem is nagyon meg volt viselve. (...) A tér kitágult és kifejezhetetlen végtelenségbe nyílt ki. De ez mégsem zavart meg annyira, mint az idő hihetetlen kitágulása.” (A kiemelések tőlem – K. I.) Brassai tehát nem jelölte azt, hogy – amennyiben Quincey szövegét tekintenénk az *Ópium* forrásának – Csáth legalábbis negatív előjellel vette át a már létező motívumot. Itt kell megemlítenünk, hogy Baudelaire viszont *A kettős szoba* és *A mérég* című verseiben már pozitívan ír ugyanerről: „Nem! nincs többé perc, nincs többé pillanat! Az idő eltűnt; itt maga az öröklét uralkodik, gyönyörök örökléte!” (Baudelaire: *A kettős szoba*. Szabó Lőrinc fordítása.)

*Az ópium a lét határán túl kiterjed,
megnyújtja a végtelent,
csontig vájja a kéjt, sűrti a jelent,
és túltelti a lelket,
oly zord és fekete gyönyöröket teremt.*

(Baudelaire: *A mérég*. Fordította Tóth Árpád)

Az Csáth-novellában központi elem az idő összesűrítésének motívuma. Ugyanez a látszatra „bergsoni” probléma már a Bibliában is megtalálható, a 90.

zsoltárban és Péter II. levelében. „Mert ezer esztendő annyi előtted, mint a tegnapi nap, a mely elmúlt, és mint egy őrzárasi idő éjjel.” (Zsolt. 90,4. Károli Gáspár fordítása.) Ady 1906-os, a Budapesti Naplóban megjelent, az *Ópium* című írásában a kizökönt időt a Bibliához hasonlóan, napokban mérik. A szöveg Charles Baudelaire nevével kezdődik, és Thomas Quincey három szavának „just, subtle and mighty” idézetével folytatódik. „Mert mit adhat azoknak Toulon, Párizs s az egész világ, akik az ópium álmait, édes, mély, bús zsidbadságát nyerték? Őt olyan élet, mint az élet sem adhat azoknak már semmit. [...] életüket már úgys megsokszorozta az ópium.” És a világ Adynál is, ugyanúgy, mint Baudelaire-nél, két embercsoportra, a felfokozott életre méltókra és méltatlanokra oszlik: „nem a Quinceyké és nem a Baudelaire-eké mégsem ez az élet. Nem a mienk. akik esetleg tagadjuk, becsmételjük, s könnyen levetjük. Hanem akik szeretik, s ezek vannak többen, sokkal többen, és megrendítő, hogy az élethez ragaszkodó életek sorsa hányszor van az életet nem becsülő kezekben. Ez gyalázatosság. Jogunk van mindenféle ópiumokban keresni az élet gyógyszerét, de csak a magunk bőrére.” (Budapesti Napló, 1906. okt. 30.)

Ilyen bő világirodalmi forrásanyag megléte mellett nem meglepő az sem, hogy az 1909-es évben Magyarországon igen gazdag volt az ópiumtermés. Ebben az évben jelent meg Aiglou álneven Sassy Attila *Ópiumálmok* című rajzszorozata. Kosztolányi levelezése tanúsága alapján ebben az évben írta *Lótoszevők* című mesejátékát, amelynek helyszínét a szerzői utasítás a következő szavakkal írja le: „A lótoszevők szigete. (...) Fantasztikus növények. Itt-ott lótoszok. A nők mezítelenek, ajkuk félig kinyílik, álmukban is csókolódnak; a férfiak bágyadtak, soványak, nőiesek, koravének. Az egész kép minden klasszikus vonatkozása ellenére nagyon hasonlít egy ópiumszívó barlanghoz, ahol a kék, a romlás és a láz ölelkezik össze.” 1909-es Kosztolányi *Mérges litániája* című verse is, amelyben az első megemlített mérgező az ópium. A Vasárnapi Újság hasábjain pedig, két nappal azelőtt, hogy Csáth novellája a Nyugatban napvilágot látott, Kanizsai Ferenc megjelentette az *Ópium* című novelláját, amely tematikus rokonságot ugyan még távolról sem mutat Csáth szövegével, azonban az következő részlet szinte rímeli Csáth szövegére: „... az ópiumos pipa varázsereje kiemel minket az igazi életbe, a boldogságba, az örökkévalóságba, mely sajátunk, mint madárnak a levegő.” A kábítószeres irodalom hazai tetőzését vagy az okozta, hogy a nemzetközi irodalomból egy vagy több mű épp ebben az évben került Magyarországra, vagy csupán egy pontosan nem elemezhető árhullám csúcspontja volt ez az év. Mindenesetre semmi feltűnő nincs abban, hogy századunk elején egy, az ópium motívumát felhasználó szöveg született.

2. „Minden tiéd, ha én a tiéd vagyok. (...) Akarsz-e hát?”

Ha Brassai Zoltán munkáját folytatva mindenképpen a novella forrását keressük, Balzac *A számbőr* című regénye jó alapanyagul szolgálhat. A regény és az *Ópium* alapkonceptiója megegyezik, mindkettő a fausti paktum új-

raértelmezése. Az *Ópium* narrátora a kábítószer segítségével mesterséges úton megszerzett tartós gyönyörért adja el életét, Balzac főhőse, Raphael de Valentin pedig a minden kívánságát teljesítő számárbőrért. Mindketten egyformán, életük drasztikus megrövidülésével fizettek érte.

*Minden tiéd, ha én a tiéd vagyok.
De életed enyém. Isten akarja így.
Kívánj, s kívánságaid mind betelnek.
De vess számot velök,
Mert életedre mennek.
Ez a te életed. Minden kívánságodra
Megfogy, mint éted napja.
Akarsz-e hát? Végy.
Isten irgalmas.
Teljék be.*

(Balzac: *A számárbőr*)

Raphale de Valentin egy Szajna-parti antikváriumban vásárolt számárbőrrel olvassa le a fentieket, az *Ópium* narrátora pedig a kábítószerrel szólva mondja el ugyanezt: „Aki azonban valójában emberré tudott lenni, és számot vetett magával – mint méltóságához illik –, az raboljon magának mindennap tizennégy órát. Ez a tizennégy óra egyenlő négyszáz generációnak nyolcezer éves életével. De számítsunk csak ötezret. Egy nap alatt tehát ötezer esztendőt élek. Egy esztendő alatt ez körülbelül kétmillió évet jelent. Föltéve, hogy az úpiumszívást mint kifejlett erős férfi kezded, és nagy gondot fordítasz testi épséged fönntartására – amelyet legjobb ügyes orvosra bízni –, tíz esztendőig élhatsz. És akkor húszmillió éves korodban nyugodtan hajthatod fejedet az örök megsemmisülés jeges párnájára.” A leélt idő és az élet intenzitása közötti arányosságot Balzac egy párizsi kokott szájába adja: „.... többet élünk mi egyetlen nap alatt, mint akármelyik jóra való polgárosszony tíz esztendőn keresztül.”

Az ember számára kiadagolt idő rövidege is kísértetiesen hasonló megfogalmazást kapott a két szerzőnél: „Belévték-e már magukat valaha a tér és idő végtelenségébe, Cuvier geológiai műveit olvasván? (...) Mikor az ember szavára fölmerül előttünk e megdöbbenő föltámadás, mely nyomorult semmiségnek tűnik föl előttünk az arasznyi lét, ez a kenyérmorzsa, melyet koncul vetettek nekünk a minden szférákkal közös, névvel nem nevezhető végtelen valamiből, amit mi, emberi nyelven időnek nevezünk.” Csáthnál mindez: „.... lehet-e beszélni arról, hogy az isten boldogsága csak egy pillanat? Igen: ő ennyit adott alamizsnaképpen az ostobáknak és gyáváknak. De akik többet érdemelnek – mert többet akarnak –, azoknak megadatik, hogy megrabolják az öröklétet vitéz és nemes kockázattal.”

Csáth *Ópiumában* a gyönyör a világ értelmetlen abszurditásának gyógyszer. *A számárbőrben*, más-más eszközökkel, de szintén mindenki a gyönyört keresi. Az antikvárius a szenttelen, tisztán intellektuális szemlélődésben talál

ja meg, Raphael előbb a megfeszített munkában, majd barátja, Rastignac hatá-
sára a könnyű életben.

Ne tévesszük szem elől Csáth novellájának címét sem, *A számárbőrben* is felbukkan az ópium. Raphael, miután kiábrándult az eredménytelen, megfeszít-
ett munkából, először az ópiumhoz fordulna pihentető kielégülésért, Rastig-
nac azonban lebeszéli erről a megoldásról: „Eredj már! Kutyakomisz fájdal-
makkal jár! (...) Én úgy találtam, hogy nincsen a világon jobb módszer, mint
nekiesni mohón a gyönyörűségeknek. (...) A züllés, édes öregem, minden halál-
nemek királynője. (...) A tivornya megád nekünk mindenféle fizikai gyönyörű-
séget, nem ópium-e ez apró adagokban?” Rastignac az ópium nyújtotta hosszú
öngyilkosság helyett inkább az elegáns halált javasolja Raphaelnek, akit meg is
győz elvének helyességéről. A már csak néhány négyzethüvelyknyi számárbőr
birtokában haláltusáját vívó Raphael mégis az ópiumért nyúl, hogy ha másként
nem, legalább a félálom bódulatában élhessen még néhány napot.

A számárbőr az eddigi lehetséges, ám időben és térben szétszórt feltétele-
zett forrásokkal szemben épp a novella megjelenését megelőzően, 1908. július
5. és 1909. február 7. között jelent meg Harsányi Kálmán fordításában A Hét
hasábjain. Vagyis egy olyan lapban, ahol Csáth ebben az időben rendszeresen
publikált, az *Ópiummal* rokon a mondanivalója, részleteik között kimutatható
szövegszerű hasonlóság van, többet mégsem mondhatunk róla, mint amit Szini
Gyula írt 1908-ban, a regény első részének megjelenésekor: „Ez a mese vagy
inkább szimbólum (...) bizonyára a világirodalom legősibb szimbólumai közé
tartozik, amik olyan öregnek látszanak, mint földünk, vagy mint az emberi fan-
tázia és amik addig kerengenek a világon, míg csak valami különös lélekván-
dorlás útján olyan egyéniségre nem akadnak, aki a maga képére tudja áttermen-
teni a régi mese szellemét.” Hiába a feltételezhető közvetlen kapcsolat Balzac
és Csáth szövege között, egyelőre nem tudhatjuk, hogy olvasta-e Csáth *A szá-
márbőrt*, vagy sem.

Láthatjuk, hogy az ópiummal vagy más kábítószerrel foglalkozó szöve-
gek Quincey vallomásainak megjelenése óta sorozatosan egymásra referálnak,
akár csupán allúziók, akár tényleges – jelölt vagy jelöletlen – idézetek formájá-
ban. A fordítások, át- és feldolgozások igen nehezen áttekinthető halmazából
egy-egy Csáth szövegéhez kísértetiesen hasonló, de véletlenszerűen kiragadott
részlet alapján a novella forrását megpróbálhatjuk ugyan megkeresni, de már
az eddig megismert forrásanyag gazdagsága sem áll arányban a szerző olvasási
szokásairól pillanatnyilag megtudható gyér ismereteinkkel. Elég, ha Csáth hiá-
nyos naplójára és levelezésére gondolunk. Valamint az a lehetséges eredmény,
hogy esetleg bebizonyítsuk, Csáth novellája a De Quinceytől kiinduló drogiro-
dalom egyébként is kusza fájának talán kilencvenedik oldalhajtása – maga sem
igazán kecsegtető. Az itt bemutatott anyag későbbi, akár a legszélsőségesben
értelmezett intertextuális olvasatok alapanyaga is lehet. Rendet teremthetne a
kábitószeres frások káoszában, ha tudnánk, hogy a szövegben kódolt intertex-
tuális utalásokat kell keresnünk. De MELYIK szövegben?

III. A GYÖNYÖR-ÉHSÉG ÓPIUMMÁ ÍRJA MAGÁT

A novella, mint azt már említettük, Csáth életében négy kiadást ért meg. Először a Nyugat közölte 1909-ben, a következő évben a Bácsmezei Napló, 1911-ben Csáth beválogatja a *Délutáni álom* című kötetbe, 1916-ban pedig az Érdekes Újságban jelent meg újra. E négy különböző megjelenés négy eltérő szövegváltozatot is jelent, a négyből három esetben olyan mértékű eltérésekkel, amelyek akár a szöveg olvasatát is befolyásolhatják.

1. Az ópium-fa kiemelt hajtása?

A talán legigényesebb, leggondozottabb szöveg a Nyugat verziója. A szövegben tizenegy, ritkított szedéssel kiemelt rész található. Hogy szerzői vagy szerkesztői szándékból-e, azt egyelőre nem tudjuk. A szöveg mindenestre, nem túl tolakodó módon, de felkínál egy lehetséges értelmezési kulcsot. A kiemelt részek, mint annyi más kábítószeres témájú szövegben, itt is a hétköznapi, méreg nélküli világ fényektől, zajoktól terhes, időben behatárolt lehetőségeit ütköztetik a kábítószer adta gyönyör időtlenségével és leírhatatlan megismerhetetlenségével. A következő kiemelések találhatóak a szövegben:

1. nem gyönyörűség
2. világosság miatt
3. pillanatokig
4. hosszú gyönyör
5. nem hasonlítanak
6. igazságát
7. kifejezhetlen
8. megismerhetlen
9. ezért
10. ebből az életből
11. húszmillió éves korodban

A szedéssel hangsúlyozott részek alátámasztják a novella szövegének fényárnyék, éjjel-nappal, csend-zaj viszonyokkal kifejezet polaritását. A narrátor hétköznapi világgal szemben mutatott elégedetlenségétől pedig elkormányozzák az olvasót az ödvözítő időtlenségig.

Az első három kiemelés a narrátor evilági szenvedéseinek kulcsfogalmait adja meg. Nem gyönyörűség, olvashatjuk elsőként, mintegy összefoglalva és értékelve a hétköznapi kínokat. Azaz a gyönyört már ismerő beavatott narrátor magasabb értékszintje degradálja elviselhetetlenné a világot. E negatív világ kiemelt jellemzői: a fény és az idő. A fény, amely láthatóvá teszi a narrátort körülvevő legyőzhetetlen teret: „a világosság miatt nem lehet menekülni”, a harmadik kiemelés pedig már kapcsolata a hosszú gyönyör címkével ellátott következő egység felé. A gyönyör tehát, időbeli megszorítással bár, de ismeretes az elsőként leírt világban is, amelynek tradicionális emberi mértékkel mérhetősége a fő negatívuma. Az első három kiemelés negatív jellemzése tehát a narrátor felsőbbrendű, beavatott pozícióját jelöli ki.

A következő négy kiemelés e beavatottság mibenlétét definiálja. A narrátor a hosszú gyönyör ismerője. A szöveg egésze kísérletet tesz ennek a valóságállapotnak az érzékelt tapasztalatokkal való leírására, a kiemelések azonban ismét csak a gyönyörnek a hétköznapitól, az evilágítól való leírhatatlan távolságát hangsúlyozzák.

A 9. és 10. kiemelés visszacsatol a harmadikhoz. A hosszú gyönyör kiválasztott élvezője kitekint a pillanatnyi gyönyörre kárhoztatott társaira.

Az utolsó ritkított rész pedig egyben az utolsó kísérlet a második blokkban csak összehasonlításokkal érzékeltetett hosszú gyönyör definiálására. A narrátor a mérhető időt használja arra, hogy a végtelen gyönyört valahogy mégis kifejezze.

A kiemelések igazi érdekessége azonban az, hogy valójában egyáltalán nem érdekesek. Tulajdonképpen címkeként is használhatnánk őket azoknak a dobozoknak a feliratozására, amelyekben a kábítószer-irodalom azonos tartalmú utalásait rögzítő céduláinkat tartjuk. A novellának tehát vázkozást keltő címe ellenére, szándékosan vagy véletlenül sikerült valami abszolút tipikus és divatosat megragadni: a drogirodalomban, főleg a francia dekadensek szövegeiben visszatérő, a romantikából (Quincey) kinövő kiválasztottság-konfliktust. Csáth újdonsága abban áll, hogy a gyönyörre kiválasztott narrátort az alcímbe megjelölt ideggyógyász kontrolláló tekintete alá helyezi. Kar, hogy csak egy alcím erejéig. Nézzük meg, hogy mit ad hozzá az egyelőre konvencionálisnak nevezhető olvasathoz a többi szövegváltozat.

2. Földrengés és fajfenntartás

A második megjelölt szövegvariáns, a Bácsmezei Napló közlése – a Nyugatéval ellentétben – nem éppen pontosságával hívja fel magára a figyelmet. Rögtön az első mondatban jelentős tartalmi eltérést okozó változást találunk, ezt azonban olvasatunk megalkotásakor nem vettük figyelembe. A Bácsmezei Napló szövege ugyanis a novella első, fölébredés szavát földrengéssel helyettesíti, ettől az első mondat így hangzik: „A földrengés – igaz elviselhetetlen szenvedéseket okoz.” Nyilvánvaló, hogy nem szerzői változtatásról van szó, ahogy a szöveg egyéb, teljesen logikátlan betűcseréi és –hiányai is a szövegromlás számlájára írhatók. E hibahalmaz ellenére, vagy épp emellett, a szöveg átesett néhány drasztikus, az olvasatot ténylegesen is módosító változáson is. Elűnt mind a tizenegy kiemelés – szabad a vásár tehát, a szöveg nyitottá vált az új olvasatokra. Az értelmező azonban ismét nem marad teljesen magára. Az újabb segítség egy csillag – vezéresillag? – formájában érkezik, amellyel a szedő, ki tudja, kinek az utasítására, leválasztotta a novella utolsó mondatát a szöveg egészéről. Az eddigi egyszerű zárómondatból így lesz a szöveg után küldött hangsúlyos csattanó, a posztromantikus novellából pedig darwini-freudi propagandairat.

A leválasztott mondat: „Aki ezen az áron nem mer és nem akar az örökléteből húszmillió évet, az éljen száz esztendeig és sokasodjék meg az ő utódaiban.” Azaz, aki az önfenntartásban nem tud elég sikeres lenni, az munkálkodjon csak a faj épülésén. A novellára alkalmazva: aki nem meri vállalni a kábító-

szerelemmel kötött ördögi egyezséget, vagyis azt, hogy életét megrövidítve ugyan, de megismerje a kiválasztottak tartós boldogságát, az érje be a mindennapi emberek boldog családi életének pillanatnyi fajfenntartó gyönyöreivel. Egyetlen esillag persze nem lenne elég ennek az előzőtől eltérő olvasatnak a megalkotásához. A leválasztott mondat a novella egy korábbi részére utal vissza. A hetedik bekezdésben már egyszer előkerült a lét- és fajfenntartás problémája. A megelőző olvasatban, a Nyugat szövege alapján azonban a 9-es és a 10-es kiemelések figyelembevételével mindez csak a hétköznapiság és kiválasztottság kettőssége szempontjából volt lényeges. Új szövegünk, felszabadulva a kiemelések vezetőfonala alól, beengedi a darwini gyökerű gondolatokat.

Az ópiummámorban megvalósul a tökéletesen sikeres önfenntartás: „És az apró ópiumpipa elvezet oda, ahol azért élünk, hogy éljünk és semmi másért. Hiszen ez az egyetlen célja a létnek.” A továbbiakban azonban az élet (= emberi lét) és új élet (= újszülött) fogalmak alaki hasonlósága, ezáltal pedig az önfenntartás és a fajfenntartás eszméje csúszik egybe: „... a szűkmarkú isten is csak ezért ajándékozott minden nyomorult féregnek egy pillanatot ebből az életből, hogy éljen, folytassa az életét, hogy új életet okozzon. Az új féregnek pedig újból kijut egy pillanat.”

A szöveg eszmetörténeti áthangolódása természetesen ismét kérdéseket vet fel. Honnan, milyen áttételek útján kaphatott a szöveg természettudományos, ill. pszichológiai ihletettséget? Illetve, okulva a drogirodalom kibogozhatatlanságából, elsőként azt kérdezzük, hogy feltehetjük-e egyáltalán ezt a kérdést. Darwin írásai az 1870-es évektől elérhetőek voltak magyar fordításban is, ugyanúgy, mint később követőinek, Herbert Spencernek, vagy Ernst Haeckelnek a művei, akinek *Világproblémák* című természettudományos összefoglalóját *Első fejezet c.* regénytörredékében Csáth is említi.

Darwin, akár a filológiai áttételeken át, akár közvetlenül, eszmetörténeti hatását szemlélve, fontos csomópont lehet a későbbi Csáth-filológia számára, hiszen az újságíró Csáth mellett a novellista is megemlékezik róla. *1830. október 20.* című novellájának főhőse, Charles Darwin, előnytelen külseje ellenére ajánlatot tesz szállásadónőjének. A fiatalasszony „Majompofa!” felkiáltással utasítja el a közeledést. A novellában ez a szerelmi kudarc vezeti el Darwint fajelmélete kidolgozásához.

A Bácsmegyei Napló szövege tehát egy erősen ironikus kicsengésű filozófiai-pszichológiai olvasatot kínál, amelyben az ópium csak másodlagos eszközszerepet kap.

3. A neuraszténia pszichikus mechanizmusa

Harmadik szövegváltozatunk a *Délutáni álmom* c. kötetben megjelent variáns. Láthatóan újraserkesztett darab. Gazdagabb lett egy ajánlással, számos ékezettel és vesszővel, viszont szegényebb tíz kiemeléssel és egy fél mondattal, egy másik fél mondata pedig szövegszerűen is megváltozott.

Induljunk el ismét a szöveg által felkínált úton. Az első olvasatot meghatározó kiemelésekből egyetlenegy maradt, az is rögtön szembetűnő kurziválással, és a Nyugat kiemeléséhez képest torzultan: „nem hasonlítanak többé”. A kérdés tehát korántsem annyira egyszerű, mint a második olvasatnál, ahol a ki-

emelések teljes hiányában egyszerűen eltekinthetünk tőle. A kötet szövegéről egyelőre nem tudjuk, hogy az a véletlen, hogy hiányzik belőle tíz kiemelés, vagy az, hogy ez az egy benne maradt. Vagy épp szándékos változtatásról lenne szó? Esetleg szándékos gondatlanságról? Mintha nem is lenne már olyan fontos ez a szöveg.

Ezt sugallja az ajánlás is: Sassy Attilának. A név izgalmasan tágítja a szöveg körülötti intertextuális teret, ezzel együtt azonban sokat elvesz a cím kellette érdeklődésből. A kötet tizenkét novellájából a címadó szövegen kívül mindhez rendelt Csáth ajánlást, érdekes lenne ebből a szempontból is megvizsgálni a kötetkompozíciót. Szövegünk tárgyalásánál azonban mindenképpen tanácsos figyelembe venni az ajánlást, kétféle okból is. Egyrészt, mert Sassy *Ópiumálmok* című rajzsorozatát felidézve a Csáth-szöveget az ópium-téma eddigi feldolgozásainak kontextusába emeli, másrészt pedig szinte rábök arra a kritikára, amelyet Csáth Sassy rajzairól írt. (*Jegyzetek egy új rajzgyűjteményről és a művészetekről*, 1910.) Az ajánlás tehát egyszerre mutat hátra, idegen szerzők műveire, és előre, Csáth saját írásaira.

A kritika a Nyugatban jelent meg, ugyanabban a folyóiratban, ahol az *Ópium* is. 1910-ben, vagyis a novella első közlése után, de még a *Délutáni álmok* kötet megjelenése előtt. Először Sassyt, a művészt jellemzi Csáth, majd alkotói nyelvét. A legnagyobbak, Flaubert, Poe, Bach, Rembrandt mellé sorolja Csáth Sassyt, azok közé az autonóm alkotók közé, akik ebben a világban, bár kiválasztottként, tulajdonképpen a világtól elzárva alkotnak. Kifinomult, egyedi nyelvük nem is akar referálni semmi korábban megismertre, csak önkifejezésre termett. A kritika bevezető oldalai tehát megegyeznek mindazzal, amit a novelláról korábban leírt első értelmezésünkben a kiválasztottság problémájáról megfogalmaztunk.

Az ajánlás után a novella tényleges szövege a narrátor, az alcím alapján értelmezve egy beteg panaszával kezdődik: az ébredés elviselhetetlen, túl erősek a fények, a zajok, a világ térben és időben behatárolt. Ezek a hétköznapi élet leghétköznapibb momentumai, a narrátor tehát a túlérzékenység, a neuraszténia tüneteit mutatja, amelyről Csáth így ír 1913-ban: „...a neuraszténia. Tulajdonképpen hibás szó, mert nem jelöli meg pontosan a fogalmat. Betű szerint ideggyengeséget jelent, pedig helyesen inkább csak az idegrendszer fejlődöttebb, kifinomultabb állapotát akarjuk véle jelölni. Ez az állapot, bár szükségszerűen szenvedéseknek a forrása is lehet, sőt, igen gyakran az, mégse nevezhető általában betegségnek.” (*A mai emberek szerelmi életéről*, 1913.) Az elbeszélő azonban már panaszainak ismertetése közben sejteti, hogy az életnek csak az egyik pólusa elviselhetetlen: „Menni kell. Rossz arcú és alacsony emberi lények közé, akik azt hiszik, hogy e nemtelen és kegyetlen muzsika az Élet törvénye s amit ők élnek, az maga az élés.” Ezzel a mondattal kezdődik a neuraszténiások és egészségesek szembeállítása. És ugyanezekkel a szavakkal fogalmazza meg Csáth egy másik írásában a zseni és a tömeg konfliktusát: „...a pompás agyvelő is csak az élet törvényeinek hódol, mely törvények a

közönséges emberekre csinálódtak, de érvényesek, halálosan érvényesek a zsenire is.” (Bródy Sándor, 1905. A kiemelések tőlem.)

Csáth tehát egy négy évvel korábban általa már használt kifejezést vesz itt újra elő. Véletlen ismétlődés lenne csupán? Vagy valóban konkrét, megragadható jelöltje van a fogalomnak?

A kifejezés magyarázatát ismét a publicista Csáthtól kapjuk meg, aki Darwintól kölcsönözte az élet célelvűségének elméletét: „... az életnek a titkát Darwin fejtette meg. (...) ... az életnek egyetlen célja az élés, az élet, s amit látunk magunk körül, az nem más, mint küzdelem a létért, az életért.” (*A vallások és mítoszok pszichológiája*, 1913.) Az ön- és fajfenntartás gondolatát freudi értelemben továbbfejlesztve használja: „Breuer és Freud bécsi orvosok fedezték fel egy nőbetegük vizsgálatánál, hogy az egyén az ő hallucinációival, az ő szenvedéseivel, az ő görcseivel tulajdonképpen az egzisztenciájáért küzd.” (*A vallások és mítoszok pszichológiája*, 1913) Eisemann György az *Ópiummal* kapcsolatban már rámutatott ugyanerre az életoptimumra való törekvésre. A narrátor számára ez a biológiai és mentális létharc azonban „nem gyönyörűség”, ez az őt körülvevő tömegek sajátja. A tömegeké, akiket a narrátor paranoid módon vádol: „miattuk van úgy, hogy az életet nem lehet berendezni tisztán az ő, szent gyönyör számára, ami pedig az élés egyetlen célja.” A darwini és freudi célelvűség ezzel új, arisztokratikus színezettel gazdagodott. Az életoptimumra való törekvést felváltotta az életoptimum meghaladásának vágya, ahogyan azt az ajánlás által előlegezett Sassy-kritikában is olvashatjuk: „Aiglonnak (...) egyetlen témája a szerelem. Nem is a szerelem, hanem a kék, elvonatkoztatva minden egyébtől. (...) Nem holmi nagy szexualitású ember telhetetlensége, szomjassága ez, hanem a mágus bölcs belátása, (...) aki le tudta és le merte vonni a nagy tanulságot, hogy az élet egyetlen oka és célja az élet maga: a vágy, ami kielégítésre törekszik, ami mozgásra, küzdelemre kényszerít, ami kormányozza az élő s élettelen anyagot egyaránt. Ő azonban nem áll meg ennél az igazságnál. Az ő témája az a vágy, ami nem az életért küzd, hanem a kielégítés szurrogátumát, a kéjt tűzi ki egyedüli célként.” (*Jegyzetek egy új rajzgyűjteményről és a művészetekről*, 1910.)

Egy időre azonban engedjük el Csáth kritikáját és térjünk vissza az *Ópium* szövegéhez. A narrátor, miután megadta saját betegsége gyógymódját, a gyönyört, rögtön a mellékhatásokról kezd beszélni: „...a világosság, amely reggelként könnyörtelen ismétlődéssel megérkezik, behajtja a díjat.” A felsorolt mellékhatások azonban megegyeznek a novella elején ismertetett tünetekkel: a fény, a monoton zajok jelennek meg ismét a szövegben, a kakofón hangok a traumákat szimbolizálják. az ópium toxikus hatása tehát csak fokozza a neuraszténia tüneteket. A betegség kettős természete okozza, hogy gyógyhatás és mellékhatás nehezen választhatók el egymástól. Csáth erről *A mai emberek szerelmi életéről* írt 1913-as *Vasárnapi conference*-ában így szól: „...a neuraszténia megvan a maga kárpótlása. Mert nemcsak a bajokat, de az örömeket

is nagyobb mértékben érzi, s az élet apró gyönyörűségeit sokkal jobban tudja élvezni, mint durvább idegrendszerű embertársa.” A hatodik bekezdés hatástani ismertetőjéből látjuk, hogy a gyógy mód tulajdonképpen jó, csak a kezelés intenzitásán kell változtatni. „A gyönyör eltünteti a körvonalakat és az értelmetlenségeket. Kihelyez bennünket a tér béklyóiból és az idő zakatoló másodperc óráját megállítva langyos hullámokon emel bennünket a lét magasságaiba.”

A hosszú gyönyör fogalmának magyarázatához ismét a Sassy-kritika szövegét kell elővennünk. A mesterségesen előállított tartós gyönyör ebben a szövegben a természettudományos módon megértett és feltárt világból hiányzó mennyország helyettesítője: „A vallások a földöntúli életre, a mennyországba való jutás idejére ígérték az örökké tartó intenzív kéj élvezését, az orvosok és az ökonómusok reamutattak a megmasíthatatlan természeti törvény éretáblájára, és lemondást követeltek, mint a vallásalapítók, de velök ellentétben nem ígérték semmit.” Az *Opium* materialisan generalható túlvilága ezzel szemben az empirikusan elégtelenül érzékelt világ helyett a szavakban kifejezhetetlen tökéletes igazságot kínálja. A novella gondolatmenetében eddig következetesen megjelenő önfenntartási érdek helyét tehát – látszólag logikátlanul – a mesterségesen tökéletesített megismerés veszi át. A *vallások és mítoszok pszichológiája* c. cikkében Csáth a vallásos képzetek tökéletesített igazságait is az önfenntartás eszközének tartja: „(a vallásos gondolatok) az élet keserves igazságait, amelyek számunkra oly nehezen viselhetők el – mert érdekeinket sértik – korrigálják, kijavítják, hogy bennünket megnyugtassanak, a létünk iránti állandó aggodalmainkat megszüntessék. Közös vonásuk ezeknek a vallási gondolatoknak, hogy (...) kivétel nélkül a lélek halhatatlanságára vonatkozó hiten épülnek fel.” Az *Opium* mesterséges mennyországa az idő múlásának racionálisan feldolgozhatatlan problémáját oszlatja el. A gyönyör (...) az idő zakatoló másodperc óráját megállítva langyos hullámokon emel bennünket a lét magasságaiba.” Az elbeszélő racionális tudata itt ütközik bele az idő múlásának abszurdításába. A novella második felében az idő fogalma a meghódítandó öröklét alakjában jelentkezik, melyet a tényleges létfilozófiai kifejtés zárlata ellenpontoz: „az örök megsemmisülés jeges párnájá”-val. A kábítószer nyújtotta hosszú gyönyör tulajdonképpen az idővel kötött fausti szerződés, előre eltervezett öngyilkosság. „... az öngyilkosság – a leghatalmasabb életvágy, a megalkuvást legkevésbé tűrő primér életösztön munkája. Mert mi lehet nagyobb bizonyítéka az élet mohó kívánásának, az optimumra való intranzigens törekvésnek, mint az, ha vagyónukat vagy becsületünket, egészségünket vagy szerelmi boldogságunkat elvesztve nem akarunk tovább élni? Ha nem elégszünk meg a relatív optimummal, amit a mostoha körülmények megengednek, hanem csak a legtöbbel, az ideális optimummal vagyunk hajlandók beérni. (...) Az öngyilkosság valójában a legpregnansabb, legintenzívebb életkivánás.” (*Mi a betegség? – A lelki betegségek helye a többi betegségek között*, 1914.)

A neuraszténias beteg önfenntartásának programját hirdető írás, mint azt a második olvasatnál már jeleztük, a fajfenntartás törvényeihez igazodókhöz

intézett ironikus szózáttal zárul: „Aki ezen az áron nem mer és nem akar az öröklétből húszmillió évet – az éljen száz esztendeig és sokasodjék meg az ő utódaiban.”

Az ajánlás által diktáltak után azonban maradtak még további változtatások is a szövegben. Az eltűnt kurzíválások és a kiescrélt fél mondat. A szövegbeli változás a következő: „Az érzékeket megrontja a gyönyör rettentő érkezése és eltávózása; mert ebben a másik igazi életünkben merőben feleslegessé váltak.” (Nyugat) A kötetben mindez: „Az érzékeket és a szerveket megrontja a gyönyör rettentő és áldott közvetítője, az ópium.” A Nyugat-szöveg polaritása helyett a kötet változata a cím elvárásaihoz igazította a szöveget. Azaz, az ajánlással együtt értelmezve a változtatást, a szöveg tematikus konvencionálisát erősíti. A kurzíválások gondatlan kezelése is ebbe az irányba mutat. Nem fontos a szöveg. Legalábbis nem úgy, nem akként, ahogy a Nyugat-beli megjelenésekor még fontos volt. Nem ugyanaz többé.

Az *Ópium* harmadik megjelent változata az ajánlással felkínált, Csáth publicisztikai, főként pedig orvosi írásaiból vett önidézeteket felhasználó olvasata egy neuraszténiás beteg több, mint optimális létért való küzdelmét tárja elénk. A publicisztikai és szépirodalmi szövegek összjátékában Csáth természettudományos műveltségének különböző műfaji megnyilvánulásait láthatjuk. Az intertextuális olvasás irányát megfordítva láthatjuk, hogy az *Ópium* nem csupán feltérképezhetetlenül gazdag előzménnyel, hanem jelentős utóélettel is rendelkezik. A szöveg egyrészt szervesen kapcsolódik Csáth orvosi eseteket feldolgozó novelláihoz, a *Fekete csöndhöz*, a *Békához*, a *Kisasszonyhoz*, de ebben a sorban mintha a szerencsésebb fiatal testvér szerepét töltené be. A novellista Csáth ugyanis 1914-ben elhallgatott, csak publicistaként és elméletíróként működött tovább. A novella ezt a műfaj- és alkotói szerepváltással járó fordulatot reprezentálja. Azt, ahogyan Csáthból, az orvos író elhallgatása után író orvos lett.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az általánosan elterjedt, szinte egyeduralgó életrajzi alapú olvasat keletkezését bemutató kísérletet tettünk Csáth *Ópium*ának újraértelmezésére.

A gazdagon, talán túlságosan is gazdagon feldolgozott kábítószer-téma magyar és világirodalmi példái kihívó feladatot jelentenek mind a forráskutató, mind az értelmező számára, de mindenképpen új, az életrajzitól távolodó olvasatok megalkotására ösztönöznek.

A drogirodalom szélesen hömpölygő árja ellen a novella szövegvariánsait hívtuk segítségül értelmezésünkhöz. A szöveg első megjelent változata, főként a benne található kiemelt szövegrészek, a romantikus drogirodalom angol-amerikai és dekadens francia ágához kapcsolódó olvasatot kínál. Az értelmezés középpontjában az egyén és a tömeg konfliktusa áll. A második megjelent változat az ezmetörténet darwini–freudi ágához kapcsolja a szöveget. Az ön- és fajfenntartás problémáját tartjuk a második szöveg kulcsfogalmainak. A harmadik megjelenés, a *Délutáni álmok* kötet szövege pedig Csáth elméleti és

orvosi írásaival, különösen a neuraszténiát tárgyaló publicisztikájával rokonítja a szöveget.

Nem egy új olvasatot, hanem szövegváltozatoknak megfelelő olvasatot hoztunk létre. A novellát kiemeltük az életrajzi, önéletrajzi és kritikai szövegek hálósapdjából, emiatt azonban a korábban egyértelmű kultuszszöveg feloldódni látszik a tematikusan, illetve szövegszerűen rokon írások halmozásában.

Egy elektronikus hypertext változat megkönnyítené az intertextuális olvasást. Az elektronikus verzió segítségével képeket, hangzó anyagot és szöveget is rendelhetnénk a novellához. A tágabban, csak tematikusan kapcsolódó szövegek mellett az elektronikus változatban egyetlen egérmegkattintásra egymás mellett olvashatók az egymásra referáló szövegrészek, allúziók, idézetek, ön-idézetek, a dokumentum pedig folyamatosan bővíthető és fejleszthető lenne. (...)

KERESZTÚRSZKI Ida

(Üzenet, 1997. szeptember–október – A tanulmányból részletek hangzottak el az élőíjság Csáth Géza emlékezete című estjén, 1997. december 4-én.)

Tolnai Ottó

PALICSI P. HOWARD FELJEGYZÉSEIBŐL

(...) Lábassal egy Szörényi vezette Csáth-esten ismertem meg a Radnóti Színpadon, még 1985-ben. (Később majd más vajdaságiakkal is kapcsolatba kerül.) Ő Csáth Pestképéről (Kálvin-tér et cetera) értekezett, én meg Szabadka-, illetve hát Bácska-képéről próbáltam mondani valamit, különös tekintettel magára a Bácska című novellára, amely szülővárosom ma is nehezen elviselhető szociográfiája valójában. Utána megmutatta verseit, kisprózáit, amelyeket annyira szeretek, olyan sokra értékelek, majd a festményeit (most, itt palicsi Homokváram falán

is lóg egy korai, jellegzetes festménye – Kokas osztályában végzett, murális szakon, a főiskolán), faldekorációt, nyomdafilmre készített csodálatos fotóit, amelyek külön helyet biztosítanak számára a magyar és nem csak a magyar fotótörténetben (tőle hallottam először Atget nevét) – és megmutatta: Pestet. Igen, nekem Lábassal mutatta meg Pestet. Mint olyant.

Pest nekem örökre olyan marad. Mint ahogyan Lábass írta-fotózta-festette-
MUTATTA. Ő az én pesti Vergiliusom. (...)

(...) Három-négy visszatérő témánk egyike: Sassy. Mesélem neki, olykor láttam egy-egy Sassy-rajzot, -festményt a pesti régiségkereskedésekben (két-szer is ott a Margit-hídnál). Nem voltak drágák, sőt nem volt semmi áruk, mégsem sikerült egyet sem megvásárolnom. Hol pénzem nem volt, hol pedig időm nem volt visszatérni a képekért. Ha jól emlékszem – mert, sajnos inkább azon törtem a fejem, hogyan vehetném meg őket, kitől kérhetnék kölcsön pénzt, mint hogy szépen feljegyzéseket készítettem volna róluk noteszomban: valami mesevilág, hanyag, ködös grafit, Gulácsy és Szabó Vladimir között.

Biztosan vannak emberek, szakértők Pesten (talán Szepesi Attila éppen za egyik?!), akik jól ismerik Sassy teljes munkásságát, fel kellene kutatni őket, kötni eredményeiket, adataikat a Csáth-kutatáshoz.

Egyelőre én csak Lábass-t tudom ilyen szakértőnek (sok hasonló elmerült, ismeretlen keramikust, fotóst, festőt, szobrászt ismert, kutat – lomtalanít). Meséli, egyszer a Dohány utcában egy nyitott ablakban könyöklő hölgy mögött sok festmény láttak és szóba elegyedtek vele, bekéredzkedtek: Sassy özvegye volt. Barátnőjével, Etivel, fontos kis interjút is készítettek aztán vele. Szőrényit is elvitték hozzá. Immár, mondja Eti, nincs a csengő alatt a néni (Ág Magda) neve...

Ismét elmeséltetem velük az esetet, ki tudja már hányadszor, a felvételt is lehallgatjuk, talán már azt sem először, könyörgök nekik, szedjék, írják le a beszélgetés anyagát, hiszen ismét egy Csáth-számot csinálunk Dérral, Szajbélyvel. Felfigyelek Sassy egyik festőbarátjának a nevére: Bozó. Minden bizonynyal vannak, mondom máris, mintha az előbb nem ugyanezt mondtam volna Sassy kapcsán is, akik közelebbről ismerik Bozó életét, festészetét, barátságát Sassyyal, netán magával Csáthtal is... Ha én Pesten élnék – egyszer még, talán ha visszatérnek a vajdaságiak, lehet, hogy Pestre költözők –, ilyen festőkkel foglalkoznék, ilyen ködlovagokkal. Mert ismét van köd? Vannak lovagok? (...)

TOLNAI Ottó

(Üzenet, 1997. szeptember – október –
Részletek az azonos című írásból. Elhangzott az élőújság Csáth Géza emlékezete
című estjén, 1997. december 4-én.)

A GIMNAZISTA CSÁTH ZENESZERZŐI KÍSÉRLETEI

1910. november 18-án Budapesten vendégszerepelt a világhírű művész, Pablo Casals. A csodálatot keltő hangversenyéről többen is megemlékeztek. A Világ zenereferense „szokatlanul nagy, diadalmos sikerről” beszélt, külön kiemelve a Bach-szvit előadásának „sugárzó tisztaságát”, de éppilyen elragadtatott hangon számolt be az eseményről – igaz, majd egy hónappal később – a Nyugat is. Az első cikk szerzője az akkor már jó nevű zenekritikus Csáth Géza, a második pedig öccse, Jász Dezső. Az utóbbiban ugyan Pablo Casals mintha kissé a háttébe szorulna; a konkrét hangverseny-ismertetés is csak az utolsó

Rákai Orsolya

két bekezdést foglalja el. Inkább esszé ez, elmélkedés a tehetséges emberek sorsáról, helykereséséről. Vannak csekély talentumúak, mondja a szerző, akik eimerülnek a megélhetési gondok tengerében, és munkájuk soha nem okozhat örömet nekik, hiszen másra vágnak. Nem találva helyüket, belesodrónak az élet forgatagába, ahonnan többé nem tudnak kitörni. De hasonló helyzetbe kerülnek azok is, akik „különös szerencse vagy talán szerencsétlenség révén, többféle tehetséggel születtek. Ha találomra kezdenek is valamibe, mindenütt sikerrel érvényesülnek, keresztülvészenek mindent, fúrnak, faragnak, festenek szobát és kályhát tapasztanak – és mindezt gusztussal. Még sincs semmi, ami az életüket betöltené.”

Csáth Géza, ha modellje nem is volt talán a „különös szerencsétlenek” csapatának, bizonyára inkább közjük tartozott a testvérkritikus szerint.

Magamba figyelek. Vigyázok, hogy határozottan külön semmire ne gondoljak. Mert hiszen akkor egyszerre elnémulna a sok zenekar, és csak egyetlenegy muzsikálna tovább” – írja Csáth *Tavaszkok* című novellájában. Az utóbbi néhány évtizedben ez a sokoldalú és mindenre egyszerre figyelni igyekvő „homo novus”, ahogy Bori Imre nevezte, meglepően gyakran kerül a szűkebb és tágabb irodalmi közvélemény érdeklődésének előterébe. Műveinek újabb kiadásai, eddig ismeretlen írásainak (újra)felfedezése, rejtőzködő és felbukkanó kéziratai nemesak a szakirodalom számára jelentettek többé-kevésbé új területet, de úgy tűnik, az olvasók is igen szívesen barángolnak ebben az „ismeretlen házban” különösen a középiskolások és egyetemisták újabb generációi. Értékelő és értelmező tanulmányok sora foglalkozott és foglalkozik novelláival, orvosi cikkeivel, életrajzának bizarr tényeivel és bizonytalanságaival. Sokan hangsúlyozták zenekritikáinak és zeneesztétikai írásainak nagyszerűségét, előremutató voltát, bár róluk ennek ellenére sem született részletes elemzés. És hangsúlyozták, hogy mindez még korántsem meríti ki a számos álnév után végül Csáth Gézaként ismertté vált szerző teljes munkásságát, hiszen festményei, rajzai és zeneművei még mindig terra incogniták ezen a folyton változó és bővülő terepen. A feltárás, a térképrajzolás már önmagában is izgatott örömmel kecsegtetheti a pionírszellemű kutatókat, nem is beszélve az adatfeldolgo-

zás és összevetés nyújtotta boldogságról. Csáth a tudósokat az őserdőket irtó telepésekhez hasonlította; a ma kutatói számára a csáthi életmű jelent hasonlóan ismeretlen, felfedezésre váró területet.

Zavarba ejtő sokfélesége számos elemzőt kényszerített arra, hogy megpróbálja Csáth művészetszemléletét – életszemléletét? – középpontba állítva mégis valamilyen egységbe fogni a különböző tevékenységi formákat. Többen azt a módszert követték, amit maga Csáth is javasolt *A művészetek élvezése és az emberismeret* című esszéjében: megkísérelték a kapcsolatot a valóban nem mindennapi pálya és személyiség között megragadni. E módszer alkalmazói azonban élet és mű között időnként túlságosan is szorosra húzták a szálakat, s az „igéretesen induló életutat zsákutcába juttató, elhatalmasodó morlinizmusról”, „lehetőségi paragon hevertetéséről”, „elherdálásáról” beszéltek.

De vajon meg lehet-e közelíteni ezt a komplexumot a leegyszerűsítés veszélye nélkül, úgy, hogy közben ne némuljanak el azok a bizonyos zenekarok?

A mostani kísérlet apropóját az adja, hogy nemrégiben alkalmam volt bepillantani a titokzatos zenei hagyaték egy kis darabjába Magyar László jóvoltából, aki a Szabadkai Városi Múzeumban bukkant rá a két füzetnyi kottára. A körülbelül száznegyven oldalnyi kézirat, melyet írásom végén szeretnék majd kissé részletesebben is bemutatni, 1901 és 1904 között, vagyis még a gimnáziumi évek alatt írott töredékeket, vázlatokat, dallamesírákat, nagyszabású terveket, és néhány rövid, de befejezettnek látszó darabot tartalmaz. Döntő többségük eredeti alkotás. Lapozgatásuk már csak azért is különös izgalommal töltheti el a kutatót, mert Csáthnak életében csak kevés zeneműve került nyilvánosságra, részben korabeli előadások, részben ma már nehezen hozzáférhető kiadások formájában, néhányat pedig halála után mutattak be különböző emlékestek keretében. Ezeket felsorolja Dér Zoltán Csáth-bibliográfiája, és közülük néhányat említ Kenyeres Kovács Márta is a zeneszerző Csáthról szóló tanulmányában. Kézírtos műveinek jelentős része Székely Endre zeneszerző, Csáth lányának férje révén nemrég az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárába került, ahol jelenleg éppen katalogizálás alatt áll, és megkezdődött bibliografikus feldolgozása is. Lehetséges azonban, hogy még egyéb helyeken is lappanganak Csáth-kották.

Műveltsége humán jellegű, világképe azonban elsőrendűen természettudományos – válaszolja fel a Csáth sorsa által felvetett bölcséleti kérdések hátterét Bori Imre. Ez az elsőre talán ambivalensnek tűnő konstrukció állítja valamilyen módon középpontba és egyszersmind közeli rokonságba az élvezetet és az önmagáért való életet, amelynek „egyetlen célja az élet maga”. Az élet mérlegének „bevétel” rovatába, írja Csáth, egyedül az örömet, az élvezetet írhat-

juk; az pedig mindenkinek érdeke, hogy ezt a mérleget „lehető nagy bevétellel zárja”. A zene a bevételi oldalhoz tartozik, sőt mivel Csáth szerint az embernek több köze van hozzá, mint az összes többi művészethez, nagyon jelentős tételenként szerepel. Olyan hatása van, amelyet irodalmi művek csak ritkán, képzőművészeti és építészeti alkotások pedig szinte soha nem tehetnek a lélekre; mintha „jobban hozzánk tartozna, közvetlenül és egyenesebben érintené a lelkünket, mint az írás, a kép vagy a szobor”. És bár az igazán tehetséges aktív zenélés valóban kevesek kiváltsága, a zenehallgatás élvezetére kevés kivétellel minden ember képes. A zene élvezete azonban aszerint, hogy aktív vagy passzív-e, illetve hogy a hallgató/előadó mennyire képes meglátni „a hangok mögött rejtőző zeneszerző emberi lelkének megnyilatkozásait (...) e megnyilatkozás módjait, eszközeit”, nagyon különböző fokú lehet, s a zenéről való írásnak, a zenei érzék szélesebb körben való elterjesztésének, magasabb szintre történő felemelésének a célja éppen az, hogy saját „jó mérlege” érdekében ezt a csodálatos örömforrást minél több ember minél teljesebb mértékben ki tudja használni.

Abban a különleges zenei evolúcióelméletben, ami Csáth zenei írásaiból kiolvasható (és amivel egyébként ebben a korban a zenei közírók között nincs egyedül, még ha az ő verziója sok szempontból kidolgozottabb is) érdekesen jelentkezik a felvilágosodásnak a tudományfejlesztés ideológiájára hagyományozott gondolata: a közboldogság, a közjó előmozdítása. A közboldogságot szó szerint, szinte fizikailag értve a köz egyre magasabb színvonalú, azaz egyre összetettebb, rafináltabb, kifinomultabb élvezetének elősegítése a zenei ismeretterjesztés feladata; a zenei arisztokratizmus, sőt feudalizmus felszámolásával a gyönyör demokráciájának létrehozása. A zenének a XIX. században bekövetkezett „transzcendens arisztokrata művészetté válása” először az egyik korai, 1906-os Puccini-írásában merül fel. Puccini emlegetése azért is érdekes, mert Csáth éppen azt tartja az olasz zeneszerző egyik legfigyelemreméltóbb vonásának, hogy zenéje visszatér a „transzcendentális arisztokratizmus” kialakulása előtti időkhöz, és így újra mindenki számára érthetővé válik. Ráadásul amíg a zeneileg műveletlen emberek egyszerűsége, érdekessége és naivsága miatt szeretik, addig a „zenegurmanok”, éppen komplikáltságát, újszerűségét és rafinírozottságát dicsérik. A „muzsika feudális urairól” pedig, akik mintegy kisajátítják, zár alatt tartják az élvezetelosztás monopóliumát, Richard Strauss *Saloméjének* magyarországi bemutatója, pontosabban a bemutató körüli hercehurcák kapcsán beszél.

Az efféle, zene és társadalom között oszcilláló metaforák használata sem egyedül Csáthra jellemző. A nála alig egy évvel idősebb, szintén pszichológiai érdeklődésű bölcész zenetudós Kovács Sándor nagyon hasonló módon igyekezett e két terület kapcsolatát leírni. Kovács, akinek nemcsak zeneesztétikai, zenetörténeti, hanem pszichológiai és pedagógiai cikkei is neves hazai és német folyóiratokban jelentek meg, 1918-ban szintén öngyilkos lett. Barátja, Molnár Antal szerint idegfeszültségének fő oka az volt, hogy „semmi sem tudott lenni igazán, sem zenész, sem tudós, sem író, sem tanító”, s a nagy tervek és a megvalósulás közötti szakadék csak tovább rontotta a helyzetét. „Nagysze-

rű ötletek – írja Molnár –, kevés teremtés: Kovács életének summája.” Kínálkozik a párhuzam: tulajdonképpen Csáth életé is.

A zene és a modern élet című írásában Csáth teljes egyetértéssel idézi Beethoent, aki szerint „a zene magasabb megnyilatkozás, mint minden bölcsesség és filozófia”. Világképében, amelyben a természettudományos, racionális irány valóban alapvetőnek látszik, a humaniórának legalább ilyen fontos szerep jut. „A tudományok egymagukban – írja az előbb említett cikkben – nemigen fogják megváltoztatni az emberiséget, de szó lehet róla, hogy a művészetek társaságában elviselhetővé teszik az életet”. Ez persze nagyon emlékeztethet Freudra, aki hasonló szerepet tulajdonított a csillapítószerként, segédkonstrukcióként felfogott művészeteknek. Nem választotta el őket a kikapcsolódások és pótkielégülések egyéb formáitól, tehát adott esetben a kábítószerrel vagy akár a tudománytól sem, ha történetesen az okoz örömet és az segít hozzá ahhoz, hogy elérendő, vagyis vágyott, potenciónálisan örömteli célt tűzhessen ki az ember maga elé, értelmessé, otthonossá és megnyugtatóvá téve ezáltal világát és életét. A célt tehát az öröme szabja ki. Amikor Csáth az életet egyszerűen az említett, valóban kissé hedonista színezetű mérleg formájában ábrázolja, lényegében nem tesz mást, mint az öröme által konstruált illúziókat leépíti magáról az elvről, és a vágyat csupaszon állítja elé.

„És amint így hallgatom az elmúlt tavaszaim egybezőngő szimfóniáját, mind világosabban értem a harmonikus alap gondolatot, a c-moll akkordot, a szenvedélyes, fájó és bátor septimhanggal, a h-val.

C-esz-g-h. (...)

Mind erősebben és erősebben zeng a diadalra vezető septim-hang. Az élet muzsikája most a gyönyörűsége és hosszú fejlődésű crescendo kezdetéhez jutott el.”

Nyugtalanító ez a zenei önarckép, ez a végsőig kitartott és egyre erősödő szeptimakkord, amely, akár maga a lecsupaszított vágy, soha nem értheti el a feloldást, csak abbamarad, megsemmisül „a teljes fortissimónak legnagyobb és egyúttal leggyászosabb pillanata után”. A „diadalra vezető”, de célba soha nem juttató vezetőhang úgy csalja maga után a gyanútlan és érdeklődő olvasót, hogy az észre sem veszi, miként kerül egyre beljebb az irodalmi, zenei, képzőművészeti, orvosi és még ki tudja, miféle kérdések Csáthi őserdejébe. A gyanakvó viszont talán nem merészkedik elég mélyre ahhoz, hogy érdemes legyen tapasztalatairól beszámolnia.

Csáth Géza nevű zeneszerzőt nem ismer a zenetörténeti köztudat, a Zenei Lexikonban is csak zeneesztétikai írásai révén szerepel. Ez nyilvánvalóan megnehezíti fiatalkori munkáinak értékelését, hiszen lehetetlen a szokásos módon az életmű egységében elhelyezni őket. Nem nagyon segít a zenei szempontok szerinti megközelítésben az sem, ha a kortárs hazai törekvéseket próbáljuk

összehasonlítási alapul venni. Úgy tűnik, hogy a korszak fellendülő zenei életét, a roppant szerteágazó külföldi kísérletek hatásából, esetleg integrálási kísérleteiből adódó változatosságát nem sikerül teljesen leírni a XX. századi magyar zenetörténet-írás hagyományos, Szabolesi Bence által „kettős naprendszernek” nevezett modelljével. Ez a modell a népzene és a zenetörténet sajátos együttlításával egy olyan értékrendet hoz létre, amely nem túlságosan toleráns a tőle eltérő alapokon álló kísérletekkel. Természetesen nem arról van szó, hogy a rendszer „két napja”, vagyis Bartók és Kodály, nem teljes joggal állnának ennek az értékrendnek a csúcán. A probléma csak az, hogy a zenetörténetnek ez a „szinoptikus” értelmezése nem univerzális, azaz gyakran nagyon nehezen vagy egyáltalán nem egyeztethető össze más értelmezésekkel.

A „két nap” fénye így árnyékba borította a kor számos kisebb csillagát. „Bartók és Kodály fénye elkápráztatja ma is tekintetünket: az ő közvetlen elődjeikről, egy szakszerűen felkészített, számszerűen is jelentős zeneszerzőgárdáról alig veszünk tudomást” – írja Dobszay László. Kiemeli a továbbiakban azt is, hogy Bartók és Kodály zenéje, bár nagyon jelentős, de csak két lehetséges út volt a kor sokszínű zenei törekvései között. A késő romantikának éppúgy akadtak követői, mint Schönbergnek vagy Debussynek, még ha esetleg nem is sikerült igazán figyelemre méltó, önálló alkotásokat létrehozniuk – más kérdés, hogy ez minden esetben a zeneszerzői képességek szegénységéből, invencióhiányból adódott-e. Dobszay megkockáztatja azt a feltevést is, hogy talán néhány esetben meglepetést okozhatna, ha újrhallgatnánk a századforduló és a századelő elfelejtett hazai szerzőinek a műveit.

Egyáltalán nem biztos persze, hogy Csáth is a meglepetést okozók között volna. Ő nem tartozott abba a bizonyos szakszerűen felkészített zeneszerzőgárdába, nem tanult az Akadémián, sőt, számos zenekritikus kortársától eltérően még csak bölcsészdoktori diplomát sem szerzett zenetörténetből vagy zeneesztétikából. A századforduló körüli negyven-ötven év a zenei csodagyerekek kora volt Magyarországon – gondoljunk például Dohnányira, Bartókra, Pártos Istvánra, Vecsey Ferencre, Nyiregyházy Ervinre, Fischer Annie-re, Cziffra Györgyre, és még sorolhatnánk – de Csáth csodagyerek sem volt.

Igaz, a gyerekkoráról nem sok konkrétumot lehet tudni, legalábbis ahhoz képest, hogy ő is és Kosztolányi is mennyire jelentősnek érezték ezt az időszakot. Ezen az sem változtat, hogy nyilván sok apróbb esemény csak később, visszatartva mitizálódott – Kosztolányi teljesen soha be nem fejezett regénye, a *Mostoha* ennek a mitizálódási folyamatnak a leírását is tartalmazta volna. Számtalanszor olvashatunk a két unokatestvér legendás barátságáról, de túlságosan sok adat erről a kapcsolatról sem közismert. Az elemzőket általában meglepik az a tény is, hogy Csáthnak már végzős gimnazistaként, mielőtt még alkalma lett volna a fővárosi zenei élettel kapcsolatba kerülni, milyen figyelemre méltó zenei műveltsége volt, és hogy ezt egyetemre kerülése után,

ottani elfoglaltságai mellett is olyan mértékben volt képes gyakorlatilag autodidakta módon továbbfejleszteni, ami szinte példa nélküli a korabeli magyar zenei életben. Valóban rejtély, hogyan szerezhette tudását, hiszen az a kétségtelenül meglévő tehetség mellett nagy zeneirodalmi, zenetörténeti és később egyre inkább zeneelméleti tájékozottságra vall. Apja ugyan zeneileg nagyon művelt ember volt, de olyan jelentős, ambiciózus tanáregyéniség, aki személy szerint „szívügyének” tartotta volna a gyerek zenei karrierjét, nem volt mellette. Ez persze nem azt jelenti, hogy szabadkai tanárai ne lehettek volna ettől függetlenül nagy hatással rá; erről a hatásról azonban adatok hiányában megint csak nagyon keveset, inkább csak általánosságokat lehet és szoktak mondani. Lányi Ernő, aki, mint köztudott, újjászervezte a szabadkai zeneiskolát és zenekart, csak 1907-ben érkezett, miután az előző karnagy, Gaál Ferenc meghalt. Gaál „előkészítői” munkásságáról, Lányi eredményeivel való összehasonlításáról a Dér Zoltán által festett kép él a köztudatban, aki párhuzamba állította a két zeneszerző-karnagy közti különbséget Csáth *Muzsikusok* című novellájával. A szabadkai zenei élet összefüggéseiben tárgyalta munkásságukat Kenyeres Kovács Márta, és szintén a zenei élet változásairól nyújt adatokat Magyar László dokumentumgyűjteménye, amely Lányi Ernő tevékenységének eddig levéltárakban lappangó adatait tartalmazza.

Természetesnek tűnhet, hogy Csáth zenei előéletével foglalkozó tanulmány nincsen, végül is nem lett belőle „hivatásos” zenész; ám arra, hogy miért nem lett, talán némi magyarázattal szolgálhatna egy ilyesfajta „negatív” zenei pályakép, hiszen a kérdés nyilvánvalóan nem azzal kezdődik, hogy sikertelenül felvételizett a Zeneakadémiára.

Az a szerteágazó, tanácstalan ambíció, amivel Kosztolányi jellemzi őt gimnazistakori naplójának sokat idézett részletében, nem vall olyan irányító kéz jelenlétére, amely megpróbálta volna „gazdaságos” módon kezelve ezeket az energiákat egy kiművelendő területre összpontosítani, amit pedig szinte minden esetben megtalálunk a kiemelkedő zenei pályát befutó művészek gyekkorában.

Mindennek ellenére úgy tetszik, hogy Csáth egész életében igyekszik alkotó zenésszé, vagy inkább zenét is alkotó művésszé lenni, bár mindvégig hangsúlyozza amatőr mivoltát. Sokat – talán túl sokat – ígérő az 1913-as *Önéletrajz*-nak az az ismert részlete, ahol „elvetélt” tehetségeinek magányosan elért eredményeit sorolja: „Festő akartam lenni. Bizarrr színkeveréseimet és elnagyoló vázlatzerű rajzolásai modoromat azonban rajztanárom kinevette, és elégségest adott. Annál nagyobb volt az elégtételem, amikor egy szegedi kiállításon Rippl-Rónai pasztelljeiben igazolást láttam mindannak, amit rajzolásról, festésről magamban elgondoltam. Ugyanígy jártam a dalaimmal is. Kezdetből fogva szabad atonális harmonizálást, aszimmetrikus ritmuskombinálásokat alkalmaztam bennök. Apám kijelentette, hogy amit írok, az nem zene, később azonban, amikor Budapesten először hallottam Debussyt, ugyanaz a nagy öröm volt részem, mint Szegeden, mert bizonyítva láttam, hogy amit a levegőben megéreztem (a szülői háznál Grieg volt a legmodernebb szerző), az

csakugyan az új idők művészi kifejezőmódja, amit megsejtettem – az a modern művészet.” Amikor unokabátyja értesül arról, hogy Csáth sikertelen akadémiai felvételije után az orvosi pálya mellett döntött, felháborodva veti a szemére, hogy túlságosan könnyen feladta, és nem érti, hogy miért. Elképzelhető, hogy unokaöccse ekkor már reális és egyenjogú alternatívát látott a természettudományos pályában, és nem érezte sem úgy, hogy ettől „ambiciózus hármas művészből semmi művésszé” válna, hiszen tanulmányai mellett mindhárom területen folytatta tovább alkotói tevékenységét, sem úgy, hogy döntésével „üzérkedni, lócsiszárkodni” kezdett volna, hasznosságai szempontból.

Az egyes számú vázlatfüzet alcíme mindenesetre nem arról tanúskodik, hogy Csáthban 1901–1902 táján túltengett volna az ambíció. A tulajdonképpeni címlapot két oldal előzi meg. Ezekben bemásolt műrészletek találhatók: az első Mascagni Paraszttbecsületéből, a második az ekkoriban általa meglehetősen nagyra értékelt Jensen *Galateájából* való. A Mascagni-idézet ilyen korai felbukkanása figyelemre méltó; tehát ekkoriban mégiscsak eljutottak már hozzá hébehóba Griegnél modernebb zeneszerzők művei is. A következő oldalon nagy betűkkel írott *Vegyesek* felirat alatt az ifj. Brenner József néven kívül az *Első (és talán utolsó) Kísérletek* címet olvashatjuk, valamint a dátumot: 1901 szeptembertől 1902 októberig. A füzet számos, tematikájukat tekintve igen változatos, kevés kivétellel tollal írott darabtöredéket, vázlatot tartalmaz, amelyek alatt vagy fölött gyakran napra pontos dátum áll. A töredékek utólag kék és piros ceruzával be is vannak számozva, de ezek a számok nem sorrendben és nem is dátum szerint követik egymást, hanem összevissza. A Széchényi Könyvtárban lévő kották között is vannak hasonló módon felülírt kéziratok, de egyelőre bizonytalan, hogy ezek a kiegészítések kitől származnak, mikoriak, s ha autográfok (ami sok esetben valószínűnek látszik), miféle célt szolgálhattott a kis töredékek újrendezése.

A vastagabbik füzet címlapján a lendületes(nek szánt) aláíráson kívül illusztráció is látható: alul fekvő női torzó, fent pedig egy mellétől lefelé nyitott kottával takart hölgy, akinek lobogó haja a jobb felső sarokban egy indázó vonalrajzban folytatódó lantba torkollik. A nő előtti kottán számos, nyilván az ifjú Brenner József szimpátiáját kivívó zeneszerző neve olvasható: Sinding, Swendesen, Godard, Vieuxtemps, Erkel, Lavotta, Gounod, Verdi, Wieniawski és külön kiemelt nagy, díszes betűkkel Wagner, Beethoven, Bach, Chopin, Mozart, Mendelssohn, Schumann, Haydn, még egyszer Wagner és Grieg. A külső hátsó borítón újabb rajzok társaságában a Repertoárom 1903. VI. 19. felirat alatti lista 22 hegedűművet tartalmaz, amelyek között meglepően nehéz darabok is előfordulnak. A listán szereplő szerzők: Sinding, Ries, Mendelssohn, Spohr, Lányi, Wieniawski, Schumann, Bach, Paganini, Farkas, Grieg, valamint Sarasate, Hubay és Burmeister, akiket nem sokkal később személyesen is hallott.

A különféle dallamok zenei anyagukat és színvonalukat tekintve elég jelentős eltéréseket mutatnak, de azt hiszem, e füzetek elsődleges érdekessége

nem is annyira ebben van (hiszen nagyon gyakran csak odavetett, befejezetlen, egyszólamú vázlatokról van szó), mint inkább a feldolgozott/feldolgozandó témákban és tervezetekben. Ezek közül emelnék ki a továbbiakban néhányat.

A megzenésítendő versek szerzői között szerepel Burns és Uhland, Heinetől a *Mignon* és *A hegyi visszhang* (Kosztolányi önképzőköri fordításában), Baudelaire, Arany, Vörösmarty (több verssel), Harsányi Kálmán, Szabolcska, leggyakrabban pedig Reviczky és Petőfi. Külön érdekesség Kiss József *Gyilkos harang* című balladája, ezt ugyanis nem dalnak, hanem melodramának dolgozta fel, és egyike a füzetekben szereplő kevés befejezett és letisztázott műnek. Természetesen unokatestvére versei is előkelő helyet foglalnak el a daltervek között, megtalálhatjuk például az *Ágác-virágok* második darabját és az *Álmodtam, álmodtam...* kezdetű, az előzőhöz hasonlóan önképzőköri költeményt, amelyet Kosztolányi, gimnazista naplójának tanulása szerint, egy nagy honfoglalási eposz előhangjának szánt. Valószínűleg ettől a szándéktól nem független az ifjú Brenner József néhány vázlata, amelyek egy *Honfoglalás*, illetve *Regedal* a honfoglalásról című szimfonikus költeményhez készültek volna. Ehhez a darabhoz – talán zárásként – tervezett egy *Vérszerződés* című tétel is, ami a megjegyzés szerint a *Himnusz* első három ütemével végződött volna. Hasonlóan nagyszabású tervezetei szintén magukon viselik a hazafias önképzőköri pályázatok jegyét: *Rákóczi-szimfónia*, *Az apostol* című szimfonikus költemény Petőfi művének hatására, bizarr hangszeregyüttesre (hat hegedű, brácsa, cselló, harmónium, zongora) tervezett szimfonikus költemény *Az ember tragédiájából*, *1848-szimfónia* (amiből már vázlat is csak a *Világos* című tételhez készült). Persze nem tudhatjuk, milyenek lettek volna ezek a művek, ha netán elkészülnek, és lehet, hogy nem is kell túlságos jelentőséget tulajdonítani nekik, de mielőtt legyintenénk rájuk, elgondolkozhatunk azon, mindenfajta párhuzam erőltetése nélkül, hogy Bartók első nyilvános sikerét *A Duna folyása* című művével aratta, amelynek hazafias hangvételt, elég nyilvánvaló módon, szintén a *Himnusz*-idézet hivatott erősíteni, amikor a Duna magyar földre ér; első valódi szimfonikus kísérlete pedig a szövegesen is kifejtett programmal bíró *Kossuth-szimfónia*, amely éppúgy verbunkoselemeket használ a nemzeti jelleg érzékeltetésére, mint Csáth említett vázlatai.

A magyaros műveknek további típusai is előfordulnak a füzetekben. Több vázlatot készített például egy *Alföldi képek* című sorozathoz (amelybe többek között *Az alföld*, *Felhők* és *Furulyaszó* című tételek kerültek volna), s ezekből néhánynak többé-kevésbé kidolgozott változatai is léteznek a *Hangok* című füzetekben. Az öt ilyen címet viselő füzet közül négy megtalálható a Széchényi Könyvtárban, a dátumok tanulása szerint valamennyi ugyanebből az időszakból származik. A vázlatfüzetekben jó néhány helyen színes ceruzás szöveg jelzi, hogy az adott darab teljesebb változatát a *Hangok* valamelyik füzetébe másolta be. Az említett sorozathoz tartozhatnak még e füzetekből a következő darabok vagy tervek: *Alkony a pusztán*, *Éjjel a Tiszán* (H. 1.), *A csárda romjai* (H. 4.). Címzavakban felvázolta egy másik hasonló sorozat tervét is: a *Magyar képek* 6

részes, népdalokon alapuló feldolgozása lett volna a különböző évszakokhoz kapcsolódó ünnepeknek. Számos, a verbunkoshagyományból származó magyar táncot is elkezdett írni: rengeteg hallgatót találunk köztük, néhány lassút, frisset, „huszárverbunkost” és palotást is; érdekességük, hogy sokszor felhasználja őket különböző klasszikus formák magyarítására, például szonátatöredékek táncátételül, szvittervek tételeiként és több, Lavotta emlékének ajánlott mű vázlatában (az egyik ilyen pl. egy *Concert magyar stílusban* című 1902-es terv). Ez az eljárás azokra a XIX. századi kísérletekre emlékeztet, amelyek a magyaros elemek segítségével igyekeztek a klasszikus formákat „lefordítani”, így próbálva létrehozni a nyugat-európai korszerű zene hazai változatát. Kicsit később Csáthnál ennek elméleti igazolását is olvashatjuk, egy a magyar zene fejlődéséről írott pályaművében (*A magyar zene*, 1904), A füzetekben az egyéb, nem magyar táncformák közül leggyakoribb a mazurka és a keringő.

Több szonáta- és hegedűversenyterv mellett van néhány, csak tempójelzéssel ellátott töredék is, pl. scherzók, adagiók; de sokkal gyakoribb, hogy valamilyen karakterdarabra utaló címet ad nekik (pl. *Dal, Őszi dal, Nyári éjszaka, Karácsonyeste, Éjjeli hangulat, Mélázás, Pacsirtadal, az élet, Én, Ősz kezdetén, Közeleg az ősz* stb.). Az *Egy álmomról* című mellett magyarázó szöveg is van, amely szerint ez a darab egy konkrét álmom-élmény hangulatának zenei megfogalmazására tett kísérlet: „1903. szept. 18 különös álmom volt. Remek tájakon járkáltam, különös lázba jött tődöm és egész valóm.”

Van néhány kamaradarab-vázlat is (még az első füzetben, tehát 1901–2 körül, magyar nóták-népdalok alapján), amelyek feldolgozási, harmonizálási módja kicsit arra emlékeztet, ahogy majd Weiner Leó dolgoz fel népdalokat zongorára. E füzet tartalmaz továbbá egy nagyon félresikerült fúgákísérletet és néhány kórusműtervet, amelyekhez a töredékek jelentős hányadától eltérően harmóniai vázlatokat is írt.

A *Mariska nevet* című zongoradarab a nagyon kevés befejezett, letisztázott mű egyike, a fölé írt dátum szerint 1903. június 18-án írta; Mariska talán Kosztolányi húga. Hasonlóan családi vonatkozású lehet az a négyrészes vázlat, amit a tételeimék tanúsága szerint valószínűleg kishúga, az agyhártyagyulladásban ötévesen meghalt Ilonka emlékére akart írni.

Nagyon érdekes az a három hegedűduóból álló darab, amivel a második, vastagabb füzet kezdődik. A dátum szerint ezek is egyetlen nap alatt, 1903. május 15-én keletkeztek, a címük *Görög képek a régi világból*. Jellemdarabok két hegedűre. A *Pean, Nászdal* és *Rapszodosz* című egységek közül harmóniailag legérdekesebbnek a középső tűnik, ebben valóban vannak olyan modulációk, amelyek akár a francia impresszionistákra is emlékeztethetnek. Nem tudom, hogy az 1912-ben *Pean* (Pastorale) címmel megjelent hegedű-zongora duó zenei anyagát tekintve milyen összefüggésben áll ezzel a három kis darabbal, mivel azokhoz egyelőre nem sikerült hozzájutnom, de mindenesetre figyelemre méltó lehet a korabeli magyar zenében egyébként sem túl gyakori ókori görög tematika ilyen korai jelentkezése. Közvetlen „kiváltó oka” valószínűleg éppúgy Reviczky *Pán halála* című verse lehetett, mint az azonos című, 1903-ban megjelent novellának és a valószínűleg az év végén vagy az 1904-es év legelején felvázolt, szintén azonos című zeneműnek.

Verbunkos és ógörög idill, romantikus szimfonikus költemény terve és klasszikus szonáta, Szabolcska- és Baudelaire-dalvázlat, névnap nóta és halotti emlékezés, gyér összhangzattani és zeneelméleti ismeretek, de jelentős zeneirodalmi tájékozottság – a két vázlatfüzet tanulságos képet nyújt a gimnazista Brenner József tarka érdeklődési köréről. Irodalmi szempontból az is érdeklődésre tarthat számot, hogy a fent említett *Pán halálán* kívül más novellákról is kiderülhet esetleg „kételtű” voltuk: a Széchényi Könyvtárban van például egy *Tavaszi ouverture* című darab, amely alcíme szerint kamaragyüttesre íródott – az embernek önkéntelenül eszébe jut az az azonos című, sajtószerű szerkezetű novella, ahol az egyes bekezdések mint különböző hangszerek belépei vannak elkülönítve egymástól.

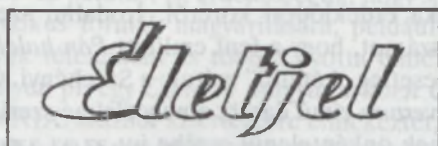
Ilyen kevés és ennyire töredékes adat alapján természetesen elhamarkodott dolog volna messzemenő következtetéseket levonni vagy nagyívű párhuzamokat rajzolni, nem is beszélve arról, hogy a túlnyomórészt egyszerű vázlatok éppen a „szabad atonális harmonizálás” és az „aszimmetrikus ritmuskombinációk” vizsgálatára nem adnak lehetőséget. Még így is van azonban néhány olyan érdekesség, amely önkéntelenül is fantáziálásra indít. Szembeötlő például az impresszionisztikus hangulatképre utaló címek vagy vázlatok nagy száma. Ezek között egy *Tavaszi* című, négy hegedűre írandó kamaradarab is szerepel, amelynek még a tételcímei is (*Olvadás, Szellők és Tavasz*) nagyon jól beleillenek egy efféle koncepcióba. Érdekes lenne tudni azt is, hogy a megzenésítés milyen koncepciója társult például a két Baudelaire-verscím alatti vázlatokhoz, milyen értelemben lett volna zenéjük programszerű. Melodramatikusan követte volna a konkrét szöveg tartalmát? Összefoglalóan érzékeltette volna a vers hangulatát, a Debussy-féle „programzenéhez” hasonlóan? Egyáltalán: szöveges dal vagy hangszeres darab lett volna belőlük? A görög tárgyú darabok vajon egy tervezett nagyobb mű vázlatai voltak, vagy elszórt ötletek? Milyen lett volna a *Pán halála*? Lehet, hogy Csáth valóban Debussy-szerű úton indult volna el? Vagy az ő Pánja inkább Mahleréhoz hasonlított volna? Egyáltalán: ha esetleg felvették volna a zeneszerzés tanszakra, lett volna belőle zeneszerző, vagy úgy járt volna, mint Kovács Sándor, aki ugyan elvégezte mind a zongora, mind a zeneszerzés szakot az Akadémián, mégsem lett belőle se zeneszerző, se zongoraművész?

Zeneszerzői munkásságáról tudomásom szerint mindössze két rövid tanulmány létezik, az egyik Kenyeres Kovács Márta már idézett munkája, a másik Jász Dezsőé, Csáth testvéréről 1937-ből. Talán elég érdekes az összkép ahhoz, hogy ez ne maradjon így. Zenéről írott gondolatai, helyenként roppant meglepő ötletei és nagyszabású tervei láttán az ember gyakran érzi úgy, mintha egy olyan könyv ismertetőjét olvasná, ami soha nem készült el. Csak a könyvborító – de az nagyon szép lett.

RÁKAI Orsolya

(Üzenet, 1997. szeptember–október – A tanulmányból részletek hangzottak el az *élőüjság Csáth Géza emlékezete* című estjén, 1997. december 4-én.)

1997.
december 4.
csütörtök

Városi
Könyvtár
18 órakor

CSÁTH GÉZA EMLÉKEZETE

születésének 110. évfordulóján

Az Üzenet legújabb, az Illyés Közalapítvány és a Nyílt Társadalom Alapítvány támogatásával megjelent, az író opusát jelentős új művekkel gazdagító számának bemutatása

A Városi Könyvtár, az Üzenet és az Életjel közös rendezvényének vendégei az emlékszám szerzői:

*Dér Zoltán, Hózsa Éva, Magyar László,
Szajbély Mihály (Szeged) és Tolnai Ottó*

216 oldalas kötet 25 dinárért a helyszínen
megvásárolható

VENDÉGEINK: KORTÁRS ÍRÓK ÉS MŰVÉSZEK

KEVESEBB FEGYVERT – TÖBB ÁRAMLÁST!

Konrád György

Kedves hölgyeim és uraim!

Köszönöm a kedves szavakat, amelyeket mondtál rólam, kedves Vajda Gábor, és köszönöm a két fiatal előadóművésznek a felolvasásukat, amelybe beletartozik a válogatásuk is. Ez a könyv 1991-ben jelent meg, vagy 1990-ben talán, és az 1989–90. évi fordulatnak a hangulatát viseli magán. Nagyon érdekesnek találtam a montázst, amelyet önök szerkesztettek. Igazában nehéz dolog van, mert egy kicsit megfogalmazottabban, tehát pontosabban szólaltak meg ezek a szövegek, mint ahogy én most itt tudok élőszóban önök előtt. Azt mondanám, hogy ha a vágyódásainknak valamiféle közös elemet tulajdoníthatánk, az valami olyasmi lenne, hogy kevesebb fegy-

vert és több áramlást. Most, hogy idejöttem ma, emberek hoztak mindenféle hatalmas szatyrokat, vászonszatyrokat, rendkívüli módon kitömve, gurítgatták a lépcsőn, és aztán különféle fegyverek részben a magyar határon, részben ezen a határon leszedegették egyiket-másikat, hogy melyiket miért, nem igazán lehetett felfogni. Aztán ahogy átértünk, nagyon sok különféle színű egyenruhás férfi jött, erősek, vállasak voltak, mindegyiknél különféle fegyver volt, és azt kell mondanom, hogy nem voltak nagyon udvariasak; nem mondom, hogy kifejezetten udvariatlanok voltak, de semmi erőfeszítést nem tettek arra, hogy udvariasak legyenek.

Nos hát, az életnek az egyik pólusa az, ahol a civil ember ugye mégiscsak valami feszélyezettséget érez, mert túl sok körülötte a fegyver, és ahol sok a fegyver, a fegyver az csábít, az kísért, olyan viselkedésre kísért, amely packázással jár együtt, és nem tudni, miért kell ennek a vonatnak itt Szabadkán a peron egyik részén hosszan-hosszan várakoznia, míg aztán a peron másik részére be-

gördül és az ember leszállhat. Ezek olyanfajta kezelésmódjai az egyes polgár – mondhatnék emelkedett szavakat, például – méltóságának, de mondanék egy egyszerűbbet: kényelmének. Hogy azt gondolja az ember, hogy ez a fegyverek poézise, ez a kezelésmód és ez a rendtartás meg ez a keresgélés. Normálisan ezek a javak közlekedhetnének, és nem lenne ez az egész pompája a fegyveres felvonulásnak, amit voltaképpen groteszknek is nevezhetünk. Visszatekintve: azt, amit a magyar határőrizeti szervek – vámosok, miegyebek – csináltak annak idején, amikor az ember Hegyeshalomnál ájtott, cirkusz jellegűnek érztem akkor és nehezen fogtam föl, hogy ezek a katonás cirkuszok miért választanak el falvakat, amelyek tulajdonképpen nem sokban különböznek egymástól, de hát ezzel telt el az élet. Ezzel telt ez az élet, és úgy veszem észre, hogy önöket tovább kíséri az életnek ez a katonai szertartása, bár önök nyilván mind civil emberek.

Tehát Vajda Gábor kérésére, hogy valamit beszéljek a békéről, mert hát ötven éve vége, elmúlt a háború, és itt ugye nem lehetetlen, hogy a közelben talán megint valami fegyveres összeütközés lesz Szlavóniában, amilyen eddig zajlott a régi Jugoszláviában. Ötven éve elmúlt és nem múlt el, mert itt van, és ugye az életünk normalitásai közé tartozik, hogy olyan híreket olvasunk, hogy Jelcin elnök ugyanúgy viszi magával azt a kis koffert, amiben a nyomógomb van, mint ahogy Clintonnál ott van, és engem nem olyan rettenetesen nyugtat meg, hogy egy embernél ott van egy nyomógomb. Tehát van egy nyomógomb, egy beteg ember, és ott van nála egy nyomógomb, amivel a világ pusztulását előidézhetné. Ugyanúgy a másik oldalon is megvan ez, tehát mindaddig, amíg katonáknak ilyen örületes és tulajdonképpen ésszel vagy képzelettel is felfoghatatlan teljhatalma van az emberiség fölött különféle politikai ideológiák, vallási ideológiák támogatásával, addig mondhatjuk, hogy hát túléljük napjainkat, szerencse, hogy élünk, szerencse, hogy nagyobb katasztrófák nem érnek, de addig az emberiség nem igazán mondható civilizáltnak, mert talán nem volna szükség a békés összeféréshez ilyenfajta fenyegetés-árnyékokra. De hát hogy is van az, hogy tulajdonképpen egy olyan Európára vagyunk ugye büszkék, amelyben rendkívül könnyű volt még a középkor és az újkor századaiban meghalni a legkülönfélébb esetleges okok folytán, és ez az életbiztonság ugye lassan-lassan, mondjuk a múlt század végére, a század legelejére valamelyest megállapodott, megnyugodott már, már-már úgy látszott, hogy az embernek az életét nem fenyegetik külső hatalmak, de jött az első világháború és vele ez a század, amelynek a normális alaphelyzete volt az a bizonyos irodalmi kezdet, a Kafka *Perének* az első oldala, hogy Josef K. egy reggel arra ébred, hogy ketten állnak az ágya mellett és letartóztatják, azt mondják neki, hogy le van tartóztatva.

Hát ilyen volt ez a század, elég felelőtlen század volt, de azért mondhatnánk, hogy mégiscsak épülgettek benne szigetei olyan társadalmaknak, melyekben aránylag nagy biztonsága van az embernek és amelyekben mondjuk a félelemhez más okokat kell keresni, de mondjuk a fegyveres szférától, vagy az ilyen hatóságoktól nem nagyon kell félni.

Egyszer, 1986-ban Csoórit meg engem meghívtak New Yorkba egy Pen-kongresszusra. Úgynevezett tiszteletbeli vendégek voltunk, de Magyarországon erről egy szó sem jelenhetett meg. A címe ennek a Pen-kongresszusnak az volt, hogy *Az állam képzelete*. Az állam és a képzelet és az állam képzelete, és hogy mit jelent az állam különböző országokból jövő írónak. Engem egy cseppet bosszantott az, amit John Updike mondott, noha nagyon méltányoltam, és később különösképpen megélttem ezt, azt mondta, hogy ő neki az állam a postaládát jelenti, mert hát, ugye ez az egyetlen ilyen állami szerv vagy intézmény, aminek az ő életében bármiféle szerepe van. Na most a postaláda, és ez még egy ironikus megjegyzés is volt, mert Amerikában a posta a legrosszabb intézmény, a leglassúbb, a legzagyább, a levélösszeszedők néha hagyják, hogy a szél kifújja táskájukból a leveleket, de mindenféle más eszköz van használatban, és a posta az állami ügye? és ott mi ezt nem mondhattuk akkor még, és még jó drabig Kelet-Európa nem mondhatja. Nem mondhatja mindaddig, amíg valamilyen módon az állami szféra ilyen túlsúlyos, olyannyira túlsúlyos, hogy túl sok gondolatunkat foglalkoztatja, hogy túl sok dologban várunk tőle valamit, vagy akadályoz bennünket, hogy nem egy olyan mellérendelt viszonyban élünk vele, nem úgy élünk vele, mint mondjuk normális időben villanyszolgáltatással, vagy más valamivel, amit adottnak tekintünk, megvan és nincs vele különösebb gondunk. Ez lenne az ideális viszony, tehát hogy egy szolgáltatást kapunk a pénzükért, az adónkért. Ennyivel elsősorban a biztonságunkat kell hogy garantálja, ezért fizetik. Ha megijeszti, vagy fenyeget, vagy beavatkozik a magánviszonyainkba, vagy a leginkább magánterületre, a gondolkodás-módunkba, akkor túllép az illetékességi körén. Ezért is adtam azt a címet egy könyvemnek 1982-ben, hogy *Antipolitika*.

De menjünk egy cseppet tovább. Vajda Gábor azt kérte, hogy az irodalom és ennek a szférának a viszonyáról beszéljünk. Erről már beszéltem. Az irodalom ennek annyiban a poláris ellentéte, amennyiben a legmesszebbmenően egyéniesít, nincs két vers, ami a valódi vers, valami közös lényegre lenne felfűzhető vagy redukálható. Két tökéletesen egész individuum, két vers néha ugyanannak a költőnek a munkásságában is. Amikor olvasunk és különösen ha irodalmat olvasunk, akkor ugye nem is kívánjuk azt, amit a tudományban joggal megkívánhatunk, hogy ellenőrizzük az igazságát a műnek, verifikáljuk. Nem szoktuk egy regénynek vagy egy versnek a valóságtartalmát vagy valamilyen igazságnak való megfelelését kontrollálni, hat ránk és át tudjuk magunkat adni neki vagy nem, bennünk van, vagy nincs. Tehát ez – a befogadás, az olvasás állapota – egy olyan voltaképpen nemes állapota a léleknek, amikor elfogadjuk, hogy van egy világ, ami olyan öntörvényű, amilyen ott abban a könyvben, hogy olyan hősök és szörnyetegek vannak benne, amelyekbe mi most bebújunk és nem azt várjuk, hogy pont ugyanolyanok legyenek, mint mi vagyunk, hanem éppenséggel jónak tartjuk, hogy mások, mint mi vagyunk, és így veszünk magunkhoz többet a világból. De hát ilyen módon átadjuk magunkat a mű individualitásának, s a művek tulajdonképpen azzal a bölcsességükkel vagy étoszukkal szoktak tartós útítársainkká válni, hogy megadják a méltóságát minden

életnek. Valamilyen titkos rangját megadják minden életnek, amelyhez hozzáérnek, emberekhez, állatokhoz.

Ugye szokták mondani, a nagy orosz irodalmat dicsérték úgy, hogy a sötétben is felcsillan az a kis fényszikra. Ez a nemes többértelműség tulajdonképpen minden nagy műben megvan. Ez azt jelenti, hogy az a gondolkodásmód, amely a barát és ellenség kategóriájában gondolkodik, nem jellemző mondjuk a jó irodalomra, nem jellemző a világirodalomra. Carl Schmitt német politikai filozófus mondta, hogy a politika tulajdonképpen annak a tudománya, hogy megállapítsuk, ki a barát, ki az ellenség. Hozzáteszem, hogy bizonyos értelemben a Harmadika Birodalomnak is volt szellemi tekintélye, de egy túlélő konzervatív, nagy jelentőségű politikai gondolkodóról is el lehet mondani, hogy a politikus ember kénytelen valamilyen módon a harcos mintájára élni, mert valamit el akar érni, valamire rá akar beszélni másokat is, harcolnia kell azért, hogy a pártjának több szavazója és több miniszteri pozíciója legyen, ha benne van a kormányban és így tovább. Na most azt hiszem, hogy ez a harci magatartás ugyanúgy lehet jellemzője íróknak, mint politikusoknak, de a műveiknek nem lehet a jellemzője, mert éppenséggel nem az a fajta egyszerű manicheus elv, barát–ellenség reláció, amelyben egy tisztán látó író az emberi valóságot felfogja. Ha így tesz, akkor valamiféle ideológiai elhomályosulásban szenved. Ezek az elhomályosulások mindig más retorikát vesznek fel, vagy a lélek más érzelmi tartományait mozgatják meg. Ezek lehetnek olyan társadalmi ideológiák, mint a kommunizmus volt, lehetnek nemzeti ideológiák, lehetnek vallási ideológiák, amelyek mind fundamentalizmusok: iszlám, zsidó, keresztény fundamentalizmus is van, amely Amerikában nagyon radikális, akár ölni is tud az abortusz ügyében, azonkívül mindenféle egyéb vallási közösség is van, amely egymással szemben a népirtásig tud elmenni, lásd például az afrikai tömeges népirtásokat. Tehát valamilyen módon a kollektív agresszióknak kellene szövegek, amelyek a kegyetlenséget igazolják. És minden kor másfajta szövegekre fogékony, hogy a saját agresszív tartalmainak nem csupán mentséget, hanem eszmei fennköltiséget szerezzen, morális értékeséget tulajdonítson. Úgy látom, hogy Nyugat-Európának most nincs ilyen, ha tetszik, mondhatnám, örülete. Közép-Európában, ebben a bizonyos visegrádi társaságban, Szlovákiát most tegyük zárójelbe, úgy veszem észre, hogy ez a fajta örület nem nagyon van meg. A Balkánon most dúlt. Románia egy nagyon ingatag lelki helyzetben van, hogy melyik hatásnak enged. Oroszország teljes bizonytalanságban van. A közép-ázsiai országok a legnormálisabbak, mert valahogy felfedezték a saját, régi valóságukat, s a családi életformájuk olyan, mint 500 éven át volt, de a társadalmi struktúrák nem olvadtak úgy szét ott, mint például Oroszországban, ahol normális emberekből bűnözők lettek anélkül, hogy igazában értenénk, hogyan történt ez. Ez az átcsúszás minden háborús helyzetben nagyon könnyen bekövetkezik.

Tehát az irodalom egy poláris ellentét. Egy poláris ellentét, ami azonban nem csak egy ilyen gyenge pislá fény, mert az irodalom nem csak írókból áll,

hanem olvasókból is, az olvasókból, akik más műveknek és szellemi alkotásoknak létrehozói, akik viszonyokat létesítenek egymás között. Valamilyen ellenhatalom, legalábbis a megértés ellenhatalmának a médiuma. Ahol a megértés nincs olyan rossz bőrben, ahol a megértés nem csúfszó, ott tulajdonképpen nincs is baj az irodalommal; lehet, hogy ott az irodalom panaszkodik azért, hogy nincs ügy, nincs döntés. Hát ez az élet egyik nagy dilemmája, hogy amikor nem kell félni, akkor az ember más félnivalókat teremt magának.

Köszönöm, hogy ilyen sokan eljöttek és rendelkezésükre állok. Ha bármit kérdeznek, igyekezem erőm szerint válaszolni.

VAJDA GÁBOR: Értékválságban nyögdecselünk mindannyian, a szavak jelentése megváltozott. Közhely ez, de mégis úgy kell mondanom, hogy kiürültek. Nemzet, közép-európaiság, nemzetköziség mást jelent ma, mint néhány évvel ezelőtt. Konrád Györgynek a prózája csodálatos és eredeti szintézist alkot ezekből a fogalmakból, de jó mindenről racionálisan, a mindennapoknak a nyelvén elbeszélgetni. Annál is inkább, mert Konrád Györgyöt a kritika, a világ-irodalmi kritika közép-európai írónak tartja. Még egyszer és világosabban: nemzet, nemzetköziség, közép-európaiság. Lehetőleg minél konkrétábban kérnénk a választ, hogyan kapcsolódnak egymáshoz, hogyan egészítik ki egymást ezek a fogalmak?

KONRÁD GYÖRGY: Koncentrikus körök gyanánt. Képzeljünk el egy fiatalembert, aki beül egyetemi vagy kutatóintézeti szobájába, bekapcsolja a számítógépet és benne van az Internetben, a nemzetközi hálózatában az elektronikus postának, amelyben olyan kérdéseket is feltesz, ki tudna arra válaszolni, hogy ennek és ennek az iráni-perzsa szónak mi az etimológiája. És akkor lehet, hogy jelentkezni fog valaki Japánból, valaki Dél-Amerikából és így létrejönnek kapcsolatok. Több olyan fiatal tudóssal beszéltem, akik mentek találkozni az emberrel, akivel már eddig így jól beszélgettek, mert kérdeztek valamit és ezen a postán át válaszoltak, de még nem látták egymást. Ebben az értelemben a világ már ugye egy. És aztán ez a fiatalember hazamegy, akkor szabadkai, vagy veszprémi, vagy hódmezővásárhelyi, vagy budapesti, aztán tagja egy államnak, tagja egy nemzetközi kulturális nyelvi közösségnek, tagja lehet esetleg egy politikai nemzetnek, amely több nemzeti vagy nyelvi kulturális közösségből áll. Tagja lehet vallási közösségeknek, amelyeknek esetleg csak abban az egy helyiségben van a határa. (Ismerek olyan protestáns közösségeket, amelyek nevükben is benne hordják az egyetemes szót: katolikus.) Tagja lehet szakmai közösségeknek, amelyek igen meghatározóak sok emberre, identitása lehet neme által is, kora által is, amely elképzelhető, hogy a világ idős embereit bizonyos közösségbe fűzi; identitása lehet különféle többletei és hiányai révén, többletei valamilyen tehetsége, valamilyen kutatási területe, valamilyen kalandos vagy üzleti vállalkozásai vagy kísérletei révén, vagy mert eszperantóul tanul, valamilyen nyelvet tud, vagy valamilyen hobbija van, de károsodásai révén is (a vakok nemzetközi érintkezése, a különféle fogyatékosoknak az egymásra utaltsága). Tehát az embernek tulajdonképpen, ha jobban meggondolja, sok nagy identitá-

sa van, és ezek artikulálódnak részekre, sőt még azon belül is. Ennekem például van egy ilyen házam Veszprém megyében, Hegymagas faluban – 250 lelkes falu, mellette van egy másik kis falu, Raposka – 150 lelkes falu. A raposkaiak azt mondják, hogy a hegymagasi ember az „olyan”, a hegymagasiak azt mondják, a raposkai ember az „olyan”, és mindegyikben van valami igazság (ezt most nem részletezem, nem merülök el ennek a pszichológiájában), mert minden közösség önmagát valamilyen módon definiálja. Na már most, ahogyan a személyek önértetéről, ugyanúgy a közösségek – a legkülönbélebb egymást át-eresztő közösségek – önértetéről is beszélhetünk. Ez az önértet normális, mert mindannyiunknak van személyként is és csoportként is önértete, minden iskolaosztálynak van önértete, mindenütt van egy „mi”. A kérdés az, hogy vagyunk-e annyira tisztánlátóak, hogy ezeket a különböző „mi” fogalmakat valamilyen mozgékony rendben tartsuk önmagunkban és megadjuk mindegyiknek, ami neki jár, de ne engedjük, hogy egyik vagy másik felfalja a többit. Ha felfalja, akkor nagy baj van, mert ezek az „én”-ek, az „én” egyáltalán individuális „én” is, de a kollektív is énbennem néha rákos terjeszkedésre, vagy sejtburjánzásra hajlamos. Talán éppen akkor, ha valamilyen kisebbségutadatban szenved, ha éppen valami frusztrációja van, ha frusztrációra hajlamos. Azt gondolom, hogy nagyon nehéz, de nem lehetetlen arányos viszonyban lennünk mindazzal a kapcsolódással, ami emberi, az emberen túli, az emberen inneni, közeli és a távoli, az itt és a szomszédomhoz köt, de elismerem, hogy ha valamelyik identitásom sérül, akkor az meggyűlik, akkor oda koncentrálódnak erőim. Ha tehát valaki kisebbségi létében megsérül, akkor oda tolulnak a lelki energiák, és minden kisebbség tulajdonképpen egy jelentős vigasz-rendszerrel is kárpótolja magát, mert miközben itt kisebbség, amott többség, valamilyen többségre hivatkozhat, valamilyen más csoportra hivatkozhat, amely erőt ad és akár fölleskesít. Tehát nem mondhatjuk azt, hogy vannak tökéletes vesztesek, és tökéletes nyertesek az identitásoknak ebben a játszmájában. Azt azonban mondhatjuk, hogy azok a tartós nyertesek, akik a saját ilyen-olyan minőségüket nem szégyellték, védelmezték, a méltóságukért kiálltak, mások ugyanilyenjét nem fumiálták, nem bántották meg, tehát a legegyszerűbb erkölcsi alapelvek szerint éltek.

VAJDA GÁBOR: Úgy gondolom, hogy ez a kérdés, illetve a kérdésre várható válasz mindenkit érdekel. Azt mondják, hogy az igazán modern és hiteles író nem politizál, viszont Konrád Györgynél, ha az opus egészét nézzük, akkor legalábbis búvópatakként jelen van a politikum. Hogyan magyarázza ezt, mi itt a lényeg?

KONRÁD GYÖRGY: Nem tudom, hogy mit mondanak és mit nem mondanak, és nem is olyan nagyon respektálok, hogy mit mondanak. Azt gondolom, hogy életünk valóságait nem meglátni, eltökélten nem meglátni, mondjuk diktatúrában csak az énekesmadarakról beszélni, nem az igazi irodalom. Az életünkkel szemben számtalan elképzelhető kihívás adódik, a másik ember kihívása, a szerelem kihívásai, de hogy kortársaink tudnak őszintén, apolitikusan gondolkozni, azt én kétkeltem, mert úgy gondolom, hogy akinek sikerül ez, az nagyon is rajta tartja a szemét azon, mit szabad, mit nem, és aggályosan kerüli, hogy azt, amit nem szabad, megérintse. Nagyon is politikus az, akinek sikerül

apolitikusnak lennie, és aki azt, ami neki nem tetszik itt, elmondta, valamilyen módon elmondta, megjelenítette, láttatta, megérttette, az akkor arról nyugodtan megfedkezhet és ott valami másról gondolkozhat, de nincs úgy igazában megkötözve attól, hogy mit szabad, mit nem mondjuk egy igazi írónak gondolnia. Egy igazi írónak mindenről szabad gondolkoznia, ami az életében van, amivel találkozik. Úgyhogy a kiinduló tézissel én nem olyan nagyon értek egyet, de más dolog a politikai irodalom és más dolog a politika, mint az életnek egy tája, valósága. Néha brutális valósága, ami mondjuk bejön a lakásunkba. Vagy mint a hatalom szenvedélye, amely nem kevésbé elementáris, mint a többi szenvedély, a pénz szenvedélye, a szerelem szenvedélye, mi másról szólna az irodalom, mint ilyen-olyan módon kezelt szenvedélyeinkről? Ahogy a szerelem átmegegy a féltékenységen a gyűlölködésbe, úgy csúsznak egymásba az indulatok és fordítva is.

Azt hiszem, hölgyeim és uraim, hogy önöket elég jól próbára tettem, hiszen két óra hosszat itt üldögéltek. Köszönöm a kedves figyelmüket.

KONRÁD György

(Elhangzott Az újjászületés melankóliája című estünkön, 1995. november 8-án. – Üzenet, 1996. január–március.)

EGY KICSIT FESZTELENEBBÜL, URAIM!

Előítélet-mentes beszélgetés az Irodalmi Nobel-díj

egyik legnagyobb esélyesének tartott

Konrád Györggyel

– Általában hogy érzi magát Konrád György az interjúalany szerepében?

– Mindig félek tőle, aztán néha belejövök... Emlékezzen vissza arra, amikor az iskolában felelni kellett. Szeret az ember felelni? Ha lehet, megússza. Amikor a tanár a noteszában lapoz, örül, ha átsiklik a neve fölött. Ha viszont készült és tudja az anyagot, akkor néha szeret felelni, jelentkezik is, de én nem vagyok olyan jelentkezős fajta...

– Én viszont úgy érzem, hogy Ön állandóan fel van készülve, és szinte a mellényzsebéből húzza elő a válaszokat.

– Talán kihasználom ezeket a helyzeteket a hangosan gondolkodásra. Mert a válaszok nem a mellényzsebben vannak, hanem csinálódnak. Attól függenek, hogy éppen akkor, megkérdezésem pillanatában hogyan látom a dolgokat. Lehet, hogy ha holnap kérdez, akkor egy kicsit mást mondanék, de ma ez jut az eszembe. Egy ilyen nyilvános interjú előtt, amelyeknek az előbb tanúja volt, igyekszem kiüresíteni az agyamat. Egy kicsit összeszedem magamat, hogy ne gondoljak semmire. És aztán – hát ez egyfajta spontán költészet, valamilyen szellemi költészet, ami annyi, amennyi akkor, éppen abban a „most”-ban elkészült.

– Az újjászületés melankóliája című esszékötetében arról vall, hogy amikor leül írni, akkor még tulajdonképpen maga sem tudja, mit gondol...

– Biztosan nem tudnám, hogy mit gondolok a dolgokról, ha le nem ülnék írni. Nem hiszek a nyelven kívüli gondolatban, legfeljebb a nyelven kívüli sejte-

lemben. Sejtelveink vannak, és azok testi, térbeli alakot öltenek, valamilyen átkapcsolás vagy valamilyen villanás történik, de ezek még nem gondolatok.

– Tehát elsősorban önmagáért írt, hogy önmagának megmagyarázzon bizonyos dolgokat?

– Igen, ezt lehet mondani. Valahogy egy kicsit úgy, mint ahogyan tisztálkodom reggelenként. Hogy a világot, ami zavaros – és én is zavaros vagyok egy kicsit – egy kis helyen rendbe tegyem. Ahogy a mesteremberek szöszmötölnek, rendezgetnek valamit, vagy ahogy egy kertész nem hagyja elgazosodni a kertjét, úgy én is próbálok nem hagyni elgazosodni a fejemet, gazosodik az amúgy is a kortól...

– Olyan szépen beszélt az előbbi estjén, olyan emberien ebben az elember-telenedett korban, mint a régi bölcsék, reggelig elhallgattuk volna...

– Nagyon kedves.

– ... indulatmentesen, gyűlöletmentesen ezen a gyilkos indulatoktól túlfűtött tájon, ahol, úgy érezzük néha, hogy minden emberi érték a szemétre került.

– Lehet, hogy én se lennék ilyen indulatmentes, ha itt élnék – különben nem vagyok én indulatmentes, csak hát fegyelmzem az indulataimat. S lehet, hogy nehezebb volna Szabadkán fegyelmzeni magam, mint Budapesten.

– Mert?

– Mert itt egzisztenciálisabbak a problémák.

EGYIK FÉLNEK SINCS IGAZA

– Hogyan látja egy ilyen világot járt, nagy tudású, az egyik legnagyobb, Nobel-díj-esélyes író ezt az egész balkáni cirkuszt, amelynek mindannyian szenvedő alanyai vagyunk?

– Én azt mondom, hogy egyik félnek sincs igaza. A nem igazságból valamelyikük többet halmozott fel, valamelyikük valamivel kevesebbet, de egyikre sem tudok ezek közül az új politikai garnitúrák közül rokonszenvvel tekinteni. Talán a szlovénokat leszámítva, de hát végtére ők is „utánam az özönvíz” módon elindították a folyamatot, úgyhogy véres az ő kezük is. Csodáltam még a macedónokat, de ők most az albánokkal nem olyan nemeslelkűek. Úgyhogy valami csúnya dolog jött elő. Nem akarom azzal magyarázni a történeteket, hogy itt az emberek rosszabbak volnának, mint más országokban. Csak megzavarodtak. És ettől talán hisztérikusabbá is váltak, mert elbizonytalanodott az állami létük. Az állam általában valami hajléknak tűnik, valami biztonságadó hajléknak, akkor, amikor nincs oly sok biztonságos fogódzó az életben. Mert gondolja meg: ha polgári, hagyományos társadalomban élénk, akkor az, hogy valaki pék vagy cipőkereskedő vagy paraszt vagy villamoskalauz, az a maga helyén megbecsült, valószínűleg sokáig tartó tevékenység. Van néhány olyan mesterség, ami tisztelettel adódik tovább az új generációkra, és az emberek azzal tudják részben azonosítani magukat. Voltam már olyan svájci vendéglőben, ahol háromszáz évvel ezelőtt is ugyanaz a család volt vendéglős. Ezeknek az embereknek van valami különleges önérzetük, hogy folytatnak valamit és talán a gyerekeik is ezt fogják folytatni. És erre ők büszkék, ez egy nagy biztonságot

ad nekik. Nekünk itt, ugye, az állam minden javunkat fölszívott, magunkat is, az állam által határozódtunk meg, államtársadalomban éltünk, mindenkinek az állam volt a kenyéradó gazdája.

– Részben könnyebb is volt úgy élni, ugye, nem kellett sokat gondolkodni, igyekezni...

– Könnyebb is volt, de ez egyfajta kiskorú lelkiállapotot hozott létre. Mert természetesnek tartották a szocialista polgárok, hogy ők kapnak: iskolát, ezt, azt, amazit, különféle juttatásokat, de az már nem volt olyan természetes a számukra, hogy ezt ők teremtik meg, hogy adóznak, ha nem is nyílt, hanem burkolt formában. Emlékszem, amikor egy barátom a hetvenes években hazajött Amerikából, s nagyon megvárakoztatták a rendőrségen, felháborodottan tiltakozott: hogy viselkedhetnek így egy adózó állampolgárral! „Mi – mondták, nem is értették, mire gondol. Idegen volt tőlük a polgári társadalomnak ez a gondolkodásmódja, nem jutott el a tudatunkig, hogy ez az egész miskulancia itt fölöttünk a mi törvényesen és illően befizetett adónkból származik, aminek a velejárója az is, hogy az adócsalót a polgári normák szerint megvetik. Ez a gondolkodásmód pár évszázaddal vagy talán pár évtizeddel később érkezik majd ide. Mert nézzük meg, hogy Németország azért csinált egy normális demokráciát. Ötven év alatt azt nyilván meg lehet csinálni. Azért kell hozzá ötven év...

ELŐBB A DEMOKRÁCIA, AZTÁN AZ ALKOTMÁNY

– Maradjunk a mi talajunkon. Magyarország azért más eset. Közrejátszott e háború kirobbantásában az is, hogy nem várt hirtelenséggel fölbomlott a közép-kelet-európai világrend?

– Énszerintem előbb kellett volna demokratizálni ezt az országot, és utána rendezni a nemzeti problémákat. Volt itt egy igen értelmes ember, aki reménytelen helyzetben volt: Ante Marković. Aki először többpártrendszerű demokráciát akart létrehozni, meg piacgazdaságot, és aztán kívánt az alkotmányos kérdésekről tárgyalni. Elhamarkodták az itteni politikusok a dolgokat. Én nem gondoltam sosem, hogy egy állami alakulatnak a szétesése valami nagy vívmány volna, mert egy ilyen állam nemcsak egy politikai elnyomó intézmény, hanem egy csomó infrastruktúra is. A posta, a vasút, a kapcsolatok, a jogviszonyok – a házamban, itt, ott, amott – a normális emberi életek tartozékai. Ezeket szétszakítani önmagában veszteség. Ha közénk és a másik falu közé határt tesznek, akkor meglopnak. Meglopnak annak a természetességétől, hogy a másik faluba magától értetődően átjárjak. Baráti, rokoni szálak szakadtak meg így, nem beszélve a családokról, amikor arra kényszerítik az embereket, hogy vagy az apjukkal, vagy az anyjukkal azonosítsák magukat a másik ellenében. Hány olyan esetet hallottam, hogy a házasságok megbomlottak ezek körül a választóvonalak körül. Úgyhogy végül is olyan projektumokat, amelyeknek a vége az, hogy százezrek haltak meg, milliók váltak hajléktalanná, nem tudok jó projektumoknak tekinteni. Nincs az a politika vagy politikai cél, ami ezt iga-

zolja. És hát valljuk meg – ez talán nagyon kemény szó – igen, ahogy mondja –, lelki nyomorékká vagy alkalmasint idiótává nevel embereket a gyakorolt kegyetlenség. Valamilyen morális iditóvá változtatja azt, aki például ölésre van fogva. És aki ezt természetesként műveli, abból egy szerv kihal. Az erkölcsi eliszonyodás szerve, ami az embert emberré teszi, hogy tudjon különbséget tenni a jó és a rossz között.

– Az estjén arról beszélt, hogy Magyarországon fel-feltünedezik már a pozitív értelemben vett polgári viselkedés, ami többek között a jó modorban nyilvánul meg. Itt viszont nemigen beszélhetünk erről. Banditákba ütközik az ember lépten-nyomon, ők uralják ezt a világot. Mi az, amiben itt megkapaszkodhatnánk manapság?

– Az átvészelés. És annak a föltevése, hogy ha az alapvető föltételek változnak, megváltozik majd ez is. Azzal nem lehet vigasztalódní, hogy dolgozni nem tudunk, de verekedni tudunk, mert a verekedésnek nem lesz nagy keletje, s kiderül, hogy nem is nagyon tudunk verekedni, mert az van fölényben, aki tudott dolgozni, és jobb fegyvereket csinált.

AZÉRT JOBB, HA AZ EMBER NEM BIRKA

– Hisz abban, hogy a jók vannak mégis többségben, s végül is felülkerekedik az emberi jószág?

– A gyámoltalan jók. Abban hiszek.

– A cselekvésképtelenek?

– Akik félénkek, gyakorlatlanok, bizonytalanok, szerények, kishitűek – gyámoltalanok. Igen, azok többségben vannak.

– Ez az a nyáj, amely úgy poroszkál a vezérürü után?

– Igen. De hát végül is a bányók, a birkák is rendes állatok. Ha a juhással beszél, az rendszerint dicséri a nyáját.

– Csak ritkán jó a juhász.

– Így van. Ezért jobb, ha az ember nem birka. Még csak nem is kutya, de talán nem is farkas, hanem, mondjuk, cethal vagy delfin. Az elég erős, játékos és kedves, de azért nem hagyja magát a többi állattól háborgatni. Hogy „Szívében néha elidőz a tigris és a szelíd őz” (József Attila). Ugye, remek receptek vannak... Azt nem hiszem, hogy a jó felülkerekedik, de azt sem hiszem, hogy a rossz. Örök tusakodásban vannak.

– A világ történelme, eddigi élete ezt mutatja?

– Igen, mert mindenütt elkezdődik valami életszövés. Valamilyen békés időszakok vannak...

– De mért mindig a Balkán az a tűzfészek, ahol kirobbannak a pusztító háborúk?

– Nem tudom megmondani.

– Ezek itt más mentalitású emberek vagy a világpolitikai érdekek csapnak itt össze, nagyhatalmi manipulációkról van szó? Itt hajlamosak egyesek így is magyarázni a dolgokat.

– Azok is, azok is... de hát másokat is manipuláltak, mindenkit, aki gyengébb. Valamiféle indulatos önérzete érződik itt a paraszti társadalmaknak, a

hegyi lakók társadalmának. Bizonyos értelemben ebben benne van az is, hogy megvédje magát. Benne van a büszkeség, a képesség arra, hogy a külső nyomás ellen tegyen valamit. Talán a hosszú ottomán uralom alakította ki ezeket az önvédelmi reflexeket. Értem ezen a ragaszkodást és azt is, hogy a szó nem okvetlenül arra való, hogy igazat mondjunk vele, hanem esetleg arra, hogy megtévesszük vele a másikat. Ez azért mindenképpen a kialakulatlan államoknak a mizériája. Mert végül is, ugye, egy lengyel vagy egy magyar mondhatja azt, hogy hát ezeréves államokról van szó, egy cseh is mondhatja ezt. Persze mindannyiunknak az államisága szaggatott, ugye, nagy szünetek vannak benne...

MIKOR VAN JÓ ÁLLAPOTBAN A NEMZETI ÖNTUDAT

– De hát vannak ilyen történelmi öntudatok, és ezek nem okvetlenül egy költészetre vagy fikcióra vagy egy-egy történelmi tény felfújására épülnek. S mindenütt, ahol a történelemre épül és nem a mindennapi élet magától értetődőségére a nemzeti öntudat, ott valami probléma van. Amikor a régi dicsőségünket kell emlegetnünk, ugye, akkor nem vagyunk valami fényes helyzetben. Akkor van jó állapotban a nemzeti öntudatunk, ha jönnek-mennek a hajóink a tengereken, és a pékeknél mindig van jó sütemény, a hússzékben hús, amikor az egyik városnak ilyen finomságai vannak a konyháján, a másiknak amolyanok, és amikor a városházán az előző városatyák képei nem kerülnek le a falról a raktárba vagy a szemétkébe, mert megbecsülik az előző polgármestereket. Ha hosszú sorban lehet látni, évszázadokra visszamenően, a falakon a polgármestereket. Általában értelmes arcokat lát az ember, és azt gondolja, mind-egyik megtette a magáét. Ez a kontinuitás kevés országnak a sajátja, vagy hogy úgy mondjam: a kegyelmi ajándéka. Közép-Európa a diszkontinuitás területe. A Balkán talán még ehhez képest is valami kialakulatlanság. Itt nem voltak igazán hosszan megvalósult és hagyományvá vált állami kulturális formák, az elitiek nem igazán alakultak ki, itt nehezebben beszélhetünk arisztokráciáról. Tehát a társadalmi tagolódás később valósult meg, és azt mondhatjuk, hogy a nemzetek alakulása napjainkban is zajlik. Nyugatról halad kelet felé ez a folyamat.

– Most alakul egy csomó nemzet. Amíg azok eljutnak oda, hogy ne görcsösen legyenek azok, amik, hanem egy kicsit fesztelenebbül – mert hát az természetes, hogy azok, amik –, abba idő telik.

– Nagyon sok idő?

– Kinek-kinek más. Én itt azért többet remélek. Mert úgy képzelem, hogy ha itt béke lesz, akkor ez a nyugat-európai vonat úgy egyre csak halad kelet felé, mert egy dinamikus térség nem tud nem terjeszkedni. Ha a Közel-Keleten is béke lesz, akkor egy kedvező zóna alakul ki, ami a Balkánon át a Közel-Kelet felé vezet, s ami ugyancsak egy gazdasági integrációt fog eredményezni. Ez az optimista verzió. Akkor meg fognak épülni azok az autóutak, és közlekedni fognak azok a vonatok, amelyek itt is beindítják a polgári mozgásokat.

– De ha belegondolok, hogy Kubában már harminc éve tart a gazdasági zárlat...

– Igen. Ehhez képest maguk még jobb helyzetben vannak. Nem hiszem, hogy itt olyan sokáig tartana.

A FÖDERÁCIÓ MINT MAGASABB RENDŰ ÁLLAMALAKULAT

– Ha történetesen Konrád György volna az itteni békéltetőknél a vezetője, hogyan oldaná meg ezt a szörnyen konfliktusos helyzetet?

– Nem hiszem, hogy én okosabb vagyok, mint ezek az emberek. Az az igazság, hogy én már kezdetben nem ismertem volna el olyan államokat független államokként, amelyek nem garantálják a kisebbségek jogait, és amelyek nem rendezik az anyagi viszonyaikat a szomszédokkal. Mert itt, ugye, privatizációról volt szó, ehhez képest ezek a felbomlások mind államosítással jártak együtt. Tehát valahogy úgy kezeltem volna ezeket, mint házasságokat. Lehet felbontani egy házasságot, ha megvannak a törvényes föltételek, a kölcsönös szándék, vagy legalábbis törvényileg rendezni, hogy kié lesz a jégszekrény... Akkor másvalakié lesz a szekrény. De ez itt nem történt meg. Csehszlovákiában megtörtént. Ott se üdvös persze, mert butulással jár, egy csomó kapcsolatot szétszakított, és befelé fordít. A kisebbségek szempontjából pedig minden kisebbségnek jobb több más „erő”-től, több nemzettől függeni, mint csak egytől. Tehát én azt gondolom, hogy a föderációk több szellemi értéket tartalmazó alakulatok, mint a magukat homogénnek feltüntetni akaró nemzetállamok. Mert ezek olyan mizériát vállalnak magukra, amibe belebutulnak. Azt képzelem azért, hogy terjedni fognak ezek a föderatív tendenciák, amelyek Nyugat-Európát egy sokemeletes nemzetté alakítják át – hogy, ugye, van benne egy német nemzet, de a németen belül van bajor, északnémet és szász, s hogy azért ezek az európai nemzetnek is részei. Ez egy sokemeletes tudat, s Európa is bele van szövődve. Viszont hogy ez kialakuljon, az egy nagy tanulási feladattal jár. Talán azt lehetne mondani, hogy Jugoszlávia balszerencés példája más országokat egy kicsit kijózanított. Hogy mindent, csak ezt ne! Amint láttuk, ugye, a tévében is, hogy „jaj, istenem, csak ez ne legyen!” Hát ennyiben a szerencsétlen „injekciószeret” jutott Jugoszláviának.

FARKAS Zsuzsa

(Magyar Szó, 1995. november 12.)

A KÖLTÉSZET JÁTÉKA

Szabadkán járt Lator László és Mészöly Dezső

Lator László – mint ő maga megfogalmazta egy interjúban – a verscsinálás módját a Nyugat nagyjaitól tanulta. Azután nagyon sokáig nem gyakorolta, az íróasztalfióknak írt. Ma már elismert költő, a kritikusok hosszasan értékelik. Az *Első közlés* című rádióműsornak mint nagyvonalú, toleráns szerkesztőjét ismerik...

– Az, hogy a Nyugat nagyjaitól tanultam, a tartalom és forma fegyelmezt jelent. Megcsinálni a verset, nemcsak írni bele a nagyvilágba. Úgy dolgozni,

Mészöly Dezső

Lator László

mint egy mesterember, természetesen ez nem elég, de nagyon fontos: az anyag megmunkálása. Igaz, hogy a vers egyfajta ihlet közben íródik, de nem lehet kikapcsolni az ellenőrző értelmet. A Nyugat eszménye azt jelenti, hogy belekóstoltam az avantgárdba, de visszatértem egyfajta modern klasszicizmushoz; a modernizmus kedvéért nem szabad lemondani a végső megmunkálásról. A mai fiatal költők nagyon szeretnek egymáshoz, divatos sémákhoz hasonlítani. Márpedig a divat ízlésdiktatúrája éppen olyan veszedelmes lehet, mint a politikai diktatúra beleavatkozása a költészetbe. Mindenkor az a legfontosabb, hogy a költő saját hangján beszéljen, akkor is, ha közben megtanulja kora nyelvét. A halandzsaköltészet el fogja riasztani az olvasókat. Mintha a fiatalok egymásnak írnák verseiket. Illúzió, hogy az olvasó majd megpróbálja kitalálni a jelentést – mint már hallottuk, a versnek nagyon sok olvasata van –, ez lehetetlen feladatot ró az olvasóra. A fiatal költőknek meg kell találniuk a középutat a divatos irányzatok és a fegyelem klasszicizmusa között. Így képzelem én a verset, de hát én már öreg vagyok...

– A versíráshoz a belső készítés nem elég, bár az ember elsősorban saját magának ír, a saját véleménye a legfontosabb számára, de hazudik az a költő, aki azt mondja, hogy nem érdekli, mit fognak szólni verseihez. A kritika csak bizonyos mértékig érdekli a költőt; a kritikusok egy jó része „süket”, és amikor már tudják az emberről, hogy ér valamit, akkor aztán megírják. Ez hízelgő lehet, de azért nagyon nem szabad velük törődni.

– A mai költészetet szerkesztve arra kell törekedni, hogy a szerkesztő ne erőszakolja a maga ízlését. Olyan verseket is közlök, amelyek tőlem idegenek, ilyenkor egy kicsit behunyom a szemem. Egy jó szerkesztő ne szegődjön egyet-

len irányzat szolgálatába, ne tartozzon csoporthoz, csapathoz, bandához, hanem hagyja, hogy a valószínűleg jó vers megszólalhasson. A mesterségbeli tudás alapján el tudom dönteni, hogy jó-e a vers – Kassák mondta, írjon egy szonettet, s megmondom, milyen költő; a szabad versek esetében persze sokkal többet el kell olvasni ahhoz, hogy értékelni tudjuk –, de az irodalmi közvélemény is számít. Megpróbálom elfogadni a fiatalok ízlését, hagyom magam meggyőzni, ha nem ütközik túlságosan az enyémmel.

Mészöly Dezső a szabadkai Városi Könyvtárban megtartott esten elmesélte, hogyan is indult útjára a *Lyukasóra* című műsor, a mindenki által szeretett irodalmi játék, amelyben „jó fejek húzzák csöbe egymást”. Az olvasókat bizonyára érdekli, mennyiben tartja élvezetes játéknak az irodalmat, mennyiben mesterségbeli tudásnak. Műfordítói tapasztalatairól is szolt...

– Nagyon sajnálom azokat az embereket, akiknek a mesterségük nem élvezet is egyben. Fiatal segédrendezőként tanúja voltam annak, amikor egy újságíró megkérdezte Rátkai Mártont, mióta dolgozik a pályán. Azt válaszolta, hogy „én sohasem dolgoztam, mindig csak játszottam”. A versírásban, írásban a gyötrelmem sohasem a téma tragikussága, hanem az, hogy ki tudom-e jól fejteni. Ha sikerül, ha azt telitalálatnak érzem, az maga a gyönyörűség. Adynak sikerült leírnia azt, hogy „sem utóda, sem boldog őse...”. Ez a legszörnyűbb dolog a világon, de ő bizonyosan boldog volt, hogy tökéletesen tudta kifejezni magát, legszomorúbb lelki tartalmait.

– Műfordítóként először is azt akarom elmondani, hogy fordítani lehetetlen, csak újraköltöni lehet. De az az igazi műfordító, aki a fordítás során nem távolodik el az eredetitől, minél közelebb van ahhoz, annál nagyobb költő! Aki a műfordítás területén jár, aknamezőn jár: minden költemény tele van robbanásra kész aknákkal, és ezeket ki kell kerülni: egy-egy szónak nincs adekvát megfelelője egy másik nyelvben, egyik szó a másikat nem helyettesítheti, éppen ezért az alkotó lelkivilágába kell belhelyezkedni. Mindennél fontosabb a költő szándékának a lefordítása. Vajon létezik-e egyenértékű versfordítás? Egyenértékű soha; egy kicsit jobb vagy rosszabb – ahogyan a vadász a nyúl elé céloz, hogy eltalálja, a fordító is így tűzheti ki a célját, az eredeti elé, hogy aztán a közelébe jusson. Mindez a legnagyobbakra is vonatkozik. Shakespeare-nek is vannak sorai, amit az ember néha csillagos jelessel old meg. A feladatok sohasem egyformák, és sokszor nem a legnagyobb verseket a legnehezebb lefordítani. Shakespeare-t sokkal könnyebb, mint bármelyik francia klasszikus drámát, Corneille-t, Racine-t, mert ezek a fordításban darabosak, halványak, vérszegények. Velük szemben Shakespeare olyan költői nyelven szól, ami a magyar nyelv arzenáljával nagyszerűen visszaadható. Ez az én költői tapasztalatom. Mondok még egy példát: Heinét nagyon nehéz fordítani, és érdekes módon, Victor Hugót könnyebb: egy négy soros, sűrű epigramma lefordítása a legnehezebb. Még annyit, hogy vannak lefordíthatatlan sorok, és sokszor előfordul, hogy a bravúros megoldás egyáltalán nem megoldás. Az előzőre gyönyörű példa Goethe *Faust*jának az a sora, hogy „Du gleichst dem Geist, den du begreifst”, ami szó szerint annyit jelent, hogy hasonlítasz ama szellemhez, me-

lyet megragadsz (meg tudsz érteni, fel tudsz fogni). Távolról sem tudjuk visszaadni azt a csodálatos fokozást, ami az eredeti sort gyönyörűvé teszi. Azt, hogy a bravúros megoldás rossz is lehet, egy Vörösmarty-sorral és annak német fordításával példázom: „Szív és pohár teli búval, borral”, illetve „Herz und Bacher voll mit Wehmut Wermuth”. Lehet, hogy a fordító nagyon büszke arra, hogy még az alliterációt is sikerült megtartania, de Vörösmarty sora így a Vidám Színpadra való, a fordításban olyan, akár egy kabarétréfa. Nos, ezért mondom: mindennél fontosabb a költői szándék lefordítása.

LOVAS Ildikó

(Magyar Szó, Kilátó, 1996. január 13.)

Turi Gábor

NAGY VÁLLALKOZÁS

Beszélgetés

Túri Gáborral

– Fordítói és műfordítói tevékenységedre már korábban, több mint 15 évvel ezelőtt felfigyeltek a vajdasági irodalmárok és természetesen a szakma nagyjai is, és azt hiszem, most is odafigyelnek, hiszen minden évben hallatsz magadról. Legutóbb Zmaj-verseket fordítottál. Hogyan született ez a kötet?

– A kötet saját kiadásomban jelent meg a tavalyi évben, nyár vége felé. Hát van egy hosszú előtörténete, nem is ennek a kötetnek, hanem a Zmajjal való barátkozásomnak, ti. én amikor az 1980-as években, vagy a '79-es év tájékán Ács Károlyhoz

elmentem a műfordításaimmal, próbálkozásaimmal, akkor megszületett a Tin Ujević-kötet, majd ezt látva Ács Károly belevágott egy Zmaj-kötet megszerkesztésébe és az a költő születésének, ha nem tévedek 150. évfordulójára később meg is jelent. Ehhez a kötethez több fordító között engem is szeretett volna megnyerni, de akkor én még nem éreztem elég bátorságot és elég erőt ahhoz, hogy vállaljam a kihívást, vállaljam a feladatot. Közben én is sok mindent csináltam, és valahogy eljött az idő, hogy én magam is megpróbálkozzam Zmaj lefordításával. Ez elég nagy vállalkozásnak bizonyult, de természetesen fokozatosan jutottam el hozzá, hogy megvalósuljon. Ha az volt az indítéka, hogy a tankönyveinkben, a gyerekeim tankönyveiben, akik éppen azokban az

években találkoztak a tankönyvekben Zmaj egy-egy versének fordításával, nem voltam meglepődve az ott szereplő fordítások minőségével és először csak próbaképpen egy-egy verset lefordítottam, aztán volt ott egy háziolvasmány-füzetecske is, amelyben szintén Zmaj-versek szerepeltek. Azokat lefordítottam, ezután meg hozzáválogattam még annyit, hogy összeálljon belőle egy viszonylag kereknek mondható kötet. No ez a kerektség, az úgy alakult ki, hogy az én ízlésemet tükrözi, az én érdeklődésemnek az irányát mutatja, de gondolom, hogy így is átfogó képet ad Zmajról, szerepelnek benne elsősorban – mivelhogy főleg gyerekek számára, az iskoláskorú fiatalság számára készült –, szerepelnek benne gyerekversek gazdag válogatásban, de képviselve van a szerelmi költészet, érzelmi költészet is, tehát a *Đulići, Đjulići uveoci* kötetekből készült válogatás, azonkívül bölcséleti, tanító célzatú, epigrammatikus versek, valamint a szintén jelentősnek tartott hazafias, satirikus, gondolatnyi költemények, a legnagyobbak is közöttük, tehát úgy mint a *Svetli grobovi*, a *Tri hajduka*, vagy a *Pesma o pesmi* című költemények, ezeket mind összeválogattam, lefordítottam, összeszerkesztettem, szereztem hozzá támogatókat, akik valamelyest részt vállaltak a könyv kiadásából, az anyagi költségekből és aztán ezt a munkát elvittem a tóthfalui nyomdába, ők elkészítették, véleményem szerint szép kivitelezésben. A könyv illusztrálására fölkeríttem a tehetséges, kanizsai karikaturistát, Pósa Károlyt, aki telerajzolta a könyvet rajzokkal, illusztrációkkal. Így állt össze a kötet, több helyütt bemutattuk már eddig, főleg az illusztrátorral együtt mentünk ezekre a könyvbemutatókra. A környékbeli településeken, tehát Kanizsán és az ide tartozó falvakban, azonkívül Zentán, és az ottani falvak egyikében-másikában, valamint Adán is jártunk már több helyen. Most pedig Szabadka is sorra került és remélem, hogy nem az utolsó alkalom, mert még iskolákban, óvodákban szeretnénk bemutatni másoknak is.

– Hogyan fogadták ezt a kötetet tegnap este a szabadkai Életjel rendezvényén a tanárok és a diákok? Azt hiszem, elsősorban ők érdeklődtek a Zmaj-versek iránt?

– Igen, mondtam már: az volt a szándék eredetileg is, hogy a diákság megismerkedjen közelebbről és aztán kaptam is a műsor végén egy olyan visszajelzést, hogy már régóta vártak egy hasonló jellegű könyvet, hogy az eredetin kívül a magyar gyerekek anyanyelvükön is megismerkedhessenek ezekkel a versekkel, mert mégis mélyebben, tartalmasabban föl tudják mérni a Zmaj-versek értékét, tartalmát. A közönség nagy része, illetve egy jelentős hányada éppen azokból verbuválódott, akik részt vállaltak a versek előadásából is, és azért igazán műértő közönségről volt szó, valamint szüleik, pedagógusok és más, felnőtt érdeklődők is jelen voltak. Számomra és gondolom a közönség számára is nagyon élvezetes műsor volt ez, sok meglepetéssel szolgált, és néhány igen kitűnő gyermekinterpretációt volt alkalmunk élvezni. Némely költeményt még kétszer is, ketten is előadtak külön-külön, mert annyira megragadta az ő figyelmüket is, annyira tetszett nekik, hogy többen is fölkészültek az előadásból. Mondom: ez igazán élményszámba ment a számomra, de ugyanúgy érté-

kesnek tartottam és nagyon jólesett még, a jogos bírálatok ellenére is, az az ismertető, amelyet a jelenlevő Olga tanárnök tartott a könyv költeményeit elemezve és ebbe bevonva magukat a gyerekeket is a közönség soraiból, úgy, hogy azt hiszem, igen jó fogadtatásra talált a könyv. Oda is jöttem hozzám aztán a műsor végén, volt olyan is aki közölte, hogy ő maga is próbálkozik műfordítással, tanácsokat kért, kicseréltük gondolatainkat, hogy ő hogy csinálja ezt és én hogy szoktam.

– Munkáid nagyfokú igényességet tükröznek és nyilván elsősorban ennek köszönhető, hogy 1994-ben kiérdemelted a Bazsalikom-díjat?

– Igen, a Bazsalikom-díj műfordítóknak jár. Én magam a Sinkó-díjat is a megindoklás szerint annak idején, '86-ban műfordításokért, műfordításaimért kaptam. A Szenteleky-napok bírálóbizottsága is erre hivatkozott. Én magam – noha prózát is fordítottam – mindig a verseket tartottam igazán nagy kihívásnak és a velük való foglalataskodást az igazi műfordításnak. Hogy mennyire műgonddal készülnek, arról a művek beszélnek majd magukért. Én azt tudom, hogy hogy készülök velük és valóban az tény és való, hogy sokat kotlom rajtuk, szeretem ezt a kifejezést használni, de az tény és való, hogy így van. Amikor még utaztam a munkahelyemre, akkor az volt a szokásom, hogy a buszban rágódtam egy-egy soron, vagy egy-egy sorpáron, s amikor megállt a busz valamelyik megállóban, akkor lejegyeztem azt, amit közben kisütöttem. No, most már nem utazom, de most is úgy van, ahogy a feleségem mondja, hogy ő csak azt látja, hogy mozdulatlanul ülök az íróasztalomnál, mert hát nem túl látványos az, ami ott belül játszódik le és kívülállónak ez nemigen érzékelhető. No, de hát gondolom, hogy ez ilyen dolog, és nem biztos, hogy mindig megéri, vagy van értelme, de olykor-olykor az ember ilyenekre adja a fejét.

– Ez valami belső kényszer?

– Olyan belső kényszer, mint másnál a bizonyítási vágy, ki-ki ott bizonyít, ahol tud és amire képes. Én úgy gondolom, hogy nincs túl nagy tolongás, tülekedés a jugoszláviai magyar műfordító-piacon, vagy a műfordító társadalom nem túl népes, és van egy ilyen igény, ha nem is a széles olvasóközönség részéről, de általában egy, vagy egyáltalán egy irodalomnak szüksége van műfordításra, mert abban is meg kell mutatnia az erejét és a képességeit, és én ebben az úrben, hogy így mondjam, ebben igyekeztem elhelyezkedni, ebben igyekeztem megtalálni a magam helyét, és úgy gondolom, hogy így tudtam, vagy tudhatom kamatoztatni azt az ismeretanyagot, amit a társadalmi életben, vagy a prózában szereztem eddig vagy tudok szerezni a továbbiak során a magyar műfordítás-irodalom tanulmányozásával, vagy egyéb más nyelven született műfordítások tanulmányozásával.

– Mi foglalkoztat most, mi készül műfordítói műhelyedben?

– Igen, ez jó kérdés, de itt a Zmaj kapcsán is el lehetett volna mondani azt, hogy nehéz ma műfordításkötetet kiadni, ezzel is úgy jártam, hogy saját szakállamra, magam vállaltam a kiadói terepet, és minden ezzel járó adminisztrálást, meg utánajárását. Nos, az a helyzet, hogy ha arról lenne szó, én már ma három

újabb kötetet ki tudnék adni, csak pénz lenne hozzá. Egyelőre a Zmaj-kötet tartozásait kell törleszteni, kiegyenlíteni, és aztán lehet szó újabb próbálkozásról. Az az igazság, hogy a Zmajnál előbb készült el más klasszikusok, ezúttal horvát klasszikusok, egy szintén csak klasszikusnak mondható kötete magyar változatban a műhelyemben, hogy így mondjam. Ez pedig Gustav Krklec *Telegrafske basne* című gyűjteménye. Ez négysoros kis versikékből áll, állatokról szóló tanmesék, úgy is neveztem el, hogy „távirati tanmesék”. Ezzel eléggé kudarcot vallottam annak idején, amikor pályáztam a magyar művelődési minisztérium határon túli könyvkiadást támogató kuratóriumának a pályázatán és valamilyen okból – nem minőségi okból, ezt hangsúlyozták – de hát a végeredmény ugyanaz lett, hogy – nem sikerült pénzt kapnom rá, holmi ideológiai vagy nem tudom milyen politikai kifogások merültek föl a kiadás ellen. Úgyhogy ez a kézirat, ez úgy áll azóta is, innen-onnan fordultam sokfelé, de csak olyan halovány ígéreteket kaptam. Van egy, a legbiztosabb, noha Magyarországon is jártam ez ügyben az ottani Horvátok Szövetségénél, de végül is azt az ígéretet, amit kaptam, azt a Vajdasági Horvátok Szövetségétől, személyesen Bela Tonkovićtól kaptam, aki azt ígérte, hogy beiktatják újonnan alapított vagy alapítandó, akkor még úgy volt, nem tudom, azóta létrejött-e kiadóházuknak, vagy kiadójuknak – azt hiszem a Hridi nevet szánták neki – a kiadói programjába, hogy két nyelven kiadják ezt a horvát klasszikust, horvát–magyar változatban. Ugyanakkor van egy másik ilyen kötetem, kéziratban, ez pedig egy délszláv gyermekvers-válogatás. Ennek a kézirata is már úgy mondhatom, hogy nyomdakész, szövegszerkesztőn elő van készítve, csak a nyomdagépekre kellene felrakni jóformán és lehetne nyomni. Ennek az indítéka is hasonló, mint a Zmajé, mert itt is a tankönyvből indultam ki, hogy a tankönyvek – akár a magyarok, akár a szerbek – milyen verseket szerepeltetnek, és hogy mennyire esetlenek egy-egy ilyen szerb vagy horvát versnek a magyar fordításai a magyar tankönyvekben. Erről egyébként írtam egy polémikus hangú cikket is az Üzenet számára és megjelent valamikor az ősszel olyan címen, hogy *Hogyan utáltassuk meg a költészetet?* Nos, ott, amiket bíráltam, azoknak a fordítását magam elkészítettem, egy szerintem jobbnak ítéltető változatban, és hozzáválogattam még további verseket, akár tankönyveinkből, akár a magam ízlése szerint, hogy a gyerekek számára egy teljes antológia álljon össze. Úgyhogy ez is van, és ezenkívül még akad sok egyéb, van egy harmadik, amiről még korai beszélni, de ugyanakkor nemcsak gyerekversekkel foglalkozom, hanem Crnjanskival is, Vladislav Petković Dísszel is, Dučićyal is, Rakićyal is, és még sok mással. Azután készül egy Ljubivoje Ršumović válogatásom, annál is már jó benne vagyok a munkában. Igaz, hogy elég régóta félre vannak rakva ezek az elkezdett munkák. Egyelőre mással vagyok elfoglalva, de hát majd eljön az ideje annak is, amikor elővehetem őket.

RŐHRIG Ottó

(Szabadkai Rádió, 1996. február 7.)

ÚJRA ÉS ÚJRA ÚTRA KELÜNK

Költészet és zene – ottlik kifejezéssel élve a nevenincs teljességből adnak át vendégművészeink valamit, ami felfedezés és ősi-ismerős egyszerre. Ráismerünk, mint tulajdonunkra. És ahogy mondják: segít visszatalálni saját életünkbe. Ottlik Géza szerint tévedés azt hinni, hogy a költő érti az életet, és mint valami tanítómester, elmagyarázza. A költő nem érti az életet, és éppen azért ír, hogy az írással mint tettel megértse, mert számára a művészet az élettel egyenrangú cselekedet.

Verseket hallunk majd élet és út kapcsolatáról. Régi közhelye az irodalomnak, hogy a létet útként, az embert vándorként vagy utasként ábrázolja. De vajon közhely-e az, hogy utunk célját még mindig nem ismerjük, ezért újra és újra útra kelünk, újra és újra alkotások sora mutatja be az egyén bolyongását, útkeresését?

A vándorlás az otthonkeresés problémájával függ össze. Sütő András hitvallása arra int, hogy az irodalomnak napjainkban nagyobb a szerepe, mint amilyen eddig volt. A szellemi, a lelki otthonteremtésben nyilvánult meg ez a kulcsfontosságú szerep, és ne feledjük azt sem, hogy az író is az otthon szűk világából érkezett a nagyvilágba. Joyce Ulyssese is Dublinból indult.

Az otthon, az indulás, a szülők bemutatása gyakori költői téma. Egyszer el kellene készíteni az anya-versek antológiáját, de nem afféle nőnap kiadványt, hanem egy „igazi” gyűjteményt, amely a gyermek-művész, illetve a művész-gyermek kapaszkodó vágyát érzékelteti. Mert a vagyány, dacos és lázadó költő hangja is elakad olykor, ha a mamát idézi vagy kérdezi.

A szerelem az a csoda, amelyről csak a költészet nyelvén szólhatunk. Aki szerelmes, azonnal költővé válik. A megszólalás színvonala persze sokféle lehet. „Személyesség nélkül nincsen szerelem” – írja Nadas Péter, ezért a sokféle vallomás. Ki az élet, ki a halál, ki a szabadság, ki a rabság gondolatát emeli ki. Égi és földi szerelem kapcsolódik össze a kimeríthetetlenül gazdag és sokrétű költői világban. De összetartozik álom és valóság is. „Míg él az ember – a vágy is benne él! De a vágyat csak megálmonthatod” – figyelmeztet a költő, és a valóság szépségeire tereli figyelmünket, miként múlt századi költő rokona, Vörösmarty tette, amikor Laurát óvta csalóka álmaitól.

Az összeállítás Radnótit is megszólaltatja, aki a *Háború és békét* olvasta hazáját és önnön létét féltő verseinek megírásakor. 1941. június 12-én a következő sorokat jegyezte be *Naplójába*: „Ideges vagyok, járkálok, menekülök, ebédelni megyek, és mikor már semmi sem segít – megírom a *Harmadik eclogát*. S mint mikor a hosszan készülő zápor leszakad...” Ezt a zápor-feszültséget és a zápor utáni megkönnyebbülést érzékeltetik a most következő zenés irodalmi műsorban elhangzó alkotások is.

HÓZSA Éva

(*Elhangzott Kasza Éva Ne álmoldj, kedves, mert fájni fog című önálló előadóján, 1995. november 9-én.*)

A KÖLTÉSZET NAPJÁN

Kincses Kovács Éva

Az április, ez a bolondos hónap, mely Tóth Árpád debreceni költő szavaival „minden csfnyre friss” sok jeles költőt termelt, és megemlékezésre érdemesült eseményt tartogat számunkra.

150 évvel ezelőtt, 1848 áprilisában született az a 22. törvénycikk, amely elrendelte „a nemzeti örserreg”, azaz a nemzetörserég megalakítását, „a személyes és vagyonsbiztonság, a közcsend és a belbéke biztosítására” idézte Kalapis Zoltán legújabb könyvében.

A Bácskában Ókéren, majd Verbászon állomásozó, e meglehetősen szegényesen fölszerelt táborban mintegy húszezer lelkes hadfi sátorozott, míg Bánátban 3-4000 fő táborozott. Ennek dokumentumára talált rá a régi iratok között Bellovics Bálint, s tette közzé 1910-

ben a Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat Évkönyvében a következő verset, melyet a nemzetörök énekeltek,

*„A magyar szabadságért vív karunk,
Vagy babérfüzért kapunk, vagy meghalunk...”*

Ez a feltétlen hit és a szabadság, a függetlenség erős akarata vezette Petőfit és a többi fiatal, civileket, polgárokat, parasztokat és katonákat a csatatérre, s az a hagyomány, amely a költő és hadvezér eszményében a történelem során végigkísérte a magyarságot, hogy kiűzze földjéről az ellenséget, a támadókat, legyen az tatár, török, német, szláv vagy oláh. Így küzdött Zrínyi Miklós, így győzte le Arany János művében az Ilosvai Selymes Péter krónikájából megismert Toldi Miklós a cseh bajnokot, s így küzdött a toll forgatása mellett kardforgatóként is a segesvári csatában elesett Petőfi Sándor.

Április 9-e a rokon népek kulturális életének is jellegzetes dátuma. A magyar költészet napja április 11-e, egy tragikus sorsú magyar költő, József Attila születésnapjához kötődik, a finn nyelv és kultúra napja pedig a hőseposz, a *Kalevala* egybeszerkesztőjének, Elias Lönnrotnak a születésnapjához kapcsolódik, akit a Széchenyi István által alapított reformkori Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába választottak. Itt tevékenykedett ez időben Vörösmarty Mihály, majd Arany János is.

Az említett áprilisi nap egyben a finn irodalmi nyelv atyjának, megteremtőjének emlékünnepe is, Mihael Agricola püspöké. Így azt mondhatjuk,

mindkét rokon nyelvű nép büszkélkedhet olyan ünneppel, amely a szellemet, a nyelvet, a kulturális örökséget élte.

A költészet napján – bár elsősorban József Attilára, de vele együtt Illyés Gyulára és kortársaikra is emlékezünk – a művészetet, a verset köszöntjük, s mindazokat az alkotókat, akik magas szinten képesek művelni anyanyelvünket, az „öt érzék ezer muzsikáját” képesek megszólaltatni.

Így kerültek be a mai Gyöngy című válogatásokba mindazok az alkotók, akik a magyarságnak és a világirodalomnak jelentős szellemi örökséget hagytak hátra, s olyan esztétikai értékek hordozóivá váltak műveik, amelyek minden érzékenységgel, nyitott szívvel, tiszta lélekkel és világos gondolattal bíró ember számára értéket hordoznak.

Bár Ady, Kosztolányi, Kassák, a 20. század költői felhívták a figyelmet arra, hogy a nyelv ügye, ápolásának, védelmének fontossága mindannyiunk közös feladata, Csóóri Sándor figyelmeztető, kérő sorait elsősorban költőtársaihoz intézte:

*„Hiába jajgattok, hogy veszve minden:
országok, könyvek és hogy a megkéselt ég is
kiterítve fekszik már előttetek
Síránkoztok annyit sem ér,
mintha egy hópehelyben ágyaznátok meg éjszakára.”*

Váci Mihály cselekvésre buzdító szavai jutnak eszünkbe: „Tenni, tenni kell!”, mert a nemzet éber óreire, az „örzökre a strázsán”, a nyelv utolsó bástyáira, végváraitra ma talán még nagyobb felelősség hárul, mint eddig.

A Horváth Emma rendezésében összeállított Gyöngy című műsorban az Életjel versmondói nem a pesszimizmus hangjait akarják fölerősíteni.

Éreznünk kell, hogy még a legnehezebb, legválóságosabb időszakokban is segíthet a humor – Petőfi, Kosztolányi, Karinthy mestere volt ennek is –, segíthet a megújulásba vetett hit, amely különösen így tavasszal a természet újjáébredésével, a fák és a kertek csodálatos színekben pompázó, illatozó virágaival, a nap melegítő sugaraival feledtetni a szürkeséget, a hétköznapi taposómalmát.

Ezekben az ünnepi pillanatokban, amikor a költészetnek adózunk, József Attila igen küzdelmes életére, tragikus halálára és az őt követő, szimbolikus jelzésű halálokra is emlékezünk.

„Az istenek hálnak, az ember él” – írta József Attila 1930-ban, a költészet keletkezését megvilágító, őszinte tanulmányában.

„Az ember azért ír verset, mert a szó szoros értelmében sürgős szüksége van reá. Fölidézi a tárgyak lelkét, – s ez sikerül is annak, akinek manája, vagyis varázsereje van.”

Hallgassuk és fogadjuk be nyitott szívvel és lélekkel ezt a varázserőt!

KINCSES KOVÁCS Éva

(Elhangzott a Gyöngy című esten, 1998. április 17-én)

Életjel

meditatívno večer
**Lingaro
Dromari**
meditatív est

1996. november 22. 19³⁰,
Városi Könyvtár Olvasóterme
Belepojegy: 3 dinar

22. Novembar 1996. 19³⁰,
Čitaonica Gradske Biblioteke
Ulaznica: 3 dinara

Ifj. Lakatos
László

Id. Lakatos
László

Ifj. Lakatos
Mátyás

PORTRÉK, VALLOMÁSOK

OLTHATATLAN SZENVEDÉLLEL

Beszélgetés Dévavári Zoltánnal,
a 25 éves jubileumát ünneplő Üzenet szerkesztőjével

Dévavári (Dér) Zoltán

Elnézést, Zoltán, indiszkrét leszek. Másként nem tehetek. El kell mondanom az Olvasónak, hogy sokáig úgy menekült ettől az interjútól, mint ördög a szenteltvíztől. Bizonyára azért, mert azt gondolta, hogy személyes dolgairól fogom faggatni. Dehogy, bizonygattam én, az Üzenetről beszélgetünk csupán. Akkor jó – állt végül is kötélnek Ön. – De csak az Üzenetről, a jubileumi szám kapcsán. – Be kell vallanom, hogy becsaptam, Zoltán, és ezért – nem kérek bocsánatot. Hogy miért, ítélje meg az Olvasó.

*

Dévavári Zoltán (Dér Zoltán) páratlan intézmény Szabadkán a „maga nemében”. Bármilyen művelődési kérdéssel fordulunk is hozzá, biztos, hogy segíteni fog. Fella-

pozva felbecsülhetetlen értékű könyvtárát, páratlan folyóirat-gyűjteményét, mozgósítva bámulatos emlékezetét, kapásból mond meg évszámokat, bibliográfiai értékű adatokat, ötven-hatvan évre visszamenőleg is. Nemcsak Csáthról és Kosztolányiról, hanem szinte valamennyi itt született íróról mindent tud.

Kéziratokkal vesződött egész életében. Mások kézirataival. Újságokat, folyóiratokat, könyveket csinált hozott anyagból – valamennyiünknek. Olvasó-

szerkesztőként, lektorként, fordítóként, fő- és felelős szerkesztőként tiszteletre méltó alázattal és ügyszeretettel. Ahhoz a fajtához tartozik, akik szétszórják magukat mások boldogulására. Rossz pillanataiban úgy érzi, elherdálta az életét. Füst Milán azt mondaná róla, a legnemesebben herdálta el. Pedig a művek egész sorát jelentette meg és több tucatnyi kötetet szerkesztett, rendezett sajtó alá. S amit kevesen tudnak róla: harminckilenc éven át egymaga fordította, lektorálta és korrigálta az Egészség című, népszerű egészségügyi felvilágosító lapot, negyedszázadon át ő volt a Magyar Szó, az Újvidéki Rádió, a Tanjug, a Dnevnik sporttudósítója, több mint harminc évig a 7 Nap lektora, s hosszabb időn át irodalmi és orvosi rovatának szerkesztője. Ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy összegyűjtsön minden, Szabadka szellemi múltjával kapcsolatos fontos adatot. Egykori osztálytársa, Kopeczky László meséli róla, hogy világléteében lapot akart indítani. Négyéves korában készítette gumibélyegzővel a „Jaszibarai Times”-ot, amelynek egy tojás volt az ára, s gumibélyegzővel nyomta –, aztán a gimnáziumban Munkánk címmel megalapította s irodalmi műhellyé tette a tehetséges fiatalok diáklapját, melynek munkatársai-ból lettek mára a vajdasági magyar irodalom jeles egyéniségei: Ács Károly, Pap József, Fehér Ferenc, Kopeczky László, Vukovics Géza, Sáfrány Imre és a többiek. Kolozsi Tibor feljegyezte róla a szabadkai sajtó történetében, hogy '44 nyarán – 16 éves sem volt még! –, amikor a front majhogy nem Szeged alá ért már, engedélyt kért egy irodalmi folyóirat elindítására...

– Honnan ez a már-már aszkétikus, olthatatlan szenvedély a köz szolgálata iránt?

– Bizonyára velem született tulajdonságról van szó. Való igaz, hogy eszmélkedésem óta újságró, szerkesztő akartam lenni. Ezért is vallom meggyőződéssel, hogy – ha már kérdezett – életem főművének a 38 éves Életjel irodalmi élőlújság és a 25 éves Üzenet létrehozását és életben tartását tartom...

– Miért?

– Az előbbit azért, mert Vajdaságban egyedülálló vállalkozásról van szó, amelynek során csaknem ezeröt száz előadást rendeztünk mintegy hat és fél ezer fellépővel kétszáz ezer néző számára, a fiatalok sok-sok nemzedékének tettük lehetővé, hogy kibontakozzék tehetségük, s 123 kiadvánnyal, elsősorban helytörténeti munkával gazdagítsuk művelődési életünket. Nincs olyan számottevő vajdasági magyar író, aki ne lépett volna föl pódiumunkon. Egyébként az Életjel keretében működik a Csáth Géza Művészetbaráti Kör, amelyet Horváth Emma tanárnő vezet s amelynek tagjai rendszerint mindig a legjobbak között vannak a hazai és külföldi vers- és prózamondó versenyeken. Mellesleg javaslatomra az élőlújság szerkesztőbizottsága kezdeményezte 1969-ben májusában az Üzenet megindítását, hogy egy-egy mű ne csak élőlújságban hangozzék el, hanem nyomtatásban is megjelenjen. Tizenöt évvel előbb, 1954-ben hasonló igény hívta életre a Visszhang című folyóiratot is, de ennek csupán egy száma jelenhetett meg. Az Üzenet szerencsésebb volt, bár a hosszú hónapokon át tartó, igencsak elmérgesedett vitákból sejteni lehetett, hogy nem lesz könnyű megszüntetni az ellentéteket. Hiszen még meg sem jelent, máris azt állították

róla, hogy a másodrangú írók fóruma lesz, nem pedig közös ügyeink megvitatásának helye. Aztán idővel mégiscsak sikerült bebizonyítanunk, hogy – amint most megjelent jubileumi számunk bevezetőjében írtuk – nem volt szándékunkban a lapot bármilyen rezervátummá avatni. Ezt egyébként már programtervezetünkben is határozottan kimondtuk: olyan lapot szándékozunk szerkeszteni, amely „szellemi törekvéseiben nem szűkíti le munkálkodását kizárólagos esztétikai szempontokra, nem szegődik egy irodalmi irányzat vagy elmélet szolgálatába sem, hanem szélesen kitarja a kaput minden művész, tudós, közíró előtt, aki érdeklődéssel kíséri szellemi életünk sajátos hangú, szabadabb társulási formákat kereső törekvéseit”. Bizonyára ennek és a szívós munkának köszönhető, hogy ma már az egész magyar nyelvterületen figyelmet érdemlő orgánumnak tartják.

– Nem kis vesződéssel járhatott ez.

– Nem bizony. De hát ehhez egészen fiatalon hozzászoktam. Talán akkor kezdődött, amikor gimista koromban megjelentettem a Munkánkban Pap Józsefnek egy akkoriban szokatlan hangú, vallomások versét, a *Palicsi játékot*, amely nemcsak hogy nem nyerte el a tanfelügyelő tetszését, de egyenesen az ellenszenvét váltotta ki. Károsnak, sőt pornográfának tartotta, mert teljesen elűtött a megkövetelt lírai hangnemtől, hiszen nem a rohamunkát dicsőítette, hanem a női test szépségét, s a nagy sz-szel írandó Szent Szemérem védelméért fohászodott. Szerencsére a napokon át tartó kihallgatásoknak mégsem lett kicsapatás a vége, mint ahogyan évtizedekkel később annak sem lett súlyosabb következménye, hogy az Ábrahám Pál-emlékestünkön, 1960-ban a színház nagytermének függönye vörös, hátere zöld, reflektorfénye pedig fehér volt.

– Az Üzenet mindvégig kitartott eredeti programja mellett, amelyet az ünnepi szám bevezetőjében Dévavári Zoltán így fogalmazott meg: "Anélkül, hogy... egyetlen irányzat sémáihoz igyekeztünk volna kényszeríteni a műfajt, a mondanivalót... egy olyan modell felmutatását szorgalmaztuk, amely az irodalmat a szellemi egészség forrásának tekinti, ezért mindig arra figyel, hogy az olvasó ráismer-e a műben önmagára, a maga igazi gondjaira. Ez az esztétika – az egzotikum, az absztrakt egyetemesség hajszolása helyett – mindenekelőtt az *itt és most* konfliktusaiból kifejlő emberség, a közösség iránti felelősség, a teremtő munka: a *teljes valóság* ígézetével ható műveket s az ilyet ígérő csírákat becsülte, de ugyanakkor nyitott volt más jellegű értékek befogadására is."

– Mindig is arra törekedtem, hogy Szenteleky szellemében szerkeszsem a folyóiratot, s végezzem a munkámat, mert magatartása az adott körülmények között példamutató volt számomra. Talán nem kell bizonyítanom, mert kiderül a lapból, hogy az avantgárd műveket is becsülni tudom, de mindig is közelebb állt hozzám a valóságirodalom jegyében született alkotás.

– Az utóbbi időben – gondolom, az irodalomtörténészek örömeire – ismét ott találjuk a folyóirat hasábjain Dér Zoltán szövegfeltáró tevékenységének eredményeit.

– Tudom, hogy sokan joggal fölírják nekem, hogy még mindig nem publikáltam azokat az egyetemes magyar irodalom szempontjából is fontos doku-

mentumokat, amelyeket sok évtizedes szorgos munkával fölkutattam, összegyűjtöttem. Sajnos más, úgyszintén fontos munkák megakadályoztak ebben. Magam is azt gondolom, hogy végső ideje hozzálátnom ezek földolgozásához, hiszen olyan értékeket igyekeztem megmenteni a pusztulástól, amelyek sokban teljesebbé tehetik Szabadka századvégi és század eleji szellemi életéről alkotott képünket. Egész életemben szülővárosom vonzáskörében éltem. Elsősorban azoknak a munkássága érdekelt, akik itt születtek, itt alkottak, vagy innen származtak el. Természetesen szándékomban van a birtokomban levő ismeretlen kéziratokat, leveleket közzétenni. Az ember, amíg fiatal, sok fölösleges, mellőzhető dolgot művel. Sokszor úgy érzem, hogy rosszul sáfárkodtam az időmmel. Nem mondanám, hogy elherdáltam az életemet, de ha belegondolok abba, mi mindent csináltam, akkor óhatatlanul arra a következtetésre kell jutnom, hogy egy és más másképpen kellett volna tennem. Hogy csak egy-két példát említek: csaknem indulásától kezdve megszűnéséig egymagam fordítottam, lektoráltam, korrigáltam az Egészséget. Ez havonta hatvan-hetven, évente nyolcszáz flekk, összesen mintegy harmincezer gépelt oldal volt. Ha ehelyett ugyanennyi eredeti szöveget írtam volna, akkor ma a könyveimnek a száma több százra rúgna. Vagy ha arra gondolok, hány ezer kéziratot javítottam ki életemben... De hát valakinek ezt a munkát is el kellett végeznie, én pedig szívesen végeztem, nem esett nehezemre, mert – ahogy mondani szokták – ha újból kezdhetném, megint csak író, újságíró lennék.

– Ez a lakás, amelyben vagyunk, egy régi, patinás épületben van, a népszerű korzó állomás felőli sarkán. Azt beszélik, hogy irodalmi felbuzdulásában vette meg, s költözött ide a családjával néhány évvel ezelőtt.

– Valóban azért vettem meg, mert Csáth „*Szabadka szépségeiről*” szóló írásában 1910-ben azt mondta „atyai barátjának”, lord Lawrence-nek, hogy ez a ház nem csupán „intelligens és formás”, de a város egyetlen olyan épülete, amelyet Rouenben és Lyonban is megtűrnének. Tudja, úgy van ez, hogy ha az ember sokat tartózkodik nagy szellemek közelében, óhatatlanul hatnak rá.

– Beszélgetésünket, azt hiszem, nem fejezhetjük be anélkül, hogy ne ejtenénk néhány szót egyedülálló, tizenkétezer kötetes könyv- és folyóirat-gyűjteményéről.

– Büszke is vagyok mindkettőre. Hiszen úgy tudom, hogy az egykori jugoszláviai és természetesen a mostani vajdasági magyar irodalomnak szinte teljes anyaga megtalálható bennük. Nem kis áldozattal járt ezeknek a köteteknek, lapoknak a beszerzése. Hiszen például az ötvenes évek elején, amikor szünetelt a magyarországi kiadványok behozatala, Ady-verseskönyvet adtam egy Milkó-regényért. Aztán itt vannak a folyóiratok: a magyarországiak mellett a Kalangya, a Híd, a Létünk, az Symposion, az Új- és az Ex-Symposion, az Oktatás és Nevelés, a Hungarológiai Intézet Közleményei, a Magyar Tanszék kiadványai, no meg a fontosabb hetilapok teljes évfolyamai. Valamennyinek jó hasznát veszem munkám során. Akárcsak a lexikonoknak és enciklopédiáknak, amelyek szinten hiánytalanul ott sorakoznak a könyvespolcokon, hogy lektorálás közben segítségemre legyenek.

– Végezetül hadd kívánjak további eredményes munkát, az Üzenetnek meg sok-sok jubileumot még.

– Köszönöm, bár örömünk nem egészen felhőtlen. Nemcsak azért, mert az év első felében csupán két hármas és egy kettős számot tudtunk megjelentetni, hanem mert anyagiak hiányában nem készíthettük el az Üzenet bibliográfiáját. Hiszen Szabadka történetében mindmáig lapunk az egyetlen magyar folyóirat, amely ilyen hosszú időn át folyamatosan megjelent, s minden fontos esemény, ami az utóbbi negyedszázadban városunk kulturális életében történt, visszatükröződik hasábjain, tehát a város egyszer bizonyára elkészülő művelődéstörténetének megírásakor nélkülözhetetlen forrásmű lesz. Bízom benne, hogy az irodalomtörténészek egyszer majd fölmérik, mivel gazdagította az Üzenet és az Életjel irodalmunkat.

FARKAS Zsuzsa

(Magyar Szó, 1996. december 14.)

VALLOMÁS

Bizonyára mindenki, de a szellem embere egész biztosan, hetven felé közeledvén számba veszi, mi valósult meg ifjúkori terveiből, egy író pedig azt is, hol tart, s mit érdemes még begyűjteni több évtizedes terméséből.

Ezt teszem én is, akiről némelyek azt tartják, hogy a lokálpatriotizmus karikatúrába illő megtestesítője vagyok. Valaki egyszer azt mondta rólam, hogy szülővárosom iránti szeretetem és áldozatos kutatómunkám szobrot érdemelne. Nem vágyom ilyesmire, beérvén sokkal kevesebbel: megbecsülés helyett valamelyest több megértéssel az iránt a tevékenység iránt, amelynek során – jóformán egy életem át – igyekeztem föl kutatni és megmenteni a pusztulástól az irodalmi és a művészeti értékeket. Tettem ezt annak ellenére, hogy kezdetől fogva kételkedés és bizalmatlanság kísérte törekvésemet. Miközben dolgoztam, a fórumokon éles, olykor kíméletlen elvi viták zajlottak létünk, irodalmunk alapkérdéseiről, a kritikában pedig az irányzatok küzdelme folyt.

S bár nyugtalanított és ma is nyugtalanít a túlduzzadt öntudat és a látványos defetizmus ellentétei között észlelhető csapongás, töretlenül vallom, hogy ha a hagyomány nem muzeális vagyon, hanem a kultúra, a gondolkodás, az ízlés része, akkor a jelen alkotásaival való találkozásban is cselekvő részes lehet. Segíthet abban, hogy a találkozás passzív ámulat vagy passzív megütközés helyett termékeny szembesülés lehessen. S ha eközben a Kosztolányin iskolázódott mérték sokszor berzenkedik is, meggyőződésem, hogy ebben nem kizárólag a mérték a hibás. Mint ahogy az is, hogy aki publikál, annak félre kell tennie érzékenységét, mert különben nem sok esélye van a meggyőző érvelésre, amelynek során olykor sebeket is okozhat, még ha bírálatai csak ártatlan utalásokban nyilvánulnak is meg, s inkább azok melléktermékeként, mintsem elsődleges céljaként.

Jól tudom, hogy az önismerettel kapcsolatos gondolatok óhatatlanul magukban rejtik azokat az intenciókat, amelyek eddigi munkámban vezéreltek. Nem csupán azt bizonyítják, hogy szívósan kerestem az értékmentés és érték-tisztelet terén a magam lehetőségeit: az írói és szerkesztői tevékenységemet

irányító szándék egyúttal az irodalmi életben való jelenlét dokumentuma is. Az elmúlt évtizedek alatt egyre jobban megerősödött bennem a meggyőződés, hogy nem haszontalan dolog, amit csinálok, hogy van értelme folyóiratot és könyvet szerkeszteni, Csáth- és Kosztolányi-dokumentumokat publikálni, még ha nincs is sok köszönet benne. Persze bosszantja és elkeseríti az embert, ha valaki megfélemledik arról, hogy a megsemmisítés és a dicsőség között más lehetőségek is vannak, például a munka mérlegelése, pedig csakis ezáltal rajzoldhat ki világosan annak logikája és értelme.

De hát egyre gyorsabban telik az idő, s én egyre nagyobb szorongással figyelem, mert a dolgaim nemhogy fogynának, egyre csak gyarapodnak, de mert sohasem önmagukért, hanem mindig valamilyen vállalkozás miatt, valamilyen szönyegen forgó kérdés miatt, ebben is örömet leli az ember. Valahogy úgy, ahogyan húsz-harminc évvel ezelőtt, amikor azt kívánta egy barátom, hogy életem végéig maradjon meg az étvágyam ágyban és asztalnál egyaránt. De hogy egyebekre majd hogyan futja az időmből, nem tudom. Reménykedem azonban, hogy Kronosz irgalmas lesz hozzám.

DÉR Zoltán

(*Polisz Irodalmi Kalendárium 1998, 34. sz., 1997. december – Magyar Szó, Kilitó, 1998. október 17.*)

DÉVAVÁRI ZOLTÁN 70 ÉVES

Néha beszélünk kell a jubileumokról. Néha az embernek jól is esik ez, ha érdemes embert, jól dolgozó intézményt, fontos eseményt köszönhet. Ma két évfordulóról beszélek. Éppen ma hetvenéves a szabadkai Dér Zoltán. Szenteleky-díjas író, költő, kritikus, irodalomtörténész, műfordító, szerkesztő, művelődésünk egyik önálló intézménye. Mikor Fekete J. József a kishegyési Csépe Napokon köszöntötte, azt mondta róla, hogy talán a leginkább szabadkai nemzedékének szabadkai születésű írói között. Tény, hogy a város irodalmi emlékeinek legszorgalmasabb kutatója. Felkutatta Kosztolányi Dezső és Csáth Géza kézirati hagyatékát, megjelentette kiadatlan munkáikat. De nem lenne a másik évforduló, ha negyven évvel ezelőtt nem szánja rá magát, és nem kezd hozzá az Életjel szervezéséhez. Jövő héten, október 28-án ünnepli meg negyven éves fennállását az Életjel. Elnyűhetetlen munkabírással, igaz emberséget árasztó szóval, rettetes szervezőerővel megáldott ember Dévavári Zoltán. A mozgalmi művelődést még a legnehezebb évek alatt se hagyta cserben. Az Életjel a jugoszláviai magyar művelődési élet egyik alappillére, jellegzetessége lett. Nemcsak egzotikus érdekesség, hanem alkotó tényező, igazi mozgalom, amely a város mindennapi életében is nyomokat hagy, a kultúra terjesztése, szélesítése, a tömegek aktív bekapcsolódása nélküle alig elképzelhető. Ha nem lenne a Dér Zoltán által vezetett pontos dokumentáció, akkor is emlékezne rá a város lakossága, mennyi fellépés, szavalóest, író-olvasó találkozó, bemutató, mennyi élmény fűződik hozzá. Az Életjel könyvek bizonyítják, nem hiába munkálkodott olyan szorgalmasan a szerkesztő Dévavári. És az Üzenet című folyó-

irat megléte, folyamatossága bizonyítja, hogy a legnehezebb időkben is helytállt. Nemcsak Szabadka és nemcsak a jugoszláviai magyar művelődés nyert sokat Dér Zoltán munkássága révén, az Üzenet és az Életjel által. Örömmel köszönhetem mind az író, mind az intézményt. Megérdemelték.

GOBBY FEHÉR Gyula

(Az Újvidéki Televízió esti Híradója, 1998. október 22.)

FELBECSÜLHETETLEN SZOLGÁLAT

Dér Zoltán hetvenéves

A könyv sorsa mindnyájunknak a sorsa – emelte tudására és műveltségére alapuló látnoki erővel jegyzetének címébe Fehér Ferenc a szinte napról napra egyre időszerűbbé váló gondolatot, amelynek értelmében a kisebbségi lét kettős koporsójába zártságunk folytán tényleges hazánk, az anyanyelvünk, a magyarságunk, az intellektusunk megtartása és megőrzése érdekében arra van szükség, hogy az íróink írjanak. Olyan íróink, mint a huszonnyolcasok. Az olyan írók, mint Dér Zoltán.

Dér (Dévavári) Zoltán (Szabadka, 1928. október 22.) Szenteleky-díjas író, költő, kritikus, irodalomtörténész, műfordító. Talán a leginkább szabadkai nemzedékének szabadkai születésű írói között. Erre utal impozáns terjedelmű szövegfeltáró és irodalomszervező tevékenysége. Nevével ugyanolyan egyértelműen kapcsolódik egybe a Csáth Géza- és a Kosztolányi-kutatás, mint az Életjel Könyvek sorozata vagy az Üzenet folyóirat indulása és utóbbi évfolyamai.

Írt bidermeier formakultúrájú költeményeket, ifjúsági regényt, drámát és hangjátékot, esszét, tanulmányt, kritikát, de ezeken felül megszállott kutatója a szabadkai írók munkásságának és a szabadkai irodalmi emlékeknek. Felkutatva Kosztolányi, Csáth és Schwalb Miklós hagyatékban maradt kéziratait, Dettre János cikkeit, sajtó alá rendezte és megjelentette kiadatlan munkáikat, levelezésüket, naplóikat, s tanulmányokkal, tüzetes életrajzokkal kísérve bocsátotta útjukra ezeket az irodalmunk története és a magunk önismerete szempontjából oly fontos kiadványokat. Csáth Géza munkásságának kutatásában megkerülhetetlen műveket tett le az irodalomtörténészek asztalára, olyanokat, mint a Csáth Géza-bibliográfia, a szerző munkáit egybegyűjtő *Az ismeretlen házban* két kötete, a naplót felvonultató *Fej a pohárban*, vagy a tanulmánykötetek, az *Ikercsillagok* vagy *Az árny zarándoka*.

Irodalmunkban 1947 óta, a háború utáni első antológia, a *Téglák, barázdáktól* fogva van jelen. Tevékenysége irodalomtörténeti szempontból rendkívül fontos. Egyik irodalomtörténet-írónk (Vajda Gábor: in. *A magyar irodalom a Délvidéken Trianontól napjainkig*) jellemzése szerint Dér Zoltán Szentelekyvel együtt vallja, hogy mindenekelőtt fontos a magyar nyelvű írásbeliség,

bármilyen is legyen a színvonala, vagyis hogy „az értékelés másodrendű feladat, s legfeljebb ismertetés formájában hasznos.”

Olyan elv ez, ami most, a huszonnyolcasok választásának és vállalásának ötven esztendeje után Senteleky korából visszatérve egyre hangosabban dörmög kibebiztosított megmaradásunk esélyének ajtaján, tovább élve az alkotói és a szerkesztői dilemmákat.

Ám ha végigtekintünk azon a könyvtárnyi kiadványon, ami Dér Zoltán szerzői vagy szerkesztői nevéhez fűződik, egy olyan életmű körvonalai tárulnak elénk, amely éppen az értékek felmutatását és megőrzését szolgálja.

Szolgálat: talán ez az igazi megnevezése Dér Zoltán munkájának – határtalan munkabíráásával, kutató vénájával és szerkesztői éleslátásával felbecsülhetetlen szolgálatot tett irodalmunknak.

Isten éltesse, és adja, hogy ez a szolgálat megbecsülésre találjon!

FEKETE J. József

*(Részlet a Csépe Imre Emléknapon elhangzott köszöntőből,
Magyar Szó, Kilitó, 1998. október 17.)*

EGY SZELLEMI MOZGALOM KEZEDMÉNYEZŐJE

Negyvenéves az Életjel, Dér Zoltán pedig hetvenéves. A szabadkaiak művelődési élet iránt érdeklődő csoportja jól tudja, hogy a szabadkai művelődési élet megszervezője és megtartója Dér Zoltán volt. Ezért, amikor az Életjelt köszöntjük a 40 éves jubileumon, akkor mindenekelőtt Dévavári Zoltánnak kell köszönetet mondanunk a 40 éves kitartásáért, az állandó ügyködéséért, a mindenkori szervezéséért; a szabadkai művelődési élet folytonosságáért, a megtartásért, az éber figyelemért. A művelődési élet fontos és komoly ügyként kezelő tevékenységért, amelyet tisztán belső indítatásból tett, talán megköszönések nélkül! – Számára, mint szabadkai öslakos számára nem volt mellékes az, hogy lesznek-e irodalmi estek a szabadkai zeneiskola termében, a Népkörben, a gimnáziumban, a városi könyvtárban, vagy a színházban. Számára fontos volt az Életjel kiadványok, csak úgy, mint az Üzenet beindítása, szerkesztése, írása, lektorálása, korrigálása, népszerűsítése.

Kevés ilyen önzetlen egyéniség van közösségünkben. Vajon tudjuk-e kellőképpen becsülni őket? – Aligha!

Persze tudjuk azt is, hogy volt Dévavárinak néhány serény munkatársa is az „ügy” levezetésében, de valamennyien tudjuk és tudtuk, hogy a mozgatóerő, az ötlet-„gép”, az „ügy” kitalálója és megtartója: Dévavári Dér Zoltán volt.

Én, mint szabadkai (is), ezúttal köszönöm Dér Zoltánnak az eddigi szerteágazó tevékenységét, az irodalom szolgálatát, fontosságának hangsúlyozását Szabadkán!

Most felolvasom Dér Zoltán rövid és tömör, e jubileumra írt alkalmi összefoglaló ismertetőjét.

FRANYÓ Zsuzsanna

(Elhangzott az Újvidéki Rádió 1998. október 28. Mozaik c. műsorában)

SZOLGÁLATBAN

A hetvenéves Dér Zoltán köszöntése

Egyszemélyes intézménye kultúránknak, mondta róla valaki, a leginkább szabadkai nemzedékének szabadkai születésű írói között, írta le vele kapcsolatban másvalaki. Úgy hiszem, mindkét méltatójának igaza van. Mert Szenteleky-díjas írónk, költőnk, kritikusunk, irodalomtörténészünk elképesztő munkabíráásával, szívósságával és alaposságával valóban intézmények munkáját végezte el az elmúlt évtizedekben, könyvei, tanulmányai és egyéb jellegű írásai pedig szinte kivétel nélkül Szabadkáról szólnak, elsősorban persze Kosztolányi Dezsőről és Csáth Gézárról, de még az általa szerkesztett kiadványok is a Szabadkán született vagy itt élt alkotók műveivel foglalkoznak, Somlyó Zoltánéval, Iványi Istvánéval, Lányi Saroltáéval, Dettre Jánoséval, Toncs Gusztávéval, Loósz Istvánéval és a többiekével – felsorolni valamennyit lehetetlenség. S minden szálával Szabadkához kötődik az Életjel, az egyetemes magyarság egyik legszerteágazóbb kulturális műhelye, amelyet ő indított útjára és tartott mindmáig életben, az Üzenet, a magyar nyelvterület egyik rangos folyóirata, amelyet ő tett azzá, s amelyeet indulásától egészen a legutóbbi időig ő szerkesztett. „Dér Zoltánnak nagy érdeme, hogy ezt meg tudta valósítani” – írja róla Bori Imre. „A helyiből kilátva az egyetemest célozta meg.”

Dér (Dévavári) Zoltán a gimnázium befejezése után a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetségnél helyezkedett el, majd a belgrádi jogi fakultás végzése közben a Belgrádi Rádió magyar osztályán fordítóként, lektor szerkesztőként dolgozott, ám 1949-ben mindenféle bírósági ítélet nélkül három évre „kivonták a forgalomból” – ahogy ő fogalmaz –, sok más társával együtt a Szigetre került. Attól kezdve feketelistán volt, némiképp még a legutóbbi időkben is, mások árnyékában, a háttérbe húzódva volt kénytelen kutatni, publikálni és szerkeszteni – mindig a mások szolgálatában. Hosszú évekig volt lapunk elődjének, a 7 Napnak a lektora is.

Közzétett könyvei – elsősorban a Kosztolányi- és Csáth-kutatások eredményei – felbecsülhetetlen értékekkel gazdagították az egyetemes magyar irodalmat is kultúrát. Ószintén fájjalja, mondja, hogy amíg mások odafigyeltek munkásságára, amely elsősorban Szabadka szellemi életét gazdagította, a saját pátriája nem értékelte, sőt még csak megértéssel sem viseltett iránta.

Ennek ellenére töretlenül tovább dolgozik, s noha öt hónappal ezelőtt le-
döntötte egy súlyos betegség, íróasztala ismét tele van ismeretlen Kosztolányi-
és Csáth-levelekkel, -novellákkal, -naplójegyzetekkel, irodalmi szenzációnak
légerkező is bőven van közöttük.

„Én, aki egész életemben lótotam-futottam” – írja Dér Zoltán Ács Károly
költő barátjának küldött levelében – „most többnyire ágyhoz kötve vagyok
kénytelen múltani napjaimat, s remélni állapotom érezhető javulását...”

Adja Isten, hogy ez az érezhető javulás minél előbb bekövetkezzék, s Dé-
vavári Zoltán folytathassa áldásos tevékenységét mások, mindannyiunk – az
egyetemes magyar kultúra – szolgálatában.

DUDÁS Károly

(Szabad Hét Nap, 1998. október 28.)

FÉNYKOR

A korszellem ihlethette meg jószereivel fantáziánkat, hogy a második vi-
lágháború utáni első bácskai diáklapnak a fantáziátlan MUNKÁNK nevet
adományoztuk.

Annak kitalálója, megcsinálója, terjesztője, írója, olvasója Dér Zoltán
főszerkesztő öcsi volt.

Benne a gimnázium és prepa (mi tropának neveztük) minden számottevő
tollforgatója megmutatkozott.

Óhatatlanul a tollseprű, tollbokréta, tollszár, tolltartó, tollpárna tolako-
dik fel bennem, amikor ezt az ipari kicsengésű szót hallom, hogy tollforgató, s
a fakó épületet látom a Párhuzamos úton (van impresszionálóbb neve is, de
elfeledtem), ahol benn a hatalmas teremben lányok, legények lapátolják a pi-
hét, s az egész olyan, mintha hó alulról esne.

A MUNKÁNK-ban jelentek meg legjelesebb műveim. Azóta is csak stag-
nálók, ha ugyan nem a legteljesebb dekadencia felé sodródom.

A lapnál volt életem egyetlen közéleti szerepe: én voltam a felelős szer-
kesztő.

Ez abból állott, hogy gögösen hordtam a szivarzsebemben a kétujjnyi pa-
pírfecni-re gépelt engedélyt, amelyet az USZAOJ bébi (A KOMITET anyuka
édes gyermeke) adott. Ez volt az én díszszebkendőm, de sohasem töröltem be-
le az orrom.

Nem is kérte tőlem senki. Időről időre elővettem, leporoltam, és visszatettem.

Aztán egy szép napon vissza kellett szolgáltatnom. Egy világ dőlt össze
bennem. (Nem az, amelynek romjait szorgalmasan hordtuk el.)

Tollforgatás és szerkesztés körül most is ott téblábolok.

De csak mint felelőtlen...

KOPECZKY László

(Új Kép, 1998. november)

JÖVENDŐLÉS

*A 70 éves D. Z-nek,
ZOLINAK
ajánlom ezt a magamnak
szánt haikumát,
baráti köszöntéssel.*

*Elnyű s akkor majd
kegyes lesz hozzám a föld:
magába fogad.*

PAP József

SZOBROT A KŐBEN

Horváth Emma

Bolondság lenne tőlem, ha az-
zal a gondolattal foglalkoznék, hogy
megszámáljam, hány plakáton je-
lent meg eddig: Rendezte Horváth
Emma. Ez szerintem szinte lehetet-
len, hiszen amióta csak létezik az
Életjel és az annak keretében mű-
ködő Kosztolányi és Csáth Kör,
ilyen plakátok majdhogynem min-
den héten megjelennek Szabadka
város hirdetőoszlopain.

– Na nem egészen így van – javít
ki mosolyogva a velem szemben he-
lyet foglaló vendégem, Horváth Em-
ma. – Az Életjel már harminchét éves,
s az első tíz-egynéhány évében én még
nem kapcsolódtam be a munkájába,
vagyis még „csak” huszon-egynéhány
éve jelennek meg rendszeresen azok a
bizonyos plakátok.

Jó, maradjunk ennyiben. De
még akkor is, kinek lenne türel-

me megszámlálni, ez az idő Emma hány munkaóráját fedi. És egyáltalán: miért
csinálja. Miért vállalta magára ezt a nagy feladatot?

– Remélem, nem tűnik szerénytelenségnek, ha azt mondom, hogy én már
gimnazista koromban elhatároztam, hogy bármit fejezek be, valójában a versek
népszerűsítésére teszem fel az életemet. Később, az egyetemi évek alatt, és a
külföldön töltött idő alatt is, egyre erősebbé vált bennem ez az elhatározás.

*Horváth tanárnő tanítványainak körében
(Korhecz Imola, Lőrinc Zsuzsanna, Némedi Imre,
Krekity Olga, Pajor Gizella, Szlovják István)*

Úgy éreztem, tudni fogom csinálni, van hozzá erőm, hogy megtaláljam a módját, hogyan szerettessem meg másokkal is a verset.

Pedig de sok minden másba belekezdhetett volna! Mozgalmas és eseményekben igen gazdag diákévei alatt sok oldalról megismerhette az Életet. Egy fiatal lány, aki zágrábi egyetemista éveit „nyakába” vette fél Európát, sok mindent láthatott, tapasztalhatott.

– Azzal kezdem, hogy szegények voltunk. Édesapám például, hogy pótolja szűkös jövedelmünket, két kis süketnéma gondozását vállalta – kis „kukulik”-nak becézte őket... Ahhoz hogy tovább képezhessem magam, keményen meg kellett dolgoznom. Párizsban egy évig gyereket őriztem és takarítottam, Londonban tizenhat hónapig egy kórházban, Norvégiában pedig egy mosodában dolgoztam. De Németországban és Belgiumban sem hanyéltem...

Tanulás és munka mellett azért maradt idő szórakozásra is. Szabad idejében hangversenyekre járt... Nem mindenkinek adatik meg, hogy Isaac Stern és Yehudi Menuhin hegedűművészt élőben hallgathassa...

Egy fényképet nyújt felém, amelyen ásóval a kezében éppen egy temetőben dolgozik.

– A londoni nyelvtanárnőm egyszer elkottyantotta, hogy Finnországban dolgozott. Bennem azonnal megszületett a gondolat: mi lenne, ha az ő révén én is eljuthatnék távoli „rokonainkhoz”.

Csak el kellett valamit határozni, a többi már ment magától. (Ugye, tudjuk, mit jelent az, ha Emma valamit elhatároz!) Kijutott Finnországba, ahol háztartást vezetett, és gyerekekre vigyázott.

Egy lírai jelenet legkisebjeink előadásában, Horváth Emma rendezésében

– És még amellet órákat is adtam. Az egyik lány cserébe finnül tanított. Az ő segítségével aztán eljutottam Középkelet-Finnországba, ahol egy nagy kertészetben dolgoztam. A mi feladatunk volt a temető karbantartása is. Ez a kép Tohmajarviban (a jarvi tavat jelent), a temetőben készült... Bátyám szavai jutnak most eszembe, aki mindig biztatott: Addig utazz, amíg nem kezdesz dolgozni! És mennyire igaza volt! Fiatalon, három év alatt többet láttam a világból, mint később, amikor beástam magam a munkába. Harminchárom évi tanárkodásom alatt mindössze Rómába, Nápolyba, Leningrádba és Moszkvába jutottam el.

Viszont itthon annál nagyobb élményben volt része. Idegen országok helyett most fiatal tehetségeket ismert és ismertetett meg avilággal. Elég, ha Korhecz Imola nevét említem, akivel Emma már harmadik elemista kora óta foglalkozott.

– Nagyon büszke vagyok rá, különösen arra, hogy ő egyike azoknak a Csáth Kör iskolájából, akinek a fejlődését végigkísérhettem. Nagyon fontosnak tartom ugyanis, hogy meglegyen a bensőséges viszony és bizalom a szavaló és az között, aki foglalkozik vele. Csak így lehet meglátni a szobrot a kőben...

Büszke szeretettel beszél tanítványáról. Rá a legbüszkébb?

– A legbüszkébb arra vagyok, hogy Gáti Józsefnek a tanítványa voltam. Nagyon sokat jelentett ez nekem. Megerősített hitemben, hogy jó úton járok.

Nem volt könnyű a versmondás neves magyarországi mesteréhez bejutnia, aki arról volt nevezetes, hogy roppant szigorúan megválogatta tanítványait.

– Szorongva vártam én is válaszát a levelemre, hogy elfogadna-e tanítványául. A válasz pedig így hangzott: Ha tehetséges – igen, ha nem – akkor nem! Három

hétig foglalkozott velem, s erre nagyon büszke vagyok. Rengeteget tanultam tőle.

Amit aztán átruházott fiatal szavalók egész kis seregére. Arra a sok-sok gyerekre, aki a család helyét foglalja el életében. Mert Emma sosem alapított családot. Pedig annyira szereti a gyerekeket. Vagy talán éppen ezért?

– Valaki egyszer azt mondta, hogy van bennem egy „félsz”. A sokat látott ember félsze a mélyebb kapcsolatok teremtésétől. Bizalmatlanság? A személyi szabadság fel nem adása? Végeredményben az ember az életben mindent nem érhet el. Én már egészen fiatalon elköteleztem magam a vers mellett, s ez teljes embert kíván... Tudtam-e volna ugyanolyan szinten helytállni, ha családot alapítottok?! Hisz a gyerekeim sem lehettek volna másodlagosak. Lett volna erőm mindkettőhöz, anélkül, hogy összeroppanjak...? Nem. Én meg sem próbáltam. Eleve úgy mértem fel, hogy én ezt az öblöt nem úszom át, nincs hozzá erőm. Végeredményben az egész élet lemondásokról áll... Az embernek féken kell tartania, egyensúlyban kell tartani a saját ördögeit és angyalait.

Ha ismerném Emma *Skarlát levél* című verseskötetének a tartalmát, talán még jobban meg tudnám érteni, talán még többet megtudhatnék belőle erről az állandó, gigászi belső harcról, amelyből azonban Emma mindig kiegyensúlyozottan, megerősödve kerül ki. S ha néha ez kissé nehezebben menne, kedvenc cicája, Lappantyú megnyugtató dorombolása egykettőre helyre zökkenti hangulatát.

BURKUS Valéria

(7 Nap, 1998. január 28.)

A KÖLTÉSZET ÁTÉLÉSÉNEK ÖRÖME HORVÁTH EMMA VERSMONDÓ MŰHELYÉBEN

Már három évtizede az Élejel Irodalmi Élőújság keretében tanítja a fiatalokat a vers- és prózamondásra – Nagyon sok türelem, megértés és felelősség kell a fiatalokkal folytatott munkához

Vendégünket, Horváth Emmát irodalmi esteken, verses összeállításokon találhatjuk meg legkönnyebben. Már három évtizede az Élejel Irodalmi Élőújság Csáth Géza Művészetbaráti Körének keretében tanítja a fiatalokat a vers- és prózamondásra. Harminc éve tanít már a szabadkai gimnáziumban. Tanulmányait Zágrábban végezte, angol és francia nyelvszakon. Ezért kérdezzük, honnan ez a határtalan szeretete az irodalom iránt.

– Már gyermekkoromban szenvedélyesen szerettem az irodalmat, verset már kicsi koromban mondtam, de mégis a költészetet leginkább Sturc Jolán tanárnő szeretettette meg velem. Már akkor elhatároztam, hogy ennek a munkának fogom szentelni az életemet, hogy a költészetet megismertessem az emberekkel.

Az elhatározást tett követte. Nem kíméli önmagát, nem sajnálja az idejét, hiszen már három évtizede oktatja a szép beszéd művészetét a fiataloknak. Az idegen nyelvek tudása sokat segítettek ebben a munkában. Az egyetemen két évig fonetikát is tanult, amely alapját képezi a szép kiejtésnek. Sajnálja, hogy

francia nyelvtudása holt tőke maradt, mert hogy megtanulja a nyelvet, hosszabb időt Franciaországban töltött.

– Hogyan szerzi tanítványait, kik járnak a szavalókörbe?

– Soha nem jelentett gondot, hogy új tanítványokat szerezzek. Egyik diákom hozza magával a másikat, hozzák az édesanyák, akik korábban már szavaltak nálam. Ez nem a tehetségek gyülekezőhelye, senkit nem küldtem el a csoportból, ha nem volt elég tehetsége a versmondásra, mert munkával sok mindent meg lehet tanulni, ehhez viszont sok türelem és felelősségtudat kell. A gyerekek hinnie kell a tanárjának, így kell hogy legyen az iskolában is.

Az Életjelnek máig nincsen otthona, ott próbálnak, ahova éppen beengedik őket, hetente háromszor két-három órát, de ha erre szükség van, akkor még éjfélkor is dolgoznak.

– Az idősebb tagok sokat segítenek: Kollár Ilona, Basity Erika. Nyugodt vagyok, ha valahova utaznak a gyerekek és én a tanítás miatt nem mehetek.

Arra a kérdésünkre, hogy mi motiválja tanítványait, hogy versmondással foglakozzanak, a következőket válaszolja:

– Sok minden, de szerintem elsősorban az, hogy megosszák a közönséggel a költészet szeretetét. Rituálé ez, magabiztosak lesznek a gyerekek, még az órákon is, ha felelnek. Magamról tudom ezt. Egy alkalommal Fehér Ferenc versét kellett elmondanom. Az én számom a műsor vége felé volt, a közönség már fáradt volt, én is fáradt voltam és ideges. Elkezdem, kétszer is megakadtam, arra kértem az Istent, hogy minél hamarabb a vers legfontosabb részéhez érjek. Amikor ez megtörtént, szinte megnyílt előttem minden, még sohasem sikerült olyan jól a vers előadása, mint akkor.

Amikor eljön egy gyerek, és tetszik neki a munka, segíteni kell neki, hogy kiépítse a szíve és a szája között a hidat, és erre csak a tanár képes. Korhecz Imola fejlődését figyeltem, olyan volt ez a munka, mintha egy virágot neveltem volna. Semmiből se lehet se túl sokat, se túl keveset adni.

Dolgozott velünk egy fiú, nem tudtam, milyen szöveget válasszak neki, ekkor megtaláltam egy naplót, Ernesto Che Guevara naplóját, ebből akartunk egy színpadi játékot készíteni. Ekkor vettem észre, hogy hősi alkata van a fiúnak, nagyon jól megformálta Che figuráját.

– Ki válogatja ki a szövegeket?

– Ez jó kérdés. Ha a gyerek egyedül választ, az ritkán sikeres. Néha jól elmondja a szöveget, de csak azért, hogy bebizonyítsa, neki volt igaza. Ha jobban megismerem a gyereket, akkor választok neki szöveget, olyant, amelyről biztosan tudom, hogy érteni fogja. Kezembe került egyszer Žarko Vasiljev költeménye, melyben a nagyanyja haláláról ír, a történet falun játszódik. Egy falusi kislánynak adtam ezt a szöveget, nagyon jól ráértzett, nem csalódtam benne. Most egy másik kislány is tanulja, hiszem, hogy ő is jól meg fogja csinálni.

– Az ön munkáját mi motiválja?

– Ez a munka az én szenvedélyem. Szeretek a versenyekre menni, hogy lássam, hogy dolgoznak mások; ekkor hallottam az előbb említett Vasiljev-szöveget, egy fiú szavalta gyönyörűen. Ezt a verset a rádió is felvette. Összehúztam

magam a stúdió sarkában, és hullani kezdtek a könnyeim. Ez nagyon jó érzés volt, de még folytathatnám.

Egy tanárral beszélgettünk, az iskoláról szinte szó se esett, de mégis iskoláról van szó, ahol nincsenek osztályzatok.

De Horváth Emma nem tagadja meg önmagát, most is szavalóversenyt szervez a gimnáziumban, ezúttal angol nyelven.

L(adislav) KOVAČIĆ

(Subotičke novine, 1998. február. 6.)

TANÍTANI A VERSMONDÁST

Réges-régi elhatározásom. Az elsődleges cél, amiért ezt meg akartam egyszer valósítani, az a költészet szeretete volt. Az álom, hogy másokra is átsugározzam azt a hódolatot és gyönyörűséget, amelyet a poézis iránt még ma is érzek. Úgy gondoltam, a leghatásosabban akkor cselekszem, ha megszólaltatom a költőt. Reménykedtem, hogy nemcsak fiatalokat tudok megnyerni ennek a művészeti ágának, hanem közönség is toborzódik lassan a kör köré.

Fiatalokat megnyerni, de hogyan? Csakis úgy, hogy tudjak segíteni a versek kiválasztásában, megközelítésében és megszólaltatásában. Abban az időben, a kezdet kezdetén harmincéves voltam, és elég szép versmondó múltra tekintettem vissza. Először saját tapasztalatomra próbáltam támaszkodni, majd könyveket szereztem a versmondásról, irodalmi és színházi folyóiratokat bújtam. Lemezeket hallgattam, a rádió és tévé szavalóműsoraiba mélyedtem.

A megmutatkozás öröme (Nemes Fekete Edit és Horváth Emma)

Rettenetesen figyeltem a fiatalokat, akik velem dolgoztak. Próbáltam kielemezni egyéniségüket, s versválasztáskor elindulni ezen a vonalon. Persze a folyamat csak akkor vált lehetségessé, ha huzamosabb ideig akartak együttműködni (több mint egy évig). Mivel az Életjel Irodalmi Élőújsághoz tartozott s tartozik még ma is a későbbi teljesen ifjúsági jellegű Csáth Géza Művészetbaráti Kör, mindig volt munka. Hónapról hónapra szerveztünk irodalmi esteket.

Ha felmerültek beszédtechnikai hibák, csak munka közben hívtam fel rájuk a figyelmet. Úgy véltem, állandó csiszolással, sok szerepléssel ugyanazt az eredményt érhetem el, mintha külön beszédtechnikai gyakorlatokat végeznénk, amelyekre mellesleg nem is volt idő.

A szöveg művészi megformálása volt a fő cél. A szövegé, amely bezárt kagylóként fúródik a kötetek iszapjába. Nem bicskával feszíteni, nem kővel verni szét, hanem megvárni, míg magától megnyílik. És hogyan? A sok gyakorlás híve voltam mindig meg a nagy-nagy odafigyelésé a versmondó és az őt felkészítő személy részéről is. Persze minél érettebb az ember, annál szerteágazóbb érzelmi és értelmi tapasztalattal rendelkezik, ami sokat segíthet a vers dekódolásában.

Mondják, válasszon a szavaló saját maga verset, például versenyre. Nagy hiba, ha nem segítünk neki. Hisz ő sokszor még nem tudja megítélni, mit tud majd hatásosan elmondani.

Régebben többször is, ma már esetleg háromszor mondatom el vagy olvastatom fel az adott szöveget egy-egy próbán. Sok gyerek nem tud azonnal az instrukciók alapján javítani. Otthon kísérletezze ki a másik megoldást, vagy adjon más javaslatot. Az erőszaknak különben sincs helye a próbateremben. A komoly hozzáállás mellett a derű, a tréfa, az önfeledt nevetés sem hiányozhat az együttes munkálkodásból. Fontos a bensőséges kapcsolat és a bizalom a szavaló és oktatója között. Ha kételyek merülnek fel, vagy megrendül a bizalom, nehéz tovább folytatni a közös munkát.

Iskoláskor előtti és kisiskolás versmondóknak vidám hangvételő, csattanós verset adjunk. Eget-földet rengető eszmék, nagy érzelmek szócsövévé tenni egy gyermeket kínos látvány, határfoka pedig nincs is. Hacsak nem ennyi: „Milyen aranyos, milyen jól megtanulta (hibátlanul emondta).” Ugyanez a gyermek szülőkről, testvérekről, otthonról, iskoláról, csínytevésekről, állatokról szóló költeményt vagy prózát őszintén, meggyőződen, élvezetesen tudna elmondani. Emlékszem egy nálunk, a Vajdaságban tartott Ady-szavalóversenyen egy tízéves fiúcska mondta el a *Sem utódja, sem boldog őse* kezdetű verset. Alig lehetett végighallgatni. Egy kép jelent meg a szemem előtt, az, hogy a vers, mint egy végérvényesen magára hagyott ember, a sarokban ül és sír. Nagy László szavával az egész vetélkedő valóban a feltámadás szomorúsága volt.

Legnehezebb a 13–15 éveseknek verset választani. Nagyon óvatosan kell átváltani az úgynevezett felnőtt versekre. A balladák szövevényét ritkán tudja áttekinteni egy kevés tapasztalattal rendelkező ifjú szavaló. Emlékszem, Korhecz Imolánál is volt egy ilyen „fennsík”, ahonnan nehéz volt elrugaskodni, tovább lépni. Végül J. W. Goethe verse a *Szellemkirály* hozta

meg a feloldódást. Aránylag rövid balladáról van szó, egy gyermek látomásáról, majd haláláról. Mindezt egy serdülő előadó magába tudta fogadni, és ki tudta vetíteni, persze már legalább öt-hat éves versmondói gyakorlattal a háta mögött.

Sokszor sem a versmondó, sem a felkészítője nem tudja, mi lakozik a fiatal lélekben. Ezért érdemes különféle költeményekkel kísérletezni. Végeredményben a műkedvelő szavalót sem kell beskatulyázni, de az sem lehet, hogy ne ismerjük fel, mire alkalmas leginkább a lélek, a fizikai való, a hang.

De hát miért is mondunk verset? Talán az örömszerzés a legfontosabb cél: örömet szerezni magunknak és környezetünknek. De komoly lépés ez az irodalom népszerűsítése felé is, az önművelés talán legolcsóbb válfaja, a szép és érzékletes beszéd egyik kútforrása, szókincsgyarápító gyakorlat... ki győzné minden áldáshozó következményét felsorolni?!

Jó előbb szóltam a művészi megformálásról, a beszédtechnikai hibák javításáról. Joggal kaphatná fel fejét még az egyszerű vershallgató is: hogyan játszani Chopin *Nocturne*-jeit előzőleges ujjgyakorlatok, netán unalmas skálázások lépcsőfokai nélkül? Péchy Blanka mondta: Beszélni nehéz. Az is, de talán kézenfekvőbb, természetesebb, mint a muzsikálás, ami nem ment fel az előtanulmányok értelmeseen választott versek fokozatai alól. Előadás után jó meghallgatni a laikusokat, a beavatatlanokat is, mert egy-egy észrevételük hasznos tanácscsá válhat.

Mire ügyeljünk elsősorban? A szöveg pontos ismeretére. Valóban nem mindegy, hogy és vagy s. A hosszú magán- és mássalhangzók, valamint a sor-, illetve mondatvégi mássalhangzók korrekt ejtésére, a légzéstechnikára. (A túlhangsúlyozás útvesztőjére, amelynek oka általában az át nem gondolt, vagy nem igazán átélt szövegmondásban van. Meg kell tanítani a versmondót hogyan kezdje el és hogyan fejezze be a versben való közlést, szünetek fontosságát.)

Ahogy végigolvasom ezt az írást, fésületlennek, több ágon szertefutónak érzem, amelyet rendszerbe kellene szorítani, példákkal illusztrálni. De ez egy következő írás tisztje lenne. Itt csak néhány gondolat vetődött fel a tapasztalat tükrében a hallottak, olvasottak alapján.

HORVÁTH Emma

(*Új Kép*, 1998. decembere)

A VERSMONDÁS CSAPATMUNKA

A hétvégén Vörösmarty emléke előtt tisztelegtek Káposztanyéken, azaz a költő szülőfalujában a vers- és prózamondók. Ezen részt vett a palicsi Elor Emina, a szabadkai Góli Kornélia, a feketicsi Fekete Ágnes, az újvidéki Orovec Krisztina – a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesületének tagjai –, vala-

Krekity Olga

mint Basity P. Gréta és Papp Emese – a szabadkai Csáth Géza Művészbaráti Kör tagjai. Orovec Kriszta a verseny fődíjával a tarsolyában térhetett haza, Basity P. Gréta második lett az ifjúsági korcsoportban, Elor Emina különdíjban részesült. Ugyancsak a hétvégén Horváth Ida, Váradi Livia, Toma Viktória (a szabadkai gimnázium tanuló, a Csáth Kör tagjai) és a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesületének háromtagú „küldöttsége”, azaz Pálfi Ervin (a szabadkai gimnázium tanulója), Szőke Attila (a Gábor Dénes főiskola hallgatója) és Vad Edina (a szabadkai építőipari középiskola tanulója) Szegeden részt vett az I. Országos Baka István Versmondó Találkózón. Horváth Ida kivételével valamennyien különdíjban részesültek.

Mint arról már beszámoltunk, kilenc vajdaság versmondó kapott meghívást a nemrégiben megtartott Radnóti Miklós Versmondó Vetélkedőre. A kiosztott három Radnóti-érem közül kettő vajdasági előadó kezébe került: a topolyai Verbászi Beáta (a Kodály Zoltán ME és a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesületének képviselője) és a zentai Domány Zoltán (a VMVE alelnöke) a legjobb országos versmondó titulust mondhatja magáénak. Különdíjat érdemelt ki a szabadkai Góli Kornélia (Vajdasági Magyar Versmondók Egyesülete) és Basity P. Petra (Csáth Kör). Mivel a Radnóti-vetélkedőre csak meghívásos alapon lehet eljutni, említsük meg a többi résztvevő nevét is: a palicsi Elor Eminát, az újvidéki Göncz Annát, a kanizsai Tóth Miklóst (a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesületének tagjai) és az ómoravicaival Toma Viktóriát (a Csáth Kör tagja).

Ezekben a napokban még egy megmérettetés vár a versmondókra: a romániai Szatmárnémetiben rendezik meg december 5-én és 6-án a hagyományos Gellért Sándor Vers- és Prózamondó Verseny döntőjét, ezen négyen képviselik Vajdaságot.

A fentiekben gyakran említjük a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesületet, amely szabadkai székhelyű ugyan, de tagsága számos helységről érkezik a próbára, többnapos műhelymunkára, versenyre.

Vannak olyan művelődési egyesületek, amelyek kollektívan beléptek, azaz nap mint nap teszik a maguk dolgát, de versenyen közösen képviseljük Vajdaságot. Érdemes megemlíteni a feketicsi Barti Júlia nyugalmazott óvónőt, aki a helybeli versmondók vezetője, vagy Vass Borsodi Borbála magyartanárnőt, aki

a topolyai Kodály Zoltán ME versmondóival foglalkozik, de a kishegyesi Petőfi Sándor Művelődési Egyesülettel is jó a kapcsolatunk, amellyel együtt szervezzük a Dudás Kálmán Vetélkedőt. S egy újabb „zöldhajtása” is van ennek a sokágú együttműködésnek: az adai iskola baraparti kihelyezett tagozatának versmondó csoportja, akiknek vezetője Bíró Erzsébet magyartanár – sorolja Krekity Olga, a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesületének elnöke. Mint mondta, legkevesebb tagjuk épp Szabadkán van, hisz itt működik az Életjel Csáth Géza Művészetbaráti Köre is. Mint megjegyezte, sajnálja, hogy nem szerveznek olyan műsort, amelyen együttesen bemutatkozhatnak, pedig még mindig életjelesnek érzi magát, hisz hosszú évekig tagja volt az egyesületnek.

– Együttműködésre törekszünk mindazokkal, akik szövegmondással foglalkoznak. Szervezetünk épp a versmondók érdekvédelme miatt alakult, nem vagyunk ellenlábások, vetélytársak, hanem a szoros együttműködés a cél. Nagyon fontos kiharcolnunk azt, hogy ott legyünk minden anyaországi versenyen, mindannyian értesüljünk a megmérettetési lehetőségekről. Tehát lényeges a határon inneni és túli információcseré – hallottuk Krekity Olgától.

Szabadkán kaptak próbatert az önkormányzattól, s zokszó nélkül utaznak a fiatalok Temerinből, Becséről, Péterrévéről és máshonnan próbálni, általában a hétvégén kerül erre sor. Így gyakorolták be például a 13 és 3/4 éves Adran Mole titkos naplóját „nyilvánosságra hozó” színdarabot is, amelyet nagy sikerrel mutatott be a versmondó egyesület ifjú társulata a szabadkai Gyermekszínházban. Azóta is többen érdeklődtek telefonon, hogy mikor tűzik műsorra ismét e darabot, hisz Vajdaság-szerre ritkaságszámba megy a tizenéveseknek szóló produkció.

A versmondók egyesülete 1994-ben alakult meg, s ami kisebbfajta csodának számít, az az, hogy még az első generáció képviselői is itt vannak. Krekity Olga szavai szerint ebben a szülőknél is óriási szerepük van, hisz az ő segítségük, áldozatkészségük nélkül sok mindent nem tudtak volna megvalósítani, elérni.

– Sokszor be akartam dobni a törülközőt, hisz egy civil szervezet fenntartásához kapukat kell döngöztetni, „kunyaerálni”, „politizálni” kell, ez pedig idegen tőlem, hisz verset akarok mondani, tanítani akarok. Annak, aki ezzel foglalkozik, elszántnak, elhivatottnak, örökifjúnak kell lennie; s ezért tud az Életjel és más csoportok is annyi éven át működni. Egyébként a versmondó egyesület tagsága az évek alatt igazi közösséggé alakult át, jól érzik magukat egymás társaságában, akkor is felhívják egymást telefonon, ha nincs próba – hallottuk a civil szervezet elnökétől.

Érdemes elmondani, hogy a versmondók egyesülete két díjjal büszkélkedhet: a magyarországi országos versmondó egyesület életműdíjat adományozott Krekity Olgának, a másik pedig a Szarvas Gábor-díj, amelyet azért kapott az egyesület, mert ilyen viszontagságos időkben is magas színvonalon ápolják anyanyelvüket. Mint az elnök fogalmaz, a vártnál rövidebb idő alatt értek be a szavalkók eredményei, s most a legfontosabb, hogy megtartsák a színvonalat.

MIHÁLYI Katalin

(Magyar Szó, 1998. december 2.)

KÜLDETÉSTUDAT

Elmúlt bizony a régi szép idő... – idézhetném Bertolt Brecht nyomán Bicska Maxi itteni alteregóját, estünk ünnepeltjét, akinek megadatott az, ami egyetlenegy színművésznünknek sem: évtizedeken át nem csupán egy színház meghatározó, hivatását küldetésnek tartó egyénisége volt, hanem az egész jugoszláviai magyar színművészeté, mondhatnám úgy is: minden idők legjelentősebb magyar teátristája a vajdasági égbolt alatt, s ha nem is játszotta el a drámairodalom minden jelentősebb szerepét, olyan hatalmas életművet tudhat magáénak, amilyennel errefelé kevesen dicsekedhetnek: négy évtized alatt, 1945-től 1986-ig – méltatott könyvünk tanúsága szerint – 114 műben lépett föl – ebből 102-ben Szabadkán! –, 62 darabot rendezett, 8 filmben szerepelt és 23 díjat, kitüntetést és oklevelet kapott, köztük tavaly a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét, s ami nincs benne meghitt vallomásaiban: másfél hónappal ezelőtt szülővárosa díszpolgárává választotta, s ezzel az egyetemes érvényű, jelképes gesztussal adózott elismeréssel egy kivételesen gazdag életűnek.

Ha ennyi dicsérő szó hallatán netán akadna valaki, aki úgy gondolja, hogy baráti elfogultság mondatja ezt velem, hadd említsem meg, hogy – sajnos – azon kevesek közé tartozom, akik hosszú éveken át színházi kritikusként is folyamatosan figyelemmel kísérhették Pataki László háború utáni munkásságát Balázs Béla *Boszorkánytáncától* kezdve a *Madách-kommentárokig*, így számomra a pálya kezdetének és végének oly tökéletesnek látszó összecsengése nemcsak távolról, hanem közvetlen közelről is hibátlannak és nehezen felülmúlhatónak

*Jónás Gabriella dallal köszönte meg
színésztársai nevében a nagy előd segítségnyújtását*

tetszik. Tanúként igazolhatom tehát, hogy munkája sohasem gépiesedett a föl-
 adatvézések monoton folyamatává, bár ugyanakkor azt is el kell ismernem,
 hogy szellemi életünk szereplői közül, amelyben helyzetünket nem csupán a
 történelem és a politika határozza meg, hanem nemzetiségi létünk is, két sze-
 mély iránt mindig elfogult voltam: iránta és Herceg János iránt, kikezdhethetlen
 életműük iránt, noha egyikük tevékenysége sem volt gáncsoktól mentes, de
 tehetségük lehetővé tette számukra, hogy a művészet hitelével és logikájával
 teljes összhangban alkossanak, érett képességeikre támaszkodva építsék a ma-
 guk öntörvényű világát, és mély emberismeretük révén pszichológiailag is hite-
 les, általános értékű oeuvre-t hozzanak létre. Még akkor is, ha olykor méltat-
 lan föladatokat elvégzése háruult rájuk, mivel az idő múlásával kiesnek az emléke-
 zetünkéből, mint a kellemetlen emlékek, hiszen nem ezek minősítik munkájuk-
 at. Pataki László nevének hallatlan nem Skvarin *A fatyú* vagy Szimonov *Az*
orosz kérdés című darabja jut az eszünkbe, hanem azok a művek, amelyeknek
 Euripidész, Shakespeare, Molière, Madách, Katona József, Csehov, Shaw, Ar-
 thur Miller, O'Neill, Camus, Krleža, Dürrenmatt, Tennessee Williams, Molnár
 Ferenc, Illyés, Háy Gyula a szerzője, mert a bennük nyújtott felejthetetlen, vir-
 tuóz alakítása és személyének varázsa máig elevenen él azokban, akik látták
 színpadainkon.

Önéletrajzából is ez a varázs sugárzik: élete eseményeiről az oldott emlé-
 kezés olykor meghatott és szomorkás, leginkább azonban ironikus hangján
 szól; emlékei sohasem villannak elő az érzelgősség fénytörésében. Őszintesége,
 az emberi klíma az, ami olvasásakor megkapja az embert, nem pedig a jóízű

Városunk új díszpolgára meghatottan üdvözölte hálás közönségét

anekdotázás kedélye, amely oly sok hasonló munkára igencsak jellemző. Na és nem utolsósorban az, hogy a száznál is jóval több fényképpel illusztrált, nyolcvanadik születésnapjára megjelent tízéves könyvben megtalálható minden fontos, az életével és művészi tevékenységével kapcsolatos adat, úgyhogy azok is megismerhetik színjátszásunk doyenjének egyedülálló teljesítményét, akiknek erre eddig nem nyílt alkalmuk. Jómagam is, noha – mint már említettem – közvetlen közletről láthattam ennek a sokszínű pályának felfelé ívelését, csak a kötet készítésekor mérhettem föl a maga teljességében gazdagságát.

Tíz évig kellett várnunk, amíg Pataki László leküzdötte magában aggályait (egyrészt hogy őszintesége sokak érzékenységét fölborzolja majd, másrészt pedig hogy nem fogja túlélni a könyv megjelenését) és – negyedszázaddal azután, hogy az *Életjel A kulisszák világában* címmel kiadta másik nagy színészünk, Garay Béla biográfiáját – rászánta magát visszaemlékezéseinek megírására. Szerencsére mind a két aggodalma alaptalannak bizonyult, s ma este körünkben üdvözölhetjük, ismételten kifejezhetjük iránta érzett megbecsülésünket, színész kollégái meg jutalomjátékkal köszönhetik ezen a szép ünnepen, amelyen jó volna meggyőződéssel hinni, hogy ha el is múlt végérvényesen, visszahozhatatlanul, de nem felidézhetetlenül az a bizonyos régi szép idő...

DÉVAVÁRI Zoltán

*(Elhangzott a városháza dísztermében Pataki László *Elmúlt bizony a régi szép idő...* című könyvének bemutatóján, 1996. október 16-án – Szabad Hét Nap, 1996. október 31.)*

PATAKI LÁSZLÓ ÖNÉLETRAJZÁRÓL

Az olvasó azt gondolná, hogy egy olyan ember, aki életének nagyobbik részét a színpadon töltötte, miközben mások szövegét tolmácsolta, önéletrajzában mindenekelőtt arról ír, mit gondol a színházról és önmagáról. Esetleg arról, mit csinált a színpadon, no meg az ars poeticájáról. Különösen akkor, ha egy olyan formátumú és jelentőségű művészről van szó, mint amilyen Pataki László, a korszerű vajdasági magyar színjátszás megalapozója és a művészeti akadémia egykori tanára. Az ember valóban azt várná el tőle, hogy – kivételes tehetségének tudatában – összegezze gazdag művészi és pedagógiai munkájának eredményeit.

Ehelyett azonban valószínűleg meglepődik, mert a szerző minderről bölcsen hallgat. Miért? Nem kétséges, hogy elsősorban azért, mert szerény, s úgy gondolja, rengeteget írtak alakításairól és rendezéseiről. Emiatt önéletrajza gyermekéveinek és fiatalságának figyelmesen összeállított panorámája. Megismerhetjük belőle azokat a körülményeket, amelyek között felnőtt, a szülői házban, az iskolában, az utcán és a városban uralkodó légkört; abban a városban, amelyben született, amelyet kezdettől fogva nagyon szeretett, s amely néha jobban, máskor kisebb mértékben viszonzta ezt az szeretet.

Pataki László ezzel a könyvével feleleveníti az érdeklődők előtt azt az időt, amikor felfedezte maga körül a világot, amelynek fogyatékoságairól ugyanúgy szól, akárcsak a sajátjairól, tévelygéseiről és megtorpanásairól. Stílusa csiszolt; szép és látszólag egyszerű, enyhe humorral és mértéktartó iróniával áthatott mondatokban idézi fel emlékezéseit. Minden sorából csodálatunkat kiváltó és – ami ugyancsak fontos – reánk is ösztönzően ható energia árad. Sikerült neki az, ami csak a kiváló képességű személyiségeknek sikerül: kapcsolatot teremteni a régi és az új világ között. Ilyesmi csak vérbeli művészek sikerülhet, aki jól tudja, hogy az emberek feledékenyek. Márpedig a születésének nyolcvanadik évfordulóját 1996. július 13-án ünneplő Pataki László vérbeli művész, minden idők egyik legnagyobb vajdasági magyar színművésze. Éppen ezért önéletrajzát feltétlenül meg kellett jelentetni. Annál is inkább, mert – felejthetetlen alakításai és rendezései mellett – ezt akarja az utána következő nemzedékeknek örökbe hagyni. S nem utolsósorban azért, mert több tucat dokumentumértékű plakát és fénykép reprodukciójával illusztrálta kéziratát, amelyben hiánytalanul megtalálhatók a munkásságával kapcsolatos adatok és a róla szóló hazai és külföldi kritikák.

Milovan MIKOVIĆ

(Szabadka, 1996. március 23. Rézben elhangzott a könyv bemutatóján)

A CSERESZNYEFA VIRÁGA

Vendégségben „színházunk első és utolsó primadonnájánál”,
a közönségtől búcsúzó
Heck Paulánál

Nemzedékem szemét (néhányadmagával) ő nyitotta rá a színházra. Ahogy első olvasmányélményem a mese, úgy első színházi élményem a színjátás legősibb műfaja – melyben egyesül az ének, tánc, játék és muzsika, s amely rendszerint az élet legyőzhetetlenségét sugallja – egy csengő-bongó, meseízü operett volt. Földöntúli tüneményként bámultuk a gyönyörű, szőke főszeplőt, Heck Paulát, a pacsirtahangú primadonnát, a szabadkai Népszínház dugig telt nézőterén ketten szorongtunk egy széken mi, gyerekek. Dehogy is érdekelt bennünket olyasmi, hogy a fényes nagyoperett bemutatóját mindössze egy olvasó-, egy beállító- és egy főpróba előzte meg, hogy a Prima Donna sosem járt színiiskolába, zeneakadémiára (tanítói képesítése volt). Olyan könnyed természetességgel, eleganciával, meggyőző erővel hitette el velünk, hogy ő Lilián hercegnő, Szilvia, Viktória, Madeleine, Maya, Liza..., mint a született színészek általában. És ő maga volt Elisa is a *Pygmalion*ban, Polly a *Koldusoperá*ban, Sárkányé a *Doktor úrban*, Stephanie a *Kaktusz virágában*, Melitta a *Lédában*, Csuriné a *Kakuk Marciban*... Azt mondja, az volt a veszte, hogy beskatulyázták – mert tudott énekelni. A mi kritikásaink – tisztelet a kivételnek – pedig sohasem tartották művészetnek azt a műfajt, amelyben őt játszták a

Heck Paula

rendező, s amely varázserővel vonzotta a színházba a közönséget. Mintha művészi értékű csak a dráma volna, művészien csupán azt lehetne játszani, mintha színvonalas szórakoztatásra, vidámságra nem is volna szüksége az embernek. S mit ad Isten? Műfajok, stílusok jöttek-mentek, a művészi szinten játszott, helyesen értelmezett operett énekes vígjáték viszont maradt, s azóta is elsőprő sikereket arat a világszínpadokon Pesttől, Béctől Amerikáig, Ausztráliáig. Sőt mondhatnánk: újra virágkorát éli. Talán mert olyasmint ad az embereknek, ami nagyon hiányzik a mai világból: a hit az élet szépségében, legyőzhetetlenségében, az emberi jószágban, egymás megbecsülése, tisztelete.

A kritikusok sohasem kényeztették el, írja róla legjobb ismerője, színésztársa, tisztelője: Barácius Zoltán, a közönség viszont rajongott, s rajong érte mai napig.

Rendkívüli intelligenciájával, finom iróniájával-öniróniájával, elmés poentírozásával, könnyed fogalmazásával, társalgási stílusával nemcsak operett-primadonna volt ő, hanem az egyik legjobb vígjátéki színésznő is ezen a tájon. Rossz szerepeket, buta libákat is úgy alakított, ahogyan csak egy gondolkodó, művelt színészegyéniség képes rá. Egyszerűség, közvetlenség, meghittség, arisztokratikus finomság jellemezte színészként és emberként egyaránt.

Herceg János „született nagy tehetség”-nek nevezi az ötvenháromban, a Zombori Színházban debütáló színésznőt, aki „olyan tiszta és ártatlan, mint a cseresznyefa virága”. Más méltatói megjegyzik, hogy mindvégig hozzátartozott nemcsak a tehetség és a szépség, hanem a becsület és a szerénység is. A tisztas munkához szokott, művészetpártoló családja s a bajai Miasszonyunk Leánynevelő Intézet – ahol nyolc és fél évet töltött – szigorú, becsületes munkára, tiszta erkölcsre, szerénységre nevelték, sohasem hízelgett a munkaadóinak, nem kért semmit, halkan, szerényen tette a dolgát, vállalta a kapott feladatokat. És a kezdeti fényes címszerepek tíz-tizenöt éve után, ereje teljében még, zokszó nélkül állt be a statiszták sorába, mert valakik valamiért mellőzni kívánták őt. Nem tudott, s nem is akart harcolni a saját érdekeiért. Úgy távozott a szabadkai Népszínház rivaldafényéből mindössze 48 évesen, mint ahogy a virágzó cseresznyefa lehullajtja szirmát: észrevétlen, szelíden. Magába rejtve szívének tragédiáját. A közönség szeretete azonban pódiumra hívta továbbra is, örökzöld mellődiák, gyönyörű népdalok, magyar nóták csendültek fel előadásában a színpadokon, rádióban, televízióban. (250–300 magyar nóta szerepel a műsorán ma is.)

Az Életjel negyvenedik évfordulójára rendezett ünnepségen nemrég, amikor igazi művészhez méltóan, önmagát fölnagyítva, megsokszorozva majd mindenkit megríkatott a *Hulló falevéllal*, bejelentették, hogy most már végérvényesen búcsút mond rajongóinak, nem mutatkozik többé színpadon. Hihetetlennek tűnt a hír, hiszen még mindig elpusztíthatatlannak, élettől duzzadónak látjuk őt.

– Mi történt? – kerestük fel a minap kellemes otthonában, amelynek falait a művésznő megkapó, számos díjat nyert olajfestményei díszítik, középütt – cseresznyevirágra emlékeztető operettkosztümben, ragyogó szépségében, fénylő tisztaságában lefestve a híres festőművész barátjánál által – a maga portréja.

– A második nagyobb szívrohamom után határoztam el, hogy felhagyok a föllépésekkel – mondja kedvesen –, szeretek háziasszonyoskodni, s ha az erőm megengedi, majd festegetek tovább. Persze, hiányzik nagyon az egy éve eladott bezdáni víkendházunk környezete, amelytől ugyancsak azért váltunk meg a férjemmel, mert nem bírjuk már a karbantartásával járó strapát. Mostanában keveset járok ki az utcára, nem bírom látni a szenvedő embereket s az étlenszomjan kóborló állatokat. Ha látok egy ilyen embert vagy kutyát, szaladok be az üzletbe, és vásárolok valami ennivalót. Nemrég még évente öt hónapot töltöttünk Bezdánban. Rettentő nagy társaságunk volt mindig, jöttek a rokonok, barátok, ismerősök a világ minden tájáról. Énekelgettünk, fölidéztük a múltat, festettünk, vagy akár betonoztunk együtt. Én végtelenül szeretem az embereket, nem tudok senkire sem haragudni, hiszek minden ember jószágában. A rólam közömbös vagy elmarasztaló kritikát író ítésekre sem haragudtam soha, noha gyakran elbátortalanítottak, elvették minden önbizalmamat. Minduntalan új szárnyakat adott viszont a közönség szeretete. A mi pályánkon, tudod, kifejezettebb az emberi irigység, gáncsoskodás, elkeseredettebb a kenyérharc. Néhány kiváló tanítómon kívül – a csodálatos Dorman Vad Mancikát föltétlenül meg kell említenem – tanácsot nekem soha senki sem adott, nem fogta meg a kezem. Talán mert más – családcentrikusabb – voltam, mint a többiek, a bemutatók után szaladtam haza. Pertuban én mindig csak olyanokkal voltam, akiktől nem várhattam semmit sem, a vezetőkkel mindig per si maradtam.

Heck Pál, a szeretett férj, a jogtudományok nyugdíjas doktora, aki vérbeli úriemberhez illő modorban kezét csókolta az érkező hölgyeknek, mosolyogva kérde: tudom-e, mi a jó házasság titka?

Hit, remény és szeretet. Ez volt fölírva zombori családi házunkban, a tűzhely fölött.

– Mostanában frogatok. Verseket – veszi át a szót Paula. Megmutatja a legújabb alkotását. A címe: Gondúzó gondolatok. Így kezdődik: „Ha gondjaidat űzni akarsz, telítsd meg szíved ezeryi dallal.” S így végződik: „Élni és remélni mégis érdemes.”

FARKAS Zsuzsa

(Magyar Szó, 1998. november 22.)

GYÖNGY – GYŰRŰZŐ IDŐBEN

(Korhecz Imolával – korszakhatáron)

*Korhecz Imola Balázsevy Istvánnal,
aki őt fellépésein gyakran kísérté
gítárszámaival*

fedezőútjának, ahová minket is „magával ragadott”, ahová mi is elkísértük magabiztos útmutatása nyomán. De akár meg is fordíthatnánk az útjelző táblát, és azt mondhatnánk: valamilyen örvény segítségével az óceánok mélyének titkait vitt felderítetni. Csakhogy a megsemmisülés veszélye fenyeget itt is, ott is. A bűn, a züllés örvénye éktelen veszélyt jelent minden előadóművésznek.

– Mindig elkésérítőnek találtam, hogyha a zülléssel találkoztam. Mennyire bele tudnak fásulni az emberek, akik ezt csinálják! Az előadóművészet egyfajta tisztaságot követel, amelynek valahol mélyen kell gyökereznie. Persze, a mindennapi élet mindannyiunkat egy kicsit megrozsdásít, megedz, megkeményít. Ezért valahol mindenkinek egy pajzzsal kell körülvennie magát, hogy ne sérüljön meg; vagy egy burokkal, ami lehet az otthon, a család, egy-két hozzám közel álló ember, barát, aki tudja, milyen vagyok, és akikkel őszinte lehetek. Az örökös szerepjátszás, a képmutatás, amellyel gyakran találkozunk, nagyon kifárasztja az embert. És nagyon elkésérítő számomra a pénz, hogy mennyire a pénz függvényében zajlik minden, különösen a művészetekben.

– Az akadályok azonban le is omolhatnak.

– A rendületlen hit és akarás, a sikerélmények továbbvisznek. Nekem megadatott egy Horváth Emma tanárnő, akihez bármikor elmehettem próbálni, tanácsot kérni, aki mindig mondott egy-egy biztató szót, egy-egy okos gondola-

Imolától egy alkalommal megkérdezték:

– Melyik korban szeretne élni?

– A reneszánszban.

– Milyen anyagból volna a ruhája?

– Vörös bársonyból.

– Milyen italt inná?

– Vörösbort.

És mit válaszol ma:

– Végigjárnék minden kort, miként Madách *Az ember tragédiájában* Éva és Ádám...

Imola június 19-ei szabadkai előadóestjén, melynek a *Gyűrűző idő* címet adta, végigvezetett bennünket néhány koron, melyekből eddig előadóművészete a témákat, de talán az erőt, az ihletet is meríthette. Horváth Emma tanárnő gondolatai nyomán szemtanúi lehettünk egy égi magasságokba törő lelkes fiatal fel-

tot, s megnyugtatót, amikor kétségeim támadtak. Valahogy természetesnek vettem, hogy én ezt csinálom, hogy ezen az úton megindultam és megyek, megyek, megyek... Meg kell említenem Barácius Zoltán nevét is, aki a *Fecske-lánnyal* egy egészen másfajta úton indított el, és segített abban, hogy ezt a monodrámát egyedül, színpadi rutin nélkül eljátsszam. Másodikos gimnazista voltam akkor. Rengeteget jelentett nekem ez a monodrám, és nagyon nagy ajándéknak éreztem, hogy eljátszhattam. Eddigi pályámon sokat segített a család is. Ha a családban nem pártfogolnak, biztosan nem lehetnék itt, ahol most vagyok. Először nővérem, Ágnes kezdett az Életjelre járni, és én övele mentem el tízéves koromban. Együtt kezdtük csinálni. Azután édesapám nyújtott nagyon nagy segítséget, pártfogolt, és büszke volt, hogy én ezzel foglalkozom. Édesanyám úgyszintén.

Kétségek? A magabiztos fellépések, a végeredmény láttán furcsának tűnhet, hogy vannak, akárcsak egy olyan értékelés után, amelyet a *Fecske-lány* előadása után kapott egy olyan kritikustól, aki „szorongó érdeklődés”-sel várta a produkciót, mert úgy érezte, „tapasztaltabb, érettebb háttér szükséges ahhoz, hogy egy bonyolult lelkivilágot és életérzést meggyőzően tolmácsolhasson valaki”. „És megtörtént a csoda – írta a kritikus. – Egy végtelenül bájos, kellemes jelenség lépett a színpadra. Pillanatok alatt melegség sugárzott körülötte, amelyet üde arca, bájos mosolya, természetes közvetlensége, csengő hangja és kellemes hangszíne teremtett. Légies jelenséggel találkoztunk.”

– Sohasem vagyok elégedett magammal. Mindig voltak kétségeim és válságaim. Leginkább akkor, amikor eljutotam egy olyan szintre, ahol azt várták tőlem: mindig újat és újat mondjak, mindig újat és újat hozzak, mindig más csináljak. Ennek, úgy gondoltam, nem tudok eleget tenni, mert azt éreztem, hogy már ismétlem önmagam, és nem tudom igazán belülről adni a dolgokat: rutinná alakultak. Csak úgy érdemes csinálni a versmondást, hogyha az ember valóban a hivatásának érzi, és az érzések csakugyan belülről fakadnak. Nagyon nehéz volt megbirkózni azzal az elvárással, hogy eredeti legyek, úgy csináljam, ahogy én szeretném, ugyanakkor, persze, tanítómesterek is kellenek. Előfordult, hogy megingott a bizalmam. Ilyenkor elmentem a tanárnőhöz, és megbeszéltem vele. És aztán mindig jött egy újabb siker, ami továbbvitt, mert meggyőzött arról, hogy igenis vannak emberek, akiknek számít az, amit csinállok. Továbbvitt a közönség szeretete és az, hogy foglalkoznak velem.

– Sikerek. Melyikre a legbüszkébb?

– Másodikos gimnazistaként első lettem az užicei köztársasági szavalóversenyen. Azt a győzelmet kisebb csodának tartottam, hogy magyar versmondással első helyet kaptam. És küldetésnek éreztem, hogy én ott, abban a közegben magyarul mondtam verset.

– Kedves kritikák, megjegyzések. És nyilván minden előadás után, minden találkozáskor – bókok.

Nagyon sok bókot őrzök magamban. Akárhogy van is, az mindig jólesik az embernek, egy nőnek, egy lánynak pedig főleg. Van, amikor megmosolyogtatnak, mert túlzásnak érzem. Igazán azonban nem lehet hozzászokni, mert min-

dig akad, aki mond valami újat. Nemrég például azt mondta a barátom, hogy olyan vagyok számára, mint a virágcsokor egy szomorú napon. És ezt én nagyon megjegyeztem magamnak. Nagyon meg tud hatni, hogyha megállítanak az utcán egyszerű emberek, és azt mondják: láttak-hallottak, vagy érdeklődnek, mi van velem. Jólesik, hogy ismernek.

– Ismertség. Népszerűség. Igen kellemes tud lenni, de árnyoldalai is vannak..

– Jó érzés, mert melegséggel tölt el, hogy foglalkoznak velem, hogy tudják, ki vagyok, hogy odafigyelnek rám. Árnyoldalát akkor láttam, amikor éreztem: túlságosan igénybe vesz az egész, és nincs időm magamra, hogy a szeretett emberekkel annyit együtt legyek, amennyit szeretnék, és az én igazi énem a háttérbe szorul. Olyankor szerettem volna otthon lenni és nem csinálni semmit. Nem tudom, hogyan alakul a további életem, de azt már igen, hogy az életben az a legfontosabb, amit Tamási Áron is mondott: azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne. Az otthonra és a családra mindenképpen kellő idő kell hogy jusson.

– Szeretet. Mi a fontosabb: hogy szeressen, vagy hogy szeressék?

– Hogyha valaki figyelmet fordít rám, egy-egy kedves gesztussal ajándékoz meg, és megnyeri a bizalmamat, akkor az kivált bennem egyfajta szeretetet. De ez a kettő, azt hiszem, kölcsönös viszonyban áll: tehát az, hogy szeressem és hogy szeressenek. Weöres Sándor ugye azt mondta: ne várd el mások szeretetét, hanem te adj és te szeress önzetlenül. Hát szóval ez szép gondolat, de az kölcsönös, hogy az ember szereti azt érezni, hogy szeretik, és akkor ő is viszont tud szeretni.

– Közélet és magánélet.

– Nehéz a kettőt egyeztetni. Ez konfliktust szül. Az ember sokszor akaratlanul is ad a külsőségekre, mert ha mások figyelik, akkor folyton benne van az, hogy no most mások mit szólnak. Ezt már leküzdöttem. Ne mások miatt legyek olyan, amilyen vagyok, ne mások miatt akarjak valamit csinálni, hanem végtére is magam miatt. Sikerült magamat meggyőzni, hogy ez így jobb, mert az igazán fontos dolgok úgyis belül játszódnak le, mert jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan, írta a *Kis herceg*ben a szerző. Egy művész magánélete szerintem csak nagyon felületesen tartozik a nyilvánosságra, csak annyira, amennyire az az illető akar erről nyilatkozni. Én külön tudom választani a művésztől a magánéletét, mert voltaképpen nekünk ő amiatt fontos, amit csinál. Amikor megtudtam például, hogy Wilde vagy Baudelaire homoszexuális volt, első hallásra... De ezt a témát nem szeretem, mert túlkapások vannak benne. Rendben van, ez is létezik, ha már a homoszexualitásról beszélünk, de vannak emberek, akik ezzel már egyenesen büszkélkednek, már-már divatba jött ezt hangsúlyozni. A magánélet azonban nem von le az ember művészetéből és nagyságából. Latinovitsra azt mondják, hogy mint ember gyenge volt, de ez nem csökkenti a művész értékeit és nagyságát.

– Az előadást összefoglalás volt. Mi következik ezután?

– Most a nagy ismeretlen előtt állok. Korszakhatárra jutottam. Befejeződött a középiskola. Szabadkai létem is megváltozik. Nem leszek itt állandóan. Nem leszek otthon. Egy nagyvárosba, Budapestre kerülök, és valószínűleg nehéz lesz. Hazudnék persze, ha azt mondanám, hogy nem vártam. Fölvettek a Szín-

művészeti Főiskola televíziós műsorvezető-riporter szakára. Ez gyakorlatiasabb dolog, mint a színház, teljesen új a számomra.

– Addig is marad a kikapcsolódás...

– Nagyon szeretek úszni, táncolni, koncertekre járni, jót bulizni. Az olvasás is felüdít és megnyugtat. Amikor úgy érzem, hogy túl vagyok valamin, és az a valami jó sikerült, elengedem magamat. Akkor együtt vagyok azokkal, akiket szeretek, akik számítanak.

RONCSÁK Alexander

(Szabad Hét Nap, 1997. július 3.)

KORHECZ IMOLÁRÓL

A szabadkaiak üdvöskéje jelenleg a budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola televízió, műsorvezető, rendező szakának harmadéves növendéke

Korhecz Imola az Életjel Csáth Géza Művészetbaráti Körének 1987 végén lett tagja.

Tehetsége és lelkesedése eredményeképp három év múlva kapta az első jelentős elismerést: 3. díj az užicei köztársasági szavalóversenyen.

1992-től a nemzetközi szavalóversenyek részvevője is: Magyarországon és Romániában. Első kiemelkedő helyezését ugyanebben az évben éri el (Veszprém Megyei Versmondó Verseny, 1. díj).

1993-ban jelenik meg a Magyar Televízió képernyőjén: magyar népmesét mond.

Az 1994. év jelenti a kezdetét Korhecz Imola fölfelé ívelő versmondópályájának: 2. díj az užicei köztársasági szavalóversenyen, 1. helyezés Becsén a Középiskolások Művészeti Vetélkedőjén és a *Fecskelány* című színpadi játék bemutatója Barácius Zoltán rendezésében.

1995-ben három első díj birtokosává vált (kettőt Magyarországon szerzett, egyet Užicén), egy második díjat Becsén és egy negyediket pedig Budapesten.

HORVÁTH Emma

(Elhangzott 1995. május 12-én, a Bodrogvári-díj átadásán).

GYŰRŰZŐ IDŐ

KORHECZ IMOLA

ELŐADÓESTJE

1997. június 19-én, a VÁROSI KÖNYVTÁR
emeleti olvasótermében, 19.30 órakor

1. Bevezető – **Horváth Emma**
2. Arany János: Tetemrehívás
* zene
3. William Shakespeare: Macbeth (a III. boszorkány monológja) – részlet
4. A rongyoli-bongyos cigánydalosok – skót ballada, fordította: Füst Milán
5. William Shakespeare: I. XXV. szonett – fordította: Szabó Lőrinc
* zene
6. József Attila: Gyöngy
7. Radnóti Miklós: Hasonlatok
* zene
8. Illés Endre: Skarlát – **Krekity Olga**
* zene
9. Füst Milán: Két ballada egy édesanyáról – részletek
* zene
10. Kaffka Margit: Petike jár – **Horváth Emma**
11. Dér Zoltán: Fecskelány – részlet
* ének
12. Petőfi Sándor: Utazás az alföldön
13. Kosztolányi Dezső: Méh
14. Săint-Amaint: Sărgadinnye – fordította: Szabó Lőrinc
* zene
15. George Bernard Shaw: Szent Johanna – részlet

Közreműködnek: **Balázsevity István, Csonti Tímea és Heródeck Éva**

A VILÁG, AZ EGY KÖZÖS ŪRHAIÓ

Beszélgetés Illés Zoltánnal,
napjaink világszerte elismert környezetvédelmi szakemberével,
a Fidesz Magyar Polgári Párt
szabadkai szűletésű alelnökével

*Illés Zoltán húsz évvel ezelőtt
egy Életjel-műsorban*

Itt élt köztűnk egészen 1981-ig. Szabadkán járt általános és középiskolába, majd miután Nišben leszerelt, budapesti egyetemista lett. Azon fiatalok egyike, akik töretlen hittel építik közös jövőnket... 1980-ban, amikor az Életjel fiatal és tehetséges versmondójaként e sorok írójának nyilatkozott céljairól (7 Nap, 42. szám, 1980. október 17.), többek között ezt mondta: „Szerintem a mai ifjúságnak olyannak kellene lennie, mint egy membránnak, amely mindenre megrezdűl, reagál... Ne csak a lemezklubokban meg a korzón tudjunk vagánykodni, hanem az életben is merjűnk szembenézni a nehézségekkel. Vállaljuk a sokat emlegetett fiatalos kezdeményezést, s merjűnk nekimenni a gátnak...”

– Kezdetnek talán kanyarodjunk vissza oda, ahol elváltak egymástól útjaink. Mi történt veled 1981 óta?

– 1981-ben a budapesti műszaki Egyetem Vegyész-mérnöki Karának elsőéves hallgatója lettem. Később, a harmadik évfolyamtól kezdve párhuzamosan megkezdtem tanulmányaimat az ELTE biológiai szakán is. 1986-ban vegyész- és biológusmérnöki diplomát szereztem, környezetvédelmi szakággal. De mellékesen megemlítem, hogy két évre rá, hogy a fővárosba kerültem – amikor még egyáltalán nem ismertem a magyar társadalmi viszonyokat, és szinte egy zárt közösségben, a Marton Flóra Kollégiumban éltem –, bekapcsolódtam a környezetvédelmi mozgalomba: tagja lettem az ELTE Természetvédelmi Klubjának, amely akkor alakult; részt vettem a Műszaki Egyetem Zöld Körének, továbbá a Duna Körnek a munkájában, bekapcsolódtam az egyetemmel jellegű Green Peace-mozgalomba... Ezek nem steril megmozdulások voltak, mert igen aktívan és mindenféle eszközzel (rendezvényekkel, előadásokkal, röplapokkal) igyekeztűnk a köztudatra hatni. '87-ben megvédtem kisdoktori disszertációmát környezetvédelmi analitikából, és még az év őszén kikerűltem az amerikai Yale egyetemre tudományos kutatónak.

– No de mégis hogyan?

– Megcéloztam a Magyar Tudományos Akadémia kandidátusi fokozatára kiírt pályázatot, s meg is nyertem. Csakhogy amikor megtudták, hogy vajdasági gyerek vagyok, elütöttek az ösztöndíjtól. Az efféle diszkrimináció akkora felháborodást váltott ki tanáraink körében, hogy saját kezüleg írták meg ajánlólevelüket a Yale egyetemre... Szóval 1987. szeptember 1-jétől másfél évig New Haven lakója lettem. Fizetett állásom volt, csakhogy ettől csöppet sem lettem boldogabb. Közvetlenül az elutazás előtt ugyanis összeismerkedtem jövődöbéli feleségemmel, akit kénytelen voltam elhagyni. Naponta jött-ment a levél, míg karácsonykor hazajöttem, nőül vettem, s kettesben indultunk vissza Amerikába, ahol 1989 januárjában megszületett fiunk, Szabolcs. Márciusban hazahoztam őket Budapestre, én pedig még egy fél évet töltöttem Washingtonban, ahol is a Világbank szakértőjeként a magyar környezetvédelmi helyzettel foglalkoztam. Amikor szeptemberben hazatértem, a Környezetvédelmi Intézet főtanácsosa lettem.

– Ez már az Antall-kormány ideje alatt történt?

– Még nem. Csak 1990. június 10-én neveztek ki a környezetvédelmi minisztérium helyettes államtitkárává. De hadd említsem meg, hogy időközben öt társammal először szerveztük meg Magyarországon április 22-én a Föld Napját (Amerikában ezt már húsz évvel azelőtt megtették, ám csak jóval később vált világméretű megmozdulássá).

– Mikor kezdte el politizálni? Hogyan kerültél a Fideszhez?

– Hát ez egy furcsa történet. A környezetvédelmi és területfejlesztési minisztériumból 1991 januárjában elbocsátottak. Ekkor keresett meg Orbán Viktor, a Fidesz elnöke, s megkért arra, hogy az időközi választásokon jelöltessem magam a VII. kerületben. Veszítettem. Ezután lettem az Európai Unió budapesti nagykövetségén környezetvédelmi és belpolitikai főtanácsos. 1994-ben ismét felkért a Fidesz, hogy a színeiben induljak a választásokon. Megint sikertelen volt a kísérletem. Ezen a választásokon a Fideszt szinte porig zúzták, s ekkor döntöttem el, hogy belépek a soraiba. Csak azért is, dacból... Még '94 nyarán, a rendkívüli kongresszuson a Fidesz alelnökévé választottak, s azóta többször is megerősítették ezt a pártmegbízatásomat. „Kenyérkereső”-ként ugyanebben az évben lettem a Kertészeti Egyetem Környezetgazdálkodási Továbbképző Központjának (egy alapítvány formájában működő felnőttoktatási intézmény, melyet az amerikai környezetvédelmi minisztérium támogat) az igazgatója. És tanítok a Közép-Európai Egyetemen is...

– Kapsz-e miniszteri tárcát az új kormányban?

– Nem, mert a környezetvédelmi tárcát átengedték koalíciós partnerünknek, a kisgazdapártiaknak. De remélem, hogy mint parlamenti képviselő valamilyen megbízatást kapok majd a környezetvédelmi bizottságban.

– Milyen változások várhatók Magyarország bel- és külpolitikájában, különös tekintettel a határon túli magyarokra nézve?

– Az Európai Unióhoz való csatlakozás folyamatában az új kormány igyekszik nagyon határozottan és következetesen képviselni az ősszmagyarság érdekeit mind politikai, mind gazdasági és más téren. A határon túli magyarok ügyének felvállalása az oktatás, a nyelvhasználat, a kultúra stb. terén, valamint az anyaországgal való kapcsolatteremtés véleményem szerint sokkal nagyobb hangsúlyt fog kapni, mint eddig.

– A környezetvédelem terén mit látsz sürgős teendőnek? S milyen az állásfoglalásotok például a bős-nagymarosi vízlépcső esetében?

– A bős-nagymarosi ügy kapcsán a hágai döntés alapján szeretnénk eljárni, vagyis gátat mi nem építünk. A szlovákokkal csak egyetlenegy kérdésben óhajtunk tárgyalni: mikor és hol adják át nekünk a minket megillető 50% vízmennyiséget. A környezetvédelem kapcsán mint mindig, most is feladatokban gondolkodtam. Nagyon nagy lemaradásaink vannak, s annyi pénzünk sosem lesz, hogy minden programot megvalósíthassunk, de legalább rálátásunk legyen arra, hogy az e célra szánt pénzeszközök hova folynak el (a Horn-kormány 17 milliárd forintot tékozolt el szakmailag kétes ügyletekre). Jó lenne megoldani például a garéi szeméttelep problémáját, ahol 16 ezer tonna rákkeltő hulladékanyag van szakszerűtlenül tárolva... A vajdasági állapotokról keveset tudok, de talán hasznos lenne a szerb kormánnyal kapcsolatba lépni a környezetvédelem terén (is), hisz van egy-két közös folyamunk, és közös problémánk. Nem lehet egyikünknek sem mindegy, hogy a világ melyik pontján mi történik, hisz valamennyien egy közös úrhajó utasai vagyunk, együtt utazunk a jövő felé. A környezetvédelem az élet minden területét átszövi, anélkül nincs se kül- és belpolitika, se oktatás, se kultúra...

– Tudjuk, hogy vajdasági származású vagy. Vajon te emlékszel-e még a gyökereidre?

– Büszkén vallom, hogy bácskai gyerek vagyok. Ez a tudat számomra egy állandó erőforrás, egy olyan ösztönző erő, amely állandóan arra serkent, hogy még nagyobb felelősséget érezsek a határon túli és egyáltalán az ősszmagyarság iránt. Szabadka múltja, sokszínű környezete, gazdag hagyománya, a többnemzetiségű családom, a szüleim, valamint a tanárim (elsősorban egykori osztályfőnököm, Kulesevity Ágnes, továbbá Horváth Emma tanárnő) olyan útralót adtak, amelyet a mai napig hasznosítani tudok.

KREKITY Olga

(Szabad Hét Nap, 1998. június 17.)

BEMUTATOM...

ILLÉS ZOLTÁNT

*Élőújságunk Radnóti-emlékestjén
1979-ben*

Aki még nem találkozott vele, hadd mondjam el: körülbelül 168 cm magas, gesztenyabarna hajú, szemüveges fiú, a szakközépiskola fizikai ágazatán érettségizett az idén májusban, s jelenleg a JNH egyenruháját hordja Nisben. Aki még nem hallotta őt szavalni... Kemény, erőteljes, szuggesztív hangja van. Van benne valami, ami a hallgatót első pillanattól kezdve figyelésre készíti. Amikor őt hallgatom, valahogy mindig a görög filozófusok – Platón, Szókratész – jutnak eszembe. Úgy tud szavalni, hogy közben magyaráz is, oktat és szórakoztat is. Talán az epikus és a drámai alkat keveréke.

Az Életjel pódiumán váratlanul jelent meg. Mindössze két éve aktív tagja az irodalmi élőújságnak, de mögötte olyan sikerült estek állnak, mint: *Az emberke tragédiája*, a Vas

István-est, a *Habarcs* és a legutóbbi, a *Hüvös kelmék*, amelyben már teljesebb önmagát adta, érettebb szín- és hangskálát csillantott fel. Említésre méltó az is, hogy a középiskolások idei becsei versenyén prózamondásban a II. díjat nyerte.

– Kosztolányi Dezső írói egyéniségéhez fűződő határtalan rajongásom, tiszteletem ösztönzött arra, hogy a nevét viselő irodalmi csoport tagjává váljak a Testvériség Általános Középiskolában. Csak alkalmi ünnepeken léptem fel mindaddig, amíg nem kerültem a szakközépiskolába, ahol latin tanárnőm által megismertem Horváth Emma tanárnőt. Közel volt a színjátszó csoportok bajmoki szemléje, már tervben volt Karinthy *Az emberke tragédiája* című műve. A szöveg dallamossága, ritmusa, szójátéka lebilincsel, s így szinte gondolkodás nélkül vállaltam szerepet. Először szórakozásból szavaltam, majd mind nagyobb és nagyobb kedvet kaptam hozzá. Hogy miért? Biztos, hogy volt ben-

ne egy kis feltűnési viszketegség, szereplési vágy... de azt hiszem, inkább azért, mert szeretem a sokoldalú embereket, s valahogy mindig Németh László, Latinovits Zoltán példája lebeg előttem. Nem szeretem a passzivitást, a tétlenséget. Szeretem, ha minden percem ki van töltve valamivel. Ezért van az, hogy mindezek mellett vívással, labdarúgással, röplabdával is foglalkoztam. Különbösen sokoldalú egyéniség vagyok. Érdekel a fizika, a csillagászat, de ugyanakkor a történelem, az irodalom is. És azt hiszem, mindez „jól megfér bennem”. Kiegészítik egymást. A fizikát hivatásként választottam, a beszédművészetre pedig azért van szükségem, hogy ember- és világszeretetem így nyilvánítsam ki. Mert van abban szeretet, ha az ember kiáll és másoknak akar valamit mondani, üzeni...

– Biztos megalkottad már magadban az ideális ifjúság képét.

– Igen, számtalanszor – mosolyog. – Elvégre, kell lennie egy mércének, amelyhez az ember tartja magát. Szerintem a mai ifjúságnak olyannak kellene lennie, mint egy membránnak, amely mindenre megrezdül, reagál. azt hiszem, a mai fiatalok egyik problémája, hogy sokat unatkoznak. Ne csak a lemezklubokban meg a korzón tudjunk vagánykodni, hanem az életben is merjünk szembenézni a nehézségekkel. Vállaljuk a sokat emlegetett fiatalos kezdeményezést, s merjünk nekimenni a gátaknak. Tudom, nagy szavakat pufogatok, és afféle különcnek tűnök. Nem, én is járok diszkóba, én is zseretem a jó bort és a lányokat, én is viselek farmernadrágot, én is motorozom... de az elvem, hogy mindenben tartsunk mértéket.

Azt hiszem, érthető Zoltán ilyenfajta elfogódottsága, hiszen abban az életkorban van, amikor álmokból, ábrándokból kezdi el építeni az ember sajátos kis üvegházát. Remélhető, hogy felépíti, hogy nem töri azt semmi és senki össze, hogy ilyen szilárdan megalapozott elvekkkel, ilyen lelkesedéssel és szeretettel fog majd munkához tizenöt hónap után is.

PAUSITY Olga

(7 Nap, Melléklet, 1980. október 19–25-ig)

PAJOR GIZELLÁT

Egy szavalóversenyen ismerkedtem meg vele. Krleža *A fiú halála alkonyakor* című versét mondta. Azóta is, ha vele találkozom, vagy ha róla van szó, ez a vers jut eszembe, ahogy ő adta elő az átéltség legmagasabb fokán, melegen, líraian. Semmi kétség, hangjában, egyéniségében van líraiság, s zömmel ilyen hangvételű versekkel mutatkozott be a közönségnek. De azt hiszem, e líraiság mögött más is rejtőzik. Egy egyéni és öntudatlan női világlátás, reagálás a külvilág dolgaira. Az Életjel műsorain hangja dallamossága, verstechnikája különleges érzéki színfolt. Ha ő ad elő, lebegnek szinte a szavak körülöttünk áttetszően, finoman, éterien, egy sajátságos üvegburába burkolva a hallgatókat. Hat éve az Életjel tagja. Három önálló műsor, és számos irodalmi est áll mögötte. 1977-ben egy rangos szavalóversenyen II. díjat nyert, egy évvel

1978-ban az *Életjel*
húszéves jubileumi estjén

később a köztársaság húsz legjobb szavalója közé került Velika Planán, jelenleg harmadéves egyetemista az újvidéki természettudományi egyetem matematika szakán.

– Azok közé a kevesek közé tartozol, akik a középiskola elvégzése után is „megmaradtak” az *Életjel*-ben. Mi fűz az irodalmi élőlíráshoz?

– Amióta egyetemista vagyok, úgy érzem, megszakadt minden szál az itthoni barátaimmal, a régi környezetemmel, sőt némiképp az ott-honnal is. Az emberben egy hét alatt felgyülemlik a nosztalgia az elveszett után, a vágyakozás, s amikor szombatonként hazajövök, ez mind bennem lüktet érzelmi többletként, amit valahogy le kell vezetni. A matematika nem ad erre lehetőséget. A számok világa egész embert követel,

teljes odaadást, állandó figyelmet igényel, szinte mindent elvesz az embertől, s keveset ad. A matematikát magamba zárom anélkül, hogy érzelmeket fektetnék bele, a szavalással pedig áttöröm a gátat, felengedem az emóciók előtt a zsilipet, önmagam tudom adni. Egy-egy vers átélésével olyan érzéseket is „elszavalhatok”, amelyek belső énem legmélyéből, személyes élményekből fakadnak. Az *Életjel* lelki szükséglet nekem, egyéniségemet egészíti ki.

– Sokan úgy ismernek, hogy te csakis lírai hangvételű verseket tudsz igazán jól előadni. Melyik költőket kedveled mint szavaló?

– Azt hiszem, ez a „líraiság” egyoldalú beskatulyázás, valami hasonló, mint amit a színészekkel tesznek. Ha jól játszott egy tragédiában, akkor örökké tragikus hősöket kell játszania, mert „az fekszik neki”, s a közönség ezt várja tőle, csak ilyen szerepekben látja meg tehetségét. Nincs kimondottan kedvenc költőm. Engem mindig maga a mű ragad meg, annak mondandója, hangulata rakódik le, ülepszik le bennem. Leginkább a prózaversírók műveit szeretem szavalni.

– Hogyan tanulsz meg egy-egy verset?

– Először csakis olvasgatom magamnak. Sokszor. S miután a hangulata megragadott, csak akkor kezdem részletesen elemezni, feldolgozni a mikro-részletekig. Ezután a szövegtanulás már magától jön.

– Szoktál-e lámpalázás lenni?

– Volt olyan időszak, amikor azt hittem, végképp legyőztem magamban ezt az érzést. Rádöbentem azonban, hogy ez lehetetlenség. Azt hiszem, mindenki volt már olyan helyzetben, hogy érezze ezt a hatalmas birkózást önmagá-

val. Amikor reszket a keze, a lába, s nem tud uralkodni idegein. Egyesek azt állítják, egy vérbeli versmondónak, színésznek, szónoknak stb. nem szabad lámpalázásnak lennie. Én úgy gondolom, ez fordítva van.

– Mit jelent neked a taps?

– Meglehet, hogy furcsán hangzik, de szerintem a taps nem lehet reális mérvadója a közönség véleményének. Tapsolhatnak szokásból is, tiszteletből is, illendőségből is... Többet mondanak az arcok, a szempárok, a műsor alatti reagálások: kézmozdulatok, fejbólintások, köhécselések... Nem beszélve arról, hogy ha valaki feláll, és elhagyja a termet. Mert vannak olyanok is, akik csak azért jönnek el egy-egy estre, hogy ilyen viselkedéssel felborzolják a szavaló idegeit, kipróbálják, lekicsinyeljék...

– Voltak-e, vannak-e példaképeid?

– Kimondott ideáljaim sosem voltak. Különböző emberekben más-más dolgok ragadnak meg.

– Van-e hobbid?

– Régebben volt, zongoráztam, gimnasztikára jártam, de amióta egyetemista vagyok, a tanulás mellett igen kevés szabad időm marad.

– Mivel töltöd a szabad időd?

– Szórakozom, mint a többi fiatal.

– Szereted a zenét?

– Mindenféle zenét szívesen és kedvvel hallgatok. Emellett, hacsak tehetem, olvasok. Ne kérdezd, kedvenc íróm nincs. A jó könyvek érdekelnek.

– Mi a véleményed a divatról?

– Nekem mindig szép volt mindenféle újdonságával, bolondságával... Követni azonban már kevésbé tudom.

P. O.

(7 Nap, Melléklet, 1980. október 25–31-ig)

LŐRINC ZSUZSANNÁT

– Szeretem a falusi közönséget. Amikor szavalok, úgy érzem könnyebben megértetem magam velük, mint a városiakkal. Figyelmesebbek, őszintébbek, hálásabbak... – mondta Zsuzsanna beszélgetésünk elején.

Azt hiszem, ez a rejtély titka – őszinteség őszinteségért. Mert Zsuzsa ilyen. Nyílt, vidám, mindig gondtalan, mindig mosolygós. Habár már elsőéves egyetemista, arca valami ragyogást, gyerekes naívságot sugároz maga körül. Üde barackarca mindig virul, mindig kedves. Egész lénye őszinte és egyszerű. Sohasem láttam még őt kifestve. Afro-frizurája sincs, és kilakozott körme sem... Egyszerű és törékeny, mégis összetett és nehéz feladatot vállalt magára; ő is a kultúra, a beszédművészet apostola szeretne lenni. Mint az Életjel tagja, igyekszik a falusi közönséghez is elvinni a szép szavak varázsát, az irodalmi alkotások örök üzenetét... Mindenhová elmegy, ahol szívesen várják... Eddig Bajmokon, Csantavéren, Kelebián járt. Közönsége főleg fiatalakokból áll, általános és középiskolásokból.

– Szükségesnek találod-e a falujárást?

*Előadóstjén
a hetvenes években*

– Igen, s azt hiszem, a falusi közönségnek többet kellene nyújtanunk általános kultúránkból, mint eddig. Többször kellene kijárni hozzájuk irodalmi és más kulturális műsorokat rendezve körükben, hisz tudjuk, hogy ők igen ritkán s igen nehezen tudnak bejönni a városba. Házhoz köti őket a munka, s örülnek, ha „kapnak valamit” a város szellemi életéből. Az Életjel ilyenfajta ténykedését ezért is látom hasznosnak. Az ottani fiatalokat közelebb hozza az irodalomhoz, alapműveltségüket bővíti.

– Szerinted van-e különbség a falusi és városi közönség között?

– Az én tapasztalataim azt mutatják, hogy van. Falun is, és itt városban is főleg iskolások az élőújság műsorának látogatói. Mégis a városi gyerekek többsége valahogy „telített” már ezektől a kulturális eseményektől, nem becsülik meg azt, amit

kapnak, és nem is érdekli őket mindez. Legtöbbször muszájból jönnek el, a fiatalokat pedig ilyesmire kötelezni szerintem nem helyes.

– Lenne-e akkor a rendezvényeknek, a színháznak látogatója a fiatalok köréből?

– Kevesebben, de biztosan lennének, akik odaadással látogatnák az effajta műsorokat. Nem tudom, de az az érzésem, hogy a világon ez általános jelenség, hogy a fiatalok ilyen közömbösek lettek minden iránt, s azt hiszem, ez a „lelki válságuk” a mai világpolitikai és gazdasági krízisnek egyik vetülete.

Mint már említettem, Zsuzsanna egyetemista, a Szabadkai Közgazdasági Egyetem elsőéves hallgatója. A színművészeti akadémiára szeretett volna jelentkezni, de anyja lebeszélte erről, s végül ő is belátta, hogy a mai világban elsősorban „biztos” megélhetést kell keresni, s azután amatőr alapon az ember bármivel foglalkozhat. Különbén Zsuzsa egy kicsit idealista, és egy kicsit pesszimista is. Saját bevallása szerint nincs önbizalma, sokszor nem tudja kellőképpen kiismerni magát, ezért egy kicsit mindig fél. Igaz, eddig sohasem csalódott, mindig gondtalan élete volt, a szűkebb családi kör összetartó ereje, meghitt, kiegyensúlyozott légköre megóvta minden megrázkódtatástól. Talán ennek köszönhető, hogy Zsuzsa megőrizte lelki rugalmasságát, rendíthetetlenül hisz az emberiségben – az emberekben...

– Milyen verseket szeretsz szavalni?

– Főleg gyermekverseket. Újabban óvodásoknak is szavalok, s mondhatom, ők a legőszintebbek, a leghálásabbak. Kelebián együtt játszottam, énekeltem, szavaltam velük, s öröm volt nézni ragyogó, nyílt arcukat, tekintetüket.

Ha köztük vagyok, valahogy mindig visszazökkenek gyermekkoromba, a mesék világába...

– Szereted a meséket?

– Igen, s hiszem, hogy a mesék lenyűgöző egyszerűsége, igazságos világa sok mindenre megtanítja a gyerekeket.

– Mit szólnak ehhez a tevékenységedhez a jó barátok, ismerősök, szomszédok?

– Akikkel eddig erről beszélgettem, azok mind gratuláltak. Különbö minden kritikát szívesen fogadok, mert további munkára serkent.

Befejezésül Zsuzsa még annyit mondott, hogy örül, hogy az Életjel tagja lehet, s szeretné, ha sok más fiatal megtalálná helyét ilyen vagy hasonló kulturális egyesületekben, csoportokban, mert szerinte az irodalom sokat nyújt, sok mindenre megtanít, nevel, szórakoztat, s életünk végéig a legőszintébb, leghívebb barátunk marad.

P. O.

(7 Nap, Melléklet, 1980. november 1–7-ig)

KERÉK EDITET

Lőrinc Zsuzsannával együtt előadást keretében villantotta fel képességeit

ezért is választotta az óvónői hivatást. A „nagyobb” külvilággal szemben zárkózott, tartózkodó, félénk, bizonytalan.

Edit Moravicán született, de kishegyesi lakosnak tartja magát, mivel ott nevelkedett fel, ott él szüleivel. Munkásszülők egyetlen gyermeke, apja vasutas, anyja pedig háztartásbeli, de azért néha szezonmunkával kiegészíti a kis családi jövedelmet. Ez a mellékjövedelem igen jól jön, hiszen Edit már harmadik éve, hogy Szabadkán él és tanul. Itt fejezte be a középiskolát, s most elsőéves főiskolás a pedagógiai akadémián. Az Életjelnek immár harmadik éve tagja. Több alkalmi műsoron vett részt, de főbb szerepeit a pantomimjátékokban kapta, az *Andersen-mesékben* és a *Szentivánéji álomban*. A pantomimesített *Andersen-mesék* Horváth Emma tanárnő rendezésében Pancsován, az amatőr színjátszók tartományi szemléljén második díjat kapott.

– Mit tudnál mondani za olvasóknak a pantomimról?

– Ezzel a művészeti ággal csak itt, az élőújság pódiumán ismerkedtem meg, s itt hallottam próba közben egyet-mást róla Horváth Emma tanárnőtől. Habár nagyon szeretem ezt a fajta játékot, keveset tudnék mondani róla.

– Mégis mi a jellemzője, mit kell tudnunk róla?

– A színpadon csupán mozgással, mimikával, gesztussal adunk elő egy-egy irodalmi alkkotást, de lehet az személy, dolog, tárgy utánzása is. Azaz voltaképpen azt csináljuk, hogy egy-egy művet úgy adunk elő, hogy a benne létező világot megszemélyesítjük: mi vagyunk az emberek, de a tárgyak is – a tű, a villanykáró stb. Hangot, akusztikai aláfestést nem viszünk bele, csak mozgást, arcjátékot.

– Mennyivel különbözik a pantomim a beszédművészettől? Melyik a nehezebb?

– Erre megint nehéz válaszolnom, mert egyiket sem ismerem annyira, hogy reális, megalapozott tényeket mondjak. Azt hiszem, a pantomimnál nagyon fontos az, hogy az ember olyan szerepet kapjon, ami egyéniségéhez illik. Egy pantomimesnek az általa megszemélyesített dolgot, tárgyat, élőlényt nagyon jól kell ismernie, hogy amikor színpadra áll, ne vesszen el a térben, tudjon dinamikus, folytonosan mozogni, játszani. Hogy ne csak betanult mozdulatai legyenek, mert akkor olyan, mint egy robot, hanem spontánok, természetesekek, aprólékosak, egymásból eredőek. S a keze-lába éppúgy „játsszon”, mint ahogy a szeme, füle, szája. Ha történetesen én nem ismerem jól egy kacsa, egy oroszlán, egy részeg ember jellemző tulajdonságait, akkor elveszek a színpadon, vagy nem vagyok meggyőző – úgy festek, mint egy gépmember. A beszédművészetben azt hiszem, nem kell ennyire a „felszín alá menni”, ennyire a legparányibb részletekig feldolgozni mindent. Elég, ha belekapaszkodom a fő gondolatba, érzésbe, mert hiszen ebből áll egy vers. Viszont ha a pantomimban én egy dühös apát csak úgy akarok megrajzolni, hogy le-fel járkálok, vagy hadonászok, akkor nem leszek elég hiteles.

– Kell-e a pantomimbe egy-egy szerep megformálásakor érzést belevinni, vagy csak elég jól mozogni?

– Minden üres, ha nincs benne érzés. Ha én egy dühös kézmozdulatot nem mutatok dühösen, azaz nem fektetek bele érzést – ezúttal haragot –, akkor azt már nem is hiszik el a nézők, nem hiszik el, hogy dühöngök. Vagy ha hang nélkül akarok oroszlánt megjátszani, s a fogvicsorítások, fejbólintások, kar-

mok nem oroszlanosak, akkor bizony nem értem el semmit. A beszédművészetben pedig a kimondott szó mindig érthető, amit alátámaszthatunk még hangszínnel, hangmagassággal, ritmussal stb.

– Mit szeretsz jobban: verset mondani vagy pantomimben játszani?

– Talán a pantomimet. Biztosabb vagyok a mozgásban, meg aztán a szaválással komolyabban csak most kezdtem el foglalkozni, de most is olyan verseket mondok szívvel-lélekkel, ahol a kettő valahogy együtt van. A gyermekverseket kedvelem, mert ott szavalni és játszani is kell ahhoz, hogy egy kis óvodás figyelmét lekössem.

– Az óvónői hivatást is ezért választottad?

– Igen. S azt hiszem, az Életjelben szerzett tapasztalataimat gazdagon kamatoztathatom majd a munkámban.

– Három éve élsz Szabadkán. Szereted ezt a várost?

– Igen. Itt forrott ki egyéniségem. Amikor faluról feljöttem, nagyon tehetetlen, csalódott, elveszett ember voltam – szürke kis egérke. Közben szeles is voltam, komolytalan. Itt találkoztam olyan emberekkel, akik segítettek abban, hogy visszanyerjem önbizalmam, hogy leküzdjem kisebbségi érzetemet, hogy kellő bátorsággal és komolysággal nézzek céljaim, feladataim felé.

P. O.

(7 Nap, Melléklet, 1980. november 8–14-ig)

RAFFAI TÜNDÉT

Tóth Árpád Lélektől lélekig című versével lépett fel a Nyugat költői bemutató estünkön

Raffai Tünde moholi származású, s ott szülőfalujában, az általános iskolában kezdett el szavalni, amikor nyolcéves volt. Jelenleg a szabadkai zeneiskola negyedéves tanulója, s hogy a beszédművészetben most már mennyire jártos, azt az egynehány rangos elismerés, díj bizonyítja. Pár évvel ezelőtt, hetedikes és nyolcadikos korában Velika Planán, a hagyományos köztársasági szavalóversenyen egymás után kétszer nyerte el az 1. díjat. Az Újvidéken megtartott Ady-émlékversenyen úgyszintén első lett, tavaly, a középiskolások becsei vetélkedőjén viszont második helyezést ért el.

– Mondd, ennyi év után volt olyan pillanat, amikor úgy gondoltad, abbahagyod a szavalást?

– Igen, volt. Amikor felkerültem Szabadkára, úgy gondoltam, ez befejezett dolog, azaz hogy átestem azon a kamaszkori érzésen, hogy kiálljak a pódiumra, mások meghallgassanak és megtapsoljanak. Különböznél mindig nyelvész szerettem volna lenni, s csak másodlagosan érdekelt a szavalás. Sokszor otthon csak úgy, magamnak mondtam verset. Ez egy ilyen nosztalgia, amely fel-feltör, s nem lehet másképp, folytatni kell, ahol abbahagytuk... tehát én is szavalok tovább.

– És most mit érzel, amikor kiállsz a közönség elé?

– Sok mindent, amit nem tudok kimondani. Van bennem egy olyan vágy, hogy a költeményeket „megmutassam” a közönségnek, hogy érezzék, mennyire fenséges, mennyire csodálatos egy-egy alkotás, és ne csak érezzék, hanem gondolatokat is ébresszek fel bennük. Tehát nem azért állok ki a pódiumra, hogy mondjak valamit, hanem azért, hogy azt mondjam el, amit a költő érez, gondol – üzen, s a tapsot is voltaképpen ő kapja, azaz a művészi alkotás, amely akkor elevenedik meg, amikor előadják. Mert más élőben hallanai például egy Ady-verset, mint egyszerűen magunkban elolvasni, és más kottáról ismerni egy Bach-művet, mint hangversenyen hallani.

– Mit gondolsz: egy előadóművész mennyire és hogyan viheti bele saját érzéseit egy műbe?

– Ismeretes, hogy egy-egy témáról másképp szólnak a középkorban, és másképp szólnak róla ma, mégis, amikor előadunk egy művet, akkor elsősorban az alkotásban fellelhető érzéseket, gondolatokat kell sikeresen „átadni” a közönségnek úgy, ahogy azt az alkotó megalkotta. Az igaz, hogy jobban át tudok élni egy szerelmes verset, ha már én is szerettem, de ez nem ok arra, hogy saját érzéseimet helyezem előtérbe, nem szabad önkényeskedni egy költői alkotással. Az előadóművésznek mindig meg kell találnia a szerencsés közép-utat, ahol találkozhat a költői és az egyéni érzés. Azt hiszem, sok a hazug ember a színpadon, az olyan, aki csupán briliáns technikával ad elő egy művet, de belül üresen.

– Szereted a zenét és a költészetet is. Mi a kettő között a különbség?

– Nehéz kérdés. Azt hiszem, egy vers kevésbé sokértelmű, mint az elhangzó dallam. A költeményekben általában logikus sorrendben van minden, az okokon kívül mindig ott vannak az utalások is. Szerintem a zene több értelemre csábít. Meglehet, hogy ez csak elfogultság, mivel én a zenével félig-meddig már hivatásként foglalkozom. A zenetudomány érdekel, ennek megismerése az életcélom. Ezt csinálom szívvel-lélekkel, ennek hajtom meg mint hívő a fejemet. Tudom, ez így ünnepélyesen hangzik, de ami a zenén kívül van, az nekem jelenleg mind másodlagos dolog. Lehet, hogy ez dogmatikus hozzáállás is, de nem tudok kompromisszumot kötni magammal. Nagyon szeretnék néha olyan lenni, mint általában a fiatalok, gondtalan, céltalan, talán így megszabadulnék attól a kínzó feszültségtől, amely bennem van, hogy sohasem vagyok elégedett önmagammal, mindig többre és többre hajszolom magam. Nem vagyok karriérista, csak erősen fűt a vágy, hogy megvalósítsam az életcélomat. Szüleim féltettek, hogy légvárakat építkezt magamnak, és majd csalódom és nagyot esek; néha felróják, hogy önző életet élek... Én hiszek magamban, s ez hatalmas energiát ad.

– S mi lesz a jövővel, a magánélettel, a családalapítással?

– Meg szeretném tartani ezt az egyensúlyt a magánélet és a hivatás között. Tudom, ez nehéz dolog lesz, és talán sok áldozatot követel majd. Meglehet, groteszkül hangzik, de én elsősorban önmagammal akarok „kiegyezni”. Nem azért szeretnék autót, gyereket, mert a szomszédnak is van, s ideje, hogy nekem is legyen. Előbb meg kell, hogy érjen bennem ez a cél, hogy „most már” ezt akarom, és akkor...

– Mondd, a zenén és költészetén kívül miben hiszel még?

– Voltaképpen mindenben, azaz talán így lehetne megfogalmazni: az emberi energiában és tudásban, amely mindegy, hogy mit hoz létre, fehér belül, friss kenyeret, vagy örök értékű zenei alkotást – a lényeg, hogy szépet, jót, emberit szüljön.

P. O.

(7 Nap, Melléklet, 1980. november 15–21-ig)

CZIFRA ERIKÁT

*Herceg János-estünkön
a nyolcvanas években*

Sokan és sokszor bírálták – bírálják az Életjel műsorait, hogy igénytelenek, fakók, iskolás színvonalúak, mert elsősorban tanulók lépnek fel, akik tapasztalatlanok a beszédművészet terén. Tény az, hogy az irodalmi élőújság tevékeny gárdája középiskolás, esetleg egyetemista, akiknek háta mögött nincs évtizedes művészstatus és gyakorlat, akiknek beszédkészsége, technikája nem mindig üti meg azt a „magasabb mércét és igényt”, amelyet a közönség elvár tőlük. Amatőr gárda tehát az Életjel fiatal tagokból álló csoportja, akiket akarat, fiatalos lendület és hév fűt, ambíció és kiaknázatlan tehetség sarkall többre, és nem utolsósorban a végtelen irodalomszeretetük. Mégis az élőújság bírálói meglepedkeznek arról, hogy ilyen összetételű környezetből indultak útnak olyan elismert tehetségek, akik az Életjelben „csak” lelkes iskolás színjászok voltak, ma pedig színművészeknek mondhatják magukat. Csak egy-két nevet említek: Bajza Viktória, Póka Éva, Sziráczky Katalin, Czipra Erika.

Pár nappal ezelőtt *A nő arcai* címmel önálló előadóestet tartott Czifra Erika a Népkör kistermében, az Életjel vendégeként. Az élet, a sors furcsa, kiismerhetetlen játéka... Erikát a szabadkai közönség néhány évvel ezelőtt ismerte meg az irodalmi éldőúság műsoraiban mint tehetséges, sokat ígérő amatőr színjátszót. azóta pár év eltelt, s Szabadka műkedvelői ismét találkozhattak vele, ezúttal mint fiatal, kezdő színművésszel.

– Mint végzett színművész, hogyan tekintesz vissza az Életjelben való szerepléseidre?

– Az Életjel egy külön állomás az életemben. Lehetővé tette számomra, hogy kedvből, naiv versimádatból szavaljak, nyilvánosan szerepeljek. Amikor az újvidéki akadémián hivatásként kezdtem ismerkedni a színművészettel, akkor láttam meg az érem másik oldalát is. A színihivatásnak is vannak fogyatékoságai, azelőtt ezekről hallani sem akartam, most pedig meg kell látnom ezt is. Az akadémián megtanultam gondolkodni, minden dolog, cselekedet hátterében megkeresni a „miért” kérdést.

– Eddig milyen darabokban játszottál?

– Az újvidéki színház magyar társulatánál játszom, s eddig három bemutatón léptem fel. Kopeczky László *Színész és halál*, Paul Zindel *Gamma sugarak*, Albee *Mindent a kertbe* című művek kerültek színpadra. Mindhárom darabban mellékszerepem volt.

– Mit gondolsz eddigi szerepeidről?

– Talán furcsán hangzik, de eddig egyetlenegy típust alakítottam: könnyű szélhámos nőt. No, nem mondom, ezek a szerepek jól állnak nekem, de most már másra vágyom. Nem akarok egyoldalú, sablonszerű lenni, márpedig észrevettem, hogy mindhárom darabban egyformán nevetek, mozgok. Igaz, ezek jelentéktelen szerepek, még eddig „nem vittem a bőröm a vásárra”. Majd egyszer... Addig is játszani, játszani és játszani szeretnék.

– Milyen művekben szeretnél játszani?

– Brecht-darabokban, Sartre *Tisztességtudó utcalányában*. Humoros, könnyebb fajsúlyú darabokban, és egyszer egy valódi cirkuszi bohócot szeretnék alakítani, valahogy úgy, ahogy Karinthy mondta: „Humorban nem ismerek tréfát...” Sajnos az újvidéki magyar színház programja más – kisszínház, kísérleti színpadi jellegű, s nagyobb hangsúlyt fektet a modern drámákra.

– Mondd, szerinted mennyire befolyásolhat egy színészi alakítást egy rendező?

– Én még kezdő vagyok. Nekem még sokat kell tanulnom, még szükségem van rendezői utasításokra. Meglehet, hogy egy tapasztalt színésznek elég egy rendezői kézlegyintés, hogy tudja, hol hibázott, mit kell tennie. Én még nem tartok ott. Mindenesetre egy remek alakítás nemcsak a színész érdeme, sőt...

– Hogyan látod a mai művésztátust?

– Azt hiszem, változatlan. Változatlanul bizonytalan egzisztencia. Amellett olyan hivatás, amelyben nagy az energiabefektetés, de kevés az öröm.

– Egy-egy bemutató után nem érzel örömet, megelégedést?

– Mondjuk rá, igen. Attól függ, hogy milyen a közönség. Van, amikor csak a harmadik-negyedik előadás után jön meg az alkotói katarzis. De legtöbbször ürességet érzek, mint egy-egy vizsga után. Izgulsz, aztán megtörténik, és semmi, elfelejtet.

– Megbántad, hogy ezt a hivatást választottad?

– Nem, szó sincs róla. Szeretek játszani, szeretem, ha zajlik körülöttem az élet. Azt hiszem, minden színész úgy van ezzel, hogy sóhajtozik, de azért nem hagyja abba, mert a vérében van, hogy játsszon, szerepeljen. Én is így vagyok, csak hogy egyes dolgokat reálisabban látok, mint iskolás koromban, amikor csak álmodoztam, hogy színésznő leszek. Néha eszembe jut, hogy ha újrakezdehetném az életem, talán másképp cselekednék, de ahhoz ismét születni kellene.

PAUSITY Olga

(7 Nap, Melléklet, 1980. november 22–28-ig)

LŐRINC ERIKÁT

Lőrinc Erika azon az esten, amelyen
Herceg Jánost köszöntöttük
75. születésnapján

Kissé feszélyezetten és mentegőzve kezdett el beszélni önmagáról.

– Én nem tudom, hogy mit tudnál rólam írni. Tudatában vagyok annak, hogy nem vagyok olyan jó szavaló, mint Pajor Gizella. Szeretek fellépni, de sohasem voltak nagyobb ambícióim. Nem volt önálló estem, nem írtak rólam kritikákat, nem jelentek meg a képeim az újságokban. Mégis, ha bármelyik előadáson „hiányzott” egy szavaló, vagy ha egy-egy megnyitón kellett fellépni, ott voltam mindig, készenlétben. Olyan vagyok én az Életjel-műsorokon, mint egy áloé virág...

Az áloé virág egy egzotikus növényfaj, nálunk dísznövényként ismert. Tűzpiros színű, liliomszerű virágja van, amely állítólag minden száz évben virágzik. Hát csupán ilyen „virág” lenne Erika az irodalmi élőújtság estjein? Hangjának gyermekies ki-

csengése különös szín- és hangfolt a műsorokon, megjelenése viszont érett, magabiztos, nőies – ellentétekben gazdag, dús árnyalatú, de egyszerű egyéniség.

– A szokásos kérdéssel kezdeném. Mit jelent neked az Életjel?

– Mint már említettem, szeretek szavalni, de mivel kimért, nyugodt egyéniség vagyok, nem tudok úgy rajongani egy versért, mint mások a csoportban. Nem tudok lelkesedni. Lelkiismeretesen dolgozom, nem válogatok, elvállalok mindent, amit rám bízhatnak... de csak ennyi. Minden felcsigázza az érdeklődésemet, s azt hiszem, így porladok szét, ezért csinálom mindent bizonyos fenntar-

tással. Komolyan dolgozom, de nem teljes befektetéssel. Van, amikor csak mechanikusan mondok egy verset, mert azon veszem észre magam, hogy közben más gondolatok viaskodnak bennem. Eléggé szétszórt egyéniség vagyok. Az Életjelnek harmadik éve vagyok tagja – vagy talán mondja úgy, hogy külmunkatársa? Mert tudatában vagyok annak, hogy nem vagyok olyan aktív, mint a löbbiek, nem mélyedek bele úgy a dolgokba, mint egyesek. S egyelőre ez nincs is szándékomban, mert most már egyetemista vagyok, sokat kell tanulnom, s elsősorban ezeket a tanulmányaimat szeretném befejezni. Na, ez nem azt jelenti, hogy nem szavalok tovább. Nekem az Életjel sokat jelent, sokat csiszolt az ízlésemen, sokra megtanított. Ma már érdeklődéssel és élvezettel tudok végignézni egy drámát, vagy egy komolyabb filmalkotást is, s megtanultam meglátni, megkeresni az értékeket egyes alkotásokban.

– Szabad idődet hogyan osztod be?

– Kevés szabad időm van. De ha akad, azt fiúmmal töltöm együtt.

– Hova szoktatok menni szórakozni?

– Diszkóba semmi esetre sem, mert úgy érzem, abból kiöregedtem már. Moziba, színházba, irodalmi estekre megyünk.

– Mit gondolsz, mi kell, hogy az alapja legyen egy fiú és egy lány kapcsolata-
tának?

– De furcsa kérdéseket teszel fel! Hát természetesen a szerelem. És a megértés, az egymás közti bizalom és tisztelet. Hogy egyes fiatalok mégsem ezt veszik alapul, hanem az anyagiakat és egyebet, azért, azt hiszem, nemcsak őket kell hibáztatni.

– Hanem kiket?

– Az ilyen dolgokban, azt hiszem, részük van a szülőknek is, akik igyekeznek jó partit szerezni a gyermeküknek, azaz beleszólni választásukba. Nem mondom, ez is néha kell, mert a gyerekek tapasztalatlanabbak a szülőknél, de van, amikor sürgősen szükségük van a szülőkre.

– Szóval szerinted manapság a szülők-gyermek viszonya nem a legmegfelelőbb?

– Talán szigorú ez a következtetés, de tény az, hogy egyes témákról még ma sem nyilatkoznak szívesen a szülők, habár ezáltal sokat segíthetnének. Egy szülő mégiscsak több, mint egy barát, mégis amikor a fiatalok nemi életéről van szó például, akkor hallgatnak, magukba zárkoznak, mert ez tabu téma. Annak ellenére, hogy újságokban olvasunk, az iskolában néha hallunk erről, mégis keveset tudunk, s nagyon sok fiatal lány épp e miatt kerül bajba.

– Ha te lennél az anya, hogyan cselekednél?

– Azt hiszem, semmilyen kérdés elől sem zárkoznék el. No de ki tudja, hátha mire nekem is gyerekem lesz, másképp fogok vélekedni. A nemzedékek közötti különbség mindig megvolt, s meglesz.

PAUSITY Olga

(7 Nap, Melléklet, 1980. december 6–12-ig)

Nagy sikert aratott versmondásával
Krleža-estiünkön

Kecsenovics Mária a lánykori nevem. Négy évig voltam az Életjel tagja. Azt mondják, jól szavaltam... Nem tudom. Most ugyanazokat a verseket nem tudnám úgy elmondani, mint akkor. Nem szégyenlősség ez, habár annak is lehetne nevezni. Valamiféle világnézetszere, némi zárkózottság. Mit tudom én! De bennem van még az a „belső kényszer”, a versszeretet, ami nem hagyja, hogy teljesen lemondjak a szaválásról. Szeretnék visszatérni, de öt év után ez nagyon nehéz. Most már feleség vagyok és anya – két apró gyermek anyja, és háziasszony...

Csantavéren születtem. Talán ez is oka annak, hogy néha úgy érzem, nem vagyok erre a világra való. Mindig a hangulat embere voltam, és magányos. Képes voltam megsi-

ratni egy disznót is. Mondta is sokszor apám, hogy olyan vagyok, mint egy irgalmas szamaritánus. Hogy az életben letaposnak, ha nem tanulok meg irgalmatlan lenni. Hát nem tanultam meg. És úgy érzem, nem tanultam meg élni sem. Mit tudtam, s mit tudok én az életről! 1971-ben, amikor Szabadkára kerültem a középiskolába, akkor nyílt meg előttem az ábrándok kapuja. Rendületlenül hittem mindenben, s a világot akartam megváltani. Fialal, bohó, buta és tapasztalatlan voltam. Nekem az egész világot jelentette, hogy az Életjel tagja vagyok, és szavalhatok. *A magam emberségéből* – emlékszem, ez volt az egyik előadóestem címe. Árulkodó cím, nemde? Színművészetire akartam menni. Az első felvételi vizsgán sikeresen át is estem, a másodikra már nem mentem el. Nem sajnáltam. Utólag rájöttem, hogy nem lettem volna jó színész. Közben moziba, színházba, zsúrokra jártam. Emlékszem, az egyik ilyen születésnapra összejövetelen kötényt raktam magam elé, kimentem a konyhába, hogy a többieknek rántottát süssek. Az egyik barátom erre megjegyezte, hogy belőlem igazi családanya lesz. Belőlem? Nevettem. Soha! Én sohasem megyek férjhez, mondtam kissé hányavetien, flegmán. Beiratkoztam jógára. Itt akadtam rá az én mesebeli hercegemre. Alighogy befejeztem a középiskolát, férjhez mentem.

Akkor még semmit sem tudtam. Hogy engem lekössön a család? Hogy lemondjak előbbi életemről, önmagamról? Butaság. Pedig így lett. Nagyon sok mindenről le kellett mondanom, mert csak ekkor kezdődött el igazán az életem. A semmiből kezdtük. Már nem az volt a fontos, hogy a világot megvált-

sam, hanem hogy saját kis fészünköt kiépítsük. Összekuporgatott pénzünkéből telket vettünk Palicson, és építeni kezdtünk. A saját, két csupasz kezünkkel csináltunk mindent: a méteres parét csupáltuk, falaztunk, malteroztunk, meszeltünk... Este holtfáradtan estem az ágyba. S csak amikor a törésektől, sebektől, izomlástól megszikordult a testem és feljajdultam, belül a tüdőmre, a szívembre hullajtottam a könnyeimet. Vége volt az álmoknak! Jött az első gyerekek. Otthon maradtam. Most sem dolgozom sehol. Kire hagynám a két gyereket? Apám, anyám Csantavéren, férjem szülei idősek, betegesek. Nem mondom, segítenek, amiben lehet, de tudod, hogy van az már. Nem kívánhatom, hogy az unokákat is ők neveljék.

Igen, öt év elmúlt. Megvan a család, megvan a tető a fejünk felett. De nagyon sok minden kell még. A férjem dolgozik meg fest. Ebből élünk. Én pedig főzök, mosok, takarítok, gyereket nevelek, és futkosok ide-oda. Most is a lábam lejáró a cement után. Mindig rohanok. Ez lett az életem. Ha hiszed, ha nem, néha örülök, ha lekésem a buszt. Míg a következőre várok, van időm pihenni, és az embereket nézni. Csak ekkor látom, meg, hogy most mi a divat, vagy a mozikban mit vetítenek, a színházban mit játszanak. Már nem tudom, mikor voltam színházban. Azt hiszem, öt évvel ezelőtt. Moziban a *Pakleni toranj* című filmet láttam utoljára. Tudod, amikor San Franciskóban – vagy New Yorkban? – kigyulladt egy sokemeletes ház. Igen, keserű szájízek ezek. S néha, amikor senki sem lát, elbőgöm magam, és kérdezem: „Érdemes volt? Ezt akartad? Ezért éltél eddig? Mit értél el? Mit van?” Aztán meglátom a két gyereket (a nagyobbik már egy-két rövidbe verset el tud gagyogni), meg a házat, a kertet, ami a mienk, a mi vérünkéből, verejtékünkéből lett, és kiderül nálam is az égbolt. Ilyenkor eszembe jut az is, hogy még csak huszonöt éves vagyok, előttem az élet.

Hogy boldog vagyok-e? Biztos. Ilyesmin nincs időm gondolkodni. Meg aztán én olyan vagyok, hogy sosem törődöm magammal. Akkor örülök, ha másnak örömet tudok szerezni. Érdekes, bizonyos mértékben ugyanazok maradunk, mint amilyenek születünk. aztán egy kicsit mégis megváltozunk. Most is érzékeny, önfeláldozó vagyok, de azért kezdek tuskéket növeszteni, mint a sündisznó. Ezekben az években többet megtanultam az életből, mint iskolás koromban. A padban nem lehet életet tanulni! Megtanuljuk a kétszerkettőt, de ez nem elég ahhoz, hogy fennmaradjunk a víz felszínén. Hogy mi van a szavalással? Tavaly volt egy önálló előadóestem *Ár s apadás* címmel. Ekkor megijedtem. Ma már más a közönség. Vagy ebben az öt évben én változtam sokat? Nem tudom, de akkor nagyot csalódtam. Nagyon hiányzik az Életjel, de félek, tudnám-e én azt úgy csinálni, mint valaha. Nem, a férjem nem ellenzi, hiszen neki is megvan a maga világa, a festészet. De ha próbákra járnék, lenne-e ebéd, mire hazajön? S a gyerekek? Á, nem tudom, mi lenne a jó. Tanulni is szeretnék tovább. Szeretnék...

PAUSITY Olga

(7 Nap, Melléklet, 1980. december 13–19-ig)

Ő is azok közé tartozott, akik önálló előadóesttel mutatkoztak be közönségünknek

keltem, írtam, a Szabadkai Rádióba bedolgoztam... S most mindez a múltté.

– Nem szándékozol ehhez a „múlthoz” visszatérni?

– De mindenképp. Csakhogy ez a visszatérés, ha egyáltalán lehet így nevezni, voltaképpen egész más hozzáállás lesz a dolgokhoz. Például énekelni már biztos nem fogok. Dohányzom, a hangom olyan, mint a repedt fazék. Valamikor még volt egy elvárási mércém önmagammal szemben, tudniillik, hogy csak addig engedem meg magamnak a cigarettázást, amíg el tudom énekelni Melinda áriáját a *Bánk bán*ból. Ezt nem tartottam be. Pedig hát orvos vagyok. Igen, ez egy ilyen önirónia. Azt hiszem, szavalni sem fogok többé. Mindig is úgy éreztem, hogy én ezt nem tudom úgy, igazából csinálni. De azért megmaradok az Életjelnek mint szimpatizáns. Nem tudom szavakba foglalni, mit jelentett, mit jelent még ma is nekem ez az irodalmi élőújság, s mekkora szeretet, tisztelet, megbecsülés fűz évtizedes tagjához, „munkásához”, Horváth Emma tanárnőhöz. Elfogult vagyok, ha erről kell beszélni. Talán öntudatlanul is innen, az ő irányából plántálódott át, belém a végtelen irodalomszeretet. S ezt akarom kamatoztatni valahogy úgy, hogy továbbra is írogatok. Magamnak, az asztalfiókomnak mindaddig, amíg nem győződöm meg arról, hogy tudok úgy írni, hogy szabad legyen másoknak írnom. Hogy az ne csak fércmunka, ne csak irodalom legyen.

Ha az ember valakit ismer, akkor bizonyos mértékben elfogultan közelodik hozzá. Valahogy így kezdtem el én is beszélgetni Jamrik Edittel, aki valaha szintén az Életjel tagja volt, azaz ahhoz az „aranykorszakbeli” gárdához tartozott, amelyről egész sor régi újságcikk, kép regél, s akiket ma már, a mai közönség elfeledett.

– Mivel foglalkozol most, Edit?

– A szegedi Orvostudományi Egyetem negyedéves hallgatója vagyok. Ez a mostani egyedüli státusom.

– Ebből a kijelentésedből valamilye szomorkás utóhang csendült ki.

– Meglehet. Tény, hogy akkori-ban másképp éltem, másképp gondolkodtam. Akkoriban – azaz négy évvel ezelőtt – úgymond minden lében kanál voltam: szavaltam, énekeltem,

– Négyéves távlatból hogyan tekintesz vissza akkori önmagadra?

– Lényegesen megváltoztam. Azaz nem én, hanem a világszemléletem. Ez valami olyasmi, mint amikor az ember új szemüveget kap. Illúzióban éltem akkor, egy rózsaszínű felhő-krém vett körül, s ehhez kiváló táptalaj volt közvetlen kapcsolatom az irodalommal. Minden emberben a jót, a becsületeset láttam, a világot akartam megváltani, habár tudtam, hogy egy fecske nem csinál nyarat, s ennél fogva érzékenyebben reagáltam a külvilág dolgaira is. Sebezhetőbb voltam. Ma már ez a rózsaszínű krém lekopott rólam, de azért megmaradt az emberségem – az, ami ott volt tudatlanul a mélyben. Akinek nincsenek ilyen álmai, illúziói a gyermekkorban, serdülőkorában, féltő, hogy ilyen „kopás” által elveszti emberségét.

– Erre a világszemlélet-változásra kihatott-e pályaválasztásod?

– Bizonyos fokig igen. Mindenesetre én már gyerekkorom óta orvos szerettem volna lenni. S nem hiszem, hogy elégedett, boldog lennék, ha más választottam volna. Valahogy így, mint irodalomkedvelő és medikus egy személyben, egészségesebb embernek érzem magam. Az orvosi pálya egy külön élet- és küzdőtér. Középkorban, mint kezdő szavaló és tollforgató könnyen értem el a sikereket. Viszont az orvosi rendelőben, kórteremben, műtőasztal mellett mint orvos olyan tényekkel is találkozhatom majd – sorstragédiákkal –, amikor az ember szinte kicsinek, semminek érzi magát. S mégis ez az érzés ösztökéli a további munkára. A leendő hivatásom engem már most úgy nevel, hogy körültekintőbben, realisabban és bátrabban foglalkozzam az emberekkel, az étellel, mint ahogy azt eddig tettem.

– Szavaidból ítélve, szereted leendő hivatásod?

– Erre egy szép idézet jut eszembe, sajnos nem tudom már, kitől olvastam: „Az embernek az irodalom az, ami a nagy szerelem, s a hivatása az, ami a házassága.”

– Az Élet és Tudomány egyik pályázatán harmadik díjat nyertél írásoddal, amelyben Babits dolgozósobájáról írtál. Szerinted árulkodni tud egy dolgozósoba egy ember egyéniségéről?

– Részben igen, mint a ruha is.

– Hogyan rendeznéd be te a saját dolgozósobádat, hogy az rólad „mondjon” el valamit.

– Lenne egy klasszikus, nagy tölgyfa íróasztalom, amelyen rengeteg toll lenne. A szobában a sötét színek dominálnának. Körben, faltól falig magas könyvszekrények lennének telis-tele könyvekkel, főleg szakkönyvekkel és verskötetekkel. A falon egy-két kép függne, központi helyen Albert Schweitzer portréjával. Mellette József Attila, Ady Endre, Babits Mihály, Füst Milán arcképei állnának.

p.o.

(7 Nap, Melléklet, 1980. dec. 20–26-ig)

BAJZA VIKTÓRIÁRÓL

Negyedszázados évfordulónkon Stuart Mária monológiát adta elő

Madách Színház tagjaként, úgy tetszik, végleg révbe jutott.

– Régi álmom volt ez: a Madách. Főiskolás koromban itt nyíltott alkalmam az első beugrásokra, itt lehettem először Desdemona, itt van a legtöbb barátom is. Hat évet rohangáltam megállás nélkül, belefáradtam kicsit. Újvidék–Szabadka, Debrecen–Budapest–Szabadka, Kecskemét–Budapest–Szabadka; szép volt, jó volt, elég volt. Nem sírom vissza ezeket az éveket, bármilyen mozgalmasság is voltak. Szabadkán élnek a szüleim, Budapesten a férjem, Kalocsay Miklós, aki a Nemzeti Színház tagja, engem pedig a szerződés hol Újvidékhez, hol Debrecenhez, hol pedig Kecskeméthez kötött. Sokszor már a hideg lelt ki, amikor megpillantottam a Renault négyesemet, irtóztam beleülni. Majd száz-ezer kilométert megtettem vele az utóbbi négy évben. És mintha csak fogott volna rajta az átkom: az év elején alaposan belém hajtottak itt Szabadkán, a Lezonit kocsmá közelében. Nem adták meg az előnyszabályt. Jőcskán benyomódott a Renault oldala, nehezen tudtam hozzá alkatrészt és festéket kapni, elhúzódott a javítása. Most már jó a kocsim, jó a közérzetem is, hogy lekopogjam. Gyurkovics Tibor *Fészekalja* című darabjában mutatkoztam be a Madáchban, ebben játszom jelenleg is, de beugrottam *Az ember tragédiájába* és a *Nosztly fiú esete Tóth Marival* című előadásba is. Három hónap után már minőségi jutalmat kaptam és erre igazán büszke vagyok. Azt adták velem a tudtomra, hogy megbecsülik a munkámat, hogy számítanak rám. Új tagnak nem nagyon szoktak mifelénk jutalmakat osztogatni.

De mindez már a múlt, még ha csak a közelmúlt is, a színész számára pedig a jelen a legfontosabb, sőt mi több: a jövő. A jelekből ítélve Bajza Viktóriának a jövőt illetően sem lesz különösebb gondja. Az év elejére már biztosítva van számára a szerepe, mégpedig egy Albert Sweitzer életéről szóló, mozgalmasnak ígérkező darabban. A kiszivárgó hírek szerint az igazi Afrika kel majd életre a színpadon, valódi színés bőrű statisztákkal. Februárban kezdődnek a próbák, áprilisban lesz a bemutató. A budapesti közönség ismét tapsolhat Bajza Viktóriának. Mint ahogy tapsolt a szabadkai közönség is, hosszan és melegen az Életjel ünnepségén.

– Örömmel jöttem, haza mindig örömmel megy az ember, igazán megtisztelő volt számomra ez a meghívás. Gimnazista koromban gyakran felléptem az Életjel pódiumán. Tulajdonképpen innen indultam el. Szép volt találkozni a többiekkel, felidézni a régi emlékeket. Holnap már sietek vissza Pestre: szinkronfelvételem van a televízióban, holnapután este előadásom a Madáchban. Vár a férjem, a közönségem. De ha Szabadkáról hívnak, bármikor útra kelek. Havonta egyszer pedig hívás nélkül is hazajövök.

DUDÁS Károly

(7 Nap, 1983. december 23.)

FIATAL TEHETSÉGEINK

Együtt jelennek meg mindenütt. Nem csoda hát, ha sokan ikerpárnak nézik őket (bocs', Gréti, tudom, hogy ezért nagyon haragszol, de ki kell mondanom). Nekem is hosszú időbe telt – noha néha úgy rémlik, ősidők óta ismerem őket –, mire rájöttem, melyikük melyik. Petra az idősebb, ám az alacsonyabb; ebből következik: Gréta a magasabb, de ő a hűg. Az örökös „másodhegedűs”... Igaz, a versenyeken általában Gréta rüg először labdába, mivel az ábécében a G előbb van, mint a P. Az eredményhirdetéseken, díjkiosztásokon azonban gyakran visszájára fordul a helyzet. Petra viszi el a pálmát... Mi tagadás, orrol is ezért nővérére Gréta. S hogy ne legyen örökös perpatvar és viszálykodás közöttük, nemrég – az anyu közbenjárására – egyezsége jutottak: többé nem indulnak együtt, egyszerre ugyanazon a vetélkedőn. (Nemrégén történt. Április 24-én Magyarországon, Pásztón, a Fiatal tehetségek találkozásán: Gréta első lett. Nagyon örült a sikernek. Hamar autóba is ültek az anyuval, hogy vigyék az örömhírt nagyinak Nagykanizsára, ahol is ugyanakkor a III. Csengey Dénes Nemzetközi Vers- és Prózamondó Versenyen Petra indult. És ugyancsak győztes lett. „Ez hallatlan! Végre első leszek valahol, erre még egy fél napot sem örülhetek neki, Petra megint leköröz!” – tört ki Gréta. Mert hogy az összkép így megint módosult.

No de nagyon a dolgok elé vágtam, még be sem mutattam őket: ők a Bacity lányok, a szabadkai Életjel, azaz a Csáth Géza Művészetbaráti Kör pilla-

Akik Korhecz Imoláék nyomában járnak: Basity Petra és Basity Gréta

natnyilván legtehetségesebb, legígéretesebb versmondói, Horváth Emma tanárnő tanítványai. Különbö a „civil” életben mindketten az Ivo Lola Ribar Általános Iskola kitűnő diákjai, Petra hetedikes, Gréta hatodik osztályos. (Hadd tegyem hozzá, Gréta színkitűnő, Petra pedig hadilábon áll a matekkal. Ezzel kapcsolatosan Petrának már van is egy elképzelése: ha netán mondjuk nyolcadikban megbukna, a gimnáziumot együtt kezdenék, s akkor minden megoldódna, a húgocskája bizonyára minden számtanleckét, -dolgozatot megírna helyette.)

A távlati tervek szerint Petra vagy állatorvos vagy színésznő lesz. Szerinte mindkettő teljes embert követel, tehát semmiképp sem jöhet számításba egy olyan varriáció, hogy hivatásos állatorvos és amatőr színésznő. Bárhogy legyen is, az a fontos, hogy népszerűsége, hírnévre tegyen szert. Mert Petra mindenben a legjobb akar lenni (a versenyeken is csak az első helynek örül igazából, a második és a harmadik díj már említésre sem méltó). Különbö, édesanyjuk szerint, Petra született álmodozó. „Ifjú, lázadó títán.” Mert legutóbb is mi történt: a történelemkönyv fölé hajolva az 1848-as szabadságharc eseményeit kellett volna bemagolnia, ehelyett azonban inkább arról vitatkozott édesanyjával, hogy miképp lehetne megoldani a kosovói válságot.

Gréta komolyabb, megfontoltabb, szerényebb – és önzetlenebb, engedékenyebb. Hosszas testvéri párbeszéd után például még abba is beleegyezett, hogy ő is állatorvosi pályát választ, és elkíséri Petrárt Afrikába. Petra ugyanis

azt ígérte, minden kamion banánnak – ami az állatok eledeleként érkezik – a felét neki adja. Aztán egy szép nap kiderült a turpisság: az állatokat Afrikában a túlérett gyümölcsökkel etetik. „Engem akarsz egy fél kamion rohadt banánnal megvesztegetni?!” – dühöngött Gréta, és megmaradt eredeti elképzelésénél. Már mint hogy filmrendező lesz. Természetesen azért Petra kapja majd a főszerepeket. (Igaz is, hadd ne mulasszam el megemlíteni: Gréta verseket is ír. Nem is akármilyeneket. S ha majd befutott költőnő lesz, Petra szavalja el őket. Különben már történt ilyen, csak úgy, „házi bemutató”-ra.)

De már megint elkalandoztam! Szóval el szeretném azt is mondani, hogy kezdődött a szerelem. Akarom mondani, a versmondás iránti vonzalom. Ebbe a bűvös körbe a nagymama (Basity Ilona) vonta be a gyerekeket: elvezette őket egykori osztálytársnőjéhez, Horváth Emmához, amikor Petra elsős, Gréta pedig óvodás volt. Az anyuka (Basity Erika) ugyanis ekkor sokat volt távol otthonról, s a nagy védőszárnyai alá kerültek a kislányok. Grétának az első próba örökre emlékezetes marad. Ekkor még nem tudott írni, olvasni, ám neki is volt egy mindentudó füzet – mint a „nagyok”-nak, Korhecz Imolának, Farkas Csongornak –, amelybe a nagy átmásolta a tanulnivaló költeményeket. Gréta tehát kiállt a tanárnő elé, és elkezdett szavalni. Aztán elakadt. Újrakezdte. Újra elakadt. „Ha nem tudod fejből a szöveget, legalább vedd elő a füzetet, és olvasd!” – mondta a tanárnő a tőle szokott erélyes, határozott hangon. Gréta csaknem sírva fakadt. „Tanárnő, kérem, én még nem tudok olvasni...”

Hát valahogy így kezdődött. S aztán már mentek a dolgok a maguk útján, öntörvényesen. Egymást követték a fellépések, majd a versenyek. A díjakat immár felsorolni is nehéz. Petra tavaly a Kosztolányi-versenyen második lett, az erdőkertesi és pásztói megmérettetésen szintén második... Gréta tavaly a közársasági vetélkedő tartományi selejtezőjéig jutott, Erdőkertesen különdíjas lett... De talán a legszebb közös élményük a múlt évi, novemberi zágrábi és eszéki fellépés – illetve az első közös önálló estjük...

S hogy miképp múlatják az időt, amikor épp nem készülnek semmilyen műsorra, semmilyen versenyre (bár ilyen ritkán van)? Négyesben – mert a barátok semmiképp sem hagyhatók ki a közös bulikból – játszanak, kerékpároznak a sétaerdőben, vagy a gyümölcsösben élvezik az élet napos oldalát. S ahogy az már ilyen korban lenni szokott, tervezgetik a jövőt, ábrándoznak. Olykor-olykor színházat játszanak. Gréta emellett agyagozik is, azonkívül regényt kezdett írni. *A bátorság próbája* természetesen róluk szól. Mert abban is versengenek, hogy ki a bátrabb. Megegyeztek: öt-öt más-más színű szalagot tűznek majd ki a ház köré, olyan szörnyen rémes, ijesztő helyre, ahonnan leszedni valóban virtusság kell... S ahogy én ismerem a Basity lányokat, egyikük sem adja fel.

KREKITY Olga

(Szabad Hét Nap, 1998. május 20.)

SZÉLMEZŐN TOMA VIKTÓRIÁVAL

*Egyike azoknak, akik az elmúlt
időszakban a legsikeresebben
szerepeltek hazai és külföldi
versenyeken*

Életművész... Abból ítélve is, hogy sokat mosolyog: „Ha már él az ember, legyen jókedvű, mert az átsegít sok mindenben...” – mondja. És abból is ítélve, hogy mi mindennel foglalkozik, nem akármilyen szinten... A becsei KMV-n például *Amikor elhallgatnak az akácok, és helyettük a harangok sírnak* című novellájával kiérdemelte a harmadik helyet. A Kosztolányi-napok novellapályázatán pedig első lett *Életláncjáték a Pállinkagyár utcában* című írásával.

– Történeteim nagyrészt a múltban és szülőfalumban, Moravácán játszódnak. Intuíciók sugallatára írok, tehát ösztönös megérzéssel. Nincs konkrét üzenet, hiszen még nincs kialakult életfilozófiám. Olyan kételyes minden.

– A kételkedés hozzátartozik kialakulófélben levő életfilozófiádhoz?

– Igen... Ezenkívül az életben a testi-lelki egyensúly megteremtését

tartom legfontosabbnak. Nem szabad végletekbe esni, mert nem olyan korban élünk, amikor ezt megengedhetjük magunknak.

– Hogyan gyakorolod a testi-lelki egyensúly kialakítását?

– Igyekszem összehangolni a kettőt. Sportolok: öt évig kosárlabdáztam, most inkább atletizálok. Megpróbálom öntudatlanul élni a napjaimat. El kell gondolkodni ugyan a dolgokon, de nem annyira, hogy belegabalyodjon az ember. Ez vezet a lelki egyensúlyhoz.

– Versek is írsz...

– A *Szélmezőn* című verssel harmadik lettem a Sziveri János nevét viselő irodalmi pályázaton. Ez volt az első próbálkozásom. Egyébként a prózának is van zeneisége. Talán azért, mert a zene is nagyon fontos szerepet játszik az életemben...

– Milyen hangszeren..., helyesbfték: milyen hangszereken játszol, mert-hogy feltételezem, többön is...

– Zongorán, furulyán, szájharmonikán... de akármilyen hangszert veszek a kezembe, boldogulok vele... Gítározni nem tudok. Három akkordot azonban lejátszom... Életem legnagyobb vágya viszont az volt, hogy énekes legyek...

– Ebben a pillanatban mit énekelnél el legszívesebben?

- Koncz Zsuzsa *Ég és föld között* című számát...Amikor egyedül vagyok, mindig énekelgetek, de ha mások is hallják, mindig zavarban vagyok. Valószínűleg ezért nem leszek énekesnő.

- Az előadóművészet valamilyen formája azonban mégis közel áll hozzád...

- Vers- és prózamondással foglalkozom legrégebben. Először másodikos koromban szavaltam egy községi szavalóversenyen. Azóta bennem él a vers szeretete, meg hogy előadhatok másoknak. Komolyabban három éve foglalkozom vele, amióta tagja vagyok az Életjelnek. Versmondó táborokban is részt vettem. Idén a KMV-n második lettem prózamondásban. Magyarországon is részt vettem több versenyen, melyeken néhány második és egy első helyet szereztem... Az a lényeg, hogy nagyon szeretem csinálni, és hogy ez nagyon fontos része az életemnek, annak ellenére is, hogy nem leszek színész. Az életfilozófiámhoz tartozik az is: mindegy, mit csinál az ember, de azt a legjobban vagy jól csinálja.

- Mi az, amit jól szeretnél csinálni?

- A szabadkai gimnázium harmadikos tanulója vagyok, tehát van még egy év gondolkodási időm. Életművész leszek. A művészetek érdekelnek, de nem tudom szétválasztani őket egymástól. Mindegyikkel szeretnék foglalkozni. A képzőművészet is közel áll hozzám, ugyanis rajzolok is...

RONCSÁK Alexander

(Szabad Hét Nap, 1998. május 20.)

Karácsonyi áhítat 1997. évi záróestünkön

1995
Június 28,
SZERDA
19³⁰ ÓRAKOR

Életjel

Csáth Géza Művészetbarát Kör

KÉTKRAJCÁROS NÓTA - ANGOL GYERMEKVERSEK-ÉS

BABAHÁZ

(provizáció)

KÖZREMŰKÖDIK:
BALÁZSEVITY
ISTVÁN
(GITÁR)

FELLÉP:
BASITY GRÉTA
BASITY PETRA
KOVÁCS EVELIN
NAGYKANÁSZ ANDREA
OLÁH MAGDOLNA
PÉTER IZABELLA
TAKÁCS ADRIENN

RENDEZŐ:
HORVÁTH EMMA

BELEPŐDÍJ
1 DINÁR

AZ ÉLŐÚJSÁG NEGYVENÉVES JUBILEUMA

EGY JUBILEUMI EST FORGATÓKÖNYVE

Gubás Ágota

Jó estét kívánok!

Nagy szeretettel és tisztelettel köszöntöm az egybegyűlt közönséget és a fennállásának 40. évfordulóját ünneplő Életjel Irodalmi Élőújság egykori és mai közreműködőit. Az elhangzott Farkas Ferenc *Rózsamadrigál* és Kodály *Székegy keserves* kórusművek tisztán csengő hangjai a Pro Musica előadásában, Égető Gabriella vezényletével az ünnephez méltó légkört teremtettek. Pontosan negyven évvel ezelőtt, 1958. október 28-án 19 órakor a Városi Könyvtár földszinti olvasótermében került sor az irodalmi élőújság első évfolyamának első számára. Ma ugyanebben az épületben jöttünk össze, hogy tisztelegjünk ez előtt a négy évtizednyi tevékenység előtt. Műsorunk négy nagyobb egységből

áll, amelyeket egy-egy zeneszám zár le, mégpedig az első részt Pekár Tibor hegedűjátéka, Četković Missuray Erzsébet zongorakíséretével. Előtte köszöntők hangzanak el: elsőként Skenderović Horváth Teréz, a szabadkai Szabadgyetem programigazgatója méltatja az Életjelet, hiszen az irodalmi élőújság 40 évéből 38-at ide tartozott, csupán az első két évben működött önálló szervezatként, amelyet a közművelődési közösség alapított. Dudás Károly nemcsak fróként, hanem a Vajdasági Magyar Művelődés Szövetség elnökeként mondja

el üdvözlő szavait. Dr. Bori Imre akadémikus, jeles irodalomtörténész és kritikus az első szerkesztőbizottság tagja volt, írásának az *Életjel dicsérete* címet adta. (Méltatását, mivel előző évkönyvünkben már megjelent, itt nem közöljük).

Dicsérni jöttünk hát ide, hiszen a jubileum elsősorban a jót emeli reflektorfénybe – csakhogy akit a leginkább megilletnének ezek a dicsérő szavak, hiányzik közülünk – nem elsősorban betegsége miatt. Az egészség megromlása mellett ugyanannyira fájó, ha a lelkekben következik be sérülés, megbántódás. Egy biztos: mi, akik eljöttünk erre az ünnepségre szeretettel köszöntjük a 70 éves Dévavári Zoltánt, aki megalapította az Életjelet. S négy évtizeden át, beleértve a mai est műsorát is, hűséges volt hozzá, és hűséges a szülővárosához. Németh László szavait idézem a helytállásról. „A helytállás: hűség magunkhoz és hűség a helyzethez, melyben ez a »magunk« szóhoz jutott.” Kívánjuk Dévavári Zoltánnak, hogy legyen úrrá mind lélekben, mind testben a mai helyzeten, hogy azután újra a maga énje szóhoz juthasson. Innen a mai estről tapssal köszöntsük...

Az író Dér Zoltán azért köztünk lesz ma este. *Hagyomány- és értékörzés* című vallomását Barácius Zoltán olvassa fel. Előtte azonban következzenek a köszöntők, a műsorfüzetben megjelölt sorrendben és az imént elhangzottak szerint.

A színház, a színművészet jegyében készült a következő műsor rész. Brenner János az első élőújság alkalmával Virág Mihály rendezővel beszélgetett el a színházról, ezúttal a most újjáalakuló Népszínház esélyeit latolgatja, Karna Margit színművésznő sokszor eleget tett az Életjel felkérésének. Ma este előadásában Gulyás József-versek hangzanak el. Burkus Valéria, aki Dér Zoltánnal, Galamb Jánossal és Urbán Jánossal negyven évvel ezelőtt útjára indították az élőújságot rövid visszaemlékezést tesz, majd Ferenczi Ibolya színésznőről szóló könyvből olvas fel egy részletet. Ezt a műsor részt Kozma József *Hulló falevél* című szonója zárja, Heck Paula előadásában. A műsor összeállítója arra kért, hogy jelentsem be: ezzel a fellépéssel búcsúzik a közönségtől Heck Paula. Én eleget tettem ennek a felkérésnek, de azt remélem, hogyha a művésznő egészsége megengedi, mégiscsak találkozhat vele a közönség a továbbiakban is.

Műsorunk harmadik része a 60-as, 70-es és 80-as évek tükre. Horváth Emma 1964-ben kapcsolódott be az Életjel tevékenységébe, kezdetben előadóművészként, majd szerkesztő-rendezőként, vagy pontosabban fogalmazva az Életjel lelkeként. Neki és tanítványainak köszönhető a folyamatos munka, nemcsak a Csáth Körben, amely a 30 éves fennállását ünnepli, hanem az Életjelben is, amely így minden időben életjelet adott magáról. Horváth Emma egy Harsányi Kálmán-prózarészletet választott ki ma estére. Kasza Éva színésznő is gyakori vendége volt az élőújságnak. az ő előadásában egy Kosztolányi-vers hangzik el. Lazar Merkovics szabadkai író régi barátja irodalmi élőújságunknak. Emec versét mondja el és ő se állja meg, hogy ne csak arról szóljon, amire megkérték. Bordás Győző újvidéki író, az élőújság új barátja készülő regényéből olvas fel egy részletet. A sokoldalú művész, Molcer Mátyas ma zene-

szerzőként mutatkozik be, zongorán előadja *Három haiku* című művét. És még csak annyit, hogy Jónás Gabriella a színházba bekövetkezett műsorváltás miatt sajnos nem léphet fel.

Az író és az olvasó közötti hídverők a szavalók. Az Életjel szavalóinak öszlopos tagjai következnek. Sz. Kollár Ilona az első volt, aki díjakat szerzett versenyeken, akárcsak a későbbiekben Némedi Imre, Lőrinc Zsuzsanna, Góli Kornélia és Krekity Olga, aki egy újabb műhelyt hozott létre, a versmondók egyesületét alapította meg, így példázva, hogy az Életjel hatásának milyen kisu-gárzó ereje volt. Övéké most a pódium, illetve Baráth Emíliaé, aki népdalokat énekel Papillon Judit zongorakíséretével.

Tisztelt közönség, elérkeztünk az est utolsó számához. Gál László versét a tízéves Életjel köszöntésére írta. Ma – bocsánatos bűnként – némi módosítással vált újra alkalmi verssé, amelyet Pajor Gizella mond el, de nem végig – az utolsó sorokat – mintegy jelképesen – átadja az egyik legfiatalabb versmondónak, Papp Emesének.

Megköszönve figyelmüket, kívánjuk az Életjelnek, hogy még sok százezer szép szót és gondolatot tolmácsolva adjon életjelet önmagunkról, közösségünkről, a magyar irodalom és a nagyvilág remekműveiről a meg-megújuló generációknak.

GUBÁS Ágota

(Elhangzott az *Életjel Százezer szép szó* című jubileumi estjén.
1998. október 28-án)

Jubileumi estjeink állandó résztvevője, a Pro Musica Kamarakórus

AZ ÉLETJEL JUBILEUMÁRA

Szekenderović Horváth Teréz

milyen nemzetiségűek, miben különböznek másoktól – megértésben és békében együtt élünk.

Az Életjel kétségtelenül e város történetének, kulturális életének szerves része. Ki tudná megmondani, hány száz, netán ezer fiatal ebben a szellemi műhelyben kapott lehetőséget arra, hogy ápolja és kifejezésre juttassa azonosság-tudatát. Mert az Életjel úgy őrizte és népszerűsítette a magyarság irodalmának, művészetének, kultúrájának értékeit, hogy azzal ne sértse mások érzékenységét. Így fonódtak egygő a szép szavak, s váltak nem csupán az itteni magyarok, hanem az itt élő népek és nemzetiségek valóságos kincstárává. Van valami csodálatos, romantikus szépség abban, amit élőújáságunk az elmúlt negyven év során teremtett, folyamatos munkájával létrehozott. Köszönet érte mindazoknak, akik ehhez hozzájárultak, mindenekelőtt azonban Dévavári Zoltánnak és Horváth Emma tanárnőnek.

Az élőújáság jóformán kezdettől fogva az egykori Munkásegyletem, ma pedig Szabadegyletem keretében fejti ki tevékenységét. Tagjai ott készülnek az előadásokra, nem egy produkciójukat ott mutatták be, onnan kerülnek ki figyelemre méltó kiadványai. Ennek kapcsán az Életjel jelentős láncszemet jelent a Szabadegyletem művelődéspolitikájának megvalósításában. A száz- és százezer szép szó, amely a fiatalok és idősebbek ajkáról elhangzott, intézményünket is igencsak gazdagította és hozzájárult multikulturális arculatának kialakulásához. Ahhoz, hogy olyan helyé váljon, ahol a különbözőségek ellenére

is, mindenki megérti egymást. Hiszen a szép szó ledönti a nyelvi akadályokat, feloldja a bizonytalanságot és az ellentmondásokat. Ezt legjobban az Életjel tevékenysége bizonyítja.

Ez a jubileum jó alkalom arra, hogy szép szóval szóljunk élőlűjságunk száz-ezer szép szaváról. Mindenekelőtt azért, hogy a küszöbönálló évezredben is hallhassuk, amire az utánunk jövő nemzedékeknek is igencsak szükségük lesz.

Tegyünk hitet az élet jele mellett, mert reményt kelt és méltóságérzetet ébreszt bennünk, mert gazdagabbá tesz bennünket, amire minden korosztálynak nagy szüksége van.

Hallgassuk meg tehát áhítattal az Életjel százezeregyedik szép szavát is!

*Dr. SKENDEROVIĆ HORVÁTH Teréz,
a szabadkai Szabadegyetem programigazgatója*

(Elhangzott a negyvenéves élőlűjság jubileumi estjén, 1998. október 28-án)

A TŰZ ŐRIZŐI (Negyvenéves az Életjel)

Dudás Károly

A tűz őrizőit minden időben megkülönböztetett tisztelet övezte. Akár a törzs tűzörző embereiről volt szó, akár a Vesta szüzekről. Hiszen a tűz mindig az életet jelentette, a túlélést, a törzs vagy a nép megmaradását. Talán csak a modern latrok által a feje tetejére állított mostani bolond világunkban nincs igazán becsületük a tűz őrizőinek.

Ám azok, akik tisztában vannak a tűzörzés fontosságával, szerepével az élet megtartásában, mindenkor tisztelettel hajtának fejet e szent tevékenység folytatói előtt. Mint ahogyan mi most az Életjel megálmodói, létrehozói és életben tartói előtt. Nem lehet véletlen, hogy irodalmi élőlűjságunkról, a sorjázó évfordulók alkalmával írónk, költőink a legtöbbet a tűzhezlyet és az életet emlegetik, rámutatva

e kettő szoros összefüggésére. A negyedszázados gazdag jubileumi műsor összeállítói Tóth Árpádtól kölcsönözve az *Oltatlan tűzhegy* címet adták az emlékezetes szép műsoros estnek, e sorok írója köszöntője fölé pedig a következőket írta: *gyülekező oltatlan tűzhegyünk körül*. Nem véletlenül nevezte Lévay Endre, az Életjel hűséges krónikása *élő forrásnak* az irodalmi élőlűjságot, *melyből élő víz buzog*, nagy költőnk, Fehér Ferenc pedig a húszéves jubileumra

írta szép versét nem véletlenül kezdte ekképpen: „Nem az élet jele – az élet maga!”

Négy évtized suhant el azóta – Úristen, negyven emberpróbáló esztendő! –, hogy 1958. október 28-án a szabadkai Városi Könyvtár olvasóterméből megálmodói, Dér Zoltán, Burkus Valéria, Urbán János és Galamb János útjára bocsátották az Életjelet, s amit dicsérőleg a legutóbbi kerek évfordulón elmondtunk, most nyomatékosan megismételhetünk: „mostanra igazi mozgalmá terebélyesedett az Életjel: a hagyományörzés, a jelenléti és a nyitottság, az értékteremtés nemes mozgalmává, amelyhez hasonlatos nemcsak hogy szűkebb és szélesebb pátriánkban nem akad, de még Közép-Kelet-Európa tágas ege alatt sem. Múltunk, jelenünk, egész itteni életünk volna szegényebb nélküle. S ne álszerénykedjünk kimondani: talán az egyetemes emberi kultúra is.”

Mert valóban impozánsak a számadatok, amelyek az elmúlt négy évtized áldozatos munkájából összeálltak. több mint 1600 rendezvény, amelyet legalább 200 000 ember látott, s amelyen megszámlálhatatlan fiatal vagy már nem egészen fiatal tehetség fellépési lehetőséget kapott... S nincs a Vajdaságban olyan jelentős magyar író, akinek irodalmi élőújságunk ne szervezett volna szerzői estet, a „szabadkai műhely”-ből, az Életjel Könyvek és Életjel Miniatűrök sorozatából pedig meglétének 30 esztendeje alatt 132 fontos könyv került ki. De hát az Életjelnek hála született meg az Üzenet is, s vált az egyetemes magyar irodalom egyik megbecsült folyóiratává...

A negyvenéves Életjel, *Oltatlan tűzhely*ünk dicsérete mellett az értéktremtő mozgalom „kovásza, korszerűbb szóval: motorja” (Péter László), a most hetvenéves Dévavári Zoltán is igazán megérdemli a főhajtást, hisz kitartása, tehetsége és hatalmas munkabírása nélkül sok minden félbemaradt volna, vagy el sem kezdődött volna, s hozzá hasonlóan Horváth Emma tanárnő, a Csáth Géza Művészetbaráti Kör vezetője, sok emlékezetes előadás megálmodója és létrehozója, számos tehetség szárnyra bocsátója. Mondom: a tűz őrizőinek megkülönböztetett figyelem és tisztelet jár. Hisz nélkülük kialudna a tűz, amely számunka az életet jelenti, a túlélést és a megmaradást.

De jó is lenne, ha erre nem csak így az évfordulók tájékán gondolnánk.

DUDÁS Károly

(Elhangzott a Százezer szép szó című jubileumi esten, 1998. október 28-án)

IRODALMI SZALON

Mi akkor már, az ötvenes évek vége felé, nagyon éreztük egy irodalmi élőújság hiányát. Ennek a hiánynak a pótlására időnként összejöttünk Ferenczi Ibolya lakásán. Sokan emlékeznek még erre a kivételes tehetségű, művelt, csupa szív asszonyra, aki jelenlétével betöltötte nemcsak a színpadot, de városunk kultúréletét is. Ezeken az esti összejöveteleken verseket mondtunk, felolvastunk, megzenésített verseket és népdalokat énekeltünk és a zongora is sze-

Burkus Valéria

repet kapott benne. Még jól emlékszem milyen elmélyülten hallgattuk Ibi kedvelt zongorajátékát, Beethoven *Holdfény szonátáját*...

Ha valaki akkor lefényképezett volna bennünket, most ezen a fényképen megtalálhatnánk Quasimodo Braun Istvánt, Lévy Endrét, a két Jánost, Urbánt és Galambot, a kis Dóró Sanyit – ha jól emlékszem Kolozsi Tibor és Zákány Antal is eljött néha –, s meg még néhányunkat, akik még itt vagyunk... Megtörtént, hogy az egész társaság átvonult „műteremlátogatásra” Sáfrány Imre, feledhetetlen Mestrónk emeleti műteremlakásába, ahol egy ízben abban a ritka élményben volt részünk, hogy Petkovics Kálmán elszalagta nekünk József Attila Kései siratóját...

Aztán, amikor negyven évvel ezelőtt, a Magyar szó szerkesztőségében megszületet az Életjel ölete – ezek a magánösszejövetelek is feleslegessé váltak. Futótűzként terjedt el a városban, hogy valami nagyszerű dolog készül. s ünneplő ruhában, ünneplő lélekkel ott ültünk a hallgatóság soraiban, immár nemcsak tízen-húszan... S köztünk talán a lelelkesebb, a legboldogabb maga Ibi volt.

A jubileumok arra való, hogy emlékezzünk. Fájók sokszor ezek az emlékek, mert nagyon hiányoznak azok, akikről szólnak, akik már nem lehetnek közöttünk. Pedig itt vannak ők is. Most is. Hisz emlékezzünk rájuk, beszélünk róluk.

BURKUS Valéria

(Elhangzott a negyvenéves élőújság jubileumi estjén, 1998. október 28-án)

VOLT EGYSZER EGY SZÍNHÁZ

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Mielőtt elolvasnám írásomat bevallom, hogy zavarban vagyok, feszélyez a nyilvános szereplés. Mondanivalómat egykor írógépembe pötyögtettem, azt három évig a Magyar Szó, majd három évtizedig a 7 NAP közölte. Nem ez a mai kettő, hanem az eredeti. Boldoggá tett, ha ilyen megnyilatkozásaim visszhangra találtak az olvasónál.

Ebből következik meglepetésem, amikor nagyra becsült kedves kollégám, örülnék, ha barátjának tartana, Dévavári Zoltán megkért, hogy az Életjel első

Brenner János

számának szereplőjeként lépjek fel ezen a jubileumi előadáson. Azt hittem, én csak közreműködő voltam, aki, ha kellett, szaladgált valami után, sofőrködött, ha a szerkesztő utazott és a kezdetekben sokat fényképezett.

Ennek jogán kérem, szorítsák meg nagy szeretettel és elismeréssel Dévavári Zoltán kezét. A jobbat, amelyet megkíméli elszenvedett szélhűdése. Mert az ő csodálatos céltudatossága és munkabírása nélkül ma nem jubilálunk. Nem ünnepelünk egy akkora kulturális tevékenységet, amely párját ritkítja nemcsak itthon, de az egész Kárpát-medencében is. Dévavári Zoltán nélkül nincs 40 éves *Életjel*, nincs belőle kinőtt sokrétű irodalmi és előadóművészi tevékenység, nincs *Üzenet*, nincs szabadkai magyar könyv-

kiadás. Úgy érzem, ezt végre hangosan ki kellett mondani!

A társadalomnak, vagy a kornak bocsánatot kell kérnie Dévavári Zoltántól, amiért nem fémjelezhette nevével ezt a grandiózus munkát. Ennek egykor ún. politikai okai voltak. Ezért kellett minden impresszumba mások nevét írni – akik közreműködésének értékét, kevés kivétellel, nem vitatom –, de hangsúlyozni kell, hogy a szív, a motor Dévaváriban működött. A gyanakvó politikát csöndben az egykori 7 Nap semlegesítette.

Közben az örök romboló erőt, az emberi irigységet is amortizálni kellett, aki nem tudta akadályozni Dévavári hatalmas alkotó munkáját, azt mondta, őt a szerepelni vágyás hajtja. Nos, aki pusztá szereplési vágyból olyan hatalmas alkotó tevékenységet fejt ki, mint ő, s közben két magyar íróóriás, Kosztolányi és Csáth hagyatékát is szakavatottan kutatja, gyűjti és feldolgozza, s csak úgy mellékesen több kötetet megír – az szerepeljen kedvére a jövőben is! Adjon neki ehhez az Úristen még sok erőt és esztendőt, adja vissza egészségét, teljes testi épségét!

Végül szeretném kérni, hogy ez a jubileumi közönség javasolja, avassák Dévavári Zoltánt Szabadka díszpolgárává. Kevés olyan emberről tudok, aki hozzá fogható tett volna a város irodalmáért és kultúrájáért általában, külön pedig a magyarért.

Erről a merényletről Dévavári semmit se tudott. Csak arra kért, vállaljam a fellépést, s írjak, mondja, amit akarok. Lehetőleg a színházról, minthogy ez volt a témája beszélgetésemnek Virág Mihály rendezővel. Zoli, bocsásd meg nekem ezt a – szerénységed elleni – orvtámadásomat.

A néző is alkotó...

Volt egyszer egy színház – és remélem lesz is.
Három nyomós ok tartott Szabadkán 1955-ben, miután a Magyar Szó szerkesztőségének megbízásából sínre tettem a lap itteni mindennapi kiadását.

*Jubileumi esténket ezúttal is megtisztelte jelenlétével
Kasza József polgármester*

Az első az a meleg, hangulat, amely akkoriban annyira jellemezte a város társadalmi életét. Magyarország és Jugoszlávia egykor harmadik városa a hidegháború legkeményebb éveiben vegetálni kényszerült a lezárt határ mellett, s a fenyegetettség érzését barátsággal ellensúlyozta. A második annak ténye, hogy az akkor huszonéves fiatalember előtt kinyílt minden ajtó, s az utcán előre köszöntek neki idős, ismeretlen emberek. Ezt persze annak köszönhettem, hogy a sajtónak itt nagy becse, hagyománya van, pláne a magyarnak, s újságíróból se szaladgált több, mint amennyit félkezünkön megszámálhatunk.

A harmadik ok a színház volt. A nagybetűs SZÍNHÁZ! Róla kell szólnom. Tenném ezt legszívesebben újra kitűnő rendezőnk, Virág Mihály segítségével, de legalább két okból nem tehetem. Magyarországon él, s egészségének sem használ az utazgatás. Meg aztán miről is beszélhetnénk? Tervei rendre megvalósultak, hiszen akkoriban nem működtek a maihoz hasonló romboló erők. Legfeljebb az utóbbi 10–12 év veszteségein kesereghetnénk. Igaz, újra van valami színházfélnék, sőt annak drámaigazgatója és főrendezője is van, tehát lenne itt kivel beszélgetnem. De minek hozzam őket kellemetlen helyzetbe? Mert amit intézményük távlatáról mondhatnának, azt a mai rezsimit minden tudásuk és lelkesedésünk ellenére bármikor beszűkítheti!

Marad a mostanában annyira divatos nosztalgizálás!

Nemcsak az volt jó nekem, hogy itt viszontláttam azokat az embereket, akikért gyerekkoromban lelkesedtem: Juhász Zsuzsát, Sovény Károlyt és a Szabó családot. Még csak az sem igazán, hogy fogadtak, magukénak vallottak – akár egy évvel előtte a topolyaiak. Az volt nagyszerű, hogy a színház akkoriban küldetést töltött be, s ami ott történt, társadalmi eseménynek számított. Pazar előcsarnokában mindent meg lehetett ünnepelni, ami erre méltó volt, nagy- és kistermében pedig nemcsak színielőadásokon gyulladtak ki a reflektorok, hanem hangversenyeken és más kulturális rendezvényeken is.

A bemutatók mindent felülmúltak! Bérlet még nem volt, a terem mégis mindig zsúfolásig megtelt. Be se fért mindenki, aki a város krémjének számított – ahogy azt most nevezzük. S uram bocsá': ezek az események nem a hölgyek toalettje miatt váltottak ki nagy visszhangot, hanem mert felemelő élményben részesültünk. Mellesleg: akkoriban szűnt meg a jegyrendszer, asszonyaink tehát *csak* szépek és szerényen elegánsak lehettek, hivaikodók semmiképpen sem. Ma már hihetetlennek tűnik, de így igaz: üzérkedni lehetett a premierek jegyeivel, sőt közönségsikerű darabok esetében a többi előadásával is.

De nemcsak a színház nagytermét töltötte meg akkoriban a közönség! A bemutatók után igazi roham indult a szomszédos Bárány vendéglő székeiért! A fiatalabbaknak kell elmondanom, hogy ami most hadseregogthon, az egykor a regények, novellák és riportok híres-hírhedt Bárány szállója volt. Kicsit megkopott ugyan a világrengető események során, az udvarias pincér és az ízletes étel is ritka volt, de a bor akkor is kitűnő. Alkalmas arra, hogy koccintgatások közepette megvitassuk, ami az előadásra tetszett, vagy netán nem.

Aztán jött a televízió. Otthonülőkké tette a szabadkaiakat, mert házhoz szállította a budapesti színházakat. A miénket mégsem tette tönkre – bár so-

Alkalmi kiállításon mutatuk be harminc év könyvtermését

kan ezt jóskolták. Itt is bevált a mondás, hogy minden rosszban akad jó is. Akkoriban racionalizálták nálunk először a kultúrát, aminek a becskereki, a topolyai és a zombori magyar együttes áldozatul esett, de Dévics Imre személyében olyan ember került színházunk élére, aki semlegesíteni tudta a politika illetéktelen és durva beavatkozását. Nívós együttessé kovácsolta össze az addig, valljuk be, kissé elitista szabadkai társulatot és alkalmassá tette egy nagyszerű küldetés betöltésére is. Kemény munka és sok lemondás árán innen vitték a szép szót, a magyar- és a világirodalmat Vajdaság, Horvátország és Szlovénia magyar szórványaiba.

A politika, nem az országos – csak a szabadkai – második rohamába bele-rokkant, a harmadikba pedig behalt a magyar társulat. Tudják jól: az 1988-as pártvezetés a színház nyakára ültetett egy gerinctelen embert, aki rendezni tán tudott, de Szabadkából semmit se értett. Aki szem elől tévesztette, hogy a színház irodalom is, belőle többnyelvű zagyaságot, pláne cirkuszt nem szabad csinálni. Mert ezt tette. Ennek nevében fojtogatta, majd a rezsiváltás nacionalizmusától támogatva kivégezte a magyar együttest. Rontása nemcsak szellemi-ekben, hanem anyagiakban is megnyilvánult. Csatatérré változtatta a nagytermet, majd megbecstelenítette a prédájára adott zsinagógát. Elherdálta azokat a céleszközöket, amiket a község a terem felújítására, a tartomány pedig a tájoltásra adott. Erkölcsére jellemző, hogy az áldatlan tevékenységét jogosan bírálókat magyar nacionalizmussal vádolta, majd miután gazdát a mai rezsimeg-buktatta, szembe köpte őket. Ténykedését a hatalom most egy céggel jutalmazta, amely egyedül jogosult a cement behozatalára. A színház többé nem, a harácsolás és a politika annál inkább érdekli. Igazságtalanság lenne azonban a színház mai nyomoráért csak másokra mutogatni. Mert tönkretételében olyanok is segédkeztek, akik ma nemzetmentőkként tetszelegnek.

És mivé teszi az embert a nyomor? Akik egykor egy remek társulat pazar előadásait élvezhettük, akik büszkék voltunk arra, hogy a mi művészeink nagy áldozatkészséggel és küldetésstudattal viszik a szép magyar szót szerte az országba – ami tájainkon ugyancsak párját ritkító tevékenységnek számított – ma boldogok vagyunk, mert újra lehet egy kis színházunk drámaigazgatóval és főrendezővel, sőt micsoda kegy: *tíz színésszel!*

A múlt szép napjait azért idéztem, mert meggyőződésem, hogy bár szegényen – hisz az ötvenes évek elején sem voltunk gazdagok –, de lelkes pártolók mozgalma segítségével újra lehet igazi színházunk. Az örök realista azonban kimondatja velem: a mai rendszerben, a mai körülmények között ez igen nehéz vállalkozás. Ehhez Szabadkának újra olyan önkormányzati és városi jogokkal kell rendelkeznie, amilyenek megilletik és amilyenekben része volt. Magyarán: mi mondjuk meg, mire van szükségünk, mi döntsük el, mire költjük pénzüket.

BRENNER János

*(Elhangzott a negyvenéves élőújság Százezer szép szó című jubileumi estjén,
1998. október 28-án)*

Bori Imre

Bordás Győző

Lazar Merković

HAGYOMÁNY- ÉS ÉRTEKÖRZÉS

*Dér Zoltán visszaemlékezését
Barácius Zoltán olvasta fel*

Ebben a két szóban foglalható össze röviden az, amit az Életjel másfél emberöltő alatt kultúránként tett. Szerkesztőit kezdettől fogva hatalmában tartotta a múlt értékeinek varázsa, annak a szellemi értéknek a szétosztása, amely ezen a vidéken létrejött egykor vagy éppen napjainkban született irodalomban, művészetekben egyaránt. Sokáig olyan időben tette ezt, amikor a körülmények nemigen kedveztek e szándék megvalósításának, mert gyanú kísért minden hasonló megnyilvánulást. A korlátozott, szűkös lehetőségek ellenére azonban már indulásunkkor olyan esteket rendeztünk, amelyeken – például – városunk legnagyobb költő fiának, az akkortájt Magyarországon is polgári írónak bélyegzett és agyonhallgatott Kosztolányi Dezső vagy Csáth Géza

emlékét idéztük, akik manapság sokak irodalmi világképének állócsillagai. De rajtuk kívül mások – hogy csak néhányat említsünk közülük: Somlyó Zoltán, Lányi Sarolta, Dettre János, Iványi István, Toncs Gusztáv, Loósz István – ismeretlen munkái is kikerültek a „szabadkai műhelyből”, amelyek nagymértékben gyarapították a Szabadkán született, vagy itt élt írók munkásságával kapcsolatos ismereteinket. Nem szólva a kortárs alkotók műveiről, akik ugyancsak szép számban kaptak helyett a miniatűrök félszáz portrét és önéletrajzot tartalmazó, vagy az Életjel Könyvek csaknem száz darabból álló sorozatában.

Igen beszédesek ezek a példák, különösen akkor, ha figyelembe vesszük azt is, hogy a több mint 1600 előadás között, amennyit a négy évtized alatt rendeztünk, szép számban voltak olyanok, amelyek tartósan a nézők emlékezetébe vésődtek. Tanúsíthatja ezt annak a csaknem 160 000 nézőnek bármelyike, aki látta rendezvényeinket, vagy az a sok száz fiatal, aki föllépett rendezvényeinken, s akik közül több tucatnyian a díjak és elismerések garmadjával tértek haza az országos és külföldi vers- és prózamondó versenyekről. Ez, mint ahogyan az említett előadások döntő többségének sikere is, mindenekelőtt Horváth Emma tanárnőnek, az élőújságunk keretében működő Csáth Géza Művészetbaráti Kör vezetőjének köszönhető, aki nélkül bizonyára nem érhattük volna meg ezt a szép évfordulót, vagy legalábbis nem számolhatnánk be ilyen eredményes munkáról.

Karna Margit

Heck Paula és Silák Tamás

Horváth Emma

Sz. Kollár Ilona

Rajta kívül persze köszönet illeti mindazokat – írókat, szín-, zene- és képzőművészeket-, akik az elmúlt évtizedekben hűséges munkatársaink voltak, s akiknek a nevéhez olyan felejthetetlen rendezvények fűződnek, mint amilyenek emlékestjeink voltak, amelyeken Kosztolányi és Csáth Géza, Szentteleky Kornél, Herceg János, a magyar, a jugoszláv és a világirodalom más kiválóságainak a művei hangzottak el, vagy Lányi Ernő, Ábrahám Pál, Eisemann Mihály fülbemászó melódiái csendültek föl.

S mindenekelött természetesen azokat, akik megálmodták ezt a művelődési mozgalmat, akik 1958 őszén – javaslatomra – azzal a kéréssel fordultak a Közművelődési Közösséghez, hogy tegye lehetővé egy élőújság megindítását. Közülük – sajnos – már csak ketten érhattük meg ezt az évfordulót: Burkus Valéria meg én, mert Urbán János 1993-ban, Galamb János pedig tavaly végérvényesen itt hagyott bennünket. Szerencsére a címzett támogatta beadványunkat, s így negyven évvel ezelőtt ezen a napon, (ugyanabban az épületben) a városi Könyvtár földszinti olvasótermében megjelenhetett első számunk. Előadásunkat nem véletlenül neveztük el élőújságnak, mert fölépítése ugyanolyan volt, mint egy nyomtatott lapnak, tehát ugyanazok a rovatok voltak benne, mint – például – a 7 Napban vagy a kérészéletű Visszhangban, amely – jóllehet kizárólag irodalommal, művészettel foglalkozott, könyv- és színházi kritikákat közölt, 1955 elején kénytelen volt beszüntetni megjelenését, mivel a hatóságok betiltották. Így tehát az Életjel voltaképpen e folyóirat utódjának is tekinthető, habár megindításának az ötletét az újvidékiek kezdeményezése ad-

Góli Kornélia

Krekity Olga

Lőrinc Zsuzsanna

Némedi Imre

ta, akik azokban a hetekben tartottak egy hasonló rendezvényt. (Lásd e könyvben Tomán László *Szép Szó Irodalmi szemle 1956–1958* című írását a 15–16 oldalon!)

Külön kell szólnom arról a tevékenységről, amelyet irodalmunk népszerűsítésének szolgálatában végeztünk. Nincs a Vajdaságban olyan jelentős magyar író, akit ne hívtunk volna meg, akinek ne szerveztük volna meg szerzői estjét, némelyeknek többször is.

Amennyire örülök ennek, annyira fájdalom, hogy a többpártrendszer bevezetése után alapítónk nem vállalta föl azt a tevékenységet, amelyet az elmúlt időszakban – mint már említettem – meglehetősen mostoha körülmények között a hagyomány- és értékörzés érdekében kifejtettünk. Azt az örökséget, amelyre a város méltán lehetne büszke. Mert hiszen egy időben, a hatvanas és hetvenes években művelődési életünkben jóformán minden életrevaló ötlet megvalósítását élőlújságunk kezdeményezte. Így jött létre – Szabadka történetében először – a folyamatos könyv-, 1971-ben pedig a folyóirat-kiadás, indult újtárra az Üzenet, s vált a magyar nyelvterület egyik megbecsült irodalmi orgánumává. Ugyancsak szerkesztőségünk javasolta elsőként, kiknek kellene szobrot emelni, s kikről utcát elnevezni. Ennek köszönhető, hogy a zeneiskola mögötti parkban leleplezhettük Csáth Géza mellszobrát, s hogy azóta az ő nevét viseli egy utca.

Csak sajnálni lehet, hogy azt a fölmérhetetlen gazdagságot, amellyel gyarapítottuk Szabadka irodalmi és kulturális életét, nem tették magukévá azok, akiknek kellett volna, s emiatt az Életjel ma is a város egyetlen olyan amatőr

művelődési mozgalma, amelynek – a községtől kapott két raktárhelyiségen kívül – ennyi idő után – az ígéretek ellenére – nem csak otthona, de még saját próbaterme sincs. Ennek ellenére tovább tesszük a dolgunkat, mint ahogyan eddig is tettük. Töretlen hittel, hogy jó ügyet szolgálunk, s abban a reményben, hogy az utánunk jövő nemzedékek még eredményesebb munkáról számolhatnak be egy majdani, mondjuk a legközelebbi, a fél évszázados jubileumon.

DÉR Zoltán

*(Szabadkai Rádió, Figyelő, 1998. október 27. –
Elhangzott az élőújság Százezer szép szó című jubileumi estjén, 1998. október 28-án.)*

Kasza Éva

Pajor Gizella és Papp Emese

AZ ÉLET MAGA

Ismét bizonyított Szabadka és az Életjel: ami itt történik, az elcsatolhatatlanul az egyetemes magyar kultúra és a közép-európai kultúra része. Aki október 28-án este eljött a Városi Könyvtárba, az Életjel Százezer szép szó című jubileumi előadására, amelyet az élőújság negyvenedik évfordulója alkalmából rendeztek, a gazdag műsor végén tartósan megmaradó élménnyel távozott, aki meg távol maradt, nem is sejti, mit veszített.

Betegsége és a sok mellőzésből fakadó kiábrándultsága miatt távol maradt az az ember is, akinek létét az Életjel elsősorban köszönheti, s akiről távollétében méltán felemelő és szép szavak hangoztak el: Dévavári Zoltán.

A krónikás, aki köszöntőjével valamiképpen szintén részvevője volt az emlékezetes ünnepi műsornak, nem is igazán tudja, mit emeljen ki a nagy-nagy gazdagságból. A ragaszkodást és megbecsülést sugárzó köszöntőket-e, a lélekig hatoló visszaemlékezéseket, az előadóművészek, énekművészek és zeneművészek teljesítményét vagy az ihletett műsorvezetést...

Az Égető Gabriella által irányított, méltán világhírű Pro Musica Kamarakórus Kodály-tolmácsolása, Burkus Valéria torokszorító Ferenci Ibi-portréja, Krekity Olga Füst Milán *Zsoltárának* és Góli Kornélia Sziveri János *Bábjátékának* nagyszerű elmondása most is itt él bennünk. S ami ezen az esten igazán a csúcst jelentette: Horváth Emma tanárnő Harsányi Kálmán *Szürke korvina* című nagy művének lenyűgöző előadása és a közönségtől búcsúzó nagy művésznő, Heck Paula Kozma József halhatatlan *Hulló falevelének* felejthetetlen eléneklése... Nem véletlenül zúgott utána percekig a vastaps...

S méltán emlékezetes marad az ünnepi est befejezése is, amikor Gál László Százezer szép szó című versét az Életjel régi tagja, Pajor Gizella mondta el, az utolsó sorokat átengedve az ifjú Papp Emesének. Van tehát folytatás.

Igen: Fehér Ferenc szép gondolatával élve „Nem az élet jele” volt ez a csodálatos jubileumi est, hanem – „Az élet maga”.

DUDÁS Károly

(*Szabad Hét Nap. Szabadkai Napló, 1998. november 4.*)

Molcer Máttyás

SZÁZEZER SZÉP SZÓ

Negyvenéves a szabadkai Életjel, az eleven folyóirat – „A kanóc parányi lángja is lehet tűz” – mondta Németh László, s az Életjel olyan tüzet csiholt, amely lámpánál is jobban világított

Ahányszor műsort hirdet, „életjelt” ad magáról, könyvet ad ki vagy egyéb hasznos tevékenységet fejt ki, annyiszor elámulok. Dicsérő szófűzés, díszítő jelző, ünnepi emelkedettség nem fölösleges. Mert illő ajánlani, méltatni negyven esztendő munkásságát. Németh László mondta=írta: „A kanóc parányi lángja is lehet tűz”. Itt, Szabadkán, voltak és vannak emberek, értelmiségiek, diákok, művészek, akik tüzet csiholtak, és mi, a pálya szélén álldogálók tudjuk, érezzük, hogy nagyon kell nekünk ez az emberi szívből melegítő láng, amelynek fénye beragyogja az egész tartományt és megvilágít olyan arcokat, olyan életeket, amilyenekkel a hozzánk érkezők eddig nem találkoztak.

Negyvenéves az Életjel, az élősóban megjelenő szabadkai irodalmi folyóirat.

Már? Vagy: még csak? Most már olyan, mint a bőrünk: elválaszthatatlanul hozzánk nő, ránk tapadt. Nagy veszteségeink folytonos számbavételének közepette olykor a bizakodás tényeit is tanácsos volna regisztráltatni – legalább a magunk zavarának a megnyugtatóására. Hogy a legválságosabb években micsoda lelki, szellemi erő mozdualt itt meg értelmiségi létünk megmentésére – annyi között is talán a negyvenéves Életjel munkavállalása a legbeszédesebb. Igen, tudjuk: „Nekünk a legszebb estét /Fekete színiúre festették”. Mégis minden évben, minden hónapban volt mit fölmutatni, a mérlegre tenni, és óvni

Cetković Missuray Erzsébet és Pekár Tibor

értékkel az itt született Kosztolányi Dezső emlékéit, Milkó Izidorét és a többiekét: Szabadkán alkotott évekig Somlyó Zoltán, Gyóni Géza, innen rohant neki az értelmetlen pusztulásnak, megsemmisülésnek Csáth Géza; itt született meg később a Híd, majd az Üzenet, itt alakult meg, ebben a „sárfészekben” az első vajdasági magyar nyelvű hivatásos színház, s ebben a szomorkás hangulatú városkában indították el Dévavári (Dér) Zoltánék a „legendát”, az élőújságot. Urbán János, Burkus Valéria, Galamb János pódiumnak szánta kezdetben, amely hírt ad a szellemi élet minden mozzanatáról. Szilágyi Gábor, aki valóban életet vélt fölvestenni az élőújságban, azonnal megrajzolta az Életjel ezrek és ezrek előtt ismert fejlécét, az örökmozgó Lévay Endre és a többiek pedig nemcsak a múltat térképezték föl, de megkeresték a hatósugarát a jelennek is. Az első szám 1958. október 28-án jelent meg a szabadkai Városi Könyvtár földszinti olvasótermében.

Bevezetőjében Urbán János a vállalkozás célját így jelölte meg: „Irodalmi élőújság jelenik meg Szuboticán. A szerkesztőség azzal a tudattal kezdte meg munkáját, hogy a közvetítő, a tájékoztató és az útmutató szerepét vállalja magára. Közvetít a leírt irodalmi mű és az olvasó között, tájékoztatót ad az időszéri irodalmi eseményekről, a színházi életről, a filmről, a képzőművészetről, a zenei életről...”

Néhány „szám” után kiderült, hogy ez a gyűjtőhelye az irodalomnak nemcsak termékeny és termékenyítő, hanem termékenyülő talaja is, mert a közönséggel való tartós együttélés kölcsönhatásokat is szült: a közönség is hatott az Életjelre. Nem kellett sokáig várni a minőségi változásokra. Mítosz született.

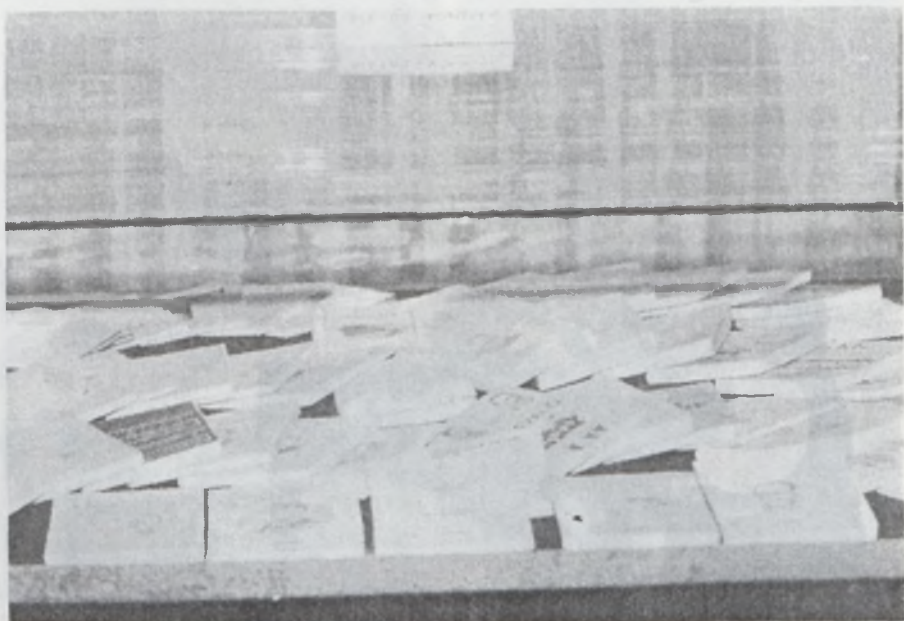
Papillon Judit és Baráth Emília

az Életjel mítosza, amelyet olyan emberek nemesítettek meg áldozatkész munkájukkal, mint Dévavári Zoltán, Horváth Emma, Lévy Endre és mások. Ez már nemcsak az élet jele – mondták –, hanem az élet maga.

Dicsérni akarom az Életjelt, nem temetni. És dicsérni akarom Dévavári Zoltánt, aki szülővárosában – és azon túl is – fölbecsülhetetlen értékeket teremtett. Felkutatta Kosztolányi Dezső, Csáth Géza és Schwalb Miklós hagyatékban maradt kéziratait, sajtó alá rendezte Dettre János cikkeit stb. És – ahogyan Fekete J. József kritikuskunk utal erre – Vajda Gábor irodalomtörténész észrevétele szerint Dévavári Zoltán Szentelekyvel együtt vallja, hogy mindekelőtt fontos a magyar nyelvű írásbeliség, bármilyen is legyen a színvonala, vagyis hogy „az értékelés másodrendű feladat, és legfőbb ismertetés formájában hasznos”.

Elindította útjára később az Üzenet című folyóiratot is, de azért határtalan munkabírással, makacssággal tartotta életben munkatársaival az élőűjságot. Dévavári Zoltán tudta, hogy az Életjel tudósít valamiről, ami több önmagánál – és az Életjel minden évben, minden hónapban célba érhetett. Könyvvel, rendezvénnyel, színielőadással, szavalatokkal. Nélkülözhetetlen krónikása lett a művészeteknek, hírnök volt – ma is az –, és missziót végez – ezt vállalta magára.

– Több, mint ezeröttszáz rendezvény, 76 Életjel-könyv, mintegy félszáz miniatűr kiadvány, hat évkönyv: ez az elmúlt negyven esztendő mérlege – mondja. – Akár tetszik ez valakinek, akár nem, mégiscsak tagadhatatlan, hogy a legfon-

Miniatűr sorozatunk harmincévi termése

tosabb időszakban – gondolok most a 60-as, 70-es és 80-as évekre – a legtöbb életrevaló, művelődéssel kapcsolatos kezdeményezés az Életjelből indult ki. Hiszen a városnak soha korábban nem volt önálló folyóirata (az Üzenet huszonnyolc esztendeje jelenik meg), egy olyan irodalmi élőújtsága, amely – tudomásom szerint – példa nélküli Kelet-Közép-Európában, de könnyen lehet, hogy egész Európában is. Sok százan léptek föl a rendezvényeken és sok száz fiatalnak nyújtottunk pódiumot, bemutatkozási lehetőséget – a nézők száma pedig több százezerre rúg. Az Életjel vállalkozott arra, hogy a hagyományörzés szellemében átmentse az utókor számára a Szabadkán született és innen elszármazott, valamint a városba költözött írók hagyatékát, azon munkáit, amelyek értéket képviselnek. Ezért indítottuk el 1968-ban az Életjel Miniatűröket mint sorozatot, amelyben eddig mintegy félszáz könyvecske jelent meg: „írott portré” művészeinkről. Úgy érzem – folytatja –, hogy az a munka, amelyet négy évtizeden át kifejtett a szerkesztőség, jelentős: az Életjel nagymértékben hozzájárult a város művelődési élete értékeinek megismeréséhez. Ezek az eredmények megkerülhetetlenek lesznek mindazok számára, akik majd megírják egyszer a város e századi művelődéstörténetét – mondja Dévavári Zoltán, akinek szerteágazó munkássága sokáig visszhang nélkül maradt, pedig annak idején a Magyar Népköztársaság is kitüntette.

Dévavári nemcsak a múltat kutatta, hanem „mozgósítani”, szervezni is tudott, és még mennyit tudna alkotni, mennyi értéket tudna fölcillantani – ha hagyták volna, ha hagynák. Mi, innen, mégis még sok-sok termékeny esztendőt kívánunk, és elsősorban jó egészséget a napokban hetvenéves Dévavári (Dér) Zoltánnak. Az, Életjel pedig fogadja hálánkat...

BARÁCIUS Zoltán

(Családi Kör, 1998. október 29.)

A NEGYVENÉVES ÉLETJEL ÉVFORDULÓJÁRA

1998. október 28-án ünnepelték Szabadkán az élőújtsága évfordulóját. A jubileumi esten Skenderović Horváth Teréz, Dudás Károly, dr. Bori Imre, Brenner János, Lazar Merković, valamint a zeneművek és a „szép szó” köszöntötték az Életjelet. Dévavári Zoltán *Hagyomány- és értékörzés* c. írását Barácius Zoltán olvasta fel.

Az Életjel alapítóját, Dévavári Zoltánt Kopeczky László *Fénykor* c. írásával köszöntjük. Az író a gimnáziumi években már főszerkesztői szerepet vállaló osztálytársra emlékezik (Megjelent: a szabadkai gimnázium 1991-es Évkönyvében).

Az olvasók öröme az új szabadkai könyvesboltban (volt Napredak) a régi és újabb Életjel-könyvek is hozzáférhetővé, megvásárolhatóvá váltak.

(Új Kép, 1998. november)

SZÁZEZER SZÉP SZÓ AD ÉLETJELET RÓLUNK

Szerdán alkalmi műsorral köszöntötték

a negyvenéves élőújságot

Pontosan negyven évvel ezelőtt, 1958. október 28-án este 7 órakor, itt a Városi Könyvtárban hangzott el az Életjel irodalmi élőújság első száma. Erre az évfordulóra emlékezünk most ezzel az ünnepi műsorral – hallottuk Gubás Ágota műsorvezetőtől a szerdai jubileumi rendezvényen.

Skenderović Horváth Teréz, a Szabadegyetem programigazgatója arról szólt, hogy a negyven év alatt sok-sok ezer szép szó fonódott össze, s az Életjel a város művelődéstörténetének szerves részét képezi. Az évtizedek alatt számos magyar ajkú fiatal nemzeti azonosságtudatának kialakításához járultak hozzá ezek a sokrétű rendezvények, s a Szabadkán élő népek és nemzetiségek valóságos kincsestárává váltak.

Dudás Károly író, a Szabad Hét Nap főszerkesztője arra hívta fel a figyelmet, hogy a tűz őrzőinek milyen fontos szerepük van az élet megtartásában. A tűz őrzői közé tartoznak az Életjel megálmodói, életben tartói is.

Dévavári (Dér) Zoltán, Burkus Valéria, (a néhány éve elhunyt) Urbán János és Galamb János (aki tavaly óta nincs közöttünk) négy évtizede útjára bocsátották az Életjelet, amely mostanra már igazi mozgalommá, a hagyomány és értékteremtés mozgalmává vált. Meg kell említeni a rendezvényeket, a könyveket, az Üzenet folyóiratot. Dévavári Zoltán mellett köszönet illeti Horváth Emát is, aki számos előadást álmodott meg, s aki nagyszámú tehetség felfedezője.

Dr. Bori Imre akadémikus az Életjel hat évkönyvéről szólt, amelyek honi művelődéstörténetünk meg nem írt, de hiányzó fejezetét alkotják.

Dévavári Zoltán írásban küldte el felszólalását, amelyet Barácius Zoltán olvasott fel:

– Hagyomány és értékörzés – e két fogalomban foglalható össze, amit az Életjel kultúránkért tett e 40 évben. A négy évtized alatt több mint 1600 előadást tartottunk, amelyet legalább 160 ezer néző tekintett meg, s azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy sok száz fiatal lépett fel a különféle rendezvényeken. Nincs olyan irodalmár Vajdaságban, akinek nem szerveztünk szerzői estet. Az Életjel keretében működő Csáth Géza Művészetbaráti Kör – Horváth Emma vezetésével – a magyar, a jugoszláv és a világirodalom színe-javából adott válogatást. Az Életjel két raktárhelyiséget kapott a községtől, és sajnálatos, hogy az ígéretek ellenére nincs saját próbaterme.

Brenner János nyugalmazott újságíró az élőújság negyven évvel ezelőtti első számának színházi rovatában Virág Mihály rendezővel beszélgetett. Most is a színház jelenéről, esélyeiről értekezett.

Azt javasolta, hogy Dévavári Zoltánt a község avassa Szabadka díszpolgárává, hisz kevesen tettek annyit művelődési életünkért, mint épp ő, s neki köszönhető a szabadkai magyar könyvkiadás létrejötte is. Lazar Merkovics író, műfordító szintén az Életjel irodalmi élőújság jelentőségét méltatta, hisz minden mulandó, kivéve a valódi értékeket...

A műsorban fellépett a Pro Musica Kamarakórus, Pekár Tibor hegedűművész, Četković Missuray Erzsébet zongorakíséretével, Karna Margit szí-

nésznő, aki Gulyás József két versét mondta el, Heck Paula pedig Kozma József *Hulló falevél* című világhírű szonát adta elő Silák Tamás zongorakíséretével. Mint elhangzott, a művésznő e fellépésével búcsúzott a közönségtől. A publikum percekig tartó tapsal követelte a ráadást.

Óriási tapsot kapott Horváth Emma is, aki 1964 óta tagja az Életjelnek; fáradhatatlan tevékenységének köszönhető az irodalmi élőlítség munkájának folyamatosága.

Bordás Győző író egy olyan novellájából olvasott fel részletet, amely megjelenésekor elnyerte Dévavári Zoltán tetszését. Kasza Éva egy Kosztolányi-verset mondott. Felléptek az Életjel oszlopos tagjai is: Szkorinné Kollár Ilona, Némedi Imre, Lőrinc Zsuzsanna, Kerkity Olga, aki létrehozta a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesületét, az ifjabb korosztályt Góli Kornélia képviselte. Molczer Mátyás saját szerzeményeit játszotta zongorán, Baráth Emília – Papi-lion Judit zongorakíséretével – népdalokat énekelt.

Utolsó műsorszámként Gál László *Százezer szép szó* című verse hangzott el. Ezt a költő az Életjel fennállásának tizedik évfordulójára írta. A vers első részét Pajor Gizellának az Életjel oszlopos tagjának előadásában hallhatta a közönség, az utolsó sorokat pedig az ifjabb korosztály képviselője, Papp Emese mondta el.

„Megyünk az új tíz év, a végtelen elébe” – írta 30 éve e versében Gál László, s a közönség szerdán este tapsával még sok százezer szép szót, még több tíz évet kívánt az Életjel tagjainak.

MIHÁLYI Katalin

(*Magyar Szó*, 1998. október 30.)

HAGYOMÁNY ÉS ÉRTÉKÖRZÉS

A negyvenéves Életjel ünnepe

Ezt a címet adta az Életjel fennállása negyvenedik évfordulója alkalmából írt beszámolójának Dévavári Zoltán, aki megálmodta és kétségtelenül legtöbbet tette fennmaradása érdekében.

Az egész város számára jelentős évfordulót *Százezer szép szó* címmel az elmúlt szerdán, 1998. október 28-án ünnepelték meg a Városi Könyvtárban, azon a helyen, ahol négy évtizeddel ezelőtt ugyanezen a napon először mutatkoztak be az élőlítség tagjai a közönségnek.

Skenderović Horváth Teréz, a Szabadegyetem programigazgatója kiemelte, hogy ez a művelődési mozgalom azért tudott ilyen hosszú időn át fennmaradni, mert elkötelezettjei abban a meggyőződésben tevékenykednek, hogy a szép szó megtalálja az emberekhez vezető utat, függetlenül attól, milyen nyelven beszélnek, milyen nemzetiségűek és attól, miben különböznek másoktól.

„Az Életjel kétségtelenül e város történetének, kulturális életének szerves része. Ki tudná megmondani, hány száz, netán ezer fiatalember a szellemi műhelyben kapott lehetőséget arra, hogy ápolja beszédkultúráját. Az Életjel úgy ápolta népének sajátosságait, hogy azzal ne sértse mások érzékenységét. Mögötte számtalan szép szó, a sorsok és karrierok soksága sorjázik, amelyek nem

csupán a magyarok, hanem a város többi népének kincsestárává vált – mondta Skederović Horváth Teréz, majd hozzátette, hogy az élőújság a régebben a Munkásegyletem, jelenleg pedig a Szabadegyletem keretein belül tevékenykedik.

Dudás Károly azt mondta Dévavári Zoltánról, Burkus Valériáról, Urbán Jánosról és Galamb Jánosról, hogy az élőújság elindításával egyúttal a „tűz őrzői”-vé váltak. Az Életjel jelentőségéről Bori Imre akadémikus is beszélt, a betegsége miatt távol maradt Dévavári Zoltán beszédét pedig Barácius Zoltán olvasta fel.

Kiemelte, hogy az élőújság szerkesztőit kezdettől fogva hatalmában tartotta a múlt értékeinek a varázsa, jóllehet a körülmények nemigen kedveztek e szándék megvalósításának, mert gyanú kísért minden hasonló megnyilvánulást.

„A korlátozott, szűkös lehetőségek ellenére azonban már indulásunkkor olyan esteket rendeztünk, amelyeken az itt született nagy írókról volt szó, de akiket Magyarországon is akkoriban agyonhallgattak. Kosztolányi Dezső és Csáth Géza emlékét idéztük, akik manapság sokak irodalmi világképének állócsillagai. De rajtuk kívül mások – Somlyó Zoltán, Lányi Sarolta, Dettre János Iványi István és Toncs Gusztáv munkásságával is foglalkozunk... Ugyanakkor élő írók munkái is megjelent miniatűrsorozatunkban, amelyben eddig félszáz portré és önéletrajz látott nyomdafestéket, az Életjel Könyvek sorozatban pedig csaknem száz címszó szerepel.

Némely előadásunk hosszú időre a nézők emlékezetébe vésődtek. A négy évtized alatt mintegy 1600 estet rendeztünk, amelyeket körülbelül 160 000 néző tekintett meg. Sok-sok fiatal lépett fel rendezvényeinket, s több tucatnyi-an közülük a díjak és elismerések garmadájával tértek haza az országos és külföldi vers- és prózamondó versenyekről – írta egyebek között összefoglalójában Dévavári Zoltán.

Ez sokban Horváth Emma tanárnőnek, a Csáth Géza Művészetbaráti Kör vezetőjének köszönhető. Dévavári Zoltán köszönetet mondott az íróknak, színművészeknek, muzikusoknak, képzőművészeknek is, akik hűséges munkatársai voltak az Életjelnek. Visszaemlékezve az indulás éveire és számba véve a jelen gondjait, sajnálattal állapította meg:

„Amennyire örülök a sikereknek, annyira fájdalom, hogy a többpártrendszer bevezetése után alapítónk nem vállalta fel azt a tevékenységet, amelyet az elmúlt időszakban kifejtettünk. Az Életjelnek – az ígéretek ellenére – ma sincsenek saját helyiségei, sem próbatermei. Ennek ellenére tovább tesszük a dolgunkat, abban a reményben, hogy az utánuk jövő nemzedékek még eredményesebb munkáról számolhatnak be egy majdani, mondjuk, a legközelebbi, a fél évszázados jubileumon.

Az jubileumi esten beszélt még Brenner János és Lazar Merković író, fellépett a Pro Musica Kamarakórus, Pekar Tibor hegedűművész, Četković Misuray Erzsébet zongoraművésznő, Karna Magit színművésznő, Silák Tamás zongorista, Horvát Emma, Bordás Győző író, Kasza Éva színművésznő, Szkorin Kollár Ilona, Mátyás Baráth Emília, Krekity Olga, Góli Kornélia, Papp Emese, Papilion Judit és Heck Paula, aki ezúttal búcsúzott el a közönségtől.

Z(latko) R(omić)

(Subotičke novine, 1998. november 6.)

AZ ÉLETJEL VISSZHANGJA I.

ELŐADÁSAINK

IRODALMUNK ÉS A VAJDASÁGI MAGYARSÁG BARÁTJA

*A magyar irodalom műveinek egyik
legtermékenyebb fordítója,
Lazar Merković*

Lazar Merković Szabadkán élő jeles költő, prózaíró és műfordító volt legutóbb a Szabad Líceum vendége. Dr. Vajda Gábor irodalomkritikus bevezetőjében kiemelte, hogy Merković minden időben vállalta kulturális énjét, s következetesen kitartott a valós értékek mellett. Már tizenhét évesen szembeszállt a fasizmussal, amiért koncentrációs táborba hurcolták, s később sem kényelmesedett bele a „szocialista boldogság”-ba.

A jeles vendéggel az írótlárs, Dudás Károly beszélgetett. Életéről, munkásságáról, József Attiláról és Kosztolányi Dezsőről, megjelent és betiltott műveiről, a Kanizsai Írótláborról és sok más egyébről. Lazar Merković nemcsak irodalomunk barátja, állapította meg, hanem a vajdasági magyarság jó barátja is.

Molcer Mátýás egykori találkozásait idézte fel, majd felolvasta néhány Merković versfordítását.

A Városi Könyvtárban megtartott jól sikerült esten a Horváth Emma tanárnó által összeállított irodalmi válogatással léptek fel az Életjel szavalói.

(Szabad Hét Nap, 1995. január 19.)

IRODALMUNK JELES TOLMÁCSOLÓJA

Lazar Merković író, költő, a magyar irodalom szakavatott tolmácsolója. Mint dr. Vajda Gábor bevezetőjében a szerdai Szabad Líceum esten kiemelte: Merković példát mutatott, amikor 1943-ban szembeszállt a fasizmussal, s nem kényelmesedett bele a szocialista boldogságba. Mindig vállalta kulturális énjét és kitartott az általa korábban is tisztelt értékek mellett. Dudás Károly műsorvezetői kérdésére a jeles műfordító elmondta, már gyermekkorától ismeri Kosztolányi munkásságát, József Attila verseivel a háborús években, a fogházban került kapcsolatba. Ez utóbbi költőtől azóta mintegy 3000 verssort fordított le. Az is kiderült, hogy van egy betiltott verseskötete is Lazar Merkovićnak, egy dachau-i út után született versciklusról van szó, amely azért nem jutott el az olvasóhoz, mert az illetékesek úgy vélték, egy „nagyhorvát nacionalista” könyvét nem lehet kiadni.

Nagyon szereti Szabadkát, amely, mint mondja Európa volt, az ma is, az is marad. Az itt élő nemzetek képviselői közösen építették, szellemi síkon is.

Lazar Merković lényét a finom humor, a derűs bölcsesség jellemzi, s úgy véli, a „borúra jön a derű”.

Molcer Mátyással felidéztek a közönségnek megismerkedésük történetét. Molcer felolvasott néhány Merković versfordítást, amelyet ő ültetett át magyar nyelvre.

Felléptek az Életjel tagjai is: Losonc Gyula, Góli Kornélia, Laki Lilla, Oláh Celesztina, Péter Angéla, Zsoldos Kristóf (az irodalmi összeállítást Horváth Emma rendezte).

m. k.

(Magyar Szó, 1995. január 13.)

TOVÁBBGONDOLÁSRA KÉSZTETŐ ÍRÁSOK

Az Értelmiségi vártán című könyvet
mutatták be szerdán Szabadkán

– Gubás Jenő könyve az utóbbi néhány év publicisztikai írásaiból állt össze, a jugoszláviai magyarság sorsát taglaló esszéket és vitacikkeket tartalmazza. Szemlélete átfogó és előrelátó, még ha a történelem szeszélyes vargabetűi miatt egyes részek már átértékelésre szorulnak is. Dr. Gubás szerint a vajdasági magyarság az értelmiség pártatlan fölviágosító munkája révén szervezheti meg életét úgy, hogy előrehaladhasson. Azt vallja, hogy cselekvő értelmiségre van szükség. Gubás Jenő nem dől be a személyeskedéseknek, sőt óva int ezektől. Könyve az utóbbi évek egyik legjobb kiadványa – hallottuk szerdán Szabadkán dr. Vajda Gábor kritikustól, a Szabad Líceum és az Életjel közös rendezvényén, amelyen, az *Értelmiségi vártán* című könyvét mutatták be. Lőrinc Zsuzsanna és Németh János olvasott fel részleteket az esszékből, vitacikkekből. Kiss Árpád szavaló pedig Reményik- és Faludy-verset mondott.

Hózsá Éva magiszter az „értelmiség” és a „minőség” fogalmak összetartozását emelte ki Gubás Jenő írásaiban. Olyan könyvről van szó, amely a befogadót gondolkodásra, vitára sarkallja, állásfoglalásra készíteti.

Dr. Sefcsich György mérnök szólt arról, hogy a reálértelmiség soraiból kevesen válnak a közszereplést, a többség úgy érzi, akkor cselekszik a legjobban, ha „teszi a dolgát.” Elmondta azt is, hogy dr. Gubás írásaiban sem tud megszabadulni az orvosi gondolkodástól, a humanizmustól, embeccentrikus, s nem hagyta magát soha szélsőségek felé sodorni. Mint hangsúlyozta, könyvében egyértelműen foglalkozik a vajdasági magyarság sorskérdéseivel, egy mindannyiunkat érintő gondolatkörrel: azzal, hogy az elszegényedés, sorvadás, fogyatkozás talán megállíthatatlan.

(Szerbiai hírlap, 1998. november 6.)

Dr. Hódi Sándor pszichológus azt boncolgatta, hogy miért az érdektelenség az értelmiség körében. Felszólalását azzal zárta, hogy állóvízben, pocolyában topogunk, de ezt a kocsit biztosan kilöki az a lendület, ami a történelemben mindig az előrevívő erő volt.

A műsorvezető Németh János azzal zárta az estet, hogy a szerző elérte célját, e könyvbemutatón a résztvevők arról beszéltek a legjobbat, amiről ő ír. S minden bizonnyal továbbgondoljuk írásait.

m. k.

(Magyar szó, 1995. március 5.)

BATA JÁNOS SZABADKÁN

járt január 25-én. A Szabad Líceum és az Életjel vendége volt a fiatal horgosi költő, műfordító. A Városi Könyvtárban lezajlott író-olvasó találkozóra abból az alkalomból került sor, hogy nemrég jelent meg az alkotó második verseskötete. *És vannak még szavak* címmel.

A verseskötet a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma, valamint a tóthfalui Logos grafikai műhely anyagi támogatásával látott napvilágot, mint magánkiadás, s a költő 1985–1993. évi költeményeit tartalmazza. Magában foglal néhány olyan verset is, amely az első, a '91-es kiadású *Korom* című kötetben „öncenzúra” és külső sugallat hatására nem kerül(het) be.

Az irodalmi esten, amelyet Vajda Gábor nyitott meg, az Életjel versmondói előadásában hallhattunk néhány költeményt Bata János opusából. Elhangzott például a *Levél barátomnak a bujdosásba, Öregasszonyok, „Békehírt határtalanul” – Sütő Andrásnak a*

*Bata János szerzői estje egy költszet létjogosultsága mellett tett hitet
(Lőrinc Zsuzsanna, Bata János, Krekity Olga)*

Vajdaságból, *Egy szögén végvári vitéz panaszkodásai* című versek. A műsört követően pedig a költő vallott eddigi munkásságáról, pályafutásáról, a kötet megjelenése körüli nehézségekről, a mai fiatal vajdasági költők, írók helyzetéről, valamint terveiről. Többek között elmondta azt is, hogy egyelőre „pihenteti a lantot”, azaz műfordítással foglalkozik, a kortárs osztrák irodalomból készíti egy válogatást.

(k. o.)

(Szabad Hét Nap, 1995. február 2.)

SÜKET(EK)NEK A HARANGSZÓ

Subjektív élménybeszámoló
egy könyvbemutatóról

Gubás Jenő: *Értelmiségi vártán*. Szabadka, Szabadegyetem díszterme, 1995. március 1-én, 17 óra 17 perctől 19 óra 27 percig

(...)

„Testvéreim, bizony nem élünk jól mi,
nem apáinknak tetsző életet,
de aki másképp tehetne helyiinkben,
az vesse ránk az első követ!
Minden percünk kínzó kiegyezés:
ahogy lehet!”

(...)

(Reményik Sándor: *Ahogy lehet* – elmondta Kiss Áprád, a vajdasági előadóművészet nagy reménysege, fiatalos hévvel, életkorát meghazudtoló érettséggel.)

Németh János műsorközlő, beszélgetésvezető, időnként felolvasó az alkalomhoz illően öltönyre, nyakkendőre cserélte megszokott ing-pulóveres viseletét. Lekonferálja a verset, majd megkéri dr. Vajda Gábor irodalomkritikust, a Szabad Líceum házigazdáját, mint a könyvbemutató egyik szervezőjét, hogy tartsa meg bevezető előadását. (A másik szervező, az Életjel lelke, Dévavári Zoltán a közönség közé vegyül, később sem kér szót, pedig az élőújság sorozatának 54. darabjaként jelent meg a kötet. Néma maradt Molcer Mátyás zongoraművész, zeneszerző, költő, műfordító, akinek illusztrátorként szintén köze van a könyvhöz.)

Dr. Vajda Gábor: „Gubás Jenő könyve az utóbbi néhány év, főleg a Napló című hetilapban közölt publicisztikai írásaiból állt össze. Műfajukat nézve ezek az írások a jugoszláviai magyarság sorsát mérlegelő esszék és vitacikkek. Legtöbbször a pillanatnyi körülmények ihlették a szerzőt hozzászólásra, viszont letisztázott koncepcióval aligha rukkolhat elő az ember nálunk, a sok, eddig takargatott, elszorító konkrétummal csak mostanában és fokozatosan ismerkedhet meg. Ennek ellenére Gubás Jenő szemlélete akkor is meglepően átfogó és előrelátó, ha egyes régebben született szövegei ma már kisebb kiigazításra szorulna a történelem szeszélyes vargabetűi, átértékelései miatt.”

(Részlet a szerző előszavából: „Biztos, hogy vannak a könyvnek olyan megállapításai, amelyek nem állják ki az idő kritikáját, még akkor sem, ha a papírra vetésükkor, az akkori ismeretek birtokában e vélemények látszottak helyesnek és logikusnak. Természetesen egy megfelelő történelmi távlatból visszatekintve majd pontosabban ítéli meg és értékei az utókor.”)

Dr. Vajda Gábor: „Gubás írásait az ugyanakkor az eszménynek áldozó érvelési szenvedély teszi tartós értékűvé. Szerzőnk, sokoldalúan művelt orvos lévén, értelmiség-központú gondolkodó. annál inkább ragaszkodik a minőség elvéhez, minél csüggesztőbbnek

találja nemzeti kisebbségünk valóságát. Alapgondolata szerint a Vajdaság magyarsága csupán az értelmiség pártatlan fölvilágosító munkája által szervezheti meg önmagát és létét úgy, hogy a szinte minden területen jelenlevő pusztulásnak a folyamata megszűnjön. Ezzel azonban Gubás nem az ellenségévé, hanem pusztán a kritikusává válik a VMDK-nak, újabbán a VMSZ-nek is, ugye. A pártiszervezettel kapcsolatban, az értelmiségiek többségével szemben neki nem pozícióföltés miatt, vagy közönyösségből következően voltak kifogásai, hanem mert belátta a többszempontúság szükségletének fontosságát, fölismerte az elbürokratizálódás jeleit.

(...) Cikkfrónk nem azért válhat a hivatásától távolabb eső tudományok dilettánsává, mert csak az általa ismert vonatkozásokhoz szól hozzá, s amit állít, azt tényekkel, illetve érvekkel támasztja alá. Nem dől be a személyeskedés kísértésének. Azoknak a sértő minősítésétől is óvva őv, akik szerinte is elsősorban felelősek azért, hogy a vajdasági magyarság lélekszáma rohamosan csökken, mivel az anyagi helyzete és kulturális állapota egyre mélyebb válságba kerül. Tapintata következtében részben önellentmondásba is kerül. Egyrészt ugyanis az újvidéki intézményeket és azok embereit humanista okokból ott hagyná, ahol vannak, másrészt viszont a VMDK hármass autonómiakonceptióját vállalva, kimondatlanul is Szabadkát növesztené központtá. De lehet, hogy ez csak paradoxon, ugyebár, mert a cselekvés ritmusát illetően nem radikális, hanem reformista Gubás Jenő szemlélete. De vajon, akaratlanul is nem álhumanista-e ez a hozzáállás? Mert ha sok vonatkozású nyomorúsága miatt valóban oly nagy mértékben megoldásra váró a vajdasági magyarok kultúrája, ahogyan azt Gubás Jenő is ecseteli, akkor a cselekvésnek is radikálisnak kell lennie! Vagyis, úgy lennének a legkevésbé emberellenesek, ha a vajdasági magyarság kultúrintézményeit áthoznánk Szabadkára, vagy pedig itt alakítanánk meg őket. (...) Valójában Gubás sem tartja megbíráhatatlannak az újvidéki magyar szaktekintélyeket, csak mivel nem érzi magát otthonosnak az irodalom és a humán tudományok területén, a körütekintés fontosságára figyelmeztet. (...) Idézem: »Az azonban bizonyos, hogy ennek az értelmiségi csoportosulásnak a vajdasági magyarságért való kiállása nem volt a legmegfelelőbb. Viszont azt is el kell ismerni, hogy ez a maroknyi humán értelmiség 45 év alatt teremtett egy meghatározott értékű kultúrát, amelynek fontos szerepe van az egyetemes magyar kultúrában, és kivívta azt a tekintélyt, amellyel ez a magyar diaszpóra büszkélkedhet. Hogy a lehetőséghez viszonyítva mennyire volt ez eredményes, az nézőpont és fölismerés kérdése. Különben is ez a kérdés a problémának csak az egyik mellékága, hiszen ez a fölshínen működő, látható és érzékelhető kulturális tevékenység – amely magát tömjénezve, díjakat alapítva és azokat saját magának osztogatva a mai hivatalos vajdasági magyar kultúrát jelenti –, tulajdonképpen a jéghegynék a csúcsát képezi. A vajdasági magyar értelmiség nagyobbik részét a mélyben rejlő, jóval nagyobb tömeg alkotja.«

Ennyit kivonatosan dr. Vajda vitaindítójából, amire – ha nem is közvetlen hozzászólásként rímelődött rá, vagy villantott meg más szempontokat Hózsza Évának a kötetet méltató írása, a gyűjteményből való néhány cikk idézése, vagy éppenséggel dr. Sefcsics György hozzászólása, aki reálértelmiségi léte, a szerzőhöz fűződő több évtizedes barátság jegyében már-már lírai vallomásban hozta emberközelbe a „nagy műveltségű régi-módi értelmiségit”, ahogyan dr. Gubás jellemezte. Miután vázoltuk e jelentős publicisztikai gyűjtemény körvonalait, a kötet tartalma pedig azért nem ismeretlen állandó olvasóink előtt, mert az írások zöme éppen a Naplóban jelent meg, időzzünk el egy kicsit egy humán értelmiséginek, a pszichológiai tudományok doktorának a könyvbemutatón elhangzott, a realitások talajára vissza-visszarángató méltatásánál!

Dr. Hódi Sándor: „... Gubás Jenőre, akinek írásait régóta ismerem, nyomon követtem, akkor figyeltem föl igazán, amikor a szárszói gondolata a Naplóban megjelent, amikor szorgalmazta a vajdasági magyar értelmiség összejövését, akár Szárszó, akár lakiteleki minta szerint. Ha az időm megengedte volna, már akkor szerettem volna írásban válaszolni, hozzászólni ehhez a kezdeményezéshez, hisz, ahogyan azt maga Gubás Jenő is megírta, '89-'90-ben, amikor a nagy földindulással mi, vajdasági magyarok is mégiscsak

talpra álltunk, lábra szökentünk és megpróbáltuk saját sorsunkért a felelősséget vállalni, akkor ebből a csatasorból kimaradt és máig hiányzik az értelmiség, vagy legalábbis ennek jelentős része, amelynek ebben olyan szerepe van, vagy lehetett volna, amitől a mi megmozdulásunk más kimenetelt nyert volna. Ez vitathatatlanul így van, mint ahogyan dr. Gubás pontosan diagnosztizálja azt is, hogy hogyan és miért került kátyúba az önszerveződés irányában történt eddigi erőfeszítés. Amikor ez a szárszói gondolat meghiúsult, és én most nagyon nehezen éltem meg az idej tóthfalusi kudarcot is, mert voltak itt elmaradt meghívók, egyéb irányú elfoglaltságok, átfedések is –, de az igazság az, hogy nincs érdeklődés, nincs motiváltság, késztetés és érdekeltség – azt hiszem, ez utóbbi a helyes kifejezés – arra, hogy a vajdasági magyarság kiművelt koponyái leüljenek így, egy terembe, mint itt most – számomra az a szívdobogató, hogy itt ilyen sokan jelen vagyunk, és ez azt jelenti, hogy ez nyert ügy lesz a végén –, de ha csak hármán, ötven jövőnk össze, az se kell, hogy elriasszon senkit. Szóval, ha így összejönnének, és ahogyan azt Gubás Jenő már sokszor megfogalmazta: kérdéseket felvetve és megválaszolva mindent megvitathatnánk az egészségügytől a gazdaságig, a művelődéstől a közoktatásig, vagy még tovább. Engem is, mint őt, nyugtalanít, hogy miért nem ment ez eddig, miért nem megy most, és itt – szerintem legalábbis – néhány kijózanító dologgal kell szembenézni. Én úgy látom a helyzetet, hogy az értelmiségi is egy olyan élőlény, akinek meg kell élnie valamiből. S mi az, amit az értelmiség a piacra dobhat? A szaktudása, ha van neki ilyen, a szakterület, amin él és dolgozik, és ezért, amikor túlságosan erősen sarkítva hangzik el olyasmi, hogy a vajdasági magyar értelmiség jelentős része szakbarbár, nem vállal közéleti szerepet, nem foglalkozik a magyarság sorskérdéseivel, akkor bennem felmerül a kérdés, hogy megtérül ez valahol? Ebből megél? Van erre a közösség részéről reális igény, fizetőképes kereslet? Mert hiába szépítenék a dolgot, minden nemzetnek, népcsoportnak, emberi közösségnek, társadalomnak, ha szüksége van értelmiségre – márpedig értelmiség nélkül úgyis zsákutcába kerül –, akkor ezt az értelmiséget, nyersen és őszintén fogalmazva: el kell tartania, meg kell fizetnie, munkába kell állítania!

(...) A mi vajdasági magyarságunkat – s most itt kerültem a szót, hogy azt mondjam: közösségünket, mert fájdalom, az elsődleges problémák ott kezdődnek, hogy a történelem mindig közénk csapott, szétkergetett, felmorzsolta bennünket, különösen a képződő új értelmiséget, amely emiatt sohasem tudott igazán generációról generációra hagyományokat átörökíteni, értékeket, szemléletmódot megmenteni, gyökeret eresztetni – talán ez a vész, ez a helyzet, amelyben élünk most kezdte „összefofozni”, kezdte tudatosítani egymásra utaltságunkat. És az értelmiség egy része, valahol felismerve az idők szavát, a saját kötelességét, azért teszi a dolgát úgy, ahogyan Gubás Jenő és mások is, akik ezt a kérdést szívfűgyűknek érzik. (...) Jelenlegi helyzetünkben, ebben a történelmi pillanatban, a megosztás onnan ered, hogy az értelmiség egy része Belgrád felől remél még mindig egy kis pénzt, a másik része Pest felé kacsingat és onnan remél pénzt. Azok a gondolatok, amelyek felvillantak, hogy nekünk itt a kisvállalkozók köréből vagy a gazdaság majdani beindulásával hátha lesznek majd mecénásaink, gyönyörű elképzelések, de hát mindkét olyan távoli és messze még! Lenne itt megoldás! El tudnánk mi ezt rendezni az autonómiával, ahogyan Dél-Tirolban: a megtermelt javaknak csak 10%-a menjen Belgrádba, 90%-a maradjon itt! Ez működik Európában, az Európai Közösségben. De amit magunknak oly bőkezűen adnak, errefelé erről szó sem lehet! Most hoztak létre és íratnak alá olyan kisebbségi keretegyezményeket, amelyek mindenből kiforgathatnak bennünket. Ki vagyunk szolgáltatva azok kényének-kedvének, akikhez a sors odacsapott bennünket. (...) De legalább kérjük, követeljük azt, ami tőlünk kétszáz kilométerre él és működik! 23 évig harcoltak melleleg ők is érte, mi két év után csüggedten azt mondjuk, nem kell, úgy sincs semmi alapja!? Mert az a folyamat, az a kelet-közép-európai átalakulás – amely, mint az ár, kilépett medréből és sodort minket is magával –, megállt és posványosodik minden. Nincs mozgás. Ebben az állóvízben, ebben a pocsolyában topogunk mi is és értelmiségünk is, amely a legkevésbé képes arra, hogy a történelem elakadt kerekét kilökje ebből a

kátyúból. Biztos, hogy ki fogja lökni holnap ugyanaz a lendület, amely korábban is mindig előbbre vitte a történelmet!”

Ennek az egyelőre inkább csak az életöszön sugallta optimizmusnak természetesen nagyobb lenne a fedezete, ha az értelmiségi vártán nem állnának külön-külön a Gubás Jenők egymagukban. Ha a vészharangot azok is meghallanák, akik most megjárták a süketet, vagy a sértődöttet. Akik kérik magukat, udvarolhatnak maguknak és nyafognak. Akikért – velünk együtt – több éve szól a (vész)harang.

Ne kongassa hát dr. Gubás Jenő hiába!

SOLTIS Gyula

(Napló, 1995. március 8.)

HOLDFÉNYPALÁNKON

címmel az elmúlt kedden, február 28-án a Városi Könyvtár olvasótermében emlékeztet tartott az Életjel Utasi Mária költő halálának 10. évfordulója alkalmából. Az irodalmi összeállítás szervezője Horváth Emma tanárnő volt, a költeményeket pedig az irodalmi élőlítség tagjai (Csikós Pajor Gizella, Krekity Olga, Mikuska Zsolt, Oláh Celesztina, Patyi Beáta, Roznyik Andrea, Szénási Kornélia, Vida Ágnes és Zsoldos Kristóf) tolmácsolták. Zongorán a zeneiskola növendéke, Papp Ágnes játszott.

Az elhangzott versek után a közönség két jeles vendéget köszönhetett: dr. Utasi Csaba irodalomtörténészt, azt újdéki Magyar Tanszék tanárát, a költő bátyját, valamint Bence Erika tanársegédet.

Utasi Csaba Vörösmart, a szülői ház és a gyermekkor emlékét elevenítette fel, vagyis arról a milióról beszélt, amely meghlette hűgát, és amely táplálta, gazdagította a költő versbeli világgképét. Hallhattuk az *Évgyűnik* című prózaverset, az *Emberek és farkasok* c. esszét, valamint az indulást és pályakezdést megéneklő költeményt, *Az elszegődés* címűt.

Ez utóbbi műre, valamint a posztumusz megjelent verseskötetre (*Vízmosta jel*) támaszkodva méltatta Bence Erika Utasi Mária munkásságát, hangsúlyozva költészetének ellentmondásos tarkaságát. Az 1970-ben megjelent *Hajnali ravatal*, valamint a '79-ben napvilágot látott *Égő ezüstben* című kötet verseiben a tökéletes forma és képi kifejezőerő található a látomásos, szinte kibogozhatatlan élményvilággal csakúgy, mint a balladai titokzatosság a gondolati vers magas szárnyalásával.

(Szabad Hét Nap, 1995. március 9.)

NÉPI ÉLETÜNK KUTATÓJA

Szardán bemutatták Beszédes Valéria

új könyvét

– A néprajz a kollektív önismeret sajátos és fontos formája. Lehetőséget ad, hogy minél többet megtudjunk múltunkról, jövőnk érdekében – hallottuk szardán dr. Vajda Gábortól, a Szabad Líceum vezetőjétől Beszédes Valéria néprajzkutató *Emberek és otthonok* című könyvének bemutatóján. A Városi Könyvtárban megtartott eszen a Csáth Kör tagjai olvastak fel írásaiból, s a közönség gyönyörű népdalokat hallott a Tücsök zenekar és az Énekmondó együttes előadásában.

Silling István néprajzkutató méltatta. Beszédes Valériának, a népi építészet ismert kutatójának, a népi vallásosság szakavatott feltárójának a munkásságát. Hazai néprajzku-

tatásunk egyik ismert házszakértőjéről van szó, aki hajlékaink belső világának is nagy figyelmet szentel. Ha Valéria folytatja kutatásait, szomorú képre lel: az egyre inkább elnéptelenedő tisztaszobák, üres hambárok világára.

Mint Beszédes Valéria kifejtette, jelenleg a szakrális emlékhelyek témaköre érdekl. Nepomuki Szent János-szobor szinte minden bácskai helységben van. Sorozatgyártásban készült munkáról van szó, de az ott élő emberek számára fontos, mert identitásukat jelenti. Ezért kell vigyázni e tárgyakra.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. március 11.)

KÖNYVISMERTETŐ

Bogdán József egyházaskéri (verbicai) papköltő harmadik, legújabb verseskötetének, a *Szívzörejeknek* a bemutatására került sor március 15-én a Városi Könyvtárban a Szabad Líceum és az Életjel szervezésében. A költő munkásságát dr. Vajda Gábor méltatta, hangsúlyozva, hogy ő egyike azoknak, akik elsőként emelték fel szavukat az esztelen polgárháború ellen; költői képekkel mutatott rá a gyűlölködés és öldöklés szörnyű következményeire.

Ezt követően Tóbiás Krisztián, a csókai vegyészeti középiskola tanulója néhány mezenésített Bogdán-verset adott elő gitáron, majd a Csáth Kör szavalói – Mikuska Zsolt, Szénási Kornélia, Vida Ágnes és Zsoldos Kristóf – felolvasták a szerző jelentősebb alkotásait, amelyek belső világáról később maga a költő szolt a vele folytatott beszélgetés során.

*Harmath Károly ofm, Bogdán József és Krekity Olga
a Szívzörejek szabadkai bemutatóján*

Az irodalmi estet megelőzően az Agapé Könyvkiadó két évtizedes tevékenységéről dr. Harmath Károly ferences-rendi atya, az Agapé egyik alapítója beszélt.

A könyvkiadó eddig megjelent köteteiből vásárolhattak az érdeklődők az olvasóterem előcsarnokában megrendezett rendhagyó könyvbemutatón.

(Szabad Hét Nap, 1995. március 23.)

NEM KÖZÉPISKOLÁS FOKON... Szabadkai tanárok beszéltek József Attiláról

Rendhagyó irodalmi est volt kedden a szabadkai városi Könyvtárban József Attila születésének 90. évfordulója alkalmából. Hiányoztak, akik illemből, megszokásból jelen szoktak lenni a különböző rendezvényeken, eljött viszont több középiskolás, egyetemista, nyugdíjas, tanár, orvos, jogász, akiket a József Attila iránti tisztelet és verseinek szeretete vonzott ide. Dr. Vajda Gábor, a Szabad Líceum vezetője József Attila-élményükről faggatta Hózsá Éva, Horváth Emma, Megadja Ida és Viktor Györgyi középiskolai tanárokat.

Megadja Ida arról beszélt, az elterjedt József Attila-képből hiányzik, hogy költészetben, különböző korszakaiban jelen van az Isten. Természetesen olyan Isten, ahogyan ő elképzelte... Horváth Emma érettségi dolgozata azzal kezdődött, hogy „Nagyon szeretem József Attilát”, Viktor Györgyi azt taglalta, irodalomórán még mindig nincs meg a módja, hogy költészetét teljes gazdagságában, sokszínűségében megmutassák. Hózsá Éva számára József Attilát tanítani nem munka, hanem kaland. József Attilát csakis nyitottan kell tanítani.

Ismert József Attila verseket hallottunk Nagy Kanász Andrea, Góli Kornélia, Zsoldos Kristóf, Péter Izabella előadásában. A versmondók között volt Korhecz Imola is, aki ötven résztvevő közül a legjobbnak bizonyult, s első díjat kapott Tatabányán, a József Attila Vers-, Énekeltvers- és Prózamondó Versenyen.

A költészet napján rendezett est kellemes hangulatát Balázsevy István gitárjátéka tette teljessé.

m. k.

(Szabadkai Rádió, 1995. április 12. – Magyar Szó, 1995. április 13.)

A NÉPI IMÁDSÁGOKRÓL

Az archaikus népi imádságokkal a 70-es években kezdtek el a szakemberek komolyabban foglalkozni. Az egyik legkiválóbb gyűjtő Silling István, akinek nemrégiben két könyve jelent meg e témakörben. Csütörtökön az Életjel-esten dr. Barna Gábor, a szegedi József Attila Tudományegyetem docense az ő gyűjtéséből kiindulva adott kiváló történelmi áttekintést e kérdésről. Magyar, szerb és bunyevác népi imádságokat is hallhatott a közönség, ami jó alkalom volt az összehasonlításra: mi az, amiben hasonlítanak, és miben különböznek e szövegek. A műsorvezető Beszédes Valéria néprajzkutató volt.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. június 13.)

Silling István és Barna Gábor, az archaikus népi imádságok szakértői

HAVON DELELŐ SZIVÁRVÁNY

Korhecz Imola előadóstájékoztató

Kedden este a Városi Könyvtárban Korhecz Imola önálló estjén a felnőttek belefedeztek a mesehallgatásba. Az egyik, amit hallottunk, *Melyik a jobb, a szöröncsége vagy a boldogság* című népmese volt, a másik pedig Illyés Gyulától a *Mese az állatok nyelvén tudó juhászról*. Jó lenne, ha Imola megkapó előadásában minél több gyerek hallhatná ezeket a meséket. Goethe a *Villi király*, Émile Verhaeren *A szél*, Weöres Sándor *Dob és tánc*, Nagy László *Kiscsikósirató* című versét hallhattuk, valamint részleteket a Havon delelő szivárványból. Balázsevy István gitárprodukciója és Farkas Csongor némajátéka is hozzájárult az est színvonalához.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. június 15.)

HAVON DELELŐ SZIVÁRVÁNY

Kedden, 13-án a Városi Könyvtárban Korhecz Imola önálló estjén telt ház előtt tett tanúbizonyságot kiemelkedő tehetségéről. A szebbnél szebb meséket a felnőttek is nagy élvezettel hallgatták. Az esten Balázsevy István gitáros is közreműködött.

(Szabad Hét Nap, 1995. június 22.)

MOZGÓ MESEBOLT

Sziráczy Katalin gyermekműsorai

Sziráczy Katalin színésznő gyermekműsoraival – a *Mozgó mesebolt* és a *Játsszunk most együtt!* című magyar, valamint a *Punjuće igralište* szerb összeállítással – járja a vidéket. Számos kis bácskai, bánáti faluba is eljutott, sőt Dél-Magyarországon is több helyen fellépett, óvodásoknak és alsósoknak készült programjával.

– Az ötlet onnan ered, hogy a színházban gyakran meg sem kellett szólalnunk a színpadon, de szükségét éreztem a szövegtanulásnak. Így született meg a *Mozgó mesebolt*, Zelk Zoltán, Weöres Sándor, Csukás István verseivel. A *Játsszunk most együtt!* Kántor Péter ötletgazdag, csodálatos verseivel, két svéd költőnek a családról szóló megkapó sorával, valamint költőink közül Böndör Pál, Tari István és Szűgyi Zoltán szövegeivel hívogat. Nagyon szépen fogadták a műsort, újszerűen hat a gyerekekre. A kicsinyeknek élmény, hogy kezükbe vehetik a bábokat, részt vesznek a jelenetben – hallottuk a művésznőtől. – Nyáron, ha valamely táborba hívnak, illetve valamilyen ünnepségre ilyen jellegű műsor kell, szívesen elmegyek. Az önkormányzattal, illetve a Kosztolányi Színházzal megbeszélések folyik arról, hogy vasárnapi matiné keretében a palicsi szabadtéri színpadon játsszam a műsort, valamint ha csoportok kérik hétköznap is felléphessenek. Amennyiben ez megvalósul, a közönség időben értesül róla.

Sziráczy Katalinnak, van egy „meredek” ötlete:

– Az Életjelnek van egy állandó, hatvan-hetven személyből álló lelkes közönsége. Közülük a vállalkozó kedvűeket rábeszélem, hogy a *Játsszunk most együtt!* műsort együtt adjuk elő a kicsinyeknek például a könyvtár olvasótermében – hallottuk a művésznőtől, aki elmondta még, hogy hamarosan elkezdí egy újabb műsor összeállítását, amelyben téli versek, mesék szerepelnek majd. Készülőben egy felnőtteknek szóló előadás is, Csokonai *Dorottya*jából egy monodráma.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. június 24.)

Sziráczy Katalin és „mozgó meseboltja”

Varga Péter, a Lányi Ernő
Művelődési Egyesület
művészeti vezetője

VITÉZI HELYTÁLLÁS A Lányi Ernő ME és az Életjel évvárójáról

A jól bevált gyakorlat szerint idén is közös évvárót tartott az Életjel és a Lányi Ernő Művelődési Egyesület. Az Életjel tagjai közül pénteken este azoké volt a pódium, akik ritkábban lépnek közönség elé, illetve még nem szerepeltek évváró műsorban. Horváth Emma tanárnő a tagság vitézi helytállását dicsérte, s köszönetet mondott hűséges közönségüknek is. A nyári szünet csak a fellépésekre vonatkozik, próbák ezekben a hetekben is lesznek.

Az est közönsége izelítőt hallhatott a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekara, citerazenekara és a Csujogató együttes műsorából. Dr. Miklenovics Tibor, az egyesület elnöke szerint jó lenne, ha minél több fiatal bekapcsolódna a munkába.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. július 4.)

HANGULATTEREMTŐK

Korhecz Ágnes és Szabó Ágnes estjéről

Korhecz Ágnes és Szabó Ágnes éveken át az Életjel kiváló szövegmondói, oszlopos tagjai voltak. Most ősztől egyetemi hallgatók lesznek, tehát kevesebb alkalommal láthatja pódiumon őket a szabadkai közönség. Csütörtökön este a Városi Könyvtár olvasótermében – számos fellépésük helyszínén – nagyon hangulatos műsort álmodott meg és tartott a két Ágnes. Vers-, próza- és mesemondásukkal, Korhecz Ágnes zongorajátékával, Szabó Ágnes népdaléneklésével kellemes, otthonos, oldott hangulatot teremtettek.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. július 15.)

VERSMONDÓ KULTÚRÁNKÉRT

Megalakult a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesülete

A tapasztalat azt mutatja, hogy nálunk, Vajdaságban van verskultusz ugyan, de nincs tudatos, igazi versmondó „kultúra”. Ennek egyik oka bizonyára az, hogy a versmondást – tisztelet a tiszteletre méltó kivételeknek – sokan nem tekintik önálló művészeti

KOPOGTATÁS NÉLKÜL

KORHECZ ÁGNES

ELŐADÓESTJE

1997. SZEPTEMBER 5-ÉN
A VÁROSI KÖNYVTÁR OLVASÓTERMÉBEN
19.30 ÓRAKOR

Bevezető: Horváth Emma

zene • Bach: B-dúr capriccio I. tétel

Pablo Neruda: A rőzseillathoz (ford. Somlyó György)

zene • Bach: A-dúr prelúdium

Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai (részletek)

Babits Mihály: Kútban

Szép Ernő: Gyermekjáték

zene • Chopin: c-moll etűd

Arany János: Árva fiú

zene • (improvizáció)

Arany János: A méh románca

Harsányi Kálmán: Jolánka első levele

Goldoni: Mirandolina (részlet)

zene • Bach: B-dúr capriccio VI. tétel

Simon István: Petőfi Aranyéknál

Somlyó György: Barackfa

zene • Bach: A-dúr fuga

József Attila: Nyári délután

József Attila: Kopogtatás nélkül

zene • (improvizáció)

Molnár Ferenc: Ibolya (Sobri Ilonka monológja)

Közreműködik:

Szlovják István (zongora)

A műsor összeállítója, rendezője:

Horváth Emma

Kérjük a kedves közönséget, hogy a műsor fonalát ne szakítsa meg tapssal. Köszönjük.

ágnak, s műveléséhez nem igényelnek mesterségbeli tudást, alapos felkészültséget. Tapasztalatainkból kiindulva is hasonló következtetéseket vonhatunk le: vannak tehetséges fiatal – sőt idősebb! – versmondóink, akik alkalmoszerűen s általában magukra hagyatva, szakmai segítség és útmutatás nélkül készülnek fel egy-egy vetélkedőre, vannak jelen hagyományos szavalóversenyeinken, találkozóinkon, ellenben a tudatos, folyamatos munka hiánya miatt alapvető hibákat fedezhetünk fel náluk (helytelen légzéstechnika és hangképzés, különféle beszédmodorosság, hibás, magyartalan hangsúlyozás, rossz versválasztás és műértelmezés, elfogadhatatlan színpadi viselkedés stb.)

Sajnos, ezekre az alapvető beszédművészeti követelményekre sem iskoláinkban, sem pedig művelődési egyesületeinkben nem mutatnak rá a pedagógusok, csoportvezetők – megint csak tisztelet a kivételeknek – szaktudás hiányában, felületes hozzáállás miatt. Pedig „nyelvében él a nemzet” – ezeket a megszívlelendő gondolatokat a Vajdasági Magyar Versmondók Egyesületének munkaprogramjából idéztük.

Az egyesület szombaton alakult meg Tóthfaluban – ahol a múlt héten tartották meg a Vajdasági Fialatok Versmondó Műhelyét – 45 alapító taggal. Elnöknek Krekity Olgát választották meg, a két alelnök pedig Némedi Imre és Domány Zoltán lett. Az alakuló közgyűlés külön határozata alapján a megválasztott elnökség az illetékes állami szerveknél bejegyzí az egyesületet, hogy az jogi személyként működhessen, s feladatul kapta azt is, hogy az elkövetkező három hónapban még alapító tagokat toborozzon. Az elnökséget egy évre választották meg, s ez idő alatt elő kell készítenie a tisztújító közgyűlést is. Tiszteletbeli tagokat is választottak: Utasi Jenő tóthfalusi plébánost, valamint Kalocsai Andrea és Bartók László magyarországi előadóművészeket.

– Egyesületünk célja, hogy felkarolja a tehetséges versmondókat, szakmai támogatást nyújtunk nekik, értesítsük őket a hazai és külföldi versenyekről, és segítsünk nekik eljutni ezekre a megmérettetésekre. Továbbá: a tóthfalusi versmondó műhely mellett szeretnénk más helységekből is műhelyet létrehozni, mert több helyről jelezték, igény van erre. Tagjaink közreműködésével egész évben szeretnénk a különböző vajdasági helységekből műsoros esteket rendezni – hallottuk Krekity Olgától, aki hozzátette, hogy a már meglevő szövegmondó csoportok, klubok is tagjai lehetnek az egyesületnek, hogy az azonos gondokra közösen próbáljanak megoldást találni.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. augusztus 23.)

PÓKA ÉVA ISMÉT SZABADKÁRA LÁTOGAT

Póka Éva ismert budapesti színésznő, akit jelenleg a Madách és a Ruttkai Színház is szerződtetett, egy percig sem télenkedik. Szabadúszóként már több mint tíz éve a Madáchban az egyik énekes-táncos macskavezért játssza, nem kis sikerrel, a *Macskák* musicalban.

A művésznőt Magyarországon sokan és sokáig csak kiváló énekesként ismerték a Kossuth és a Petőfi rádióból. Mindez, természetesen ma már a múlté, hiszen nemrég fejeződött be a Magyar Televízió második műsorán az az egyéves sorozat, amelyet az operett népszerűsítésének szántak. A műsorvezető Póka Éva és partnere Csere László könnyed, szellemes konferálásukkal és táncukkal nemcsak az operettet, hanem önmagukat is belopták a nézők szívébe.

A szabadkai és a vajdasági színházrajongók még mindig jól emlékeznek az üstökös-ként színpadra lépő primadonnára, aki leginkább a *Dundo Maroje*, a *Pajzán históriák* és a *Lola Blau* ban nyújtott kiváló alakításával járult hozzá a vajdasági színházlátogató kultúr-igényeinek maradéktalan kielégítéséhez.

A művésznő csillogása teljében (családi okokból) mégis elhagyta Szabadkát, de ennek ellenére olyan lokálpatrióta maradt, akire büszkén felnézhetünk. Sokoldalú elfoglaltsága ellenére mindig elfogadta szülővárosa invitálását, és időt és fáradságot nem ismervé több alkalommal is vendégszerepelt Vajdaságban. Legutóbb tavalyelőtt karácsony táján járt Póka Éva vidékünkön. A budapesti színész az *Ó, uram!* című zenés top-show műsorral lépett fel, de tarsolyából a szonon, a vers és a próza sem maradt ki. A szabadkai és zentai közönség vastapsa ezúttal nem csak a művésznek, hanem a humanistának is szólt, aki tiszteledj nélkül is vállalta a jéghideg termekben a közönség szórakoztatását akkor, amikor ezt rajta kívül nagyon kevesen vagy talán senki sem vállalta a profi színészek közül.

Most ismét van remény, hogy rövidesen újra Szabadkán láthatjuk Póka Évát. Ezúttal, remélhetőleg a Népszínház egyik felújított termében – ugyanott, ugyanazon a pódiumon, ahol tizenöt évvel ezelőtt először a rögs és tövises útra lépett.

A fenti reményeket igazolja Kasza József szabadkai polgármester is, aki minapi rövid nyilatkozatában teljes támogatásáról biztosította Póka Éva vendégszereplésének megszervezését. A művésznővel lefolytatott nemrégii telefonbeszélgetésből pedig megtudtuk, hogy Póka Éva szívest-örömetst elfogadja a Népszínház meghívását és közkívánatra szívesen felújítaná a *Lola Blau* musicalt, de az is előfordulhat, hogy egy kétszemélyes vidám zenés darab színrevitelével lepi meg a szabadkai és vajdasági színházrajongókat.

– Soha jobbkor nem jönne a vendégszereplésed, mint most – mondtam búcsúzóul a művésznőnek. Ő pedig búcsúzóul háromszoros igent rebegett a vendégszereplési lehetőségnek – hiszen ő mindig csak hazajön Szabadkára.

NAGY KASZÁS György

(Magyar Szó, 1995. szeptember 23.)

FELSZÍNRE HOZNI A LÉLEK KINCSEIT

Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre előadóestjéről

– Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre 16, illetve 13 éve áll a szép szó szolgálatában. Számos színpadi fellépés: műsorvezetés, vers- és prózamondás áll mögöttük. Egy előadóest azonban más, ez komolyabb megmérettetés. A szövegmondó a pódiumon egyszál magában áll és próbálja felhozni mindazt, ami a lélek legmélyebb rétegeiben hever – ezekkel a szavakkal nyitotta meg Horváth Emma a csütörtöki előadóestet.

A két előadóművész Ady Endre, Babits Mihály, Gárdonyi Géza, Illyés Gyula, Juhász Gyula, Radnóti Miklós, Rónay György, Vörösmarty Mihály műveivel lépett fel. Érződött, hogy a lelkhöz legközelebb álló szövegekből nagy élvezettel válogattak. Szlovják István zongorajátéka méltó keretül szolgált ennek a kellemes, hangulatos estnek.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. október 7.)

KONRÁD GYÖRGY VÁROSUNKBAN

Holnap este 7 órakor a Városi Könyvtár olvasótermében Konrád György magyarországi íróval találkozhatnak a szabadkai olvasók. Konrád György – akit idén irodalmi Nobel-díjra jelöltek – regényíró, esszéista, publicista. Évtizedeken át az underground irodalom művelője volt, mostanában sorra jelennek meg művei. Írásai közérthetőek, de mély-ségfedezetük is van.

Mint dr. Vajda Gábortól, a holt napi est házigazdájától megtudtuk, többek között a béke lehetőségeiről is szó lesz a beszélgetésen.

Az Életjel és a Szabad Líceum által szervezett rendezvényen közreműködik Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. november 7.)

ÁTADTÁK AZ ÜZENET-DÍJAT

Burány Nándor, dr. Harmath Károly és Fekete J. József pénteken este vette át az Üzenet-díjat Kontra Ferenc-től, a bírálóbizottság elnökétől.

Az esten elhangzott, hogy Burány Nándor – aki *Tévedésben* című prózai művéért kapta az elismerést – most egy második világháborús témájú regényen dolgozik. Harmath Károly Ferenc-rendi atya az Agapé könyvkiadóval kapcsolatban elmondta; e kiadványok célja, hogy felemelje az embert, segítse magasabbra emelkedését. Fekete J. József elmondta, az Életjel kiadásában most jelenik meg kritikái gyűjteményének második kötete.

A díjnyertes alkotásokból Lőrinc Zsuzsanna, Szénási Kornélia és Mikuska Zsolt olvasott fel; Horváth Krisztina, Enéh Kosztovszki és Vizin Kornél zongoraműveket adott elő.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. november 7.)

A KISEBBSÉGI LÉT ÉLMÉNYE

Konrád György neves magyarországi író volt
a szabadkai közönség vendége

Konrád György korábban csak néhány művet publikált – hosszú évekig szellemi vesztegár alatt volt. Az utóbbi években sorra jelennek meg könyvei.

– Stílusát az ironikus metaforika jellemzi, amely vonzza magához az olvasót. Művei a mi világunkról, az értelmiség mindenkori kisebbségélményéről szólnak – mondta a szerdai Konrád-esten bevezetőjében dr. Vajda Gábor.

Egy kérdésre válaszolva Konrád annak a véleménynek adott hangot, hogy amíg a politikai, vallási ideológiák támogatásával a katonáknak ilyen hatalma van, nem mondható igazán civilizáltak az emberiség.

Az irodalom és a politika kapcsolatát taglalva elmondta:

– Életünk valóságait nem meglátni, diktatúrában csak az énekesmadarokról beszélni, nem lehet igazi irodalom. Életünkben sok kihívás adódik, s kétlem, hogy kortársaink tudnak apolitikusan gondolkodni. Nagyon is politikus az, akinek sikerül apolitikusnak lennie. Az írónak mindenről szabad gondolkodnia, véleményt formálnia, ami jelen van életében, amivel találkozik – hallottuk tőle.

Felhívta a figyelmet arra is, hogy a „barát” és „ellenség” kategóriában való gondolkodás mód nem jellemző a világirodalom jelentős műveire. Ilyen munkák mégis létrejönnek, mivel a kollektív agressziónak kellene a szövegek, amelyek igazolják.

Ugyancsak egy kérdésre válaszolva a neves író kifejtette, a háborúért nagy felelősséget hordoznak azok az emberek, akik a háború pátoaszát szállítják. Nincs háború olyanok nélkül, akik ehhez intellektuális municiót adnak.

Konrád György írásaiból Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre olvasott fel részleteket. Az Életjel és a Szabad Líceum által szervezett est, amelyen zsűfólaság megtelt a könyvtár olvasóterme, a Soros Alapítvány támogatásával jött létre.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. november 10.)

KONRÁD GYÖRGY: KORUNKRÓL, IRODALOMRÓL, AZ ÍRÓ FELADATÁRÓL

Szabadka vendége volt Konrád György magyar próza- és esszéíró. Kicsinek bizonyult a Városi Könyvtár olvasóterme, nagyon sok olvasó jött el találkozni vele. Az Életjel és a Szabad Líceum közös rendezvényén dr. Vajda Gábor beszélgetett az idén Nobel-díjra jelölt Konrád Györggyel. A beszélgetés két órájába sok minden belefért, nem úgy rövid jelentésünkbe; a gondolatok, a fejtegetések sokfélesége közül csak egyet-kettőt tudunk lejegyezni. Korunkról, irodalomról, az író feladatáról, írói hitvallásáról és a béke lehetőségeiről beszélt Konrád. Elmondta, hogy az itteni éghajlat, az itteni égbolt alatt is úgy látja: valamennyiünk vágyakozásának közös eleme valami olyasmi lenne, hogy kevesebb fegyvert és több áramlást. A kérdésre, hogy az igazi író nem politizál, azt válaszolta, életünk valóságait eltökélten nem meglátni, például diktatúrában csak az énekesmadarakról beszélni, szemünket azon rajta tartani, hogy mit szabad és mit nem, az ilyen apolitikus személy nagyon is politikus. Az igazi írónak mindenről szabad gondolkodni, természetesen az igazi irodalom más, mint a politikai irodalom – az élet tája, valósága, brutális valósága, s mi másról is szólna, mint a szenvedélyeinkről, a hatalom szenvedélyéről is, ami ugyanolyan elementáris, mint a többi, mint a pénz, a szerelem szenvedélye vagy a másik ember kihívása. Annak kapcsán, hogy a politika olyan tudomány, amely megállapítja, ki a barát és ki az ellenség. Konrád megjegyezte: a politikus ember kénytelen a harcos mintájára élni, a harcos magatartás lehet jellemzője írónak, de műveinek már nem, ha úgy tesz, akkor ideológiai elhomályosulásban szenved. Az olvasásról Konrád azt mondta, nemes állapota az a léleknek, amikor elfogadjuk és jónak tartjuk, hogy van egy világ, ami olyan öntörvényű, amilyen abban a könyvben, ha más is, mint a mi világunk – ily módon átadjuk magunkat a mű individualitásának. A művek azzal a bölcsességükkel, hogy ethoszuk van, megadják méltóságát minden életnek, amelyhez hozzáérnek. Csak tallózni tudunk a fejtegetések között, még ha céltalanul is, valami összefüggés akaratlanul is kisejlik.

FEJES Csilla

(Újvidéki Televízió, 1995. november 9.)

MŰVELŐDÉSI KAPCSOLATOK Hétfőn Jung Károly lesz az Életjel vendége

A magyar népi kultúra balkáni és mediterrán kapcsolatai címmel rendezi meg az Életjel holnapután, 1995. november 13-án soron következő előadását. A Városi Könyvtár emeleti olvasótermében 19 órakor kezdődő est vendége Jung Károly, az újvidéki Magyar Tanszék tanára lesz, akinek az utóbbi három évben három tanulmánykötete jelent meg: 1992-ben *Köznepok és legendák*, 1993-ban *Az emlékezet útjain*, tavaly pedig az *Órszerek könyve*. Ezekről beszélget el vele Beszédes Valéria, a műsor összeállítója, s ezekből hallunk majd részleteket a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjainak felolvasásában.

A neves folklorista szabadkai fellépése iránti érdeklődést bizonyára növeli az a szakmai körökben jól ismert tény, hogy a magyar néprajzban elsőként ő irányította rá a figyelmet a folklórjelenségek balkáni vonatkozásaira és a magyar néphagyományok interetnikus kapcsolataira a szerb és a horvát hitvilágban. Ugyanakkor említett műveiben új fogalmakat vezetett be a folklórtudományban, s ezek ezentúl megkerülhetetlenek a népi vallássság és a hiedelmek kutatásában. Minderről bővebben is szó lesz az élőújság hétfői rendezvényén.

(Magyar Szó, 1995. november 11.)

Beszédes Valéria és Jung Károly a magyar népi kultúra balkáni vonatkozásáról beszél

A NÉPI HIEDELMEK NYOMÁBAN

Dr. Jung Károly néprajzkutató
volt az Életjel-est vendége

– Dr. Jung Károly nemcsak a néprajzi anyag gyűjtését tekinti fontos feladatának, hanem folklórelméleti kérdésekkel is foglalkozik. A magyar népi kultúra balkáni és mediterrán kapcsolatainak kutatója. Neves folkloristának az utóbbi években három tanulmánykötete jelent meg – mondta egyebek között bevezetőjében a hétfői Életjel-esten Beszédes Valéria.

A Városi Könyvtárban összegyűlt hallgatóság megtudta például, hogy a gombosi kétkarácsonyi cérna – amit karácsony és az újév között fontak, s amelyből általában kereszt alakban belevarrtak a ruhaneműbe – a néphit szerint megvéd a gonosztól. Jung Károly törökbecsei gyűjtőmunkája nyomán akadt rá arra az adatra, hogy a bácskai és a bánáti táltosok ló vagy bika képében a Tisza fölött megvívnak az esőfelhőkért. A hallgatóság

azt is megtudta többek között, hogy az órszer az amulett, illetve a talizmán kifejezés magyar változata.

Az est támogatója a Soros Alapítvány volt.

m. k.

(*Magyar Szó, 1995. november 15.*)

A KÖLTÉSZET MINT SZÍVMELEGÍTŐ

– Vörösmarty a lenni és nem lenni, a belső vívódások költője. Költészete világszínvonalú, Shakespeare-izzású – mondta többek között dr. Vajda Gábor a szerdai Szabad Líceum-esten, amelynek témája a 140 évvel ezelőtt elhunyt költő munkássága volt. Vörösmarty költészetéből Horváth Emma, Sziráczy Katalin, Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre adott felolvasást, Nikola Vučković zongorázott.

Sztoján Júlia, a J. J. Zmaj iskola magyartanárnöve – olvasmányélményei alapján – Vörösmartyról, a magánemberről beszélt, aki egész életében vágyott a harmóniára, s a költő szerelmi lírájának két ihletőjéről, Etelkáról és Lauráról is szólt.

Simonyi Judit, a zenede magyartanárnöve arról beszélt, hogy Vörösmarty költészete nehéz körülmények között hogyan szolgál szívmelegítőként.

Szabó József újságíró arról számolt be, hogy a topolyai templomban egy márványtáblán Vörösmarty verse olvasható, amit Kray báróék felkérésére írt, egyik családtagjuk halála alkalmából.

m. k.

(*Magyar Szó, november 24.*)

AZ ELÁRVEREZETT FALU KRÓNIKÁSA

Cs. Simon István Híd-díjas író volt az
Életjel és a Szabad Líceum vendége

– Szülőfalum, Terján nem új anyagú könyv, hanem válogatás az elmúlt évek munkáiból. Amire Cs. Simon István alkotásai esetében rezonálnak a szabadkaiak, az a melankólia, a borongó hangulat, amely az elveszített szülőhely okozta fájdalomból táplálkozik. Emellett versei közérthetőek. Ahogy ő fogalmaz: akkor ír, amikor van mondanivalója – hallottuk dr. Vajda Gábortól az Életjel és a Szabad Líceum közös estjén, amely a Soros Alapítvány támogatásával jött létre. Mint az irodalomkritikus megjegyezte, Cs. Simon akár 10–15 éve is megkaphatta volna a Híd-díjat.

A közönség – amely túlnyomórészt bánátiakból állt – Némedi Imre előadásában hallhatott felolvasást a *Szülőfalum, Terján* című könyvből. A szerző négy évtizeddel szülőfaluja elárverezése, lerombolása után vetette papírra emlékeit, érzéseit, a helység történetét.

m. k.

(*Magyar Szó, 1995. december 6.*)

LYUKASÓRA

Lator László és Mészöly Dezső estjéről

A Városi Könyvtárban az Életjel és a Szabad Líceum vendége volt a mindenki által közkedvelt *Lyukasóra* című irodalmi műsor két résztvevője, Lator László és Mészöly Dezső. A Városi Könyvtár olvasótermében nem lehetett szabad helyet találni, és ami a legfontosabb, sok volt a fiatal. A két vendég közvetlen módon, spontánul fordult a közönséghez, valóban csak az irodalommal foglalkozott, mégpedig a legizgalmasabb módon: „*Lyukasórát*” tartottak a közönséggel, amely nem maradt szégyenben irodalmi tudásával. A jelenlevők újra megállapíthatták, amit a műsor során is tudtak már: sok esetben megtévesztő a stílus, de az elhibázás nem a tájékozatlanság tanújele, hanem a kielégítő általános felkészülés, tájékozottság, a korszakokban, stílusirányzatokban való jártasság bizonyítéka. Lator és Mészöly kiváló pedagógusok is, rávezető kérdéseik felbátorították és játékra ragadták a közönséget. Ritkán fordul elő, hogy a nézők aktív részesei az irodalmi estnek. Akik viszont inkább azért mentek el az estre, hogy a költő és műfordító Latort és Mészölyt megismerjék, vagyis inkább az alkotókra voltak kíváncsiak, ha odafigyeltek, nem távoztak elégedetlenül, noha jóval kevesebb szó esett az alkotásról, de egy-két anekdota felvillantotta azt a közeget, ami az alkotóművészeknek létfontosságú, és akkor is egzisztál, ha a politikai diktatúra ezt nem nézi jó szemmel vagy meg is szeretné semmisíteni, de akkor is létezik, ha a politikai diktatúrát a költői divat uralma váltja fel, noha talán nehezebb felfedezni. Az esten Vajda Gábor mondott bevezetőt, a *Lyukasórához* fűződő élményeiről Horváth Emma tanárnő szólt, felléptek a Csáth Géza Művészetbarát Kör szavalói is, Korhecz Imola, Lőrinc Zsuzsanna és Farkas Csongor.

(-)

(Magyar Szó, 1996. január 12.)

A Lyukasóra c. tévéműsor népszerűségét bizonyítja az itthoni közönség érdeklődése is

MEGKÉSETT ÖRÖMÖK

Beszélgetés Heck Paulával

Nemrégiben ünnepelték meg a Népszínház kamaratermében a hivatásos társulatok 50 évfordulóját, amelyen újra színpadra léptek színházi világunk nagyjai, egykori ünnepeleltjei. Heck Paula, színházunk első és utolsó igazi primadonnája nagy sikert aratott a *Szeressük egymást, gyerekek* című sanzonnal és a *Csárdáskirálynő*-ből előadott részlettel. Akár a 60-as években.

– Milyennek látta a művésznő a szabadkai színházat?

– Bezdáni születésű vagyok, hosszú időt töltöttem Baján a Miasszonyunk Leánynevelő Intézetben, ahol a legszigorúbb regula szerint éltünk, tanultunk. Ezt azért mondom, mert színházunkban is ilyen rend uralkodott – és mi nemcsak elfogadtuk, de természetesen is tartottuk ezt, hiszen enélkül egyetlen hivatásos színház sem működhet. „Égtünk” a színpadon, dolgoztunk, és nem akartuk észrevenni, hogy a színpad leszakad alattunk, hogy télidőben hideg a művelődési otthonok színpada és öltözője. Mosollyal, dallal akartuk megrengetni a világot. Kezdetben elhalmoztak szerepekkel, nemcsak az operettekben ünnepeltek engem a nézők, sikert arattam a *Koldusoperában* és a *Lédában* is. A siker – hiszem –, nem a műfajon múlik. Bár az operettek megvolt a maga felülmúlhatatlan varázsa.

– Mégis visszavonult...

– Igen. Negyvennyolc éves voltam akkor. Hiszékeny alkat vagyok, gyakran becsaptak, az önbizalmam sem volt nagy, így amikor egyik napról a másikra a rendezők statisztaszerepeket adtak nekem, valami megtört bennem. Az elveimet nem tudtam feladni, ezért inkább úgy döntöttem, hogy nem folytatom tovább. Nincs már harag a szívfemben, elmúlt.

– A visszavonulás azonban nem azt jelentette, hogy teljesen megvált a színpadtól...

– Hívtak mindenfelé, mondta is Pali, a férjem: „téged úgy visznek, mint a cukrot!” Rendszeresen énekeltem az Életjel rendezvényein, a Gerantológiai Központban is. Néhány év múltán úgy ünnepeltek a rajongóim, mint azelőtt soha, a nyugdíjasok percekig tapsoltak, virágokkal halmoztak el, azt mondták, én vagyok az ő első és utolsó primadonnájuk. De a színházba is hívtak: Lévy Endre keresett meg Lorca *Bernarda Alba háza* drámájának a szövegkönyvével. Nemet mondtam, úgy éreztem, „igazoltnak”. Szenvedélyesen festegetek, több tárlatom volt, önálló is csoportos is. A megkésett öröm is öröm.

B. Z.

(Magyar Szó, 1996. január 19.)

ÁLDOZÁS PIROS KEDVVEL

Ezzel a címmel rendezi meg az Életjel – a Szabad Líceummal együtt és a jugoszláviai Soros Alapítvány támogatásával – legújabb előadását január 23-án, kedden a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében. A 19 órakor kezdődő rendezvénynek három magyarországi vendége lesz. A műsor első részében Szokolczay Lajos ismert budapesti irodalomkritikus, a Kortárs folyóirat szerkesztője, több tanulmánykötet szerzője és antológia összeállítója a határon túli magyar irodalmak fejlődéstörténetét ismerteti, majd Faragó Laura neves szoprán énekesnő – Kapi-Horváth Ferenc karmester zongorakíséretével – dalestet tart. *A magyar dal ezer éve* címmel. A kiváló művésznő 25 év után látogat el ismét városunkba, azt követően, hogy 1971 júniusában – abban az évben, amikor megkapta a Magyar Televízió Röpülj páva! népdalversenyének és a middlesbrough-i nemzetközi népdalversenynek az első díját – fellépett Jancsó Andrienne önálló előadójaként. Az elmúlt két és fél évtized során további elismerésekben volt része: 1973-ban VII-díjjal.

*Faragó Laura negyedszázad után ismét pódiumunkon
(Kapi-Horváth Ferenc)*

1982-ben pedig Kodály-diplomával jutalmazták művészi munkásságát. Tizenhét éven át – 1976-tól 1993-ig – az Országos Filharmónia szólistája volt, 1990-ben és 1992-ben előadókörtutatót tett az USA-ban. Keddi dalestjének műsorán zömmel klasszikus magyar költők – Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc, Berzsenyi Dániel, Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila, Weöres Sándor és Csoóri Sándor -megzenésített versei szerepelnek.

(-)

(Magyar Szó, 1996. január 20.)

A MAGYAR DAL EZER ÉVE

Faragó Laura

ismert énekművész volt

a szabadkai közönség vendége

Faragó Laura ismert magyarországi dalénekesnő kedden este immár másodszor lépett fel az Életjel pódiumán. A művésznő – *A magyar dal ezer éve* című műsorában – klasszikus magyar költők megzenésített verseit adta elő. A nagyszámú, lelkes közönségnek alkalma volt hallani Ady, Csokonai, Petőfi, Kölcsey, Berzsenyi, Balassi, Csoóri, Weöres Sándor, József Attila műveit, mégpedig Kodály Zoltán, Lendvay Kamilló, Reinitz Béla, Farkas Ferenc megzenésítésében. Ugyanilyen sikert aratott az *Ének Szent István királyról* című gregorián himnusz is. Zongorán közreműködött Kapi-Horváth Ferenc, aki a Magyar Vám- és Pénzügyőrség zenekarának karmestere. A könyvtárban kedden megtartott esten Szokolczay Lajos ismert irodalomtörténész, a Kortárs folyóirat szerkesztője,

*Az est közreműködői
(Dér Zoltán, Faragó Laura, Szakolczay Lajos, Kapi-Horváth Ferenc)*

Ötági síp címmel, a határon túli magyar irodalmakról szolt dióhéjban. Előadásában rövid áttekintést adott az erdélyi, a nyugat-európai, a szlovákiai, a kárpátaljai magyar irodalomról, jeles képviselőiről.

m. k.

(Magyar Szó, 1996. január 25.)

FRAPPÁNS MEGOLDÁSOK

Kedden este azokat a Zmaj-verseket hallhatta a könyvtárban a közönség – az Életjel tagjainak előadásában, Horváth Emma rendezésében –, amelyeket Túri Gábor műfordító ültetett át magyar nyelvre. Mint Olga Janković, a gimnázium tanára méltatásában elmondta, e kiváló fordításoknak a természetesség a fő jellemzője. Túri Gábor szolt arról, hogy a műfordítás is kihívást jelent, mint minden más alkotótevékenység, s e munka során olykor egészen frappáns megoldások születnek. Az egyik nyelvről a másikra való átültetés azért is fontos, mert teljes mélységében csakis a saját anyanyelvünkön tudjuk élvezni az irodalmi alkotásokat.

Az esten egy minitárlat keretében Nemes Fekete Edit néhány kerámiáját is láthatta a közönség.

m. k.

(Szabadkai Rádió, 1996. február 7. – Magyar Szó, 1996. február 8.)

KINCSEKET HAGYOTT RÁNK

Székely Tiborra emlékeztek
szombaton a Városi Könyvtárban

– Székely Tibor a világ 91 országában járt, s utazásai során nem az épületek, hanem az emberek érdekelték, ugyanis volt egy különös szenvedélye: barátokat gyűjtött. Utazásai során közel 800 tárgyat gyűjtött össze. Összesen 24 nyelvet tanult meg, 9-et olyan szinten beszélt, hogy ezeken előadást is tudott tartani. Nagyon fontosnak tartotta, hogy az eszperantóval, a nemzetközi nyelvvel minél többen megismerkedjenek. A világ csaknem 200 lapjában, folyóiratában publikált, 27 könyve jelent meg. Nem csak útleírásokat, hanem verseket, novellákat is írt – hallottuk özvegyétől, Székely Erzsébettől szombaton délelőtt azon az irodalmi matinén, amelyet Székely Tibor emlékének szenteltek. A nagy világotutazó, ha élne, holnap ünnepelné 84. születésnapját. Barátai, tisztelői, a Székely Tibor cserkészcsapat tagjai, az eszperantó mozgalom hívei zsúfolásig megtöltötték a Városi Könyvtár dísztermét.

Mint Stanka Kujundžić alpolgármester hangsúlyozta: Székely Tibor hagyatéka mindannyiunk kincse, amelyet jó lenne, ha minél többen megismernének. Az utazásai során összegyűjtött egzotikus hangszerekből, maszkból összeállított kiállítás anyagát – amelyet tavaly májusban tettek közszemlére Szabadkán – most Szlovákiában láthatja a közönség, de szeretnének Magyarországon és Csehországban is bemutatni.

Dorde Dragojlović arról számolt be, hogy a tavalyi kiállítás katalógusa ezekben a napokban hagyja el a nyomdát. A matinén Milovan Miković, a Subotičke novine főszerkesztője felolvasta a Székely Tibor életútjának, munkásságának szentelt esszéjét.

Az Életjel Csáth Géza Művészetbaráti Körének tagjai Székely Tibor alkotásaiból, valamint a más földrészekén általa gyűjtött versekből adtak elő részleteket magyar, szerb és eszperantó nyelven. Közreműködött: Horváth Emma, Lőrinc Zsuzsanna, Tanja Burojević, Szánási Kornélia, Vida Ágnes, Zsoldos Kristóf és Mikuska Zsolt. A Népkör kamaragyűjtése olyan – Bolíviából, Kínából, Nigériából, Kamerunból, Indonéziából származó – hangszereken játszott, mint például a cserépsíp, a gyökérsíp, a csörgőtök. Az együttes tagjai: Szöllősy Vágó Veronika, Szöllősy Vágó László, Sörös Marianna és Takács Zoltán.

m. k.

(Magyar Szó, 1996. február 13.)

KÜLÖNÖS SZENVEDÉLYE VOLT: BARÁTOKAT GYŰJTÖTT

Székely Tibor – ha élne (már hét és fél éve nincs közöttünk) – tegnap ünnepelte volna a 84. születésnapját. Emlékére szombaton – azért e munkaszüneti napon, hogy minél többen eljöhessenek – irodalmi matinét tartottak a szabadkai Városi Könyvtárban. Itt voltak barátai, tisztelői, az eszperantisták, a Székely Tibor nevet viselő cserkészcsoporthoz tagjai.

Valószínűleg kevés embernek jutott ki olyan változatos, gazdag életút, mint amilyen Székely Tiboré volt: a nagy világotutazó, kutató, író, újságíró – mint özvegyétől, Székely Erzsébettől megtudtuk –, minden kontinensen járt, a Föld 91 országába látogatott el.

– Nem az épületek, hanem az emberek érdekelték. Egész életében mindig mindegyik barátokat gyűjtött. Felkereste az őserdő mélyén élő indián törzseket, járt a pápuák földjén, sok egyszerű hindu embert is megismert, de például találkozott Teréz anyával, Nehruval, Rubinsteinnel... Nem tett különbséget – bőrszín, vallás vagy bármi egyéb alapján – ember és ember között. Számára csakis jó és rossz emberek léteztek. Mivel az említett távoli barátait nem hozhatta magával, ezért utazásairól olyan tárgyakkal tért haza,

amelyek rájuk emlékeztették. Ezekből állt össze a több mint 700 tárgyból álló gazdag néprajzi gyűjtemény – hallottuk Székely Erzsébettől, aki azt is elmondta, hogy a nagy világlátózó 24 nyelvet tanult meg – köztük törzsi nyelveket is –, amelyek közül kilencet olyan szinten beszélt, hogy ezeken előadásokat tudott tartani, a különböző kongresszusokon nem kellett tolmács a megértésükhöz. A legtöbbet mégis az eszperantót használta, s azt vallotta, ez a nemzetközi nyelv hidat képezhet a népek között, mert ha bárki bárkivel beszélni tud, sok konfliktus megoldódhat...

– Cikkei világszerte közel 200 folyóiratban, lapban jelentek meg, összesen 27 könyvet jutott el az olvasókhöz, de novellákat, verseket is írt. Összegyűjtötte a különböző törzsekben a szájhagyomány útján terjedő költeményeket is... – mesélte özvegye.

A szombati irodalmi délelőttön az Életjel szövegmondóinak előadásában eszperantó, magyar és szerb nyelven elhangzott a *Birtokomat járóm* című Székely Tibor-vers. Ez a műve arról szól, hogy az egész világ a birtoka, s ő jó gazda módjára felkeresi tulajdonának legrejtettebb zugát is. Az egyes törzsekben összegyűjtött versekből is hallhatott néhányat a hallgatóság Horváth Emma, Lőrinc Zsuzsanna, Szénási Kornélia, Mikuska Zsolt, Zsoldos Kristóf, Tanja Borojević és Vida Ágnes előadásában. A Népkör kamaragyűjtése – Szöllősy Vágó Veronika, Szöllősy Vágó László, Sörös Marianna és Takács Zoltán – Székely Tibor egzotikus hangszergyűjteményéből (amelynek java részét most a szlovákiai Poprádon láthatja a közönség) szólataltott meg néhányat: cserépsípot, gyökérsípot, omeledobot, csörgőtököti..., amelyek Bolíviából, Kínából, Indonéziából, Kamerunból, Nigériából származnak. Ezeket a nagyon messziről származó hangszereken például változatokat játszottak egy magyar népdalra.

Szombaton, miközben hallgattam Erzsébetet, a szövegmondókat, a muzsikát, az jutott eszembe, milyen jó lenne, ha minél több vajdasági pajtás megismerkedne mindazokkal a kincsekkel, gondolatokkal, élményanyaggal, amelyet Székely Tibor hagyott ránk.

m. k.

(*Jó Pajtás*, 1996. február 15.)

AZ ÜNNEPEK ÜNNEPE

Az Életjel és a Pro Musica
szerdai húsvéti műsoráról

– A keresztény liturgiában a húsvét az ünnepek ünnepe. Egyidős magával a kereszténységgel. Az első írásbeli emlék a húsvét megünnepléséről a II. század közepéről származik – hallottuk egyebek között Ehmann Imre plébánostól szerdán este a Városi Könyvtárban.

Vastapsot kapott a Pro Musica Kamarakórus, amely Bach *Máté-passiójából* énekelt, s Kodály, Roselli és Händel művei is felcsendültek előadásukban.

Mint Horváth Emma, az est rendezője elmondta, első alkalommal rendeznek húsvéti ünnepi műsort, de remélik, hogy ez hagyományossá válik. Az Életjel szövegmondói Fáy Ferencnek – szülőfaluja, a település melletti keresztút ihlette – Krisztus keresztje feszítését, szenvedéseit, feltámadását megörökítő versciklusát mondták el. Gyertyafénynél, Nemes Fekete Editnek a 14 stációt ábrázoló kerámiái előtt mondták el a 14 szövegrészt, nagy sikert aratva.

Ezt követően a nagyszámú közönség egy-egy piros tojást kapott ajándékba Basity Petrától és Basity Grétától, az Életjel két ifjú tagjától.

m. k.

(*Magyar Szó*, 1996. április 5.)

*A társművészetek összefonódása jellemezte 1996-os húsvéti alkalmi műsorunkat
(Égető Gabriella, Nemes Fekete Edit, Horváth Emma)*

NAGYOBB FIGYELMET AZ AMATŐRÖKNEK

Néhány gondolat a bajmoki szemle ürügyén

Szabadkán két hivatásos színház van – a Népszínház és a KPGT-társulás –, de alakultak színjátszó csoportok is, amatőr tagsággal (Életjel, Népkör, Bunjevačko kolo, Bratstvo (Mérges), Tavankút, Svetozar Marković Gimnázium, Jedinstvo–Egység ME (Bajmok), Ivo Lola Ribar). A bajmoki szemlén majdnem valamennyi amatőr együttesünk bemutatkozott, s igazolta a mozgalom létjogosultságát. A múltban nem egyszer megtörtént, hogy színházi életünk állóvizét felkavarta néhány bátor, szokatlan kezdeményezés. Most csitulni látszik az alkotókedv. Hiába újulnak meg a társulatok, hiába szerződtenek belgrádi rendezőt, ha nem mozgatják meg az igazi energiákat, az amatőr együttesekben rejlő tartalékokat. Mert szabadabb, rugalmasabb, fiatal voltuk miatt ezek a színházak sokkal inkább betölthetik a kísérletező műhely szerepét, mint a „nagyszínházak”.

Amatőrjeink műsorrendje – *Boing boing, Jedna cura sto nevolja, Kad se ženi ko pameti nema* – nem tükrözi azt, hogy a mozgalom az utóbbi években világszerte óriásit fejlődött. Mégis biztató a Színházi Napok kezdete, illetve folytatása. (Nem ártana azonban, ha a bajmoki magyarok nagyobb számban képviseltetnék magukat a nézőtéren.)

A szakmát – nem először írjuk le – nem érdekli az amatőrök munkássága. Pedig volt mit és volt kit látni Bajmokon. Korhecz Imola, Gordana Ostrogonac, Szabó Dóra, Hatala Szuzana, Jasna Babić, Tomislav Gilice, Antun Stolar – csak a legkiválóbbak nevét említjük – igényes, ihletett, színes játéka a nem egyenletes színvonalú előadásokban is érvényesült, s a színészek nem egy alkalommal sikerrel oldották meg az elébük állított feladatokat. Többen még keresik, kutatják kifejezőeszközeiket. Né-

hányan már meg is találták ezt s ezek a szereplők hivatásos színházainkban is derekasan megállnák a helyüket.

Az együttesek munkájában továbbra is a legproblematisabb, hogy az előadások részleteit, minden mozzanatát nem fogja egybe egy pontosan végiggondolt, logikus, következetes rendezői koncepció. A díszletképek szegényesek, néhány szék meg egy asztal a színen, semmi több. De e hiányosságok ellenére a bajmoki szemle ezúttal is túlmutat közvetlen hatásán s úgy tűnik, hogy a szabadkai községben az amatőrök nemcsak színészutánpótlást nevelnek. A fejlődés – reméljük – töretlen lesz, de csak abban az esetben, ha majd az amatőr színjátszásnak végre megadjuk az őt megillető fokozottabb figyelmet. Mert egy szemle nem a lelkes, áldozatkész szervezők magánügye.

B. Z.

(Magyar Szó, 1996. április 12.)

SZURKOLJUNK NEKIK!

A bajmoki szemléről továbbjutott szabadkai színiegyüttesek ma, holnap és holnapután mutatkoznak be Törökbecsén, a körzeti selejtező színhelyén.

A nemrég zárult bajmoki szemléről a szakzsűri több szabadkai színiegyüttest juttatott tovább, delegált „felsőbb osztályba”, a Törökbecsén megtartandó találkozóra. Ma, kedden, a Népegyetem színpadán Korhecz Imola, a bajmoki Jedinstvo-Egység Művelődési Egyesület képviselőjében mutatja be a *Fecskelányt*, Dér Zoltán dokumentumregényének színpadi változatát. Szerdán a Svetozar Marković Gimnázium fiataljai színpadra viszik a *Večeras improvizujemo* című összeállítást, de azon a napon léphetnek színpadra a mérge-si Bratstvo ME amatőrjei is Lazo Pančić *Kad se ženi ko pameti nema* című népies darabjával. Csütörtökön az AKUD Ivo Lola Ribar egyetemistái vizsgáznak. José Triana *Noć ubica* című drámáját mutatják be és Marc Camoletti *Boing boing* című bohózatát.

A törökbecsei találkozón összesen 21 produkciót tekinthetnek meg az érdeklődők. Eredményhirdetés április 28-án, vasárnap este.

B. Z.

(Magyar Szó, 1996. április 17.)

BIZONYÍTOTT TEHETSÉG

Beszélgetés Korhecz Imolával,
a versenyek első helyezettjével

Korhecz Imola a hétvégén Erdőkertesen (Magyarország) megtartott Anyám fekete rózsza elnevezésű vers- és prózamondó versenyről újabb első díjjal tért haza. Ebben az évben már több verseny győztese: Csantavéren, a vajdasági magyar amatőr színjátszók első találkozóján a zsűri neki ítélte a legszebb színpadi beszédért járó díjat, a műkedvelők Törökbecsén megtartott körzeti szemléről pedig továbbjutott az országos döntőbe. Mindkét alkalommal a *Fecskelánnyal* szerepelt. Ennek apropóján faggatjuk:

– Végre „színésznőként” is megmértem a nyilvánosság színe előtt. Beszélni nehéz, verset mondani is, ezt összerímelni a színpadi mozgással még inkább az. Szavalóként, vers- és prózamondóként előbb álltam a saját lábamra, de most meggyőződhettem afelől,

Korhecz Imola

hogy a színpad a maga ijesztőnek tűnő méreteivel is igen alkalmas hely arra, hogy kifejlesszem egyéb képességeimet.

– Ez azt jelenti, hogy a gimnázium után nem lesz nehéz pályát választani?

– Nem, nem. A színészi és a versmondói készség bizonyítéka ellenére sem vagyok biztos magamban. Színistős tanuló vagyok, az élet megy a maga útján, a nagyobb stresszek elkerülnek, de előbb-utóbb döntő változások állhatnak be az életemben. Vonz a színház, de előbb le kell érettségiznem. Addig még számos versenyre nevezek be. Most annak örülök, hogy az Újvidéki Televízió felvette a *Fecskelányt*, és júniusban másorra is tűzik. Egyébként Zomborban, Nagybecskerekben, Kishegyesen, Zentán és másutt szeretnék színpadra lépni a *Fecskelánnyal*.

B. Z.

(*Magyar Szó*, 1996. május 8.)

HATÁGÚ SÍP

Tegnap Zentán tizenhárman fújták meg a hatágú sípot – mondhatnánk képletesen –, s közülük az a három versenyző vehet részt a magyarországi középdöntőben, akik a legszebb dallamot csalták elő a sípból.

A Hatágú síp azonban nem zenei fesztivált jelent, hanem a millecentenárium alkalmából szervezett vers- és prózamondó versenyt, amelyet a Magyarok Világszövetsége és a Magyar Csodaszarvas Alapítvány hirdetett meg. S a szervezésben és a támogatásban szerepet vállalt a Magyar versmondók Egyesülete, a Magyarok Világszövetségének Jugoszláviai Országos Tanácsa, a zentai önkormányzat és a Thurzó Lajos Közművelődési Központ.

A vajdasági verseny Zentán tartott döntőjében szabadkai, feketicsi, újvidéki, topolyai, csantavéri, kupuszinaí, temerini és zentai előadók léptek föl. Voltak köztük középis-kolások és a nemzetközi versenyeken (is) díjat nyert versmondó-előadók is.

A vajdasági döntő négytagú zsűrije – dr. Ágoston Mihály (elnök) nyelvészprofesszor, nyugalmazott egyetemi tanár, Jónás Gabriella színművész, dr. Medvigy Endre irodalomtörténész, a budapesti Szent László Akadémia dékánja és Molnár Kálmánné Petőházi Margit tanárnő és előadóművész – egybehangzóan úgy értékelte, hogy a Hatágú síp legjobb vajdasági versenyzői a zentai Domány Zoltán, a szabadkai Korhecz Imola és a kánizsai Tóth Miklós.

Mindhárman jogot szereztek arra, hogy részt vegyenek a nyár folyamán a magyarországi középdöntőn. A világversenyt döntőjét a honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából október végén tartják, és a Duna TV is közvetíti. A döntő résztvevői jutalomként ellátogathatnak Ópusztaszerre, de külföldi utazást is nyerhetnek, s egyéb jutalomban is részesülnek.

fi.

(*Magyar Szó*, 1996. május 19.)

Gajdos Tibor képzőművészeti monográfiáját Bela Duranci és Tolnai Ottó méltatta
(Gajdos Tibor, Tolnai Ottó, Bela Duranci)

SZABADKA KÉPZŐMŰVÉSZETÉNEK KRÓNIKÁSA

A Városi Könyvtárban bemutatták

Gajdos Tibor könyvét

– Egy értékes és hézagpótló kiadványt, Gajdos Tibor *Szabadka képzőművészete* című könyvét mutatjuk be, amely az *Életjel* kiadásában jelent meg – hallottuk Horváth Emmától a városi Könyvtárban szerdán megtartott könyvbemutatón. Mint Bela Duranci művészettörténész mondta, a kézirat már a hetvenes években elkészült, s jó lett volna, ha már akkor megjelenik.

– Szubjektív könyvről van szó, Gajdos meglátásairól Szabadka képzőművészetéről. Krónikaként íródott. A könyvből azonban sok hasznos információt szerezhetünk a témáról, s a mű – hibái mellett is – arra ösztönözheti a képzőművészettel foglalkozókat, hogy tovább kutassanak – mondta egyebek között Duranci.

Tolnai Ottó fró kiemelte a mű finom humorát. Mint mondta, figyelemre méltóak a lábjegyzetek.

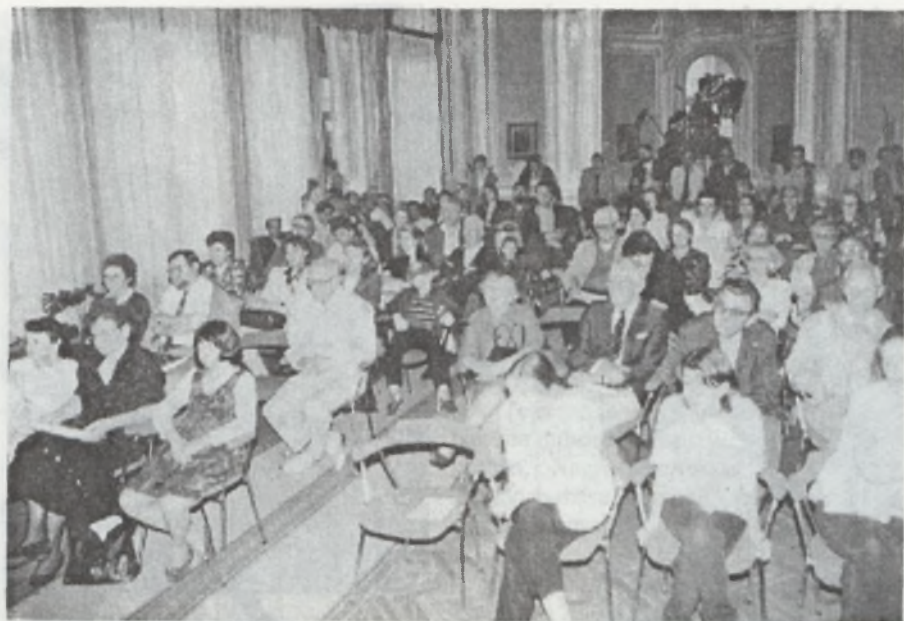
– A legproblematisabb politikai emlékművekről, szobrokról úgy ír, hogy látszik a távolságtartás, nem sért meg senkit, de hihetetlenül leleplezi a dolgot – hallottuk egyebek között Tolnaitól.

Gajdos Tibor – mint elmondta – már 1932-től rendszeres kiállításlátogató, s harmadikos gimnazista korában kiállított (szobrász volt). Szoros barátság fűzte Hangya András-hoz, s látva az ő tehetségét, eldöntötte, hogy nem lesz művész. Hangyához viszonyítva csak egy középszerű művész lehetett volna.

Az esten közreműködött Góli Kornélia, Szénási Kornélia, Rozsnyik Andrea (szövegmondók) és Balázsevity István (gitár).

m. k.

(Magyar Szó, 1996. május 24.)

*Művészetbarátok sokasága töltötte meg a
Városi Könyvtár emeleti olvasótermét*

MAJD HÚSZ ÉVET TÉVEDETT

Sohasem dicsekedhettem kitűnő emlékezőtehetséggel, most még kevésbé, ezért inkább a tényekre, okmányokra bízom magam. S a tulajdonomban levő nyomtatott bizonyítékok szerint a Szép Szó című Élő irodalmi szemle 1956. október 18-án, csütörtökön indult, utoljára pedig – a József Attila Kultúregyesületben – 1958. február 27-én jelent meg, mivel a márciusi – melyre egy kis késéssel április 3-án került volna sor – a közönség érdektelensége miatt elmaradt. A Szép Szó tehát nem „a hetvenes évek elején” gyűjtötte össze a közönséget a volt Külső Katolikus Kör termében, hanem majd húsz évvel korábban. Az persze igaz, hogy „mindez folytatódott az újvidéki Ifjúsági Tribünön” – miként a Magyar Szó 1996. június 2-i számában a 12. oldalon olvashatjuk –, de rövid ideig. Az igazsághoz tartozik, hogy ez a „folytatás” az akkori kommunista rendszer intézkedése miatt következett be, ugyanis a hatóságoknak – tehát a pártnak – nem tetszett, hogy a József Attilában – melyet nem sokkal előbb akolbólítottak ki Pap Pavle (Alkotmány) utcai otthonából, az újvidéki Református Kör egykori székhelyéről – magyar kulturális élet folyik, hogy ott gyűlelszik a magyar ifjúság, magyar írók szólnak hozzájuk, s mi tagadás, a megszokottnál szabadabb hangon. Egy cseppet sem leplezett erőszakkal tehát (meg nagy ígéretekkel) egyszerűen áthelyezték a szemléket a templomudvarba – ott is a Katolikus Kör épületében – székelő Ifjúsági Tribünre (voltak megalkuvók, akik ezt elfogadták), s új szerkesztőséggel rendezték a Szép Szót, ám ott sem sokáig. Jómagam nem csatlakoztam hozzájuk, habár – Juhász Gézával és a néhai Sárosi Károllyal – alapítója voltam a szemlének, úgyhogy kimúlására már nem emlékszem, mindenesetre a hatalom elérte célját: Szép Szó áthelyezése után nemsokára megszűnt a József Attila Kultúregyesület, az Ifjúsági Tribünön pedig lassan-lassan kiadták a lelkét a Szép Szó is. (Egyébként e sorok frója a Létünk 1986. évi

6. számában publikálta megemlékezését a háború utáni első vajdasági magyar élők irodalmi szemléről.)

De nemcsak a Berényi Ilona emlékezete csal, hanem az MTI-é is, amely a Tanjugra hivatkozva azt jelenti, hogy „Roman Herzog német szövetségi elnök átadta a megbízólevelét Jeremićnek, Belgrád újonnan kinevezett bonni nagykövetének” (Magyar Szó, június 2., 4. o.). Forradalmi változás az a diplomácia protokolljában, hogy egy elnök adja át a megbízólevelet a nagykövetnek. Eddig tudtommal fordítva volt, de hát napjainkban mindenféle megtörténhet, még az is, ami nem történt meg. Húsz évvel ezelőtt és a múlt héten.

TOMÁN László

(Magyar Szó, 1996. június 7.)

ÉRTÉKMENTÉS ÉS NÉPSZERŰSÍTÉS

Beszédes Valéria néprajzkutató
legújabb könyvének bemutatójáról

Beszédes Valéria

– Beszédes Valéria *Örökség – Kis magyar bácskai néprajz* című könyve egy kibontakozó néprajzkutatói pálya újabb állomása. Tudománynépszerűsítő munkát vállalt magára, amikor a népelethez tartozó hagyományokról, tárgyakról írt hétről hétre a Szabad Hét Napban. E néprajzi sorozatnak tudatosító, értékmentő célja is volt – mondta Silling István hétfőn este a Városi Könyvtárban megtartott könyvbemutatón. Szólt arról is, hogy a szerző nem csak Bácska, hanem Bánát és a Drávaszög hagyományanyagából is merít az Életjel által kiadott könyvben. A nyolc fejezetben helyet kaptak a paraszti gazdálkodást, a népviseletet, a házat, lakást, a népi vallásosságot, boszorkánypereket feldolgozó frások.

Beszédes Valéria – a műsorvezető, Krekity Olga kérdéseire válaszolva – elmondta, a tapasztalatok azt mutatják, hogy a modern embernek is szüksége van a hagyományokra, azokra a tárgyakra, amelyeket őseik hagytak rá. A néprajznak, szocio-

lógának és általában véve a társadalomtudományoknak az is feladata, hogy az embernek egyfajta tartást adjanak.

A könyvből Losonc Gyula, Oláh Celesztina, Huzsvár József és Szénási Kornélia olvasott fel részleteket. Dvorácskó László azon festményeit is láthatta a közönség, amelyek helyet kaptak a könyvben. Dvorácskó Szebasztján népdalokat játszott furulyán és kavalon.

m. k.

(Magyar Szó, 1996. június 12.)

REJLŐ LÁTHATÁROK MIND KINYÍLNAK

Az Életjel most érettségizett tagjainak
csütörtöki fellépéséről

Rejlő láthatárok mind kinyílnak – Rilke e verssorát adta Horváth Emma annak a csütörtöki estnek a címéül, amelynek 7 szereplője végzős középiskolás, ősztől egyetemista, tehát egy új, ismeretlen világ nyílik meg előttük. Vida Ágnes, Farkas Csongor, Mikuska Zsolt és Zsoldos Kristóf neve ismerősen cseng az Életjel rendezvényeinek látogatói előtt. A három tehetséges ifjú zenész – Kucsera Géza (szaxofon), Lódi Csaba és Kucsera Csaba (zongora) – szintén régi ismerőse a közönségnek.

– E fiatalokkal a jövőben ritkábban találkozok a szabadkai közönség, de reméljük, hogy 2001-ben friss diplomásként ugyanilyen összeállításban ugyanitt ismét fellépnek – hallottuk az esten, amelyen az egyetemes magyar, a vajdasági magyar irodalomból és a világirodalomból hangzott el válogatás, s amelyet egy Chopin-művel és improvizációs zeneszámokkal tettek még változatosabbá.

m. k.

(Magyar Szó, 1996. június 13.)

*Bücsúznak leendő egyetemi hallgatóink
(Horváth Emma tanárnő, Zsoldos Kristóf, Vida Ágnes, Mikuska Zsolt,
Lódi Csaba, Kucsera Csaba, Kucsera Géza)*

ÖRÖKSÉG

Az Életjel kiadásában jelent meg Beszédes Valéria néprajzkutató legújabb, negyedik kötete, amely összefoglalja a lapunkban *Örökség* felcím alatt közzétett cikkeit. A két év anyagát maga a szerző rendezte sajtó alá a következő fejezetcímekkel: *Az emberek – A*

jó Isten dicsőségére – Piacozók – Az identitást őrző viselet – Az otthon – Népi vallásosság – Jeles napok – Boszorkányok pedig nincsenek. A könyv egyik recenzense, Silling István a következőképpen méltatja a művet: „A régi paraszti és mezővárosi világ hagyományainak egykori formáját és változásainak variációs folyamatát figyelni Beszédes Valéria néprajzkutató új könyve, az *Örökség*, melynek alcíme jelzi igazi feladatvállalását: *Kis magyar bácskai néprajz*. Rólunk szól, bácskai magyarokról, volt, meglévő s majdani (?) szakásvilágunk fohtos részleteiről.”

A könyvbemutatón a szerzőn kívüli megjelent Silling István is, valamint a kötetet illusztráló üvegfestmények alkotója, Dvorácskó László. Közreműködtek az Életjel tagjai – Losonc Gyula, Huzsvár József, Szénási Kornélia, Oláh Magdolna, valamint furulyán és kavalon népdalokat játszott Dvorácskó Szabasián.

(*Szabad Hét Nap*, 1996. június 20.)

ELBÚCSÚZTAK

Rejlő láthatárok mind kinyíltak címmel tartottak előadást az Életjel középiskolás versmondó tagjainak részvételével, akik májusban érettségiztek, s egy időre búcsút mondanak a szabadkai közönségnek. az elmúlt években számtalanszor láthattuk, hallhattuk őket különféle rendezvényeken, műsoros esteken, versenyeken. Többen a középiskolások becsei szemléljén, vagy a *Ki mit tud? – vetélkedőn* bizonyították rátermettségüket. Farkas Csongort, Mikuska Zsoltot, Vida Ágneszt, Zsoldos Kristófot, továbbá Kucsera Gézát és Csabát, Lódi Csabát (akik saxszofon- és zongorajátékukkal mindig színesebbé, gazdagabbá tették a versmondók előadásait), reméljük, még viszontlátjuk a pódiumon.

(*Szabad Hét Nap*, 1996. augusztus 1.)

SZÉPIRODALMI MŰVEK A NAPREDAKBAN

A Napredak Köztársaság téri könyvkereskedésében a szerény választék között néhány figyelemre méltó kiadvány is található. Hat könyvre hívnám fel az olvasók figyelmét, amelyből öt Életjel-kiadvány. Még kapható Szathmári István: *Ünnepnapok* című novelláskötete, amely a megkapaszkodás lehetőségeit kutatva a kirekesztettségéről szól, korunk kaotikus, ellentmondásos hangulatait fogalmazza meg a modern próza eszközeivel.

Beszédes Valéria könyve, az *Örökség*, néprajzi kutatásainak gyűjteménye a bácskai magyarok múltjából.

Fekete J. József kritikus második *Próbafüzetében* nem csak bírál, hanem beavat az olvasás folyamatába is. Jugoszláviai költők és prózaírók összesen 48 könyvét hozza közelebb az olvasókhoz. Biacsi Dávid *Adventi út* című könyvének nem csak külalakja, de prózai frásainak tartalma is figyelemre méltó. Az ötödik, a legfrissebb kiadvány a közszépi rendezvényen Szabadka díszpolgárává avatott neves színművész Pataki László életrajzi vallomása. *Elmúlt bizony a régi szép idő*. Jövő héten még három Életjel kiadvány gazdagítja a Napredak könyvespolcát.

Barácius Zoltán *Megkésett rekvium* című könyvében Becskerek, Topolya és Zombor megszűntetett színházainak történetét mondja el.

Magyar László válogatásában jelenik meg a miskolci születésű karmester, Lányi Ernő szabadkai éveit feldolgozó könyv.

Az elmúlt 20 évben megjelent verseskötetek kritikáit tartalmazza Vajda Gábor *Lefojtottság* című kritikai gyűjteménye. Az előkészületben levő ismertetett könyvek a Magyar Művelődési Minisztérium támogatásával látnak napvilágot.

T. I.

(Magyar Szó, 1996. szeptember 14.)

FEKETE VERSHEZ VILÁGOSKÉKET

Múlt szerdán sugározta élő egyenes adásban a Magyar Televízió első csatornája a tehetségkutató versenysorozat harmadik elődöntőjét. Előre kell bocsátanom, hogy nekem ez összességében legalább kétszer annyira tetszett, mint az előző kettő, erről már lehet egyes szám első személyben írni, mert tényleg van miről. Legeslegesősorban Korhecz Imoláról, mert a vers- és prózamondás versenyében ő jutott tovább, Füst Milán novellájának részleteit mondta, ugyanezzel jutott tovább a szabadkai döntőről. Imola profi volt a képernyőn, ha szabad egyáltalán ezzel a jelzővel illetni a Ki mit tud? versenyzőt. A helyén volt a legapróbb rezdülés is az arcán, a szeme is akkor csillant meg, amikor a szöveg megkövetelte, szép és határozott fellépés volt. Kevésszer döntött eddig ilyen egyhangúlag a zsűri. Utólag azt is mondhatnánk, hogy Imola akár fél gózzal rávert volna a másik két lányra, akik szavaltak, a szó legegyértelműbb értelmében. (...)

(cf)

(Magyar Szó, 1996. szeptember 18.)

GRATULÁLUNK!

A mi Fecskelányunk, szemünk fénye, Korhecz Imola „elrepült” Budapestre – gyakori sikereinek színhelyére, és csodálatos prózamondásával nemcsak a rangos szakzsűrit bővölte el, hanem a nézőtérén ülőket is, nem utolsósorban a televíziós adás népes auditóriumát. A Ki mit tud? szerdai selejtezőjén kiderült, hogy Imola sokat tud. A magasba emelt hét fehér margaréta ennek bizonyítéka. Olvasóink és a magunk nevében gratulálunk Imolának és szurkolunk neki. Látni akarjuk a döntőben!

(Szabad Hét Nap, 1996. szeptember 19.)

JUTALOMUTAZÁS IMOLÁNAK ÉS CSILLÁNAK

Korhecz Imola ugyan nem jutott be a Ki mit tud? múlt szombaton megtartott döntőjébe, de versmondói teljesítményével kiérdemli szülővárosának köszönetét – hallottuk a községi végrehajtó bizottság ülésén, melyen a testület arról határozott: 2000 dinár értékű tuniszi jutalomutazással (egyhetes kirándulással) díjazza Imolát a szép szereplésért. Ugyancsak 2000 dináros jutalomutazást kap Szabadkától Szabó Csilla is, akit a gálaműsorban láthattunk. Csilla kikindai ugyan, de nem valószínű, hogy szülővárosa ezt a sikert valamilyen hasonló gesztussal elismerné neki vagy megköszönné.

(ya)

(Szabad Hét Nap, 1996. november 21.)

DUDÁS KÁROLY: KIRÁLYTEMETÉS

A Szabad Líceum szervezésében 1996. október 2-án, Szabadkán bemutatták
Dudás Károly Királytemetés című könyvét

Az Életjel gondozásában megjelent könyv a szerző hatodik kötete. A könyv első részében tíz novellát olvashatunk, amelyek nagyobb része már megjelent különböző folyóiratokban és előző köteteiben. A második részben kisprózái találhatók: a *Szakadó* című kötetében megjelentek és néhány az utóbbi évek terméséből.

Az írásokban a politikus és a szépfíró is jelen van.

Dr. Vajda Gábor bevezetőjében elmondta, hogy „a teljesség eszményét vállaló szerzőről” van szó, „humanista perspektívájú alkotóról”.

A szerző vallomása szerint három támpontja van irodalmi ambícióinak. Az első szülőfaluja Csantavér, ahol közvetlen-közleről láthatta az emberek megaláztatásait, megnyomorítását. A szabadkai gimnáziumban kerül először irodalomközelbe, ahol a figyelmé már a nagyobb közösségre irányul. Természetesen az újvidéki Magyar Tanszék is fáklya volt útkeresésében.

A szórványmagyarság sorsa áll Dudás Károly érdeklődésének fókuszában. Nagyon lányegesnek tartja a Kanizsai Szociográfiai Műhely létrehozását, mivel az itt megjelenő könyvek rámutatnak, hogy „már az utolsó pillanaton is túl vagyunk”.

Gubás Ágota kérdésére, hogy miként lehetne azon változtatni, hogy ne mindig rossz vonatra szálljunk fel, Dudás Károly ekként válaszolt: „Az a sorsunk, hogy – Domonkos szavaival élve – téves csatatéren essünk el, vagy rossz vonatra szálljunk fel.

TAKÁCS V. Izabella

(Szabadkai Rádió, 1996. október 9.)

Gubás Ágota Dudás Károlyt faggatja a *Királytemetés* című kötete megírásának körülményeiről. Mellettek Némédi Imre, aki részleteket olvasott fel a műből

SIKERES TALÁLKOZÓ AZ ÉLETJEL MŰVÉSZEIVEL

A bajmoki Dózsa György Magyar Művelődési Egyesület meghívására pénteken Bajmokon vendégszerepeltek a szabadkai Életjel Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai. Az egyesületben az Életjel kis művészei bemutatták idei sikerszámaikat. A vers- és prózamonddók, Horváth Emma tanítványai erre az előadásra is kitűnően fel voltak készítve. Az előadáson megjelent helybeli diákok ezen a nagyszerű előadáson csak gazdagították tudásukat és élményvilágukat. Ezúttal a következő vers- és prózamonddók léptek fel: Góli Kornélia, Basity Gértá és Basity Petra. A szövegmondást nagyszerű zeneszámok kötötték össze Balázsevics István gitárművész előadásában. A Dózsa képviselői és Horváth Emma tanárnő meg is beszéltek, hogy decemberben ismét találkoznak.

M. A.

(Magyar Szó, 1996. október 9.)

SZABADKAIK HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

A hódmezővásárhelyi Petőfi Sándor Művelődési Központ kamaratermében bemutatták Dudás Károly legújabb prózakötetét, a *Királytemetést*, Siflis Zoltán és Dudás Károly *Ebben a puszta világban* című dokumentumfilmjét, és megnyílt a Q képzőművészeti csoport kiállítása. A bemutató és a kiállításmegnyitó után a helybeli alkotótársak és érdeklődők több órán át beszélgettek vendégeikkel a délvidéki magyar művelődési élet és a határon túli magyarság helyzetéről.

(Szabad Hét Nap, 1996. október 10.)

MINT EGY HAJÓ

Szathmári István könyveiről Tolnai Ottó beszélt

Könyvbemutató volt

a Napredak könyvesboltban

Szathmári István író legújabb két kötetét, *A villamos és más történetek* (Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1995.) és az *Ünnepnapok* (Életjel Könyvek, Szabadka, 1995.) című novellásköteteket Tolnai Ottó méltatta, járta körül, mutatta be a közönségnek, sajátos módon, hiszen nem csak erről a két könyvről beszélt, hanem Szathmári ez idáig megjelent mindegyik művéről, tehát az első kispróza kötetéről – *Az Andok felé* és az *Álmok és életek* című regényéről is: „Végtelen hosszú mondat a négy könyv, de minden szava egy-egy csapágy, libikóka: sohasem tudjuk, merre billen” – mondta Tolnai Ottó, majd arról beszélt, hogy szövege lírai próza, szinte vers. Opusa egy hajón – mindig visszatérő motívumaként – való utazás a Bajai temető és a Palicsi-tó között. Szathmári számára azonban az utazás nem csak Szabadkán történt meg, hanem a világban is, a hippiehez közel álló ember utazásairól szól első könyve, a 60-as évek emberei utazásainak egyik szép példája. De utazásról szól a regénye is, aminthogy a tavaly megjelent két novelláskötete is, de már másként: Szathmári számára az igazi nagy kalandot nem a világ bejárása – Prágától Amerikáig – jelentette, hanem a budapesti Csikágóba kerülése, amikor a szabadkai gimnáziumi tanárból egy pesti kollégium nevelőjévé lett. A világ meghódított Szabadka és az Andok között, de mégsem vagy nehezen, szenvedéssel Szabadka és a VII. kerület között: igazán itt lesz prózaíró-

vá Szathmári – mondja Tolnai Ottó –, a Csikágóban. Írásaiban megjelenik a szenvedés: otthonról itthonra kerülni, ekként fogalmazza ezt meg az író. Ez a pesti-csikágói világ tele van epikus figurákkal, akikről végtelen sokat kellene beszélni. Az itthon-otthon problémáját Tolnai Ottó, mint Szathmári szomszédja, ha Pesten van, és szomszédja akkor is, ha Szathmári van itt, úgy fogalmazta meg, hogy szellemi szinten másodlagosak.

• Az író Szathmári Istvánnak két arca van, az egyik a szabadkai gimnázium magyartanára, akinél disznóbőr táská van – mint Tolnai mondta, felénk a polgárember egyik első szimbóluma ez a táská, egyébként Danilo Kiš egyik központi motívuma, és aki megírja felmondásának történetét, a táská történetét, amelyben a jegyzeteit hordta, és amelyben Pesten a karácsonyra szánt hal került. A másik arca a hátizsákkal világutazó Szathmári, akinél a kaland, a mozgás úgy van jelen mondataiban, mint az életében is, jelképei, a villamos, a hajó és egy perzsaszőnyeg is, amely pesti lakása falán is ott van, mint volt Szabadkán, és amelyet nagyapja hozott Dél-Amerikából. „Nagyon komoly opus épül. Azért nem veszi észre rögtön az ember, hogy mennyire komoly, belső epikus világ épül, mert ott ez a külső, a lírai szavak” – mondta Tolnai Ottó.

Az esten Szathmári István fölolvasta alkalmi frását, amelynek egyik központi figurája Mirko, a könyvesbolt vezetője, a „szemüvegember”. Ekképpen vált eggyé a világ.

L. i.

(Magyar Szó, 1996. október 15.)

KÖZÖNSÉGE VASTAPSSAL KÖSZÖNTÖTTE

Pataki László

szerda esti

könyvbemutatójáról

Percekig zúgott a taps szerdán este a városháza dísztermében, amikor Pataki László megjelent a színen. A közönség így köszöntötte színjátszásunk doyenjét, az Újvidéki Színművészeti Akadémia volt tanárát, Szabadka díszpolgárát, akinek *Elmúlt bizony a régi szép idő* címmel magyar, *Moj život je pozorište* címmel szerb nyelven megjelent önéletrajzi kötetét mutatták be.

Dévavári Zoltán szólt arról, hogy Pataki László évtizedeken át nem csak egy színháznak (a Népszínháznak) volt meghatározó egyénisége, hanem a jugoszláviai magyar színházi életben is fontos szerepet játszott. A négy évtized alatt 114 műben lépett színpadra, 62 darab rendezője volt, a filmvászonon is megjelent, s 23 díjat is a magáénak mondhat. Önéletrajzában olykor meghatottan, szomorkásan, olykor ironikus hangon szól életéről, pályájáról, de sohasem érzélgősen.

Mint Milovan Miković mondta, az a művész fogott tollat, aki a színpadon egész életében mások szavait, gondolatait tolmácsolta. E műből is kiejlik, hogy élete, művészi pályája nem mondható hétköznapi, szokványosnak.

Ezt követően Pataki Lászlót egykori pályatársai, tanítványai köszöntötték verssel, dallal, virággal.

m. k.

(Magyar Szó, 1996. október 18.)

REKVIEM HÁROM EGYKORI SZÍNHÁZÉRT

Nosztalgikus hangulatban zajlott

Barácius Zoltán könyvének bemutatója

*Barácius Zoltán három megszüntetett
színházunk történetét
elevenítette fel*

got jelentő deszkáknak”, nagyobb rálátása van az egész színházi világra, egészen más-képp viszonyul hozzá, mint aktív korában. Arról nem is beszélve – tehetnék hozzá, hogy még akár tíz éve sem lehetett volna megírni, hogy a politika miként végezte ki a három sikeres magyar színházat.

A műsorban fellépett, elmesélte idevágó élményeit a hősi korszak két másik élő résztvevője is: Heck Paula, aki a zombori színházban kezdte pályafutását és Süveges Eta, aki tíz évig hűséges volt a topolyai színházhoz, mindaddig, míg a politikusok lakatot nem tettek rá. Egy korszak végérvényesen lezárult...

Csütörtök este a Városi Könyvtár olvasótermében egy talán valóban későn fródott alkotást, Barácius Zoltán *Megkésett rekviemjét* ismerhette meg a szerény létszámú közönség. Az ötvenes években működött, majd bezárt topolyai, zombori és becskerekai magyar színházak állított emléket az egykori színész.

A könyvből Korhecz Imola olvasott fel részleteket, majd dr. Vajda Gábor és a szerző beszélgettek el a könyv keletkezésének körülményeiről. Ebből kiderült, hogy Barácius úgymond arra várt sokáig, hogy valaki más megírja ennek a három színháznak a történetét, végül pedig rádöbrent, hogy neki kell ezt megtennie. Egyébként most, hogy tíz éve búcsút mondott a „vilá-

*Süveges Eta a topolyai
társulatra emlékezett*

K. M.

(Magyar Szó, 1996. október 19.)

EGY SZÍNÉSZI PÁLYA EMLÉKEZETE

Megpecsételődött annak a közösségnek a sorsa,
amely nem szereti a színházat – mondja Pataki László

Az olvasóközönség nagyon melegen fogadta Pataki László nyugalmazott színész könyvét, amely nemrégiben jelent meg *Elmúlt bizony a régi szép idő*, illetve *Moj život je pozorište* címmel.

– A könyv sikere meglepett, nem is gondoltam, hogy ennyire elnyeri az olvasók tetszését. Dévavári Zoltán hosszas rábeszélésére született meg a könyv, nem egészen három hét alatt készült el a kézirat. Sok segítséget kaptam feleségemtől, Karna Margittól az adatgyűjtésben, fényképek válogatásában. Volt, aki megkérdezte, hogy miért nem írtam többet a Népszínházról. Erre csak annyit tudok válaszolni, hogy nem a színház történetét írtam meg, az alapos tanulmányt igényel, egyébként sem vagyok teatrológus (s tudom, hogy két volt kollégám a Színművészeti Akadémiáról már dolgozik ezen). Arról írtam, ami velem történt a színpadon, arról szóltam, hogy mit jelentett számomra a színház – hallottuk Pataki Lászlótól, akitől azt is megtudtuk, ügyelt arra, hogy ne tűzdelje meg színházi anekdotákkal a könyvét.

Mint művéből és a vele folytatott beszélgetésből is kicseng, a színház nagyon fontos intézmény, amely a művész szavai szerint „lelkes, nagy koponyák gondolatait tolmácsolja, utat mutat, fejleszti a szépérzékem. Megpecsételődött annak a közösségnek a sorsa, amely nem szereti a színházat.”

Mint Pataki László elmondta, amikor megkapta a kész művet, természetesen belelapozott, beleolvasott több helyen, de az első laptól az utolsóig még nem olvasta el.

Beszélgetőtársunk arról is szólt, hogy még mindig lenne mesélhivalója, de ebből nem valószínű, hogy megszületik egy második könyv.

m. k.

(Magyar Szó, 1996. november 9.)

VALAMI TÖRTÉNT

„Ugyanazt a terhet hordom a lelkemben, akárhol is vagyok” –
Beszélgetés Szathmári Istvánnal, akinek Ünnepnepok című kötetéért
odaítélték a Szirmai Irodalmi Díjat

„Majd vissza. Vagy inkább el. A nagyváros kedélyesen fogad. Száz arca csodás. Hát mi bajom nekem? Meleg és fény. És filmek, filmek egymás után. Mehetek egyedül az utcán, és senki se lát. De..., mondanám, hisz mondom. Ennyi az egész.”

– A könyv hangulatáról...

– Többnyire itt írtam ezeket a szövegeket, de néhány közülük már odahaza elkészült. Három részből áll, az első is már valamilyen módon pödzi azokat a dolgokat, amelyek majd a második részben megformálódnak, tudniillik egy áttelepülésnek vagy egy honváltásnak vagy honfoglalásnak a története a középső rész, amelyet az első valamilyen módon, szinte véletlenül vagy akaratlanul vagy tudat alatt mintegy előkészít. Mindaz, ami ott mint lehetőség fogalmazódik meg, az már a második részben realitás; a harmadik rész távoli utazásokról szól, és a kettő között található, annak ellenére, hogy harmadik. A régi világból és az újból is csemegéztem. Valahogy így, jó?

– A hontalanság és honfoglalás nem az elmenészkor történik meg.

– Van egy bizonyos nyugtalanság bennem, ezt már nagyon régóta érzem magamban, nagyon sok helyen megfordultam, tudod, sok helyen szerettem volna élni, többek között New Yorkban is, ki is mentem, mégis visszajöttem, lehet, hogy az őseimtől, a nagyapámtól örököltem ezt a nyugtalanságot, megjárta Dél-Amerikát, otthagya a szülővárosát, szülőföldjét, utazgatott összevissza. Csúfíthatatlan, ilyen jellegű nyugtalanság van bennem, mely űz valamire, a révbe jutás meg mindig elmarad. Valahogy elmarad.

– Ez nem tesz boldogtalanná?

– Dehogynem. Tehát a remény megvan, hogy révbe jutok.

– Az írásaid személyességéről. Arról, hogy nagyon mélyen, mélyről adod önmagad.

– Ami a személyességet illeti. Eléggé dokumentumjellegűen, eléggé nyíltan szólok azokról a dolgokról, problémákról, amelyek engem értek vagy érintenek. Eléggé kendőzetlenül. tehát persze fikció ez az egész. De mindenesetre a dokumentumjelleg megvan. Az *Ünnepnapok* középső része egyértelműen az.

– Miért *Ünnepnapok* a címe?

– Hát, egy jó adag irónia van ebben, azt hiszem. Talán a révbe jutás ünnepnapjai kellene, hogy legyenek ezek, és mégsem azok. Egy novellám címét vettem kölcsön, de... Ünnepnapok kellene hogy legyenek ezek az évek, hónapok, napok, amelyeket élek most, tehát mégsem azok, mert a visszájára fordultak.

– Szombathy Bálint készítette a fedőlaptervet, aki a barátod, akivel hasonlóan éreztek, aki ismer téged. A fedőlapon egy kukucskáló, csodálkozó kisfiút látunk, és nem az ironikus, már-már cinikus Szathmárit, akit általában ismerünk.

– Ez az ő olvasata. Talán arra gondolt, hogy az a kisfiú, aki ott van a fedőlapon, a lelke mélyén valami tisztaságra vágyik, ünnepnapra, ami nem valósul meg, amit nem tud elérni, megkapni. Lehet, hogy erre gondolt a Bálint. Nem konzultáltunk. Úgy csinálta meg, ahogy gondolta.

– Nagyon sebezhető vagy?

– Ki nem az?

– De nagyon?

– Miért mondjam?

– Kérdezem. Hogyan élted meg az életedet?

– Nézd, Ildikó, nem kellene az országhatárt belevinni ebbe a dologba. Nem sok minden változott, ami az én személyes életemet illeti azzal, hogy eljöttem, itt vagyok. Nagyon örülök annak, hogy díjat kaptam, számomra ez nagy elismerés, és ami nagyon fontos, hogy ezek szerint az országhatár nem osztja szét a vajdasági magyar irodalmat, nincs határon inneni és túli magyar irodalom. Vagyis hogy az irodalom, a vajdasági magyar sem ismer határokat. Az, hogy én így írok, nem azért történik így, mert Budapesten élek. Ha otthon maradtam volna, akkor is hasonlóképpen írtam volna, csak esetleg más lett volna az élményköröm. Az, hogy Magyarországon élek, tematikai szempontból meghatározza az írásaimat, de maradtam az, aki Szabadkán is voltam. Nem váltottam ruhát, tehát azok a dolgok, amelyek bennem vannak, a földrajzi helyzettől függetlenül is kibuggyannak belőlem, esetleg más szituációban. De én ugyanazt a terhet hordom a lelkemben, akárhol is vagyok. Az íráság maga a fontos számomra, de mivel egy bizonyos világba születtem bele, annak a közösségnek, amelynek tagja vagyok – akármerre megyek is, most itt a vajdasági miliőre, szellemiségre gondolok, de ugyanakkor egy egyetemes szellemiségre is –, ennek a világnak a problémáit magamban hordom és erre reagálok. Vajdasági magyar és magyar írónak tartom magam. Ennek a közösségnek az irodalmi képviselője vagyok.

– És a közösség? Mégiscsak furcsa alakja voltál ennek a szabadkai világnak.

– Érdekes, hogy amíg Szabadkán éltem, nem nagyon reagáltak mindarra, amit csináltam, és amióta elmentem, úgy érzem, mintha egy icipicit jobban odafigyelnének arra, amit csinálok; lehet, hogy azért, mert jobb az, amit csinálok. Nem tudom. Nem hiszem, hogy a vajdasági irodalmi életben fontos szerepem lett volna. Lehoztak, publikáltak, meghívtak pályázatokra, de azt hiszem, hogy szép csendesen pihegtem én abban az életben. Talán ez nekem meg is felelt. Én egyetlen irodalmi csoportosuláshoz, áramlathoz sem

tartoztam, valamilyen módon kívülálló vagyok, és lehet, hogy ez egyeseknek nem volt elég szimpatikus, de én fölállalom. A kívülállóság az én személyes jogom.

– A motívumaidról...

– Az utazás, elvagyódás: elmenni valahová, de nagyon nehezen tudok megérkezni. Ha meg is érkezem, elégedetlen vagyok: hogy másként képzeltem az egészet. A tenger: érdekes módon mostanában sokszor felbukkan az írásaiban, mint valami nagyon szép és távoli dolog, amelyet annak idején évente többször is meg tudtam tapasztalni, most meg mind messzebbre kerül. A villamos: azt sem tudtam még teljesen kiebrudalni. A város: Szabadka, és a város azon kedves emberei, akikkel jóban voltam, akiket ismertem, vagy akiket csak távolról figyeltem, illetve csodáltam, az a pár barát, aki otthon maradt, és ha hazamegyek, beszélgetünk. Vagy a budapesti életemből egy-két barátom, furcsa ember, aki közel áll hozzám. Érzelmi életem: annak leépülése, fölépülése. Ezek a dolgok azok, amelyek valamilyen módon összerántják az írásokat. Minden motívum, ami velem történik. Elég személyes hangú az írásom. Ez lehet, hogy jó, lehet, hogy nem, nem tudom.

– Kettőbe tört a mi életünk? Megbicsaklott?

– A fekete Singer is az egyik motívumom. Édesanyám varrógépe. Azt hiszem, hogy akarva-akaratlanul is végigment rajtunk ez a fekete Singer, akárhol is élünk. Mert olyan dolgok történtek velünk, amelyek sarkaiból borították ki a világot: Nézd, én is negyvenegy-két éves vagyok, másként képzeltem el az életemet, mint ahogyan most élem. Kétségkívül, hogy a történelem vagy a politika, vagy ez az egész, ami körülöttünk dúlt vagy dúl, sok mindent másképp csinált. Mindenki valahol a lelke mélyén hordja-viszi, érzi ezt a súlyt, amit ez elmúlt pár év lerakott, megcsinált. Nem lehet csak úgy elfelejteni. Valami történt.

– De amikor majd a Szirmai-díjadat ünnepeljük, az igaz ünnepnap lesz?

– Én nagyon szeretném. Nagyon örülök neki. És nagy megtiszteltetés számomra.

LOVAS Ildikó

(Magyar Szó, Kilátó, 1996. november 16.)

*Szathmári István átveszi a Szirmai Károly-díjat
(Szathmári István, Ökrész Károly, Bordás Győző)*

ÁTADTÁK A SZIRMAI KÁROLY IRODALMI DÍJAT

Pénteken este Verbászon a Danilo Kišről elnevezett, zsúfolásig megtelt könyvtárban a Szirmai Károly Emlékbizottság megtartotta díszülését, s ennek keretében átadták Szathmári Istvánnak az elmúlt két év legjobb novelláskötetéért járó irodalmi díjat.

Az *Ünnepnapok* címet viselő, díjazott kötetről Tolnai Ottó, a bírálóbizottság elnöke beszélt. A szerény ünnepségen ezt követően Bordás Győző, az Emlékbizottság elnöke átadta az irodalmi díjat, majd Ökrész Károly, az Emlékbizottság alelnöke Szirmai Károly fiának az adományát: arany emlékérmét nyújtott át Szathmári Istvánnak.

A Budapesten élő szabadkai író megköszönve a díjat többek között szólt Szirmai Károlyhoz fűződő irodalmi kapcsolatáról.

(-)

(Magyar Szó, 1996. december 15.)

EGY SZAVALÓVERSENY MARGÓJÁRA

Nagy Kanász György, Szabadka, Prágai u. 4. – Az idén december 7-én hatodik alkalommal került megrendezésre Szabadkán a Nemes Nagy Ágnes-szavalóverseny.

A Jovan Jovanović Zmaj Általános Iskolát minden dicsőre megilleti a verseny megszervezéséért. Ez az iskola ugyanis hagyományossá tudta tenni a nemes elképzelést – a vajdasági magyar általános iskolai tanulók számára minden évben szavalóversenyt rendeznek a korán elhunyt költőnő tiszteletére.

Tudom, hogy a művelődési rendezvények megszervezése rendkívül hálátlan feladat. Sok-sok apró és nagyobb probléma is felvetődik egy szavalóversenyen, amit néha nem is lehet mindjárt a helyszínen kiküszöbölni. De ha a hibákat folytonosan csak elhallgatjuk, attól azok még nem szűnnek meg, sőt még halmozódnak is.

A szavalóversenyt már a kezdet kezdetétől figyelemmel kísértem és végig is izgultam. Igaz, ha jobban belegondolok, az utolsókon már nem is volt miért izgulni. A szervező iskola magyartanárnője, Sztóján Júlia ugyanis mindent elkövetett, hogy ezen a versenyen ne lehessen és ne is kelljen senkinek sem izgulnia. A verseny színhelyének ugyanis újabban az iskola egyik legromosabb helyiségét, a tornatermet jelölte ki a tanárnő. A tornateremnek ráadásul olyan rossz az akusztikája, hogy a hátsó sorokban már semmit sem lehet hallani a szavalók előadásából. A gyümölcs piac melletti helyiségben annál inkább hallható a piaci zsidárusok és kofák zivaja, de teherautó-dübörgés, üvöltés, sőt még káromkodás is.

Aki még ilyen körülmények között is élvezni tudja ezt a versenyt, az előtt én kalapot emelek. Annak a versbolondnak van alkalmja 6-8 órán keresztül végigszenvedni ezt a versenyt és esetenként tíznél is többször végighallgatni ugyanazt a Petőfi-költeményt, sokszor igen gyenge kivitelezésben.

A szavalóversenyt tavaly a Szerb Köztársaság Oktatásügyi Minisztériuma is tudomásul vette, és el is ismerte. Ez pedig azt jelenti, hogy a tartományból idesereglett szavalók közül minden korcsoportból a legjobb három bizonyos előjogokat szerez a VUK-díj megszerzésénél és a középiskolai beiratkozásnál is. Sajnos, amióta ez a pozitív kormánydöntés megszületett, a verseny végképp elbogatellizálódott, és a színvonala is meredeken zuhan lefelé. Sztóján Júlia tanárnő ugyanis ezt a szavalóversenyt végképp a saját egyéni elképzeléseinek megvalósítására használja fel. Ezek az elképzelések pedig valóságos merénylet

nemcsak a magyar nyelv és nemcsak a versmondás szépsége, hanem számtalan más oktatási és nevelési szabály ellen is. Sőt fennáll a komoly veszélye annak is, hogy a legjobb szavalók végképp hátat fordítanak nemes hobbijuknak.

Sztoján Júlia ugyanis már tavaly kizárta a művelődési egyesületeket a versenyből. Ha pedig netalán valamelyik „szemtelen” gyermek, iskolájának képviselőjében mégis elmerészkedett a versenyre, akkor a tanárnő tett róla, hogy üres kézzel térjen haza. Ezek a szemtelen életjeles gyerekek az idén sem akartak okulni a múlt keserű tapasztalataiból, és ismét csak ideszemtelenkedtek versenyezni. S iskoláik magyartanárai is voltak olyan bátrak, hogy éppen őket jelentették be erre a versenyre.

Minő pimaszság, hiszen Sztoján Júlia szépen megmagyarázta a magyartanároknak, hogy életjeles szavalót ne tessék bejelenteni a versenyre. Az életjelesek ugyanis profi szavalók, és nem etikus őket amatőrökkel versenyeztetni.

Kedves tanárnő, kérдем Öntől, hogy mennyire etikus (ha egy ilyen versenyre mégis sor kerül) az amatőrt kihirdetni győztesnek? Erkölcsi szempontból rendjén van-e szerény képességű szavalókat a győztesek közé emelni, csak azért, mert a rendező házigazda iskola diákjai? Ha ezt Ön eddig is megtehette, akkor miért kell a jövőben külön szabályzattal a művelődési egyesületek tagjait kitiltani a versenyről? Talán lelkiismeret-furdalása sugallja ezt a salamoninak tűnő megoldást? Lemoshatja-e majd egyáltalán az Ön szemében bűnös tagságát egy kisdíák, mondjuk úgy, hogy becsszóra megesküszik, hogy már több mint fél éve át sem lépte egyesülete küszöbét és a jövőben sincs szándéka ezt megtenni? Egyszerűbben szólva, kiléphet-e valaki művelődési egyesületéből, s ha igen, akkor hogyan kell azt megtennie, hogy azt Ön is elismerje és méltányolja? Vagy Önt legfőképpen az Életjelben megszerzett tudás zavarja, ami nem egészen szüntethető meg még az Életjel nyilvános elhagyásával sem?

Hogyan tudja majd kedves tanárnő ellenőrizni a vidéki versenyzők egyesületi tagságát? Vagy ezt a megkülönböztetést csupán a legjobb munkát végző szabadkai Életjel szavalói számára agyalta ki, akiket már látott különböző rendezvényeken fellépni? Egyáltalán, honnan veszi Ön azt a bátorságot, hogy a legjobb szavalókat ilyen okokból kizárja a versenyből? Szerintem ilyen felhatalmazást nem adott és nem is adhatott a szerb kormány sem Önnek, sem a J. J. Zmaj iskolának.

A művelődési egyesületekbe pedig rendkívül könnyű bekerülni. Legtöbb helyen még tagdíjat sem kell fizetni. Tanulni és gyakorolni azonban annál inkább és évekig kell. Sokszor éjszakába nyúló téli estéken, fűtetlen helyiségben órákon át gyakoroltak azok a gyerekek, akikről Sztoján Júlia szemrebbenés nélkül megvonta a versenyzés lehetőségét.

Ki lesz majd ezek után az a bolond szülő, aki gyermekét majd művelődési egyesületbe fratja, csak azért, hogy csökkentse érvényesülési lehetőségét? Vagy éppen ez a cél? Így jobban el lehet kendőzni a megfelelő szakmunka hiányát iskoláinkban? Szerintem az lenne a legbecsületesebb, ha azok a magyar tanárok, akik nem bírnak, nem akarnak, vagy nem tudnak foglalkozni tehetséges tanulóikkal, ezt elismernék. Mégpedig oly módon, hogy vagy tudomásul vennék, hogy nem sok esélyük van a megmérettetésen, vagy elküldenék ezeket a gyerekeket egy jó szakmunkát folytató művelődési egyesületbe, ahol őket is felkészítenék és megtanítanák szavalni.

Kedves tanárnő, tudom, hogy nehéz, de próbáljon meg a középszerűség útvesztőjéből valahogy kievickélni. Nem lehet becsületes az olyan verseny, ahol a legjobbak nem győzhetnek, sőt a jövőben még csak részt sem vehetnek azon.

Tárja ki a szavalóverseny kapuit nyilvánosan is a művelődési egyesületek előtt. Tegyék lehetővé azt, hogy a művelődési egyesületek létszámkorlátozás nélkül elküldjék a legjobb szavalóikat. Hiszem azt, hogy egy sem fog középszerű szavalót benevezni. Ha ezt megteszi a tanárnő, majd csak akkor mondhatja el jogosan, hogy iskolája ismét vendégül látta Vajdaság legjobb szavalóit.

(Magyar Szó, 1996. december 20.)

FELTÁRÁSRA VÁRÓ, BEFEJEZETLEN ÉLETMŰ

Az óév utolsó napjaiban, a múlt szombaton Szabadkán a Városi Könyvtár és a Szabad Líceum szervezésében, a Csáth Kör tagjainak közreműködésével Podolszki József-émléknapot tartottak a korán elhunyt költő, író, publicista tiszteletére. Egykori barátai, kollégái elevenítették föl alakját és értékelték munkásságát. Mint dr. Vajda Gábor említette, e sokrétű életmű jó része még feltárásra vár, különösen Podolszki kiváló publicisztikája, amely ott szunnyad a vajdasági újságok és folyóiratok hasábjain. A feketicsi születésű, Újvidéken, majd Topolyán élt és dolgozott, utolsó éveit Zadarban töltött Podolszki Józsefet munkásságának csupán egy része köti Szabadkához. Hogy mégis itt tartották meg az emléknapot, az indokolja, hogy miután a Képes Ifjúságból kiöregedett, a 7 Napnál kereste meg a kenyerét, és szívesen látott szerző volt az Üzenetnél is. Az író szülőhelye, Feketicis egyébként már kifejezte kívánságát, hogy a jövőben intézményesítse és átvegye a rendezvényt.

Valamennyi résztvevő egybehangzó véleménye szerint Podolszki József munkásságából elsősorban a halála előtt írt versei, esszéi és publicisztikája a legértékesebbek, mint prózaíró nem teljesedhetett ki.

Vajda Gábor szerint a következő emléknapok keretében az egyik legfőbb feladatunk, hogy összegyűjtsük műveit, s hogy az „örök ellenzéki” író szellemében alapos és nyílt kritikának vessük alá az elmúlt évtizedeket, amelyeket a posztkommunizmus időszakában még mindig az előítéletek köde fed. Elsősorban Podolszki értekező prózájának jelentőségére mutatott rá, amely napjainkban különösen aktuális, és a halála előtt írt verseinek irodalmi értékére. Az ésszerűség pártfogása jellemezte végig, mondta, előszeretettel tárta a nyilvánosság elé a tabu témákat, a leleplezés kényszere irányította tollát.

Bogdán József Podolszki istenes verseiről szólt, s a *Magas szelekben* című költeményét elemezte az egyszerű olvasó és a teológus szemével.

Az Istennel való egyetértés Podolszki istenes verseiben nem található meg, mondta, ő az Istennel egyszerűen beszélgetett.

Dr. Bosnyák István a pályakezdő szimpozionista angazsáltságáról érkezett, Podolszkinak az írói etikáról kialakított személyes credóját ecsetelte, hangsúlyozva az irodalmi tendenciák egymás közti toleranciájának szükségességére vonatkozó nézetét, mely szerint az igazi művelődési élet csak a többszámú irodalom programbeli fővállalására támaszkodhat. „Nem akarom az irodalomtól csak az angazsált valóság visszatükrözését követelni – idézte tovább Podolszkit –, csak félek, hogy kivész lábunk alól az alap, amelyen felnőttünk, élünk... Egy képtelen irodalompolitika taszította el irodalmunkat a konkrétumoktól”, írta.

Cs. Simon István az önzetlen és segítőkész barátról, kollégáról szólt, akinek „általában igaza volt”, és felolvasta az alakját idéző két kitűnő versét.

Dudás Károly fölhívta a figyelmet arra, hogy Podolszki volt az egyike azoknak, akik a szociográfiai műhely létrehozását indítványozták a Híd körül. Egészen másként alakultak volna dolgaink, jegyezte meg, ha a Híd mellett, s nem Kanizsán jön létre ez a műhely. Emlékezett az akkori Symposium körüli vitákra, amelyeknek során az ő nemzedéke akkor Sziveri János ellenében Podolszkira szavazott, őt javasolták főszerkesztőnek, ő volt az érettebb, alkalmasabb erre a posztra. Sziveriből nagy költő lett ugyan, de a főszerkesztői feladathoz akkor még korántsem nőtt föl. A Képes Ifjúság körül kialakult annak idején egy szociográfiai ihletésű írói gárda, amelynek Podolszki is tagja volt, az ekkor írt újságcikkei, riportjai feltárásra várnak. „A hitelét és az elveit fontosnak tartó sajtó csak a nép csatlósa lehet” – írta a szerkesztőséghez intézett utolsó levelében.

Hornyk Miklós arról beszélt, honnan indult és hova jutott el Podolszki. Nem magyar költőnek készült, szerb nyelvű középiskolába járt, kisebbségi sértettségéből menekült oda,

hogy ne érezze magát annyira idegennek ezen a tájon. Autodidakta volt, önszorgalomból lett egy kezdetleges verselőből a vajdasági magyar költészet egyik legjobbjává. Azon ritka költők közül való, aki lét- és sorslírát írt. Az igazán jó prózával: jó novellával, jó regénnyel viszont adósunk maradt, nem jutott rá ideje. Harminc-negyven, életének utolsó éveiben született verse ragyogó teljesítmény. Amit a legizgalmasabbnak tart életművéből mégis: azok a vitacikkei és a hatalmas riporterri teljesítmény a Képes Ifjúság és a 7 Nap hasábjain.

Tari István szintén nagyon értékes életműnek tartja Podolszkiét, kár, hogy nem láthatjuk egészében. Fél kötetnyi gyerekverse is kiadásra vár. Mint rámutatott, élete egybeesik a titóizmus kezdetével és végével. Párttag volt, de ellenzéki mindvégig. Művelődész - szociológiai frásainak jelentőségére is felhívta a figyelmet.

Bordás Győző Tolnai és Domonkos ihlette költőnek tartja, és maga is az örökös ellenkező természetére utalt, aki mindig képes volt a dolgok fonákját is meglátni, megmutatni.

Vicei Károly arra a kérdésre igyekezett magyarázatot találni, hogy milyen viszonyban volt a széppíró és a publicista Podolszki személyiségén belül. Az „óvatos duhajok” közé sorolja, aki bár nem szolgálta ki a politikai hatalmat, bátor kiállású széppíró és újságíró volt, de mindig tudta, hol a határ, meddig mehet el.

A szabadkai Csáth Kör tagjai: Barabás Mónika, Némedi Imre, Lőrinc Zsuzsanna és Pajor Gizella Horváth Emma vezetésével a tőlük megszokott, élményszámba menő tolmácsolással keltették életre az író műveit.

FARKAS Zsuzsa

(Magyar Szó, 1997. január 5.)

Plankoš Judit, Kiss Gusztáv és Vajda Gábor, valamint az Életjel szövegmondói (Némedi Imre és Lőrinc Zsuzsanna) a Podolszki-emléknapon

EGY ÉV MÉRLEGE

Korhecz Imolának nem sikerült a Ki mit tud? győzteseként zárnia az évet, de azt megelőzően és azt követően is igen szép sikerben volt része, ami – ha nem kárpótolja is a mexikói utat – csak keveseknek adatik meg itt a Vajdaságban.

– Október 27-én, három nappal a Ki mit tud? második tévés középöntője előtt, Budapesten tartották meg a Magyarok Világszövetsége által indítványozott Hatágú síp elnevezésű nemzetközi versmondó verseny döntőjét, amelyen a második helyet értem el – és egy kéthetes kanadai kirándulást érdemeltem ki jutalmul. Ezt követően, egy hónappal később, azaz november 29-30-án Győrben tartották meg a Felnőtt Amatőr Versmondók Radnóti Szemléjét. Itt az első helyen végeztem.

– Amatőr versmondóként a legmagasabb és legrangosabb kitüntetésben részesültél, Radnóti-díjas lettél. Hogyan tovább?

– A versenyekről egyelőre elmaradok, mert az érettségire, utána pedig az egyetemi felvételi vizsgára kell összpontosítanom. Megcélzom a pesti színművészeti főiskolát, de mivel ott „háromfordulós” a felvételi, vele egyidejűleg a bölcsészettudományi egyetemen is indulni készülök. Ha egyik sem sikerül, akkor marad a nulladik év. Mindenképp Magyarországon szeretnék tovább tanulni.

– Tehát elköszönsz a színpadtól?

– Nem szeretnék. De ha felvesznek a színművészetre, akkor nincs más választásom. Ha meg nem, hát akkor... Majd meglátjuk, mit hoz a sors. A versmondás nekem sokat jelentett.

– Az elmúlt év sikerosorozat volt a számodra. Összegezzünk csak! Veszprémben kezdődött...

– Február 25-én, a Regösök húrján elnevezésű vetélkedőn, még az ifjúsági kategóriában első lettem. Április 6-án Budapesten a Költészet, élő!-n ugyancsak az első helyet szereztem meg. Ezt követte Becse, a KMV. Itt prózamondásban lettem első. Május 4-5-én Erdőkertesen, az anyák napi vetélkedőn – immár a felnőttek kategóriájában nyertem. Időközben sorjázta a Ki mit tud? és a Hatágú síp selejtezői.

– Tehát nem volt megállás. Nem fáradtál el?

– Dehogynem! A Radnóti-verseny másnapján olyan dolog történt velem, ami eddig még soha. Olyannyira fáradt voltam, hogy rövidzárlat következett be. Nem jutottak eszembe Tolnai Ottó *Mi volt kérdés a legszebb Dániában* című versének kezdő sorai. Megijesztett a dolog, mert látni láttam már ilyet másoknál, de velem addig még nem történt meg. Szörnyű érzés, teljesen elbizonytalanodik az ember.

– Reméljük, hogy mindez nem fordul elő többet. Vagy legalábbis nem az érettségien és a felvételi vizsgákon. További sok sikert kívánunk neked!

– Köszönöm.

(Szabad Hét Nap, 1997. január 9.)

A ROKON NÉPEK KÖLTÉSZETE

elnevezést viselte az a vetélkedő, amelyet december elején tartottak meg Budapesten, s amelyen négy szabadkai lány is részt vett: Góli Kornélia, Rozsnyik Andrea, Barabás Mónika és Szénási Kornélia – valamennyien az Életjel tagjai, Horváth Emma tanárnő tanítványai.

Mintegy huszonöt versenyző jelentkezett be a vetélkedőre, amelyen a magyar népiel rokon népek irodalmából kellett készülni. A döntőbe tízen jutottak be.

Eredményhirdetéskor nagy volt az öröm: Góli Kornélia első lett, Szénási Kornélia pedig a harmadik. Ezt követően Bella István költő, a zsűri elnöke különdíjban részesítette még Rozsnyik Andreát.

Megkévsze bár, de gratulálunk a csapatnak az eredményes helytállásért!

(Szabad Hét Nap, 1997. január 9.)

Ritka esemény városunkban – sokan voltak kíváncsiak finnugor estünkre
(Oláhi Celesztina, Szénási Kornélia, Basity Petra, Rozsnyik Andrea, Basity Gréta,
Barabás Mónika, Lőrinc Zsuzsanna, Góli Kornélia)

ÖSSZESZORULT A SZÍVEM

Bízom benne, hogy még nem felejtették el az olvasók Nagy Kanász György sértett szülő *Egy szavalóverseny margójára* című írását, amit a Magyar Szó 1996. XII. 20-ai számában olvashattak. Összehasonlítottam a „vádiratot” a Nemes Nagy Ágnes Szavalóversenyéről közölt írással. Összeszorult a szívem, miután megállapítottam, hogy a csaknem három hónapot igénybe vevő szervezői munka, minek köszönhetően 36 vajdasági iskola 106 szavalója s csaknem ennyi tanára kapcsolódott be a rendezvénybe, kisebb teret érdemelt, mint egy sértett szülő monológja.

Nem szándékozom vitába bocsátkozni a szóban forgó apukával, csak tájékoztatni szeretném az olvasókat a tényekről, amelyek a vádiratból „véletlenül” hiányoznak. A sorok írója ugyanis a tájékoztatatlanság útvesztőjében talált gyógyírt saját sérelmeire, ami szerintem van akkora „bűn”, mint a szándékos félrevezetés.

Ezzel a tettelvel lelkes felnőtteket, gyerekeket sért meg, s egy már tradícióvá vált rendezvényt „fejez le”. (Remélem, csak szeretné ezt!) Mint említettem, az apuka több frontvonalon támad, sérteget. A legnagyobb sérelmét azonban, úgy látszik, mégis személyem okozta, s ezt becstelen, homályosan fogalmazott vádakkal ellensúlyozza. Honnan veszi a bátorságot, hogy ilyen mély, alaptalan, argumentálatlan vádakot soroljon fel elle-

nem, mint – idézem: „Sztóján Júlia mindent elkövetett, hogy ezen a versenyen ne lehessen és ne is kelljen senkinek izgulni...”, vagy: „...a tanárnő a szavalóversenyt a saját elképzeléseinek megvalósítására használja fel(?)...” „ami merénylet nemcsak a magyar nyelv és nemcsak a versmondás szépsége, hanem számtalan más(?) oktatási és nevelési szabály ellen is”; megkülönböztetést AGYALT ki a szabadkai Életjel szavalói számára...” – és még sorolhatnám. (rágalmazóm nem is sejtí, hogy én magam is mint topolyai középiskolás 1979-ben az Életjellel Somlyó György költőt köszöntöttem.)

Mivel nem szeretnék az apuka hibájába esni: személyes sérelmeimmel tovább terhelni a Magyar Szó olvasóit, abbahagyom a fejtegetést.

A lapnak ettől sokkal komolyabb a rendeltetése!

A fenti ügyek a bíróság hatáskörébe tartoznak – személyiségsértés címszó alatt. Ezen jogomra majd ott hivatkozom. Az apuka másik támadási területe sokkal súlyosabb, hisz azokról a „magyar tanárokról” monologizál, akik „nem bírnak, nem akarnak vagy nem tudnak foglalkozni tehetséges tanulókkal...”

„Kedves apuka”, mi magyartanárok vagyunk, s a szakmánknál főleg ez számít, de azért merem állítani, ha egy „csak” magyar tanár publikálni kívánja levelét – mint ahogy ezt Ön tette – használja *A magyar helyesírás szabályait* az értelmi zavar elkerülése céljából. (Amit azonban Maga nem tett.) Gondolkodott már Ön a magyartanár és a magyar tanár kifejezések különbségén?

Ami pedig a magyartanárok „passzivitását” illeti, Nagy Kanász apukának is tudnia kellene, hogy a szavalás nem tartozik a „kötelező” tananyaghoz. Csak az a tanár nevezi be diákját a szavalóversenyre, aki az ilyen rosszindulatú szülői hozzászólás után is, mint a magáé, még mindig lelkes tud maradni, ha tudja is, hogy ezért semmiféle anyagi, erkölcsi támogatás nem jár cserébe. Ezzel eljutottam a szóban forgó szülő harmadik sértegetési területéhez: iskolám és a Nemes Nagy Ágnes Szavalóverseny ócsárolásához. Mivel a vajdasági iskolák versmondóinak egyik leglátogatottabb rendezvényét feketíti, úgy érzem, nem hallgathatok.

Az apuka csak éppen azt „felejtette el” közölni az olvasókkal, hogy lánya négy évig iskolánk tanulója volt. Akkor nem félt attól, hogy összedől a tornaterem, ami most hirtelen semmiféle kritériumnak nem tett eleget: piacközelsége, rossz akusztikája... miatt? Talán újat kellett volna ezen alkalomra építtetnünk? (Ennek a Jovanović Zmaj iskola örült volna a legjobban.) Érdekes módon, tavaly még ez az objektum is teljesen megfelelt rendeltetésének. Nem voltak hátráltatók a felsoroltak.

Az apukát is csak eredményhirdetés után kezdték zavarni a már említettek, hisz szendvics- és teafogyasztás közben még mosolyogni is láttuk őt. Amikor azonban a zsűri ki merete mondani a végső szót, a szülő hosszúra esküdött.

Ami pedig a „törvényeinket” illeti, nem én hoztam meg őket. Ezt elődöm tette. Én csak folytattam ezen eljárásokat.

Az apuka ugyancsak téves információinak egyike, hogy a művelődési egyesületeket képviselő tanulók diploma nélkül maradnak. Mindannyian jól emlékezünk arra, hogy két évvel ezelőtt még két kategóriában történt a verseny: az iskolások és a művelődési egyesületek képviselői két külön versenycsoportot képeztek, de mivel az utóbbira csak az Életjel és a Népkör egy-egy tanulója nevezett be, a kevés létszám miatt, az utóbbit töröltük. (Ami nem jelenti azt, hogy nem szerepelhet újra!)

Kollégáim kérelmére az idén volt először, hogy hivatalos díjat nem osztottunk ki a szóban forgó egyesületek képviselőinek, de különdíjat igen.

Ismeretes, hogy a községi és minden más versenyen ők azok, akik a legjobbak – ami érthető, reális, hisz ők a versmondást hivatásból művelik. Ezért kell hogy legyen a vajdasági iskolásoknak egy olyan szavalóversenye, ahol a tanulók „csak” iskolás szinten terjesztik a szép szó művészetét azonos előfeltételekkel. Ezen célt szolgálja a Nemes Nagy Ágnes-rendezvény.

Merem állítani, hogy ez a színvonal sem hoz szégyent névadójára.

Hogyan dönti el egy szakember, hogy az illető tanuló művelődési egyesület tag-e?

Tudom, hogy a tanárok tekintélye mélyre süllyedt jelen társadalmunkban, de engedjék azért meg: egy tanár azért tanár, hogy ilyen kérdésekben szakudására bízva a döntést, és ne egy sértegetett szülő szemével bíráljon! Ahogy a szavaló porondra lép, s szavalni kezd, egy szakember máris látja, hogy előadóművészről vagy „csak” egyszerű tanulóról van szó.

Mi továbbra is a szavalni szerető, kívánó kisdíákokat várjuk szeretettel, hisz ez az ő versenyük. A szakoktató tanár az, aki benevezi és elkíséri az iskola legjobbjait ezen megmérettetésre; a jóindulatú szülő „csak” vendég státusba jeleskedhet! Így kellene hogy legyen egy kultúrált környezetben!

A Zmaj iskolának pedig nincs szüksége „megvásárolt” helyezésekre, hisz, ha az apuka eléggé tájékozott lenne – ezt tudná! Lapozza csak át a múlt évek Magyar Szó, Jó Pajtás, Subotičke Novine... számait, vagy emlékezzen vissza az Újvidéki Rádió műsoraira, s akkor erre maga is rájön! Nem múlik el egy olyan verseny, rendezvény sem, ahonnan iskolánk tanulói ne hoznának díjakat.

Hogy a fentiek ne tűnjenek dicsekvésnek, esetleg nagyképűsködésnek, a sok köszönetnyilvánító levél közül a legmérvadóbb észrevételt idézem versenyünkről, ami Kaszás Károly – a Vajdasági Magyar Nyelvművelő Egyesület elnökének tollából fakadt, s ezzel részemről a „vita” lezártnak tekintett!

Mivel a sorok írója jóváhagyta azok publikálását, következzék a levélrészlet:

„Tisztelt Sztoján Júlia Tanárnő!

Mindenekelőtt köszönöm, köszönjük a meghívást, a lehetőséget, hogy ott lehettem, lehettünk. Nagyszerű, feledhetetlen rendezvény volt. Ez alkalommal is. Méltó Nemes Nagy Ágnes mivoltához, méltó a főszervező, az Ön egyéniségéhez.

Mérem állítani, sok-sok hasonló rendezvényt felülmúlt. Párját ritkítónak tekinthetjük. Átgondolt, részletekbe menően kidolgozott produkció. Valódi vajdasági összejövetel. Ott volt a tartomány színe-java. Mindenki jól érezte magát!

A kísérőműsorok is a magaslatokon álltak: a szavalók, a zenészek, a tárlat, az Ön műsorvezetése csak elismerést válthat ki bárkiből. Mi lelkesedtünk.

A vendéglátás, a megvendégelés, a szervezők szolgálatkészsége, előzékenysége egy kultúrált közeg önarcképe volt. Ezt a napot a jövőben a versmondás ünnepévé kell tenni!”

SZTOJÁN Júlia,

(Magyar Szó, 1997. január 17.)

ODAÍTÉLTÉK A BODROGVÁRI-DÍJAT

A Dr. Bodrogyári Ferenc-díjat a kultúra terén az előző év legkiemelkedőbb teljesítményéért ítéli oda – 1979 óta minden évben – a községi közművelődési közösség. Az elismerést március 12-én Bela Duranci művészettörténész – a *Nagybánya és a vajdaságiak* című kiállítás szerzője és a katalógus előszavának rója – Boško Krstić fró – a *Kastel Beringer* című regény szerzője –, valamint a Gyermekszínház – az Oton Tomanić nemzetközi fesztivál szervezője – veheti át a városháza dísztermében. Különdíjakok: Edit Kadirić ifjú képzőművész tavalyi kiváló alkotásaiért, Korhecz Imola szövegmondó a különböző versenyeken elért eredményeiért és a Szabadkai Filharmónia a sikeres újévi koncertjéért.

A díjat – mint a minapi sajtótájékoztatón Đuro Molnar, a községi közművelődési közösség elnöke elmondta – minden évben egy héttagú bizottság ítéli oda, amelyben a művelődési élet minden területe képviselteti magát. A díszoklevelet minden évben más képzőművésznk készíti el, idén Boros György grafikusművész kapta a feladatot, a plakettet pedig hagyományosan Sáfrány Imre sámánrajza díszíti. Március 12-én a Városi Könyvtár galériájában megnyílik az eddigi díszoklevelekből összeállított kiállítás.

m. k.

(Magyar Szó, 1997. március 4.)

AZ ALKOTÓK SÁMÁNJA

A kultúráért tették

Átadták a Bodrogvári-díjat

A Bodrogvári-díjas
Korhecz Imola

A városháza dísztermében ünnepélyes keretek között, dr. Bodrogvári Ferenc családja, az eddigi díjazottak és a szép számban megjelent közönség előtt, alkalmi műsorral egybekötve, amelyen szavalók és a zeneiskola diákjai léptek fel, átadták a Bodrogvári-díjat. Mint ismeretes, a községi közművelődési közösség minden évben azoknak ítéli oda ezt az elismerést – a művelődési tevékenységben, a kultúrában dolgozók javaslatára, akik figyelemmel kísérik a város művelődési életét –, akik az elmúlt évben kiemelkedő teljesítményükkel maradandót alkottak. Az idén a községi közművelődési közösség elnöke, Molnár Đuro Béla Duranci művészettörténésznek, Boško Krstić trónak és Slobodan Markovićnak, a Gyermekszínházi Fesztivál igazgatójának adta át a Bodrogvári-díjat. Különdíjat kapott Edit Kadiric, az Újvidéki Művészeti Akadémia negyedéves grafika szakos hallgatója, az elmúlt évben megrendezett önálló kiállításáért és folyamatos részvételéért a képzőművészeti életben, Korhecz Imola az anyanyelvápolás terén – nemcsak tavaly, hanem szinte tíz éve, amióta a Csáth Géza

Művészetbaráti Kör tagja – elért kiemelkedő eredményeiért és a három évvel ezelőtt újraalakult Filharmónia a tavalyi karácsonyi-újévi koncert koncepciójáért és színvonaláért. A különdíjat a Filharmónia elnöke, Balázs Piri István vette át.

Béla Duranci a szerzője a tavalyi év legátfogóbb, átgondoltságában, megszervezésében és minőségében kiemelkedő kiállításnak, amely *Nagybánya és a vajdaságiak* címen ragadta magával nemcsak a szabadkaikat, de a külföldi közönséget is. Ugyancsak ő írta a katalógus bevezető tanulmányát, amely mind ez ideig ismeretlen területét tárta fel azon időszak – máig sugárzó – képzőművészeti életének. Boško Krstić *Kaštel Beringer* című regénye, amely egy régi alföldi birtokról indulva a város és lakóinak megismerését tűzte ki céljául, alföldi nosztalgiájával, befelé forduló hőseivel nem véletlenül érte meg – rendkívül rövid idő alatt – a második kiadását, a város irodalmi életének meghatározó eseménye. Slobodan Marković, a III. Nemzetközi Gyermekszínházi Fesztivál igazgatója is méltán vehette át a Bodrogvári-díjat, hiszen a tavalyi fesztiválra 13 országból érkezett 200 résztvevő előadását 14 000 ember látta Szabadkán és a környező helységeken, illetve városokban.

A Bodrogvári-díj oklevelének eszmei kivitelezője az idén Boros György képzőművész és pedagógus volt. A plaketten látható sámánhoz – amelynek megalkotója, kigondolója Sáfrány Imre festőművész volt – kötődött Boško Krstić szövege, amelyet a díjazottak nevében olvasott fel, *A sámánok titkos élete* címmel: „az Öngazgatási Érdekközösség 1979-ben ítélte oda először a díjat, amelyet dr. Bodrogvári Ferenc, a Pro Musica és a kamarazenekar vehetett át. Erre az alkalomra szép plakett is készült: Sáfrány Imre ismert

festményének motívumával – de név nélkül. (...) Abban az évben, 1980-ban, amikor a díj is átadásra került, elhunyt dr. Bodrogvári Ferenc. Az ember, a filozófus, aki fájdalommal érzett át minden akadályt, amelyet az ember gondolkodása, alkotótevékenysége elé gördítettek (...) A rákövetkező évben már az ő nevéhez fűződött a kultúrában kiemelkedőt alkotóknak odaítélésre kerülő díj.”

A díjátadást követő fogadáson a Bodrogvári-díjasok fontos dologról beszélgettek: a város művelődési, kulturális életéről. Mondataikat meg kell jegyeznünk. Tevékenységük nemcsak példaértékű, de szépséget visz életünkbe, a művészet nyújtotta szépet.

l. i.

(Magyar Szó, 1997. március 14.)

[AZ ELISMERÉS KELLEMES ÉRZÉSE]

Ha a díjazottakról azt mondtuk, hogy a díjátadás pillanatán kívül kevés alkalmuk van az elismerés kellemes érzését átélni, úgy azokról, akik különdíjat kapnak – a fotón éppen a Bodrogvári-küöldíjasok mosolyognak –, éppen az ellenkezőjét állíthatjuk. Az odafigyelésnek, munkájuk folyamatos követésének bizonyítéka a különdíj, és köszönet is. Korhecz Imolának a versek és mesék szép szavainak zenéjéért, fzes fordulatainak átadásáért: a közönség elvarázsolásáért. Edita Kadiriének azért a csodáért, ami a gyermeklelkek sajátja, és az ő vásznain újra születőben van: „először, akárcsak a gyerek, »tudni« fogja, hogy minden lehetséges, azután alkotóként megformálja a látomást”. A Filharmóniának – itt vezetőjüket, Balázs Piri Istvánt láthatjuk –, amiért három év után ismét együtt vannak, erővel, szeretettel készülnek koncertjeikre.

A különdíj megindoklásában az áll, hogy a tavalyi év karácsonyi-újévi koncerttel érdemelték ki. De mi tudjuk, hogy azért is, mert újra együtt vannak, és minden hangért, amit zeneiskolásként, tanárként a közönségnek eljátszanak.

(Magyar Szó, 1997. március 20.)

AMIKOR A SZÉP SZÓ NEM ISMER HATÁROKAT

1997 novemberében kétnapos fellépésre szívélyes meghívást kapott a szabadkai Életjel Csáth Géza Művészetbaráti Köre az egykori szabadkai professzortól, Ivan Šostacrectól, az eszéki, illetve a zágrábi Műszaki Egyetem szakoktatójától. Az egyik meghívás Eszékre szolt, a másik pedig a fennállásának 65. jubileumát ünneplő zágrábi Ady Endre Kultúrkör ünnepségére. Ugyanakkor a névadó születésének 125. évfordulójáról is megemlékeztek. Az ünnepi műsort november utolsó napján tartották meg.

A Horváth Emma tanárnő által gondosan összeállított programot lelkesen készítette elő a kilenctagú együttes. Két felnőtt- és egy gyermekműsorral készültünk a kétnapos vendégszereplésre. November 29-én reggel egyórai késéssel indultunk Szabadkáról. Kissé idegesek voltunk, mert az eszéki fellépést 16 órára terveztük. Jókedvűen, boldogan, de kissé izgatottan foglaltuk el helyünket a vonatban, hiszen valamennyien szeretünk utazni, de valamilyen titokzatos zsidogó félelem is volt bennünk. Félelmünk beigazolódott, mert Gombosnál lekéstük az összeköttetés. Más jármű híján a készséges állomásfőnök ráállított bennünket a megfelelő vágányra, és megindultunk gyalog a síneken. Jókedvünk csak akkor hagytott alább, amikor sem az erdői állomást, sem pedig a Duna-hídat nem láttuk, viszont annál több fegyverropogást hallottunk, mert ekkor már javában tartott a vadászidény. Mi rendületlenül haladtunk előre, miközben cipeltük túlsúlyos poggyászainkat: a díszletet, az ajándékba szánt könyveket. Másfél órányi gyaloglás után végre feltűnt a híd.

Órömrünk határtalan volt, de nem sokáig, mert feltűnt a járőr, aki udvariasan, de szigorúan ránk szólt, hogy kövessük őt, majd elvezetett bennünket a határátjáróhoz, ami még 200 méternyi utat jelentett. Láttunkon elsodálkoztak a rendőrök, ami érthető, hisz furcsa látvány lehettünk: három gyerek, öt nő és egy gitáros fiatalember, egy hatalmas játékmackó, tíz táska. A kötelező vámvizsgálat után udvariasan útnak indítottak bennünket a hídon, gyalogosan, ami talán szabálytalan volt, de más lehetőségünk nem volt. A Horvát Köztársaság határőrszervei is ugyancsak csodálkoztak, amikor megérkeztünk, mert a híd közepe táján még egy kóbor kutya is hozzánk csatlakozott. Elsőként ő érkezett meg. A hivatalos szervek udvariasan érdeklődtek utazásunk céljáról, átnézték a papírjainkat, néhány perc múlva már mehettünk is az első település, Erdőd irányába. A kanyar után még csak 200 méter és ott az autóbusszmegálló. Hangosan beszélgettünk, mire egy idős bácsi megszólított bennünket az udvarából. Megvigasztalt bennünket, hogy valóban csak kétszáz métert kell még gyalogolnunk. A bátorítás nagyon is férkért, meg a tanárnő kitartása, aki korát meghazudtolva lépkedett mindig a sor elején.

Végre odaértünk az útkereszteződéshez, a megállóhoz. Három férfi állt a sarkon, meglepődve kémlelték a csapatunkat. Egyikük magyarul beszélt, nemrég tért vissza a falujába, a háborút követően. Arról mesélt, hogy sok magyarnak volt Erdődön tanyája, már nagyon várják vissza őket. Nagy nehezen megtaláltuk a buszmegállót. Végre pihenhetünk. Az egész barangolás során az volt a szerencsénk, hogy nem esett az eső, a nap is akkor bújtt elő, amikor átértünk a hídon. Negyedórányi várakozás után végre megérkezett az eszéki autóbusz. Mi persze rossz helyen álltunk, de rimánkodásunk hallatán a fiatal sofőr felvett bennünket. A kutyas, amely az úton szegődött hozzánk, bánatosan nézett utánunk. Utunk régi baranyai falvakon vezetett keresztül. Almás, a híres búcsújáráhely szellemvárosként hatott, a lerombolt templom, a csonka freskó megrázó élmény volt számunkra. Ugyancsak elemi erővel hatottak ránk a kiegészített házak, lövedékekkel tarkított falak. Még a gyaloglás fáradtságát is elnyomta bennünk a feltűrő keserűség.

Eszéken a sofőr a vasutasotthon közelében tett le bennünket. Sostarec tanár úr már kétségbeesve várt bennünket. Elképedve hallgatta úti beszámolóinkat, de fáradalmunkat igazi Kraš csokoládéval próbálta enyhíteni. Az egyetemistaotthon éttermében ebédeltünk. Majd következett a műszaki főiskola, ahol a horvátországi magyar gyerekek negyvenfős csoportja várt bennünket, nekik adtuk elő első műsorunkat: a *Csodacsipke ligetent*. A műsorban a Csáth Kör gyermekszavalói, Basity Gréta és Basity Petra léptek fel, gitáron Balázsevy István játszott. A műsort Horváth Emma rendezte. A köszöntőt Sostarec tanár úr mondta, aki nem felejtette le megemlíteni, hogy több mint tíz kilométert gyalogoltunk, hogy Eszéken magyar előadást tartsunk. Negyvenöt perces összeállításunknak nagy sikere volt. Bemutatkozásunkat a hálás közönség vastappsal jutalmazta. A gyerekek fellépése után a felnőttök összeállítása következett *Kötődések* címen. Barabás Mónika, Lőrinc Zsuzsanna, Horváth Emma, Kollár Ilona fergeteges sikert arattak. Ebben nem kis érdeme volt Horváth Emmának, a rendezőnek, valamint Balázsevy István gitárjátékának.

Vacsora után az Eszéki Rádió magyar szerkesztősége riportot készített a fellépőkkel, majd a nehéz, érzelmekben gazdag, tartalmas nap fáradalmait szálláshelyünkön pihentük ki.

Másnap, vasárnap kora reggel vonattal Zágrábba indultunk. Zágrábban már várt bennünket Kis Gabriella, az Ady Endre Magyar Kultúrkör fiatal szakvezetője, és elvezetett a székházukba, a Radié utca 32. számú házba. Közeledett már a Mikulás és a karácsony. Meglepődve konstatáltuk, hogy milyen fzlésesen hirdetik az ünnepek közeledését, a várost nem nyomasztották a különböző ríktő reklámok.

A körben forró teával és reggelivel vártak bennünket. Megható volt a találkozás Budisavljević Zsuzsannával, Somogyi Norberttal, Réber Lászlóval és Kis Gabriellával. A háttárokak ugyan meghúzták közöttünk, de az emberi kapcsolatokat nem lehet megszüntetni. A szülőföldhöz való ragaszkodásnak a találkozója volt ez a látogatás. Ebéd után megnéztük a várost is, útvezetőnk Zsuzsa és Gabi volt és természetesen a házigazda, Sostarec tanár úr. Míg a többiek a várossal ismerkedtek, én a Kultúrkör gondnokával rendez-

gettem a termet a délutáni előadásra, s közben beszélgettünk a nagy múltú egyesület múltjáról, jelenéről. Az Ady Endre Magyar Kultúrkör 1932. június 19-én alakult meg, alapítói azok a vajdasági magyar egyetemisták voltak, akik a horvát fővárosban folytatták tanulmányaikat. Az alapítók az egyesületnek a Vajdasági Magyar Egyetemi Hallgatók Kultúregyesülete nevet adták, az első otthonuk a Zrínyi tér 16-ban volt, 1935-ben költöztek mai otthonukba.

1940-ig Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség Zágrábi Helyi Csoport néven működtek. 1946-ban új néven kezdik el a munkát: Zágrábi Magyar Kultúrkör, majd 1954-ben felvették Ady Endre nevét. Az egyesület 1986-ig szervezetileg a Horvátországi Magyarok Szövetségéhez tartozott. Ettől az időtől önálló civil szervezetként működik. A hőskorról készült egy monográfia *Számot adunk* címen, amely az 1932 és 1940 közti időszak történéseit dolgozta fel. Réber László eltökélte szándéka, hogy megírja az 1946 utáni eseményeket, hiszen történész képzettsége erre kötelezi. A körbe 1989-ig elsősorban a vajdasági magyar egyetemisták jártak, 1989 után viszont már a zágrábi magyarok is.

A különböző szakcsoportok elsősorban az anyanyelv- és hagyományápolást tartják feladatuknak, de híresek voltak az Ady Kör táncestélyei is. Amikor a Zágrábi Egyetem magyar lektora dr. Sándor László lett, a pécsi Janus Panonius Tudományegyetem docense, ő is bekapcsolódott a tevékenységbe, s az irodalmi szakcsoport munkájában fontos szerepet játszott. Az ő kezdeményezésére emlékeznek meg a körben a magyar nemzeti ünnepekről, a magyar kultúra kiemelkedő egyéniségeiről az Ady-estek keretében. Az irodalmi csoport vezetője Kis Gabriella tanárnő, aki Szabadkáról érkezett a horvát fővárosba. A zenei szakcsoportban a magyar népzenet ápolják, de emellett a klasszikus zenei hagyományokkal is foglalkoznak. A szakcsoport vezetője ugyancsak szabadkai születésű: Emich Ovčarić Melinda. 1988 óta működik a Revü táncsoport is. Az együttesnek 54 magyar és horvát fiatal tagja van. A magyar néptánchagyományt ápolják, de megtanulták a palotást is. 1993-ban nagy sikert arattak a Dramsko Kazalište Gavela Színpadán, 1996-ban pedig a Horvát Nemzeti Színházban is felléptek a *Fantázia* című táncösszeállításukkal. A kultúrkör munkáját kilenctagú elnökség irányítja, fenntartásáról pedig a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közösségének zágrábi szervezete, valamint a kör tagsága gondoskodik, hogy úgy-ahogy folyjon a munka. Az épület alapos tatarozásra szorul, de az egyesületnek ennek ellenére irigylésre méltó, gazdag könyvtára, díszterme, konyhája, irodája és mellékhelyisége van.

A Csáth Kör délután öt óraker mutatkozott be Ady-műsorával *A föl-földobott kő* címen. Felléptek: Barabás Mónika, Lőrinc Zsuzsanna, Horváth Emma, Kollár Ilona, Basity Petra és Basity Gréta. Balázsevits István pedig gitározott. Majd részletek hangzottak el az eszéki műsorból is.

A csaknem százfőnyi közönség tisztelete jeléül állva tapsolta meg az előadást. Az est után következett a baráti találkozó, ismeretlen ismerősök barátkozása. Az Életjel évkönyvek egy kicsit odavarázolták Szabadkát, a városházát, amely visszavárja hűtlen gyermekeit.

Másnap fáradtan búcsúztunk vendéglátóinktól, Šostarec tanár úrtól, feleségétől az állomáson. Vonattal jöttünk haza. Vinkovciban másfél órát várakoztunk, azután megindultunk Erdőd irányába. A vonat ablakából ismét a nemrég befejeződött háború borzalmait fedeztük fel, az aláaknásított szántóföldeket, a romokban heverő házakat, a sivárság leírhatatlan volt. Az egyik ablakban virágzó muskátli, a hidegben didergő salátapalánta, valamint a füstölő kémények azt sugallták, hogy van remény az újkezdésre.

Azután átértünk a gombosi hídon. A vámossz és az útlevéllenőrzők udvariatlan viselkedése jelezte, hogy megérkeztünk. De amikor Szabadkán megpillantottuk a városháza tornyát, mégiscsak jó érzéssel állapítottuk meg, hogy itthon vagyunk.

BASITY Erika

(1997. december 1.)

Életjel

CSÁTH GÉZA MŰVÉSZETBARÁTI KÖR
SZ A B A D K A

KÖTŐDÉSEK

Műsor

1. Radnóti Miklós: Nem tudhatom Kollár Ilona
2. Fehér Ferenc: Álom a dűlőutak szélén Horváth Emma
3. Illyés Gyula: Betyár Lőrinc Zsuzsanna
4. Júlia szép leány (népballada) Barabás Mónika
5. Babits Mihály: Anyám nevére Horváth Emma

6. Juhász Gyula: Milyen volt Horváth Emma
7. Tóth Árpád: Láng Barabás Mónika
8. Ady Endre: Kató a misén Lőrinc Zsuzsanna
9. A rongyoli-bongyos cigánydalosok Kollár Ilona
Fordította Füst Milán

10. Jaan Kross: Hegyek, fenyők, füvek Barabás Mónika
Fordította Képes Géza

11. Tóth Árpád: Április Lőrinc Zsuzsanna

12. Kalevala (részlet) Barabás Mónika
Fordította Rácz István

13. Ady Endre: Párizsban járt az ősz Horváth Emma
14. Kosztolányi Dezső: Most harminckét éves vagyok
15. Áprily Lajos: Találkozásom Farkas Gabriellel

16. Petőfi Sándor: Falu végén kurta kocsmá Kollár Ilona

17. Tóth Árpád: A holdkóros apród története Lőrinc Zsuzsanna

Közreműködik: Balázsevy István gitáron
Rendező: Horváth Emma

Életjel

CSÁTH GÉZA MŰVÉSZETBARÁTI KÖR
SZ A B A D K A

A FÖL-FÖLDOBOTT KŐ

- válogatások Ady Endre verseiből -

1. Zene
2. Új vizeken járok Barabás Mónika előadásában
3. A magyar Ugaron Szkorinné Kollár Ilona
4. A Hortobágy poétája Barabás Mónika
5. Zene
6. Párisban járt az ősz Horváth Emma
7. A Halál lovai Lőrinc Zsuzsanna
8. Harc a Nagyúrral Horváth Emma
9. Zene
10. Júdás és Jézus Horváth Emma
11. A Sion-hegy alatt Lőrinc Zsuzsanna
12. A szamaras ember Horváth Emma
13. Ifjú szivekben élek Szkorinné Kollár Ilona
14. Zene

Közreműködik: Balázsevy István gitáron
Rendező: Horváth Emma

ÁTTEKINTÉS VIDÉKÜNK NÖVÉNYVILÁGÁRÓL

Hatalmas természeti kincset jelent a Szabadka–Horgosi-homokvidék növényvilága, ám ennek nem vagyunk tudatában, hisz ezek többségét nem ismerjük. Ezen segíthet a négy évvel ezelőtt elhunyt dr. Sturc Béla biológus hagyatékaként megjelent, *A Szabadka–Horgosi-homokvidék természetes flórája és megőrzésének kérdései* című könyv, amelyet tegnap este mutattak be a Városi Könyvtárban a Szabad Líceum rendezvényén.

A tanár úr fél évszázados munkáját foglalja magába a kiadvány, amely tudományos alaposággal nyújt áttekintést a vidék növényvilágáról – mondta dr. Czékus Géza, a könyv recenzense. A mű rövid áttekintést ad a vidék flórájának változásáról. Az itteni növényvilág első tudományos számbavétele 1800-ból való. Sturc tanár úr mintegy leltárt készített, hogy 100–150 év alatt hány növény tűnt el erről a térről. Sajnos a lista elég hosszú, ami a rétek, legelők felszántásának, az erdők irtásának következménye.

Milka Mikuška, (a Városi Múzeum igazgatónője dr. Sturc Béla növénygyűjteményéről beszélt. A tanár úr 1987-ben és 1990-ben mintegy másfél ezer preparált növényt adományozott a múzeumnak. Páratlan gyűjtemény ez, és ha egyszer Szabadkán létrehoznak egy természetrajzi múzeumot, azt csakis doktor Sturc Béláról szabadna elnevezni – mondta Milka Mikuška.

Hulló István és Bencsik István, a Csornai Richárd Ökológusok egyesületének tagjai diaképeken mutatták be legértékesebb növényeinket, illetve hangszalagról idézték fel a tanár úr szavait, akinek az is köszönhető, hogy az új autót út nyomvonalát az eredeti tervekhez képest megváltoztatták és így megvédték a pusztulástól a Szelevényi-erdőt.

A tribünön elhangzott, hogy iskolákba, könyvtárakba, a nyugati országok természetrajzi múzeumba is el kellene küldeni a könyvet. Sokak számára érthetetlen, hogy miért kerül a könyv 100 dinárba, hisz az előállítási költségeket magyarországi alapítványok fedezték. Félt, hogy dr. Sturc Béla fél évszázados munkája nem jut el az olvasóhoz, a nagy értékű mű példányai raktáron maradnak.

NÉMETH Ernő

(Szabadkai Rádió, 1998. február 6.)

ÁLLANDÓAN JÁRTA A TERMÉSZETET

– Dr. Sturc Béla 1953-ban írta meg első cikkét a természetvédelem fontosságáról, amikor még világviszonylatban is alig jelentnek meg frások e témáról. A tanár úr mindig azt hangoztatta, hogy a természetes környezet megbecsülése csak folyamatos nevelőmunkával lehetséges, s már kisdíákkortól fontos a természetjárás, mert csak az erdőben, réten, vízparton ismerhető meg a környezetünk – mondta egyebek között dr. Czékus Géza a szerdai Szabad Líceum-esten, amelyen dr. Sturc Béla – *A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes flóráképe és megőrzésének kérdései* című könyvét mutatták be posztumusz.

Dr. Czékus (a kiadvány egyik recenzense) arról is szólt, hogy dr. Sturc e könyvében négy évtized tapasztalatait ölelte fel, s e művének felbecsülhetetlen értéke abban rejlik, hogy állandóan járta a terepet, s a terepi gyűjtőmunka eredményeit egészítette ki az irodalmi adatokkal (hisz ez általában épp fordítva történik).

Mikuska Milka magiszter hangsúlyozta, dr. Sturc ajándékának köszönhetően olyan botanikai gyűjteménye van a Városi Múzeumnak, amellyel egyetlen vajdasági múzeum sem dicsekedhet, e gyűjteménye jó kiindulópontul szolgál majd a leendő kutatók számára.

ra. Olyan gyűjtőmunkát végzett egyedül, amely egy intézménynek is becsületére válna. Azt is fontos megemlíteni, hogy mindig sokat segített a fiatal szakembereknek.

Mint Hulló István, a Csornai Richárd Ökológiai Egyesület elnöke elmondta, civil szervezetüknek nagyon gyümölcsöző kapcsolata volt Sturc tanár úrral. Arról is szólt, hogy az elsődleges elképzelések szerint a Szelevényi-erdőt is átszelte volna az autóút, de dr. Sturcnak is köszönhetően megváltoztatták a tervet. Bencsik István újságíró, a Csornai-egyesület tagja is arról szólt, hogy ha ki kellett állni egy jó ügy érdekében, dr. Sturc Bélára mindig lehetett számítani. A könyvbemutatót felolvasták dr. Branislava Butorac ismert botanikus frásban elküldött méltatását is.

Az esten – a közönség soraiból – felmerült a kérdés, hogy ezt, a diákok érdeklődésére is számot tartó könyvet miért csak ilyen drágán, 100 dináros áron lehet megvásárolni, annak ellenére, hogy az Életjel kiadó magyarországi alapítványi támogatással jelentette meg. Mint többen megjegyezték, mivel a könyv kiadásának költségei az alapítványi eszközökből le voltak fedve, jóval olcsóbban kellene árusítani, hogy minél nagyobb számú érdeklődő meg tudja vásárolni. A beszélgetés során olyan ötlet is elhangzott, hogy e művet mielőbb le kellene fordítani szerb nyelvre is.

m. k.

(Magyar Szó, 1998. február 6.)

HÚSVÉTI FÉNYBEN

Ünnepi műsort tartottak a szabadkai evangélikus templomban

A húsvét üzenetét Dolinszky Árpád evangélikus lelkész hirdette

Immár hagyományosnak mondhatók az Életjelnek, a Pro musica kamarakórusnak és a Schola Cantorum Paulinum énekkarának közös fellépései. A nagyhét kezdetén, hétfőn este a *Zsoltár teste* címen közös ünnepi műsor zajlott a szabadkai evangélikus templomban.

A műsort a Püspökségi Klasszikus Gimnázium Schola cantrium Paulinum énekkara nyitotta meg az *Ave Regina caelorum* és a *Vexilla Regis* korális dallamokkal, valamint G. Tartini: *Stabat Mater* motettájával msgr. Miocs József vezényletével.

A Pro Musica Kamarakórus mr. Égető Gabriella vezetésével egy Zsigmondkori húsvéti éneket adott elő, majd G. P. Palestrina *Ocrux, ave...* és Kodály Zoltán *Stabat Mater* című szerzeményét.

Lőrinc Zsuzsanna konferált és felléptek az Életjel szavalói: Nemes Mónika, Rozsnyik Andrea, Papp Emese, Basity P. Gréta és Petra, valamint Kollár Ilona, akik Jézus életéből adtak elő részleteket, illetve Babits-, Kosztolányi-, Ady-verseket tolmácsoltak. A szövegeket Balázsevity István gi-

tárjátéka fűzte össze, tette színesebbé. A húsvéti ünnepkör eseményeit és a húsvét jelentőségét Dolinszky Árpád esperes mondta el.

A templom húsvéti fényben ragyogott; a kijáratnál a szavalók a nagyszámú vendégnek egy-egy piros tojást ajándékoztak.

ANTAL Ferenc

(7 Nap, 1998. április 22.)

*A Csáth Géza Művészetbaráti Kör műsora az evangélikus templomban
(Basity Petra, Basity Gréta, Rozsnyik Andrea)*

PÁRHUZAMOK ÉS KAPCSOLATOK

Újvidéken bemutatták Juhász Géza
színháztörténeti tanulmánykötetét

Tegnap a Matica srpskában bemutatták az újvidéki Művészeti Akadémia tanárának, Juhász Gézának *Párhuzamok és kapcsolatok* című tanulmánykötetét, mely 500 példányban jelent meg az Életjel Könyvek sorozatban, a szabadkai Szabadegyetem kiadásában. A szerb, horvát és magyar színháztörténeti kapcsolatokkal foglalkozó könyvet Gerold László és Božidar Kovaček egyetemi tanárok méltatták. A mű első részének tanulmányai Kisfaludy Károly és Jovan Sterija Popović lehetséges kapcsolatáról és dramaturgiáik közös vonásairól szólnak. A második fejezet témái a magyar színművek előadásai a horvát és a szerb színpadokon. Ezt követően a szerző a jugoszláviai magyar színháztörténet és drámairodalom fontos fejezetéről értekezik.

– Áttekintését a humanizmus és a reneszánsz korabeli drámai szövegekkel kezdi, majd a múlt század végének szerzőivel folytatja – mondta Gerold László –, hogy aztán

részletesen foglalkozzon a két háború közötti időszakkal. Az előtörténet ismertetése után a színházak nélküli színművek két háború közti szakaszát tárgyalja, ezen belül pedig ama szerzők felé fordul a figyelme, akik a drámaírásban a folytonosságot képviselik. Foglalkozik a két háború közti jugoszláviai magyar irodalom szervezőjének, Szenteleky Kornélnak a drámai kísérleteivel, Debreczeni József egyfelvonásosairól szólva pedig összekapcsolja ezt a korszakot a második világháború utáni periódussal; Somogyi Pál és Csató Károly (Cseh Károly) műveit ismertetve felmutatja az ún. szociális tematika vonulatát, amely a polgárinak nevezett témákkal teljessé teszi a két háború közötti évtizedek drámairodalmának történetét.

ps

(Magyar Szó, 1998. április 29.)

ODAÍTÉLTÉK A HÍD-DÍJAT

A Híd Irodalmi Díj bírálóbizottsága (Danyi Magdolna, Németh István, Pap József elnök, Tolnai Ottó és Utasi Csaba) tegnapi második ülésén szavazattöbbséggel az 1997. évi Híd-díjat Gulyás József *Versek – 1980* című kötetének ítélte oda. A bírálóbizottság a kötetben, melynek anyaga egységes hosszú verssé áll össze, a költő modern, egyéni hangját értékelte. A hosszúvers Gulyás József korábról is ismert élményvilágát szóllattatja meg autentikus módon, ugyanakkor a századvég létkérdését is.

(Magyar Szó, 1998. április 30., május 1., 2.)

NÉPI KULTÚRÁNK, HAGYOMÁNYAINK TÁRHÁZA

Bemutatták Beszédes Valéria

Örökség (II.) című könyvét

Beszédes Valéria néprajzkutató *Örökség II.* című kötete a Szabad Hét Napban két éven át megjelent frásokat tartalmazza. Mint Mirnics Zsuzsa, a könyv recenzense a csütörtöki rendezvényen fogalmazott, a szerző e népszerű-tudományos frászaiban közösségi életünk feledésbe merülő értékeivel ismertet meg bennünket. Végigvezet bennünket születésen, gyermekkoron, lányságon, asszonysorson át egészen a halálig, de bemutatja a régi mesterségeket, a vizek birodalmát, a betyárvilágot is. A néprajzkutató versenyt fut a mindent felmorzsoló idővel, s otthonosan mozog Kupuszinán, Martonoson, a Ludasi-tó környékén... Mint a Városi Könyvtárban megtartott könyvbemutatón többek között elhangzott, Beszédes Valéria párhuzamot von a vidékünkön élő más népek szokásaival, hagyományával, s a kölcsönhatásokról is szól.

A Losonc Gyula és Losonc Andrea (az Életjel szövegmondói) által felolvasott részletek a kádármesterségről, az első kenyérsütés izgalmáról, Sobri Jóskáról szóltak. Bemutattak a könyv illusztrálói: a topolyai Kodály Zoltán ME Szívárvány szakcsoportjának tagjai (Németh Anna iparművész tanítványai). Fellépett a szabadkai Énekmondó együttes, Szöllősy Vágó Veronika vezetésével, Kalbert Anita kispici nagylány furulyán játszott, a topolyai Sihalik Csilla pedig népdalokat énekelt.

m. k.

(Magyar Szó, 1998. május 16.)

ÚJ IDŐKNEK ÚJ DALAI

A Híd Irodalmi Díjat Gulyás József, a Forum Képzőművészeti Díjat

Ózsvár Péter kapta

Az 1997. évi Híd Irodalmi Díjat *Vers – 1980* című kötetéért Gulyás Józsefnek, a Forum Képzőművészeti Díjat pedig Ózsvár Péter kanizsai keramikusnak adták át tegnap este a Forum Kiadóházban.

A Híd-díj bírálóbizottságának elnöke, Pap József megindoklása szerint a Gulyás kötetében található hosszúvers nagy vers is, amely csak a *Kormányeltörésben*-hez mérhető. Ahogyan Domonkos Istváné, ez is egy sorsfordító történelmi korszakunkban jelent meg: „Gulyás verse most egy olyan szellemi és anyagi állapotunkba tört be – mondhatnám, »új időknek új dalaival« –, amikor a rezignáltság uralkodott el rajtunk, amikor beérjük azzal, hogy konzumáruval elégítjük ki nemcsak anyagi, de szellemi igényeinket is, amikor távol állnak tőlünk a bizonytalan kimenetelű szellemi kalandok, s már-már a vers is lemond önmagáról, arról, hogy meghallgassák, megértsék, élvezzék és meg is szívleljék a szavát, mondanivalóját. (...) Gulyás földönjáró ember. Nem ragadhatja magát transzcendenciákba, s ha netán mégis úgy éreznénk, az költészetének asszociatív erejében rejlik. Teljes szociális lényével, meztelenre vetkőzve van jelen a versben, ám az a mód, ahogyan a szavakkal bánik, ahogyan versét építi, képessé teszi földközeli – közösségi – témáinak megfogalmazására, átlényegítésére. Ebben van nagysága.”(...)

ps

(*Magyar Szó*, 1998. május 23.)

HA NINCS PRÓBA, HIÁNYÉRZETÜK VAN!

A szabadkai Basity Petrával és Papp Emesével egy szavalóverseny eredményhirdetésére várakozva beszélgettünk. Petra akkor olyasmit mondott, hogy az Életjel Csáth Géza Művészetbaráti Köre tagjainak általános műveltsége sokkal szélesebb körű, mint sok-sok más gyereké. Ez elsősorban Horváth Emma tanárnőnek köszönhető. Próbán egy-egy vers, prózai mű kapcsán a képzőművészet, zene is szóba kerül, s akkor még egy szót sem ejtettünk az életjeles gyerekek gazdag irodalmi műveltségéről. Ennek ékes bizonyítéka, hogy a hatodikos Basity Gréta egyik magyarórán 30 költő és 50 író nevét tudta felsorolni.

Péter Izabella a humoros verseket szereti a legjobban. Nadányi Zoltán *Julika és a bika* című költeményét elmondta egy iskolai kiránduláson, s utána a szerb ajkú gyerekek is folyton kérdezték, hogy mikor mondja el nekik megint azt a klassz verset. Nem értették a szavakat, de azt érzékelték, hogy humoros szövegről van szó, amelynek kifejezésre juttatása nemzetközi. Vidákovity Arsen első Szabadkán kívüli fellépése Bajmokon, az idősök otthonában volt, itt esett át a „tűzkeresztésen”. Hegedűs Zsolt és Alinda nyár óta tagja a Csáth Körnek. Mint Zsolt elárulta, anyu említette, hogy van egy ilyen lehetőség, megpróbálta és azóta rendszeresen jár próbára. Alinda már most érzi a gyakori próbák hatását, az iskolában is észrevették ezt a kedvező változást. Nemes Tímea még csak egy hónapja tagja a csoportnak, s izgatottan várja első fellépését, amelyre még ebben a hónapban sor kerül.

– Első fellépésemkor zavaromban olyan piros voltam, mint a paprika, a későbbikben már nem izgultam annyira... – idézi fel az egy évvel ezelőtti emlékeket Emese. Petra szerint idegenek előtt könnyebb fellépni, míg Izabella jobban örül egy ismerős társaság előtti szövegmondásnak.

Beszélgetésünk közben Gréta leejtett egy versekkel teleírt füzetet. Mint elárulták, mindannyiuk füzete tele van versekkel, úgyhogy egy-egy fellépés előtt nemcsak a tanárnök által javasolt köteteket lapozgatják át, hanem ezeket a gyűjteményes „emlékzetet” füzeteket is. Aprópó, emlékezet: a sok-sok közös próbának köszönhetően, ha valaki „megakad” versmondás közben, a többiek tudnak neki segíteni, süggni, hisz legalább néhány sornyt minden versből mindenki tud. Egyébként mindannyian nagyon élvezik a próbákat, érdeklődve hallgatják az idősebb életjelesek, köztük Korhecz Imola szövegmondását. Ez az elfoglaltság egyiküknél sem megy a tanulás kárára, hisz mindannyian kitűnő tanulók.

Ez egy összekovácsolódott baráti társaság is, s ha nincs próba, akkor már hiányérzetük van. A próba, fellépés hozzátartozik mindennapjaikhoz, Gréta, Petra, Izabella már 7 éve tagja a Csáth Körnek, de a többiek is érzik ennek az összeszokott, jó hangulatú társaságnak a fészek melegét. Jönnek is hétről hétre, hóban, fagyban a szélrózsa minden irányából, mert Szabadka különböző pontjain laknak: van, aki az Ivo Lola Ribar, a Kizur István, a J. J. Zmaj, a Jovan Mikić Általános Iskola tanulója, sőt palicsi is van közöttük. Mint mondják, Horváth Emma tanárnök jó példával jár elől, hisz télen-nyáron, akár egy szövegmondó kedvéért is elkerékpározik a Szabadegyetemre az esti próbára.

m. k.

(Jó Pajtás, 1998. november 5.)

ÉRTELMISÉGI VÁRTÁN

A budapesti Mocsáry Alapítvány idei kitüntetettje

dr. Gubás Jenő szabadkai szakorvos –

Egy vajdasági magyar értelmiségi hitvallása

Dr. Gubás Jenő nyugalmazott szakorvos tegnap este vette át Szabadkán a budapesti Mocsáry Alapítvány díját. A Határon Túli Magyarok önálló szociális, egészségügyi és mentálhigiénét szolgáló kezdeményezések támogatására, 1992-ben alakult alapítvány annak a Mocsáry Lajosnak a nevét viseli, aki Kossuth Lajos elveihez ragaszkodva az 1868. évi nemzetiségi törvény életre keltésének harcosa volt. Dr. Gubás Jenő életpályáját, munkásságát kettéosztja a betegség és az ennek nyomán bekövetkezett nyugdíjaztatás. Az első időszakot az orvosi hivatás töltötte ki. Fül-orr-gégész szakorvosként több újítást vezetett be, nem kis ellenállásba ütközne. Mandulaműtéteknél ő kezdte az osztályán először alkalmazni az általános narkózist a korábbi éterrel történő bódítás helyett megelőzve ezzel számos hazai és magyarországi klinikát. Ő alkalmazta elsőként szájsebész kollégájával együttműködve az állkapocstörésnél a minilemezeket, korábban ugyanis dróttal kötötték össze a törött arcrcszi. Ő honosította meg nálunk a dobhártya tubusokat, amelyek a középfül ventilációját biztosítják.

Sohasem korlátozódott figyelme a szűk szakterületére, sohasem csak azt az adott problémát nézte, amellyel a páciens jelentkezett, hanem a teljes embert vette figyelembe a diagnózis felállításakor. Szerette a gyermekpácienseket, s amikor még helyi érzéstelenítéssel operált, hogy elterelje a kis beteg figyelmét népdalt énekeltetett, verset mondatott vele, illetve ha a beteg nem tudott, akkor a doktor bácsi szavalt. Érdemes megemlíteni azt is, hogy hazai és külföldi szaklapokban jelentek meg írásai, több mint háromszáz ismeretterjesztő cikke látott napvilágot, egy középiskolai tankönyvet lefordított magyar nyelvre, de a szaktanácskozásokon elhangzott beszámolóit is említést érdemelnek. Kolozsvári Csaba álnéven is publikált egykoron a Magyar Szó Nyelvművelő című mellékletében és e néven jelentette meg a '20-s években az Új Symposionban szociográfiai feljegyzéseit.

Harminchárom évi orvosi pályáját betegsége szakította félbe, ami karosszékre, toló-kocsiba kényszerítette s gondot jelent számára a beszéd. Már fél munkaidővel dolgozott, amikor 1993-ban megjelent első kötete *Egészségügyünk nyelve, nyelvünk egészsége*. Ez tulajdonképpen már életpályája második szakaszának kezdetét jelenti. Munkásságának e mostani szakasza is rányomta pecsétjét a több mint három évtizedes orvosi hivatás, magyarságtudata és értelmiségi mivolta. Második kötete – az *Értelmiségi vártán* című könyvet – 1994-ben adta ki az Életjel, s ez válogatást ad publicisztikai munkásságából (Napló, Szabad Hét Nap, Magyar Szó...). Harmadik könyve – A Veszendő végeken – visszatérés a szociográfia műfajához, s egy bánáti falu életén keresztül sorskérdéseinkkel, elszegényedésünkkel, fogyatkozásunkkal foglalkozik. Dr. Gubás továbbra is publikál, már összegyűlt az anyag ahhoz a kézírathoz, amelyben a Belgrádban tanuló magyar egyetemisták egyesületeinek történetét veti papírra. A két világháború között működött a Bolyai Farkas Egyesület, a második világháború után pedig 1956-ban szüntette meg a hatalom a József Attila nevét viselő szervezetet. Nem sokkal később néhányan – köztük Várady Tibor és Gubás Jenő – kezdeményezték egy újabb egyetemista egyesület megalakítását Bartók Béla néven, de nem kapták meg rá az engedélyt.

Dr. Gubás problémaérzékenységét bizonyítja, hogy ő kezdeményezte, a szórványban élő magyar diákok számára létesítsenek egy kollégiumot a Bánságban, de a körülmények hatalma végett ez még nem valósulhatott meg. Ezt követte a szórványmagyarság, elsősorban a Bánátban élők számára alapított szervezet, az Aracs a Művelt Faluért Alakult Társadalmi Szervezet. Ennek célja a szórványvidék kulturális életének gyarapítása, remélve, hogy a művelődés gazdagodásával a gazdasági élet is fellendül majd. Kis könyvtárak létrehozásával ugyanis egy-egy településen megszülethetne egy leendő művelődési központ magva. Az alapítás évében, azaz 1997-ben könyvgyűjtési akciót szerveztek, s három bánági és egy szerémségi falucskában létre is jött egy-egy kis könyvtár. Mintegy háromezer könyv jutott el így ezekbe a falvakba, ahol alkalmi műsor kíséretében adták át. Az Aracs Tagjai összesen 1400 kilométer utat tettek meg mikrobuszon. A helyszínen járva tapasztalták a nagy szegénységet, éppen ezért ruhagyűjtési akciót szerveztek a szórványvidék rászorulóinak, valamint a bókai idősök otthonának élelmiszersomagot szereztek a szabadkai önkormányzattól. Dr. Gubás nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy minél több fiatal bejusson a négyéves középiskolába, mert később csak így tudja egyetemen folytatni tanulmányait. Javaslatára a bajmoki Dózsa György Művelődési Egyesületben megszervezték a felvételi vizsgára való felkészítést, mfg a szabadkai Népkör vezetősége elutasította ezt az ötletet, mondván, nem az ő feladata.

Miért vállalja dr. Gubás Jenő e sokrétű tevékenységet? Mert azt vallja, hogy csak az tekinthető igazán értelmiséginek, aki saját hivatását becsülettel végzi, de emellett községünk művelődési, társadalmi és gazdasági kérdései is élénken foglalkoztatják; aki aktívan törődik e témákkal, nem csupán passzív szemlélő.

MIHÁLYI Katalin

(Magyar Szó, 1998. november 8.)

MADÁCH EMLÉKE ELŐTT TISZTELEGTEK

A Csáth Kör tagjainak sikere Budapesten

Az Életjel Csáth Géza Művészetbaráti Köre is részt vett azon a versenyen, amelyet Budapesten, a Várszínházban rendeztek meg. Madách Imre születésének 175. évfordulója alkalmából 15 középiskolai társulat mutatott be *Az ember tragédiájából* egy-egy színt. A

*A budapesti Várszínházban is felléptek Az ember tragédiájának szereplői
(Váradi Livia, Toma Viktória)*

Csáth Körből kilencen vettek részt a budapesti versenyen, mindannyian a szabadkai gimnázium tanulói; a két főszerepet Váradi Livia (az Úr) és Toma Viktória (Lucifer) játszott.

A dalbetéteket Szekality Hella adta elő

Az angyalok kara
(Frankl Izabella, Horváth Piroska, Kalmár Beáta,
Lévai Livia, Szabó Éva, Szalma Baksi Tamara)

ta, az angyalok karának hat szereplője volt. Szekulity Hella pedig énekelt. Toma Viktória első díjat kapott Lucifer-alakításáért (e szerepkörben a másik első helyezett egy másik társulatbeli fiú). Szekulity Hella énekéért, Horváth Emma pedig rendezéséért kapott különdíjat.

A társulat hivatalos jövő év októberében a felújított Madách Színház ünnepélyes megnyitójára.

Decemberben a szabadkai közönség is láthatja *Az ember tragédiáját* a Csáth Kör előadásában.

m. k.

(Magyar Szó, 1998.november 17.)

HÁROM DÍJ A FORUMNAK SZÉP MAGYAR KÖNYVÉRT

Zenta és Szabadka után az idén Topolya a házigazdája a VMMSZ által szervezett Vajdasági Magyar Ünnepi játékoknak. A rendezvénysorozat tegnap a *Színek és formák* címet viselő kiállítás megnyitójával kezdődött, a kanizsai Ózsvár Péter kerámiáinak bemutatójával, mely alkalommal Szöllősy Vágó László a szervező nevében köszöntötte a megjelenteket.

A kiállítást egy másik követte, a vajdasági magyar könyvek bemutatója és a kiadók eladásával egybekötött közös kiállítása, amit dr. Bori Imre akadémikus nyitott meg. A több

Szabadkán is nagy sikert aratott Az ember tragédiája

mint 70 kiállított kiadvány (köztük a Magyar Szó tegnap megjelent jövő évi naptára is) a vajdasági kiadók, a Forum, a JMMT, a Thurzó Lajos KMK, a Pannonpress, Grafoprodukt, az Agapé, a Dudás Gyula MLK, a Logos és az Életjel idei könyvtermését tartalmazta, melyek közül egy bírálóbizottság választotta ki a Vajdasági Szép Magyar Könyv díjra érdemeseket. Mint a bírálóbizottság elnöke, Zsáki István a díjak átadásakor hangsúlyozta, a külalakot, a nyomdai gondozást, esztétikai értékeket figyelembe véve két egyenrangú első díjat ítéltek oda, mégpedig Mirnics L. Zsuzsanna *Varázsbót fonákja* és Beszédes Valéria *Örökség II.* című, a Forum, illetve az Életjel gondozásában kiadott könyvéért. Dicsérőoklevéllel jutalmazta a zsűri Gerold László *Drámakalauz* című, ugyancsak a Forum által kiadott könyvét és Kalapis Zoltán *Negyvennyolcnak nagy idejében* című könyvét, mely a Forum és az Agapé közös kiadványa. A közönségnek külön elismerést jelentett, hogy Beszédes Valéria könyvét topolyai gyerekek rajzai díszítik.

A Vajdasági Magyar Ünnepi játékokat Dudás Károly, a VMMSZ elnöke nyitotta meg, és a közönséget üdvözölte Vasa Tapušković, a szerbiai művelődési miniszter helyettese, valamint Balassa Endre, Topolya polgármestere. A rendezvényen jelen volt még Pavel Domonji tartományi kisebbségügyi titkár, dr. Tóth János magyar nagykövet, Pirityiné Szabó Judit, a Határon Túli Magyarok Hivatalának és Elekes Botond, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának főosztályvezetője. A tegnapi estélyi rendezvényt művelődési műsor zárta: Fehér Ferenc-verseket szavaltak és a topolyai származású Pekar zenés család is fellépett.

N. K.

(Magyar Szó, 1998. november 21.)

VAJDASÁGI MAGYAR
MŰVELŐDÉSI SZÖVETSÉG
SZABADKA

VAJDASÁGI SZÉP MAGYAR KÖNYV
1990-1998.

I. DÍJ

Beszédes Valéria

ÖRÖKSÉG

Életjel kiadó, Szabadka

Topolya, 1998. november 20.

Zsáki István,
a zsűri elnöke

Dudás Károly
a VMMSZ elnöke

AZ ÉLETJEL VISSZHANGJA II.

KÖNYVKIADÁSUNK

A TÉNYEKET NEM LEHET ELKENDŐZNI

Hamarosan megjelenik dr. Tóth Lajos:

Magyar nyelvű oktatás a Vajdaságban 1944-től napjainkig című könyve

Dr. Tóth Lajos 1946-ban egy kis dél-baranyai (drávaszögi) faluban tanítóként kezdte meg pedagógusi pályafutását. Vörösmarton, valamint a boszniai Brčkóban is dolgozott, majd 1953-ban Szabadkán telepedett le és a Tanárképző Főiskolán tanított. Ennek megszüntetése után került az Újvidéki Egyetem Természettudományi, illetve Bölcsészettudományi Karára. Szívvügyének tekinti a magyar nyelvű oktatás fennmaradását és megmaradását.

– A vajdasági magyar nyelvű oktatás múltjával és jelenével kapcsolatban több kérdés vár tüzetesebb és átfogóbb tanulmányozásra (a tantervi és nevelési kérdések egész sora, a jövő magyar iskolájának modellje stb.). Talán majd mások is vállalhatnak ezeket az égető kérdéseket a vizsgálatára – mondja.

– Eddig megjelent monográfiáiban Ön „végigpásztázta” az oktatás minden fokozatát az általános képzéstől a felsőoktatásig, a magyar tannyelvű oktatás problémáival tanulmányaiban, cikkeiben foglalkozott. Mi készítette egy ilyen átfogó tanulmány megírására, amely az Életjel kiadásában hamarosan a könyvesboltokba és remélhetőleg az iskolák könyvtárába, a pedagógusok könyvespolcára kerül.

– Szükségét éreztem a szerteágazó és mégis összefonódó kérdések átfogó tanulmányozásának és feldolgozásának, az összefüggések feltárásának. Egy minél tárgyilagosabb helyzetkép kialakítása nem csak tájékozódásul, hanem bizonyos fokig támpontul is szolgálhat, felrázó, ösztönző erővé válhat. Nem lehetett tétlenül nézni a súlyos problémák halmozódását, a magyar nyelvű oktatás visszafejlődését, sorvadását. Tudatában vagyok annak, hogy egy ember nem változathatja meg a romlandó helyzetet, de szerettem volna hozzájárulni, hogy a magyar tannyelvű oktatásban helytálló pedagógusaink, valamint a szülők világosan lássák, hol is állunk és milyen mélypontra sülyedhetünk, hova vezet az, ha nem teszünk meg mindent helyzetünk javítása a legmegfelelőbb megoldások feltárása érdekében, és ha nem vállaljuk az ezzel járó feladatokat.

A helyzet rosszabbodásához nagymértékben hozzájárult a központosított, a kisebbégi gondok iránt meglehetősen érzéketlen oktatásirányítás. Lehet-e az illetékesekre ko-

molyan hatni, lehet-e őket jobb belátásra és az egyenrangúságon alapuló együttműködésre bírni?

– Könyvemben többször is hivatkozom a tolerancia, a kölcsönös megértés elvére. A rideg tényeket (adatokat, információkat) pillanatnyilag meg lehet ugyan kerülni, de ezzel a valóság nem változik, s a problémák idővel súlyosabb formában „visszatérnek”. Feltételezem, hogy az illetékesek is mindinkább rájönnek: a még évtizedekkel ezelőtti félmillió magyarországi ilyen nagyarányú csökkenése, asszimilációja nem valami pozitív bizonylatot jelent számunkra a világ szemében, és a felgyülemlett problémákat többé nem lehet elrendezni, frázisokba burkolni. Komoly, mélyreható változásokra van szükség, elsősorban a nézetekben.

– Miben látja Ön a kiutat, a megoldást?

– Mint könyvemben is írom, az alapvető gondok megoldását az önkormányzatban, vagyis a magyar autonómia megvalósításában látom, amelyhez egy előkészítő fázison, a magyar oktatásügyi tanács megalakításán keresztül vezetne az út. Hangsúlyozom, hogy itt semmiféle szeparatizmusról, elszakadási vagy begubózási szándékról nincs és nem lehet szó, hiszen ez az itteni magyarságnak csak ártana. Nagyobb szerepet, döntéshozatali jogot kívánunk elérni ez esetben az oktatás terén, hogy saját érdekeinknek és fennmaradásunknak megfelelően irányíthassuk sorsunkat. Mi tudjuk legjobban, milyen iskolaigazgatók, tanügyi ellenőrök (tanfelügyelők) felelnek meg nekünk, milyen tantervek, tankönyvek szolgálhatják legjobban nemzeti azonosság tudatunk megőrzését – hallottuk beszélgetőtársunktól, aki a vajdasági magyar pedagógusokat arra kéri, ha csak egy mód és lehetőség van rá, ne hagyják el ezt az országot, tanítványaikat, és igyekezzenek a nehéz körülmények között is aktívabban, tudatosabban bekapcsolódni égető problémáink megoldásába. Nálunk különösen időszerű a mondás: Összefogásban az erő!

m. k.

(Magyar Szó, 1995. január 17.)

ÉRTELMISÉGI VÁRTÁN

Dr. Gubás Jenővel az Életjel kiadásában
a napokban megjelenő könyvről beszélgettünk

Az Életjel kiadásában ezekben a napokban három könyv jelenik meg. Ezeket a kiadványokat remélhetőleg már a jövő héten megvásárolhatjuk a könyvesboltokban. Gubás Jenő *Értelmiségi vártán* című könyve a szerzőnek az utóbbi négy évben a vajdasági magyar lapokban megjelent írásait tartalmazza. Beszédese Valéria *Emberék és outhonok* című műve válogatás a különböző folyóiratokban megjelent néprajzi tanulmányokból. A harmadik kiadvány szerzője Tóth Lajos, a címe *Magyar nyelvű oktatás a Vajdaságban 1944-től napjainkig*.

Dr. Gubás Jenővel könyvről, s ennek kapcsán a vajdasági magyar értelmiség feladatairól beszélgettünk.

– Értelmiségünk hogyan tud helytállni ezekben az embert próbáló időkben? Egyáltalán tudja-e „a sors által rámért” feladatát?

– A jugoszláviai magyarságnak meg kell értenie és el kell fogadnia azt a szomorú valóságot, hogy a megmaradásért folytatott küzdelmében csakis vagy elsősorban saját magára számíthat, és e törekvésnek az irányítóját és legfőbb megvalósítóját csak a saját értelmisége jelentheti. Ez a megállapítás szerintem még annak a ténynek a tudatában is érvényes, ha szem előtt tartjuk, hogy az utóbbi években ezt a réteget érte a legnagyobb vérvesztés, hisz mindenki előtt ismeretes, hogy az értelmiségiek közül hagyta el bennünket a legnagyobb számban. Irreális ugyanis azt remélni, hogy ezt az irányító munkát a

kispolgári vagy a földműves réteg meg tudná valósítani. Ezért csak abban reménykedhetünk, személy szerint én biztosan hiszem is, hogy a megmaradt értelmiségünk, ahogy Ön fogalmazott, a sors által rámért feladatát képes lesz teljesíteni.

– A politizáló vagy az apolitikus értelmiségi szolgálja-e jobban a magyarságot? Mint-ha csak egyes marginális kérdésekben emelnék fel szavukat a politikus értelmiségiek, és túlságosan hallgatnának az politikusok, némán tűrve a jogsorbitásokat.

– Szerintem csak a cselekvő és összetartó értelmiség szolgálja és szolgálhatja az ügyünket. Sajnálattal kell ugyanis megállapítani, hogy a politikus réteg, amely főleg a VMDK és a VMSZ vezetőségében összpontosul, tevékenységét az egymás közötti acsarzkodás és karrierizmus teljesen kimeríti. Így a jugoszláviai magyarságnak pillanatnyilag nincs egy jól működő érdekvédelmi szervezete sem. Ami az apolitikus réteget illeti és amelynek ideológiáját a néhai csúcsértelmiségnek egy csoportja fogalmazta meg, már a tótfalui találkozón úgy nyilatkozott, hogy a jugoszláviai magyarság kulturális életének az irányítása nem az ő feladata. Végezze mindenki csupán a saját munkáját becsülettel, és a dolgok maguktól megoldódnak. Sajnos, azt már nem mondták meg, hogy pl. az amatőr művelődési egyesületek munkáját ki irányítsa, hisz az egész Jugoszláviában nincs egy hivatásos és képzett magyar népművelő. Ezért e csoportra sem lehet számítani. Szerencsére léteznek még olyan értelmiségiek, akik minden sértődöttség, kitüntetések és előjogok nélkül hajlandók a magyarságért tenni is valamit. Ezért működik már több évtizede az Életjel Irodalmi Élőújság, dolgozik a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület, megjelennek a tananyagpótló füzetek, szerveződnek a Kosztolányi Napok vagy a középiskolások művészeti vetélkedői, és mind tevékenyebbek a művelődési egyesületek. Ezeknek az értelmiségieknek nincs szükségük arra, hogy nem féligazságok hangoztatásával vagy mellébeszéléssel próbálják tunyaságukat leplezni, de nem is folytatnak magasröptű elvont politikai eszmefuttatásokat, amelyeknek a megvalósulása már több éve és még ki tudja, mennyi ideig várat magára, miközben a magyarság napi gondjain egy fikarcnyit sem segítenek. Ők teszik azt, amit hasznosnak és megvalósíthatónak tartanak a legjobb tudásuk és lehetőségeik szerint. Számítalan példát tudnék felsorakoztatni annak igazolására, hogy értelmiségünknek egy jelentős része, persze nem a hangoskodó karrieristákra gondolok, mennyire a szívnél viseli a nép sorsát, és ezért tenni is hajlandó és nemcsak a periferikus, lényegtelen és veszélytelen problémák megoldása terén, hanem a húsunkba vágó dolgokért is. Ezek az emberek tartják bennem a reményt.

– Hol látja a megoldást, hogyan körvonalazná az itthon maradottak feladatait?

– A megoldást és a most megvalósításra váró és meg is valósítható feladatokat én a több síkon folytatott tevékenységben látom. Az első és a legsürgősebb teendő – mert kérdéses, hogy meddig lesz rá lehetőségünk – följeljeszteni azokat a magyar kulturális intézményeket és rendezvényeket, amelyekre a szerb nacionalista hatalom még nem tette rá a kezét és amelynek működtetését még viszonylag függetlenül irányíthatjuk. Ilyen például a szabadkai Népkör, az újvidéki Petőfi Sándor Művelődési Egyesület, a kanizsai Cnesa tevékenysége vagy a különböző rendezvények. Ezeknek az intézményeknek a funkcióját olyan szintre kellene emelni, hogy a környék magyarságának kulturális központjaivá váljanak, és minden művelődési igényét (nemcsak az amatőrizmust) kielégítsék. Egyfajta népegyetem funkciója is legyen, ahol az önképzésen, a népnevelésen, hagyományápoláson stb. túl egy kulturált szórakozást is biztosítani lehet. Legyen összetartó, a szülőföldünkbe, az anyanyelvünkbe és egész kultúránkba kapaszkodó kapocs, amely hitet, nemzetudatot és önbecsülést nyújt, és lehetőséget az önmegvalósulásra. Erre főleg azokon a területeken van lehetőség, ahol magyar önkormányzat tevékenykedik. Ezeket a lehetőségeket mindenképpen ki kellene aknázni, hisz ez a kiépített kulturális intézményhálózat egy szegmentumát vagy magját képezné a kulturális autonómiának, amit a politikusaink már évek óta ígérgetnek.

A másik halaszthatatlan feladat az értelmiség kulturális tanácsának a megszervezése, amely programot dolgozna ki a művelődési, gazdasági, tájékoztatási, tudományos, közegészségügyi, oktatási stb. életünk minden szegmentumára és megfelelő segítséget

nyújtanának megvalósításához is. E tanács szükségessége már Tóthfaluban is szóba került, sőt mi több, az alosztályokat is meghatározták, de a dolog azóta sem mozdult el a holtpontról, ugyanis többnyire nem is azok voltak a hivatalosak, akik tenni is akartak az ügyben valamit.

A számtalan feladat közül szólnom kell még egyről. Ez a beszerző és értékesítő szövetkezetek problémája. A lakosság gazdasági helyzetének a javítása nem túr halasztást. A mai benzinínséges időkben egy értékesítő szövetkezet óriási segítséget jelentene a falu lakosságának. Működtetéséhez csak minimális tőke és ügyes szervezés szükséges. A szövetkezet a falu lakosságától begyűjtené az értékesítésre szánt árut, és ezt a városban áruba bocsátaná. Így nem kellene külön-külön beutazni néhány tojás vagy más hasonló áru miatt. A könyvemben természetesen mindezekről a kérdésekről bővebben is szólok.

– Könyve milyen célt szolgál?

– Az 1990-es évek közép-európai változásai nem múltak el, nem is múlhattak el anélkül, hogy nyomot ne hagytak volna a jugoszláviai magyar értelmiség magatartásán, megnyilatkozásán, értékrendszerén és egész arculatán. A hetven éve tartó kisebbségi sors és ezen belül az ötvenéves kommunista időszak a jugoszláviai magyar értelmiség lelkében olyan mély sérüléseket okozott, amelyek sok esetben meggátolják az erkölcsös magatartást, a tudatos nemzetvállalást, a nemzetért való bátor kiállást, a kisebbségi helyzetből eredő többletteljesítmény fontosságának a felismerését, de legfőképp az összefogásnak a szükségességét. Számtalan érdekcsoportra bomlott szét ez az értelmiségi réteg, és ha hamarosan nem lesz képes magára találni és szervezeten cselekedni, akkor ez a jugoszláviai magyarság számára végzetes lehet. A jugoszláviai magyar értelmiség utóbbi néhány éves forrongásának alakulását, vitáját, problémáját igyekszik fölillantani ez a könyv, amely a folyóiratokban, hetilapokban már megjelent írásokból állt össze. Ezért nem rendelkezik egy egységes gondolatvezetéssel, de valószínű, hogy megvilágítja és magyarázatot nyújt azokra az értelmiségi megnyilatkozásokra is, amelyek ezeket az éveket jellemezték. Biztos, hogy vannak a könyvnek olyan meglátásai és megállapításai, amelyek nem állják majd ki az idő kritikáját, még akkor sem, ha papírra vetésükkor ezek látszólag helyesnek és logikusnak, hisz lehetetlen tévedések nélkül helyesen felmérni a jelen vagy a közelmúlt társadalmi és politikai történéseit. Természetesen egy megfelelő történelmi távlatból visszatekintve majd pontosabban ítélni lehet meg és értékelni mindezt az utókor – nyilatkozta lapunknak dr. Gubás Jendő.

MIHÁLYI Katalin

(Magyar Szó, 1995. január 26.)

EMBEREK ÉS OTTHONOK

Mi van az ajtó mögött? – Beszédes Valéria szabadkai néprajzkutatóval most megjelent könyvéről beszélgettünk

Az Életjel kiadásában most jelent meg Beszédes Valéria *Emberk és otthonok* című kötete, amely válogatás a különböző folyóiratokban megjelent néprajzi tanulmányokból.

– Könyvemben azzal foglalkozom, hogy Észak-Bácskában kik élnek és milyen az otthonuk. Arról, hogy kik azok a magyarok, akik ezen a vidéken élnek, két cikk szól: *A szabadkai magyarok* és *a Szegedi kirajzású bácskai magyarok*. Az utószóban tovább próbálom fejtegetni a problémát, hogy van-e egy külön etnikai csoport, amely a vajdasági magyarságnak a néprajzi képét meghatározza. Ennek feldolgozása távlati tervem. A Szabadkai Műemlékvédő Intézetben az volt a feladatom, hogy az itteni házak szépségét, jelentőségét, szerkezetét vizsgáljam. A házhoz szorosan hozzátartozik a házbelső is: ugyanis, ha külsőleg nézünk meg egy épületet, nem lehet különbséget tenni, hogy bunyevácok, ma-

gyarok, szerbek, románok élnek-e ott, de ha belépünk, többé-kevésbé észre lehet venni, hogy ez magyar ház, ez szlovák ház vagy ruszin ház. A pravoszlávoknál a tisztaszobában ott van az ikon a bazsalikkal együtt, a reformátusoknál egyáltalán nincsen szentkép, a katolikusoknál pedig ott a szentkép. Háziáldás csak a magyarok házában van. Továbbá: nagyon érdekelt, hogy egyes bútorok hogyan kerültek erre a vidékre, kialakult-e nálunk egy asztalosközpont. Tudjuk ugyanis, hogy a XVIII. és a XIX. században Komáromból egészen Szerbiába elvitték a menyasszonyi ládákat. Ismeretes, hogy a szlovákok meg a palóc magyarok, amikor ide költöztek, hozták magukkal az ácsolt ládákat. Ennek maradványai megvannak a vajdasági magyaroknál, szlovákoknál, szerbeknél, s azzal foglalkoztam, a továbbiakban hogyan alakult ez a bútorművesség. Erre próbálok választ adni, de nem kimerítően, mert ezeket a kérdéseket még tovább kell kutatni – hallottuk néprajzkutatótól.

Mint Beszédes Valéria kérdésünkre elmondta: szeretné, ha a szakemberek is elolvassák a könyvét, de az olyan l'art pour l'art tudománya nem híve, hogy 4-5 embernek írjon, tehát jó lenne, ha jóval több olvasóhoz eljutna a tanulmánykötet.

Természetesen az iránt is érdeklődtünk tőle, hogy ilyen nehéz időkben (pénzhiány, közlekedési nehézségek stb.) hogyan lehet a hagyományokat kutatni:

– A Szabadkai Műemlékvédő Intézetben az elsődleges feladatom a népi műemlékek kutatása már évek óta, s ha nemcsak azt nézem meg, kívülről mi van a házon, ez nézőpont kérdése, hogy valaki a munkafeladatához hogyan áll hozzá. Én úgy álltam hozzá, hogy: nézzük meg egy kicsit mélyebben, hogyan állnak ezek a dolgok... – hallottuk beszélgetőtársunktól.

m. k.

(Magyar Szó, 1995. február 16.)

HÁZAK, OTTHONOK, EMBEREK

Beszédes Valéria: Emberek és otthonok.

Szabadegyetem, Szabadka, 1994

Beszédes Valéria *A ház* című, a lakóház szókinscét feldolgozó, 1991-ben megjelent könyvét nagy érdeklődéssel és elismeréssel fogadta a kritika. A figyelmet természetesen a néprajzkutató észrevételei, eredményei keltették föl, ám azok az olvasók, akik járatlanok szakmai kérdésekben, a néprajz tárgyi kutatásterülete vagy nyelvészeti-lexikográfiai jelenségei terén, azok elsősorban érzelmi okokból tekintették a kiadványt, a témáját magukhoz közeleink. Akkoriban kezdődött országunkban a háború, s ez létünk (s mindazon értékek, amelyek fogalomkörébe tartoznak) mulandó voltára ébresztett rá bennünket. Persze nem arról a tényről van szó, hogy aki él, az abba bele is hal, hanem arról, hogy sokszázados nemzeti, népi, művészeti értékeink enyészhetnek el a háború pusztító viharában vagy nemtörődömségünk következtében. Ezért az időközben megjelent szótárak, monográfiák, művelődéstörténeti és néprajzi kiadványok, a könyvek egyáltalán – miként azt megfogalmazták már mások is – Noé mentő bárkájának képzetét ébresztették és ébresztik bennünk.

A szabadkai Szabadegyetem kiadásában, az *Életjel* Könyvek sorozatában jelent meg Beszédes Valéria *Ember és otthonok* című új könyve. A népi építészeti elméleti kérdéseit veti fel tanulmányaiban a szerző, széles körű kutatási eredményekkel alátámasztva megállapításait. Így a vajdasági lakóház kialakulásának folyamatát, annak társadalmi-politikai vonatkozásait, dél-alföldi jellemzőit kutatja, számba véve a délszláv kutatási eredményeket is. Mi sem természetesebb, mint hogy a ház, az otthonteremtés az ember életének számos jelenségével, szociológiai, pszichológiai sajátosságával függ össze, amely téma fel-

dolgozását a könyv második, *A migráció* című fejezetében találhatjuk, a harmadik fejezet pedig a népi műemlékek számbavételével és védelmével foglalkozik. Nemcsak az adatok bőségével, de illusztrációkkal, beszédes fényképekkel támasztja alá elméletét.

Saját nézeteit más szakemberek véleményével szembesíti, de közli megállapításait olyan vitatott kérdésekben is, hogy például faluhelyen mit kell megőrizni és védeni a népélet, a népi építészet emlékei közül. Átfogó eredménye kutatásainak, hogy miközben a lakóházak, tanyák, magtárak jellegzetességeit, díszítőelemeit, részeit, bútorait vizsgálja, a vajdasági népélet, az élet- és gondolkodásmód mibenlétét vetíti elénk, mégpedig annak megrendítő tudatában, hogy egy pusztuló világgal állunk szemben. „Elsődleges feladatomban a szép falusi házak védetté nyilvánítása lett volna, de az elmúlt másfél évtizedben, sajnos, azt tapasztaltam, hogy ez a jogi aktus még nem védi meg a népi örökséget a pusztulástól. Az épületek egy részét, melyekről e kötetben is szó van, időközben lerombolták, esetleg átalakították, úgyhogy csak a helyszínrajzok és a fényképek őrizték meg őket az utókor-nak” – állapítja meg a szerző.

Fontosnak kell tartanunk a könyv második fejezetének, a településtörténeti kutatásoknak a végeredményét, amely a települések (településcsoportok) néprajzi csoportként való szemléletét tartja elfogadhatónak, és az újabb kutatások fő feladatát is abban látja, hogy meg kell határozniuk: melyek ezek a szűkebb néprajzi csoportok a Vajdaságban, s milyen okok vezettek felbomlásukhoz, mely tényezők őrizték meg őket.

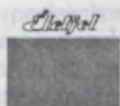
A nem szakember, tehát a kérdéskör iránt csak magán okokból érdeklődő olvasó számára talán a tanulmányok leromlást, pusztulást sugalló kicsengése a legmegrendítőbb. Mert nemcsak a tárgyi néprajzi értékek letűnéséről van itt szó, hanem annál sokkal veszélyesebb jelenségről: az elöregedés megállíthatatlannak tűnő folyamatáról. Hivalkodó (s a környezetbe, a közösségbe egyáltalán nem illő) többszintes házak árnyékában omladoznak a magukra maradt családi házak, az igazi otthonok.

BENCE Erika

(*Családi Kör*, 1995. február 23.)

szathmári istván ÜNNEPNAPOK

A KULTURÁLIS RADIKALIZMUS KÖZELÉBEN

Gubás Jenő: Értelmiségi vártán.

Életjel Kiadó, Szabadka, 1994.

Gubás írásait tartós értékűvé az ugyanannak az eszménynek áldozó érvelési szenvedély teszi. Szerzőnk, sokoldalúan művelt orvos lévén, értelmiségközponitú gondolkodó. Annál inkább ragaszkodik a minőség elvéhez, minél csüggesztőbbnek találja nemzeti kisebbségünk valóságát. Alapgondolata szerint a Vajdaság magyarsága csupán az értelmiség pártatlan felvilágosító munkája által szervezheti meg önmagát és népét úgy, hogy a szinte minden területen jelen levő pusztulásnak a folyamata megszűnjön. Ezzel azonban Gubás nem az ellenségévé, hanem pusztán a kritikusává vált a VMDK-nak. E pártszervezettel kapcsolatban – az értelmiségiek többségével szemben – neki nem pozícióföltés miatt vagy közönyösségből következően voltak kifogásai, hanem mert belátta a többszempontúság szükségletének fontosságát, felismerte az elbürokratizálódás jeleit. Gubás már az évtizedünk legelején egyrészt korszakalkotó fontosságúnak tartotta a magyarság politikai érdekképviseletének megalakulását, másrészt ugyanilyen lényegesnek vélte egy „belső” vagy „külső” értelmiségi csoportosulásnak, egy körütekintőbben megnyilatkozó dialektikus ellentpontnak a megteremtését.

Gubás Jenő, annak ellenére, hogy nem ritkán közelíti meg illetékességének határait, nem él vissza a szellemi portyázás szabad lehetőségeivel. Akkor sem tehát, amikor a háború utáni vajdasági magyar szamizdat szépirodalom létezését teszi szóvá, vagy amikor egyik-másik koszorús költőnk hajdan mintairodalomként ránk erőszakolt proletkultose verseit kárhoztatja. Vagy ahol nemzetiségünk vitális kérdésének látja a gazdasági életnek a VMDK (illetve később VMSZ) általi megszervezését. Cikkírónk azért nem válhat a hivatásától távol eső tudományok dilettánsává, mert csak az általa ismert vonatkozásokhoz szól hozzá, s amit állít, azt tényekkel, illetve érvekkel támasztja alá.

Tapintata következtében részben önellentmondásba is kerül. Egyrészt ugyanis az újvidéki intézményeket és azok embereit humanista okok miatt otthagyná, ahol vannak, másrészt viszont, a VMDK hármase autonómiakoncepcióját vállalva, kimondatlanul is Szabadkát növesztené központá. A cselekvés ritmusát illetően tehát nem radikális, hanem reformista Gubás Jenő szemlélete.

De vajon akaratlanul is nem álhumanista-e ez a hozzáállás? Mert ha a sok vonatkozású nyomorúsága miatt valóban oly nagy mértékben megoldásra váró a vajdasági magyarok kultúrája, ahogyan azt Gubás Jenő is eseteli, akkor a cselekvésnek is radikálisnak kell lennie. Vagyis úgy lenniék a legkevésbé emberellenese, ha a vajdasági magyarság kultúrintézményeit áthoznánk Szabadkára, vagy pedig itt alapítanánk meg őket. Gondoljunk arra (aminek Gubás is a tudatában van), hogy az elmúlt évtizedekben Újvidéken diplomáltak között milyen kevés ember válhatott igazi értelmiségivé. Olyanná, akinek az érdeklődése, ha nem korlátozódik is saját nemzetiségére, de tisztában van vele, hogy a nemzetek becsületesen végiggondolt múltja és jövője nélkül nincs kultúra és ember sincs, csupán az erősebbek kezébe simuló párteszköz. Szabadkán is azok vitték s még most is viszik a kultúra fákláját, akik nem voltak az újvidéki magyar kultúra nevelitjei, vagy ha igen, akkor csak szemléletük átalakításával válhattak hasznos értelmiségiekké.

Az ideális szerintem is az lenne, ha az újvidékiek, a történelem és az erkölcs intelmeit megszívlelve, magukba szállnának s passzív, apolitikus (lényegében mélyen politizált) sznobok helyett nemzetiségüket (s ezzel együtt kötelezően az embert) felvállaló, cselekvő értelmiségieket kezdenének nevelni. Olyanokat, akik a népi kincsek és ismeretek gyűjtése mellett, bátor helytállással, művelődésszervező tevékenységükkel új értékek megteremtéséhez járulnának hozzá. Az újvidékieket azonban nem csupán a gőg akadályozza a radikális önkritikában, hanem a jellemproblémánál jóval összetettebb kérdés: az anyagi érdek. A nagyszerb hatalom ugyanis csak abban az esetben hajlandó pénzelní a magyar kultúrát, ha annak vezetői a belgrádi érdekekhez igazodnak. Vagyis ha nem tesznek radikális lépéseket a vajdasági magyarok évtizedek óta folyó megsemmisülési folyamatának

leállítására. Következésképp: az évek óta folyó moralizálás, az ismétlődő figyelmeztetés már felesleges. Mert ennek is csak olyan hatása van, mint a Gubás Jenő által is kárhoztott sűrűkozásnak. Mazochista élvezettel jár s legfeljebb egyeseknek hoz hasznot.

Ez azonban csupán a határait jelzi az *Értelmiségi vártán* c. könyv gondolatvilágának. Ha Gubás nem lenne tisztában a vajdasági magyar irodalmi tekintélykultusz kétarcúságával, nem utalna arra, hogy míg az újvidékiek a magyar kultúra egészének sztálinizmusa alóli felszabadításában vezető szerepet játszottak, addig környezetük emberi érdekeit feláldozták. Valójában Gubás sem tartja megbíráhatatlanoknak az újvidéki szaktekintélyeket, csak – mivel nem érzi magát otthonosnak az irodalom és a humán tudományok területén – a körültekintés fontosságára figyelmeztet.

A kisebb érdemekkel rendelkező újvidékiekkel szemben maga Gubás sem tapintatos. Kimondja például, hogy „az Újvidéki Színház még most is a színházba járó magyar közönség helyett a hatalom bitorlóihoz dörgölődzik szívesebben.” Ennél is lesújtóbb a véleménye, amikor az Újvidéki Televízió lényegében kisebbségellenes politikáját s annak végrehajtóit értékeli. A JMMT szabadkai Szabad Líceumának is „sok másodlagos probléma megvitatását” veti a szemére – 1992-ben. Megfelelkezve róla, hogy a fent kárhoztott intézményekben félrenevelt tanárok és diájak egyrészt bojkottálták a politikával határos témák megvitatását, másrészt – ennek ellenére – a Líceum – egy-két kivétellel – kulturális elkötelezett, legjobb könyveket mutatta be a viszonylagos teljesség igényével.

Úgy gondolom, hogy a második tóthfalusi találkozó után már a nemes gondolkodású Gubás Jenőnek sincsenek illúziói az újvidéki értelmiség szellemi és erkölcsi átváltását illetően.

VAJDA Gábor

(*Szabad Hét Nap*, 1995. március 30.)

SZÁMVETÉS

Dr. Tóth Lajos: Magyar nyelvű oktatás a Vajdaságban 1944-től napjainkig,
Életjel, Szabadka, 1994.

A szerző, Tóth Lajos négy évtizede tevőlegesen jelen van Szabadka és a Vajdaság közoktatásában. Ismert arról a tulajdonságáról, hogy nehezen befolyásolható. Nem csupán szenvtelen végrehajtója volt a közoktatási folyamatoknak: ha tehetné, kreatív módon befolyásolt bizonyos intézkedéseket. Ez a kreativitás talán leghatásosabb volt a rövid életű szabadkai Tanárképző Főiskolán, illetve a Bölcsészettudományi Karon folytatott tevékenységében.

Átélté a fél évszázadnyi korszak magyar nyelvű oktatásának eseményeit, és igyekezett hatással lenni azokra. Talán ez a tény adja meg könyve kesernyős, polemikus alaptónusát. Mindenesetre ez alkati kérdés, a szerző szubjektuma. A földolgozott tények azonban hiánypótlóak. Fontos volt, hogy a szemtanú végezte el a szintézist!

Aki a közoktatás történetével foglalkozik, nagyon jól tudja, hogy az idő múlásával milyen nehéz pontos, megbízható adatokhoz jutni. Éppen ennek tudatában emeltem ki Tóth Lajos könyvét. Főléptésében a kisebbségi iskoláztatás jogi megalapozásától napjaink különböző irányzataiig tekinti át a történeteket.

Ha a jövőben bárki a háború utáni magyar közoktatás kérdéseire nyúl, megkerülhetetlenül kézbe kell vennie a szerző munkáját! A megállapítás azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének tények, területek, amelyek további elemzést érdemelnek. Sőt az adatokat sem kerülhetjük meg a további vizsgálatokban. Talán a terjedelem szabta keretek, a rendelkezésre álló korlátozott idő okozta, hogy bizonyos kiegészítések, helyesbítések elkerülhetetlenek.

A két világháború közötti időszakban a magyar iskolahálózat elsorvasztásának egyik eszköze volt a nyelvvizsga. A szerző ezt nem pontosítja, pedig következményeként számos pedagógus áttelepült Magyarországra. A kormányzat 1920. június 23-i 8462. számú ren-

delele előírta, hogy 1920. szeptember 1-től számított két éven belül a magyar tanárok szerb nyelvből írásbeli és szóbeli vizsgát voltak kötelesek tenni. Továbbá azzal is ritkították soraikat, hogy sokukat büntetésből Szerbiába vagy Macedóniába helyeztek át, vagy éppen a friss diplomásokat helyezték oda. Kovács-Sztrikó Zoltán 1938-ban Dél-Szerbiából jött a szabadkai gimnáziumba!

A magyar tannyelvű iskolák tanulójának létszámát viszont az 1929 után meghozott névelemzési törvény ritkította. És nem csupán ez! A zsidó gyerekeket 1922-től áthelyezték szerb osztályokba. A fasizálódó kormányzat 1940-ben velük szemben alkalmazta a numerus clausus elvét: a középiskolákban csupán a tanulók létszámának 6%-ig vehettek föl zsidó tanulókat!

Az 1944 utáni korszak jogi megalapozásával kapcsolatban nem ártott volna fölidézni a Bácska, Bánát, Baranya Katonai Közigazgatás közoktatási rendeleteit. Az 1944. november 11-én kelt rendelet előírja az oktatás megszervezését a vajdasági nemzetek és kisebbségek nyelvén. A december 16-án kiadott 86. számú rendelet megszüntette a polgári iskolákat, és bevezette a négy évfolyamos algimnáziumokat.

Az 1958-ban közzétett általános iskolai törvény kapcsán a szerző megjegyzi: „a törvény a vegyes összetételű lakosú helységeken lehetővé tette az ún. kétnyelvű oktatás bevezetését, ami a későbbiekben alkalmat nyújtott bizonyos manipulációra, az anyanyelvű oktatás háttérbe szorítására, sőt kijátszására.” Ez az idézet sokat sejtető, de megalapozatlan állítás. Kísérletező jelleggel 9 kétnyelvű osztályt szerveztek 197 tanulóval, akik közül 119 magyar, 78 szerb nemzetiségű volt. Három osztály munkáját személyesen is tanulmányoztam: az újvidéki József Attila és a topolyai Csáki Lajos Általános Iskolában, valamint a Krivaja birtokon működőét. A kísérletet éppen azért szüntették be, mert nem érte el a hozzáfűzött reményeket: a szerb szülők nem szívesen fratták gyermekeiket kétnyelvű osztályokba. (L. Zlatko Melvinger: *Potpuna dvojezična nastava u eksperimentalnim odeljenjima na teritoriji APV. Dvojezičnost nastave i života škole*. Sekretarijat Izvršnog veća za prosvetu i kulturu. Savet za prosvetna pitanja nacionalnih manjina. Beograd, 1962. Kézirat.)

A kimutatások, táblázatok érzékeltetik a magyar tanulók számarányának csökkenését az egyes iskolafokokon. Ez bonyolult jelenség. Én elsősorban következménynek tartom. Az 1965-ös gazdasági reform után megkezdődött a munkaerő külföldre áramlása. Több mint egymillióra becsülték a polgárháború előtti vendégmunkás-állományt. Feltéve szerint számarányunknál nagyobb a magyar vendégmunkások száma, mert megbízható szakmunkások voltak, a legtöbbször a megfelelő nyelvtudással. Igaz, a háborús veszélyre bekövetkezett az átköltözés az anyaországba is. De sok esetben emögött is a jobb megélhetésre való törekvés áll. Aztán számolunk kell a politikai mimikrirel: a háborús veszély még több magyart kényszerített arra, hogy „jugoszlávnak” vallja magát még a tiszta magyar településeken is. A natalitást biztosító korosztályokból tehát sok tízezres nagyságrendű népesség elvándorolt. Honnan várhatnánk tehát a népszaporodást? És akkor még nem is említettem, hogy a VMDK szervezeten irányítja át továbbtanulásra a fiatalokat az anyaországba!

Sajnos, meg kellett állapítanom, hogy a könyvben sok a hiányos adat. Azonban a részletes kiegészítések túllépnék egy könyvismertető kereteit. Mégis, bizonyos adatokat helyesbítenem kell. Így például a 27. oldalon említés történik az 1945-ben alakult magyar algimnáziumokról. Sajnálatos tapasztalom, hogy kimaradt a zombori és a szabadkai megemlézése. A 28. oldalon a fejtegetésből kimaradt a hatosztályos iskola. Pedig ez az iskolatípus 1959-ig működött a kisebb településeken külön tanterv alapján. A 29. oldalon szereplő táblázat adatai is hiányosak. A *tanítóképzés száz éve Szabadkán* című kiadvány szerint 1951/52-ben csupán a szabadkai tanítóképzőben 18 osztály és 495 tanuló volt! Tovább a szerző szerint az 1971/72. tanévben 126 általános iskolában folyt magyar nyelvű tanítás. Én azonban már 1969-ben csupán 91 teljes nyolcosztályos általános iskolát találtam! Hasonló hiányosságok találhatók más adatokban, táblázatokban is. Például Szontán,

Monostorszegen is volt magyar alsó tagozat az ötvenes évek második feléig. Bácspalánkán még a hetvenes években is létezett teljes nyolcosztályos magyar tanítás a Fejős Klára iskolában. Folytatható lenne a felsorolás. Az olvasónak azonban meg kell értenie a kutatót. Nagyon nehéz egyértelmű, pontos és megbízható adatokat találni még a háború utáni időszakra vonatkozóan is. Az egyik ok például az, hogy amikor az iskolák nevet kaptak, az egy igazgatóság alá tartozó, különböző településeken működő vagy tanyai iskolák külön elnevezés alatt, önálló statisztikai egységként kerültek a kimutatásokba. Csupán egy példával érzékeltetném az állításumat: a palicsi székhelyű Küllerületi Iskolák Igazgatósága keretében tíz iskola tevékenykedett más-más név alatt!

Más kérdés azonban a közoktatási terminológia használata a szerző részéről. Igen zavarónak találom a következetlenséget. A szerb terminusok „magyarítása” viszont egyenesen bosszantó.

A nyelvi egyenjogúság megvalósítási lehetőségeit taglalva a szerző megállapítja: „Manapság pedig szinte elképzelhetetlen a diákversenyek nemzeti alapon való megszervezése.” Ez a tétel nem felel meg a valóságnak! A becei magyar középiskolai versenyek negyedszázados múlttal dicsekedhetnek. Másrészt az 1989-es rendszerváltás óta Magyarországon általánossá vált az a jelenség, hogy a határon túli magyar tanulók is részt vesznek a tanulmányi versenyeken, mégpedig szép sikerrel. A fölkészítés, a selejtező versenyek itt zajlanak le nálunk. Adatokat akár a hazai magyar sajtó is bőségesen szolgáltat ehhez a tényhez.

A nyelvhasználatról szólva sajnálatos módon átsiklik a magyar mint idegen nyelv tanításának fejlődése fölött. Komoly hiányosságnak tartom, mert ez a vajdasági gyakorlat példaértékű volt Európában. Csupán Finnország dicsekedhetett még azzal, hogy a svéd kisebbség nyelvét tanították az iskolákban. Az 1986/87. tanévre vannak megbízható adataim. Eszerint a Vajdaság 69 iskolájában 24 662 általános iskolai és 5879 középiskolai szerb tagozatos tanuló tanulta a magyart idegen nyelvként. Sajnos, a jelzett évet követő időszak drasztikusan leépítette ezt a mindenképpen jelentős oktatási gyakorlatot. A szerb szülők egy részénél ma is érdeklődés tapasztalható a magyar nyelvtanulás iránt. Bizonyítja ezt az a jelenség, hogy anyanyelvápolási csoportokba fratják a gyermekeiket.

A középiskolai oktatással kapcsolatban említés történik az ún. szabadkai gyakorlatról. Vitathatónak tartom a szerző álláspontját. Ez az oktatásszervezési forma ugyanis addig létezett, amíg megfelelő végzettségű magyar műszaki értelmiség nem jelentkezett. Általa teremődött meg a legalább részbeni magyar nyelvű szakoktatás a technikumokban, s mihelyt megfelelő személyi feltételek teremődtek, átadta a helyét a teljes magyar nyelvű képzésnek. Tovább élt és ma is a felsőoktatásban! Rehák László kétségtelenül úttörő munkát fejtett ki azzal, hogy ezt a modellt vezette be a szabadkai Közgazdasági Karon, majd több-kevesebb sikerrel alkalmazták más felsőoktatási intézményben is.

A 71. oldalon Tóth Lajosnak van egy megállapítása, amit alapigazságnak tartok: „A magyar ifjúság számára csak az észak- és kelet-bácskai körzetben nyíltak nagyobb lehetőségek, hogy a nekik megfelelő ágazatot, illetve szakmát válasszák...” Ez pontosan így van. Hogy máshol nincs magyar középiskolai osztály, jórészt annak köszönhető, hogy a beiratkozási pályázatok feltételes módon jelzik a magyar nyelvű tanulási lehetőséget: ha jelentkezik a szakra 15 tanuló... Mintha az anyanyelvű oktatás csak a tanulók számától függne! Ilyen magatartás fedezhető föl a becskerekai középiskolai osztály megnyitása körüli huzavonában. A szülő ugyanis bizonytalan, hogy összejön-e megfelelő létszám. Ezt elkerülendő, eleve szerb nyelvű osztályba irányítja gyermekét. Másrészt egyenes következménye, hogy egyes tárgyakat szerbül tanítanak, mert nincs állandó magyarul beszélő szaktanár. Sokkal messzemenőbb következmény, hogy a szülők Szabadkára költöznek, hogy gyermekeik magyar középiskolába járhassanak. Vagy pedig a végzett fiatalok maradnak az iskolavárosban hasonló megfontolásból, és mert itt van lehetőség az elhelyezkedésre is.

A minden területre kiterjedő kutatómunka felöleli a magyar nyelvű tankönyvkiadás fejlődését is. Itt is található egy fontos, példaértékű adata: 1967 és 1975 között 364 címszót

hoztunk be Magyarországról a tankönyvhiány enyhítésére – főleg a középiskolák számára. Ez a legolcsóbb és legkézenfekvőbb megoldás volt. Például most is két magyar nyelvű mezőgazdasági szakközépiskolánk van. Évfolyamonként 60–70 tanuló számára mérhetően drága lenne itteni szakkönyvet magyar nyelven kiadni. Meg kell mondanom azt is, hogy az említett időszakban még az általános iskolai nyelvtankönyveink is Magyarországról származtak, hiszen egyazon nyelvről van szó. Akkor ez természetes volt... Most szegényebbek vagyunk, s a kedvezőbb és a gyorsabb megoldás magától értetődő lenne. A szabadkai Szabad Líceum kezdeményezte a középiskolai tankönyvbehozatalt, ám az illetékesek részéről teljes közöny fogadta.

Megjegyzéseim nem olyan természetűek, hogy megkérdőjeleznék Tóth Lajos kutatómunkáját. Inkább arra utalnak, hogy maga a könyv egésze gondolatébresztő. Felöleli a magyar közoktatás fejlődését az impériumváltozástól a jelenlegi egyetemi képzésig, és lezárul egy lehetséges jövőképpel. Hiszem, hogy a szerző rugalmassága ez utóbbit sem sérthetetlen dogmaként tárja elénk.

A munka fő értékét abban látom, hogy a jövőendő kutatók egy-egy részterülethez a szintézis alapján nyúlhatnak a részletek további feldolgozása, tisztázása érdekében. Talán még arra is igazolásul szolgálhat, hogy szükség van a Magyarságkutató Tudományos Társaságra. Önszerveződéssel járunk a magunk nyomában, hogy föltárjuk, megőrökítsük értékeinket. Úgy, ahogy Tóth Lajos is tette. Ezt a munkát más nem végzi, nem végezheti el helyettünk!

HORVÁTH Mátyás

(Üzenet, 1995. április–június)

EGY KÖNYV KETTŐS TÜKÖRBEN

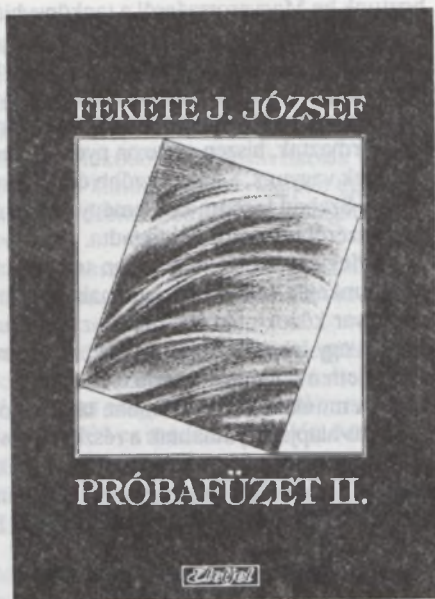
Beszédes Valéria: Emberek és otthonok,
Életjel, Szabadka, 1994.

SZORGALOM, ELKÖTELEZETTSÉG

A jugoszláviai magyar néprajzkutatók fiatalabb generációjának egyik rendkívül szorgalmas, szerencsés kezű gyűjtője és termékeny tudományos feldolgozója, valamint tudománynépszerűsítője Beszédes Valéria. Az alábbiakban róla és nemrég megjelent, legújabb könyvéről szeretnék szólni.

Szerzőnk munkahelyének, a Műemlékvédelmi Intézetnek munkatársaként aránylag kedvező helyzetben van, ami az anyagi kultúra feltárását, a terepi gyűjtőmunkát illeti. Mint műemlékvédőt a vajdasági népi műemlékek, az alföldi lakóház elméleti és gyakorlati kérdései foglalkoztatják már huzamosabb idő óta. Így került sor magiszteri dolgozatának megírására is. A dolgozat – mely doktori értekezésnek is megfelelt volna – *A ház* címet viselte s 1991-ben jelent meg. Ebben a téma nyelvészeti, nyelvjárási vonatkozásait is bemutatta, mivel az a helyes véleménye, hogy a néprajz és a nyelvjáráskutatás elkerülhetetlenül összetartozik.

Beszédes Valériát a népi építészet kutatása foglalkoztatja, közben számba veszi a vajdasági tájból adódó jellegzetességeket, az interetnikus kapcsolatok lecsapódásait, valamint a társadalmi tényezők követelte megoldásokat is. Tehát nem egyszerű leírásokat kapunk, hanem sokoldalú megvilágítást, elméletileg megalapozottan. A magyar, a délszláv és másnyelvű szakirodalom ismeretében, vele megegyezve, illetve vitatkozva vonja le levéltári kutatásokra támaszkodva egyéni megállapításait. Nagy erénye, hogy nem hisz vakon a neves kutatóknak, megvizsgálja állításait, vitatkozik velük. A terepi gyűjtés ta-

pasztralatai bizonyító erejűek számára. Amit a saját szemével lát, csak azt hiszi, abban bízik. Az adatszolgáltatók vallomásait, emlékezéseit is kritikával fogadja, mindig meg- és felméri hitelességüket. Olyan gyűjtőről van tehát szó, akit nem lehet rászedni, félrevezetni. Addig faggatja alanyát vagy az ellenőrzésre szolgáló személyt, amíg ki nem derül az igazság. Addig kutat, keres a forrásokban, levéltári anyagokban, míg nem talál biztos bizonyító adatokat. Ennek a követendő munkamódszernek köszönhető dolgozatainak hitelessége. Meggyőző erejét nagy és fontos erénynek kell tartanunk.

Jelen könyvében 13 értékezést olvashatunk, melyeket három nagy fejezetbe sorolt. A dolgozatok középpontjában az emberi hajlék, a ház foglal helyet. Ha elolvassuk az egész könyvet, szinte teljes képet kapunk a házról, a vele kapcsolatos kérdésekről, mert szerzőnk vizsgálódása kitér a háztípusokra, építőanyagukra, az építkezési technikára, az építmények alakjára, a ház belső tagolódására, használatára, az épületbelsőkre, a díszítésekre, a lakóépülethez tartozó gazdasági építményekre stb.

Az első fejezet első dolgozata *A jugoszláviai népi építészet kutatásainak dél-alföldi vonatkozásai* címet viseli. Itt a délszláv kutatók álláspontjait ismerteti a szerző a népi építészet kialakulásával kapcsolatban. Többek között Branislav Kojić téziseit. Szlavóniai tapasztalataim szerint én is egyetértek Branislav Kojić megállapításaival, tudniillik a lakóház kialakulására a következő tényezők hatnak: a természeti környezet, a növényzet, az éghajlat, a terepviszonyok, a termelési viszonyok, a család szervezete, a történelmi, a politikai tényezők, a migráció, a telepítések.

Az alföldi lakóház Vajdaságban című dolgozatban a szakirodalom ismertetése után megállapítja a szerző, hogy a vajdasági ház lényegében az alföldi ház legdélibb változata.

A házhoz szorosan kapcsolódnak a raktárterek, a gazdasági rendeltetésű gabonátárolók. Ezekkel külön dolgozat foglalkozik. Vajdaságban a magtárak, hombárok, gabonás vermek sokféleségét – kezdve a szántalpas vesszőhombároktól a vesszőből, deszkából készült gerendavázas gabonásokon át a téglából rakott vagy vert falas magtárakig – a különböző kultúrák kölcsönhatásával, az interetnikus kapcsolatokkal lehet magyarázni. Ezek az épületek funkcióváltás hatására jöttek létre (állattartó építményből, pásztorkunyhóból, tejtárolóból, nagycsaládi hálókamrából).

A napsugaras házak napsugaras oromzatát, eredetét, szerepét vizsgálva Bálint Sándornak ad igazat a szerző. Bálint Sándor ugyanis azt mondta: „A barokk mintakép bajelhárítónak került a ház oromzatára”. A védő funkció a múlt században még élő volt, napjainkban azonban ez a szerep már az idők emlékezetéből is kihullott.

A II. fejezet a *A migráció* címet viseli. Nemcsak a tárgyi világ érdeklő szerzőnket, hanem az ember is, az ember letelepedése ebben a régióban.

Így kapunk képet Szabadka demográfiai helyzetéről, magyar lakosságáról, statisztikai adatokkal, történelmi tényekkel, okiratok, anyakönyvek, adóösszeírások, beadványok vallomásaival operálva.

A XX. századi kolonizációról szóló vallomásokat is felhasználja Beszédes Valéria. Nyelvészeti szempontból értékesek a Jegyzetek adatai. Névészetiileg figyelmet keltők.

A régiót jellemző tanyavilág, a szabadkai tanyavilág, a szállások kialakulásának, funkciójának, népének szentelt dolgozat levéltári kutatásokra épült. A tanyák fejlődési iránya: állattartó szállások, földművestanyák. Szabadka tanyavilága a XVI. századtól folyamatosan együtt fejlődött a várossal. A szállásai egy része a XVIII. század óta kétlakivá vált.

A szegedi kirajzású bácskai magyarokról megtudjuk, hogy 1740 óta Ludasra dőhánykertészek, gányók érkeztek, Szabadkára viszont már a török alatt jödögéltek szegediek. 1910-ben Kishomokra telepedtek szegediek, de már más kultúrát hoztak magukkal: paprikát, dinnyét, szőlőt termeltek.

A *Népi műemlékek* című III. fejezetben a szerző visszatér a tanyák kialakulásának problémájára, alaposabban fejte ki az első fejezetben mondottakat (a tanyák kialakulása, fejlődése, a kétlakiság, a tanyaház fejlődése).

A népi műemlékvédelem lehetőségeiről Martonos példáján tudunk meg sokat. Sor kerül olyan fontos kérdésekre: mit megmenteni, hogyan védjük meg a megmentésre kiválasztott házat, portát, falut, mik a skanzenek lehetőségei, a szabadtéri néprajzi múzeumok feladatai?

Ezután a tisztaszoba változása, a bútor és lakástextil s vele együtt a szobabelső váltása – a munka- és szentsaroktól a párhuzamos szobaberendezésig, a ládák, ágyak, padok, szublók, szerények, kemencék bemutatása, majd a háznak és eszköztárának tárgyalása következik.

Az *oromi szelmalom és szókincs* című dolgozat és a nyugat-bácskai faragott sírjelek tárgyalása zárja le a fejezetet. Itt, sajnos, csak a katolikus sírjelekről esik szó, noha Bácskában vannak nagyon szép református faragott sírjelek is.

Az Utószóban bocsátja szerzőnk útjára az olvasót. Összegezi a kiválasztott témákkal kapcsolatos nézeteit, azt, hogy „a vajdasági népélet érdeklő, valamint az összetett interetnikus kapcsolatok”.

Ő maga sem tartja lezártnak a témákat, további kutatásra serkentőnek tartja dolgozatait.

Nagyon helyesen a néprajzkutatás és a nyelvjáráskutatás elválaszthatatlansága mellett áll ki.

A kötet egy körülbelül 15 éves periódusban megjelent munkákból ad válogatást. Minden egyes dolgozat a szerző lelkes munkáját, szorgalmát, elkötelezettségét dicséri.

A szemléltető rajzok, fényképek csak emelik a könyv értékét. A tótfalui Logos Grafikai Műhelyből kikerült szép és ízléses kiadvány olvasásra készíti az olvasót.

PENAVIN Olga

(Üzenet, 1995. április–június)

RÓLUNK ÉS OTTHONAINKRÓL

Bizonyos kutatási területek vagy korszakok lezárását, eredményeinek számbavételét jelzik gyűjteményes kötetekkel a szakemberek. Példáztatul szolgálhatnak e művek a téma figyelemre méltatásának, a véle való foglalkozás igazoltságának.

Ilyen kötetet jelentett meg Beszédes Valéria magiszter, szabadkai néprajzkutató, aki több mint egy évtizede vizsgálja Észak-Bácska népi építészetét, s szakmai vizsgálódásai többször kiterjednek az egész Vajdaságra is. Szerzőnk előző könyvében, *A ház* című (a lakóház szókincsét tartalmazó) szótárában is a bácskai parasztházak kiváló ismerőjeként mutatkozott be, és a téma megközelítésének egy új lehetőségével próbálkozott, elsősorban hazai és talán a külföldi magyar néprajzkutatók közül. A házat nemcsak mint építészeti jelenséget, produktumot, hanem mint hajlékot, mint az itt élőket otthonát vizsgálja, ily módon hatolva be a különböző építészeti módzatok közötti eltérések rejtélyes világába. Nagyon reméljük, hogy példaértékű kezdeményezései folytatódnak s követőkre találnak, hogy a vajdasági otthonai, a mai vállalt világunk – hogy korán elhunyt nagy költőnk, Fehér Ferenc szavait vegyem kölcsön – teljesen kitarulkozzék előttünk, megmutatva mindazt, amiért itt vagyunk, amiért érdemes itt maradnunk a magunk otthonaiban, amitől lehetetlen megválnunk.

Beszédes Valéria könyvét három nagy fejezetre osztotta. Az elsősorban a népi építészeti tárgykörében végzett kutatásainak eredményeit adja közre. Első írásában áttekinti a délszláv népek háztípusaival foglalkozó tudósok (Jovan Cvijić, Milovan Gavazzi, Branislav Kojić, Aleksandar Deroko, Aleksandar Freudenreich, Aleksandar Muraj) tipologizációját, megállapítva az azok közötti különbségeket egy-egy nagytáj házépítési hagyományainak szemléletében, valamint hogy „a magyar lakóház fejlődéséről vallott nézeteket nem ismerik az itteni kutatók”. A különböző, de egymás mellett élő nyelvek ismeretének fontossága is kicseng az írásból, hogy a tudományos fejlődés eredményei figyelemmel követhetők legyenek. Épp itt van jelentős szerepe és behozhatatlan előnye a kötet több nyelvet tudó szerzőjének.

Második tanulmánya folytatja az első, azzal a megszorítással, hogy itt már csak a vajdasági lakóházak eredetét, történetét boncolgatja, több kutató eredményeinek komparatív összehasonlítása segítségével. A fiatalabb s vajdasági származású néprajzosok közül megemlíti Branko Čupurdija és Ante Rudinski házszemléletét, akik a Cvijić által 1922-ben megalkotott terminusból, a pannoni háztípusból kiindulva tipologizálnak. A magyarországi kutatók közül Balassa M. Iván eredményeit ismerhetik hazai szakembereink.

„Vajdaság néprajzának egyik szembeálló jellegzetessége a gabonataralók sokfélesége... A magtárak sokféleségét több tényezővel is magyarázhatjuk: a művelődési móddal, a gazdasági tényezőkkel, a nemzetiségi viszonyokkal, de nem hagyhatjuk figyelmen kívül a természeti tényezőket sem” – írja Beszédes Valéria erről a napjainkban valóban ritkaságszámba menő s a ház gazdasági részéhez tartozó épületről, melyet mifelénk hambárnak, ambárnak neveznek. Szól a gabonásvermekről is, levéltári forrásokra hivatkozva, majd a zentai tulajházakról elmondja: „érthető, hogy vizes terepen nem lehet vermet ásni, így jöhettek azok létre. A vajdasági különálló magtárak a következők a szerző szerint:

„A. szántalpas hombárok

- a. kosárformájú vesszőhombárok
- b. karóvázás vesszőhombárok
- c. deszkából készült hombárok

B. Gerendavázás gabonások

- a. vesszőből készült gabonások
- b. tornácós gabonások
- c. tornác nélküli hosszú gabonások
- d. keresztboronás gabonások

C. Téglából, illetve vert falból készült magtárak”,

Mindezek vajdasági előfordulási helyét is megnevezi, felsorakoztatva így sok településünk: Bezdán, Kupuszina, Sztapár, Nemesmilitics, Szabadka, Tavankút, Györgyén, Verusics, Martonos, Topolya, Béreg, Monostorszeg, Bács, Bogyán, Bácspetróc, Bácskeresztúr, Begecs, Kőlpény, Hertelendfalva, Versec, Fehértemplom nevét. „Az utolsó évtizedben tűntek el a hombárok a vajdasági paraszti portákról. A búzát a termelők aratás után eladják, tehát nincs már szükség magtárra” – állapítja meg 1991-ben készült tanulmánya végén Beszédes Valéria.

A csodaszép napsugaras házoromzatok sem kerültek el a műemlékvédő feladattal megbízott néprajzkutató tekintetét. „A napsugaras oromzatok elterjedése szorosan kapcsolódik a fűrészelt deszka megjelenéséhez, a fűrésztelepek elterjedéséhez”, melyek a Vajdaságban „a múlt század végén a nagyobb gőzmalmok kiegészítő tevékenységeként létesültek... A legtöbb fűrésztelep a Tisza menti községekben: Becsén, Kanizsán, Zentán működött.” A Tiszán érkező, viszonylag olcsó faanyagot ezekben a városokban fűrészelték, s itt kezdték használni a házak oromzati dekorációjaként. A tűzfalat helyettesítő deszkaoromzat alapmotívuma a nap, s az egyéb díszformák ritkábbak. Beszédes Valéria megállapítja ezek elterjedtségéről: „Bácskában Szabadka és Topolya vonaláig általános gyakorlat volt a napsugaras oromzatok alkalmazása. Szabadkán napjainkban már csak három ilyen épület áll, de a környező településeken: Bácsszőlősn, Csantavéren, Nagyfényen máig szép variánsok dokumentációját készítettük el. Topolyán és Bajsán gyakoriak voltak az ilyen tűzvégek, de a két településtől nyugatra már nem találtunk egyetlen napsugaras fűrészelt falat sem... Bánátban a Tisza mentén voltak nagyobb számban... Szerémségben (...) nemcsak az utca frontját, hanem a nagyméretű görék végfalát is hasonlóan díszítették ki.” Érdekes megállapítást idéz szerzőnk Gillyén Nándor ismert néprajzkutatótól, aki a népi építészet alkotóereje utolsó megnyilatkozásának tekinti az oromzatok ilyenfajta megmunkálását, és széles körű elterjedését a magyar nyelvterületen belső fejlődés eredményének tartja. Más magyar néprajzkutatók is foglalkoztak ezzel a témával: Kovács János, Bálint Sándor, Bosnyák Sándor, Pócs Éva. Izgalmas Bálint Sándor feltevése, akinek 1936-ban megfogalmazott véleménye alapján a napsugaras oromzatok a kultikus templomi művészetben gyökereznek, amely az archaikus napszimbólumot emelte szakrális jelképrendszerébe, de a napsugaras oromzatok már nem vezethetők vissza a napisten emlékére.

Három dolgozatot tartalmaz az *Emberek és otthonok* című könyv *Migráció* című fejezete, melyekben Beszédes Valéria a szabadkai és a környékbeli tanyák lakosságának eredetét, ideköltözésének idejét, feltételeit és letelepedésének körülményeit mutatja be. A szegedi kirajzás vidékünkre ismert migrációs folyamat. Már „Bálint Sándor harmincnál több vajdasági település esetében fedezte fel a szegedi kapcsolatot”. Szerzőnk szerint azonban „a jegyzék tovább bővíthető, mert 1914-ig (...) igencsak kedvelt volt a Bácska azoknak a szegedi, rőszei kisparasztoknak a körében, aki biztosabb egzisztenciát ezen a vidéken kerestek” és lettek Kanizsa, Martonos és Szabadka táján oly nagy számban, hogy ma egész falvakat alkotnak: Bácsszőlőst, Hajdújárást, Kelebiát, Kispiacot. De ilyen volt Kishomok, Nosza, Ludas is. Beszédes Valéria külön foglalkozik a ludasi és a kishomoki tanyák magyar lakosságával.

A kiadvány *Népi műemlékek* része a szakmáját gyakorló Beszédes Valériát mutatja be, kinek kenyérkereső feladata a szabadkai székhelyű Községi Műemlékvédelmi Intézetben a paraszti tárgygyűjtesek feltárása és védelem alá helyezése Észak-Bácskában. Beszédes a vizsgált építmények „gyökereit” is kutatva eljut a tanyák, illetve szakszóval élve: a tartozéktelepülések eredetéhez: „Szabadkán már a török korszakban voltak

szállások... Ebben az időben (1575) a falvakban és a városokban csak szerbek éltek, viszont a tanyákon csak magyarok.” Fontos megállapítása ez Beszédes Valériának, hiszen sokan úgy szeretnék feltüntetni a történelem e részét, hogy innen minden, az addigi lakosság zömét kitevő magyar elmenekült a török elől. Mások, szakmabeliek véleményét is figyelembe véve kutatónk megállapítja: „Az észak-bácskai tanyák többnyire a középkori falvak helyén létesültek, ezek nevét őrizték meg némi módosítással, mivel kicserélődött a lakosság.”

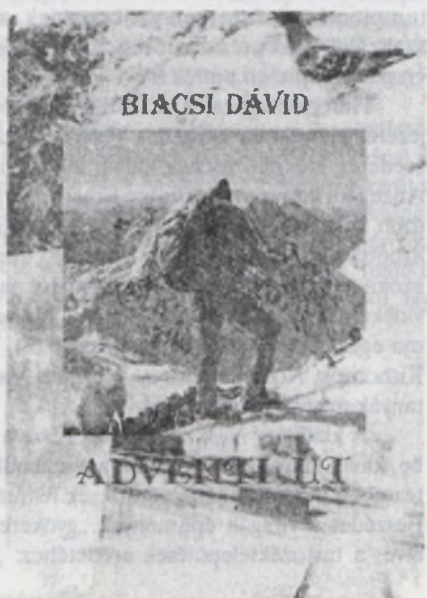
Nagy gonddal jár a paraszti műemlékek védelmezése, sok apró mozzanatra kell ügyelnie a feltárónak: a keletkezés korára, módjára, az építészeti sajátosságokra, a helyi és jellegzetes szempontokra. És végül, hogy a kiválasztott épület kinek a tulajdona, milyen az állaga, meddig tud még meglévő állapotában maradni. Mert tervezhet a műemlékvédő, például Martonoson is négy védett házat, ha a társadalom nem biztosítja rá az anyagiakat. Marad tehát a dokumentálás, emlékeztetőül és bizonyítéku: lett volna mit megőrizni eleinktől kapott jussunkból. Össztársadalmi kulturális érdek ez, bár napjainkban másfajta érdekek dominálnak mifelénk.

Beszédes Valéria, az ismert házkutató szép tanulmányt közölt könyvében a tisztaszobák változása kapcsán a bútorcseréről; a csantavéri lakóház és eszköztára alakulásáról; az oromi szélmalomról; valamint a nyugat-bácskai faragott sírjelekről, főleg a Sztapárban találhatóokról.

Az Életjel Könyvek 55. kötetének néprajzi tanulmányai sok fontos gondunkra hívják fel a figyelmet, és mélyen elgondolkodtatnak Tamási Áron szavairól: – Mi végre vagyunk a világon? – Hogy valahol otthon legyünk benne. Hát legyünk mi itt emberek s itthon itteni otthonainkban!

SILLING István

(Üzenet, 1995. április–június)

KÉT ÉV UTÁN ISMÉT ÉLETJEL KÖNYVEK!

Gubás Jenő: Értelmiségi vártán

Publicisztikai írások. Életjel Könyvek 54.

Az 1990-es évek közép-európai változásai nem múltak el, nem is múlhattak el anélkül, hogy nyomot ne hagytak volna a jugoszláviai magyar értelmiség magatartásán, megnyilatkozásán, értékrendszerén és egész arculatán. Hasonlóképpen megváltoztak azok a kül- és belpolitikai viszonyok, valamint az életkörülmények is, amelyek a jugoszláviai, de nemcsak a jugoszláviai magyar kisebbség helyzetét, kulturális, politikai és gazdasági esélyeit, az ebből eredő feladatokat és egész jövőjét meghatározzák.

E hatások alakításában jelentős szerepe van az értelmiségnek, amely példamutatásával és aktív tevékenységével nagyban befolyásolhatja e társadalmi és politikai változások pozitív vagy negatív irányvonalát. Viszont a hetven éve tartó kisebbségi sors és ezen belül az ötvenéves kommunista időszak a jugoszláviai magyar értelmiség lelkében olyan mély sérüléseket okozott, amelyek sok esetben meggátolják az erkölcsös magatartást, a tudatos nemzetvállalást, a nemzetért való bátor kiállást, a kisebbségi helyzetből eredő többlet-teljesítmény fontosságának a felismerését, de legfőképp az összefogásnak a szükségességét. Számatlan érdekcsoportra bomlott szét ez az értelmiségi réteg, és ha hamarosan nem lesz képes magára találni és szervezeten cselekedni, akkor ez a jugoszláviai magyarság számára végzetes lehet.

A jugoszláviai magyar értelmiség körében az utóbbi néhány évben folyt vitákat, problémákat igyekszik felvillantani a könyv, amelynek anyaga a hetilapokban és folyóiratokban megjelent írásokból állt össze. Nemcsak megvilágítja, de meg is magyarázza azokat az értelmiségi megnyilatkozásokat, forrongásokat, amelyek ezt az időszakot jellemezték.

A kötet öt részre tagolódik. Az első az értelmiség és az erkölcs viszonyát, a második az összefogásra utaló kísérleteket, a harmadik a kisebbség iránti felelősséget, a negyedik a médiumoknak a kisebbségek iránti kötelességeit tárgyalja, az ötödik pedig zárójelentés a jugoszláviai magyarság helyzetéről. Lehetséges, hogy a szerzőnek vannak olyan meglátásai és megállapításai, amelyek nem állják majd ki az idő kritikáját, de annyi bizonyos, hogy papírra vetésükkor ezek látszottak helyesnek és logikusnak, s hogy lehetetlen tévedések nélkül felmérni a jelen vagy a közelmúlt társadalmi és politikai történéseit. Más szóval: nem kétséges, hogy megfelelő történelmi távlatból visszatekintve az elmúlt néhány esztendőre pontosabban ítélnéljük majd meg ezeket a megállapításokat. Ennek ellenére az *Értelmiség vártán* nem csupán gondolatébresztő olvasmány, hanem értékes kordokumentum is.

(Üzenet, 1995. április-június)

EMBEREK ÉS OTTHONOK

Néprajzi tanulmányok. Életjel Könyvek 55.

Beszédes Valéria több mint egy vétézede a vajdasági népi műemlékeket vizsgálja. Tanulmányai is a műemlékvédelem egy-egy aspektusának alaposabb megvilágítását szolgálják. Ez e terén kifejtett tevékenysége ösztönözte arra, hogy a parasztház elméleti kérdéseivel, az alföldi lakóház délvidéki vonatkozásaival behatóan foglalkozzon.

Írásaiban a délszláv szakirodalom vonatkozó eredményeit is számba veszi. Ismereteket a terepi gyűjtései során szerzett tapasztalataival szembesíti. Vajdaságban a hagyomá-

nyos lakóház egy nagy tájtypus peremén alakult ki az elmúlt három évszázad során és magán viseli a tájból adódó jellegzetességeket, azt, hogy a házakat földből és nádból építették. Nem hagyhatók figyelmen kívül azonban a társadalmi tényezők sem. Az *Emberek és otthonok* ugyan nem ad választ a vajdasági lakóház fejlődésével kapcsolatos kérdésekre, de rávilágít néhány részletproblémára.

A kutató feladatának tartotta, hogy feltérképezze az észak-bácskai népi műemlékeket, amelyekhez szorosan kapcsolódnak a napsugaras házak, a gabonatárolók sokféle típusai. Nem csupán ezeknek az épületeknek kétségtelen szépsége ragadta meg, hanem az is érdekelte, hogyan kerültek erre a vidékre, milyen interetnikus kapcsolatok fedezhetők fel elterjedésükben, akárcsak a fetett bútorok esetében, amelyek észak-déli irányú mozgás következtében jutottak Vajdaságba.

Tizenhárom értekezést tartalmazó kötetének középpontjában az emberi hajlék áll, akárcsak előző könyvében, az 1991-ben megjelent *A házban*. Ugyanakkor kutatási területének településtörténetét is vizsgálja, mivel szorosan összefügg az itt élő népek kultúrájával.

A szerző a Szabadka központú régiónál, melynek pereme a vajdasági Észak-Bánátig ér el, elengedhetetlennek tartotta a bácskai és a temesközi magyarok szegedi kirajzásának elemzését. Gyűjteményében azonban nemcsak erre vonatkozó adatokat találhat az érdeklődő, hanem olyanokat is, amelyek azt bizonyítják, hogyan alakult Szabadka magyar lakosságának összetétele a török hódoltság után.

A szabadkai néprajzkutató figyelmét nem kerülhették el a Bácskára olyannyira jellemző tanyák sem, hiszen a szabadkai szállások kialakulásának, azok korai népességének levéltári kutatása kiegészíti az itteni magyarsággal kapcsolatos ismereteinket. Ugyanakkor nem feledkezett meg a nyelvjárási jelenségekről sem, mert meggyőződése, hogy a néprajzkutatás elválaszthatatlan a dialektológiától.

Beszédes Valéria írásainak hitelességét az is szavatolja, hogy jól ismeri a szakirodalmat, s azt mint bizonyító apparátust kellőképpen fel is használja. Ily módon egyaránt meggyőzően szólnak a szakmabeliekhez és a laikusokhoz, s erősítik bennük a kulturális és nemzeti tudatot. Ugyanakkor felhívják a figyelmet arra, hogy az évszázadok óta együtt élő népek kölcsönösen hatnak egymásra.

(Üzenet, 1995. április-június)

MAGYAR NYELVŰ OKTATÁS A VAJDASÁGBAN 1944-TŐL NAPJAINKIG Életjel Könyvek 56.

Dr. Tóth Lajos nyugalmazott egyetemi tanár már több mint négy évtizede szívügyének tekinti az oktatás fejlesztését és azon belül a magyar nyelvű tanítás ügyét Jugoszláviában, illetve Vajdaságban. Hosszú pályafutása során megjárta a ranglétra minden fokozatát: a falusi tanítói hivatástól az egyetemi katedráig. A különböző vezetői posztokon (mint általános iskolai igazgató, tanügyi tanácsos, a szabadkai tanárképző főiskola igazgatója) alkalmá volt tapasztalatait munkatársainak tapasztalataival gazdagítani. Sohasem szakadt el a gyakorlattól – tudományos kutatómunkája is az iskolához, az oktató-nevelő munka folyamataihoz kötötte, így az elméleti tételeket a gyakorlatban ellenőrizhette. Kutató és elemző tevékenységét igyekezett a kulcsfontosságú kérdésekre összpontosítani. Nem riadt vissza a megoldásra váró problémák összetettségétől vagy érzékeny voltától.

A magyar tannyelvű oktatás évtizedes fejlődéséről, alakulásáról sok cikket és több tanulmányt jelentetett meg. Írásainak visszhangja arra ösztökélte, hogy ezekkel a kérdésekkel, amelyek egyben a kisebbségben élő itteni magyarság sorskérdései, behatóbban

foglalkozék. szükségét érezte egy átfogó, a fejlődésünket hűen tükröző összefoglaló elkészítésének, hogy támpontot és segítséget nyújtson az igen bonyolult és nehéz helyzetünkől való kilábaláshoz. Nem hallgatta el saját hibáinkat sem: az önpusztítást és azt, hogy sok magyar szülő lemond alkotmányos jogáról, az anyanyelvi oktatásról gyermeke kárára.

Ez a könyv felöleli a vajdasági magyar nyelvű oktatás úgyszólván minden lényegbe vágó kérdését. A helyzet súlyosságát nem csak az aggasztó tanulói létszámcsökkenés illusztrálja, hanem a visszafejlődés, az elsovadás több cáfolhatatlan jele is erre utal. A kötet tartalma, következtetései, előrelátásai nem a lehangoltság és a távlatlanság érzését kívánják fokozni. Ellenkezőleg: e kiadvány a megmaradásunkat, itt maradásunkat és fejlődésünket, egy magasabb minőségi szint elérését igyekszik szolgálni. Nem a passzív visszavonulást, siránkozást és meghunyászkodást növelni, hanem a terhek, a feladatok még tudatosabb vállalását elősegíteni, elsősorban a pedagógusok részéről. Ugyanakkor a nemzeti tolerancia, az egyenjogúság alapján megvalósuló békés együttélés szellemét is sugallja. Éppen ezért hisszük, hogy felkelti a pedagógusok, iskolaigazgatók, a tanulók és a szülők érdeklődését; hogy tájkozódásul, eligazodásul és bátorításul szolgál számukra, és hozzájárul a vajdasági magyarság jövőjének megalapozásához.

(Üzenet, 1995. április–június)

KIS DÉLVIDÉKI DEMOGRÁFIA

Életjel Könyvek 57.

A nemes publicisztikaként művelt, a vajdasági, észak-bácskai és észak-bánáti népesedési kérdésekkel foglalkozó feldolgozás a magyarság fogyását mutatja be a népszámlálási adatok tükrében a Vajdaság, illetve Észak-Bácska és Észak-Bánát nyolc-nyolc községében, ezeknek városaiban, falvaiban. A könyv tizenhárom részből áll. Az első rész a népesedés vajdasági helyzetképének ismertetésével foglalkozik. A kiindulópontot az 1991. évi népszámlálás adatai szolgálják. A tárgykört és a viszonyítást főleg a második világháború után megejtett hivatalos népszámlálások adatai képezik. Ezen belül részletesebben esik szó a jugoszlávokról, mint „új nemzetről”, a vegyes házasságokról és a vegyes házasságokban született utódok nemzetiségének alakulásáról.

Kiindulva az 1991. évi összefrás végleges és hivatalosan közzétett adataiból, a könyv külön tárgyalja Szabadka, Ada, Apatin, Kanizsa, Kishegyes, Topolya, Zenta és Zombor kommunák magyarságának népesedési kérdéseit – elsősorban a drasztikus népességfogyást községi szinten, kitérve az egyes településeken mutatkozó elnéptelenedési irányzatokra. A táblázatokkal és grafikonokkal gazdagon illusztrált kötetben a nyolc észak-bánáti kommuna – Nagyikinda, Csóka, Törökkanizsa, Törökbecse, Nagybecskerek, Magyarcsernye, Begaszentgyörgy és Szécsán község – magyar lakosságának számbeli alakulásáról is szó esik. A szerző külön foglalkozik négy, a mai napig is tipikus magyar falunak mondható település (Tóba, Magyarcsernye, Torda és Magyarittabé) lakosságának fogyásával, elöregedésével.

A tizenkettedik rész esszészerű formában Újvidék magyar nemzetiségű népességének számbeli alakulását mutatja be a település kialakulásától napjainkig. Az utolsó, tizenharmadik részben a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság népességi és nemzetiségi adatainak bemutatásával zárja elemzését Biacs Antal.

(Üzenet, 1995. április–június)

KÉT ÉV UTÁN ÉLETJEL MINIATŰRÖK IS!

BITTERMANN KÁROLY ÉS A SZABADKAI NYOMDÁSZAT KEZDETEI Életjel Miniatűrok 48.

Bármennyire meglepő, a vajdasági helytörténeti kutatások – a mostoha körülmények közepette is – rendületlenül folytatódnak, csaknem minden fontosabb szakterületen újabbnál újabb figyelemre méltó cikkek, résztanulmányok, sőt könyvek látnak napvilágot.

Németh Ferenc egyike azon keveseknek, akik évek óta nagy alaposággal, a tudomány iránti alázattal tárja fel ősi értékeinket. Kitartóan látogatja a hazai és a magyarországi levéltárakat, könyvtárakat, múzeumokat, s kutatásainak eredményeit – gondosan kiválasztott képmellékletek, faksimiliék kíséretében – különféle lapokban, folyóiratokban teszi közzé. Elsősorban bánáti helytörténeti kutatásaival vált Vajdaság-szerzte ismertté, de Bittermann Károly, az első szabadkai nyomdász életútja 1849-cel záruló korszakának feltárásával, szerteágazó és kivételesen jelentős tevékenységének méltatásával a bácskai történeti értékek megőrkítése terén is maradandót alkotott. Annál is inkább, mert ő az első, aki ilyen részletesen összegezte a szabadkai nyomdaalapító elővilheletlen érdemeit. A munka komolyságát fokozza a gazdag szakirodalom felhasználásán kívül a sok türelemmel járó levéltári bűvárkodás.

Vajdaságban csak a 18. század végétől, de jobbra a 19. század első felétől adódtak meg a kedvező feltételek nyomdák létesítésére. (A nagyobb településeken, városokban kialakult polgári középréteg már a hazai szellemi termékekre is igényt tartott, s a nyomdászat lassan kifizetődő iparággá vált.) Vajdaság első nyomdáját Emanuel Janković 1790-ben Újvidéken alapította; ez idő tájt Bánátban Takáts Rafael szerzetes is tucatnyi nyomtatványt készített kézisajtójával. Jovan Kaulicij 1842-ben megalapította a második újvidéki nyomdát, s Szabadkán is akadt kérelmező: Pintér János 1840-ben, Fucsh János Adolf pedig 1843-ban folyamodott engedélyért sikertelenül. 1844. március 7-én azonban Bittermann Károly (1805–1869) nyomdái privilégiumot kapott.

Németh Ferenc helytörténeti munkájából nem csupán Bittermann Károly életét és munkásságát ismerhetjük meg, hanem mindazoknak a tevékenységét, akik bármilyen módon hozzájárultak ahhoz, hogy másfél évszázaddal ezelőtt létrejöjjön a szabadkai nyomdászat.

(Üzenet, 1995. április–június)

AZ ÉLETÖSZTÖN CSÁTH GÉZA NOVELLÁIBAN Életjel Miniatűrok 49.

„Desiré, vigyázz, támad az idő!” – hivatkozhatunk a Csáth Gézát idéző Esterházy Péterre. Csáth és az Idő – főként erről az életrontó kapcsolatról és a Don Quijote-i küzdelmet követő feledésről szól Brassai Zoltán tanulmánya. „S különösen manapság merül föl ez a kérdés elementáris erővel, amikor az embereket az idő gondolata jobban elfoglalja, mint valaha” – írja Csáth *A sebész* című novellájában. Szomorúsági tébolynak nevezi azt a szellemi állapotot, amelyről még a huszadik század lőtás-futása sem szabadította meg az embert. „Súlyos dolog ez – folytatja. – Az időnek a mérge beleette magát a filozófiánkba, a művészetünkbe, a napi beszédbe.” Talán egy sebészi beavatkozás segíthetne rajtunk. A „homo novus” megszületéséig azonban egyetlen kiút marad: a pótszer.

Brassai Zoltán azt vizsgálja, hogyan veszítik el Csáth korának ködlovag-művészei időérzéküket, hogyan szenvednek a darabokra tört világban, hogyan adják fel az egyetemesség igényét. A világgépüket megőrző művészek teljességre és harmóniára vágnak, miként később Ottlik Géza, Weöres Sándor és társaik. Csáth és korának művészei a rilkei gondolathoz híven fordulnak belső világuk felé, viaskodnak a rájuk nehezedő múlttal, sőt a kelet-európai frók profétikus szelleme is szembeötlő.

Nemes Nagy Ágnes a között szóval jellemezte művészmesterségét. Az útkeresés atitűdjét bemutató Brassai-kötet kulcsszava is ez a szó lehetne. A szerző novellelemzése elvetik a merev kategóriákat, a „művészhős” pedig múlt és jövő között vívódik, az impresszionizmus és a szecesszió félszélvilága érinti, a vidékről érkezett alkotó társadalmi feszültséget érzékelő éleslátásával és a fővárosban, a „boldogtalan boldogságkeresés” útján indul, sőt novelláiban is az átmenetet képviseli: a drámai monológhoz közelít. Osvát Ernő Ambrus Zoltánra vonatkozó reflexiója, amely szerint minden ember egy tengert hord a lelkében, Csáthra is érvényes. Brassai a Csáth-hősök ösztönéletének mozzanatait kutatja, de a legújabb prózaírói törekvéseket is elemzi a kortársai közül kiemelkedő novellista munkásságában. A kötet éppen arra mutat rá, hogy a végtelenre vágyó író ne szorítsuk be az idő korlátai közé, óvakodjunk a merev besorolástól.

A tanulmány 1980-ban készült. A Csáth-kiadások száma azóta is gyarapodott, a Csáth-szakirodalom gazdagabbá vált, de Brassai Zoltán olvasata ma is időszerű, új értékekre irányítja figyelmünket a tragikus sorsú író korai halálának hetvenötödik évfordulóján.

(Üzenet, 1995. április-június)

PATAKI LÁSZLÓ

ELMÚLT BIZONY
A RÉGI SZÉP IDŐ...

A SZABADKA-HORGOSI-HOMOKPUSZTA TERMÉSZETES FLÓRÁJÁNAK ÖKONOMBOTANIKAI ÉRTÉKEI

Életjel Miniatűrök 50.

Dr. Sturc Béla (1914–1994) személyében egy rendkívül alapos, körültekintő és szerény pedagógust és kutatót tisztel a vajdasági tudományos élet. Kezde biológiatanárként a több helyen is dolgozott, mígnem a háború után a szabadkai gimnázium igazgatója, majd a tanfőképző tanára volt csaknem nyugdíjba vonulásáig. Vidékünkön ő volt az első, aki a gyakorlatban alkalmazta az új oktatási technológiákat és mutatót rá a természetvédelem fontosságára. Még hozzá akkor, 1953-ban, amikor a környezettan éppen hogy csak kezdett kialakulni, egyik ága, a természetvédelem pedig még fejletlenebb volt. Tanítási óráin igen magas színvonalon alkalmazta a szemléltető anyagot, s előadásai mindig belebeleszólt irodalmi szemelvényeket. Ezáltal nem csak érzékletesebbé tette mondanivalóját, de anyanyelvápolást is végzett.

I. évi évszázadon át tanulmányozta a Szabadkai-homokvidék növényvilágát. Tudományos munkásságának eredményeit mintegy száz tanulmányban írta meg. Közéjük tartozik ez a hagyatékában fennmaradt botanikai kalauz is, amelyből megismerhetjük Észak-Bácska említett részének földrajzát és flóráját. Kelebia, Hajdújárás, Királyhalom és Horgos környékének bebarangolása során felhívja a figyelmünket arra, hogy errefelé nem csupán fű, gyepek, ligetek találhatók, hanem számtalan mézelő és gyógynövény, sőt szabadföldi dísnövény is, mint például tavaszi hérics, egyhajú virág, nőszirmofaj, spárga, őszirózsa, sóvirág, báránypirosító, harangvirág, szegfű, kikerics. Ezért a homokpuszta egyúttal értékes takarmányforrás is. Az emberi kéz által még érintetlen erdőkből pedig a múlt üzen: megsejteti, milyen lehetett egykor e vidék természetes képe, milyen volt az erdősztyepp.

Külön értenye a kötetnek, hogy szerzője a jövőbe is pillant, mert megoldást keres a természetvédelem és a turizmus látszólag ellentétes viszonyára.

Emiatt mindenki, aki szívügyének tekinti szűkebb hazája természetes értékeit, vagy gyarapítani szeretné növénytanai műveltségét, haszonnal forgathatja az Életjel miniatűr-sorozatának ötvenedik darabját: a diákok éppúgy, mint amatőr botanikusok, gyakorló pedagógusok, nem utolsósorban pedig a területrendezés szakemberei.

(Üzenet, 1995. április-június)

NÉPRAJZI TANULMÁNYOK

A szabadkai Életjel kiadásában jelent meg Beszédes Valéria legújabb tanulmánykötete, az *Emberék és otthonok*. A könyv ajánló szövegéből megtudhatjuk, hogy a „tizenhárom értekezést tartalmazó kötetének középpontjában az emberi hajlék áll, akárcsak előző könyvében, az 1991-ben megjelent *A házban*. Ugyanakkor kutatási területének településtörténetét is vizsgálja, mivel szorosan összefügg az itt élő népek egymásra kölcsönösen ható kultúrájával.” A könyv tudományos igényű szövegét jól tagolják az illusztrációk: rajzok és fotók teszik szemléletessé az elmondottakat. Három fejezetre tagolódik a kötet, az elsőben a népi építészet kutatásával, a másodikban a migrációval, a harmadikban pedig a népi műemlékekkel foglalkozik a szerző. Az Utószóban a következőket írja: „A könyvünkben olvasható írások az elmúlt tizenöt esztendőben születtek. A témák kiválasztásában meghatározó szerepe volt annak, hogy a szabadkai Községközi Műemlékvédelmi Intézet munkatársaként elsősorban a népi építészet emlékeinek számbavétele miatt jártam a terepet. Elsődleges feladatomban a szép falusi házak védetté nyilvánítása lett volna, de az elmúlt másfél évtizedben sajnos azt tapasztaltam, hogy ez a jogi aktus még nem védi meg a népi örökséget a pusztulástól. Az épületek egy részét, melyekről e kötetben is szó van, időközben már lerombolták, esetleg átalakították, úgyhogy csak a helyszínrajzok és fény-

képek őrizték meg őket az utókornak.” És tegyük még hozzá: Beszédes Valéria igényes megőrző munkája menti meg az utolsó pillanatban a feledéstől népi értékeinket.

KONTRA Ferenc

(Magyar Szó, 1995. április 7.)

ÉRTÉKMENTÉS ÉS HAGYOMÁNYTISZTELET

Beszédes Valéria néprajzkutatóról új könyve kapcsán

Engedjék meg nekem, hogy személyes vallomással kezdjem mondandómat Beszédes Valéria néprajzkutató új könyve kapcsán. A népi építészet kutatójaként ismert szakembert én mint a szabadkai Szent Rókus-tisztelet vagy a bácskai szent folyó, a Mosztonga parányi szent kútjainak bemutatóját jobban kedvelem. Népi vallásosságunk új és szakavatott feltáróját látom benne. Személyemhez közelebb álló témák ezek, de tudnunk kell az utat is, melyen Beszédes Valéria eljutott az említett témakörhöz.

A hagyományos paraszti értékek felkutatása, feltárása, azok védelme, védetté nyilvánításának igyekezete az ő elsődrendű dolga munkahelyénél, hivatásánál fogva. A szabadkai székhelyű Községi Műemlékvédelmi Intézet munkatársaként járja Észak-Bácskát, kitekintve e régióval határos más településeink hagyományos építészeti sajátosságaira is. Kutatói pályájának során így válhatott hazai néprajzkutatásunkban ismert házszakértővé, lett légyen szó elméleti kérdések taglásáról, összehasonlító tudományos elemzésekről vagy önálló tervezetekről. Hivatásának tudja, s alázattal vállalja a szakma tökéletesítését, előbbrevitelének ügyét, ugyanakkor nagy gondot fordít hajlékaink belső világának rendszerére is. Hiszen a pusztán kívülről történő szemlélődés nem hozta volna világra előző szép könyvét, *A ház* című népi építészeti szótárt, melyben az itteni emberek otthonteremtési igyekezetét és azok itteni *ittthonlétét* dokumentálja. És itteni mindannyiunk kínkeserves gyökéresztési folyamatának történetét is vizsgálja. Szomorú és kiüzdelmes, mégis reményekkel teli világról szólnak tanulmányai eleink jöveteléről. Ha ezeket folytatni kívánja a szerző, még szomorúbb adatokkal kell tetéznie meglátásait, és nemcsak napjaink tűnedező hagyományos tisztaszobái, napsugaras oromzatai miatt, de az elnépteledő otthonok, a fogyatkozó emberek folytán is. Az egykori doroszlói, gombosi, kupuszinai, györgyeni, szabadkai, tavankúti hombárok ma már üresen állnak. Pedig teremne e föld, anyaföldünk, továbbra is bennük tárolható szemes takarmányt, ha volna becsülete a földnek meg a parasztnak. Meg az embernek. És vajon lenne-e még hozzá emberünk?

De nem lamentációt akarok tartani most az itthon maradókért vagy az elköltözöttekért! Beszédes Valériát szeretném ünnepelni új könyve kapcsán, mely egy értékmű és hagyománytisztelő néprajzos szakember szép tudományos eredménye, hazai és nemzetközi szaktanácskozáson sikerrel fogadott dolgozatok hasznos gyűjteménye. Műemlékvédelmi törekvéseink nagy álmaink szabavétele. És persze nem Beszédes Valérián múlott, múlik, hogy az álmok, a gondosan megtervezett jövőbeli múltképünk valóra váltható-e.

Nem tudom, áll-e még az oromi szélmalom, s vitorláit tudják-e forgatni az őrlő szerkezetet, melyben az életnek is nevezett búzából készült a liszt mindennapi kenyérünkhöz. Az új malomipari technológia felváltotta a régit; az észak-bácskai szabadkéményes tanyákon, már amennyi megmaradt belőlük, traktorok zúgnak e korai tavaszon, s a gyermekkorunk hangulatát visszaidéző tisztaszobák kelméit és bútorait lassan kiszorította a polgárosodó változás. Nem mondhatok fejlődést, hiszen az elidegenedés a velejárója e folyamatnak, mely felbontja az emberi kisközösségeket, eltávolítja a még élőket is egymástól. Csak az utolsó frás szereplői, a nyugat-bácskai faragott sűrjelek állnak még szerényen meghúzódva a sztapári temetőben a behurcolt kispolgári működhobortok szomszédságában.

És ismét csak szomorkásra sikeredett e beszámoló, bizonyára személyes hangvétele miatt, amit pedig Beszédes Valéria könyvéből nem szabad hiányolni, hiszen a dokumentálás és a tudományos feldolgozás nem teszi lehetővé a múltba nézés által kiváltott megerengést.

Örülünk a szabadkai Életjel új könyvének, hiszen honi magyar tudományos életünk új és jeles eredményét adta kezünkbe az *Emberek és otthonok* című könyvvel.

SILLING István

(Szabad Hét Nap, 1995. április 13.)

KIS DÉLVIDÉKI DEMOGRÁFIA

Ebben az esetben a cím kétségtelenül a legjobb műfaji meghatározást nyújtja. Biacsi Antal igényes tanulmánya az Életjel Könyvek 57. darabjaként látott napvilágot. „A nemes publicisztikaként művelt, a vajdasági, észak-bácskai és észak-bánati népesedési kérdésekkel foglalkozó feldolgozás a magyarság fogyását mutatja be a népszámlálási adatok tükrében a Vajdaság, illetve Észak-Bácska és Észak-Bánát nyolc-nyolc községében, ezeknek városaiban, falvaiban” – olvashatjuk a kötet ajánlásában. Erényeként kell kiemelnünk az áttekinthetőséget, a közérthető tagolást, amely lehetővé teszi, hogy könnyen utána lehessen nézni egy-egy adatnak. A hozzáállásra is a ténszerűség a jellemző, a szerző hagyja, hogy az adatok önmagukért beszéljenek, és amit így elmondanak, abból bizony hiányznak a progresszív perpektívák. Ez a *Kis délvidéki demográfia* a bizonyítéka annak, hogy nem elég elérkezni a fogyasztáson, a tényeket érdemes alaposan szemügyre venni, tanulmányozni.

(cf)

(Magyar Szó, 1995. május 19.)

AZ ÖSZTÖNÉLET CSÁTH GÉZA NOVELLÁIBAN

Nemrég jelent meg a szabadkai Életjel Miniaturák sorozatának 49. darabjaként Brassai Zoltán *Az ösztönélet Csáth Géza novelláiban* című könyve. *Az idő szorításában* című fejezetben lényeges megállapításokat tesz a szerző: „Csáth Géza – és a kor – egyik leglényegesebb problémája: az Idő. Így, nagy betűvel. Az a kor ez, mely szinte elveszítette időérzékét is. Pedig sokat írnak ekkor a történelemről, a múltról. De a múlt és a jelen kapcsolata kérdéses, a múlt mintha elveszett volna, mintha áthatolhatatlan fal húzódná a múlt és a jelen között. Az idő nem birtoka többé az embernek, de – és itt a feszültség egyik fő oka – a jelen sem az. Így a világ és az idő titokká, megfoghatatlanná válik, nemcsak az élet értelme, hanem maga az élet lesz kérdéses.”

Pedig a hatalmas szakirodalom ismeretében egyáltalán nem könnyű új megállapításokat tenni ebben a témakörben. Érdemes azonban felidézni a tanulmányból újszerű megfogalmazásai miatt: „Csáth igazi tragédiája az volt, hogy harcát nemcsak gondolati síkon vívta meg, hanem egész élete volt rá a fedezet. S az ilyen művész küzdelme mindig tragikus. Akkor is, ha csatáit valódi, látható ellenséggel vívja, mint Petőfi vagy József Attila; de akkor különösen, ha az ellenfél oly kevéssé megfogható, mint az idő.”

(cf)

(Magyar Szó, 1995. június 30.)

KÖRNYEZETÜNK

Az Életjel Miniatűrök sorozatának következő, félszázadik darabja dr. Sturc Béla *A Szabadka-Horgosi-homokpuszta természetes flórájának ökonobotanikai értékei* címet viseli. Recenzálta, sajtó alá rendezte, a bibliográfiát készítette, a bevezetőt, az utószót és a szerb nyelvű összefoglalót írta: Dr. Czékus Géza. A Bevezetőből megtudhatjuk, hogy „Ezt a könyvecskét Sturc Béla nyolcvanéves korában írta; ez volt utolsó munkája... A szerző széles látókörét bizonyítja, hogy a természeti jellegek megismerése mellett a kulturális és néprajzi értékek, eszközök, hagyományok bemutatását is javasolja.”

(cf)

(Magyar Szó, 1995. június 30.)

ÚJ MINŐSÉG-ELV?

Gubás Jenő: Értelmiség vártán
Életjel Könyvek 54. Szabadka, 1994.

Értelmiség és minőség – e két fogalom összetartozásáról, sőt azonosságáról vall Gubás Jenő új könyve, amelyet vajdasági parainézisként olvashatunk, tehát időszzerű erkölcsi intelmeként. A szerzőnek sikerült elkerülnie a személyeskedést, a didaktikus túlbuzgóságot, és afféle „eretnek” látószögből vizsgálta az értelmiségi lét kritériumait.

A kötet egyik kulcsmondata Bodrogyvári Ferenc kapcsán hangzik el: „Akkor miért nem becsüljük meg azt, amink van, és miért tiszteljük érdemei felett, aki erre nem szolgált rá.” Gubás Jenő rákérdező módszerrel (Szókratész óta a legjobb eljárás!) vezet el bennünket az átértékelés, az értékrend-változtatás, az összefogás és a Sütő András-i „megmaradás” parancsának gondolatáig. Irodalmi példák nyomán gyakorol kritikát és önkritikát. Felveti ugyanis a bezárkózó, klikkekre oszló (és ezen belül egymást kitüntető), szakbarbár vajdasági értelmiség problémáját, amely tehetetlen és passzív, mert passzivitásba vonul, illetve mert ebbe a helyzetbe kényszerítik.

A kallódó érték tragikumára szintén rámutat a kötet. A szerző definíciója szerint: vajdasági magyar értelmiségi az, „aki sorsközösséget vállal a vajdasági magyarsággal”. Ezen a ponton pedig visszatérhetünk a bevezetőnkben említett minőségelvhez, hiszen ez a fajta értelmiség csak a minőségi felemelkedés után formálódhat valóban értelmiséggé, a minőségi komponenseit pedig tüzetesen elemzi a publicisztikai gyűjtemény. Ide tartozik: az erkölcsi mozzanatok és kötelezettségek sokasága, valamint a Németh László-i értelem-ben hozzá kapcsolódó tudás minősége. A humán- és reálértelmiség összehasonlító vizsgálata a kötet egyik legizgalmasabb problémafelvetése: háttérbe szorul-e a reálértelmiség? Megvalósul-e valaha az összefogás?

A publicisztikai frásokból összeállított könyv szerkezeti felépítése, illetve a felmerülő kérdések logikai vonalvezetése is sikeres. A gyűjtemény általánosabb erkölcsi vonatkozásokkal indít, majd egyre konkrétabb mozzanatok, kérdések, sőt adatok következnek; a könyv szinte vitairattá válik, nemcsak publicisztikai jellege miatt – a mű ugyanis néhány valódi válaszevelet, vitacikket is tartalmaz –, hanem mert a befogadót vitapartnerre avatja, állásfoglalásra ösztönzi.

Az orvos-szerző polihisztorként mélyed bele irodalmi elemzésekbe, pl. Fehér Ferenc kapcsán, de az irodalomtudomány nagy feladatát, az átértékelő munkát is sürgeti, hiszen kallódó művek, kallódó értékek sorát kell megmentenünk. Néhány szerzőt pedig végre kritikus szemmel is vizsgálhatunk.

Az oktatás legérzékenyebb pontjait érinti Gubás Jenő, amikor a gimnáziumok ideiglenes megszüntetését és a tanerő-elvándorlást teszi szóvá. Csokonaihoz hasonló „merész-

VAJDA GÁBOR

LEFOJTOTTSÁG

BÍRÁLATOK A VAJDASÁGI MAGYAR
KÖLTŐK KÖTETEIRŐL

LÁNYI ERNŐ SZABADKAI ÉVEI

LEVÉLTÁRI DOKUMENTUMOK

séggel" utal arra, hogy a minőség az oktatás legfőbb és legalapvetőbb elve: „... nem elég csak az anyanyelvi oktatásra való jogot biztosítani, hanem minőséget is kell produkálni” – írja az író. Hathatós minőségi felemelkedés nélkül ugyanis „Európa számunkra csak délibáb lehet”. Babbitstanok lettünk, juthatnak eszünkbe Radnóti szavai, amelyekkel az irodalomtörténet tanár urának hiányát érzékeltette. A tudós tanárokat és a tanáregyeniségek eltűnését mondja ki nagyon erős „eretnek” bírálattal Gubás Jenő, pedig az oktatás színvonala, minősége határozza meg a jövőendő értelmiség sorsát, a megmaradást és ittmaradást: „Ma már nemcsak a vajdasági magyarok, de a szerb anyanyelvű fiatalok is mind nagyobb számban iratkoznak magyarországi vagy más európai tanintézetbe, és ennek csak részben oka az itteni politikai helyzet, sokkal inkább a rendezetlen iskolarendszer és az oktatás végtelenül alacsony színvonala. Ezt nem cáfolhatja meg az az egy-két lelkes kiváló pedagógus és egy maroknyi nagy tehetségű tanuló sem, mert az átlagos statisztika mást bizonyít.” Déry Tibor írta le azt a fontos gondolatsort, amely szinte levezeti nyelv, gondolkodás és kultúra összefüggéseit. Gubás Jenő végre kimondja, hogy az anyanyelv elsajátítása és az anyanyelvképzés nem csupán a magyartanárok, hanem a többi tanár, a reáltudományokat oktató szakember feladata is. Tankönyveink nincsenek, a szaknyelv elsajátításának színvonalával viszont nem dicsekedhetünk. Külön fejezet foglalkozik a vajdasági magyar sajtó egyoldalúságával, az egyes hírek és események egyoldalú közlésmódjával, a féligazságok veszélyével. A könyvnek ez a része napjaink legidősebb problémáit veti fel, a manipulációs mozzanatok gyökereit kutatja és elemzi.

Szociológiai elmélyültség, szociográfiai precízesség jellemzi faluképünk és népművelésünk bemutatását. A népművészet mellett ugyanis a huszadik század kultúrájának és ismeretanyagának elsajátítása is a falu lakosságának feladata. Az elmaradott gazdasági feltételek hátrányos helyzetbe sodorták a falut, kulturális felemelkedését még a hazatérő vendégmunkások sem tudták megvalósítani, sőt igényeik inkább a városba való költözésre ösztönözték őket. A népművelés, pontosabban annak minőségi jellegű átalakítása az értelmiségre vár. A szerző a megoldás lehetőségeire is rámutat, ezen a ponton újra vitára sarkallja olvasóját, a délvidéki Szárszó és a Tóthfalui Napok témaköreinek vizsgálata ugyancsak sok-sok kérdést vet fel.

Az orvos látószögéből tekinthetünk néhány társadalmegészségügyi problémára, sajtós kórtüneteinkre, a rossz családmodellre, az egészségügyi nevelés hiányára: „Az általános műveltség ma már elképzelhetetlen egészségügyi műveltség nélkül. Ezért a felvilágo-

sítás hatékonysága érdekében szükséges lenne, hogy mindazok, akik az egészségügyi felvilágosítás gyakorlati megvalósításában részt vesznek, e munkának elvi, szervezési és módszerbeli kérdéseiben kellő tájékozottsággal rendelkezzenek. Ezzel szemben az tapasztalható, hogy e nemes tevékenységgel csak az újságok foglalkoznak, de ők sem kizárólag a népművelés érdekében, sokkal inkább az olvasottság növelése miatt... Hogyan várható jó eredmény attól a felvilágosításra szánt írástól, amelynek írója a közölt téma alapfogalmait sem ismeri?" A kérdés ismét bűnünkre, a minőséghiányra utal, az egyre gyakrabban tapasztalható „vak vezet világtalant” attitűdre.

A minőség fogalmával szorosan összefügg a magyar értelmiség lelkületének legfőbb jellemzője, amelyről Magyarországon is mind több szó esik. Ez a mozzanat pedig az önbecsülés hiánya, a szkeptikus kishitűség, az örökös elégedetlenség, a kudarcok felnagyítása: „Mi pedig semmibe vesszük eredményeinket, kételkedő kishitűek, elégedetlenek vagyunk az elértekkel, még magunkat is lebecsüljük más népekkel szemben, és ennek a sikerélménynek a hiánya rátelepszik tudatunkra, aminek a következménye a lényegesen nagyobb számú infarktusz, depressziós állapot, alkoholizmus és öngyilkosság.”

Gubás Jenő könyvében tallóztunk, kiemeltük annak értékes kérdéseit, vitapontjait. Ha a szerző módszerével élünk, és irodalmi párhuzamot keresünk, akkor talán Déry Tiborra eshet a választásunk. Gubás elemzésének látószöve tudniillik a nagy íróéhoz hasonló: az egyén, valamint a körülötte levő világ összefüggéseit kutatva főként az érdeklődik, hogy hogyan reagál a világra, a körülményekre maga az ember, jelen esetben a vajdasági magyar értelmiségi és az egyelőre még nem értelmiséginek tekinthető egyén, illetve hogy hogyan igazodhatunk el mi valamennyien szűkebb világunkban, hogy a távlat Európa lehessen...

HÓZSA Éva

(Üzenet, 1995. július–augusztus)

A KULTÚRA ÉLTETŐ MŰHELYÉRŐL

Németh Ferenc: Bittermann Károly és a szabadkai nyomdászat kezdetei.

Életjel Miniatűrök 48. Szabadka, 1994

Átfogó jellegű és részleges, általános és szakbibliográfiáink (s hozzájuk hasonlóan a könyvészeti érdekű folyóirataink, évkönyveink, értesítőink s más kiadványaink is) arról tanúskodnak, hogy művelődéstörténeti kutatásainkban mindig jóval nagyobb gondot fordítottunk sajtónk s könyvkiadásunk múltjának a föltárására, mint nyomdáink és nyomdászatunk történetére. Ennek az oka minden bizonnyal az a többé-kevésbé még ma is élő fölfogás, hogy a nyomdászatnak a kulturális és szellemi fejlődésünk múltjában csak másodlagos, járulékos, ill. ún. eszközszerep jutott, hisz a nyomdászat e fölfogás szerint pusztán egyféle mesterség, iparág, s jöllehet a benne foglalkoztatottak a dolgozók társadalmának az élvonalába tartoznak, mégsem sorolhatók a közgondolkodást, életszemléletet, ízlést, fölfogást stb. irányító értelmiséghez, a „művelt középosztályhoz”. Történelmi távlatba helyezve e kérdést azonban ennek éppen az ellenkezője látszik igaznak: a nyomdászat a múltban nem függvénye volt az általános műveltségnek, nem a szellemi kultúra, az irodalom s a művészeti élet teremti meg s élteni, hanem éppen a nyomdák azok a központok, amelyek körül a kultúra kibontakozik, a nemzeti műveltség letéteményesei pedig az esetek jó részében maguk a nyomdászok.

Minél inkább távolodunk jelenünk felől a múltba, annál több példa beszél a nyomdák és nyomdászok műveltségmeghatározó szerepéről a szellemi és irodalmi élet fejlődésében, sőt vallástörténeti és világnézeti mozgalmak felől nézve is kiemelkedő a jelentőségük. Azt kell mondanunk, hogy a könyvnyomtatás az emberi műveltség egész szerkezetét,

rendszerét és tartalmát alakítja át: a kéziratos kultúra arisztokratizmusát messzemenően demokratizálja, s a köznapi élet tartozékává teszi; a szóbeli kultúrára leselkedő veszélyeket (torzulás, feledés, más nyelvek és kultúrák behatolása stb.) jórészt elhárítja; rendkívül nagy mértékben megkönnyíti s meggyorsítja az ismeretszerzés és -átadás folyamatait. Másfelől az is igaz, hogy az erkölcsöket nemegyszer vulgarizálja, felszínessé vagy sekélyessé teszi, a tudományt leszállítja a szellem ormairól, s nagyszerű eredményeit ponyván árult portékává silányítja. Történelmi méretekben valami ehhez hasonló azonban már korábban is leváltott egyszer. Akkor, amikor a szóbelileg hagyományozott kultúrát, a kinyilatkoztatásra épülő emberi műveltséget felváltotta az írásbeliség. S noha az még csak kevesek tulajdona volt, mégis történelmi horderejű fordulatot eredményezett a szellem további fejlődésében.

Az új (írásbeli) kultúra természetesen ott szerveződött meg, ahol frástudók éltek: kolostorokban, fejedelmi és főúri udvarokban, elsősorban e lokalitások szolgálatát vállalva. A nyomdászat fent említett funkciója azonban a műveltség struktúrájának demokratikus átalakításában főleg oly módon jut kifejezésre, hogy átlép e határokon, s a városlakó polgárság, a civil tömegek szolgálatába lép, mert maga is polgári termék. A funkcióváltásra mutat továbbá az is, hogy most már nemcsak őrzi és konzerválja a szellem termékeit, hanem újak létrejöttét is lehetővé teszi. A nyomtatott betű révén „az írás nemcsak eszköze, hanem maga is rugója a szellemi fejlődésnek (...), a nyomtatás a gondolatot kiragadja magányából, és ezerkarú lélekformáló hatalommá növeszti...” – írja Thienermann Tivadar. Szerinte ennek legmeggyőzőbb bizonyítéka a reformáció és a nyomdászat szoros kapcsolata, a köztük lévő „vérrökonsági” kötelék, majd mindebből azt a következtetést vonja le, hogy „nem Luther kerfítette a maga hatalmába a könyvnyomatást, hanem a nyomtatott betűk ragadták magukkal Luther szellemét és a reformációt hajtották a maguk szolgálatába”. (Csak emlékeztetőül: a Magyarországon működő húsz nyomda közül csak egy volt katolikus ebben az időben.)

Miért is kell azonban a történelem e nagy és általánosan ismert tanulságaira hivatkozni egy Bittermann Károllyal foglalkozó élet- és korrajz méltatásában? Azért, mert Németh Ferenc e finom művű tanulmányában a kultúrtörténet fenn leírt jelenségeinek analóg példáit ismerjük fel. E nagyérdemű nyomdásznak és nyomdájának régióknak művelődésében betöltött szerepére mutat rá, még ha annak jelentősége – természetesen – korántsem mérhető a fentiekkel. Hiú és meddő önáltatás lenne Bittermann Károlyt és nyomdáját e világtörténeti nevek, fordulatok és események kontextusában méltatni, tagadhatatlan azonban a funkciók párhuzamossága, még ha a jelenségek dimenziói összehasonlíthatatlanok is. Egyébként pedig: a méltánytalanságot nem Németh Ferenc, hanem e recenzió frója a felelős. A szerző csupán tényeket közöl, megállapít, feltár, ami voltaképpen a művelődéstörténész, a bibliográfus, a levéltáros alapvető feladata. E ténybeliség azonban igen meggyőző bizonyítéka a nyomdászhatóság hasonlóságának a felhozott példákban. Persze nemcsak a nyomdászszors és -életforma (az általános) ismerhető meg Németh művéből, hanem a különleges is, másképpen: az emberi egyedre sajátosan jellemző is. S hadd emeljük ki, hogy azért is szükségesnek tartjuk e történelmi példák tanulságaira hivatkozni, mert elhibázottnak és terméketlennek látjuk kutatóink egy részének azt a finnyás mozdulatát, amellyel a nyomdák és a nyomdászat történetét mint gazdasági vagy éppen ipartörténeti érdekű témát, mint merőben anyagi természetű civilizációs kérdést, mereven elkülönítik a humántudományoktól, a szellemtörténeti stúdiumoktól. (Ennek a visszája is igaz: a gazdaságtörténeti összefoglalások és áttekintések kizárólag saját felségterületüknek tartják a „nyomdászipart”, alig említvén egyéb funkcióját a társadalom életében.)

Nem volt módom s alkalmam elmélyültebb komparatistlikai vizsgálatra e tárgykörben, ezért csak olvasmányemlékeimre hagyatkozom, amikor annak a benyomásomnak adok hangot, hogy a szerb művelődéstörténet korántsem bánik ily mostohán a szerb nyomdászzal. (Erről egyébként az e témakörbe tartozó publikációk számából, továbbá a

Szerb Matica, az egyetemi intézetek, az akadémiák által előirányzott és finanszírozott kutatási tervekben is meggyőződhetünk.) Ezúttal azonban nem kívánunk foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy mi az oka a művelődéstörténetben észlelhető koncepcióbeli eltéréseknek, de mindenesetre helyénvalónak tartjuk Csáky S. Piroska figyelmeztetését a kultúrtörténet újabb hangsúlyozott szintetikus és komplex vizsgálati eljárására, amely szerint: „a teljesség igényével kell vizsgálni a könyv létrejöttét, létrejöttének anyagi és szellemi feltételeit, a társadalmi viszonyokat, a nyomda fejlődését, vagyis a könyv előállítását, a könyv útját az olvasóhoz, a könyvtár és az olvasó viszonyát” (*Vajdasági magyar könyvek 1918-1941*. Forum, 1988).

Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy a hatvanas-hetvenes években már nem jellemzi kutatóink tevékenységét az említett idegenkedés a nyomdatörténeti kutatásoktól: Lőrinc Péter, Kalapis Zoltán, Csáky S. Piroska, Pastyik László, Magyar László s mások számos új adattal gyarapították korábbi házagos ismereteinket e téren. E pozitív irányváltás nem pusztán egyéni belátás következménye, hanem az akkortájt alakult új tudományos intézetek verifikált programjaiban is megtalálható. A Hungarológiai Intézet fennállásának és tevékenységének már második esztendejében széles körű művelődéstörténeti ülészak keretében számol be az e tárgykörben végzett kutatások eredményeiről, s mutat rá a jövőbeli feladatokra kultúránk történelmi vizsgálatában. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeinek 1972. évi 10. számában pl. Bori Imre a könyvkiadás és a nyomdászat egymásrautaltságát emeli ki, mondván, hogy a magyar könyvkiadás „elemzése, jellegének felderítése, tökélepeségének és kulturális koncepciójának a nagysága és természetének külön tanulmányt képezhet. Itt csak a szabadkai és a zombori Bittermann-nyomdat említjük és a becskereki Pleitz-nyomdat, amelynek a szerepe kétségtelenül a legnagyobb volt. Fontos a könyvkiadás története azért is, mert éppen benne tükröződnek a legegységértelműbben az ún. »magas kultúra« eredményei, itt jelenik meg vidékeink szellemi életének arculata, külön sajtóságainak a rendszere is”. Lényegét tekintve ezzel azonos felismerés jut kifejezésre tehát (a nyomdászat és a kultúra szoros együvé tartozása) a lendvai nyomda alapításának négy századik évfordulóján rendezett tudományos tanácskozáson is, amelynek a bevezetőjében olvashatjuk azt az értékelést, hogy noha „Hoffhalter Rudolf műhelye sem jelentőségére, sem korára tekintve nem vetekedhetett a budai vagy a cetingei nyomdával, mégis azok közé tartozott, amelyek tájaink kulturális történetében látható nyomokat hagytak. (...) Nyomdász és író szoros egymásrautaltságáról van szó tehát ezúttal is, mint a színház és a drámairodalom esetében”.

A fentiekből is következik, hogy Németh Ferenc e kismonográfiájában bennünket Bittermann nyomdai vállalkozásainak társadalmi hatósugara, nyomdatermékeinek funkciója, lélekformáló hatása érdek. Nyomatékkal mutathatunk rá, hogy szerzőnk az úttörő nyomdász tevékenységének a bemutatásában a hangsúlyt valóban azokra a mozzanatokra helyezi, amelyek egyaránt fontosak művelődésünk egyetemes fejlődésére nézve, tehát művelődésszociológiai, -politikai, -pszichológiai, -filozófiai szempontból éppúgy, mint irodalmi-művészeti vonatkozásokban. (Egyébként maga Szabadka város tanácsa is ezt várja el tőle, amikor a helytartótanácshoz azzal a meghagyással juttatja el Bittermann kérvényét a nyomdai kiváltságlevél ügyében, hogy a szóban forgó nyomda „nemcsak a tudományos értekezések és munkák közrebocsátását ezen új világban feltalált magasztos könyvnyomó intézet könnyítené, de legalább ezen vidéknek is azokat könnyebben megszerezni és idejében hozzá jutni több alkalmatosság nyújtaná, valamint a kereskedés, mesterségek, úgy gazdasági esmértek előmozdítása is igen elősegítené az által, hogy a magánosok közti fenlévő ebbéli eszmék és tapasztalások közlekedései könnyebben közönségessé tétetnek”.)

Örömkre szolgál, hogy Németh Ferenc munkájában kulturális múltunk feltárásának imént vázolt elvei jutnak kifejezésre. E rövid jegyzetben e sorok írója sem száraz, pedáns szakkritikai szempontokat juttat érvényre, egyrészt azért, mert a nyomdászat

fejlődésének szűkebb szakmai kérdéseiben maga sem otthonos, hanem azért is, mert az volt a szándéka, hogy e munka jelentőségét művelődéstörténetünk s szellemi fejlődésünk egészére nézve méltassa.

SZELI István

(Híd, 1995. október–november. – Nyelvünk, kultúránk, nyelvi kultúránk, 1997.)

DE HOL VAN?

A Vajdasági Magyar Könyv '95 kapcsán

A Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség szervezésében, november 23. és 26. között szervezték meg Szabadkán a Vajdasági Magyar Ünnepi Játékokat. A rendezvény-sorozat egyik izgalmas elképzelése volt a vajdasági magyar könyvkiadók eladással egybekötött kiállításának megtartása a Népszínház előcsarnokában. Az érdeklődők száma igen nagy volt, érthetően, hiszen a különböző kiadók könyveihez nem könnyű hozzájutni, időről időre kaphatóak csak – ha kaphatóak – a szabadkai könyvesboltokban, így az olvasók csak információkhoz jutnak arról, hogy könyveink jelentek meg, de nem olvashatják el őket, vagy meglehetősen nagy késéssel és hosszas utánjárások után. Arról már szoltunk, hogy a helyszín nem volt a legmegfelelőbb, mert nem nyílt lehetőség a kiadókkal való beszélgetésre, de ez nem terhelheti a szervezőket, hiszen a meglévő lehetőségekhez kellett alkalmazkodniuk. viszont a szabadkaiak meglehetősen nagy csodálkozására és csalódására, a kiállításon nem voltak jelen az Életjel kiadványai. A város olvasóközönsége érdeklődésének is eleget tettünk, amikor felhívtuk Dévavári Zoltánt, az Életjel kiadványok szerkesztőjét, hogy megtudakoljuk tőle, miért nem voltak ott az idén kiadott könyveik a Népszínház előcsarnokában. A magyarázat rendkívül egyszerű: az Életjelet nem hívták meg. Városunk nem először szembesül ilyen furcsasággal, hiszen annak kell neveznünk, hogy a Szabadkán megrendezésre került könyvkiadók találkozóján éppen a városban tevékenykedő kiadó nem volt jelen. A 27 éves múltra visszatekintő Életjel védjével megjelent, igényes válogatást tükröző könyvek száma 120 körül mozog. Az idén 8 könyvet jelentettek meg, ezeket kínálhatták volna a kiállításon. A legérdekesebb és legnagyobb szabású vállalkozásuk minden bizonnyal az a csaknem 400 oldalas, nagy formátumú, 38 színes és 154 fekete-fehér képpel illusztrált Gajdos-könyv, amely Szabadka képzőművészetével foglalkozik, és a napokban jelent meg, de az évek folyamán „híressé” vált miniatűrök iránt is lett volna érdeklődés, hiszen a városhoz kötődő információk, tények, titkok sokaságát rejti egy-egy kiskönyv. Minden bizonnyal az a 4 szerző is találva érezte magát, akinek a tavasz folyamán jelentek meg a könyveik, hiszen azért írták őket, hogy eljussanak az olvasókhoz, amire ez a kiállítás remek alkalom lett volna.

(l. i.)

(Magyar Szó, 1995. november)

KITÁRULÓ NÉPI ÉPÍTÉSZETI ÉLETTEREK

Beszédes Valéria: Emberek és otthonok.

Életjel, Szabadka, 1994

Beszédes Valéria három részre tagolta könyvét, és ez a tagolás a tanulmányok szakmai értékrendjét is meghatározza. A legértékesebb tanulmányok a könyv első részében kaptak helyet. Ezekben a szerző felvállalja a bácskai és tágabb területek népi építészete

elméleti kérdéseinek taglalását. A tanulmányok külföldön, különböző nemzetközi tanácskozásokon hangzottak el.

Különösen értékes az első tanulmány, amelyben bemutatja a jugoszláv szakemberek háztípusokra vonatkozó elemzéseit Jovan Cvijićtól egészen Aleksandar Freudenreichig. Mennyi eltérő vélemény és módszer, amelyek soha nem születtek egységes népi építészeti tipológiát a valamikori „egységes” Jugoszláviában! A köztársaságonkénti megközelítés volt közkedvelt, mintha a határok az építészetre is érvényesek lettek volna. Még triviálisabb példák azok, amelyek a népek népi épületeiről beszélnek. Ez alól csak nagyon kevés kutató tudta kivonni magát.

A Dél-Alföldre vonatkozó jugoszláv kutatások eredményeit különös érdeklődéssel figyeltük, hiszen itt jelentkeztek a Vajdaságban található népi építészeti magyarok által lakott házai is. Ezt a tényt azonban a jugoszláv kutatók egész sora figyelmen kívül hagyta, és szándékosan elhallgatta. Nem ismerik a magyarországi kutatások ide vonatkozó gyér eredményeit sem, vagy nem akarnak tudomást szerezni róluk. Hiszen nem az a baj, ha ugyanazt a házat a magyarországi kutatók alföldi háznak, a jugoszláv kutatók pannon háznak nevezik, hanem az, hogy különböző, egymástól eltérő genézist is költenek hozzá. Egyazon épülettípus így válik különböző nemzetiségűvé, attól függően, hogy milyen nemzet lakja. Így a kutatóknak a házak falai közé költözött nemzet történelméből kell az eredzetetést megköltetniük. A módszerek, vélemények és ellenvélemények ilyenemű kaval-kádját Beszédes Valéria céljányesen válogatta össze.

A Vajdaságban egyazon háztípust tizenvalahány nemzet lakja. Ha vállaljuk a ma még nem annyira népszerű gondolkodásmódot, miszerint nem a népek lakják a házakat, hanem a házak (és rendszereik) adnak otthont a népeknek, nagyon gyorsan kiválaszthatjuk a hamis hangokat a kutatók kórusából. Beszédes kontrasztosan állítja fel ezeket a kutatási eredményeket, és szépen láttatja a különböző törekvéseket, amelyek egyes időszakokban a napi politika szolgálatában is álltak. Az egyetemi tananyagot feldolgozó Branislav Kojićkönyve (*Seoska arhitektura i rurizam*) ma is azt tanítja, hogy a Bácska és Bánát területe kizárólag osztrák telepítésű ortogonális utcahálózatú települések zónája, a lakóházak pedig a kosovói szerb prizemljusa és az osztrák mérnöki tudomány szimbiózisának eredményei.

A tanulmányt Beszédes Valéria a következőkkel zárja le: „A magyar lakóház fejlődéséről vallott nézeteket nem is ismerik az itteni kutatók, mert minden bizonnyal Branislav Kojić és Aleksandar Freudenreich is másképpen ítélte volna meg a baranyai, szlavóniai és vajdasági lakóház alakulását.”

A szerző a témát még jobban szűkíti *Az alföldi lakóház Vajdaságban* című tanulmányában. Itt is figyelmeztet Kojić ellentmondásos fejtegetéseire, miszerint a gangot a szerb népi építészet megőrzött régiségének tartja. Az újabb vajdasági kutatások közül kiemeli Ante Rudinskiét, aki az alaprajzok és a házak külső megjelenése alapján három típusterületet különböztet meg Észak-Bácskában: a Duna menti, a központi és a Tisza menti típusokét. A dísztés alapján pedig bunyevác, sokác, magyar, német és szerb házakról beszél. Pedig ugyanarról a házrendszeréről van szó, amely csak egységes régióban létezhet. De ha tudjuk ennek a házrendszernek az egyetemes területét, akkor használhatunk alföldi és pannon elnevezést is, hiszen a lényeg nem az elnevezésen múlik.

A gabonatarolók sajátosságai című írásban strukturáltabban nyúl a témához, mint a magyarországi recens irodalom. Így, ellentétben a magyarországi szerkezeti besorolással, a szerző az anyaghasználatot és az alaprajzi és tömegi struktúrákat is figyelembe veszi. Kár, hogy nem minden mikroelemre kiterjedő rendszerben teszi mindezt.

A napsugaras házak című tanulmányában tipologizálja a faoromzatokat a napsugar formája és nagysága, valamint a kazetták horizontális tagolódása szempontjából. Erre a témára más tipológiai vizsgálatot is el lehet képzelni (pl. az oromzat szerkesztési elveinek és azok időrendbeli fejlődésének tipológiai vizsgálatát), Beszédesé egy a lehetségesek sorában. Ebben a tanulmányban összefoglalót olvashatunk a napsugaras faoromzatok eddig feltárt kultikus és bajelhárító szerepéről.

A könyv második része a migráció témakörével foglalkozik. Szabadka megalapításával, a szabadkai tanyák kialakulásával, és a Szabadka és Kanizsa környéki szegedi kirajzásokról kapunk sok adattal és dokumentummal alátámasztott képet.

A kedvezőtlen helyzetben levő műemlékvédelemről és annak is legmostoháiban kezelt részéről, a népi építészeti emlékekről a harmadik részben olvashatunk. A martonosi műemlékvédelmi lehetőségeket nemcsak a lakóházak szintjén, hanem a falumag hatalmas típusát érintve is elemzi a szerző. Szépen komponált műemlékvédelmi programot tár elénk, ami, sajnos, csak papíron létezik.

A legkevésbé kutatott tárgyi néprajzi kérdéskörből, a lakóház bútorozásából is féltőt kapunk. *A lakóház és eszköztár alakulása Csantavéren* című tanulmány legértékesebb része a házhoz és részeihez, valamint a bútorozáshoz fűződő szokások és hiedelmek begyűjtött anyaga. Hiánypótló gyűjtés ez. Továbbá kutatások elindítójaként kezelhetjük az oromi szőrmalomból készült szőrmalomból és a sztapári, valamint a monostori temetők faragott sírjeleiről írt rész tanulmányokat is.

Tárgyi néprajzunk sok adattal kitáruló könyvét tartjuk a kezünkben. Benne a szerző a rész tanulmányoktól a komplex problémafelvetésig ívelő skálán mozog. Az utóbbiakat tartjuk értékes adalékoknak a néprajzi körökben is nehezen megválaszolt problémák újraértékeléséhez. A vajdasági alföldi (pannon) házról írt első két tanulmány problémafelvetése néprajzunk értékes tanulmányává emeli ezt a könyvet.

HARKAI Imre

(Híd, 1995. december)

„HANGYA BARÁTSÁGA MEGHATÁROZÓ VOLT”

Gajdos Tibor beszél nemrégiben megjelent könyvéről

A szabadkai Életjel Könyvek sorozatának minden bizonnyal egyik legnagyobb vállalkozása Gajos Tibor *Szabadka képzőművészete* című munkája, amelynek alcíme *Történeti áttekintés a kezdetektől 1973-ig*. A 400 oldalas kiadvány 38 színes és 154 fekete-fehér fotóillusztrációt tartalmaz. A könyv recenziói Baranyi Anna és Bela Duranci művészettörténészek, valamint Szekeres László régész voltak, megjelenését pedig a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériumának támogatása tette lehetővé. Egyébként az, hogy a könyv megjelent, valóságos csodának számít, a szerző már nem is hitte, hogy munkája valaha is nyomdába kerül:

– Húsz évvel ezelőtt kezdtem el írni a könyvet, öt év munkájába került, hogy befejezzem, hogy kutatásaim eredményét 760 oldalban összefoglaljam. Miután elkészültem, egy évvel később már megíródott a recenzió is, és elkezdődött a kálváriám. Az a tizenöt év, ami a könyv megjelenéséig eltelt, szörnyű tortúra volt számomra, mindenki azt mondta, hogy nincs pénz egy ilyen terjedelmű könyv megjelentetésére. Aztán '87-ben megcsillant a remény, mert a Monográfia elkérte a kéziratot, lefordította, és azzal biztatott, hogy a szerb és a magyar változat is megjelenik, de aztán a szerződések lejártak, a Monográfia megszűnt, a szerb változat most is valamelyik fiókban kallódik... Szerencsére a kéziratot visszaadták, és én tovább várhattam. Két évvel ezelőtt szólt Dévavári Zoltán, az Életjel Könyvek szerkesztője, hogy létezik ez a kuratórium, megvan a lehetőség. A kéziratot az itteni és a budapesti kuratórium is kiemelt helyen fogadta el, és végre megjelenhetett a könyvem; persze nem volt könnyű dolga a tóthfalusi Logos Grafikai Műhelynek sem – ott nyomtatták ugyanis –, hiszen ilyen igényes kiadványt, ennyi illusztrációval még sohasem készítették. A hibák ellenére elégedett vagyok.

– Úgy képzeltem, hogy a könyvnek három részre kell tagolódnia, fel kell ölelnie a régészeti, az egyházi és a polgári képzőművészeti emlékeket egyaránt. A területek felkutatása rengeteg időt vett igénybe, a szabadkai Történelmi Levéltárban, a Múzeumban, a

Könyvtárban, a szegedi Somogyi Könyvtárban, Pesten az Országos széchenyi Könyvtárban, Baján, Mélykúton, a szabadkai és környékbeli templomokban, magángyűjtőknél szedtem össze az anyagot. Mintegy 1200 cédula és rengeteg fotó volt előttem, amikor elkezdtem a könyv összeállítását.

– Minden város képzőművészete olyan, amilyen a környezet. A fejlettségi szinttől függ, hogy a művészetek, így a képzőművészet mennyire van jelen. Szabadkán minden irányzat képviselve volt az idők folyamán, bár igazán intenzív és minőségi munka csak a két világháború között folyt. A kezdetekről azt kell emondani, hogy a török elvonulása után ideérkező Ferenc-rendi szerzetesek kapták ajándékba a hívőktől az első festményeket; akkoriban főleg a katonaság, a határőrség és a földbirtokosok jelenléte volt jellemző, polgárságról még nemigen beszélhetünk. A XIX. században következett be jelentős változás a város társadalmi összetételében, akkor rendezte meg Mesterházy Kálmán az első kiállítást, amit aztán meglehetősen hosszú ideig nem követett több. Az első szabadkai származású festővel, Aksentije Marodićtyal, aki a város ösztöndíjasa volt, Bécsben folytatott tanulmányait, szintén nem büszkélkedhetett a város, mert nem tért vissza Szabadkára, Olaszországban, majd Újvidéken élt. A század elején, amikor Szabadka a Nemzeti Szalon tagja lett, két kiállítást is szerveztek, akkorra már a polgárság is megerősödött, a képrekedők is fontosnak tartották, hogy kiállításokat rendezzenek, a művészek is kezdtek otthonra találni.

– A két világháború közötti időszak számomra nagyon fontos, hiszen az akkor élő és dolgozó művészeket én magam is ismertem: Hangya barátsága meghatározó volt számomra, akkor döntöttem el, hogy képzőművészettel szeretnék foglalkozni. Természetes, hogy megírtam a Hangyáról szóló monográfiámat és a város képzőművészeti életét a két világháború között, amit saját kiadásomban jelentettem meg. Ebből is látszik, hogy a most megjelent könyvem nem egyetlen ötlet, hanem hosszú munka eredménye, különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy 1947 óta rendszeresen írtam, írok kiállításokról. Visszatérve a fényes korszakhoz, meg kell említeni Oláh Sándor, Balázs Árpád, Čović Jelena, Macskovics Angéla nevét, a fiatalok közül Hangya András, Mamuzsics Magdát, Demeter Erzsébetet, Szilágyi Lászlót, Almási Gábort, Džavić Martint. Nélkülük Szabadka képzőművészeti élete nem lehetne igazán értékes.

– A második világháború után az amatőrök kezdték meg a munkát, Szilágyi László és Kujundžić Čeljko rendezték az első kiállítást, Almási Gábor pedig szobrot készített, amely pár hétig állt csak. Amikor Hangya visszajött Pestről, és megalakította az esti rajztanfolyamot, beindult a munka, igazi tehetségek kerültek ott össze: Petrik Pál, Sáfrány Imre, Vinkler Imre, Kubát József, Ivan Tikvicki, Vuković Marko, Szilágyi Gábor. Amikor ők elkerültek az akadémiákra, az ugyanolyan meghatározó jellegévé vált a város képzőművészeti életének, mint az öregek jelenléte. Az intézmények megalakulásával – Múzeum, Kiállítási Csarnok, majd a Képzőművészeti Találkozó –, az amatőr csoportok megszerveződésével beindult az a munka, aminek eredményeit ma is láthatjuk – nyilatkozta lapunknak a szerző.

Végül Gajdos Tibor előszavából idézünk: „Tervem megvalósításakor nem vettem figyelembe azt a kérdést, hogy könyvem mennyiben lesz tudományos mű. Munkámat mint szülővárosát megbecsülő, a képzőművészetet tisztelő és ezen a téren nem csekély tapasztalattal rendelkező fröember végzem.”

(l. i.)

(Magyar Szó, 1995. december 12.)

SZABADKA KÉPZŐMŰVÉSZETE

A szabadkai Életjel legnagyobb kiadói vállalkozásának tekinthető Gajdos Tibor *Szabadka képzőművészete* című szép kivitelezésű, nagy formátumú könyve, amely alcíme szerint történeti áttekintést ad a kezdetektől 1973-ig. Színes műtárgyfotókat is tartalmaz, amely nemcsak dekoratívvá teszi a könyvet, hanem fontos képzőművészeti alkotásokra is rámutat.

A szerző előszavában többek között a következőket írja: „Tervem megvalósításakor nem vettem figyelembe azt a kérdést, hogy könyvem mennyiben lesz tudományos mű. Munkámat mint a szülővárosát megbecsülő, a képzőművészetet tisztelő és ezen a téren nem csekély tapasztalattal rendelkező fröember végzem. Stílusomon és módszereimen alig változtatok, továbbra is érthetően és áltudományos okoskodást mellőzve szólok az olvasóhoz. Hiszem azonban, hogy törekvésem eredményei így is jó szolgálatot tesznek a város művelődéstörténetének és egy szűkebb, de lényeges ágazata, a képzőművészeti élet iránt érdeklődő nemzedékeknek.”

KONTRA Ferenc

(Magyar Szó, 1995. január 5.)

AZ ASSZIMILÁCIÓ LEGHATÁSOSABB MÓDJA

Tóth Lajos: A magyar nyelvű oktatás a Vajdaságban

1944-től napjainkig

Tóth Lajos a második világháború végével kezdődő munkássága során mindvégig az oktatás különféle szintjein dolgozott. Ezért természetes, hogy éppen ő, a legtapasztaltabb és leglelkismeretesebb vajdasági pedagógusok egyike szánta rá magát az elmúlt évtizedek tanügyi eseményeinek áttekintésére. Ezt azért is joggal tehetta meg, mert saját maga is az érvényesítője volt a titói oktatáspolitikának, amikor még az – legalábbis a szocialista országokban – a leghaladóbb volt, vagy annak látszott. Tóth Lajos hiteles mérlegelője az elmúlt időszaknak, hiszen lehetősége szerint régebben is hangot adott javító szándékú, a visszasságokra rámutató véleményének.

A vajdasági magyarság végzetesnek tűnő megfogyatkozása s a magyarnyelvűség rohamos visszaszorulása idején nem látszik ildomosnak a fénykor hibáinak az elősorolása. Sőt, az előző korszakban felelős emberek szabotálják is az ilyen kultúrtörténeti hosszmet-szetek készítését. A nyolcvanas éveket a fejlődés csúcspontjának látják, politikai katasztrófával magyarázva az 1989-es ún. joghurtforradalommal bekövetkezett vajdasági rezsimműltást. Ezzel szemben a *Magyar nyelvű oktatás a Vajdaságban 1944-től napjainkig* c. tanulmány szerzője az országos kultúrpolitikai összefüggéseknek megfelelően értelmezi mind az iskoláztatással kapcsolatos eseményeket, mind pedig az általa összegyűjtött táblázatokat, mutatókat. Az árnyaltság és a hitelesség benyomását azért keltheti, mert elkerüli a kétségbeesett emberhez közelálló végletet, s nem huny szemet az érdemek, a megvalósult értékek fölött. Ugyanakkor kíméletlenül leleplezi az oktatásügy ballépéseit s azokra a mesterkedésekre is utal, amelyek csupán következményeikben mutatkozhattak a magyar nyelvű oktatás megnyomorodása során.

Mindezt – ahogyan az előszóban olvashatjuk – abban a reményben teszi a szerző, hogy a magyar értelmiség megszívleli a könyv kínálta tanulságot s mindent megtesz a nagyszerb hatalom és magyar csatlósai törekvéseinek megakadályozása érdekében. Más szóval Tóth Lajos könyve nem öncélú tudományos munka, hanem a minél függetlenebb magyar oktatás megteremtésének előmunkálata és határozott javaslata. Nem a nemzeti öntúlértékelés formájában, hanem a nevelési és oktatási minimumok tudatosításaként, európai tudományos fedezetű alapelvekre, elfogadott dokumentumokra – a kisebbségi sorsban élők érdekvédelmi garanciájára hivatkozva. Nem nemzetsiratás ihlette tehát a nyugdíjas egyetemi tanárt részben önzszámolásnak is tekinthető műve megírására, hanem a didaktika és a pedagógia teljességeszménye, az egészséges lelkű, sokoldalú egyéniség megteremtésének vágya. Tóth tanár úr azért időzik el a korábbi évtizedekhez viszonyítva igen sokat a magyar iskolák és diákok számának rohamos megfogyatkozásán, mert ez a tény iszonyú súllyal nehezedik elsősorban a pedagógusok tudatára és munkakörülményeire, ami többnyire az eredményre is rossz hatással van. A kultúra útja az egészséges egyéni és közösségi önismereten át vezet, viszont mind a (jó) tankönyvek hiánya, mind pedig a szerb nyelvű tagozatokra iratkozás társadalomlélektani és gazdasági kényszere egyben lehetetlenné teszi a nemzeti identitástudat megalapozását.

Mindezt az óvodától az egyetem történetéig kíséri végig Tóth Lajos műve. Legalább vázlatosan vizsgálva meg, hogy alkalmazkodnak a tantervek készítői a politikusok pillanatnyi igényeire, s ennek megfelelően hogyan kerülhettek a tanulók kezébe nem ritkán károsnak mondható tankönyvek. Mikor következhetett be ígéretes fellendülés, s minek a következtében juthatott előtérbe a tudománytalanság – ezt boncolgatja Tóth Lajos nagy felelősséggel és elmélyültséggel. Ez még akkor is így van, ha – miként a kritika már figyelemztetett rá – egyes részleteiben ki kell javítani, illetve egészíteni e monográfiát. A lényeg az, hogy a szerző az alapvető kérdések és a főjellemzők tekintetében nem tévedett: a magyar nyelvű oktatás régi keletű megbetegedéséhez és mai élethalálharcához nem fér kétség.

Hogy Tóth Lajos szélesebb és mélyebb kultúrtörténeti alapról szemlélődik, az már a könyve elején abból tűnik ki, hogy áttekintését a két háború közötti időszak és a második világháború kora oktatási körülményeinek felvázolásával kezdi. Ahelyett, hogy az érzelmeire hagyatkozna, vagy hogy előítélet szűkítené a horizontját, nem csupán a Szerb–Horvát–Szlovén, illetve a Jugoszláv Királyság kisebbségcsenkítő oktatáspolitikájának szörnyű következményeit vázolja, hanem annak a mérhetetlen politikusi-katonai ostobaságnak az eredményét is, amely a szlávág fizikai irtása mellett az iskoláztatás erőszakos magyarosításában tetőzött. Az utóbbi árnyékában kialakult és évtizedeken át mesterségesen fenntartott egyoldalú magyarságkép sokban befolyásolta a hatalomnak a magyarok tanulása számára megszabott kereteit. Ilyen körülmények között kész csoda volt az egy nyelvű magyar iskolák elszaporodása a háborút követően. Ennek tudatában az ún. területi iskolák alakulása, a többségi és a kisebbségi oktatás egy tető alá hozása sem adott okot a pesszimizmusra kezdetben. Annál kevésbé, minthogy egymás nyelvének megismerése nem csupán politikai vagy gazdasági, hanem emberi érdek is volt azokban az években. Még akkor, amikor az „egymás nyelve” a jelentésben is nem alá-, hanem mellérendelődést fért.

Mindazonáltal a felnövő nemzedék irányítása kezdettől fogva a háborús érdemekkel dicsekvő politikusoktól, illetve az azokat kiszolgálóktól függött. Ennek köszönhetően az iskolaügyben anélkül került sor viszonylag gyakran változásokra, hogy a legtapasztaltabb és ideológiailag függetlenebb pedagógusokat is meghallgatták volna. Igaz, ezek között az említett okok miatt nyilván kevesen voltak, akik már a hetvenes években felismerik és kimondják: a magyar iskolák és intézmények megszüntetése a hatalom számára taktikailag a kisebbség teljesebb ellenőrzésére és irányítására, stratégiaiilag viszont a beolvasztás megvalósítására, a nagyjugoszláv eszmények féligazságainak alátámasztására jó. A délszláv nemzetközpontúság több-kevesebb liberalizmussal érvényesült, s ennek eredményeként beszélhetünk újabb, viszonylagos fellendülésről 1974-től, vagyis a Vajdaság kivívott, nagyobb fokú önállóságától kezdve. Tóth Lajos (miként előtte már sokan mások is) ezeket az éveket szemfényvesztésnek tartja, annál is inkább, mert a hivatásirányú oktatás főleg a kisebbségi tanulókat károsította. Az addigi gimnáziumok és középiskolák megszűntek s ugyanakkor sem a tízosztályos általános iskola, sem pedig az azt követő kétéves szakosodás nem hozta meg a várt eredményt.

S a szabadkai gyakorlatnak mondott törekvés sem. Mert míg a szerbhorvát anyanyelvű diákok úgy-ahogy tanultak is magyarul, addig a magyar diákok a két nyelv székei közé estek. Ahelyett, hogy anyanyelvükön sajátíthatták volna el a műveltséget és a tudományos, illetve szakmai alapismereteket, magyarul is olyan tanárok tanították őket, akik szerbül tanultak, aminek következményeként a tanítványaik – akár folytatták tanulmányait, akár nem – szóbeli megnyilatkozásaikban többnyire bizonytalan, gátlásos egységek maradtak. Hacsak nem sodorta őket teljességgel magával a politikai és gazdasági jugoszlávság árja, amely a nyelvi kultúra kérdéseit is magával ragadta.

Amikor Tóth Lajos e könyvét írta, a VMDK még viszonylag hatékony művelődési szervezet volt. Elkészítette az anyanyelvű oktatás tervét az óvodától az egyetemig, s természetesen Tóth Lajos is kivette a részét ebből a munkából. Akkor még ugyanis töretlen volt a hite, hogy nemzeti kisebbségünk – önnön történelmi lehetőségeire ismerve – fölocsúdik önpusztító letargiájából s a számára létfontosságú intézmények között a magyar iskolákat is megteremti. Azóta tovább rosszabbodott a helyzet. Nemcsak a szerb menekültáradat miatt, hanem azért is, mert az újvidéki felelős kultúrmunkások nem vállalják fel saját nemzetiségük vitális kérdéseinek a megoldását. Semmit sem tesznek annak érdekében például, hogy a magyar tanítóképzés Szabadkára kerüljön vissza, ahol minden feltétel adott a megfelelő szintű oktatás biztosítására. Ami azt is jelenti, hogy a diákok magyar környezetben tanulhatnának s minden tantárgyat az anyanyelvükön hallgathatnának.

Tóth Lajos pedagógiai elképzelései ma még utópikusabbnak tűnnek, mint egy-két évvel ezelőtt. Ez azonban csupán annyit jelenthet, hogy még állhatatosabban kell küzdenünk a megvalósításukért. (Szabadka, 1994)

VAJDA Gábor

(Forrás, 1996. február. – Rövidített változata: Szabad Hét Nap, 1996. március 21.)

KISEBBSÉGI NYAVALYÁNK A SZÁMOK TÜKRÉBEN

Biacs Antal: Kis délvidéki demográfia.

Életjel, Szabadka

Ma már közismert tény, hogy nálunk nagyobb mértékű a magyar lakosság csökkenése, mint az anyaországban, viszont az elmúlt fél évszázadban államérdék akadályozta a helyzet

tárgyilagos felmérését. Ennek ellenére Biacsi Antal már két és fél évtizeddel ezelőtt tanulmányozni kezdte a vajdasági magyarok öngyilkosságra való hajlandóságát. E politikusok számára nem rokonszenves munkálatait tovább folytatta, amikor a körülmények ezt lehetővé tették. Kutatásainak eredményeit könyv formájában most tette először közzé.

Biacsi módszerként a hagyományos szociográfiai eljárást választotta. A nem túl pontos és nem túl gyakran készített hivatalos felmérésekből volt kénytelen kiindulni. Mindezekelőtt tehát a hozzáférhető statisztikára támaszkodik s ezeket saját terepmunkájával kiegészítve olyan következtetéseket sugall, amelyek cseppet sem hízogók a letűnt idők nagyjugoszláv politikájára nézve. Ez ugyanis, leküzdendőnek vagy legalábbis ellenpontozandónak tartván a kulturális folytonosságot, a nemzeti kérdést az állambiztonságnak rendelte alá. A felszín alatt működő nagy centrifugális erők közömbösítése volt a célja, ezért – taktikusan – legfeljebb megtűrhetette a nemzeti különbözőségeket, valójában az általa kitalált, szerbhorvát nyelvű nemzetet akarta megteremteni. Ezért kénytelen Biacsi azt az abszurd következtetést levonni, hogy „az új nemzet létszáma a Vajdaságban harminc év alatt az ötvenötszörösére: 3174-ről (1961-ben) 174 295 (1991-ben) főre gyarapodott. Ez egy demográfiai abszurdum...” Ezt a tendenciát a vegyes házasságok azért is erősítik, mert ezekben többnyire a nő tartozik a kisebbséghez, viszont a gyerekek nemzetiségét rendszerint a patriarchális szokás határozza meg. Mindennek oka és következménye a szerbség számbeli növekedése és többségbe kerülése.

A magyarság kipusztulása azonban nem csupán ezen múlik – jelzik Biacsi vizsgálódásai. Annál kevésbé, mert az egykézés, az öngyilkos hajlam, a helytelen életmód következtében a magyarok lélekszáma nem csupán a mi tájunkon van csökkenőben. A bajt tetézi, hogy a magyarnál csekélyebb lélekszámú kisebbségek között csak a horvátok és a ruszinok beolvadási mutatója rosszabb. A helyzet különösen akkor tűnik katasztrófálisnak, ha arra gondolunk, hogy a szlovákok, de főleg a románok jóval kevesebben vannak itt nálunk, mégis kisebb mértékben fogynak.

A *Kis délvideki demográfia* községről községre a történelmi előzményekkel együtt írja le a népesség nemzeti összetételének alakulását. Viszonylag sok adatot vonultat fel, a tüneteket sorolja fel, az okokra legfeljebb csak utal. Viszont előbb-utóbb ezeket is fel kell tárni, hogy ne okozzon dilemmát e könyv bevezetőjének következő kitétele: „Hol léptünk előre, hol hátra? (...) Mivel lettünk gazdagabbak, mivel szegényebbek...?” Egyelőre legfeljebb abban léptünk déli testvéreinknél előbbre s a tekintetben vagyunk gazdagabbak is, hogy nem gyilkoltuk halomra egymást – ha a félelemnek nem lenne legalább akkora szerepe ebben, mint a belátásnak.

VAJDA Gábor

(*Szabad Hét Nap*, 1996. április 25.)

FEKETE J. JÓZSEF: PRÓBAFÜZET II.

A kötet alcíme definiálja magát a műfajt: *Műbírálóatok a jugoszláviai magyar irodalom köréből*. Fekete J. József *Próbafezet II.* című könyve a napokban jelent meg a szabadkai Életjel gondozásában. A szerző Előszavából idézünk: „Negyvennyolc könyvről kínál olvasói jelentéseket ez a kötet, a jugoszláviai magyar irodalomnak időben a legközelebbi korszakából, a nyolcvanas évek végétől a kilencvenes esztendők derekáig. Folytatása tehát az első *Próbafezet*nek, módszerben, szemléletben mindenképpen, ugyanakkor időszerűbb, vagy mégis inkább „naprakészebb” annál. Újdonsága, hogy nem csupán az epikai művekkel foglalkozik, hanem számba veszi az elmúlt

Bence Erika
Könyvkereskedés

Litfal

TANULMÁNYOK SZENTELEKY KORNÉLRÓL
ÉS MŰVEIRŐL

Litfal

néhány év lírai termésének egy részét is. Próbafüzet ez a könyv, egyaránt igyekszik rámutatni a jugoszláviai magyar költészet és prózaírás legújabb termésének értékeire és fogyatékoságaira, ugyanakkor körvonalaz egy kritikus magatartást is, annak korlátai és lehetőségei felmutatásával.”

(cf)

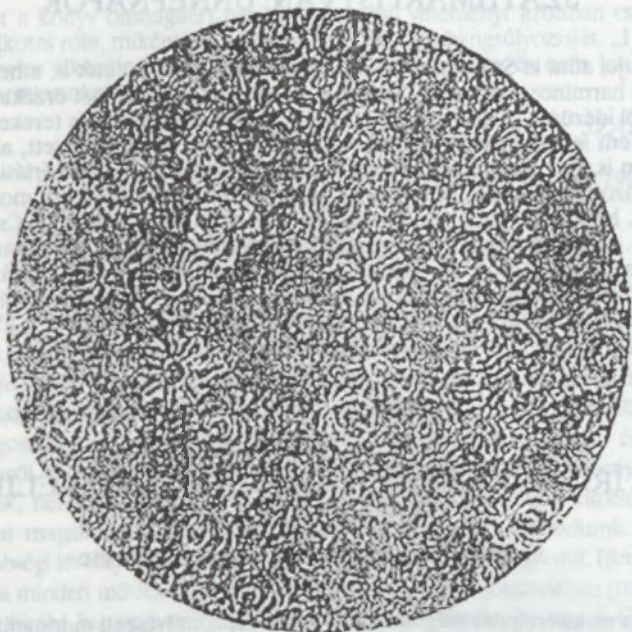
(Magyar Szó, 1996. május 10.)

BESZÉDES VALÉRIA: ÖRÖKSÉG

A kötet alcíme ezúttal is meghatározza a műfajt: *Kis magyar bácskai néprajz* Beszédes Valéria *Örökség* című könyve az Életjel gondozásában jelent meg. Silling István írja recenziójában: „Mindennapi kenyerünk előteremtésének örömét és bánatát esetelve eleveníti fel az egykori paraszti világot, kiemeli a hagyományos közösség specialistáinak újtó szerepét. Valamikor és mai is még elvétve előforduló hazai magyar népviseleteinket is számba veszi, sőt szerepüket hangsúlyozza az identitás őrzésének folyamatában. Fontos cikkeket tartalmaz az *Otthonteremtés* című fejezet, hiszen a szerző e témakörben mozog leginkább otthonosan. Népi vallásosságkutatásunk szépen lombosodó fáján több gyümölcsöt érlelt már Beszédes Valéria néhány tanulmánya. Itteni cikkei búcsújáró kegyhelyekkel, a Fekete Máriával, a lourdes-i ájtatossággal, valamint a szabadkaiak egy ősi fogadalmával, a Szent Rókus-tisztelettel foglalkoznak. A kötetben helyet kapott jó néhány jeles népi szokásunk, valamint a XIII. századi, a mi vidékünket érintő boszorkányperek tárgyalása, azok társadalmi hátterének vizsgálata.”

(cf)

(Magyar Szó, 1996. május 10.)

KÖNYVBEMUTATÓ

Beszédes Valéria:
ÖRÖKSÉG II.

Kis magyar baeska néprajz

Az es. szerkesztője:

BESZÉDES VALÉRIA

Az es. szerkesztője:

MIRNICS ZSUZSA

Az es. szerkesztője:

998. ny. 28. sz. csütörtökön

18 orákor

a Zeniar. Városi Könyvtárban

SZATHMÁRI ISTVÁN: ÜNNEPNAPOK

Az Életjel adta ki Szathmári István *Ünnepnapok* című kötetét is, amely három ciklusba osztva harmincegy novellát tartalmaz. A jellegzetes frói stílust érzékeltetve *A hold és a sziget*ből idézünk: „Utaznunk kell. Hajóra szállni. Mélni időt és tereket. Ilyen nincs, mondom. Nem lehet. Nekem kell a hold, ott, ott igen, a sziklák felett, akárhogyan is, akármilyen is. És persze nem csak nekem. A többieknek is. A hajó óriási. Ha végignézek a kisziklázott, szűk utcán, látom, hogy beúszik. Mint valami hófehér monstrum. Ülök a fedélzeten. Majd a korlátnak dőlök. Reggel van, majd este. A hajó áll. Csak remeg. És akkor látom. Szapphó holdfényben mossa a haját. Majd kifésüli, hosszasan. És amerre néz, minden sárga. Arany. És játszik a húrokon. Majd tovaszökken könnyedén. – Megy a hajó. És tudom, arra, messze, háborúk dúlnak. – Nézem a látványt. És nincs mit mondani.”

(cf)

(Magyar Szó, 1996. május 10.)

„AZ ÍRÓ ARRA KÉNYSZERÜL, HOGY BESZÉLJEN A MŰVÉSZRŐL...”

Gajdos Tibor: Szabadka képzőművészete

„...miért ne kísérelném meg Szabadka teljes képzőművészeti monográfiájának megírását?”; „Munkámat mint a szülővárosát megbecsülő, a képzőművészetet tisztelő és ezen a téren nem csekély tapasztalattal rendelkező frőember végzem. Hiszem, hogy törekvésem eredményei (...) jó szolgálatot tesznek a város művelődéstörténetének és egy szűkebb, de lényeges ágazata, a képzőművészeti élet iránt érdeklődő nemzedéknek.”

Ezek a sorok olvashatók a szerző tollából kötetének előszavában. Könyve ugyan valamikor a tél folyamán már megjelent, de bemutatójára csak a múlt héten került sor. Az író nagy kitartást és elmélyült kutatást követelő munkára vállalkozott, amikor azt tűzte ki célul, hogy Szabadka képzőművészeti életét a kezdetektől, azaz az őskori és a középkori nyomoktól kezdve feltárja. Miként az előszóban megemlíti, korábbi kutatásai segítségül szolgáltak a szálak felgöngyöltésében, egészen 1972–1973-ig. Ezekben az években olyan változások történtek Szabadka képzőművészeti életében, melyek korszakhatárnak számítanak, egy időszak végét jelentik. Szabadkán egyrészt a képzőművészeti tevékenység a hetvenes évek közepéig intézményesült, s a művészek munkájának tartalma és formája is állandósult, kissé talán meg is kövesedett. Másrészt azok a csoportok, amelyek a második világháború után jöttek létre, egymás után oszlottak fel, a számuk minimálisra csökkent. A nagy lendület pedig, mely ez idáig jellemezte őket, a 70-es évek elejére mind az intézmények, mind a csoportok munkájában alábbhagyott, részben pedig teljesen meg is szűnt. Az élet persze nem állt meg Szabadkán. A képzőművészek újabb nemzedékei tovább haladtak az elődjeik által kitaposott úton. Az ő történetük megírása azonban már egy új krónikásra vár.

Kötetünk a teljesség igényével próbál képet nyújtani e terjedelmes időszak képzőművészeti eseményeiről Szabadkán. A kötet tíz fejezete segít abban, hogy végigfussunk a történelem korszakain az őskortól kezdve a középkoron át – megismerve az egyházi építészet művészi alkotásait a XVII–XX. századig, a polgári művészet jegyeit, a Bach-korszak művészetét, a két világháború ideji művészetet – egészen a 70-es évek elejéig. Ugyanakkor nyomon követi az akkortájt létrejövő amatőr képzőművészeti csoportok működését is, mint például a Bosch + Bosch csoportét.

Jóllehet a könyv önmagáért beszél, érdembeli véleményt azonban csak elolvasása után lehet alkotni róla, miként ezt a szerző az előszóban hangsúlyozza is. „Hogy vállalkozásom mennyire sikerült, annak megítélését már az olvasóra és nem kis mértékben a kompetens kritikusokra bízom.”

SZALMA Viktória

(Szabad Hét Nap, 1996. május 30.)

DUDÁS KÁROLY: KIRÁLYTEMETÉS

Nemrég jelent meg a szabadkai Életjel gondozásában Dudás Károly *Királytemetés* című kötete, amely novellákat és kisprózákat tartalmaz. Az utóbbiak közül választottuk *A tisztás ideje* címűt. Ebből idézünk egy részletet, amely jól jellemzi az író mostani prózastílusát: „Jó uraim, vége a mellébeszélésnek: a saját útról, a jugoszláv beállítottságról, az egységes jugoszláv kulturális térségről, a testvériség-egységről, az együtt- és nem egymás mellett! élésről, a tiszta esztétikáról, a költészet fenséges elefántcsonttornyáról szóló papolásotoknak, befellegzett az önnön megnyugtatókatokra kifundált elméletecskéiknek. Vigasztalanul magatokra maradtatok, vigasztalanul magunkra maradtunk. A hetvenesztendősi kisebbségi lét ideje alatt talán egyszer sem voltunk ennyire egyedül. Illetve hát néhány-szor mégis: a minden másféleséget eltiporni igyekvő királyi Jugoszláviában (milyen gunyorosan hangzik: királyi Jugoszlávia!), s 1944 szomorú őszén minden bizonynal. Csak hát hosszú évtizedek teltek el azóta, s mi dórén azt hittük, közelebb kerülünk Európához. Örökbefogadónk, akárcsak az előbbi két alkalommal, most is alaposan kimutatták a foguk fehérjét.”

(cf)

(Magyar Szó, 1996. június 21.)

BIACSI DÁVID: ADVENTI ÚT

A fiatal szabadkai író első kötetét az Életjel adta ki a Bim-Bam és a Logos anyagi támogatásával 116 oldalon. Alcíme szerint prózai írásokat tartalmaz. Kedvcsinálóként az olvasáshoz az *Ősztündíjazásunk története* című szövegből idézünk: „Voltaképpen lényegtelen a cselekmény, aminek körülményeiről most beszélni szándékozunk. Hiszen hány tett kúszik el szemünk előtt nap mint nap és hány marad rejtve tudásunk elől, melyek jelentőségükben, fontosságukban megelőzik azt, amelyet ezúttal lényegtelennek vélünk bemutatni? Nemde kézzelfoghatóbbak viszont a tettek meghatározói; mindazok az intenciók és körülmények, melyek valóban körülvessznek bennünket, és nem múlnak el nyomtalanul, mint akármely cselekvés, melynek csupán pillanatnyi jelenlét adatott az elfogyó létben? Szintúgy van ez a hely: ahol történetünk kezdődik, Mária Terézia királynő városa, nemde állandóbb bármely vélt jelentőségű tettel, átmenete a szubsztanciának potenciálisból aktuálisba?”

(cf)

(Magyar Szó, 1996. június 21.)

ÚJABB OLVASÓI JELENTÉSEK

Fekete J. József: *Próbafüzet II. Szabadegyetem, Szabadka, 1995*

A jelentés és a tájékoztatás szándéka formálja Fekete J. József jugoszláviai magyar könyvekről szóló írásait, melyeknek többségét – az utóbbi másfél évtized folyamán – napilapunk Kifutó című mellékletében tette közzé. Kritikus tevékenysége egyedi jelensége irodalmunknak, hiszen rajta kívül csak nagyon kevesen kísérik figyelemmel ilyen kitartással, folyamatosan és efféle célzattal az itteni magyar költészetet és prózát.

Műbírálatainak első válogatását (próza-kritikáinak egy részét) 1993-ban *Próbafüzet* címen (JMMT, Újvidék) adta közre könyv alakban. E kötetéhez fűzött előszavában határozottan kijelöli saját műtészeti tevékenységének jellegét, céljait, irányvonalát. Ezek szerint: azok a „jelentések”, amelyek olvasói élményeinek és meglátásainak lenyomatát képezik, jellegükönél fogva „kidomborítják könyvkiadásunk csúcseit, és a szerzői melléfogásokra is rámutatnak”, ugyanakkor „ahhoz is hozzásegítenek, hogy az itt tárgyalt írók későbbi munkáiról könnyebben ítéljünk.”

Bírálatainak második gyűjteménye, a *Próbafüzet II.*, folytatása és kiterjesztője törekvéseinek. A két kötettel a szerző újabb kori irodalmunk teljességigényű kritikai tablóját helyezte a vajdasági magyar irodalmi termés iránt érdeklődők, illetve a benne tájékozódni kívánók elé, hiszen a nyolcvanas-kilencvenes évek valamennyi (valamilyen szempontból) jelentősnek ítélt költői és prózai alkotásáról (jelenségről) szóló olvasói jelentése megtalálható bennük. Fontos ez, hiszen valamely irodalom létjogosultságának, nagykorúságának, korszerűségének bizonyítéka és mérője kritikájában, kritikája színvonalában mutatkozik meg. Ugyanakkor a *Próbafüzet*-féle kiadványok kézikönyvek is: eligazítanak, tájékoztatnak, magyaráznak. Feleletet ad(hat)nak olvasói kérdésekre, megfelelőbbek a legújabb irodalom „érthetlenség”-éről szóló elterjedt (dilettáns) véleményeket. Más kérdés, hogy nálunk még nemigen alakult ki az olvasói tájékozódásnak ez a (folyamatos) igénye.

Változott Fekete J. József kritikagyűjteményének kiadója (a JMMT helyett az Életjel), így természetszerűleg külsőalakja, de szerkesztésmódja és tartalma is. Legfontosabb tartalmi jellegű újdonsága a kötetnek, hogy ezúttal magában foglalja az utóbbi egy évtized versterméséről, versesköteteiről szóló bírálatokat is. Ezek az írások képezik a kötet első tömbjét. 1987 és 1995 közötti az az időintervallum, amelyben a vizsgált kötetek megjelentek. Elsőkötetese (Szabó Palócz Attila, Székely Beáta) és az „összes versek”-en is túllévő költők (pl. Ács Károly) egyaránt szerepelnek benne. Amikor róluk, alkotásaikról mond véleményt, Fekete a művészi kifejezőerő mibenlétére, értékeire, újdonságaira, nem utolsósorban hatására összpontosít. A költői megnyilatkozások változatos színskálájában biztos kézzel fedezi fel a különlegesen egyedi vonásokat, az esztétikai érték teljességeit, csúcseit és a költői melléfogásokat. Kritikai élelátásának bizonyítékaként említhetjük értékítéleteinek gyakorlati beigazolódását, amelyre ez a könyv is szolgál példának. Így 1991-ben fródotott egyik bírálatában kifejti, hogy a pályakezdő költő által követett út, illetve alkalmazott megszólalásmód miért is nem járható, illetve eredményes, s érvekkel alátámasztott véleményének helytállóságát mi sem bizonyítja jobban, hogy az általa bírált költészet-kezdeménynek nem lett folytatása.

Első kritikagyűjteményének fejezeteit Fekete egy-egy írói életműről (pl. Németh István vagy Balázs Attila műveiről) vagy irodalmi jelenségről (pl. humorirodalom, a vajdasági magyar irodalom folyamatszerűsége) szóló írásából alkotta meg, tehát a tematikai rokonság volt a tömbösítés alapja. Második köteté csupán aszerint osztja két tömbbe írásait, hogy költői vagy prózai alkotásról szólnak-e. A szerzők és műveik betűrendben következnek egymás után. Ilyen egyszerű szerkesztésmódban is kialakultak azonban különleges figyelmet érdemlő részei kötetének. Most is, mint a *Próbafüzet* első darabjával kapcsolatban, fel kell hívni a figyelmet a Brasnó-prózáat elemző és értékelő írásaira, hiszen e területen Fekete rendkívül avatott kritikus. Ugyanakkor elkötelezett olvasója Herceg Jánosnak és Kontra Ferencnek. Ez utóbbi írónak nem kevesebb mint öt könyvről mond bírálatot. Ha ehhez hozzákapcsoljuk az előző kritikakötet Kontra-bírálatait, egy alakuló írói életmű teljes folyamatáról, minden fontos jelenségről és eredményéről képet kaphatunk Fekete J. József jóvoltából.

Biztonsággal fedezi fel a kezdő prózaírók tehetségének íróvá avató mozzanatait, azt, amely továbbfejlődésük lámpillére lehet. Minthogy írói életműveket kitartóan kísér figyelemmel, nagyszerű összefüggéseket vesz észre, kijelöli annak fordulóit, összegzi eredményeit (pl. a Majoros-prózával kapcsolatban).

Meghatározza Fekete bírálatainak milyenségét (terjedelemben és tartalomban) az, hogy egy napilap kulturális mellékletében láttak napvilágot. Kerülnie kell például a tudományos, elméleti kitérdőket és hivatkozásokat, helyette egyszerű, a nem tudós olvasó számára is világos értéktételeket kell alkotnia. Hogy hogyan lehet egy könyvet bemutatni, ugyanakkor kritikai értéktételeket mondani róla, miközben az olvasmányosságra is ügyelnie kell a műtésznek, annak nagyszerű példája Juhász Erzsébet *Esti följegyzések* című könyvéről szóló írása. Az irodalmi kérdésekben járatos és a tájékozódni kívánó olvasó számára is fontos észrevételeket tartalmaz, de mindenekelőtt a mű elolvasására (vagy másként olvasására) buzdít.

Nem értékalkotó tényező, de azt is el kell mondani Fekete J. József *Próbafüzet II.* című könyvéről, hogy szerény, de igényes kivitelezésű. Egyszerűen: szép könyv.

BENCE Erika

(Magyar Szó, 1996. július 6.)

ÖRÖKSÉG

Kifejező, találó Beszédes Valéria könyvének címe – *Örökség* –, hiszen azt gyűjti csokorba a bácskai magyarság szokásvilágából, amit nemzedékek örököltek egymástól századokon át. Nézőink valószínűleg emlékeznek rá, hogy tavaly a szokásos heti sajtószemléinkben gyakran kiemeltük a Szabad Hét Nap múltidéző rovatát, amelyben Beszédes Valéria olvasmányosan, tömören és népszerűsítő módon ismertette a régi paraszti és mezővárosi világ hagyományait. Ezeket az írásokat fogja egységbe a szabadkai *Életjel* havanadik könyve, amelynek alcíme – *Kis magyar bácskai néprajz* – a sokoldalúságra, az átfogó szándékra utal. A nyolc fejezet a paraszti gazdálkodással, a népi építészettel, a jeles napok szokásaival, a népviselettel, a népi vallásossággal, s a vidékünket érintő 18. századi boszorkányperekkel – tehát a bácskai magyarság anyagi és szellemi örökségével foglalkozik. Szándékáról írja a szerző: „Rá akartam mutatni arra, hogy a hagyományos kultúra milyen fontos szerepet játszik az identitás megőrzésében.” A hetilapban megjelent írásokat autentikus rajzok, fényképek egészítették ki, a könyvet viszont Dvorácskó László naiv festő üveggépei díszítik.

KARTAG Nándor

(Elhangzott az Újvidéki Televízió magyar nyelvű *Esti Híradójában*, 1996. július 30-án)

DUDÁS KÁROLY: KIRÁLYTEMETÉS

Novellákat, kisprózát tartalmaz Dudás Károly *Királytemetés* című új könyve, amely a szabadkai *Életjel* kiadásában jelent meg. A szerzőnek ez a hatodik kötete, amely egyrészt válogatás a korábbi kötetekből, másrészt a folyóiratokban, hetilapokban megjelent írások gyűjteménye is. Dokumentumértékű is egyben, hiszen a legutóbbi vészterhes időszak megélt valóságáról tanúskodik, betekintést nyújtva az írói műhelymunkába, s feltárva a novellák forrásvidékét. Dudás Károly írásaiából, Bányai János szerint „az emberi élet, a társadalmi élethelyzetek csomópontjai tűnnek elő”. S idézhetjük Herceg Jánost is, aki Dudás prózájáról ezt írta: „...ott érzem magam a bácskai tanyavilágban, időtlenségben és a mában, a magyar finitizmus szépséges élőképei között. Cirkusz, kocsmá és temető elmosódott határmezsgyéjén, valami olyan duhaj reménytelenségben, hogy belefájdult a szívem.”

A tóthfalui Logos Grafikai Műhelyben készült könyv fedélterve és illusztrációi Szalma Lászlót dicsérik.

Végül egy megjegyzés: korábbi könyvismertetőink nyomán érdeklődő nézőink a szabadkai Életjel-könyveket Újvidéken, sajnos, nem tudják beszerezni...

KARTAG Nándor

(Elhangozott az Újvidéki Televízió, magyar nyelvű esti Híradójában, 1996. augusztus 13-án)

SZATHMÁRI ISTVÁN. ÜNNEPNAPOK.

Életjel Könyvkiadó, Szabadka

Szathmári Istvánt a történelmi események frői számvetésre készítették. A váratlanul kitört háború és a tömeges népvándorlás a visszatekintést, az önvizsgálatot és az új környezetbe való beilleszkedés kérdéseit tette időszerűvé. Írónk világképének az otthontalanság a főmotívuma. A hajdani szocializmus örömei már csak csalóka fényként szűrődhetnek be ebbe a sötétségbe. Akár közvetlenül szól önmagáról a novelláiban, akár fiktív vagy valóságos szereplőben személyesíti is meg az élményeit, valójában a kallódás elégiáit variálja. Változó helyszínek, felületes kapcsolatok, italozások, ösztöneikre hagyatkozó nők és férfiak, távlatlanul.

Szathmári Szabadka-élménye meglehetősen pesszimista. A szélesebb és mélyebb társadalmi-nemzeti vonatkozások nem lényegesek benne. Írónk látásmódja jellegzetesen impresszionista. Megfigyeléseiben, leírásaiban és fikcióiban helyzetrajzokat ad, s gondolatöredékeit is ezekhez kapcsolja. Ez a stílusában is tükröződik, hiszen az egyszerű bővített mondatokat kedveli, s ha olykor összetettek is előfordulnak nála, a mellérendelések gyakoribbak.

Noha a háború és következményei olykor felbukkannak Szathmári új prózájában, nem a sarkaiból kiköszönt világra való ráeszmélés alkotja szövegeit. A szocializmus végkövetkezménye csak elmélyítette a már korábban is létezett, jóllehet a maga teljességében elhallgatott rossz tapasztalatot. A kötet piros betűs címe – *Ünnepnapok* – önmagában is erre utal. Ahogyan az egykori gyakori ünneplések mögött is a semmi feketét, hasonló-

**MILKÓ IZIDOR
ÉS
KÖNYVTÁRA**

LEVÉLTÁRI DOKUMENTUMOK

DR. STURC BELA

**A SZABADKA-HORGOSI-HOMOKPUSZTA
TERMÉSZETES FLÓRAKÉPE
ÉS MEGŐRZÉSÉNEK KÉRDÉSEI**

képpen a budapesti honfoglalás erőfeszítései sem hoznak megnyugvást a magányban, a nagyvárosi szoba vagy utca sivár háttére előtt.

Szathmári István új könyve három részre tagolódik. Az első – a *Karolina* c. ciklus szövegei – egy, az itthoni családi körből Pestre szakadt lány lelki nyomorúságát boncolgatja, amint egy, a szabadnak vélt Jugoszláviába igyekvő, s őt ebben eszközként felhasználó pesti énekes hatása alá kerül. A középső rész, a *Majdnem riport* kevesebbet merít a képzeletből. Ha a *Karolina* azt a tételt demonstrálta meggyőzően, hogy a kommunista Pestről „jugó”-ba tartó, és az innen oda menekülő egyaránt csalódik, addig a kötetnek e sok egységből álló középső része szinte dokumentumszerűen tárja fel a régebbi és az újabb szabadkai tapasztalatokat, valamint a Budapestre menekülő lélek vergődéseit. A harmadik ciklus – *A hold, a sziget és a többiek* – ismét a novella műfajának ostromába kezd. Vagy sorokat teremtve (azok nyomába szegődve), vagy pedig a magány lírai perceit tárgyiasítva.

Szathmári István sors- és lélektörténetei a durvaság és érzékenység kiszolgáltatottságáról szólnak – többé-kevésbé színvonalasan. Nagyobb fokú egyetemesség-értékhez akkor fognak eljutni, ha olykor szenvelgő szereplői átörök a stereotip magány burkát, aminek következtében a stílus hálója is mélyebbre merülhet a kis- és a nagyvilág közösségekre jellemző igazságaiért, az ember mélységeinek teljesebb esztétikai kiaknázásáért.

VAJDA Gábor

(*Szabad Hét Nap*, 1996. augusztus 8.)

ÉLETJEL ÉVKÖNYV 6.

Az Életjel évkönyveinek 6. száma a napokban az Illyés Közalapítvány anyagi támogatásával jelenhetett meg. A kötet a szabadkai Szabadegyetem kiadása, Dér Zoltán a szerkesztője. Borítólap, kötéstervezés és rajzok: Szilágyi Gábor. Grafikai előkészítés: Tikvicki Iván. Számítógépes megmunkálás: Árpádfy Zoltán és Farkas Attila. Megjelent 300 példányban. (Készült a tóthfalui Logos Grafikai Műhelyben 1995-ben.) A kötet tartalmazza az elmúlt esztendőket (1988–1994) teljes repertóriumát (fényképekkel, plakátokkal kiegészítve). Tudjuk, tapasztaltuk, hogy a mozgalom maradandó értékét éppen az Életjel-könyvtár képezi, s természetesen most ez a frissen megjelent kötet is. A szó tehát elszállt, de a könyv megmarad. Legfőbb érdeme az Életjelnek, hogy immár több évtizede folyamatosan, napról napra, rendezvényről rendezvényre jelen van a város – és nemcsak a város – művészeti életében. Örömmel nyugtázzhatjuk, hogy az előadásoknak, előadásorozatoknak mindig volt közönsége, hálás auditoriuma. Nehéz lenne most felsorolni részletesen azokat a tevékenységeket, művészi megnyilatkozásokat, amelyek segítségével a város és a tartomány fiataljai, öregjei bepillantást nyerhettek egy-egy műalkotás szépségeibe. Százak és százak tanulták meg a műhelyben a helyes, szabatos magyar beszédet. A hallgatóságnak nemegyszer megadatott az alkalom arra is, hogy a legkiválóbb tollú magyarországi szerzőkkel, frókkal találkozzon. Sokéves tudatos és magas esztétikai igényen alapuló értéktermelő munkának lehettünk szem- és fültanúi.

Az új kötet – sajtó alá Dér Zoltán és Horváth Emma rendezte – 535 oldalas. Portrékat, vallomásokat közöl Urbán Jánosról, Dér Zoltánról, Horváth Emmáról, Krekity Olgáról, Némedi Inréről és másokról. Tolnai Ottó, Fehér Ferenc, Horváth Mátyás, Bori Imre, Bősnyák István, Vajda Gábor, Kontra Ferenc, Horváth Emma, Dér Zoltán írásait is tartalmazza a könyv. „Az 1958-ban létesült Életjel, s az 1961 decemberében indult Symposium csaknem egy évtizeden át úgy alakította a maga sajátos irodalomszemléjét, irodalmi és esztétikai értékrendjét, hogy eközben Szabadka város legjelentősebb szellemi orgánumának, s akkori irodalmunk legvehemensbb frói, kritikusai és képzőművészeti csoportulásának szinte semminemű kapcsolata nem volt”.

Az Életjel rendezvényeinek, munkásságának visszhangjáról is olvashatunk a kötetben. Olyan szövegeket is megjelentet a szerkesztő, amelyek az Életjel pódiumán hangzottak el (Dér Zoltán, Molcer Mátyás, Helényi Klára, Baranyi Anna, Juhász Géza, Bordás

Győző, Szeli István, Bányai János, Virág Mihály, Bosnyák István, Juhász Ferenc, Somlyó György, Nagy Gáspár, Csoóri Sándor, Hózsá Éva). Leltárba veszik az Életjel estjeit, az Életjel Miniatűröket, az Életjel Könyveket, az elismeréseket, díjakat és végül halottainkról is megemlékeznek, mindazokról, akik az elmúlt évek során az élőújság munkatársai, vendégei voltak.

Az Életjel dicsőrete a könyv, sorrendben a 6. (Az első kettő nem jegyzi a megjelenés évét, a harmadik 1978-ban, a negyedik 1983-ban, az ötödik 1988-ban került a polcra.) Szép, gazdag, színes kulturális mozgalmunkról ad számot a 6. kötet, vagy ahogyan Bori Imre megállapítja, „a művelődéstörténeti enciklopédia, amelynek határa nem Szabadka irodalmi, művészeti határa is egyúttal. Dér Zoltánnak nagy érdeme, hogy ezt meg tudta valósítani. A helyiből kilátva az egyetemest célozza meg.”

B. Z.

(Magyar Szó, 1996. augusztus 15.)

ÖRÖKSÉGÜNK

Három tudományos szakkönyv

Örvendetes jelenség könyvkiadásunkban, hogy egyre több a vajdasági magyarság népi szellemi és tárgyi hagyományait begyűjtő és közreadó néprajzi, művelődéstörténeti, tudománynépszerűsítő kiadvány, dokumentumtár kerül az olvasók, érdeklődők kezébe. Annak ellenére, hogy vásárlóerőnk igen korlátozott, ezek a kiadványok, legalábbis egy részük, mégis olvasóra, gazdára találhatnak.

Most a közelmúltban megjelent három könyvről szeretnék néhány szót szólni. Kettőnek már a címe is elárulja, hogy „örökségünk” nyomában indultak el a szerzők. Útjukon segítettek őket a gyermekkori emlékek, a terepi gyűjtés, a tudományos kutatás, a szakirodalom, az irattárban végzett vizsgálódás. Az eredmény könyvvé vált. De nemcsak a szakemberekre bízák műveik megítélését a szerzők, hanem szépen, könnyedén, olvasmányosan tálalva mindnyájunk közkincsévé teszik.

Íme a három bemutatandó könyv:

1) Beszédes Valéria *Örökség – Kis magyar bácskai néprajz* az Életjel kiadásában 1995-ben jelent meg. A szerző nyolc fejezetbe szorítva, tömören összefoglalva, olvasmányosan ad ízelítőt Bácska népéletének hagyományairól. Ezek a szövegek már megjelentek ugyan a Szabad Hét Nap hasonló című rovatában, most azonban átdolgozott változatban kerültek be a könyvbe.

Az frások a vajdasági, bácskai, szabadkai népi kultúrának még most, a jelenben [is] megtalálható, felfedezhető emlékeivel foglalkoznak. Most, hogy újraolvastam őket, elcsodálkoztam, hogy milyen sok apró finomságra, jelenségre figyeltek fel a szerző, kitekintve a környező más nyelvű szomszédok hagyományaira is. En kívülben is igen jó szemű, a teljes élet, a szellemi és tárgyi világ sok-sok finom rezdülésére, jelére, mozzanatára felfigyelő, minden iránt érdeklődő kutatónak tartom Beszédes Valériát.

A köntös szövegének igaz voltát magam is elismerem, mikor így fogalmaz: „A régi paraszti és mezővárosi világ hagyományának egykori formáját és változásainak variációs folyamatát figyeli Beszédes Valéria új könyve... rólunk szól, bácskai magyarokról, volt, meglévő s majdani(?) szokásvilágunk fontos részleteiről”. Nem sorolom fel az egyes fejezeteket, címüket, tartalmukat, inkább azt ajánlom, hogy mindenki maga fedezze fel a felfedeznivalókat, s olvassa élvezettel saját gyarapodására. (...)

PENAVIN Olga

(Magyar Szó, 1996. augusztus 17.)

EGY ÉLET MOZAIKLAPJAI

Megjelent Pataki László: *Elmúlt bizony a régi szép idő... Vázlatok egy életrajhoz* című könyve, a szabadkai Szabadegyetem kiadásában, az Életjel könyvek 64. számaként, Dér Zoltán szerkesztésében.

* Vártam már a könyv megjelenését, mert alkalmam volt a kéziratot olvasni és meggyőződni egyrészt annak szellemes stílusáról, másrészt pedig sajtóságos megvilágításban látni a háború utáni szabadkai színházi és művelődési életet. Jó és fontos könyv tehát Pataki László mozaiklapokból álló könyve.

A könyv rendhagyó önéletírás, amelyben megtaláljuk Pataki ars poeticáját is, amelyet 1946-ban versben fogalmazott meg az akkor 30 éves művész. Én is eltekintek a hagyományos könyvismertetéstől és ahelyett, hogy most átmesélném a könyvben megírtakat, a *Mérlegre lépünk* című hitvallásáról szóló verset ismertetem részletesebben.

A vers ellentétekre épül. Mégpedig az ember (a nem művész ember) és a művész lelkivilágának, magatartásának, életének, elkötelezettségének ellentétére. Hisz mindjárt az első sorokban ez áll:

*Emberek vagyunk mi is,
életünk nekünk is a mulandó mindennapok,
de szemünk démoni fénnel tüzel,
ha odakint felzúg a taps.*

Vagyis a színész sem halhatatlan, de jelen van az isteni erő, a másfajta szenvedély a szemében, a megkülönböztető jegy. Majd ezt részletezi a továbbiakban, megállapítván, hogy ők is szürke emberek, és ismét a másságot meghatározó sor, így szól: Kiknek tán csak a lelke szól! Tehát külsőre nincs különbség művész és nem művész között, de belül már egy identifikálatlan lélekkel különbözik a művész embertársaitól.

Majd tovább megy gondolataiban és beszél arról a sokarcúságról, amelyet a szerepek hoznak:

*ismét éltünk és újra haltunk
más alakban, más lélekben*

– írja, és bármilyen csodálatos is ez a sokszínűség, mégis vége lesz, consummatum est, ahogy Pataki fogalmaz Jézus utolsó keresztfán elhangzott szavait idézve, amelyből arra is következtethetünk, hogy ezek a nagy és csodálatos varázslatos pillanatok a művészeknek mindig egy-egy keresztre feszítést jelentenek. Végtelenül összetett életérzés sugárzik ebből a képből, amely szintén a nagy ellentétre épült. És miután legördül a függöny, ismét hétköznapi szürke emberekként vonulnak a csillagos ég alatt a művészek azzal a nagy kérdéssel, hogy vajon alkotott-e a hang. Vajon mondott-e valamit – valakiknek. Így fogalmaz:

*Hangod elröppent! Alkotott-e?
Vagy fázósan zörgött, mint elszáradt faág?*

Vajon fákyaként világtított-e a közlendő, vajon igazi vezérlő, útmutató volt-e a köztől szó, vagy csak egy szikrácska?

Majd a rezümé következik:

*Mérlegre lépünk, meztelen állunk
az éjben a kérdő holnap előtt,
ezer ritmusú dal csap füllünkbe,
és kábultan érezzük az áramló erőt.*

*A munkát, a dalt a lélek szomját,
melyet mi vagyunk hivatva oltani,
termő magnak érezzük lelkünket,
vetni akarunk! Dúsan aratni!*

Mintha csak Ady *Új vizeken járok* című versének néhány sora lüktetne együtt ezekkel a sorokkal:

*Szállani, szállani, szállani egyre
Új, új Vizekre, nagy szízi Vizekre
Röpülj, hajóm, rajtad a Holnap hőse.*

Visszatérve Patakihoz, a valamikori Holnap hőiséhez, a záró versszak is ellentétre épül, hisz a kétségek ellenére, ami minden pillanatban benne van a színművész minden napjaiban és amelyek olykor bénító pesszimizmust is eredményezhetnek – mindezek ellenére a munkavágy, a mindent akarás és a mindent másként akarás elszántságával zárja Pataki hitvallását, mi pedig láttuk, hogy ez az életfilozófia valóban megalapozott volt, hisz így cselekedett 46-tól napjainkig.

Érdemes elolvasni Pataki hitvallását, érdemes elolvasni életrajzvázlátát!

FRANYÓ Zsuzsanna

(Újvidéki Rádió, 1996. augusztus 27.)

„SZIRMAI-SZERŰ LETT A VILÁG”

Szahtmári István: Ünnepnapok. Szabadegyetem, Szabadka, 1995.

Rakoncátlan, megzabolázhatatlan könyv Szahtmári István kötete, olyan, mint Tolnai Ottó 1987-es novellagyűjteménye, a *Prózák könyve*, legalábbis az viselkedett először ilyen „neveletlenül” az íróasztalomon. Egyszerűen nem lehet becsukni őket. Nem vállalják a könyvek sorsának azt a velejáróját, hogy illedelmesen sorakoznak a polcon vagy társaik halmának tetején, hogy az egyébként gyorsan halványuló érdeklődésnek ne is kerüljenek útjába. Nem, ezek a könyvek nem hagyják magukat, az első óvatlan pillanatban szétvetik borítójukat, pillangószárnyak módjára integetnek velük, belsejüket napfényre vetett kagylóként tárulkozva kínálják. Hogy félreértés ne essék, nem azért, mert – mint a bestsellerek esetében – érdekesítő cselekménybonyolításuk további, folyamatos olvasásra kényszerítene, hanem mert valami banális nyomdatechnológiai mulasztás folytán a borító első és hátsó behajtója rugóként kitarja a könyv belsejét.

A két könyv közötti párhuzam véletlenszerűen, fizikai magatartásuk kapcsán vetődött fel, de mégis több annál: ha más nem, akkor legalább az összeköti őket, hogy mindkét szerzőt „a modern próza eszköztára”-nak felhasználójaként jegyzi a kritika. Tegyük hozzá: egyikőjük sem az említett eszköztárból teremtette meg a stílusát, hanem ellenkezőleg: a stílusuk hozta létre a hozzá szükséges kifejezési eszközöket.

Persze el lehetne töprengeni azon, hogy mit is ért a kritika a modern próza eszköztárain, de ez nem a könyvismertető dolga. Az már annál inkább, hogy számot adjon az adott alkotáson belül fellelt ilyen eszközökről. Ha vannak.

Mi korszerű Szahtmári István könyvében, a három, egymással is kapcsolatban álló novellafüzérben? Az ábrázolt életérzés? Minden bizonnyal, hiszen a csömörnek, az érzelmi lepusztulásnak, a belső ürességnek, a kiábrándultságnak, az otthontalanságnak, a világból való kivetettségnek az állapotát fogalmazzák meg az elbeszélések, novellák: mindazt, aminck a ma élő ember teljességében ki van szolgáltatva. Szahtmári korábbi hősei – így önmaga is – folyton úton szerettek lenni, a bizonyosságból (ahol ténylegesen rossz) a bizonytalanság felé haladni (ahol valószínűleg jó). Persze nem új ez az életérzés és magatartás: már a Lao-ce korából származó japán közmondás is úgy tartja, hogy jobb remé-

JUHÁSZ GÉZA

PÁRHUZAMOK
ÉS
KAPCSOLATOK
SZÍNHÁZTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK

Litvet

BESZÉDES VALÉRIA

ÖRÖKSÉG

II.

KIS MAGYAR BACSKAI NÉPRAJZ

Litvet

nyek között utazni, mint megérkezni. A Szahmári-hősök pedig megérkeztek. S most megint nem jó nekik. Vagyis rossz. Kivetettek lettek. Elhagytak. Köröztük pedig Szirmai-szerű a világ. Kafkás. Fogvacogtató. Abszurd és kegyetlen. Valós. Az ábrázolt életérzés tehát mai, korszerű. A fő attribútuma azonban nem a modernség, hanem a realitás.

Ha már a modernségről kívántunk szót ejteni ebben a jegyzetben, akkor azt a kifejezési eszköztár kapcsán folytathatjuk. Mondjuk a novellák önéletrajzi elemekre való építésével. Szahmári István szövegei ugyanis személyes indíttatásúak, felidézett emlékek cserepeiből összeálló mozaikok, amelyek elemeit nemcsak a novellafüzéreken belül, hanem azok között, sőt, a szerző korábbi könyveivel összevetve is felfedezhetjük. Az önéletrajzi elemek képezik a szövegek sarkalatos pontjait, „a szöveg meg valahol belül írja magát”. Ebből ered Szahmári frászművészetének következő jellemzője: a téma helyett az asszociáció vezet, előre, hátra, furcsa vargabetűket írva le úgy az időben, mint a mondaton belül. A szerző szívesen cserélgeti az elbeszélői nézőpontokat, váltogatja a narrátor és a hős látókörét, ezzel egyetemben „beszéd”-ét is, sőt, mindezt a mondaton belül teszi, tetézzve azzal, hogy a narrátor még azonosul is egyik-másik szereplővel, ami hangsúlyozottan éles síkváltásokkal jár. Hőseit kezdetben a lány, a nő, a férfi... megnevezéssel szerepelteti, majd ahogy gyűrűzik a szöveg az intimitások felé, némelyek nevet is kapnak; megjelenítésükhöz pedig külső és belső ábrázolásuk szapora váltásai mellett a mondatokon belüli időbeli ugrásokat is felhasználja a szerző.

Sajátosan viszonyul az erotikához ebben a könyvében; nem teremt erotikus atmoszférát, hanem a szexualitásról ír, mondhatni, kendőzetlenül, de mégis egyfajta lágyító szűrőn keresztül, amely a Szahmári-hősöket egyébként is összemossa jelenükkel és múltjukkal, környezetükkel és a szerzővel, aki a poézis eszköztárát is bevonta szép írói stílusába. Metaforák, szinesztéziás szókapcsolatok köré szőtt mondatairól néha alig állapítható meg, hogy hova sorolhatnánk, a líra körébe, a pszichológiai felfedezések közé, vagy a fokozott érzékenységgel megáldott/megvert szerző mindennapi eszköztárába.

Természetesen ez utóbbiba. Abba az eszköztárba, amely Szahmári Istvánnak lehetővé tette, hogy érzékletes, művészi megfogalmazását adja világunknak, saját életérzésének.

FEKETE J. József

(Magyar Szó, 1996. szeptember 7.)

EGY TEVÉKENYSÉG VISSZHANGJA

Életjel évkönyv 6. Szabadegyetem, Szabadka 1995.

Verba volant, scripta manent. A szó elszáll, az frás megmarad. Nem én vagyok az első, akinek ez a latin szólás jut eszébe, amikor az Életjel beszámoló kötetének jelentőségét akarja hangsúlyozni. A mostaninak bevezetőjében Horváth Mátvás is már idézi Horváth Emmától. Ezek az 1968 óta szívós következetességgel megjelenő kötetek Szabadka csaknem négy évtizedének művelődéstörténeti forrásművei. Az 1. kötet a kezdettől, 1958-tól; a 2. kötet 1967-től; a 3. kötet 1972-től; a 4. kötet 1978-tól; az 5. kötet 1983-tól; a mostani pedig 1988-tól 1994-ig tartalmazza azt a gazdag anyagot, amelyet az Életjel fölhalmozott. Kezdetben csak mint irodalmi élőújság, 1968-tól mint két értékes könyvsorozat, az Életjel Miniatűr és az Életjel Könyvek kiadója is.

Dér Zoltán utószava most is pontosan elszámol a vállalkozás tevékenységéről: 1958. október 28-a, az élőújság első estje (1. évf. 1. sz.) óta 1994 végéig 952 egész estét betöltő előadást rendeztek. Az Életjelből kinőtt testvérmozgalom, a Csáth Géza Művészetbaráti Kör megalakulása, 1968 óta 632 műsört adott. A másik oldalhajtás, a Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpad közönsége 302 műsört láthatott. A nézők száma elérte a kétszázezret, a szereplőké megközelítette a 6500-at. Az Életjel Miniatűr sorozatban 49, az Életjel Könyvek közt 57 kisebb-nagyobb kötet látott napvilágot. Óriási teljesítmény!

Dér Zoltán kezdeményezését 1958 őszén a munkásmozgalmi múltja révén politikai szempontból kedvezőbb helyzetben levő Urbán János karolta föl. Burkus Valériával és Galamb Jánossal ők voltak az alapítók. Később kitűnő munkatársakat találtak Horváth Emmában és Krekity Olgában. A mostani évkönyven többen méltatják őket, s ők maguk is vallanak eszméikről, munkásságukról. Kívülük is sokan szívügyüknek tekintették a vállalkozást, így vált lehetségessé, hogy nem halt hamvába, mint megannyi hasonló kezdeményezés, hanem máig is eleven része Szabadka szellemi életének, sőt Vajdaságának is. Tovább megyek: mindenütt, ahol magyarul írnak, olvasnak, beszélnek, számon tartják az Életjel mindhárom megnyilatkozási formáját, az élőszót és a két kiadványsorozatot is.

A mostani kötet a megszokott szerkezetben nyújtja mind az élőújság, mind a kiadványok visszhangjául megjelent frásokot: beszámolókat, interjúkat, könyvismertetések. Szabadkai, újvidéki, szegedi, budapesti lapokból egyaránt. Időrendben, amely első pillanatra célszerűnek látszik, ezúttal mégis hasznosabb lett volna az időrendet alárendelni a tárgynak, azaz egy eseményről, egy könyvről egy tömbben közölni a visszhangot (ezen belül persze időrendben). Most pl. Katona Imrének Ortutay Gyuláról írt könyvecskéjéről vagy a Kosztolányi család levelezéséről szétszórva olvasunk; közéjük kerül – a merveven alkalmazott időrend miatt – *A reptűlő Vuicsidol* modellje körül kibontakozott vita, Csáth Géza szerb nyelvű novelláskötetének, Rónay István és Urbán Farkas Gábor verseinek, Léway Endre karcolatainak kritikai visszhangja. Élvezhetőbb volna mindez, ha egy-egy könyvről külön csokrot olvashatnánk. S itt kell mindjárt szóvá tennem a cikkek fróinak föloldatlan betűjeleit is. Ez az évkönyv részben a kortársaknak, részben az utókornak szól. Már a mai olvasónak – nem csak a magyarországinak, hanem a szabadkai ifjabb nemzedéknek is – gondot okoz, hogy ki lehet i-P., tt vagy F. Zs. a Magyar Szó hasábjain, B. O. a Jó Pajtásban, P. A. a Képes Ifjúságban s így tovább. Az utókor számára pedig ez végképpen titok marad. Némelyik szerzót a szomszédos cikkek alapján kis körültekintéssel az olvasó is kitalálhatja: B. Z. Barácius Zoltán, (d) a szerkesztő Dévavári (Dér) Zoltánt, k. o. Krekity Olgát, m. k. Mihályi Katalin, M. M. Milovan Mikovićot rejti. Egyszerű lett volna ezeket a betűjeleket a bibliográfiában bevált módon szögletes zárójelben mindig megadni.

Tömjentelen név szerepel az Életjel évkönyveinek eddigi hat kötetében. Ezek visszakeresése névmutató híján megoldhatatlan. Talán érdemes lesz a következőben összesített mutatót adni, vagy legalább részletesebb, egy-egy frást szerzője és címe szerint is föl soroló tartalomjegyzéket. Mindez az évkönyv gyakorlati használhatóságát növelné. Különösen

fontos volna a szerkesztő dicséretes kezdeményezéséből minden kötetben található lexikon: az elhunyt írók, művészek, tudósok nekrológiainak sorozata. Ez önmagában is pótolhatatlan forrásanyagot képvisel: itt 19, a hat évkönyvben összesen 87 (!) lexikális tömörségű életrajz található. Ha az összesített névmutató még a számítógépes technika segítségével sem lenne megvalósítható, a nekrológok betűrendi jegyzéke mindenképpen megérdemelne közlését. (Akár az Üzenetben is.)

Az élőjáság roppant gazdag és változatos műsoráról képtelenség rövid áttekintést adni. Most is megemlékezett az irodalmi örökségről. A világirodalomból Guy de Maupassant-ról és Arthur Rimbaud-ról; a magyar klasszikusok közül Arany Jánosról, Áprily Jánosról, Babits Mihályról, Csáth Gézáról, Füst Milánról, Illyés Gyuláról, Kosztolányi Dezsőről, Radnóti Miklósról, Vörösmarty Mihályról, Weöres Sándorról. A közelmúltban elhunyt kiváló költők közül Nemes Nagy Ágnesről, Pilinszky Jánosról, Váci Mihályról. A történelmet Mátyás király alakjával idézték, a tudományt a város szülőitének, Ortutay Gyulának életművével. A kortárs magyar költészetet Csoóri Sándor, Juhász Ferenc, Kányádi Sándor, Mezey Katalin, Nagy Gáspár, Oláh János, Somlyó György, Tornai József, Zalán Tibor képviselte – jelenlétével is. Csoóri Sándort Czine Mihály mutatta be a szabadkaiaknak. A vajdasági kulturális örökségből Bodrogvári Ferenc, Kenyeres Kovács Márta, Kolozsi Tibor, Lévy Endre, Majtényi Mihály, Sáfrány Imre és Szenteleky Kornél alakját idézték.

A kortárs vajdasági irodalom, művészet és tudomány jeleseit születésnapjukon, ki-tüntetéseik, új könyvek megjelenése alkalmából köszöntötték, szerzői estjükön népszerűsítették: Ács Károlyt, Ágoston Mihályt, Bori Imrét, Bordás Győzöt, Böndör Pált, Brasnyó Istvánt, Brindza Károlyt, Gerold Lászlót, Gulyás Józsefet, Herceg Jánost, Horváth Emmát, Kalapis Zoltánt, Koncz Istvánt, Kontra Ferencet, Németh Istvánt, Szathmári Istvánt, Szelei Istvánt, Tolnai Ottót, Urbán Jánost.

Előadóművészek (Budai Iona, Csernus Ildikó, Havas Judit, Heck Paula, Fábri Géza, Góli Kornélia, Kákonyi Tibor, Kalmár Zsuzsanna, Kornelija Kovačev, Kovács Evelin, Krekity Olga, Lőrinc Zsuzsanna, Nagy Kanász Andrea, Sziráczy Katalin, Szokol Ágnes, Urbán Mária, Kristina Valhović) előadóesteken mutatták be műsorukat. Legkedvesebb verseim címmel egy estét szenteltek néhány versmondó (Farkas Csongor, Korhecz Ágnes, Korhecz Imola, Lőrinc Zsuzsanna, Péter Angéla, Péter Izabella, Szabó Ágnes, Szép Melinda) bemutatkozásának és vallomásának. Több önálló esten is szerepelt a vers- és mese-mondó utánpótlás: a Csáth Kör legifjabb előadójának műsorával. A szervezők, rendezők válogatást adtak a gyermekirodalomból; költők szavával is szóltak a természetvédelem kérdéseiről; a vidék veszélyeztetett növényeiről; a városi múzeum múltjáról, jelenéről, jövőjéről; zenés műsort mutattak be népdalokból és műdalokból Lányi Ernő emlékezetére; megemlékeztek a finn népdalok gyűjteményének, a *Kanteletarnak* jubileumáról; a debreceni Nagy János mondta el nézeteit, tapasztalatait a versmondás művészetéről; Jadwiga Skórnik a lengyel nemzeti drámáról tartott előadást; egy estén bemutatták a spanyol költészetet; fölidézték az egykori szabadkai színészképző stúdiót; bemutatták Dudás Ödön posztumusz kiadott szabadkai várostörténetét; magyar költők verseit Párizsról; francia költők verseit eredetiben, magyarul és szerbül; önálló estet szenteltek a humor-nak, a tréfának. A legtöbb műsor után ezt olvassuk: Rendező: Horváth Emma.

A néphagyomány is megszólalt az élőjáság színpadán. Beszédes Valéria összeállításában húsvéti és karácsonyi népszokások (tojásfestés, regölés, betlehemezés, aprószentek napi virgácsolás); archaikus népi imádságok és Mária-dalok elevenedtek meg.

A gazdag összeállításnak a múlt rögzítésén kívül gyakorlati hozadéka is lehet: a mű-sorszáмок másutt, máskor is megismételhetők.

Az elhangzottakból néhány előadás teljes egészében is olvasható az évkönyvben. Így Dévavári Zoltán bevezetője Heck Paula dalestje előtt (*A primadonna és kísérelője*); Mol-
cer Mátyásnak Weil Erzsébetet, Helényi Klárának Bori Imrét, Baranyi Annának Glid Nándort, Juhász Gézának és Bordás Győzőnek Németh Istvánt, Bányai Jánosnak Szelei

Istvánt, Virág Mihálynak Gerold Lászlót köszöntő szövege; Szabadka egykori diákjának és tanárának, Szeli Istvánnak köszönete az öt hetvenedik születésnapján ünneplő városnak, a hallgatóságnak, olvasóinak, hajdani diaktársainak és tanítványainak, barátainak, kollégáinak; Bosnyák István bevezetője az Arany János-est előtt; Hózsa Éváé a Radnóti-est előtt; Krekity Olga beszélgetése Juhász Ferencsel és Nagy Gáspárral; Vajda Gáboré Somlyó Györggyel; Czine Mihályé Csoóri Sándorral. Zömük irodalomtörténeti értékű.

Ahogy jórészt az élőújság estjeinek és a kiadványoknak visszhangja is. Az Életjel évkönyv 6. kötete nemcsak a vajdasági, hanem az egyetemes magyar irodalom történetének is fontos okmánytára. szerkesztői (Dévavári Zoltán, Horváth Emma) és a támogató Illyés Közalapítvány kurátorai minden dicséretet megérdemelnek, hogy a közismert nehézségek ellenére megajándékoztak vele mindnyájunkat.

PÉTER LÁSZLÓ (Szeged)

(Üzenet, 1996. október)

MÁSOK NEVÉBEN IS

Dudás Károly: Királytemetés

Életjel Könyvek 62. Szabadka, 1996.

Dudás Károly a jugoszláviai magyar irodalom egyik legtehetségesebb prózaírójaként mutatkozott be a nyolcvanas években. Riporteri tevékenységével, novelláival és ifjúsági regényével díjakat nyert, *Ketrecbál* című botrányos regényével viszont megosztotta az irodalmi közvéleményt.

Nemzeti kisebbségünk mélyülő világának lelepleződése Dudás írói fejlődését is elakasztotta, így aztán a *Királytemetés* című könyv az író novellái közül jobbra csak azokat tartalmazza, amelyeket a *Jártatás* című kitűnő kötetéből már ismerünk. A többi szövege közvetlenebbül vallomások jellegű s a szerző riporteri vagy művelődéspolitikusi tevékenységének az eredménye. Többségük az utóbbi években született, sajátos értékfelfogást, valamint egy profetikus elhivatottságú ember és nemzeti kisebbsége egzisztenciális veszélyeztetettségét tükrözve.

Dudás Károly novellái a végét járó, de még önnön halhatatlanságában tetszelgő szocializmus éveiben keletkeztek. A maguk lírai lágyságú és drámai nyomtatékú nyelvén folyamatosan a rossz közérzetről beszélnek. Egy-egy hős élethelyzetébe vetítve azt mondják el, hogy az ember kedélybetegsége mind a magán-, mind pedig a társadalmi életet kilátástalanná teszi. Dudás hőseinek lelkét a múlt és a jelen szenvedései, halálesetei terhelik s emiatt válnak életképtelenné. Ha egyáltalán történik valami e szövegekben, az neveléses vagy szomorú. Azok vergődnek bennük lidérces álmaik és az értelmetlen valóság között, akiket a második világháború, a beszolgáltatás vagy a későbbi megaláztatások egy életre megnyomorítottak.

Formai újítások is jellemzik ezeket a novellákat. Pedig a szerző rendszerint „belelát” az általa kitalált embernek a lelkébe s valószerűsíti a saját írói üzenetét kifejező gondolatokat, kényszerképzeteket és benyomásokat. Teljesen rendhagyónak csak két szövege tekinthető. Az egyik – Varnyú István megtérése – filmnovella, minthogy a szerző eredetileg filmesek számára írta, a látványra, pontosabban a rendezőnek és a kamerakezelőnek szóló ajánlatra összpontosítva figyelmét. A játék és a halálvágy mosódik egybe ebben a maga idejében rendkívüli szövegben, hogy végül a halálöszön győzedelmeskedjen. A másik kísérlet, miként már a címe és alcíme (*Kígyóház* – állatkertnovella) is jelzi, aligha függetleníthető a nálunk is népszerű Orwellnek az *Allatfarm* című művétől. Dudás, noha ő is politikai időszerűsége törekszik, a rezervátumielő általános szatíráját írta meg, nyomaté-

kosítván, hogy a leszűkített élettér még inkább látni engedi az erősebb és a gyöngébb ősi kapcsolatának mindenkori érvényességét.

A *Királytemetés* című könyv tanúsága szerint Dudás Károly egyike volt azoknak az íróinknak, akik a legtöbbet tették az élményvilág felszabadítása, konkretizálása érdekében. Ez mindenekelőtt a kötet élére állított *Kutyahistóriából* tűnik ki, amely a szerző valómása szerint nem más, mint a *Ketrecbál* című regény annak idején kicenzúrázott részlete. Pedig milyen ártatlan szöveg! Nem csoda, hogy később az Üzenet című folyóirat mint novellát büntetlenül díjazhatta. Dudást nyilván nem csupán a politikai ösztöne, hanem a művészi érzéke is távol tartotta attól, hogy egy kutyánál nagyobb áldozatról szóljon a történet. Alig folyik tehát vér, mérhetetlen szenvedés sem sűrűsödik e néhány oldalba. A családi körben is évtizedeken át elfojtott emlék önmagáért beszél. No meg a katonák vészjóslo tekintete s az időt megsemmisítő kifogyhatatlanságuk, mert „jöttek a kerten át, jöttek megállíthatatlanul”. E sorok születése idején a fenyegetettség elvont szimbólumát jelentették ezek a sorok, s még nem volt biztos, hogy a történelem rövidesen konkrétan igazolja majd Dudás látomását.

E hangütésnek megfelelően a zsákutca-élményből kinövő novellák, a szerző személyes sorsától, vagy a hozzá közel álló riportalanyaitól nem független példázatok sorakoznak. Az áldozat tudatában betóduló kellemetlen időrétegek, a *Haláleset* hősenek az apja temetéséről való lekésése s a változtathatatlanba való beletörődése, a Mindenszentekben a távoli ágyúzás által folyamatosan fenyegető háború, a *Varnyi István megtérésében* a derékről leoldott, majd a padláson „kínos lassúsággal” himbálódzó kötél az élet súlyos akadályozottságának vagy egyenesen a nullpontjának a jelei.

Ezek után (s a későbbiek előtt) meghökkenthet bennünket *A selyemgolyó*. Már a furcsa alcíme miatt is: „*Novellavázlat egy megírandó, de soha meg nem írható kisregényhez*”. Novellavázlat kisregényhez? Nyilvánvalóan önkritika is ez. A selyemgolyó szerzője érezhetően nagyra becsüli Krúdy Gyula prózáját: a töredék ugyanis a múlt erotikájában, de még inkább a képzeletben megtalált idő kedvéért fródott. Az életből kiszorult ember élvezetpótlékká váló ironizál az fró nagyon finoman, nem célozva rá, mikor és hogyan maradhatott a hőse annyira egyedül, hogy a tekézés a gyönyör forrásává váljon számára.

Hogy e töredék a cezúra szerepét tölti be, az a *Kígyóházzal* kezdődő szatirikus novellákból tűnik ki. Különösen a *Fénymagot esznek a papagájokból*, amely a maga rétegezett-ségével nemcsak Dudásnak, hanem irodalmunknak is egyik kiemelkedő alkotása. A tűzoltóparancsnokról szól, aki kényszeredetten, az erejét összeszedve tesz eleget a parádé követelményeinek, mivel tudja, a tűzoltás intézménye a régi formában nem fog tovább működni. Ha visszaemlékezünk arra, hogy a szocializmus érájában nemcsak a funkcionáriusok, hanem még a jámbor polgárok is „tűzoltók” voltak a szó metaforikus értelmében (mert attól tartottak, azt is elveszítik, amire szorgalmasodva és óvatoskodva szert tettek), akkor máris jelentősnek érezzük Dudás szatírájának általánosító erejét. A hiábavalóság tudata az, amit Dudás a hagyományos empátiás módszer mesterei alkalmazásával plasztikus formál. Hőse egy olyan szakmai előadás megtartására készül, amelynek – s ő ezzel tisztában van – semmi jelentősége sincs; mi több: a jövőben egészen másként fognak tüzet oltani.

Az fró azzal is sokat mond a tűzoltóparancsnokról (s általa a vajdasági magyarok nagy hányadáról), hogy az a gyermekkorában (miként *A Gyalogtörök* Domonkos Karcsija) tanúja volt nagyapja tanyája leégésének. Dudás ahelyett, hogy pszichologizálna, közvetve jelez: hőse a mélységiszonya ellenére (!) lett tűzoltó. Milyen gyógyíthatatlanná duzzadt lelkében a tűzvésznek és eloltásának a komplexusa! Mondanunk sem kell: az fró, aki – jöllehet a kiváló Képes Ifjúság újságírója volt – kénytelen-kelletlen részt vett az ún. öni-gazgatási szervek időrabló látszatomunkájában, saját élethelyzetéről is vall. Nemkülönb azoknak a tömegéről, akik meggyőződésük ellenére, életszínvonaluk emelkedésének reményében, cinikusan vagy elszántan illeszkedtek be az adott rendbe, kényszeredetten védelmezve is azt. Tehát: „tüzet oltva”.

Ugyanezt a kiszolgáltatottságot célozza meg Dudás *A gyilkosbika* című kiváló novellájában is. Azzal a formai eltéréssel, hogy itt a valóságban egymástól jóval távolabb eső időegységek és sorsok kerülnek össze egymást értelmező rétegekként. Így szerepelhet azonos szövegben a vadkan áldozatává lett, a Habsburgoknak kiszolgáltatott Zrínyi Miklós és az erdei vadaknak elvtársak által megbíztott gondozója, a szintén áldozat Lövvött Márton. A novella sejtelmes balladai hangnemben azt mondja el, hogy Titónak és embe-reinek luxusigénye – nem úgy, mint a hajdani kemény jellemű gróf esetében – mindene-kelett belülről, tehát morálisan teszi tönkre az embert. Lövvött Mártonnak ugyanis meg-bocsátják a kihágást, minthogy besúgó lesz. E lényegi halált követően a „gyilkosbika” bosszúja már csak a művészi hatásfokozás eszköze.

Mindazonáltal a szocialista civilizációt megsemmélyesítő tévések sem humánusab-bak, amikor – Örkény István ismert kisregényére emlékeztető módon, de Dudás nyelvén s az ő szemléletének megfelelően – napi „vadász”-tevékenységük érzéketlenségével igye-keznek felhasználni az egyszerűségében és kiszolgáltatottságában autentikus életet – egy élettől búcsúzó százesztendősnőnít (*Királytemetés*).

Ennyi Dudás Károly novellisztikájának java. Száz oldal sincs, de szerencsére itt a minőség fordított arányban van a mennyiséggel. Ennek ellenére elgondolkodtató, hogy noha a kötet másik, valamivel terjedelmesebb felét rövid, többnyire napi igények diktálta frások alkotják, a fülszövegben „reklámként” idézett szakmai tekintélyek véleményei a szerző imént tárgyalt, valamint e könyvben nem szereplő művészi, illetve kismértékben jelen levő szociográfiai munkáira vonatkoznak. Vajon miért szorul ilyen közvetett módú hitelesítésre Dudás publicisztikája? Részben azért, mert a szerző újabb, immár megválto-zott pozícióban született cikkei frásos formában még nem mérettethettek meg. Részben pedig amiatt, minthogy Dudás az utóbbi években főleg politikusként foglalkozik művé-szettel, s ebben a vitalott értékű szerepkörben a még érvényes frói rangjától, hajdani valóságfelfedező kalandjaitól is függ a tekintélye.

Bármikor és bármilyen alkalommal születtek is Dudás „kiszprózái”, ahogyan saját maga nevezi őket, stílusuk, hangnemük és a bennük megtestesülő magatartás jó tollú fróra vall. Írónk azok közé tartozik, akik néhány mondatuk által hangulatot teremtenek, s így inkognitóban maradvá is felismerhetők.

Dudás rövid frásainak fő ismérve tájunk magyar embere iránti szeretete, a vele kö-zösnek érzett sorssal való azonosulás. Vallomásai, helyzetjelentései, portréi mindig a tipi-kusnak tudott életmodell adalékai. A véletlen, az esetleges szerves tartozékai a közösségi sorsnak. A történelem az erősebbeknek és a rossz körülményeknek az összeesküvése. És a rosszabbaké is. Mert Dudás riporterri világában két, némileg leegyszerűsített princípium szerint állnak szemben egymással a folyamatosan pusztító hatalmasok és az építő szándé-kú boldogtalanok. Az újságíró többnyire férfiasan visszafogott érzelmességgel számol be az erőszakos szerbesítés következményeiről, szülőfaluja kiszolgáltatottságáról, a volt bé-resek életének folyamatos nyomorúságáról, a nehéz paraszti munkájával kiegyenlített éle-téhez példamutatóan ragaszkodó nyomorékról, a művelődés számkivetettjeiről, az erköl-csét jellemerejével védő hajdani (magyar!) szépségről, annak idején a magyarok által bi-zalmatlanul fogadott csángókról, a háború végén ártatlanul kivégzett nemzetársak meg-gyászolásának bátorságáról. De az őt a megszállt Baranyához, a magyar művelődés ősi maradványaihoz kötő személyes emlékekről is.

A szerző okos önkritikussággal ide, a folyó életet tükröző szövegek közé sorolta be *A kivégzés* című „rádiójáték-töredék”-ét. Nem mintha ez dokumentumértékkel bírna, ha-nem azért, mert a művésznek nem futotta az idejéből (erejéből?) a műalkotás-egyéni ség megteremtésére. Csak konkrétumokból kikövetkeztetett általánosságot nyújt kis terjede-lemben. Számtalan vallomásban is olvashattuk már ugyanis, hogyan törtek rá a fegyvere-sek az ártatlan magyarok házaira, miként hurcolták el és végezték ki a gyanútlanul otthon maradt férfiakat. Nagyobb lenne az emberi távlata (s ezzel együtt a művészi esélye is a világgépnek), ha nem maradt volna ki belőle a tény: ilyen bűncselekményeket viszonylag

sok szerb ellen is elkövettek. Az adott formában a szemantizmus jegyei fedezhetők fel Dudás töredékében.

A szemantizmus imitt-amott másként is hírt ad magáról. Néhol ugyanis Dudás önfelédten éli bele magát a nemzeti kisebbsége hangadójának a szerepébe. S mivel korábban is voltak írónk, akik kellő mértéktartással nem csupán a rossz politikához alkalmazkodtak, hanem az olvasó- és hallgatóközönség igényeit is kielégítették s így ma kisebbségi írónak számítanak, a *Királytemetés* szerzője a szellemi őseit tiszteli bennük. Ez természetes is. Az viszont már kevésbé, hogy búcsúztatók is szerepelnek a szövegei között, viszont a halotról jót vagy semmit elve akadályozza a tárgyilagosságban.

Írónk „tiszteletkörei” általában meggyőzőek. Remekül időszérüsfti Csáth Géza szorongásait, Kosztolányi Szabadka-féltését, fölülmúlhatatlan mintára talált Sütő András attitűdjében. Szerényen fel is teszi a kérdést: vajon akadna-e nálunk valaki, aki az erdélyi íróhoz hasonlóan feláldozná a testi épségét emberi jogainak védelmében. Podolszki részben megcselekedte, s ezért is emlékezik Dudás nosztalgikusan a régi bajtársi pillanataikra.

Néhol azonban a kinyilatkoztatás Dudás prófétáló szerepének hátulütőjévé válik. Mert hiába tartozik például Illyés Gyula a kedvenc íróm, sőt gondolkodóm közé, politikai túlzásnak tartom Dudás par excellence kijelentését, miszerint a „gáncsoskodók és a finnyáskodók” véleményétől függetlenül „Ady óta nem volt hozzá fogható”. Utóbb kihámozhatjuk: ezt kisebbségi szempontból állítja.

Mindazonáltal nagyon megértjük Dudás leegyszerűsítéseinek (hálálkodásainak) okait. annál is inkább, mert írónk nem csupán írt, hanem cselekedett is. A cenzúrával dacolva, az elsők között jelezte kisebbségünk veszélyeztetettségét. Azután azon kevesek közé tartozott, akik áldozatos gesztusokkal igyekeztek felhívni a figyelmet a testvérháborúban való részvétel értelmetlenségére. Mélyen megszenvedett önellentmondása, hogy lépten-nyomon az európai együttélés normáira hivatkozik, miközben legnagyobbat éppen Európa kivárártózkodása miatt kellett csalódnia.

De az is igaz: a mai olvasó kissé sokallhatja a panaszt Dudás Károly kisprózájában. A történelem szorításában, kisebbségi görcsben az író valóban nemigen juthat el egy mé-

DR. STURC BÉLA

A SZABADKA – HORGOSI-
HOMOKPUSZTA
TERMÉSZETES FLÓRÁJÁNAK
ÖKONOMBOTANIKAI ÉRTÉKEI

Élejelet
MINIATÚROK 50

lyebb és teljesebb, tehát egyénileg és nemzetileg (a büntudat ballasztja nélkül) önkritikus emberképhez. A lényegét azonban jelzi: többé-kevésbé mindannyian (beleértve az írókat is) „gyalogtörökök”-ké váltunk – ahogyan ő mondja.

Rövid cikkeit – mélység szintjük miatt – kisebbségünk egy életveszélyes korszakának hiteles tükrévé s egy bátrabb, szókimondóbb vita megalapozóiként tarthatjuk fontosaknak. A kötet egészét pedig egy több tekintetben példamutató alkotói műhely meggyőző bemutatkozásának.

VAJDA Gábor

(Üzenet, 1996. október)

VAJDA GÁBOR: LEFOJTOTTSÁG

Bírálatok a vajdasági magyar költők kötetéről

Válogatásom vajdasági magyar költők műveit elemzi. Többségükben azokat, amelyek az utóbbi másfél évtizedben könyv alakban láttak napvilágot. Az említett időszakban e kézirat szerzője egyedül vállalkozott arra, hogy hosszabb írásokban és rendszeresen tudatosítsa a jugoszláviai magyar költészetnek a magyar irodalom egésze szempontjából is jelentős értékeit. Az elemzésekben érvényesített értékkritériumok nem kapcsolódnak irodalmi irányzatokhoz. Számomra tehát nem elsődlegesen fontos, hogy a költői mű lírai-realista jellegű-e, vagy pedig avantgárd beállítottságú. Jó, ha az alkotót a kisebbségben élő magyarság sorstudata ihleti, ám ez önmagában nem elég, ha a mű nélkülözi a meggyőző erőt, a nyelvi eredetiséget.

Más szóval: a költői törekvés megértésén túl az eredménynek a mérlegelése legalább ennyire fontos. Annál is inkább, mert sok olyan verseskötet is megjelent a Vajdaságban, amely inkább csak könyvkiadói és művelődéspolitikai célokat szolgált. Minthogy azonban értékkereső beállítottságú vagyok, ezért érdeklődésem középpontjában többnyire a jobb műalkotások állnak.

A bemutatott művek szerzői: Fehér Ferenc, Ács Károly, Pap József, Koncz István, Tolnai Ottó, Brasnyó István, Utasi Mária, Podolszki József, Cs. Simon István, Jung Károly, Böndör Pál, Danyi Magdolna, Fülöp Gábor, Szivéri János, Tari István, Csorba Béla és Szügyi Zoltán.

Meggyőződésem szerint e költők műveinek tanulmányozása azért is fontos volt, mert – az esztétikai élmény puhatólásán túl – egy meghatározott látószögéből a vajdasági magyarok kultúrájába is betekintést nyertünk.

(A szerző kötetéről)

(Üzenet, 1996. október).

LÁNYI ERNŐ SZABADKAI ÉVEI

Magyar László levéltáros művelődéstörténeti írásai rendszerint Szabadka múltját vizsgálják meg. Ezt teszi ebben a könyvben is, amelyben másfél száznál több, általa felkutatott dokumentummal illusztrálja Lányi Ernő (1861–1923) zeneszerző és zeneiskolai igazgató országos viszonylatban is kiemelkedő tevékenységét. Hosszabb tanulmányban idézi fel a művésszel kapcsolatos, a szabadkai Történelmi Levéltárban található iratok tartalmi összefüggéseit, a neves karmester állhatatos munkáját, a város zilált zeneéletének egészséges alapokra való fektetése érdekében kifejtett erőfeszítéseit.

A dokumentumgyűjtemény az 1907 és 1922 közötti éveket öleli fel és többnyire Lányi Ernőnek a városi tanácshoz intézett folyamodványait tartalmazza. Ezekből a kérelmekből a jeles zeneszerző teljes arcképe: a növendékek és a tanárok, a városi hatóság és a zeneiskola iránti viszonyulása domborodik ki. A gazdagon dokumentált anyag segítségével Lányi Ernő szinte teljes szabadkai tevékenységét megismerhetjük.

MOLCER Mátvás

(Üzenet 1996. október)

LÁNYI ERNŐ SZBADKAI ÉVEI

Jóllehet a zenei múltunkkal foglalkozó, gazdagnak éppen nem mondható szakirodalom Lányi Ernő korával foglalkozik a legrészletesebben, a Magyar László által egybegyűjtött dokumentumok mégis sok, eddig ismeretlen adatot tartalmaznak. A kötet a Szabadka múltja iránt érdeklődő olvasó számára izgalmas olvasmányt jelent, amely az események tényszerű feltárásának erejével hat, a zenetörténezszi pedig újabb összefüggések felkutatására serkenti. A másfél száznál is több irat hű képet ad egy korról, ugyanakkor bepillantást nyújt egy iskolaigazgató, karmester és zeneszerző mindennapi gondjaiba, az akkori idők muzikusainak hétköznapjaiba, szakmai és családi problémáiba.

PEKÁR Tibor

(Üzenet, 1996. október)

BARÁCIUS ZOLTÁN: SZÍNHÁZTÖRTÉNETÜNK MÚLTJÁBÓL

A Vajdaságban az ötvenes években a városi népbizottságok négy hivatásos magyar színiegyüttes működését tették lehetővé. A szabadkai Narodno pozorište – Népszínház 1945-ben, a topolyai Járasi Magyar Népszínház 1949-ben, a becskerekai és a zombori Népszínház pedig 1953-ban kezdte meg munkáját, tegyük hozzá: megfelelő anyagi háttérrel, nagyszámú szereplőgárdával, szakképzett rendezőkkel. Ugyanazok a szervek azonban, amelyek megalakították, hamarosan megszüntették őket.

Minden érv a magyar színházak továbbfejlesztése mellett szólt. Klasszikus alkotások, operettek, népszínművek, avantgárd szerzők darabjai mellett hazai és anyaországi írók drámái is műsoron szerepeltek. A politikai légkör azonban bizonyos idő elmúltával már nem kedvezett a magyar színházaknak. A négyből hármat csakhamar felszámoltak.

Megpróbáltam színházaink poros raktáiraiban előkotorni az alsó fiókokból a sárguló fényképeket és a plakátokat, elbeszélgettem a koronatanúkkal, színészekkel és rendezőkkel. A topolyai színház dokumentumanyaga – sajnos – szórén-szálán eltűnt, megsemmisült, emiatt adattára hiányos. Ennek ellenére a kép összeállt.

A lehetőségekhez mérten ismertetem mindhárom társulat teljes repertoárját, az előadott művek és irodalmak szerzők szerinti megoszlását, megemlítem mindazokat – hivatásokat és amatőröket –, akik a színházak munkájában, előadásaiban részt vettek.

Mivel éveken át együtt lélegeztem velük, a múlt idő ellenére sem látom másként a dolgokat, mint akkor, amikor a nagybecskerekai, majd a topolyai és a szabadkai színház tagjaként éltem át a traumákat és az öröm perceit, tehát szemtanúként számolhatok be arról, amit láttam, tapasztaltam. Könyvemet azzal a szándékkal írtam, hogy megmentsem a feledéstől színházaink múltjának emlékezetesebb pillanatait.

(A szerző kőtetéről)

(Üzenet, 1996. október)

VÁZLATOK EGY ÉLETRAJZHOZ

Pataki László igazi színészegyéniség. Nem csak a jugoszláviai magyar színhátszás doyenje, hanem művelődési életünk jelentős formálója is. Színművész, rendező és színészpédagógus, akinek kellő élményanyaga és nagyfokú műveltsége volt ahhoz, hogy nemzedékeket neveljen. Sohasem tudtuk, valójában ki is ő. Milyen családból származik? Hogy él és hogyan alakul gyermekora? Az életnek milyen fontos állomásain haladt át? Kik hatottak rá? Kik formálták ilyené, amilyenek ismertük? Mindez sokakat érdeklő kérdés.

Nyolcvanadik születésnapjára megjelent könyvében minderre választ kapunk. Életrajzvázlata – ahogyan ő nevezi – rendkívül érdekes olvasmány. Olvasottság, gazdag lelkivilág és könnyedség árad a szövegből, és ez tartja fenn az érdeklődésünket mindvégig. A kiegészítő fejezetek – életrajzi adatai, szerepeinek, rendezéseinek, díjainak és kitüntetései, a munkásságával kapcsolatos hazai és külföldi kritikáknak a listája – csak teljesebbé teszik egy termékeny színészegyéniség emlékeztését és sokban hozzájárulnak ahhoz, hogy a háború utáni vajdasági magyar színházi és művelődési életnek szinte keresztmetszetét kapjuk. Ez annál is inkább jelentős teljesítmény, mert hasonló művek megírására eddig nem volt példa: színművészeink közül Pataki László az egyetlen, aki megírta önéletrajzát, méghozzá nem csupán száraz adatok felsorolásával, hanem szubjektív, mégis megkapó vallomás formájában.

FRANYÓ Zsuzsanna

(Üzenet, 1996. október)

GUBÁS JENŐ: ÉRTELMISÉGI VÁRTÁN

Gubás Jenő könyve az utóbbi néhány év publicisztikai írásaiból állt össze, melyek műfajukat tekintve a jugoszláviai magyarság sorsát mérlegelő esszéknek és vitacikknek nevezhetők. Legtöbbször a pillanatnyi körülmények ihlették a szerzőt hozzászólásra, hiszen tisztázott koncepcióval aligha rukkolhat elő az ember nálunk, ha a sok, eddig takargatott, elszomorító ténnyel csak mostanában és fokozatosan ismerkedhet meg. Ennek ellenére Gubás Jenő szemlélete akkor is meglepően átfogó és előrelátó, ha egyes régebben született szövegei ma már kisebb kiigazításra szorulnak a történelem szeszélyes vargabetűi, átértékelései miatt.

Szerzőnk, sokoldalúan művelt orvos lévén, értelmiségközponitú gondolkodó. Annál inkább ragaszkodik a minőség elvéhez, minél csüggesztőbbnek találja nemzeti kisebbségünk valóságát. alapgondolata szerint a Vajdaság magyarsága csupán az értelmiség pártatlan felvilágosító munkája által szervezheti meg önmagát úgy, hogy a szinte minden területen jelen levő pusztulás folyamata megszűnjön. Ezzel az elképzeléssel Gubás nem az ellenségévé, hanem pusztán a kritikusává vált a VMDK-nak. E pártszervezettel kapcsolatban – az értelmiségiek többségével szemben – neki nem pozícióföltés miatt vagy közönységből következően voltak kifogásai, hanem mert belátta a többszempontúság szűkegletének fontosságát, felismerte az elbürokratizálódás jeleit. Gubás már évtizedünk leg-elejeén korszakalkotó fontosságúnak tartotta a magyarság politikai érdekképviselésének megalakulását, s ugyanilyen lényegesnek vélte egy „belső” vagy „külső” értelmiségi csoportosulásnak, egy körültekintőbben megnyilatkozó dialektikus ellenpontnak a megteremtését.

Az idő úgy igazolta publicistánkat, hogy az elmúlt évben, részben a VMDK értelmiségi tagságából, megalakult a VMSZ. Gubás Jenő azonban nem lenne idealista értelmiségi, ha lényeges eredményeket mutatna ki az új érdekképviselő eddigi munkájában. A felmerült konfliktusokban ugyanis nem az önzetlen lényegkeresésnek, a tervmegalvalósítási

kísérleteknek, a példamutató magatartásoknak az értését látja, hanem csupán a hatalomért, a tekintélyért folyó harcot, amely még inkább felgyorsítja nemzetiségünk pusztulását. Emiatt fokozottabban bízunk az előbb-utóbb jobb ellátásra kényszerülő értelmiség öntisztulásában és összefogásában, a növekvő veszélyérzet (és a szerencsésebben alakuló politikai viszonyok) magatartásalakító erejében.

E hite nem utolsósorban orvosi hivatásával lehet összefüggésben. Gubás ugyanis évtizedek óta tanulmányozza a vajdasági magyarság testi-lelki egészségügyét, s ennek megfelelő demográfiai jellegzetességeit. Gubás főleg a reálértelmiség elhanyagolása miatt támadja az előző évtizedek vajdasági művelődéspolitikáját. A szépirodalom elvont változatának favorizálása az államérdekeknek megfelelően már csírájában elfojtotta az egészséges nemzetiségi önismeret kifejlődését. Az orvos ennek csupán a pszichoszomatikai következményeivel nézhetett szembe.

Gubás Jenő nem él vissza a szellemi portyázás szabad lehetőségeivel. Akkor sem teszi ezt, amikor a háború utáni vajdasági magyar szamizdat szépirodalom létezését teszi szóvá, vagy amikor egyik-másik koszorús költőnk hajdan mintairadalomként rákerőszakolt proletkultus verseit kárhoztatja. Vagy ahol nemzetiségünk vitális kérdésének látja a gazdasági életnek a VMDK (illetve, később, a VMSZ) segítségével folyó megszervezését. Cikkírónk főként azért nem válhat a hivatásától távolabb eső tudományok dilettánsává, mert csak az általa ismert vonatkozásokhoz szól hozzá, s amit állít, azt tényekkel, illetve érvekkel támasztja alá.

Nem dől be a személyeskedés kísértésének. Azoknak a sértő minősítésétől is óva int, akik szerinte elsősorban felelősek azért, hogy a vajdasági magyarság lélekszáma rohamosan csökkent, s hogy anyagi helyzete és kulturális állapota egyre mélyebb válságba került. Tapintata következtében részben önellentmondásba is kerül. Egyrészt ugyanis az újvidéki intézményeket és azok embereit humanista okok miatt ott hagyán, ahol vannak, másrészt viszont, a VMDK hármass autonómia-koncepcióját vállalva, kimondatlanul is Szabadkát növesztené központtá. A cselekvés ritmusát illetően tehát nem radikális, hanem reformista Gubás Jenő szemlélete.

De vajon akaratlanul is nem álhumanista-e ez a hozzáállás? Mert ha oly nagy mértékben megoldásra váró a vajdasági magyarok kultúrája, ahogyan azt Gubás Jenő is ecseteli, akkor a cselekvésnek is radikálisnak kell lennie. Vagyis úgy lennének a legkevésbé emberellenesek, ha a vajdasági magyarság kultúrintézményeit áthoznánk Szabadkára, vagy pedig itt alapítanánk meg őket. Gondoljunk arra (aminek Gubás is a tudatában van), hogy az elmúlt évtizedekben Újvidéken diplomáltak között milyen kevés ember válhatott igazi értelmiségivé. Olyanná, aki tisztában van vele, hogy a nemzetek becsületesen végiggondolt múltja és jövője nélkül nincs kultúra és ember sincs. Szabadkán is azok vitték, s még most is viszik a kultúra fátylóját, akik nem az újvidéki magyar kultúra nevelői voltak, vagy ha igen, akkor csak szemléletük átalakításával válhattak hasznos értelmiségiekké.

Az ideális szerintem is az lenne, ha az újvidékiek, a történelem és az erkölcs intelmeit megszívélve, magukba szállínanak, s passzív, apolitikus sznobok helyett nemzetiségüket vállaló, cselekvő értelmiségieket kezdenének nevelni. Olyanokat, akik a népi kincsek és ismeretek gyűjtése mellett, bátor helyállásukkal, művelődésszervező tevékenységükkel új értékek megteremtéséhez járulnának hozzá. Az újvidékieket azonban nem csupán a gőg akadályozza a radikális önkritikában, hanem a jellemproblémánál jóval összetettebb kérdés: az anyagi érdek. A nagyszerb hatalom ugyanis csak abban az esetben hajlandó pénzelné az újvidéki magyar kultúrát, ha annak vezetői a belgrádi érdekekhez igazodnak. Vagyis ha nem tesznek radikális lépéseket a vajdasági magyarok évtizedek óta folyó gemsemisülési folyamatának leállítására érdekében. Következőleg: az évek óta folyó moralizálás, az ismétlődő figyelmeztetés ma már felesleges. Mert ennek is csak olyan hatása van, mint a Gubás Jenő által is kárhoztatott siránkozásnak. Mazochista élvezettel jár, s legfeljebb egyeseknek hoz hasznot.

Mindez azonban csupán a határait jelzi az *Értelmiségi vártán* című könyv gondolatvilágának. Gubás tisztában van a vajdasági magyar irodalmi tekintélykultusz kétarcúságával, s utal arra, hogy az újvidékiek ugyan vezető szerepet játszottak a magyar kultúra sztálinizmus alóli felszabadításában, de mindeközben nem vették figyelembe környezetük emberi érdekeit. Gubás nem tartja megbírálnak az újvidéki szaktekintélyeket, csak – mivel nem érzi magát otthonosnak az irodalom és a humán tudományok területén – a körültekintés fontosságára figyelmeztet: „Az azonban bizonyos, hogy ennek az értelmiségi csoportosulásnak a vajdasági magyarságért való kiállása nem volt a legmegfelelőbb, viszont azt is el kell ismerni, hogy ez a maroknyi humán értelmiség a negyvenöt év alatt teremtett egy meghatározott értékű kultúrát, amelynek fontos szerepe van az egyetemes magyar kultúrában, és kivívtva azt a tekintélyt, amellyel ez a magyar diaszpóra büszkélkedhet. Hogy a lehetőséghez viszonyítva mennyire volt ez eredményes, az nézőpont és felmérés kérdése. Különböző is ez a kérdés a problémának csak az egyik mellékága, hisz ez a felszínen működő, látható és érzékelhető kulturális tevékenység, amely magát tömjenezve, díjakat alapítva s azokat saját magának osztogatva, a mai hivatalos vajdasági magyar kultúrát jelenti, tulajdonképpen a jéghegynék a csúcsát képezi. A vajdasági magyar értelmiség nagyobbik részét a mélyben rejelő, jóval nagyobb tömeg alkotja.”

A kisebb érdemekkel rendelkező újvidékiekkel szemben maga Gubás sem tapintatos. Kimondja például, hogy „az Újvidéki Színház még most is a színházba járó magyar közönség helyett a hatalom bitorlóihoz dörgölődik szívesebben.” Ennél is lesújtóbb a véleménye, amikor az Újvidéki Televízió lényegében kisebbségellenes politikáját, s annak végrehajtóit értékeli. A JMMT szabadjai Szabad Líceumának is „sok másodlagos probléma megvitatását” veti a szemére – 1992-ben. Megfeledezve róla, hogy a fenti kárhozott intézményekben félrenevelt tanárok és diákjaik egyrészt bojkottálták a politikával határos témák megvitatását, másrészt a Líceum egy-két kivétellel a kulturálisan elkötelezett, legjobb könyveket mutatta be, a viszonylagos teljesség igényével.

Mi tehát Gubás szerint a sürgető gyakorlati megoldás? Erre a kérdésre egyik írásának már a címe is utal: Indítvány egy vajdasági Szárszóló létrehozására. Ez a még 1992 márciusában született írás gondolatilag alapozta meg a végül 1994-ben, Tóthfaluban megtartott tanácskozást. A megbeszélés, sajnos, miként maga Gubás is konstatálta utólag, nem járt eredménnyel. Míg az „északiak”, s velük együtt a VMDK néhány tagja a hármass autonómia és a vajdasági magyar kultúra gyökeres átalakítása mellett érvelt, addig a „déliak”, hatalmukat féltve, tartózkodó álláspontot képviseltek. Kár, hogy Gubás Jenő könyve utószavában nem vonja le a kínálókövetkeztetést: hogy a vajdasági magyarok csak az újvidéki intézmények funkciójának radikális átalakításával menthetőek meg. Hiszen, úgy gondolom, a második tóthfalusi találkozó után már Gubás Jenőnek sincsenek illúziói az újvidéki értelmiség szellemi és erkölcsi alakulását illetően. (Életjel Kiadó, Szabadka, 1994.)

VAJDA Gábor

(Magyar Napló, 1996. október)

A SZÍNÉSZ VISSZATEKINT

Pataki László: Elmúlt bizony a régi szép idő...

Életjel, Szabadka, 1996

Pataki László könyve vázlatos önéletrajz. De persze vallomás és életfilozófia is. Nemcsak a szerző humora miatt vonzó ez az áttekintés, hanem azért, mert egy sokoldalú emberről: színészről, rendezőről és főiskolai tanárról szól, akinek rendkívül szerteágazó volt az életútja s a tapasztalata is igen széles körű.

Ennek ellenére Pataki öniróniával szemléli saját élettörténetét, s nem az eleve elrendeltség fensőbbiségével tekint vissza gyermekkorára. Ami vele megtörtént, az leginkább csak esetlegesség az ő felfogásában. Annál is inkább, mert a körülmények általában nem jó irányba terelték, gyakran kellett szembefordulnia velük. Az is sokat mond, hogy a szüleinek nem ritkán kellett költözködniük. Nem beszélve arról, hogy a Pataki név német családnév magyarosításának az eredménye, az állam akkori érdekeinek megfelelően.

Erre való rálicításként a magyar diákok iskoláztatása nehézségekbe ütközött a Trianon utáni Jugoszláviában. Ezeket a gondokat (főleg a királygyilkosságot követő magyarellenességet) Pataki sem hallgatja el, ám ahelyett, hogy engedne a kísértésnek és elpolitizálná saját élettörténetét, a mindenkori ifjúság világának megfelelő egyéni élményekkel szórakoztatja olvasóit. Annyira elfogulatlan önmaga iránt, hogy ha nem tudnánk: színház-történetünk egyik legkiválóbb egyéniségével van dolgunk, akár jó szándékú dilettánsnak is tűnhetne a sorai mögött fölsejő hajdani botladozó fiatalember.

A második világháborút követően Pataki azon kevesek közé tartozik, akik naivitásmentesen, de komolyan igyekeztek felfogni az új ország építését. Míg sokan a kötelező divatnak áldozva fogalmazták meg mívelt jövőhitüket, addig Pataki máig érvényes versorokat írt a színészi hivatásról.

Mivel azonban igen sokoldalú volt, a színészi és rendezői tevékenység mellett az irányító szerep is rá hárult. Minthogy ezt nem pártemberként töltötte be, ezért a vajdasági magyarság körtanával is meg kellett ismerkednie. Mindazonáltal annak is megvolt a haszna, hogy már 1948-ban tapasztalnia kellett: megbízhatónak tartott munkatársai jelentették fel. Pataki ugyanis lélekben megerősödve élte túl a megpróbáltatást, úgyhogy később már könnyebben viselte el a hasonló tortúráját. S az a nagy hivatástudat is kifejlődhetett benne, amelynek eredményeként méltán koszorúzták különféle elismerések színészi, rendezői és tanári tevékenységét. Amint az a mellékelt bibliográfiai adatokból kitűnik.

Paradox módon egy csalódott ember derűje árad Pataki László önéletrajzából. Azé a humanistáé, aki végpusztulásunk közeléből tekint vissza azokra az évekre, amelyek ritkán biztosítottak ugyan teljes szellemi mozgásteretiséget, de azért egy többé-kevésbé megszabott területen mégiscsak lehetett élni és dolgozni. Sőt – ma már megközelíthetetlennek látszó – példát is mutatni. Ezt a mellékelt szép képanyag még inkább kidomborítja.

VAJDA Gábor

(Szabad Hét Nap, 1996. október 3.)

„SZABADKÁRA VALÓ ÁTKÖLTÖZÉSEMET”

Az Életjel kiadásában megjelent Lányi Ernő szabadkai éveit című könyvről

Magyar László gyűjtötte össze azokat a levéltári adatokat, amelyek a könyvet alkotják. Mint bevezetőjében írja, „Lányi Ernő (1861–1923) elévülhetetlen érdemeit eddig többfelé és több szempontból méltatták, ám csaknem mindannyiszor nélkülözték a szabadkai éveit érintő levéltári anyagot. Ezúttal okmányok alapján elevenítjük fel Lányi Ernő szabadkai tevékenységének egyik legizgalmasabb és egyben talán legjelentősebb időszakát. Itt elsősorban a neves zeneszerző megválasztásának körülményeire, a modern zeneoktatásért folytatott fáradhatatlan küzdelmére és a városi zenekar megszületésére gondolunk.”

Ha átlapozzuk a 153 dokumentumot tartalmazó könyvet, első pillantásra talán úgy tűnhet, hogy túlságosan száraz, hivatalos anyagba nyerhetünk betekintést, amely nem igazán ad lehetőséget a zeneszerző és zeneiskolai igazgató megismerésére, arra, hogy képet alkossunk magunknak Lányi Ernőről, az emberről. De ha az első pillantást több követi,

akkor igazi örömben lehet részünk, mert nem csak Lányival ismerkedhetünk, hanem az adminisztráció zezugaiból a város irányításává kinövő rendszerrel is, amely már a korabeli városról is képet fest. Lányi mellé felsorakoznak a Városi Tanács tagjai, de népiskolai felügyelő igazgatók is alakot öltenek, és zongorakereskedőkkel is ismeretséget köthetünk, ha annak tekintjük egy név és cím megtudását, és miért ne tekintenénk annak, legközelebbi budapesti sétánk alkalmával (esetleg) az adott cím mellett elsétálva bennfentesként inthetünk, igen, 1907-ben erre a címre kellett 1044 koronát küldeni azért a zongoráért, amelyet a zenede zongoratermében helyeztek. A dokumentumokat olvasva kerülhetünk közelebb a zeneiskola tanári karához is, azokhoz a művészekhez, tanárokhoz, bohémekhez, akik életmódjáról, esetleges mulatságairól innen-onnan már hallottunk. A fáma helyett Magyar Lászlónak köszönhetően azt tudhatjuk meg, hogy bizony volt dolguk a tanároknak, hiszen „egyben tisztelettel jelentem, hogy a növendékek számának rohamos szaporodása folytán az órák újabb beosztása vált szükségessé: Lányi igazgató 22 növendék, 10 óratöbblet, Maczák M. 50 növendék, 6 óratöbblet (...) Farkasné 19 (egy üres hely) 10 óratöbblet”, és hogy az óratöbblet után „Lányi Ernő igazgató javára 10 óratöbblet után havi 100 kor., szóval száz koronát. (...) Macák Manó és Radosné Müller Elvira részére heti 6-6 óratöbblet után 60-60 kor., szóval hatvan-hatvan koronát” írtak elő. Azt már csak a történet kiteljesedése céljából írjuk ide, hogy Farkasné Gábor Nelli a festő Farkas Béla édesanyja volt...

Magyar László úgy állította össze a könyvet, hogy nem csak meghagyta, de kínálja a történetkerekedés lehetőségét azokkal a „képekkel”, amelyek a dokumentumokat követik. Így láthatjuk az előbb említett zongoravásárlási számlát (10 engedményt kaptunk!), Lányi kézírásos leveleit, de hangversenyek műsorát is: „a Városi Zeneiskolának f. é. december 6-án d.u. 4 órakor Gaál Ferenc síremléke javára a Főgimnázium tornacsarnokában tartandó Liszt-hangverseny műsora”. Arra is érdemes felfigyelnie az olvasónak, amit egy másik hangversenyműsoron olvashatunk: „a tiszta jövedelmet jutalomdíjra fordítjuk. Felülfizetéseket köszönettel fogadjuk és hírlapilag nyugtázní fogjuk.”

Magyar László kutatásai könyvbe foglalva nem csak érdekes, érdemes, hiánypótló olvasmányt jelentenek, de példát is mutatnak: hogyan kell és lehet méltón feldolgozni egy darab múltat, amely a miénk. Lányi Ernőről olvasni egy (és éppen ilyen) könyvet majdnem olyan érzés, mint a Bácsmegyei Naplót, a Nevent, a Naplót, a Bácskai Hírlapot, a Hidat lapozgatni, és egészen más érzés, mint a már megjelent könyveket olvasni, amelyek Lányiról szólnak vagy megemlítik, például Frankl István *Emlékezések*, Csoór Gáspár *A bácskai társadalom élete*, *Narodna enciklopedija*, Marko Protić *Srpski trijumviri* stb.

Magyar László levéltárosi munkájának maradandó bizonyítéka és értéke az Életjel által megjelentetett könyv. A kiadó 1976-ban már tisztelgett Lányi emléke előtt, hiszen akkor jelent meg az Életjel Miniatűrök sorozatban Kenyeres Kovács Márta Lányi Ernőről, Arnold Györgyről és Gaál Ferencről szóló könyve.

LOVAS Ildikó

(Magyar Szó, 1996. október 10.)

AZ IDŐ MÚLIK, A TÖRTÉNET MEGMARAD

Pataki László: Elmúlt bizony a régi szép idő... Vázlatok egy életrajzhoz.

Életjel Könyvek; 64., Szabadka, 1996

„Munkásságom mérlege: 114 szerep, 2500 fellépés és 60 rendezés” – olvashatjuk a Patakia László visszaemlékezéseit tartalmazó Életjel-kiadvány 67. oldalán, mely a vajdasági magyar színjátzás immár nagy öregjének 80. születésnapjára jelent meg. Életrajzi

vázlat a könyv. Mozaikszerűen összeállított, végtelenül szellemes, időnként a helyzetek ihlette fanyar humorral átszótt, karcolatszerű írások gyűjteményét tartja kezében az olvasó; fokozatosan bontakozik ki belőlük Pataki László, az Ember és a Színész. Mert igazi színészegyéniség volt, ahogyan a könyv recenzense is, Franyó Zsuzsanna megállapítja róla. Kevés akad belőlük égtájunk alatt, de még kevesebb azoknak a száma, akikről könyv is született. Garay Béla másokról írt, Ferenczi Iberről és Virág Mihályról mások írtak – ugyancsak az Életjel Könyvek keretén belül –, s a vajdasági magyar színjátszás három, szintén nagy egyéniségéről, Nagygellért Jánosról, Romhányi Iberről és Fejes Györgyről egyelőre nem szólnak könyvek. Pedig mindhárman megérdemelnék, hogy színházi pályafutásukat ne csak a néhány előadásról készült videofelvétel, az elsárgult fotográfiák és színházi plakátok őrizzék meg az emlékezet számára.

Színházalapító, színiakadémia-alapító, de mindenekelőtt színész, rendező és színészképző tanár pályaképehez tartalmaz fontos adalékokat a könyv, melynek első része a visszaemlékező írásokból áll, a második rész pedig felmérhetetlen értékű dokumentumanyag, mely az életrajzi adatokat, az eljátszott szerepeket, a rendezéseket, a díjakat, elismeréseket és kitüntetéseket, a szerepekről és rendezésekről frott kritikákat veszi számba. A könyv gazdag képanyaggal zárul.

Úgy tűnik, minden egy helyütt van ahhoz, hogy a színháztörténész, esetleg színháztörténészek elkészíthessék a vajdasági magyar színjátszás eme rendkívüli és öntörvényű egyénisége művészi pályájának monografikus feldolgozását. Sokszor hangoztatott és számon kért identitástudatunk megőrzésének, ápolásának elengedhetetlen összetevője Pataki László pályaképeinek ismerete, hiszen ő a II. világháború után kiterelvényesdedő magyar színházi kultúránk minden lámpagyújtásánál jelen volt: az egykori *Bánk bán*, *Bicska Maxi*, *Ványa bácsi* s nem utolsósorban a Sterija-díjas *Jób*, sohasem hiányzott ott, ahol felgördült a színházfüggöny, hogy magyarul szólaljon meg Thalia múzsája.

A jelen sorok frója is feltehetően akkor találkozott vele először, amikor az 1953-tól 1955-ig létezett zombori magyar társulat előadásaira elvitték szülei az akkoriban általános iskolai tanulót. A színházért való rajongás csfáinak elvetésében tehát esetünkben Pataki Lászlónak is elévülhetetlen érdemei vannak. Feltételezem, hogy Vajdaság-szerte, az idősebb és középgenerációs színházkedvelők nagy többsége szintén elmondhatja magáról, hogy a színielőadások megszerettetésében Pataki László szerepe felbecsülhetetlen értékű volt. Már ebből is kitetszik, hogy nem csak színészszerenciákat oktatót, avatott be a felavatási misztériumok titokzatosságára emlékeztető színházi előadások rejtelmeibe, de közönséget [is] nevelt nemcsak Vajdaságban, hanem másutt is, ahol azt igényelték.

Az „Elmúlt bizony a régi szép idő...” megjelenését megleg szeretettel üdvözljük. Jóleső érzéssel gondolunk arra, hogy a figyelem végre csöppet sem lényegtelen kulturális örökségünk számbavételére kezd irányulni, s ily módon a gyorsan illanó mellédöngető szavak helyett a maradandóbb értékű tettekkel igyekszünk hitet tenni a hagyományápolás aprólékos, hangyszorgalmat igénylő munkája mellett.

Azoknak pedig, akiknek nem szakterületük a színház, kellemes olvasmányt nyújt ez a könyv, s ezért minden színházkedvelőnek, de nemcsak azoknak, elolvasásra javasolom a Pataki-írásokat, egynek-egynek olvasása közben ugyanis lelki szemeink előtt szinte megélevenedni látszik a színpadtól már búcsút vett Színész. A jelenetszerű leírások olvasása közben Pataki László szellemisége/szellemessége szinte materializálódni látszik egy-egy villanásnyira. Mindez pedig azért lehetséges, mert mint ahogyan a könyv recenzense megjegyezte: „közlendőjéből egész lényre sugárzik.”

KÁICH Katalin

(Magyar Szó, 1996. október 19.)

TÁVOL SZABADKÁTÓL

Szathmári István: Ünnepnapok. Szabadegyetem, Szabadka, 1995

Háromkötetnyi prózaelőzmény – *Az Andok felé* (kisprózák, 1988), az *Álmok és életek* (regény, 1992) és *A villamos és más történetek* (novellák, 1995) – jelenti azt az érlelődési alapot, melyre az *Ünnepnapok* című negyedik Szathmári-kötet épülhet. A három előző kötet anyaga műfaji és tematikai szinten is tükrözi a minőségi felfelé haladás irányát. Az első kötetében kisprózával jelentkező, ezekből regényt szervező író két utóbbi kötetében már a novella, illetve a vele sokban rokon, sok szempontból együtt ható rövidtörténet formájában jeleníti meg utazástörténeteit. Szathmári műveinek kulcsmotívuma, hőseinek létformája ugyanis az utazás. Történetből történetbe, kötetből kötetbe való „vándorlása”, áttevődése folyamán maga az utazásmotívum is módosult. *Az Andok felé* szövegei az utazás látványelemeit rögzítik s benne a lírai indíttatású mesélő a felfedezés és a megismerés élményét, ihletét szóllaltatja meg. *Az Álmok és életek* lírával átszőtt történetegységei már határozottabban kötődnek egy konkrét valóságselethez, nevezetesen Szabadkához. A Szabadka-élmény, a város szintű felfedezés jelensége, illetve a tőle való eltávolodás ténye a(z) (ön)személyiség feltárásának, felfedezésének lehetőségeit is megte-remti. A villamos és más történetek szereplői is utasok, de ők inkább csak a várost utazák be villamossal, később pedig képzeletben.

Az *Ünnepnapok*ban az utazás iránya fordított (nem Szabadkától elfele, hanem a nagyvilágból visszafele tart iránya). Itt már nem a világba fordulás, az elutazás és az új világok megismerésének lehetősége, hanem a visszatérés ígérete, az egyszeri hazatérés ténye, a képzeleti felidezés sikeressége jelent ünnepet. Amíg az előző kötetekben az utazás fogalmához az átélés, a felfedezés és a megismerés jelensége tartozik, addig az *Ünnepnapok* rövidtörténeteihez az otthontalanság képzele. Az epikus tartalmakat szervező írói én különösen a középső ciklusban (*Majdnem riport*) lesz dominánssá, amikor távozásának, gyökértelesség, otthontalanná válásának, elmagányosodásának történeteit fogalmazza, jeleníti meg előttünk.

Az *Ünnepnapok* első fejezete, a Karolina-ciklus, ugyancsak egy világba vetődő, otthonától elszakadó, de helyét a városban, Budapesten hiába kereső lányról szól, az ő kálváriájának, téblábolásának és visszatérésének történetét vetíti elénk. ahogy a lány, vágyainak engedve, bizakodással keres magának jobbat a másik országban, szinte ugyanazon helyszíneken és sikerrel (sikertelenséggel), mint az író, szinte női megfelelőjévé, előképévé válik annak.

Az írói én világban „kicsinységének” és tehetetlenségének képe furcsa módon nem Budapest VII. kerületének sivársága közepette a lehangsúlyosabb, hanem Szabadkán, távozás előtt vagy visszatéréskor. A *Fölmondásom története* című szövegben szinte „márdártávlatból” tekintünk le a „fölmondás útján” haladó íróra, akit „rossz világ” vesz körül, a „jobb” ígérete csábít odaát, s akit közöny fogad itt és amott is.

Az *Ünnepnapok* szövegei leromlástörténetek: az élet ellehetetlenüléséről szólnak az otthon világában (az átváltozott, rossz lett ismeretben, a szülővárosban), majd később idegenben (a nem befogadóban és nem befogadhatóban, odafönt). Valamennyi történet a távozás, kiábrándulás, visszatérés viszonyrendszerében bontakozik ki. Mind Karolina, mind a *Majdnem riport* fejezet író hőse eleinte csak vendégeskedik a városban, majd később (némi az idegenesség érzetével) fel is cserélik szülővárosukat Budapestre, keresik helyüket az életben és a szerelemben is, mindkettejüket elutasítás fogadja mindeütt, minden területen, kiábrándulnak, és a visszafelé vezető utat építik. Így lesznek a rövid hazalátogatások valóságos ünnep, például amikor az író, karácsonyra hazalátogatva, halat cipel a táskájában, abban, amelyben egykoron jegyzeteit hordta. A Karolina-ciklusban egy érdekházasság szerencsétlen alakulástörténete pereg le előttünk, míg a *Majdnem riport* a szerelem elmúlásáról, kihűléséről, a tragikus veszteség élményéről ad képet.

A hold, a sziget és a többiek című fejezet valamennyi szereplője téblábolója, cselengője, elveszettje, tehetetlen szemlélője a világnak. Hősei utaznak, látogatóba mennek, kirándulnak, szerelmeskednek, barátkoznak, unatkoznak, elkeserednek: történik velük az élet. Egyik legkomplexebb szövege e résznek *A lenti város* című, amelyben a mesélő szereplő először szakad el a meghittnek és kedvesnek hitt szülővárostól, s kerül a lenti városba, amelyet idegennek érez, amelyet nem fogad el, és ahol először találkozik az emberi kapcsolatok felszínességével, ürességével, az emberi lét leromlottságának képzetével.

A közvetlen környezetben zajló események, a velünk történtek hatására, amelyek negatív irányultságúak, az elmúlt egynéhány évben irodalmunk égisse alatt több ún. távozástörténet nyert prózaformát, több könyv jelent meg, melyben írója otthona elvesztésének, kényszerű távozásának történetét mondta el. Szathmári *Ünnepnapok*ja egy újabb ilyen sorsrajzzal gazdagította, gazdagította irodalmunkat.

BENCE Erika

(Híd, 1996. november)

SÍNKERESÉS

Szathmári István:

A villamos és más történetek. Széphalom Könyvműhely, Bp., 1995.

Ünnepnapok, Életjel Könyvek 59. Szabadka, 1995.

*„Vannak szemek, melyek képesek meglátni
ennek a tájnak a szépségeit, s meg tudják
szólaltatni az Alföld kicsit álmos, levert em-
bereinek a lelkét...”*

(Temesi Ferenc: Pest)

Két novelláskötet – és mindkettő ugyanannak az egységes frói világnak szerves része; része az emlékek, a reflexiók, a színek, a látványok, a benyomások időben sem széttagolható hálójának. A novellák közérzetvizsgálatok, a felvállalt múlt és szülőföld, valamint az új hazát, új otthont kereső, az elvagyódó ember öndefiníciós „törődékei”. Szathmári István műveinek kulcsszava a *között* – a szó csáthi és Nemes Nagy Ágnes-i értelmezésében –, hiszen valamennyi a köztes létről, a művészlét „köztességétől”, a „valami mindig kell” gesztusáról, az idősíkok átmenetiségéről vall. Az egész eddigi életművet az örök nyugtalanságban élő ember attitűdje köti össze. Szathmári István az örök utazó (Tolnai Ottó a hatvanas évek utazóját látja benne), aki útközben volt/van otthon. A drágakőként csillogó sínek keresésének dilemmája, valamint a külső és belső világ, itthon és otthon, múlt és jelen, dokumentum és fikció, frói és tanári hivatás kategóriái foglalkoztatják.

A novellákat valamiféle sajátságos szomorú-vidám kedély hatja át – mint az egyik görög hős dalát –, és ez egyben „eredeti” hangulati mozgást, ha úgy tetszik, utazást is eredményez. Amennyiben az olvasó is rááll erre a mozgásra, eljuthat az frói látószögig, ahol azonban megmarad a homály, a gomolygás, a megismerés és az önmegismerés hiánya: „A kertben a meggyfám nem ismer, senki sem ismer, és kerülgetem önmagam.” (*A fekete Singer*)

Mészöly Miklós Cervantes utazást dicsérő gondolatához kapcsolta a ma frójának kérdését: „...mert mi más van nekünk, mint az út?” És mi más maradna az új hazát kereső ember számára? Az úton pedig ott az életidő múlása és a magány. Persze az emlékező frónak vállalnia is kell a magányt, egy kicsit a magány védelmezőjévé is kell válnia – a Thomas Bernhard-i értelemben –, hiszen így tud igazán önmagába tekinteni. „Leveles, réteges az idő...” – írja Szathmári *Palics, Peliván és a Rudics bácsi* című novellájában. A művek ezeket a rétegeket kutatják. A „valami volt” és a „valami van” között keresgél,

közben pedig több időszik és nézőpont is megnyilvánul. Ami viszont felszínre kerül, az főként a villanásszerű látvány, a töredék élmény, a töredék idő. A pillanatnyiség Szathmári prózájában egyszerre behatárolt és nyitott, valamint szembesülünk a ténnyel, hogy tudatunknak számos olyan rétege van, amely nem ragadható ki az élmény eredeti alapkörnyezetéből. Ez eredményezi a novellák dokumentumszerűségét, személyességét. Az alapkörnyezet Szathmárinál egyértelműen Szabadka, a család, az ősök árnyéka, a pincebolt környéke, a táj, Palics, a kék váza. A villamos is megmarad szabadkai villamosnak, az élmény az egykori palicsi utazásokban és a „halott villamos” látványában gyökerezik, pedig az utazó fró múlt- és jelenbeli villamosélménye igen változatos. A villamos néha „csöng, csöng, lármázik”, időnként „vérző, lomha, belénk zörgő, veszélyes, sikongva és csikorogva megálló, a kigyóhoz hasonlóan forduló stb. A gyermek- és a felnőttkor, az idő, a történelem, a legintimebb élmények villamosa. Az alapélmény mégis az itthoni/már otthoni időhöz kapcsolódó emlék és a jelen Szabadkájának villamoshiánya. A vissza nem hozható idő élménye.

A villamos és más történetek című kötet két egyenlőtlen szerkezeti egységre oszlik. Mindössze tíz „más történet” került be a gyűjteménybe. Ezek az elvágyódás történetei, ahol az alapmotívumok és a helyi színek továbbra is jelen vannak. A művekre egyfajta körkörös mozgás jellemző, melynek gondolati középpontja a kirekedtség, a kirekesztettség, a kívülállás. A megoldás végül a „kisurranás” lesz. A kötet kohéziója erős – a villamos döcög, robot szinte valamennyi „történetben”. A motívumok közül kiemelkedik a fekete Singer varrógép, amely jelképpé is növekszik, de jelen van a sárga-barna táj, az érzetek sokasága, a külvilág háborús lüktetése, valamint a kékből pompázó, szinte transzcendens tengerkép és a hajó. A Szathmári-féle „tájvillanás” néhol Pissarro boulevard-látványaira, illetve földképeire és gyümölcsöseire emlékeztet. A forgatagra és a sárga-barna földközelségre. A kettősségre. A fényeffektusokra.

A szövegépítkezés visszatérő sajátossága, hogy az fró látvány-, illetve élményleírásból, vízióból indít, ezt a dinamizálást, majd egy elvontabb, statikusabb lezárás követi, amely általánossá, konkrét idővonatkozás nélkülivé emelkedik. A lezárások többnyire költői érzékenységről árulkodó létreflexiók, kérdések. Szathmári szövegmondatai az utóbbi alkotásokban rövidebbé váltak, a preszuppozíció egyre nagyobb szerephez jut. Íme néhány jellegzetes „lezárás”: „Pedig már ősz van. Mélyen az. (...) Lent pedig fáradtan habzik a tenger. Hangja már elveszett valahol. (...) És utána már mindegy. Vagyunk, akik vagyunk. És ez így jó. Őszintén azt.” A nominális stílus egyre jobban előtérbe kerül, a kötőszók tozódása és modális funkciója különösen szembeűnő. *A Lizi és a világ* című novella visszatérő eleme például a *de* kötőszó. Lizi az egész világgal kerül szembe, a mű a *de-attitűdre* épül.

Az említett szövegkompozíció a mikrostruktúra szintjén is jelen van. Némely szövegrész sűrűsége Mándy Iván prózájára emlékeztet, ám Szathmári szövegeiből kimarad a párbeszéd, a megjelenítés. Itt csak a látvány és a reflexió dominál, valamint a lírai alaphang, a szinesztéziák, a korrespondenciák. „Az újat kerestük. És ez már mottónkká vált” – olvassuk a *Messziről nézve* című novellában. Ez az újkeresés indítja az *Ünnepnapok* című kötet első novelláit, amelynek címe is a tisztaságvágy, a révbe jutás, a hazatalálás ünnepnapjaira utal (Szombathy Bálint könyvborítója is a kisfiú tisztaságát és az ajtó-motívumot emeli ki. A „beszűkült”, belső perspektívát?). A könyv hármastagoltságáról, az indulásról, az új hazáról és a csalódás fejezeteiről már többen szóltak. Olvasatunkban a karácsonyi várakozások és a hiány könyve az *Ünnepnapok*; a novellák „tisztasötét” éjképei bizonyítják azt, amit a *Nyánutó a Tiszán* című alkotás meg is fogalmaz: „Szirmai-szerű lett a világ.” Az önirónia gyakran megszólal. Az új haza színei a szürke, a barna, a fekete, néha minden foltos, a reklámok élénk színei pedig szinte fájdón hatnak. Az új haza Csikágó (Pest VII. kerülete), a piszkos körfolyosók világa, amely Mándy „budapesti legendáit”, Kafka- és Hrabal-élményeinket idézi. Az éjjeli Csikágó tájképe legszebben a *Csikágói blues* című novellában bukkan fel: „És éjjel a Csikágó villogott. Neonok, lámpák, kivilágított kárcatok, aranyfogak az aluljáróban, sánták, becégők, nyomorékok, mintha flakonokból állna a járda, vizelet, kopédék és gőzölgő virsli az üvegfalon túl, na meg a bor, a szőke, ha már minden bezár, úgy kettő vagy három körül, állok a pultnál, a fejem fölött a Keleti hamisítatlan hangjával.”

A tisztaság-, a tenger-, a hold-, a kommunikáció-, a szerelemhiány és a villamos hiánya, a „Rossz” uralja a kötetet, az itthon és az otthon kettőssége, a más és a másan, a visszafelé is vágyó ember magányának kérdése vetődik fel: „És hagyom, történjék az, aminek történnie kell. Bugyogjon belül az a valami. Úgy, visszafelé. Másít ügysem tehetek.” (*A hó és a Nefejejcs*)

A villamos helyébe – az új hazában most is tovább dőcög – a vonat lép, az *érkezések* járműve. *A nagy kaland* című novella már kimondta, hogy: „Többet gondolunk arra, ami itt marad, mintsem az ismeretlen újra.”

A honfoglalást követően a szülőfölddel kapcsolatos motívumok felerősödnek: a valamiféle határszituációt jelző karácsonyok „benső magánya” (hasonlóról ír Rilke is egyedül maradt ifjú költőtársához címzett, 1903-ban kelt levelében), a fa, a szerelem, illetve annak elvesztése, az apa alakja, a tantermek, a gimnázium sárga épületének világa, a táska, valamint a korzó, a tér, a tó, a behívók... Csak most mindez más perspektívából jelenik meg. A távoli sziklát is a másik oldalról látjuk, az elmaradt ünnepnapokat viszont kettős perspektívából: otthonról és itthonról. Az utazás, a kaland, a kapcsolat, az új-, az idő- és a sínkeresés folytatódik. A külvilág „súlyát” (az író fogalmazta így), amelyet az utóbbi néhány év a lelkünk mélyére rakott, az utazó művésznek is hordoznia kell. A hátizsák egyre nehezebb. A kérdések száma is sokasodik.

HÓZSA Éva

(Üzenet, 1996. november–december)

ÚJ NÉPRAJZI ÖSSZEFOGLALÓ

Beszédes Valéria: Örökség. Kis magyar bácskai néprajz.

Életjel, Szabadka, 1995

Beszédes Valéria *Örökség* című „kis magyar bácskai néprajza” immár a negyedik összefoglaló munkája a hazai magyar folklorisztikának. Pénovátz Antal, Jung Károly és Bosnyák István művei után Beszédes Valéria könyve újdonságszámba vehető. Újdonsága a témához való közeledése, előadásának közvetlensége, bensőségessége, személyessége („Volt a családjunkban egy idős, szent életű néni, aki voltaképpen nem is tartozott a rokonsághoz...” Vagy: „A nagyanyámra emlékezem, arra a szellemi örökségre, melyet ránk hagyt, gyerekeire és unokájára...” Vagy: „A néprajz ürügyén olvasóimmal már több alkalommal gyermekkori élményeimet is megosztottam, mert minden bizonnyal ezeknek is szerepük volt hivatásom megválasztásában...”), szemléletének tágassága és kutatókedvűnek frissessége. Nem szabályos néprajzi kiadvány készült tehát Beszédes Valéria folklorista műhelyében. Azért sem szabályos, nem mondjuk, hogy rendhagyó, mert nem értekezik a néprajzi jelenségekről, hanem előad, népszerűsít, beavat, de nem tesz engedményeket sem. Érzékelhető, hogy leírása mögött egzakt ismeretek vannak, amelyek felölelik a magyar néprajz nagy területeit, de nem tapad a folklór hagyományos és kedvelt műnéhez: a népdalhoz, a népballadához, a népmeséhez, hanem a népélet megnyilvánulásai felé fordult a figyelme, mintegy mozgásában és állandó változó állapotában látja a népéletet, illetve annak a könyvében felöltet szegmentumait. Csak néha-néha halljuk halk sóhaját az eltűnő népélet „szépségeire” gondolva – az egykori lakóházról, vagy a női viseletről való gondolkodásában. Már nem lát például hangosan kimondott tragédiát a kivetkőzésben, de örül, amikor azt látja, hogy „vannak azonban ünnepek, amikor a falu apraja-nagyja legszebb viseletét ölti magára”, hiszen „csakis így ünnep az ünnep”, ott, ahol még a népviselet szerves része a közösség életének.

Tudatos tehát, amikor figyelmét mindenekelőtt Bácskára, s Bácskának egyes területi egységeire (főképpen Szabadkára) összpontosítja. Ezt mértékkel és igen tudatosan tette meg frásai vezérfonalának, s mi több, a bácskai népélet (itt nemcsak a magyarra kell gondolnunk) eredeti vonásait hívja elő, valahogy olyan módon, ahogyan régi dagerrotípiákat rekonstruálni szoktak. Nem mulasztja el megjegyezni, hogy a középkorban a kaszát, a

„későbbi korszakokban” ezen a vidéken kezdik alkalmazni először az aratógépet, illetve a cséplőgépet Szabadkán 1851-ben, 1852-ben pedig egy törökbecsei földbirtokos vásárolt ilyen masinát.

Nem nehéz felismerni, hogy Beszédes Valéria bátran és okosan használja a maga szerezte és a mások gyűjtötte adatokat. Ezeket gyakorlott könnyedséggel építi elbeszéléseibe. Tudja, hogy Bél Mátyás feljegyezte, a kupuszinaiai már a XVIII. században is kertészkedtek; hogy a szegedi dohányosok már 1743-ban Ludason bérlők; Magyar Lászlóra hivatkozva írja, hogy a középkori Szabadkán kedden voltak a hetivásárok; hogy fennmaradt a csantavéri Dankó János kirablásával kapcsolatos leltár, amiből az asszony ruházkodására következtet; hogy az al-dunai székelyeket előbb Bácskába akarták telepíteni, majd megváltozott a terv, és a Telecskai-dombok helyett a Dunához vitték őket; hogy Horgosra a röszei menyecskék hozták be a paprikát éppen 1900-ban, vagy hogy a Palicsi-tavat boszorkányok varázsolták elő.

Nem szokványos néprajzi kalauz tehát Beszédes Valéria könyve, már azzal sem, hogy a népélet részleteit felvonultatva, az általa tárgyalt életjelenségek szintézissé állnak össze, mert a birtokában lévő mikrotények és élettapasztalatok mindig egymással kapcsolatban és egymást magyarázva-kiegészítve kerültek könyvébe. Így a teljesség benyomásával csukja be könyvét az olvasó, noha tudja, hogy nem a népélet teljességét kimerítő művet tartott a kezében.

Bevezetőjének első bekezdésében egyúttal előadja szándékát is, nevezetesen, hogy gyűjteményében a „jelennek egy-egy apró mozzanatával”, „hétköznapijaink és ünnepeink örökségével” akarja olvasóit megismertetni, de nyomban általános tapasztalatairól is vall, amikor azt mutatja meg, miért olyan sokszínű a vajdasági magyar népi kultúra.

Jó könyvet, értekeset és olvasmányosat méltathattam!

BORI Imre

(Híd, 1996. november)

Silling István értékelt Beszédes Valéria Kis magyar bácskai néprajzának első kötetét

VAJDA GÁBOR: LEFOJTOTTSÁG

A szabadkai Életjel sorozatának 66. darabjaként, 155 oldalon jelent meg nemrégiben Vajda Gábor könyve, amelynek alcíme: *Bírálatok a vajdasági magyar költészet kötetéről*. A szerző a következőket írja könyvéből: „Válogatásom vajdasági magyar költők műveit elemzi. Többségükben azokat, amelyek az utóbbi másfél évtizedben könyv alakban láttak napvilágot. Az említett időszakban e kézirat szerzője egyedül vállalkozott arra, hogy hosszabb írásokban és rendszeresen tudatosítsa a jugoszláviai magyar költészetnek a magyar irodalom egésze szempontjából is jelentős értékeit. Az elemzésekben érvényesített értékkritériumok nem kapcsolódnak irodalmi irányzatokhoz. Számomra tehát nem elsődlegesen fontos, hogy a költői mű lírai-realista jellegű-e, vagy pedig avantgárd beállítottságú. Jó, ha az alkotót a kisebbségben élő magyarság sorstudata ihleti, ám ez önmagában nem elég, ha a mű nélkülözi a meggyőző erőt, a nyelvi eredetiséget, vagy ha teljességgel kimarad belőle a mai élet látszataiból kievickélni igyekvő embernek a groteszk létélménye.”

KONTRA Ferenc

(Magyar Szó, 1996. december 12.)

BARÁCIUS ZOLTÁN: MEGKÉSETT REKVIEM

Barácius Zoltán 230 oldalas könyve három nagyobb fejezetre tagolódik: *Magyar színház a Bega partján* címmel a zrenjanini, *Hajlék egy szerény társulatnak* címmel a zombori és *Szegénylegények színháza* címmel a topolyai színház történetét tekinti át megalakulásától a megszűntetéséig. Az immár történetinek számító összefoglalókat adattár egészíti ki, amely tartalmazza a társulatok műsorát, a színészek és rendezők névsorát, az előadások számát és látogatottságát stb. „Könyvemmel azzal a szándékkal írtam, hogy megmentsem a feledéstől színházaink múltjának emlékezetesebb pillanatait. Az adatok birtokában sem törekedhettem azonban teljességre, csupán megpróbáltam felvázolni a történeteket, s igazolni a nemzeti színjátszás létjogosultságát ezen a tájon” – írja a szerző a könyv ajánló szövegében.

KONTRA Ferenc

(Magyar Szó, 1996. december 12.)

LÁNYI ERNŐ SZABADKAI ÉVEI

A levéltári dokumentumokat összegyűjtötte és a bevezetőt írta Magyar László. „Jóllehet a zenei múltunkkal foglalkozó, gazdagnak éppen nem mondható szakirodalom Lányi Ernő korával foglalkozik a legérdekesebben, a Magyar László által egybegyűjtött dokumentumok mégis sok, eddig ismeretlen adatot tartalmaznak. A kötet a Szabadka múltja iránt érdeklődő olvasó számára izgalmas olvasmányt jelent, amely az események tényszerű feltárásának erejével hat, a zenetörténeti pedig újabb összefüggések felkutatására serkenti” – írja recenziójában Pekár Tibor. A kötet élén olvashatjuk Gulyás József Lányi Ernő munkásságához kötődő, *Közel a félelemhez* című versét.

KONTRA Ferenc

(Magyar Szó, 1996. december 12.)

Laudációmban Szathmári István egy (egyetlenegy) mondatát szeretném körüljárni. Körülutazni, pontosabban. Hiszen az opus valójában nem más, mint egy összefüggő úti-napló. Atomizált szavak hullámzása (akárha hosszűverset olvasnánk), amit a nagypapa Dél-Amerikából hozott szőnyege indít el, hoz mozgásba (indukál). Ez a kis, méterszer feles szőnyeg szinte minden írásában felbukkan (magam is jól ismerem, szabadkai és pesti lakásának meghatározó dísze): egyrészt szövetségvezető (-szövő), másrészt az elevációt beindító, afféle egzotikus repülőszőnyeg szerepe van. Első két könyve valójában e szőnyeg után való nyomozásként is olvasható. Honnan került Szabadkára? Hová repülhettünk egy ilyen egzotikus szőnyegen? A szőnyeget Szabadkára hozó nagypapa, aki mindig az ablaknál ül, idővel mind mozdulatlanabb, mind szótlanabb lesz. Immár csak unokája körülzárja a város létező-nem létező villamosán. Igen, az óceánjáró és a repülő észrevétlen villamosra, illetve afféle helyi érdekű vonatra cserélődik. azért észrevétlen, mert a szőnyeg a villamos fülkéjében-kajútjében is ott van, olykor később is elrepül még.

A világ egyrészt családi indíttatásból, másrészt hippis nyugtalanságból, divatból történő megismerése, meghódítása után hamarosan egy villamosban látjuk körözni hősnünket. Egy valós reláción – a Bajai temető és Pálics fürdő között –, egy valós és hamarosan imagináriusá emelkedő, tehát repülőszőnyegszerű villamosban. Budapestre távozva, a villamost a Pest és Szabadka közötti, fent helyi érdekűnek nevezett vonat váltja fel. azért nevezem helyi érdekűnek, mert ez a vonat, ez a reláció az író anyanyelvén belül található. A magyar irodalom egyik alaprelációja, már-már közhelye.

Ezért javítottam tehát ki fenn a körüljárást – körülutazásra. Az opus végtelen hullámzó szótengerében olykor élesen metszett tőmondatok bukkannak elő, lepnek meg, sértenek fel szinte bennünket. Ugyanúgy, ahogy a lírai hangulatokból, ködökből is markáns, naturalisztikus figurák, e figurák – különösen a nők: Liza, Karolina és Regina esetében – egész kis regényei merülnek fel, rajzolódnak ki.

Az örmény taxisofőrrel írja regényében:

„A mogyorót megtöri aranyfogaival, úgy adja ide.”

Éppen így, ilyen váratlanul csillannak meg a végtelen lírai homályban, afféle aranyfogakként tőmondatai is, amelyek közül, mint jeleztem, egyet, az *Ünnepnapok Nyárutó a Tiszán* című novellájából laudációm számára külön elő-, illetve kikészítettem (preparáltam). A mondat így hangzik:

„Szirmai-szerű lett a világ.”

A világ tehát megváltozott. A negyedik könyvben valami nagy változás tanúi vagyunk. Akárha a szőnyeg könnyed, egzotikus elevációja, mesés ezeregyéjszakája a villamos otthonos, abszolút bensőségessége (jóllehet az *Almok és életekben* még a villamos körözését az állat ketrecben való körözéséhez hasonlítja) szűnt volna hirtelen meg, változott valami kínos, fájó ide-oda mozgássá. Ha pontosak akarunk lenni, azt kell mondanunk, az utazás szűnt meg. Az utazás mint kaland.

„Az utolsó kalandra készülünk,” írja *A nagy kaland* című novellában. Tehát akkor nem Amerika és az Ararát volt a nagy kaland. És kiemelt mondatunk értelmezését is megadja néhány sorral alább.

„Beszélgettünk, vagy hallgattunk a nagy kalandról. Valaki közülünk a verbászi (értsd: Szirmai) pöfögő motorjait hallja odakintről. Ugyan, ilyen nincs, legyintünk, de mindannyian remegő szível fordulunk az ajtó felé, ahol valami meghatározatlan kaparást vélünk felfedezni.”

Már az is árulkodó, mennyire árulkodó, hogy a pestivé lett szabadkai író egy tipikusan vajdasági, tehát lényegében ismeretlen szerző nevével (és nem Csáthéval, Kosztolányiéval, mint különben mind a szabadkaiak) határozza meg helyzetét. Igen, ez számomra

Az Ünnepnepok szerzője, Szatmári Istvan és kötetének méltatója, Tolnai Ottó

megrázó, ahogyan a szabadkaiak által már-már elkoptatott írópárost hirtelen Szirmai, a verbászi váltja fel.

„Szirmai-szerű lett a világ.”

A Szirmai-szerűség, a Szirmai-vízió minden bizonnyal egyik központi motívuma, meghatározója irodalmunknak. Ha van irodalmunk, akkor Szirmai látomásának köszönhetően elsősorban. Meg például – hogy jobban értsük, mire is gondolok egy irodalom fundamentumáról beszélve – Gál *Stibotica* című verse ismert sorának köszönhetően például.

„A dán királyfi itt ezt mondja: nem lenni...”

Épp mostanában hallottam, milyen nagy botrányt keltett a vers szerb nyelvű közlése, a politikusok ugyanis azt hitték: új versről van szó. A verset ismét meg kellett jelentetni az 1932-es dátummal.

Máskor is jeleztem már, nekem úgy tűnik, mintha Gál versére – de ugyanakkor az *Isola Bella*, egyik legjobb regényünk konklúziójára, a „Mi vádzsunk”-ra is rímelve Domonkos „Én nem lenni magyar”-ja.

Többek között azért is említtem Domonkost, mert ő is verbászi – félelmeinek nagy hányadát ugyanott szerezte, ahol a vaksi cukorgyári tisztviselő.

Érdekes lenne sorra venni, kritikusaink hogyan határozták meg a Szirmai-szerűséget. De mivel ezen a helyen (Verbászon, illetve Temerinben) évente ezt teszi a zsűri elnöke és a díjazott (díjazottként magam is megkíséreltem volt egyfajta értelmezését), ezért most csupán Bori irodalomtörténetéből idéznék, abból a könyvből, amelynek harmadik kiadásához írt Jegyzetében a szerző merőben új, más irodalmi helyzetről beszél. Ha tényleg új, más helyzet van, akkor annak mibenlétét Szatmári novelláin is szépen tanulmányozhatjuk, illetve még inkább azon, hogy most egyik pesti frónk Szabadkán megjelent könyvét jutalmazzuk. Igen, meggyőződésem, hogy az új helyzet modellszerű példáját mutatjuk fel most itt, éppen: Verbászon!

Bori így foglalja össze mondandóját Szirmairól:

„Horizonttalanná válik minden, és az ősz, a tél, a köd, az örök szürkület, a vihar mítoszaiba öltözik, esetleg a porban fuldoklik, ennek következtében kozmikussá válik a vízió tájképe, kisiklik közvetlen tapasztalatunk köréből, és nemcsak feldereng, de el is uralkodik az ismeretlen és ellenséges világ képe. Ebben az ihletkörben születtek meg a Nagy Csönd Víziói, amelyeknek döbbenetesen erős darabja *Vesztgőlgő vonatok a sötétben* című látomása, ide sorolhatjuk első kötetének (*Ködben*, 1933) számos darabját, valamint *Örvény* című gyűjteményének (1963) jelentős részét, elsősorban azokat a prózaszerű alkotásokat, amelyek az élet lidércnyomásáról szólnak, s azt a »másik« világot festik, amely a reálisnak tudottban lappang, annak mintegy a lényegét véve.»

Szathmári két arcát ismertük eddig. A szabadkai tanárét, aki Kosztolányiéék sárga gimnáziumában tanít magyar irodalmat; aki még az épület padlásának rejtelmait is ismeri.

„Nézem az iskola épületét. A hatalmas, többemeletes, nagypadlásos (mindenféle limlom, szemét, szobor, divatból kiment zászló, bojt, címer, papír, irat van ott fönny) sarki házat, a tölgyfa kaput, a fekete „cégért” a falon, Kosztolányi öszülő szobrát odább, ezt a magányos, rángatózó fejet, ahogy nevetni próbál, mosolyogni...”

Az előzékeny úriemberét: zakó, nyakkendő, disznóbőr táska. Nagyapjától egy kis egzotikus szőnyeget, édesapjától viszont egy disznóbőr táskát örökölt.

„Apámtól örökölttem, büszke voltam rá, volt vagy harmincéves, emlékszem, mikor Párizsba utazott, ezt is vitte, úgy kiötmte, olyan dundi volt, még felvisít...”

Szabadkán, a Napredak könyvkereskedésben beszélve az *Ünnepnapokról*, hosszan értekeztem erről a táskáról. Par excellence polgári kellékként értelmeztem, szemben a batyuval, zsákkal, kosárral, pásztor- és kommisszártáskával például, és Danilo Kiš hőse (édesapja, a MÁV szabadkai tisztviselője) akatáskájához hasonlítottam.

„Moja majka spremala bez reči očevu aktatašnu, pognute glave, puna pijateta... Stavljala je u aktatašnu čuvenu garderobu tog božanstvenog klauna...”

Tudjuk, a *Peščanikban* ez a táska lesz az egyik legdramatikusabb jelenet corpora. Véres hússal rakja tele a hentesnél, majd rátámadnak a kutyák. A vattatási jegyzőkönyv így folytatódik:

„Pošto se opet bacio na aktatašnu, njuškajući po njoj i opipavajući je rukom, šta je najzad izvukao iz nje?

Medu prstima je držao malečni ogrizak svinjskog srca sa otiscima svojih zuba u živom mesu: corpus delicti.”

Szathmári, amikor arról ír, hogy a disznóbőr táska majdnem felvisít, még nincs tudatában, hogy nemsokára az ő akatáskája is összevéreződik.

Tehát a szabadkai, majd budapesti magyartanár (Budán, a határon túli egyetemisták Márton Áron kollégiumában dolgozik, ahol egy egész termet megtöltöttek a kanizsai, zentai, kishegyési és szabadkai diákok, amikor Szathmári meghívására irodalmi estet tartottam náluk; mesélik, ha erdélyi író jön, erdélyi diákok töltik meg a termet). Illetve a Ho Si Minh-szakállú, copfos, hátizsákos világutazó, akinek Tunézia, Örményország, Amerika, Görögország, Marokkó az állomásai.

A változás, a Szirmai-, illetve Kiš-féle nagy változás akkor történik, amikor először készülni hazautazni Pestről szüleihez karácsonyra a félig-meddig vagy egészen háborús Kis-Jugoszláviába, Szabadkára. Halat akar venni, gondolván, otthon már az sem kapható. A *Szabadkai karácsony* című novellában írja:

„Összevissza hangok valahol ott belül, elég az hozzá, kevés az időm, vásárolni kell, délután már visz a vonat, lefelé, a végvárak felé kell a hal, a dió, a méz, a tömeg mozdulatlan, vagyis alig ritkul, ezernyi hangya, apró állat, a soroknak nincs végük, gyűrűznek, amerre nézel, ember bélelte tér, terület, csak a hal legyen meg, könyörgöm, csak lenne már a táskámban, hol máskor, a normális világban, életben, iratok, szövegek lapultak, csodaszép, ritka könyvek, esetleg egy-két újság, ilyen, olyan is, ez hát a jegyzeteim, ha tanítani mentem, olyan szilárdnak tűnt a kezemben, szinte rátámaszkodhattam, ha úgy

hozta a sors, most pedig nejlonnal béleltem, ha úszni lenne kedve, lubickolni, a marék lében, akárha lenne miért, sietek, mondom, nincs időm, már érzem a víz, a folyó, a tenger illatát, uram, amilyent csak akar, és ott van, igen ott, mereven, fej és farok nélkül, a hatalmas, síkos állat, és rohanok, futok a vonat után.”

Mondanom sem kell, a vonat, idézetünk folytatásának vonata már az a bizonyos Szirmai-vonat.

„A határon persze, hogy leszálok, muszáj. Hogy rossz a jegy, mondják, és megvetően néznek rám. Már hogy lenne az, de nincs menekvés, a fiatal kalauz nem ismer irgalmat, élet és halál ura ő most, úgymint felszálok, mondom, úgymint, és a szélre gondolok, a libbenésre, már a karomat fogja, a táska odább, a merev, dermedt hallal, csak meg ne romoljon, Istenem, nem, nem hagyom, ököltre megyünk? á! dehogymeg a vonat, karácsony van, igen...”

Pesten – mindennek ellenére – máris hozzálát új környezete, a VII. kerület: Csikágó feltérképezéséhez. Csikágó helyettesíti immár Amerikát, Szabadkát. Marek utcai házában

Sándorné
Női szabó mester
fehérmű készítő

dolgozik. Kis lakását – ahol hallani a Singerek zúgását – egy orosz hölgytől vásárolja; mint később kitűnik, egykor egy orosz festő műterme volt.

Engem ez a momentum ragadott meg leginkább, ez az orosz festő. Máris próbálom meghatározni profilját.

Paszternák apjánál tanult; még látta, amikor Repin a bokor alatt heverésző Tolsztojt festette; de látta Malevics frissen festett Fehér négyzetét is. Ám ő, akkor, ott Pesten, már csak gyerekkorának kis, nyírfákkal – melyek kérgét az idős Tolsztoj az atlaszselyemhez hasonlította – mint kerítéssel kerített tulai tavát festegeti, hogy aztán a Garay piacon árulja vásznait aprópénzért... Csak az atlaszselyem minősége érdekli, olykor lejár Sándorné varrodájába, hogy a nyírfák kérge helyett valódi atlaszselymet simogathasson hosszú, vékony ujjával...

Szathmári így ír a festőről:

„Elképzelttem, ahogy fest vagy rajzol. Vajon mit lehet itt ebben a második emeleti bérlakásban: függőfolyosókat? partvist? ruhaszártfőt? A negyedet Csikágónak nevezik, egy orosz Csikágóban, gondoltam, hogy fog majd ezzel dicsekedni odahaza, mi csoda szerencse, karrier, fürdő, klotyó akkor még nem volt a lakásban, nem baj, ez is Csikágó, biztos így morfondírozott, és csak festette vagy rajzolta a munkáit, mikor még csak nézegettük a lakást, láttam is itt valami kis képet, csendéletet talán, olajban, hát nem lehetett az az igazi nagy művész, habár ki tudja, feketének, szakállasnak képzeltem el, hosszúnak, vékonynak, ha most visszajönne, belépne, igen, itt felejtettem valamit, lehet, egy esetet vagy tubust vagy virágot, örülnék neki, mint mindenkinek, aki eljön hozzám.”

Szathmári csikágói lakásában ott a falra szögezett repülőszőnyeg, a falon mellette még Joyce fényképe: EGZILBEN aláírással, valamint Európa Szombathy Bálint által kifestett hidrometeorológiai térképei (az egyikben azt írja: „Za sutra predvida se nestanak padavina u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i većem delu Jadrana. Na Jadrano će duvati bura.”) és a Berlinben élő Kerekes László *Az Andok felé* című könyvhöz készített radikális, rajzos kollázsai.

Igen, az utazás, a hajó motívuma ismét felbukkan. Csak most mintha bezárult volna a kör. akárha az első kötet lapjai elevenednének meg, válnának valóra.

„Valamikor bárkának hitted magad, az Araráthoz közeledve valahogy nyugtalan voltál, szerettél volna lemondani arról, ami rád várt...”

És ez már éppen az a valami: ami rá várt.

A hajó – egy lumpen, abszolút megfeneklett egzisztencia – új hőse: Laci szomszédja hátára van tetoválva.

„Laci, a másik szomszéd, állandóan a folyosón, amire én is kijárok azért, nézek le, bámulom a téglalapot, a betonudvart, ahol sohasem nőtt semmi, melléből hatalmas, sűrű,

ősz szőrök nőnek, matróz volt valamikor, a hátán egy óriás hajó, úgy is fordul mindig, hogy lássuk, csak nadrágban, gatyában, még ha hűvösre fordul is az idő, a lánya már kamasz, formás fenekét figyeltem sokszor, ha Laci tudná, lehet hogy tudja is, iszik, tör-zúz a lakásban, emígy hallgatag, befelé élő, csak bámészkodni szeret a folyosón, na meg a hajó, valahol messze, nagyon messze vésték belé, fehér rumot itattak velem, meséli nagy ritkán és ledöntöttek a padlóra, nem éreztem semmit, csak akkor, amikor már megvolt. Mintha bennem lenne, valahol mélyen a motor, a hajó lelke, olyan volt, remeg ez a város, igazad van, évek óta nem voltam vízen...”

Ez, a *Csikágó blues* című novella, a következő mondattal fejeződik be:

„Csikágóban vagyok, dobog a szívem, íme az új hazám.”

Igen, beáll a Szirmai-féle veszteglés. A Szirmai-szindróma. Megfeneklik a hajó, megáll, vesztegel a vonat. Olykor a pesti villamos még eszébe juttatja azt a valóságosabb, jóllehet immár imaginárius villamost, a szabadkait. Az is áll. Vesztegel. Akárha a semmi Ararátján.

Utasi Csaba, Szirmai egyik legjobb ismerője „határmezsgye-szituációról” beszél. Ezt éli-szenvedei frónk. Hősünk pontosabban. Otthon és Itthon között.

Megdöbentő, hogy a mindig Amerikába vágyakozó, Amerikába utazó, Amerikát megíró (*Az Álmodok és életek* részben Amerika-regény) ember a magyar Csikágóban egyszerre Szirmai-hőssé lesz. Az ellenséges világ képe, amelyről Bori beszélt Szirmai kapcsán, nem idegenben, nem Amerikában, Örményországban vagy Marokkóban mutatkozik meg neki, hanem Pesten: Otthon és Itthon között.

„És akkor jött a Rossz. Persze hogy megérkezett. Így, nagybetűsen.”

Hihetetlen, azt hiszem, maga a szerző is meglepődik most, hogy a Rossz éppen egy vonat képében érkezik, hogy a vonatmetafora valójában kontinuális.

„És akkor jött a Rossz. Persze hogy megérkezett. Így, nagybetűsen. Mint valami régi, ősdi, zörgő, zakatoló, büdös szerelvény, de érkezett, érkezett föltartóztatatlannul...”

Valójában nem is értem, miért van az, hogy a világutazó (ahogy Szirmai mondaná: amerikás) ember számára éppen a vonat lesz – túl a keresztre feszítésen és karóba húzáson – minden borzalmak megjelenítője. Nincs már magyarázatom, mint alapmondatunk megismétlése:

„Szirmai-szerű lett a világ.”

„A Rossz ellepett nyomban. Legalábbis azt képzeltem akkor. De ez inkább a meg nem értés volt. Az igazi csak később következett. Keresztre feszítés százszor. Mivégre teszem. Húztam-húztam magam a karóba, érzelmes történet ez a fájdalomról, a zakatoló vonatról, a tekerdő kfgyóról, amely elér a pontig, és utána semmi, csak hosszú, hosszú idő, minden nélkül, úgy teljesen, igen, nézem a falat, old-fashioned guy, mondom magamnak, fgy, angolul, hátha nem annyira ordenaré az egész, nézem a plafont az ágyból és újból vonatokat látok, ahogy visznek, visznek el engem, igen, de én maradok...”

A Rossz az új kategória. Szahtmári, illetve hát hősünk – modellünk – harmadik arca, az úriember magyartanár és világutazó, illetve amerikas hippi után: a szenvedő emberé. Érzelmes történet a fájdalomról, mondja.

Ez a szenvedés, ez a vonaton való veszteglés, amely úgy visz el bennünket, hogy itthagya: a hatás spiritualizálásának egyik módja. Mert nemcsak a csempészek, a hivatalosan utazgatók és a turisták spiritualizálják a határt.

Az én szememben ez a szenvedés – hősünk egy lefejezett véres hallal aktatáskájában a határon (mint Danilo Kiš MÁV-hivatalnok hőse, Pest és Szabadka között utazgató Ahasvérusa) – egyfajta frói-értelmiségi szerep. Az egyik legnagyobb, ami ki-sebbségi (esetünkben a kisebbségi fró minden fantomfájdalmával) frónak-értelmiségi-nek kijuthat.

Kosztolányi Juhász Gyula kapcsán a szenvedés higiéniájáról, a fájdalom mitológiájáról beszél. Itt van az ő, mármint az író, mély erkölcsisége, mondja Kosztolányi.

Szathmári *Csikágó bluesát*, ez a szenvedés, ez a fájdalom teszi kitűnő irodalommá, valós, mély blueszá.

Igen, én mint valós chicagói bluest hallgatom-olvasom a *Csikágó bluest*, meg a *Líra a városban* című novellákat például. Az előző könyvek hullámzó lírája, blueszá sötétült, de ugyanúgy hullámszik tovább, a hullámszás egy pillanatra sem szakadt meg, csak immár nem szabaddkai lumpencket, lányokat dobva felszínre. Valós chicagói-csikágói bluest – mint hiteles tanú állíthatom ezt, ugyanis én tényleg körbejártam az amerikai Chicago bluesbárja-it, és ha Pesten tartózkodom, már majd tíz éve, magam is a VII. kerület lakója vagyok: Szathmári novellahőse vagyok, ahogyan ő az én novella- (illetve esszé)hősöm. Két novellahős. Egyik kezében disznóbőr táska, a másikban kopott vulkánfíber.

Befejezésül hallgassuk egy kicsit ezt a zenét, ezt a bluest – csak egy félmondatot szeretnék felolvasni a *Líra a városban* végéről, persze egy pillanatra sem feledkezve meg arról, hogy ez is csak az alapmondat, a tömondat – „Szirmai-szerű lett a világ” – körüljárásának, körülutazásának a része, jóllehet ez már egyáltalán nem utazás, nem kaland, ez már az a valami, ami vár bennünket, sorsunk: az Itthon és az Otthon közé szorult, az Itthon és az Otthon között veszteglő, Szirmai-szerelvény félelmetes, fájdalmas szuszogása:

„...a csatornából az ajtóra ömlik a víz, és folyik be szépen, hajóra szállni, Istenem, fehér, hatalmas monstroomokra, éles kék, hars vízen, de ez sem lenne jó, valami eltűnt, elveszett örökre, remegnek a poharak az abroszon, vörös bor és vörös rúzs, szinkrónban, neked egyszer egészen kék volt a szád, úgy jöttél hozzám, minden csak volt, lehúszom a rolót, behúszom a függönyt, nézem a fénylő intarziát, anyám ezüstszelencét, púderosdobozt adott, finom hússzínű por, bársonyos, kedvenc szőnyegem a fejem fölött a falon, ketyeg az óra, majd üt, rokonaim távol, alig ismernek már, fekszem az ágyon, hol sötét, hol világos, tőlem függ minden, függni szabadon a függőfolyosón, valaki előtt, valaki után, rossz a csöngőm, gondolom, verhetik az ajtót, nincs vonatfűtty, erre sose, ha eljön az ősz, szűretbe indulnak otthon az emberek, itthon felhúzzák a vastag pulóvert, a Csikágóban

Bordás György gratulál a Szirmai-díjas Szathmári Istvánnak

kövér férfiak járnak és fekete limuzinok, megfagynak az ablakban felejtett virágok, recseg a télben a lepedő az udvaron, a kanálisok örökké éhesek, betévedt fekete madarakat látnok és egy-két holmit, ami a tiéd.”

A Szirmai-díjat és a szót – végre a szót is: átadom.

TOLNAI Ottó

(Elhangzott 1996. december 13-án a Szirmai Károly Irodalmi Díj átadásán –
Híd, 1997. január)

SZIRMAI-SZERŰ LETT A VILÁG

„Szirmai-szerű lett a világ” – írtam az *Ünnepnapok* egyik darabjában nemrég, és valóban úgy éreztem, gondoltam, tudom, hogy milyen, milyen is ez, a tapasztalat teszi, mondogattam magamnak később, az idő. Bezzeg jó pár évvel ezelőtt felhőkönnyedséggel vittem disznóbőr táskámban, apám rám testált kicsi kis hajójában, ladikjában a Szirmai-kötetet az iskolába, és tényleg habkönnyű felhők úszkáltak a reggeli égen, a nap lassan kúszott a torony mögött, akárha a *Körúti hajnal* csusszant volna be az utcák és trafikok közé, a gimnázium épülete büszkén sárgállott, feszes volt a melle, kőkemény, és ahogy felmentem az elkopatott lépcsőn, már előre örültem diákjaim döbbsent, tanácstalan, zavart tekintetének, elbizonytalanodó hangjának, mert Szirmait vesszük, úgy bizony, és tényleg így volt, berregtek a motorok a kihalt, kísérteties utcákon a bérházak ablakai alatt, vesztelő vonatok merültek a sötétbe elhagyott tájakon, fekete arcú kocsmárosok bámultak mozdulatlanul a semmibe, és olyan káoszféle alakult ki körülöttünk, ideges hangulat, és én még csak fokoztam nagy „szakértelemmel” mindezt, a félelem lángjait is láttam, az emfgy csillogó szemekben, a borzadály zöld színeit, és én csak mosolyogtam, a mindentudó szerepében, biztos abban, hogy akkor veszem végét ennek, amikor akarom... Jó volt játszani a félelemmel, hisz csakis tőlem függött, meddig megyünk el. Fikció ez is, szóltam megsajnálva az osztályt, meg már csöngettek is.

Hát igen. A játék könnyedsége, a magabiztosság fölénye. De azóta történt egy és más. És hirtelen az én ajtómon dörömböltek, az én ablakom alatt vonított a motor, az én vonatom merült el örökre az éjszakában, és már én félttem, borzongtam, kapkodtam ide-oda. És nem volt katedra, tanári asztal, hosszú folyosók, székek, csak valami megfoghatatlan rettegés. Amikor a fikció valóság válik, mondhatnák most nekem az azóta felnőtt, megnőtt tanulók. Igen, tanár úr, csak semmi pánik.

És ma már másképp tanítanám ezt az anyagot. De ahol vagyok, ott Szirmait nem nagyon ismerik. De ismerik Aranyt a budai iskolában, és azt tudják róla, hogy mélységesen reményvesztett. És hogy az *Anna Karenin*ában az „öreg” Karenin nem is annyira nevetséges, a fülei már-már szépek. Csak nézőpont kérdése. Így magyarázok nekik. Próbálok most. És azt hiszem megint, tudom, ismerem ezt az egészet. De nem kellene így. Valami mindig hátravan. Ezt is diktálja a tapasztalat. Többek között.

És hát enélkül minden más lenne most. Nem lehetnék itt, ebben a városban, amit annyira nem ismerek. Vagy talán mégis nagyon. Reméltem, de félttem is, ismerősökkel, ismeretlenekkel találkozom az utcán. Gazdagszik a lélek batyuja. Csak isten adjon hozzá erőt mindannyiunknak.

Köszönöm a díjat.

SZATHMÁRI István

(Elhangzott 1996. december 13-án Verbászon a Szirmai Károly Irodalmi Díj átadásán –
Híd, 1997. január)

SZUBJEKTÍV SZÍNHÁZTÖRTÉNET

Barácius Zoltán: Megkésett rekviem. A megszüntetett vajdasági magyar színházak története. Szabadka, 1996. Életjel Könyvek 65.

Úgy tűnik, egyfajta számvetés ideje kopogtat művelődési életünk ajtaján, s feltehetően ehhez objektív történelmi körülményeink is kedveznek. Akárhogy vesszük is, lezárult egy teljes egészet jelentő korszak, s a megmérettetés lehetőségét kínálja a távolodó idő. Ez a megmérettetés itt és most – amikor a résztvevők még emlékeik felidézésével tekintenek vissza múltbéli dolgaikra/dolgainkra – általában nem a distancia adta objektivitás tükrében kerül megfogalmazásra, inkább a jelen még forrongásban levő állapotának szempontjai vetítődnek vissza, s így óhatatlanul, az értékelések nagy része nem mentes a szubjektivitástól. Így van ez Barácius Zoltán *Megkésett rekviem* című könyvének esetében is. Szerzőnk a zrenjanini, majd később a topolyai magyar színtársulat aktív tagja volt az ötvenes években. Az előbbi működése 1955 tavaszán – a zombori együttesével egyidejűleg –, az utóbbi 1959-ben, tízévi tevékenységének évfordulójakor zárta be kapuit.

Népszínház volt mind a három, az ilyen típusú intézmények minden jellemzőjével egyetemben. Új politikai és társadalmi körülmények között kellett volna kialakítani a múltban megvalósított törekvések életképes elemeire építve azt a jugoszláviai magyar színházi kultúrát, amely szerves része lehetett volna mind az egyetemes magyar, mind pedig a jugoszláv, vagy ha úgy tetszik, az európai korabeli színjátásznak. Minderre azonban nem került sor, s hogy miért nem, arra részben Barácius Zoltán könyve adja meg a választ. Az egyébként jeles jugoszláviai magyar színész elsősorban a jelzett periódus kedvezőtlen politikai légkörében látja kibontakozásának kerékkötőjét, az igazságot viszont, az egyoldalúságot kiküszöbölendő, csak egy alapos, minden releváns tényezőjét figyelembe vevő elemzés alapján lehetne megközelítőleg megállapítani. Ilyen szempontból Barácius könyvének különösen azok a szakaszai értékesek, amelyek dokumentumokat idéznek. A színháztörténész számára csak a részek lényegesek, míg az átlagolvasó, különösen ha még részese is volt a leírt eseményeknek, felelevenítheti a megélt valóság egy-egy pillanatát.

Barácius tolla nyomán közelmúltunk egy-egy érdemtelenül elfelejtett alakja kel életre: Juhász Ferenc és D. Juhász Zsuzsa, Csapó Erzsébet és Weigand József, Tilger Mihály, s nem utolsósorban Dimitrijevic Mara. A rangsorolás szándéka nélkül említettük e neveket, mintegy emlékeztetvén, hogy mennyi teendője akadna annak, aki netalán az 1945 utáni jugoszláviai magyar színjátászásról kívánna értekezni.

Ha szerzőnk könyvének csak egyetlenegy lényeges érdemét kellene felemlíteni, akkor az mindenképpen arra vonatkozna, hogy emlékezetünkbe idézte, milyen tartozásaink vannak elődjeink iránt éppen most, amikor csak a rombolás hangjait és az egymás lejáratására való igyekezetet regisztrálja a létezés, s még nem tudatosult bennünk eléggé az a kozmikus törvény, hogy a másik lejáratása önvalónk lejáratásával azonos: tat tuam asi.

S még valamit! A mi lett volna, ha... helyett a mi volttal kell elsősorban foglalkozni, mert ahhoz, hogy tovább tudjunk lépni, hogy megkíséreljünk felülemelkedni korlátainkon, a múlt tárgyilagos megismerése és felmérése szükséges.

Ennek az útnak első megtett lépéseként is üdvözölhetjük Barácius Zoltán *Megkésett rekviem* című könyvét.

KÁICH Katalin

(Magyar Szó, 1997. január 18.)

FELLOBBANÁSOK

Barácius Zoltán: Megkésett rekviem. Színháztörténetünk múltjából.

Életjel, Szabadka, 1996

Kisebbségi sérelmeinket előszámlálva példaként többször elhangzott, hogy a totalitárius hatalom már az ötvenes években beszüntetett néhányat a színházaink közül. Az életük hatodik évtizedében járók alig emlékezhetnek azokra a lelkes csoportokra, amelyek Becskereken, Zomborban és Topolyán a közönnnyel, az anyagi nehézségekkel és a hatóság gyanakvásával küszködve Thalia ügyének igyekeztek megnyerni a magyarságot. A még idősebbek számára viszont saját nagyratörő, művelődési igényű nemzedékük egyik nagy kudarcát jelentheti. No meg annak a tanúságtételét, hogy voltak itt olyan kezdeményezések, amelyek többé-kevésbé ellenlábasai voltak a napi politikának.

De nem kizárólag ez okozta vesztüket, mert – ahogyan Barácius Zoltán eleveníti fel kollégáinak és saját magának az indulását – a magyar nyelvű színjátszás önmagában is szálfá volt a hatalomgyakorlók szemében. Vagyis, ahogyan a dokumentumok is alátámasztják, ugyanazok a politikusok szüntették meg a vajdasági magyarság „vidéki” színházait az ötvenes években, mint akik létrehozták őket. Amit a szerző a becskereki, a zombori és a topolyai színház néhány éves történetéről elmond, azt a többször elhangzott véleményt támasztja alá, mely szerint a sztálini egyeduralmi törekvéssel szembeforduló belgrádi államvezetés pillanatnyi érdeke hozta létre és szüntette meg az említett színházat.

E legfelső rendelkezés ellen aligha lehetett kifogása azoknak a vezető funkcióban levő vajdasági magyar fróknak, akiknek pártos drámai műveit a színészek és a közönség egyaránt ímmel-ámmal fogadta. Nem beszélve arról, hogy az egynyelvű színházakat könnyebben pénzelhette, irányíthatta és ellenőrizhette a hatalom, a művelődési szeparatizmus lehetőségét csökkentve. Ennek veszélye ugyanis valóságosnak látszott, hiszen az említett társulatok a tájolást is kötelességüknek tartották. Még akkor is, ha saját maguk is tudatában voltak annak, hogy sok okból kifolyólag szakmailag csak ritkán végezhetek kifogástalan munkát. Tehetségük, lelkesedésük és szorgalmuk volt az alibijük, hiszen a háború alatt és azt követően középiskolát sem végezhetek mindannyian. Nem beszélve arról, hogy a nagyközönség műveletlensége, a sikerdarabok kultusza különben is feleslegessé tette a főleg színészkörökben kifejleszethető árnyalatérzékenységet.

Ennek ellenére készségüket meghaladó vállalkozásaik is voltak. Így például Topolyán a *Hamletet* vitték színre akkor, amikor a televízió még nem tehette feleslegessé és megmosolyogtatóvá az ilyen nekibuzdulásokat. Ugyanez a társulat Sartre-nak a *Tiszteletudó utcalány* c. művével s más többé-kevésbé jelentős világirodalmi drámákkal sikeresen megbirkózott. Kár, hogy míg a jugoszláv irodalom jó néhány színpadi művével szórakoztathatták a közönséget, addig a magyar drámából Molnár Ferenc volt a csúc. Nagyjából ez mondható el a jóval rövidebb ideig élt zombori társulat munkájáról is. Becskereken viszont színvonalasabb lehetett a magyar irodalmi kínálat, hiszen a mindhárom együttesnél túlfavorizált Molnáron és Zilahyn kívül itt Madách, Csokonai, Bródy és Kodolányi egy-egy művével is találkozhattak a nézők. Goldoni, Molière, Maugham, Shaw, Miller, Nušić és mások alkotásai mellett.

Barácius Zoltán rendkívül fontos munkát végzett, amikor – olykor szinte a hulladékban turkálva – felkutatta e három jobb sorsra érdemes színházunk adatait. Ez is kell az önismeretükhöz.

VAJDA Gábor

(Szabad Hét Nap, 1997. február 20.)

LÁNYI ERNŐ SZABADKAI TEVEKENYSÉGÉNEK NYOMÁBAN

Lányi Ernő szabadkai évei. Levéltári dokumentumok. A dokumentumokat
összegejtötte és a bevezetöt írta Magyar László.

Életjel Könyvek 67., Szabadka, 1996

Egyébként is szegényes zenetörténeti szakirodalmunkat kellemesen felfrissítette Magyar Lászlónak, a szorgalmas szabadkai levéltári kutatónak Lányi Ernő szabadkai éveiről szóló kötete. A könyv nemcsak tartalmánál, hanem szerkezeti felépítésénél fogva is érdekes, lévén, hogy Magyar László Lányi Ernő szabadkai éveit feltérképező bevezető tanulmányát a neves zeneszerzőre és karmesterre vonatkozó több mint másfél száz levéltári dokumentum ismertetése követi. Magyar László a helytörténetész alaposágával gyűjtötte be és tette közzé kötetében a Lányira vonatkozó, 1907 és 1922 közötti folyamodványokat, beadványokat, jelentéseket stb. Ezekből áll össze a hiteles kép Lányi Ernő szabadkai éveiről, amelyek során zeneszerzőnk, Lányi Hedvig szavaival élve, „Nemcsak zenekart szervezett..., hanem komoly zenét élvezni tudó közönséget is nevelt hozzá”. Hogy e munkája mennyi megpróbáltatással, gonddal és bajjal járt, arról mindenki meggyőződhet, aki kezébe veszi ezt a könyvet.

Bevezető tanulmányában Magyar László rövid áttekintést ad Szabadka zenei életének kezdeteiről, Arnold Györgytől (1781–1848) Gaál Ferencig (1860–1906), pontosítva, hogy Gaál Ferenc elhalálozása után került (1907. március 1-jén) a szabadkai zeneiskola élére „Lányi Ernő miskolci zenedei igazgató”, aki azzal meg is kezdte többéves, áldásos szabadkai tevékenységét. Még 1907-ben Lányi kidolgozta „A szabadkai városi zeneiskola, a városi zene- és a templomi énekkar szabályzatá”-nak tervezetét, amely a zeneiskolában öt tanszak megnyitását irányozta elő (zongora, vonós és fúvós hangszerek, szólóének és összhangzattan), amellet szabályozta a városi zenekar és a templomi énekkar működését is. E fontos dokumentum csak sok huzavona, vita és ellenkezés után került elfogadásra.

Lányi Ernő nevéhez fűződik a szabadkai filharmonikus zenekar megalapítása is 1909 szeptemberében, amely az ő vezetésével az első világháború előtti években országos hírnévre tett szert. Mindamellet a filharmonikus zenekar munkájának köszönhetően évről évre növekedett a zenetanulás iránti érdeklődés is. Érdekes okmányokat olvashatunk a hangszerek beszerzéséről, de a zenekar tagjainak toborzásáról is. Egyébként a filharmonikusokkal a századelőn olyan jeles művészek léptek fel Szabadkán, mint Bartók Béla, Hubay Jenő, Pablo Casals, Geyer Stefi és mások.

A kötet témájának kiválasztásánál Magyar Lászlót a többi között az vezérelte, hogy „Lányi Ernő (1861–1923) elévülhetetlen érdemeit eleddig többfelé és több szempontból méltatták, de csaknem mindannyiszor nélkülözték a szabadkai éveit érintő levéltári anyagot”. Zeneszerzőnk e „legizgalmasabb és egyben talán legjelentősebb időszakát” tárja elénk forrásértékű dokumentumokban Magyar László. Ezek az okmányok nagyjából három témakört világítanak meg: Lányi Ernő megválasztásának, pontosabban Szabadkára érkezésének körülményeit, a modern zeneoktatásért folytatott küzdelmét, és a szabadkai filharmonikus zenekar megalapítását. Eközben derül fény szervezőmunkájára, de családi körülményeire is. Egy 1915. január 21-i keltezésű dokumentum például Lányi Ernő erkölcsi és anyagi gondjait tárja fel az első világháború ínséges éveiben: „Rendes kiadásaimat is nehezen tudom megosztott családi életemben fedezni. És ehhez most egy rendkívüli is járul. Leányom férjhez megy. Vőlegénye a harctérről sebesülten hazajött, s mielőtt visszatérne, meg akarják tartani az esküvőt.

Öröm és könny egyaránt. De egyúttal nem elkerülhető teher is egy családapának. Kérem a tekintetes tanácsot, kegyeskedjék ennek viselését és fedezését 400 korona fizetési előleggel lehetővé tenni.”

A nagyszámú okmány közreadásával Magyar László, úgy tűnik, végül is az olvasóra bízta, hogy ki milyen képet alakít ki Lányi Ernő szabadkai éveiről, és semmiképpen sem szándékozik befolyásolni az olvasót magvas értéktételekkel. Ez kötetének mindenképpen egyik fő erénye. Itt kell megjegyeznünk azt is, hogy örömmel vennénk, ha Magyar László kötetének példája nyomán a jövőben mind több dokumentumkötet és tényanyagközlés látna napvilágot, tehát mind több forrás, amelyből mindenki a saját kedve szerint meríthetne, szüksége és érdeklődési köre szerint.

NÉMETH Ferenc

(Magyar Szó, 1997. február 22.)

VAJDA GÁBOR: A MUSZÁJ-HERKULES

Vajda Gábor

Vajda Gábor új könyvét a szabadkai Életjel adta ki 212 oldalon, tanulmányokat tartalmaz Szenteleky Kornélról és műveiről. A könyv bevezető fejezete összefoglaló igénnyel íródott: miként tekintett az utókor és a kortársak Szenteleky munkásságára. A továbbiakban a szerző végigtekint az életmű fontosabb állomásain, elmondja véleményét a fiatal Szenteleky írásairól, majd a *Kesergő szerelmet* elemzi, kifejti, hogyan alakult az író esztétikai szemlélete és világgépe Trianon után. Önállóan is megállják a helyüket azok a tanulmányok, melyek egy-egy műfajt járnak körül: az értekező prózát, a regényt, az elbeszéléseket és a verseket. végül az irodalomszervező-szerkesztő tevékenységével ismerkedhetünk meg. Az utolsó fejezet a levonható tanulságokról szól: „Ő ugyanis az első írónk, kinek munkásságában a legvilágosabban látszik annak az öncenzúrának a kialakulása és folyamatos jelenléte, amely a jugoszláviai magyar irodalom hitelességét korlátozta.”

(Magyar Szó, 1997. március 20.)

MILKÓ IZIDOR ÉS KÖNYVTÁRA

Levéltári dokumentumokat tartalmaz az Életjel 72. kötete. Az anyagot összegyűjtő Magyar László a következőket írja bevezetőjében: „A dokumentumkötetben Milkó Izidor könyvtáráról bőséges levéltári forrásanyag lát napvilágot, de fontosnak tartottuk, hogy az író más irányú tevékenységének irataiból is közreadjunk néhányat, mint például a szabadkai főgimnázium tanulójaként kapott osztályzatait, pályázását és kinevezését az árvaszéki ügynöki, majd a főlevéltári állásra. Megismerkedhetünk a kereskedelmi tanonciskola felügyelő bizottságában, a színügyi bizottságban, az izraelita hitközségben és nem

utolsósorban a Szabad Líceum Egyesületben kifejtett működésével is. Milkó Izidor frói elhivatottsága mellett szülővárosában figyelemre méltó közéleti és művelődési szerepet töltött be.”

KONTRA Ferenc

(Magyar Szó, 1997. március 20.)

BIACSI DÁVID: ADVENTI ÚT

Életjel Könyvkiadó, Szabadka, 1996

Biacsi Dávid nem olyan régen még gimnazista volt. Ennek ellenére nem csupán kiemelkedő prózaíró, hanem máris kivételes felkészültségről tesz tanúságot. Nem hiába dicsekedhet tehát irodalmi sikerekkel.

Fiatal írónknak elsősorban a fejlett nyelvi kifejezőkészség és a világirodalmi olvasottság az erénye. Ennek megfelelően novellái (melyek között a rövidebb tárcanovellák vannak többségben) főleg hangulatléírásokban, lírai értékekben, szimbolista villódzásokban bővelkednek. Nem függetlenül a szerző művelődéstörténeti ihletettségétől, Bibliaismere-tétől, meditatív hajlandóságától, olykor enyhe iróniába átváltó melankolikusságától. Önmagát ellenpontozó szeretetutópia kölcsönöz eredetiséget Biacsi zsenyéinek, egy olyan ifjú szellem megmutatkozásaként, aki tud ugyan az emberi élet farkastörvényeiről, de szembenézés helyett inkább elegánsan, fiatalos hetykeséggel elsiklik fölöttük.

Noha fiatal frónk műveltségének gazdagságával lázad az előző évtizedek világ-szemléleti egysíkúsága ellen, arra még ő sem jött rá, hogy nemzet, nemzetköziség (egyetemesség) és kultúra elválaszthatatlanok egymástól. Ha ezzel minden tekintetben tisztában lenne, aligha állította volna olyan mereven szembe Jézus egyetemes em-beri (isteni) igényét a zsidóság akkori nemzeti törekvéseivel. Végső soron ugyanis a zsidóság fenn- (illetve együtt-) maradása elválaszthatatlan a Jézus által képviselt er-kölcsei maximalizmustól.

Biacsi Dávidnak érezhetően Csáth Géza novellisztikája a meghatározó élménye. Pe-dig ennél közvetlenebbül tapasztalható az a hatás, amelyet szerzőnk – olykor tüntető ol-vasmányélményként, vagyis idézetek formájában – főleg a német, részben az angol iroda-lomból szívott tel. A műveltség előtérbe állítása gyakran modorossághoz vezet nála, annál is inkább, mert eredetiben idéz – többnyire nem funkcionálisan. Ez mindenekelőtt a mű-faji lehetőségek még nem teljesen elsajátított ismeretével, a fiatal író érthetően fogyaté-kos élettapasztalatával s az élet mélységeitől való tartózkodásával magyarázható.

E próza főleg ott ígéri a magyar irodalom jelentős íróját, ahol (ön)iróniával egysége-síteni képes a „külső”-t a „belső”-vel, illetve ahol a maniert az élet befolyásolásának szen-vedélye ellensúlyozza. Ettől az eszménytől most sincs távol Biacsi Dávid, hiszen idealiz-musát humanista elkötelezettség élteti. A jövőben a művészet valóságteremtő funkciójá-ra kell jobban ügyelnie. Ezzel azt is akarom mondani, hogy az adott korhoz és környezet-hez való fokozottabb kötődés az olvasói érdeklődést is jótékonyan befolyásolhatja. Még akkor is, ha a novellákban többnyire közvetlenül kifejeződő valóságundor határozottan fejezi is ki a szerző véleményét a társadalmi életről; vagy ha olykor egészen közvetlenül ad formát annak, ami a kétségbeesésig felháborítja.

Más szóval: elsősorban a szellemi életrevalóság, elevenség lesz az, ami kibontakoz-tathatja a meghökkentően felkészült és rendkívül tehetséges Biacsi Dávid prózaművé-szetét.

VAJDA Gábor

(Szabad Hét Nap, 1997. április 10.)

EGY KÖNYVRŐL KETTŐS HANGON

Dudás Károly: Királytetemetés

Életjel, Szabadka, 1996

Dudás Károly vitathatatlanul jó nevű és jelentős alakja irodalmunknak. Ám ugyanígy újságíróknak és közéletieknek is, nem utolsósorban megmaradásunk harcos elkötelezettjeként történelem sújtotta égaljunk alatt. E kötetével azonban valahogy „két hangú kiáltás”-ra késztetően adta fel a leckét kritikusanak, alkalmasint éppen tevékenységének szerteágazásával összefüggésben. Ami, ha úgy akarjuk, akár mentségére is szolgálhat.

Beállítottságától függően tehát a könyvismertetés írója írhatja róla akár kérelmelhetetlen „esztétikai központú” szigorral is, ámde elnézéssel ugyanígy, kellő figyelemmel bizonyos irodalmi kívüli (innen és túli) körülményekre. Amiért is, ha a szigorúbb hanggal kezdjük, legfőképpen egy megállapítás kívánkozik ki belőlünk. Nevezetesen, hogy összeállítását tekintve, a kelleténél, netán a „megengedettnél” is heterogénebb kis könyvet, afféle „vegyes felvágottat” tartunk kezünkben. Tekintve, hogy „valódi” széppróza, hosszabb-rövidebb „igazi” novellák mellett találunk benne „belülről megszólaltatott”, tehát ennyiben „irodalmi” riportokat, hangulatos karcolatszerű, de morális, érzelmi-indulati töltetűeknek megfelelően „lírai publicisztikának” is minősíthető frásokat, alkalmi jellegű, méltató és megemlékező szövegeket, sőt búcsúztatót is. Összességében olyan anyagot, aminek nem csupán egymásmellettsége hat zavaróan. De felmérései eltérő megközelítést kíván, végső fokon lehetetlenné téve könyvünk egységes egészként való értékelését. Ám még ha menet közbeni „mérceváltásra” törekszünk is, a *Kivégzés* című rádiójáték-törredék az „együtt megjelenethetőség” kereteit mintha végképp szétfeszítené.

Mintha bizony a szerző vagy a kötet szerkesztője, néminemű testesség reményében, minden keze ügyébe került felmarkolt volna.

Úgyhogy ... de talán váltsunk át inkább a második hangra. Előrebocsátva, hogy fentebbi elmarasztalásunkat csakis a könyv egésze vagy inkább annak hiánya indokolhatja. Lévén, hogy az egyes frások, műfaji besorolhatóságuktól függetlenül, többnyire helytállónak önmagukért, külön-külön történő szemügyre vételükkor tehát jóindulatú elnézésre semmi szükség.

Legkevésbé természetesen az első ciklusban található novellák esetében, mivel ezek nem csupán a szerző által egy időben joggal számon kért „valóságirodalom”-ként fogantak, hanem a „valóság”-hoz az „irodalmat” is hozzátársítva, megfelelő szintű esztétikai kiteljesedést eredményeztek. Olyan frásokra gondolok itt, mint amilyen a *Kutyahistória*, a *Mindenszentek*, a *Kigyóház*, a *Fénymagot esznek a papagájok* vagy a *Gyilkosbika*, azokra a nem új keletű frásokra, amelyek éppen értékeik révén váltak már a „maguk idején” emlékeztetéssé számomra, s amelyek a *Ketrecbál* című regény mellett Dudás Károly prózájának máig is csúcsteljesítményeit jelentik – bizonyos értelemben sajnálhatóan. „Valóság-irodalmi” mivoltuk ellenére is bizonyos víziószerűségükkel, időskvíváltó emlékfelidézéssel, kevéssel is sokat mondó sejtetéstechnikájukkal, Csoóri Sándorral szólva „félíg bevalottan” tükrözve életünket, valóságunkat. „Légiesültségük” révén válva irodalommmá, nem utolsósorban annak köszönhetően, hogy létrejöttükkor tárgyak részben „kényes”-nek számított még, „egy az egyben” nem volt publikálható, amiért is az őket kikényszerítő indíttatás, egyszerűs mind bizonyos álcázásra is kényszerült, gúzsba kötött táncra, „ketrecbálra”, hogyha úgy tetszik. Több mindennel, nem utolsósorban a vajdasági magyarsággal szembeni megtorlás negyvennégybeli napjaival összefüggésben. Arra a némiképp fanyar megállapításra késztetően, miszerint az „esztétikai nirvánát” nem feltétlenül a dolgok kerek perec kimondása jelenti, hanem olykor inkább a „cenzúra kicselezésének” szerencsés következményeként jön létre. Nem mintha a sajnos csak e tekintetben letűnt időket kívánánk vissza, még ha kissé továbbgondolva a dolgokat, akár még oda is kilyukadhatunk,

hogy egyfajta „járuléktartalomként” múltunk egy másik darabja, egykori álruhás irodalmunk sorsa, illetve az egész kelet-európai térség hasonló irodalmának információs szempontból való érdektelenné válása is benne van a kötetben. Aligha tudatos koncepcióról árulkodóan, de érdeklődésünket azért is külön felkeltve, amiért a novellák utáni ciklusok egyes riportszerű darabjaiban olykor az elbeszélések valóságanyagával közvetlenebb megmutatásban is találkozhatunk. Illetőleg főalakjaik „eredetijével” is – voltaképpen gondos, sőt gyengéd kezű megformálásban, de kevésbé artisztikus formában, egyszerűbb képlet jegyében. Vagyis itt akár az is fölmerülhet, nem lett volna-e jobb a háttér utólagos megmutatása helyett, a kötet megszerkesztésekor az egyszerűbb felől indulva a bonyolultabb felé haladni, s úgy mutatni meg, miképpen is válik a „valóság”, a nyersanyag irodalommá. Eltekintve attól, hogy ez esetben, legalábbis ha olvasáskor a megadott sorrendben haladunk, lehetőségünk lett volna lejtőn leereszkedő helyett felfelé kaptató utat megtenni. Akkor is a fokozottabb kiteljesedéshez jutva el, ha a „lejtőt”, illetve a „kaptatót” nem annyira a minőséghez, hanem a szövegstruktúra összetettebb olvasmányélményt kínáló bonyolultabbá válásával kapcsolatosan emlegettünk csak. Függetlenül attól, hogy az ilyenfajta olvasmányélmény igénye a különben sem túl népes olvasótábor kisebb részére jellemző csupán, sőt hogy a többségre éppen az egyszerűbb, a közvetlenebb eszköz hat inkább.

Az a hangvétel, amit publicisztikai írásaiban Dudás – gyakran inkább érzéseink, semmint értelmünk felé fordulva – szintén sikerrel képes megütni. Függetlenül attól, hogy ezek az írások témáikat, mondanivalóikat tekintve kapcsolódnak-e valamiképpen a kötet élén álló szépprózai anyaghoz, oly módon is akár, hogy míg amazokban több helyütt a második világháború végének „kimondhatatlan” és „kiírhatatlan” rémemlékei kísértének, emezeket az „új”, épphogy véget ért, és semmivel sem kevésbé véres háború eseményei váltották ki a szerzőből. Reagálásként fenyegetettségünk tüneteire, helyzetünknek arra a megrendültségére, amelyben még ma is leledzünk – nem egy esetben a „tegnap napisajtójából” vagy éppen „napi politikájából” többé-kevésbé ismerősként köszönve vissza. Voltaképpen a tájhoz és a „kis hazához” való kötődésnek a jegyében születve meg, annak jegyében, ami kezdettől fogva szinte programszerűen is jellemzője Dudásnak, és amit szándékolt elcsépeltséggel szólni nevezhetünk akár közösséghez, néphez való hűségnek is, akár etnikai, akár szociális kategóriát, illetőleg a kettő ötvözetét értsük is „közösség” vagy „nép” alatt. Úgyhogy valójában éppen a földközelség, ez a fenyegetettségünkkel való együttlélegzés kölcsönöz, a benne egybegyűjtött írások műfaji különbözősége ellenére is bizonyos egységet ennek a könyvnek, voltaképpen ezáltal is nyomva rá a hitelesség pecsétjét.

Bizonyos mértékben még „elméleti” kifogásainkat is semlegesítve. Kellőképpen leszerelve okvetetlenkedésnek is minősíthető „első hangunkat”.

VARGA Zoltán

(Híd, 1997. május)

KOPECZKY LÁSZLÓ: KÁDÁR KATA Étetjel Könyvek 69. Szabadka, 1997.

Nem kis kíváncsisággal vettem a kezembe Kopeczky új kötetét. Megvallom, mind a Magyar Szóban, mind a Szabad Hét Napban elsőként a Kópé szövegeit olvastam el. Élvezem dühödt, indulatos humorát a jelen valóságelemeivel kapcsolatban; azt a sajátos heccelő humorizálást, melynek jegyei között a szójáték a legjellegzetesebb. Nem vet elma-

rasztaló fényt a szerző intellektusára sem, hogy a szennyes politikai jelenségek érzékeltetésére a legütszélibb kifejezésektől sem riad vissza.

Új kötetének műfaját parasztoratóriumként jelzi. Kallós Zoltán *Balladák könyve* című hatalmas gyűjteményében a klasszikus balladák csoportjába sorolja a *Kádár Kata* című balladát. A népköltészetben járatos olvasó ismeri is a történetet, amelyben a két fiatal tragédiája eltérő osztályhelyzetükből fakad. De éppen ez az előismeret a fokozott kíváncsiság följajzója: miért és hogyan válik a balladai műfaj oratóriummá?

Az oratórium: „több tételes, szóló énekhangra, kórusra és zenekarra komponált nagyszabású zenemű, amely valamely történetet érzékeltet; közel áll az operához és a kantátához.”. A műfaji kérdés tisztázása után földereng bennem valami. 1930-ban Bartók Béla egy erdélyi román népballada alapján írta meg a csodálatos *Cantata profanát*. A zenemű viszont később ihletője volt Juhász Ferencnek és Nagy Lászlónak, hogy megírják a *Szarvassá változott fiú kiáltóása* a titkok kapujából, illetve a *Csodafiú szarvast*. A zene és költészet tehát kölcsönösen hatott egymásra.

A ballada alap gondolata: „nem ihatok én már virágos pohárból, / csak tiszta forrásból, / csak tiszta forrásból!” szállóigévé vált a népdalgyűjtők körében. Nem ártana többször idézni, hogy némileg ellensúlyozzuk a muskátlizene álnépi áradatát!

Kopeczky László éppen a „tiszta forráshoz” nyúlt, a népballadához. Gyula Márton és Kádár Kata szerelmi tragédiáját három felvonásban dolgozza föl. Illetve tévesen tájékoztatom az olvasót: az oratórium a tragédia utáni szakaszt öleli föl!

Az első részben (felvonásban) Kádár Kata és apja, az öreg jobbágy a túlvilágon arról beszélgetnek, hogy mielőtt Katát Gyulainé a tóba vetette, otthon az apa részéről sem kísérte megértés a nemesi fiú és a jobbágyleány szerelmét. Kibontakozik előttünk Kata boldogtalansága: két malomkő között őrlődött, hiszen az apja és Gyulainé mindent megtettek, hogy a szeretőket szétválasszák. A szócsatában azután az apában is fokozatosan tudatosul, mit vétett saját gyermeke ellen:

„Megölte a szerelmet,
Aki szeret,
S azt, akit szerettem...”

A felismerés még a túlvilágon is tragikus lelkiállapotot vált ki az apában: a lelkiismeret poklának minden kínja az övé.

A II. részben a fiatalok gyilkosa, Gyulainé áll az események központjában. Lassan, fokról fokra bontakozik ki Gyulainé élete az olvasó előtt. Kiderül, hogy férje duhaj, csélcsep, csak az élvezeteknek élő férfi volt:

„Vadászébét az asztalhoz ültette,
A cigányt lóháton hegedültette.”

Halálát is diszentrivirtus okozta: fogadásból főbe lőtte magát! Feleségének mindezt látnia kellett, szenvedő alanya volt a dorbézolósnak. A megcsalt feleség szerepét is vállalnia kellett. Vajon fia szerelmében nem a nőszó nemesifjak szerelmét látta csupán?

A férj halála után akadt férfi, Orczy Balázs, el tudta volna vele feledtetni a múltat.

Az udvarlót azonban elutasította Gyulainé, mert „apának helyébe nem állhat mostoha”.

Az anyai szeretet legyőzte benne tehát a szerelmet is. Lemond szerelméről, s egy jobbágyleány ragadja el tőle fiát? Inkább gyilkolt, mintsem lemondott volna fiáról.

A III. rész főszereplője Gyulai, aki meg sem jelenik a balladában. A túlvilágon azonban a földi környezetének lelkei fokozatosan ráébredtük élete értelmetlenségére. Arra, hogy magatartásával mindenkire a tragédiát, a halált hozta. Itt már fejére olvashatta Gyulainé:

...mert más asszonyok illata
Lebegett mindig rajtad,

*Karodba szédült, ha akartad,
Maga a köszív is szerelmesen.”*

A lassan összeálló képből arra is fény derül, hogy Gyulai duhaj puszkagolyója oltotta ki Kata apjának, az öreg jobbágnak is az életét. Környezete egyéni tragédiái lassan megvilágosodnak Gyulai előtt. Az is fokozatosan tudatosul benne, hogy értelmetlen életvitelével közvetlenül vagy közvetve felel mindezekért. Fölébred lelkiismerete, és most már tudatosan vetne véget életének.

Az oratórium hibátlan szerkezetű! A jugoszláviai magyar drámairodalom egyedülálló tragédiájának tekintem mind szerkezeti, mind nyelvi szempontból. A szerző hihetetlen kifinomultsággal teszi egyre sokoldalúbbá a szereplők jellemrajzát, és juttat el bennünket a katarziszig. Nyugodtan beszélhetünk katarziszról, mert még az olvasó is átéli ezt a lelki megtisztulást. Bár akadna egy új Bartók, aki a zenéjét megírná az oratóriumnak! Akkor tárulna föl igazán az alkotás minden erénye!

A szöveg nyelvezete következetesen az eredeti ballada nyelvallapotát tükrözi. A szó-kincs és az alaktan ódonysága nem zavarja az olvasót. A szerző az utolsó sorig a nyelvi jelrendszerrel is áttételesen utal a népköltészet és egyben a cselekmény korának nyelvi világára.

Nem esem túlzásba, ha azt állítom: korunk magyar irodalma kevés olyan alkotással dicsekedhet, mint Kopeczky oratóriuma.

HORVÁTH Máttyás

(Üzenet, 1997. május–június)

EGY KORSZAK FIGYELMEZETŐ ÜZENETE

Barácius Zoltán. *Megkésett rekvium.*

Életjel Könyvek 65. Szabadka, 1996.

Rendhagyó könyv a *Megkésett rekvium*, rendhagyó, mert olyan kérdéssel, témával foglalkozik, amelyről – legalábbis eddig – nem szívesen beszéltünk. Rendhagyó, mert a krónikás hitelességével – végre – a ki nem mondott igazságok, a mellébeszélések, színház-művészetünk közelmúltjának tudatos kódösztése, elkendőzése helyett az ötvenes évek történéseit, színházi életünk tragikus ötvenéves eseményeit, korszakát igyekszik bejárni emelt fővel, az önmagukkal szembenézők igazságérzetével és azzal az egyértelmű szándékkal, hogy végre, fél évszázad után, a helyére kerüljenek a dolgok, ha másért nem hát azokért, akik „nem a színházból, hanem a színházért éltek, azokért a lelkes, áldozatkész, a munkát minden pillanatban igenlő színjátszókért, akik már akkor, a régmúltban megérezték, hogy nálunk, ebben az országban, ahol oly sok embert hallgattattak el, sokkal többről van szó...” és természetesen azokért, akik mindennapjaink kilátástalanságában igyekeznek hitet szerezni színjátszásunknak és akik talán nem tudják, hogy milyen heroikus küzdelmet vívtak elődjeik, hogy itt, ebben a mi kis világunkban, Thalia templomában nem némuljon el végérvényesen a falhoz állított múzsák harangja.

A *Megkésett rekvium* – egyebek között – néhány kérdéskörben nagyon is világosan fogalmaz. Így Barácius Zoltán Topolya, Zombor és Becskerek színjátszásának régmúltját dokumentálja, ezzel is hangsúlyozva, hogy az ötvenes években alakult magyar nyelvű színházak nem gyökértelen talajra épültek. Az olvasó egy rendkívül gazdag színjátszó mozgalommal ismerkedik meg, amikor nyomon követi a bánáti és a két bácskai kisvárosnak a színházkultúra iránti igényét.

Barácius Zoltán tulajdonképpen tudatosan „időzik el” a múltnál. A leckét adja fel (a még élő) ítéseknek, akik azokban a válságos években, amikor a születendő színházaknak

Barácius Zoltán színháztörténeti munkáját Vajda Gábor mutatta be
(Heck Paula, Barácius Zoltán, Vajda Gábor, Süveges Eta)

olyan nagyon szükségük volt az önzetlen támogatókra, egyszerűen, az érvek sokaságával azt igyekeztek bebizonyítani, hogy azok működésképtelenek. Az egyik ilyen nagyon is „hatásos” érv az volt, hogy ezek a magyar nyelvű társulatok olyan közegekben „létesülnek”, amelyekben a színházkultúrának nincsen hagyománya. Így vélekedtek az akkori „színházi szakemberek”, természetesen nem győzve hangsúlyozni, hogy az ilyen, eleve életképtelenségre ítélt társulatok működtetésére felesleges anyagiakat áldozni.

A másik igen fontos kérdés, amely ennek a könyvnek valóban rendhagyó jelleget kölcsönöz, a magyar „káderek”, az akkori politikai életben a helyüket kereső és annak csúcsa felé „kacsingató” nemzettársaink furcsa, megmagyarázhatatlan magatartása volt, amikor a színházakról esett szó. A *Megkésett rekviem* ebben a kérdésben is keresi a feleletet, mert tény, hogy erről a magatartásról hallgatunk, bölcsen hallgattunk. Fél évszázad múlt el, és nem volt bátorságunk önmagunkkal szembenézni, nem volt bátorságunk a felelősséget vállalni három színházunk tragikus sorsáért. A hatalom az oka mindennek – ismételtgöttük a szlogent papagáj módra, csakhogy a saját felelősségünkötől megszabaduljunk! Ezt azonban kitűnően „csináltuk”! Tiszta maradtunk! S ez a fontos, nem?”

A *Megkésett rekviem* azonban nemcsak a nemzet napszámosaira rászakadó sötétséget igyekszik szerteoszlatni, nemcsak a meg nem értés, a meg nem becslés tragikus következményeire mutat rá, hanem hiteles képet ad arról a hősi helytállásról is, amely az utolsó pillanatokig (a színházak felszámolásáig) jelen volt a „halálra” ítélt társulatokban.

A három színház nemcsak Topolyán, Becskereken és Zomborban volt „otthon”, hanem egész Vajdaság területén. Barácius Zoltán könyvében egy helyen megjegyzi: „A terpjárás tüzeiben edződött a színház azzá, ami! Nem az ekhós szekerek idejét éljük, de sokszor, ha az idő viszontagságai nem engedtek mozdulni sem, a színház mégis mozdult.

Autón, kocsin, szánkón, ha kellett, gyalog is elvitték a szót oda, ahol talán a legszüksége-
sebb, a falura.”

Számok, adatok, címszók betűrengetegében felsejlik az a nagy lehetőség, amely továb-
bívhatta volna a társulatokat, amely ígéretes jövőképet láttatott! Éppen ezért Bará-
cius Zoltán könyve színháztörténetünk egy korszakának dokumentálásán túl figyelmezte-
tést is szolgálhat. Ugyanis azonos gondok, problémák, magatartási formák veszélyeztetik
a mai magyar nyelvű színházak működését is.

Ha a leckét az elmúlt ötven esztendő alatt megtanultuk, akkor nem ismétlődhetnek
meg a múlt „hibái”. Jó lenne úgy elolvasni a *Megkésett rekviemet*, hogy annak mondaniva-
lója, üzenete, letaglózott színházaink sorsa, képe megmaradjon bennünk. Figyelmeztet-
sül! A vészharang kongásaként.

Nem a kritikus kötelességét teljesítő szigorúságával olvastam el Barácius Zoltán
könyvét. A pályatárs szubjektivitásaival, a visszapergetett idő nosztalgiájával, mivel
magam is nemcsak szemlélője, hanem aktív résztvevője voltam azoknak az esemé-
nyeknek.

El kell olvasni a *Megkésett rekviemet*, mert egy olyan korszakról vall őszintén, nyíltan,
ilyen korszaknak állít emléket, amelyet nem szabad elfelejtenünk.

FARAGÓ Árpád

(Üzenet, május–június, 1997.)

BENCE ERIKA: KÖNYVKERESKEDÉS Tanulmányok, esszék, kritikák

Bence Erika 1967-ben született Bezdánban. Az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszé-
kén szerzett oklevelet. Jelenleg ugyanitt tanársegéd. Tanulmányait, esszéit és bírálatait
1986 óta publikálja hazai és magyarországi folyóiratokban. Tanulmány kategóriában neki
ítelték oda az Üzenet 1995. évi pályadíját. A *Könyvkereskedés* az első kötete.

Bence Erika műftészi munkásságát a hazai és a magyarországi lapokban, folyóira-
tokban, időszaki kiadványokban kísérhettük figyelemmel az utóbbi esztendőkből, és elé-
gedettséggel állapíthattuk meg, hogy írásaiban érdeklődésének széles köre elemzőkészsé-
gével és biztos megfogalmazású értéktételeivel párosul.

A *Könyvkereskedés* egybegyűjtött munkái tematikus és műfaji gazdagságukkal nem
csak a kiforrott kritikust mutatják fel, hanem egy, az irodalomelmélet és -történet tu-
dományos módszereiben járatos, szemléletében kiforrott, érdeklődésében sokoldalú, jó
tollú szerzőt állítanak a közép-európai jelenünk irodalmi lecsapódása iránt érdeklődő ol-
vasó (és szakember) elé.

Esszéinek, tanulmányainak és bírálatainak központi témája, egyben szemléletének
lényegi meghatározója is, a mai közép-kelet-európai irodalom összehasonlító-értelmező
elemzése Mrožek, Hrabal, Konrád György, Esterházy Péter, Nadas Péter, Brasnyó Ist-
ván, Kontra Ferenc, Szathmári István és mások művein keresztül.

Művében alaposan körbejárja a modern magyar irodalom azonosítható jelenségeit,
a jugoszláviai magyar próza legjelentősebb alkotásait és számba veszi az irodalomelmélet
hazai művelőinek könyveit is.

Bence Erika *Könyvkereskedés* című munkája az 1980-as és 90-es évek magyar iro-
dalma értelmezésének megkerülhetetlenül fontos kézikönyve lesz.

FEKETE J. József

(Üzenet, 1997. május–június)

KÁDÁR KATA

Emlékszem, amikor az Újvidéki Színházban megnéztük a *Kádár Katát*, az előadás után kölcsönkértem a dramaturgtól a szöveggönyv egyik példányát, mert szerettem volna elolvasni. Nem egyszerűen megtetszett a szöveg, voltak benne olyan sorok, melyeket újra hallani akartam, mert visszhangjuk maradt, érezni lehetett rajtuk a belső feszültséget. Ezt érzem most is, amikor immár kiszélesedve jelenik meg könyvben a parasztoratórium, úgy is fogalmazhatnák: egységes trilógiaként. Kopeczky László *Kádár Katáját* a szabadkai Életjel jelentette meg, Sáfrány Imre rajzaival.

KONTRA Ferenc

(*Magyar Szó*, 1997. május 16.)

EGY ÉRTÉKES SZABADKAI MAGÁNKÖNYVTÁR

Milkó Izidor és könyvtára. Levéltári dokumentumok.

A dokumentumokat összegyűjtötte és a bevezetőt írta Magyar László.

Életjel Könyvek 72., Szabadka, 1997.

Egy kiválóan értékes, európai színvonalú, ritkaságokban gazdag 12 000 kötetes szabadkai magánkönyvtárnak, a Milkó-féle gyűjteménynek a hányattatását, megvételének történetét mutatja be, levéltári dokumentumok felsorakoztatásával, legújabb kötetében Magyar László levéltáros. A szabadkai helytörténetírás egyik legelhivatottabb művelője mintegy 140 oldalas dokumentumkötetében egy rövid bevezető tanulmány és 65 levéltári irat közreadásával tárja az olvasó elé a Milkó-gyűjtemény történetét, a megvásárlása körüli huzavonát és egyezkedést. A bevezető tanulmány rövid áttekintést ad arról, hogyan került a nagy körütekintéssel összegyűjtött könyvállomány – két évtizedes halogatás és egyezkedés után (!) – a város tulajdonába, ahol ma, jelentősen megcsónkítva is, a szabadkai Városi Könyvtár állományának legbecesebb része.

Milkó Izidor (1855–1932) szabadkai író és újságíró könyvtárának megvétele, illetve annak menete jellegzetes példája volt a szellemi javakat lebecsülő, szűk látókörű, bürokrata hozzáállásnak, amelyre vidékünkön oly sok példát említhetnénk. Csakis ezzel magyarázható, hogy a már a századelőn országos jelentőségű könyvtár ügye, dr. Bíró Károly polgármester fáradhatatlan közbenjárása mellett is, már kezdetben a szabadkai városatyák közönyébe ütközött. Olyannyira, hogy 1906-ban ki is mondták: „...Szabadka városának nincs szüksége tudományos könyvekre”. Többszöri kísérlet után végül is csak 1926-ban (!) sikerült lezárni a Milkó-féle könyvtár megvásárlásának ügyét, amikor is 1926. január 2-án a belügyminisztérium megerősítette a szabadkai városi tanács ez ügyben hozott véghatározatát.

Az 1906 és 1926 közötti két évtized egyezkedéssel, fellebbezéssel, kölcsönös vádakodásokkal telt el, miközben a városi tanácsban hol elcsitultak, hol pedig fellángoltak a Milkó-könyvtár megvásárlása körüli viták. Az 1906-ban még 6000 kötetes könyvállomány az évek során megkétszereződött. Milkó könyvtárának esetében ez nem pusztán számbeli gyarapodás volt, hanem minőségbeli is. Hiszen az igényes, „európai műveltségű és hozzáértő amatőr” csakis kivételes példányokat gyűjtött be polcaira. A régi és ritka könyvek közül a 16–18. század legismertebb európai könyvnyomtató műhelyeinek termékeit, például az amszterdami Elzevir, a velencei Aldus, a firenzei Giunta vagy a párizsi Didot kiadványait. Továbbá az iparművészeti szempontból is becses kőestáblájú, illetve kiváló

nyomdatechnikájú műveket, 15–18. századi kéziratokat, több korhú hasonmás kiadást, s nem csekély számban olyan könyveket, amelyek sohasem kerültek könyvtárusi forgalomba.

Milkó nagy igyekezettel gyűjtötte még az első kiadásokat, az ex librisrel ellátott munkákat, és a dedikált példányokat is. Azok, akik még teljességében láthatták gyűjteményét, elragadtatással írtak szép példányairól, réz- és acémetszetekben gazdag darabjairól. A gyűjteményben a szépirodalmi, a történelmi, a művészettörténeti és az enciklopédikus művek voltak túlsúlyban. Mint 1918 februárjában a felbecsülésével megbízott Hellebrant Árpád megállapította: „...a gyűjtemény egy sokévi fáradsággal, szaktudással, műértéssel és áldozattal kapcsolatos gyűjtés eredménye” volt. Tehát méltó volt ahhoz, hogy Szabadak városé legyen.

E könyvtárvasárlási egyezkedésben a város részéről több ízben is voltak túlkapasok, gorombaságok, ugyanakkor a könyvtártulajdonos több fellebbezésében is csalódásainak, keserűségének adott hangot nemcsak a városi tanács magatartása, hanem az egész ügylet lebonyolítása meg a vételár miatt is. Az első világháború ideje alatt és után – miközben igencsak húzódtott a könyvtár ügye –, Milkó Izidor súlyos anyagi helyzetére hivatkozva már-már el is állt volna gyűjteményének eladásától. Fellebbezett is, felróva a jogügylet hiányosságait (a leltárjegyzék hiányát, a könyvespolcok kérdését stb.), ám a városi tanács érveit elutasította és a vásárlást „perfektnek” nyilvánította. Pedig Milkónak komoly sérelmei voltak: lakásából számtalan tárgyat jogtalanul szállított el a hatóság: 172 rézmetszetet, 2 albumot, különböző segédkönyveket, a felesége és gyermekei tulajdonát képező könyveket, az első világháború alatti gyarapítást stb. Mindez azonban hiábavaló volt. 1925 novemberében a városi tanács a Milkó-féle gyűjtemény megvásárlását már lezárt ügynek tekintette, s a belügyminisztériumi megerősítés után, 1926 márciusában, ebbe, a fellebbezésekbe belefáradt és elkeseredett Milkó Izidor is beleegyezett.

Magyar László dokumentumkötete nemcsak a szorosán a könyvtárra vonatkozó okmányokat tárja az olvasó elé, hanem a Milkó Izidor életére és munkásságára vonatkozó más becse iratokat is, amelyek szerteágazó közéleti szerepvállalását példázzák. Csupán azt sajnálhatjuk, hogy a kötet vezetői tanulmánya nem sikeredett hosszabbra, mert akkor a szerző minden bizonnyal részletesen kitért volna Milkó Izidor fródi-újságírói munkásságára is. De talán nem is az volt a szerző célja, hogy kimerítő bevezetőben körültekintően és aprólékosan méltassa Milkó Izidor munkásságát, hanem, hogy az olvasóra bízta azt, hogy a közölt dokumentumok alapján milyen képet alakít ki Milkó Izidorról, az emberről, a polgárról és könyvgyűjtőről.

NÉMETH Ferenc

(Magyar Szó, 1997. május 17.)

FELJEGYZÉSEK

(Kádár Kata, Gyulainé és Gyulai)

1987 márciusában élmény volt az Újvidéki Színházban Kopeczky László Kádár Kata című „szurrealista melodráma”, illetve három tételes tragédiája, ahogyan akkor minősítették a művet. Most szemünk előtt van a folytatás – ugyancsak *Kádár Kata* címmel és „parasztoratórium” alcímmel a szabadkai Életjel kiadásában. Úgy tetszik, nem közvetlen folytatása ez a színpadra került szövegnek. Abban a népballada alakult át Kopeczky László tolla nyomán drámai játékká. Erős sodrású konfliktusban hal a vízbe *Kádár Kata*.

*A tragikus történetet feldolgozó székely népballada újragondolója,
Kopeczky László és az alkotás elemzője, Bori Imre*

A *Kádár Kata* egyike a legtöbbit kutatott magyar balladának, és a róla szóló irodalom mintha már minden fontosat feltárt volna vele kapcsolatban. Kimutatták tematikus összefüggéseit, s ha valakinek kedve támad, akár a Trisztán és Izolda történetéhez is eljuthat nyomozás közben, minthogy a szakértők szerint éppen ehhez a történethez áll legközelebb a Kádár Katáé. A Telamón király históriáját is fel szokták emlegetni, amelyben a királyfi a szegény varga fürdősz lányába szeret, az apja ellenzi ezt a rangon aluli kapcsolatot, tehát háborúba küldi. Induláskor a lány gyűrűt ad szerelmesének. A lányt folyóvízbe fojtják, és a királyfi utána megy a halálba. Amikor rájuk találnak, összeölelkezve vannak. Közös sírba temetik őket. Pontosan követi tehát ezt az eseménymenetet a Kádár Kata balladája is, amely a sírvirág, azaz a két kápolnavirág motívumával bővült. A neves kutató, Király György, azt állította, hogy a „népköltészetben éber költői igazságszolgáltatás azt követeli, hogy akiket a sors vagy az emberi önkény egymástól elválasztott, azok legalább a halálban egyesülhessenek”.

Van tehát elég olyan drámai indulat, amely a végkifejletet tragikus sorsdrámává tudta fejleszteni. Kopeczky Lászlónak az első drámáját írva csak ki kellett bontania, ami a balladában adva volt, és tette ezt egy másik versrendszerbe transzponált módon. Az még drámai ballada volt, és a közönség könnyes szemmel állt fel a drámai végkifejlet után. Szerzőnk szuverén alkotó lévén bátran alakította finom elmozdulásokkal a történetet, és valóban európai háttérű drámát alkotott. Majd jó érzékkel észrevette, hogy a ballada valójában nem zárta és kerekítette le a Kádár Kata történetét. A könyvben közölt szerzői vallomás szerint a továbbiakban, az archimédeszi pontot a fiú átkában fedezte fel. „Át akartam érezni az anyai szív megtörését. Sok idő után tudatosodott bennem; kell hogy legyen itt még valaki, akiről a ballada szemérmesen hallgat, de aki ott tornyosul az okozatok mélyén. A tóba veszejtett leány, a megátkozott Gyulainé, s végül a ködből előtűnő atya, Gyulai.”

Nos, ők hárman a főszereplői a továbbírt drámának, mert „parasztoratóriuma” ez egy trilógia három helyszínével (a tókut feneke; Gyulainé hálószobája; formátlan alakzatú térség harangszóval).

A *Kata* című első rész a várakozásé – a halott lány várja szerelmesét a halálban. Tele van dilemmával – igazán szerette-e őt Gyulai Márton, vagy az apjának van igaza, az öreg jobbágynek, aki el akarja halott lányát tántorítani szerelmesétől, a reménytől:

*Szerelem volt, szerelem nincs...
A nyalka Márton gyerek
Valahol valaki ágyában hempereg,
Tornyot mászik, mint a repkény,
S midőn a fűj hajnali dala szól,
Elköszön hetykén
Új nászba vágat...*

A vita ritmusát a fel-felhangzó dobogás adja – amikor közeledik, Kata hite erősödik, amikor távolodik a dobogás, apja székszepe nővekedik. Végül a ballada soraival közli a szerző, hogy hazaért Gyula Márton, és tóba ölte magát Kata után.

A *Gyulainé* címet kapott második rész a hallucinációk drámáját – a fia átka kísért az anya hálószobájában. A lelkiismeret-furdalás immár klasszikus módon jelentődik meg, hiszen a lélekben visszhangzik az átokszöveg. Borcsa, az öreg dajka, természetesen nem hall semmit, sőtét és süket az éjjel. Ahogyan oly szépen mondja az író:

*Gyulainé: Nem hallod valóban?
Borcsa: A léptet a puha hóban,
Ahogy a száraz levél lehull,
Kolompot a dombon túl,
A pásztort rétből dallani,
De itt nincs mit hallani...*

A szópárbajból kiderül, hogy Gyulainé Orczy Balázst szerette, nem a férjét, aki szoknyabolond volt, („Ha szoknya volt a seprűnyélen, az is »osztzott« rajta vélem.”) Az átkot azonban nincs, aki levegye az asszonyról.

A harmadik rész főhőse Gyulai. Itt is szellem-beszéd hangzik, vagy ahogyan a Trombitás mondja: „Belülről beszélnek / S te kinn hallgatsz, balga.” Gyulai is, akárcsak a fia, öngyilkos, és a másvilágon azt nyomozza, ki volt Kádár Kata gyilkosa.

Az oratórium olyan főképpen zenében kedvelt forma, amely dramatizált is, elbeszélő karakterű is. Kopeczky László művének rokonságát keresve, misztériumjátékainál állapodtunk meg. Ez szinte megköveteli az archaizálást, amelynek mértéktartó változata oly szép versbeszéd a *Kádár Kata* szövegében. Feszésre fogott nyelv, s a meg-megújuló nyelvi lelemény szép példája is. tömör, példabeszédszerű mondatok, és rím-remeklések szattanói a pergő dialógusokban a motor. Irodalmunk jelentős értékű alkotása a *Kádár Kata!*

BORI Imre

(*Magyar Szó*, 1997. május 31.)

OLVASÓNAPLÓ

BARÁCIUS Zoltán: MEGKÉSETT REKVIEM. – Alcíme és tárgya szerint a színesíró újabb könyve „a megszüntetett vajdasági magyar színházak története”, s mint ilyen afféle hézagpótló munkának tekinthető, lévén, hogy a topolyai színház, illetve a becs-

kerekí és a zombori magyar társulat működését művelődéstörténeti, pontosabban színházi életünk jelentős, eddig megíratlan, feldolgozatlan fejezeteiként tartottuk számon. Ilyen értelemben örülni kell(ene) Barácius könyvének, sajnos, nem tehetjük, mert sem színház-történeti dolgozatként, sem dokumentumként nem tisztelhetjük azt a különben tisztességes szándékot és igyekezetet, amely a kötetbe szerkesztett három frásst s a hozzájuk csatolt repertóriumokat életre hívta. Igazán még emlékezésnek sem tekinthetjük Barácius szövegeit, jóllehet a becskerekí társulatnak ő is tagja volt, majd ennek megszüntetése után Topolyára szerződött, ahol a színház életének mintegy felét részvevőként ismerte. Könyve legjobb esetben színház(történet)i tárgyú publicisztika, ám ennek is silány. Mind az anyag kezelésének szempontjából, mind pedig feldolgozás tekintetében dilettáns munka. Számos hibája, mint amilyen a silány nyelvi megmunkálás, a szakmai felkészületlenség vagy a gondolati szegénység (ezekről később!) mellett alapvető fogyatéklenségének talán az tekinthető, hogy nem belülről kívánja láttatni az ötvenes évek három vajdasági magyar társulatát, nem munkájuk, működésük sajátosságait igyekszik feltárni, hanem túlnyomórészt politizál, mégpedig posztkonceptióból kiindulva. Ahelyett, hogy a három társulat szakszerű színházi bemutatására vállalkozna, mindenáron megszüntetésük körülményeit szeretné feltárni. Kétségtelen, hogy ilyen irányú oknyomozásnak is helye van mindhárom dolgozatban, de mégsem olyan mértékben, ahogy Barácius él vele, főleg a becskerekí és a zombori társulatról készült frásában.

Szerinte az 1953. szeptember 1-jétől számítva két éven át működő becskerekí magyar társulat végzete az volt, hogy élén a Juhász család állt. Juhász Ferenc, a rendező és lánya, D. Juhász Zsuzsa, a színésznő-rendező, akik bár vállalták az együttes vezetését, szellemi irányítását, valójában azon fáradoztak, vélték Barácius szerint az illetékesek, hogy „megfulladjon a vörös rendszer”. Hogy tőlük megszabaduljanak, minősítették vissza két év után a magyar együttest hivatásosból amatőr státusba. Juhászék bűnéhez hasonlítható a zomboriaké, akik ugyancsak nem akarták szolgálni a rezsimet, amely megtorolta ezt az engedetlenséget. Manapság, amikor sikk lett a 45 és 89 közötti évek, évtizedek bírálata, ez hihetetlenül jól hangzik, igaznak tűnik, holott csak részben igaz. Kívált nem úgy, hogy a megszüntetést a rendszert kiszolgáló sajtó, ahogy napjaink politikai zsargonjában mondják, a magyar janicsárok szorgalmazták. Semmiképpen sem kívánom menteni, sem a sajtót, sem az újságírókat, de nem tudom elhinni, hogy azért, mert az ír-újságírók, elsősorban a Gál László és Sulhóf József, nem lettek háziszervezők Zomborban, a társulat szálla volt a szemükben és megszüntetésére törekedtek. Ha így is történt volna, ezt bizonyítani nem lehet, az ellenben látható, frások tanúsítják, hogy igenis, Barácius állításával ellentétben, a sajtó foglalkozott együtteseinkkel. Más kérdés, hogy ezt mennyire szakszerűen tette. Azt hiszem, zömmel valóban szakszerűtlen frások jelentek meg. A színház-történészek erre kellett volna rámutatnia, a „kritikusok” ideológiai szűklátókörűségére éppen úgy, mint színház- és műfajelméleti felkészületlenségére. Csakhogy erre szakmailag maga Barácius is képtelen. Ezért választja a tetszetősnek vélt politizálást, miközben olyan alapvető tényről feledkezik meg, hogy az ötvenes évek színházakat megszüntető hulláma nemcsak a kisebbségi társulatokat sújtotta, hanem Vajdaságban a mitrovicai és a pancsovai szerb együttest is ekkor számolták fel. Ugyancsak nem ártott volna elgondolkodni azon sem, hogy mind a zombori, mind a becskerekí, de még a nagyra értékelt topolyai társulat is inkább műkedvelő, mint profi szintű előadásokat produkált. Természetesen emiatt nem kellett volna őket felszámolni, de múltunk teljes, pontos ismerete megkívánja a tárgyilagosságot. Hogy a topolyai színház túlélte a becskerekí és a zombori társulatot, abban közrejátszhatott a vezetés, nevezetesen Dimitrijevic Mara ügyessége, rátermettsége mellett az a tény is, hogy önállóak voltak s nem egy másik színház keretében működtek, amelyet a városnak kellett eltartania, mégpedig egyre nehezebb anyagi körülmények között, akkor, amikor az addig bőszeges állami támogatás jelentősen csökkent. (Ennek következménye a műsor szórakoztató jellegűvé válása, így diktálta a nagyobb mértékű önfenntartás kényszere!) Azt is mondhatnánk, hogy mind a becskerekí, mind a zombori ma-

gyar együttes rossz pillanatban kapott hivatásos státust. Mindkettő életre hívásában felismerhető a politikai gesztus, megszüntetésében viszont a politikai gesztust kiváltó körülmények módosulása és az általános gazdasági helyzet romlása játszott elsődleges szerepet. Emellett nem kell kizárni a politikusok buzgóságát, sőt a janicsár szolgálalkúséget sem, de nem lehetett mindent ezzel magyarázni.

Ahogy kifogásolható Barácius dolgozatainak kiindulópontja, ugyanúgy, vagy még jobban vitathatóak munkáinak részvonalkozásai.

Megengedhetetlen, hogy lényegében (színház)történeti jellegű frásban olyan gyakran találkozunk források megjelölése nélküli idézetekkel, mint ebben a könyvben. Kivált, mert a szerző sűrűn idéz társulati üléseken, kulisszák mögött, baráti társaságban elhangzott véleményeket, melyek hitelessége ellenőrizhetetlen, s talán kétes is. Nem tudni, pedig jó lenne, miféle „külső nyomásra” iktatták másorba Becskereken Drago Gervais *Hat végző keres egy szobát* című vígjátékát (16. o.). Az sem derül ki, hol jelentette ki D. Juhász Zsuzsa a profivá váláskor, hogy „Ezentúl minden másképpen lesz. Mi vagyunk Bánát fellegvára, nem akármilyen ez, emberek! Erre érdemes nagymisét celebrálni. Védtelenül állunk az időben, de mi majd megmutatjuk, mire vagyunk képesek” (19. o.). Ellenőrizhetetlen, amit a szerző Juhász Ferenc szájába ad, aki miután a függöny előtt elmondta színházavató ünnepi beszédét, melyet a szocialista rendszer iránti hála szavaival fejezett be, a „színpalak mögött” a színpészek tudára adta, hogy ezt a „mondatot legszívesebben lenyelte volna”, de kénytelen volt megjuhászzkodni ahhoz, hogy a színház létezhessen (24. o.). Honnan tudja Barácius, hogy Zomborban az első bemutató után „senki nem mondta hangosan: végre van magyar színházunk” (88. o.), ha saját jelenlétéről nem tesz említést. Szinte már komikus, ahogy Barácius a topolyai Tilger Mihály jellemzése során őt magát idézi, ilyképpen: „Én tudom, hogy mi kell a magyar embernek!” (135. o.)

Mi más ez, mint rossz értelemben alkalmazott publicisztika?

A felületes, meggondolatlan fogalmazás, a publicisztikai nagyotmondás nemcsak az „idézetekben”, hanem sokkal gyakrabban a szerző szövegében is felismerhető. Akkor is, fejtegeti könyve legelején (7–8. o.) a szerző, jelentős hatású a műkedvelés, „ha magában a művészi gyakorlatban egy-egy előadás, előadott mű esztétikailag nem volt, nem lehetett mindig magasrendű, ha a rendező/színész nem akarta vagy nem tudta újraértelmezni a színházkultúrát (!) s nem tagadta meg a hagyományos történeti struktúrát (!)”. Nem lenne sok egy amatőr előadástól a színházkultúra újraértelmezése? Jó lenne tudni, mi az a bizonyos „történeti struktúra”? Az alábbi bekezdés, akár találós kérdésnek is feladható: „Sokan megérték – ha szabad így fogalmazni – „színházi legendájukat”, sokan eltűntek a háborúban, a holocaust áldozatai lettek. Nincs olyan előadás persze, amelyet azok is emlegettek/emlegetnek, akik nem is látták. Az előadásokat a rendezők a kor képére formálták, nem is voltak nagyobb elvárások. De ha átböngésszük a műsort, nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a becskereki magyarság módszeres megsemmisítésének a színház (is) gátat emelt” (12. o.). Először: jó lenne tudni, mi külön-külön egy-egy mondat értelme? Másodsor: milyen összefüggés van az egymást követő mondatok között? Semmilyen. Harmadszor: miért lenne olyan előadás, amit azok is emlegetnének, akik nem látták? Negyedszer: nem éppen elég nagy és fontos elvárás, hogy a rendezők az előadásokat a kor képére formálják? Idézzük tanúként a *Hamletet* író Shakespeare-t? Ötödször: hogy derül(het) ki a műsorból, hogy a magyarság „módszeres” megsemmisítésének vetett gátat a színház? Amikor Barácius arra kíván utalni, hogy Becskereken nem jó szemmel nézték a magyar darabok sorozatos műsorra tűzését, akkor megjegyzi: „Zilahy Lajos után Molnár Ferenc: újabb kacsintás a Tiszán túlra, Magyarországra felé” (42. o.). Nincs itt némi baj a szerző földrajzi ismereteivel? Becskerekről szemlélve a Tiszán túl Bácska van, nemde? D. Juhász Zsuzsa életének alakulása kapcsán jegyzi meg, hogy miután ott hagyta a színházat és Zág-rábra költözött, „huzamosabb időn át írt magvas jegyzeteket a Magyar Szó *Jó reggelt!* című rovatába” (45. o.). Ez a rovat, írjon bele bárki is, sohasem volt „magvas” gondolatok helye, nem szólva, hogy a jegyzetek általában és különben sem magvasak. Miféle összefüggés lehet az alábbi összetett mondat két tagmondata között: „A színházaknak olajo-

zottan működő propagandagépezete volt, ennek ellenére a színészek, rendezők nem voltak elefántcsonttoronyba” (127. o.).

Hogy Barácius vagy nem tudja megfogalmazni, amit gondol, vagy nincsenek épkezláb gondolatai, magyarul: nincs érdemleges mondanivalója, az legszembetűnőbben az előadásokra és a színészekre vonatkozó „megállapításaiból” látszik. A világháború utáni színjátszás kapcsán jegyzi meg: „A rendezők figyelme akkor – országszerte, nemcsak Zomborban – csupán a mű történetének közölhető leegyszerűsítésére, a nagyobb szerepeket tolmácsoló színészek általános jellemzésére terjedt ki” (78. o.). A mondat első része egyszerűen nem igaz, s nemcsak azért, mert a mű története és a műbeli történés nem ugyanaz, hanem mert a sztanyiszlavszkiji iskola szellemében működő rendezők tehetségesebbek és igényesebbek voltak annál, hogy megelégedtek volna a mű cselekményének tolmácsolásával. A mondat második része viszont azért baromság, mert az előadásban nem a színészek jellemzésére kerül sor, a történet ugyanis nem róluk, hanem azokról a szereplőkről szól, akiket ők alakítanak, megformálnak.

Ha már a színészekkel kapcsolatos baráciusi „magvasságra” mutató példát idéztem, folytassuk a sort!

Rajongott direktor-színésznökjét, a topolyai Dimitrijevic Marát Ibsen *Kísértetek*-ben eképpen dicséri: „már démoni és megközelíthetetlen” (146. o.). Sterija vígjátékának, a *Felüváltkodott tökfeknek* a főszerepében „minden lében kanál majsztterné”-nak látja (uo.), holott nem egy fontoskodó asszonyságról van szó, amire a kölcsönvett szólás utal, hanem egy végtelenül primitív nőről, falusi bunkóról, afféle pannon Dandin Györgyről, a tömény butaság megtestesítőjéről. Ugyancsak rajongott rendezőjéről, Lányi Istvánról pedig így ír: „... elveti az avult formákat, nem akar beletörődni semmibe: mást csinál. (...) Vele újra fölcaphat az alkotói láz. Vele nem lehet gépiczen végezni a munkát. Ne intsünk búcsút az illúzióknak. A topolyai színház megreformálható, ha ez nem is tetszik mindenkinek” (179. o.). Közhelyek halmaza, akárcsak az alábbi „magvas” jellemzés: „... benne a mesterember mindig kész birokra kelni a művésszel. Mindegy, hogy melyik marad felül, a lényeg: a néző ne unatkozzon...” (177. o.) Ez valóban fontos, azért talán az sem lényegtelen, hogy a rendező csupán mesteremberként vagy művészként végzi a munkáját, mivel-hogy a kettő között minőségi különbség van. Vagy az ilyesmi mellékes?

Ha saját szakmájáról, a színezetről és a rendezésről nem tud érdemlegesen szólni Barácius, akkor hogyan várhatnánk el, hogy az irodalom területén biztosabban mozogjon. Tudálékos megjegyzéseinek, bombasztikus minősítéseinek se szeri, se száma. Goldoni *Fogadósnőjét* a „gyengécske színpadi dolgozatok” (173. o.) közé sorolja. A *Noszty fiú esete Tóth Marival* című Mikszáth-művet „romantikus”-nak (?) nevezi (132. o.). Scribe klasszikus értékű színművéről, az *Egy pohár vízről* kegyesen megállapítja, „már voltak bizonyos erényei” (172. o.). Egy felsorolásban úgy említi Goldoni *Kávéházát*, mint az első „klasszikus” művet (154. o.), amely Topolyán műsorra került, holott a repertóriumából látszik, hogy ugyanott már előadták Molière-től a *Fösvényt* és a *Scapin fursfangjait*, Gogoltól a *Házasságot*, Ibsentől pedig a *Kísérteteket*. Irigylésre méltó az a felelőtlen magabiztosság, ahogy Barácius Sartre drámaírói munkásságáról megállapítja, hogy „nem túlságosan sikeres” (177. o.). Nem jár jobban Molnár Ferenc sem. Róla megjegyzi, műveinek műsorra tűzése akkor is indokolt, ha közönségünk vagy pesti előadásban vagy „valamelyik vajdasági amatőr társulat előadásában” (109. o.) már láthatta őket. Molnár Ferenc és az amatőrök!?! Összeillőbb párosítás el sem képzelhető!

Valóban nehéz megállapítani, Baráciusnak nincs tudása vagy csak nem tud gondolkodni, fr anélkül, hogy odafigyelne, mit. Így történhet meg, hogy számos ellentmondás fedezhető fel dolgozataiban. A 13. oldalon megemlíti, hogy a háború után „műkedvelő egyesületnek se híre, se hamva”, majd néhány sorral később arról olvashatunk, hogy „Még dörögtek az ágyúk a szerénységi fronton, amikor hozzáláttak az amatőr együttesek toborzásához”, amit még alátámaszt azzal az adattal, hogy Becskereken „1945. január 8-án be is mutatták az első magyar nyelvű műsort”. A 46. oldalon megvádolja az újvidékieket,

mert „nem rokonszenveznek a Bega-parti város színházával”, a következő oldalon pedig a Magyar Szó valóban rokonszenvező kritikájából idéz – hosszán. A zombori magyar társulat alakulása körül „elmélkedve” tesz említést a szabadkai színház monopolhelyzetéről (71. o.), s közben megfélekedezik arról, hogy nemcsak Szabadkán, hanem topolyán is van ekkor magyar színház. A 104. oldalon joggal felháborodik azon, hogy egy politikai referátum szerint a jó műkedvelőkből rossz professzionális színészek lettek, s azonnal ellenpéldákat sorakoztat fel, de Ferenczi Ibi, Pataki László, Szilágyi László, Heck Paula, Fejes György s mások mellett Romhányi Ibit is említi, holott Romhányi ekkor még néhány évnnyire volt a profi státustól.

Barácius felületességét tetézi azzal is, hogy az idézett kritikák szignóit nem oldja fel, pedig még irodalomtörténeti adalékkal is szolgálhatna azzal, hogy a kritikák írói között Majtényi Mihályra, Léway Endrére, Gál Lászlóra, Laták Istvánra, Saffer Pálra, Herceg Jánosra ismerhetünk. Ugyanakkor nem ártott volna talán a Hidat is kézbe venni, ahol számos, részletes bírálat található, éppen írónk tollából. Természetesen Vukovics Géza, aki évtizedeken át valóban legértőbb kritikusa volt színházi életünknek, ahogy például a *Hamletről* írt s itt szerencsére közölt bírálata is mutatja, ne csak akkor szerepeljen teljes névvel, amikor az idézett alatt is így szerepel a neve. Teljesen elfogadhatatlan az a megoldás, amit Barácius Saffer valóban ominózus zombori pamfletjével tesz. Teljes egészében közli, ami helyénvaló, hiszen fontos, leleplező dokumentum, csak elfelejti megemlíteni, ki a szerző, ezt majd néhány oldallal később teszi meg, amikor visszautal a cikkekre. Hasonlóképpen bántó, hogy több darabfímet pontatlanul ír a szerző.

Nemcsak hogy nem alapos, hanem egyenesen megengedhetetlenül hevenyészett Barácius Zoltán könyve, fényévnnyire van a tudományosság alapvető igényétől, sőt nélkülözi a dokumentumok szükséges hitelességét is. Emellett felháborítóan szubjektív, mi több személyeskedő. Akiket ő nem szeret, azok, mint Pataki László a zombori epizódban, igencsak rosszul járnak. De még ennél is bosszantóbb, hogy a könyvből hiányoznak a színész-társtól joggal elvárható portrék, melyre D. Juhász Zsuzsa, Heck Paula, Sinkó István, Karina Margit, Nagygellért János, Süveges Eta, Lőrincz Lajos s talán mások is rászolgáltak volna. Vagy tapasztalva a szerző felületességét, jobb, hogy ezek megírására ő mégsem vállalkozott. Mert a szakmai ostobaságokat esetleg tetéznék a bosszantó nyelvi és stílári hibák, melyekből a könyvben úgyszólván sok van. Mutatványként íme néhány: Barácius „Verébberlő ágyúra” (21. és 23. o.). Szerinte azzal, hogy Becskereken színre került a *János vitéz*, „Már ásták a színház deszkakoporsóját” (32. o.). Nem a sírt ásták, vagy csinálták ácsolták, készítették a koporsót? De az sem semmi, ami a 79. oldalon olvasható „... amíg az amatőrök munkásságát értékeltük, Zomborban, 1953-ban megalakult a hivatásos magyar színház”. Lám-lám, sohasem lehet elég óvatos az ember! Mert mi történik, miközben ők a nyolcvanas évek amatőrizmusát értékelik, az ötvenes évek derekán megalakul a hivatásos színház. Ennél talán még nagyobb stílbravúr, ami a topolyai Tilger Mihállyal kapcsolatban olvasható: „Mindenütt szívesen látták. Még a rendőrségre is gyakran becibálták...” (135. o.) El tudom képzelni a szíves rendőrségi fogadtatást!

Ennyi hiba, baromság mellett, bár nem mindet idéztem, noha nem lenne érdektelen, hiszen szerkesztett és értékei folytán kuratóriumi támogatásban részesült kiadványról van szó, joggal merülhet fel a kérdés, van némi érték ebben a „hézagpótló” könyvben? Van. Maga a tény, hogy valaki foglalkozott az ötvenes évek három magyar társulatával, hogy léteznek a működésüket dokumentáló repertóriumok (kár, hogy a topolyaiból hiányzik a szereposztás), s mindenekelet, hogy számos kép látható, melyekről több megtudható a becskerekai és a zombori magyar társulatok, valamint a topolyai színház múltjáról, mint a színész-író Barácius Zoltántól.

PATAKI László: ELMÚLT BIZONY A RÉGI SZÉP IDŐ... – „Szeretnék mindent megírni! Megírni őszintén, szégyenérzet nélkül, hamis örömök, önámítás és nagyképű hazugságok nélkül, megírni, hogyan történt minden, ami velem történt, születésemtől

kezdve a mai napig” – áll Pataki László könyve előszavában, melyet mintegy hetven oldalon, a szándéknak megfelelően, a színész, rendező, színészpédagógus önéletrajzának epizódjai követnek. Afféle „csip-csup esetek”, az „emlékek diribdarabkái”, ahogy írja, melyek között családtörténet s a szerző élettörténetének nem is olyan apró, ellenkezőleg sorsdöntő eseményei villannak elénk, zömmel élvezetes, frappáns megfogalmazásban, sok-sok humorral, s a humor mélyén a visszatekintő idős ember élettapasztalatával, bölcs, nemegyszer önironikus nyugalmával.

Zavarhat esetleg, mint engem is zavart, miközben a könyv tartalommutatóját olvastam, hogy kevesebb epizód szól Patakiról, a színészről, mint Patakiról, az emberről. Holott számunkra, akik évtizedeken át követték pályáját, s akik számára Pataki László színjátszásunk egyik legjelentősebb egyénisége, ritka színházi embereink közül talán épp a legmarkánsabb, elsősorban a színész az érdekes, róla szeretnénk megtudni minél többet, kivált, mert a legilletékesebb vallomását van alkalmunk olvasni – Pataki Lászlóét. Maga a könyv azonban többszörösen is rációfól tamaskodásunkra. Nemcsak azzal, mint említettem, hogy magával ragadó olvasmány, az írói szándéknak megfelelően őszintének tűnő vallomás, melyben Pataki emberi arcéle rajzolódik elénk, hanem mert a szerző, ahol csak teheti a színház vonzaskörében mozog. Kétségtelen, hogy szívesen olvasnánk Patakinak, a színésznek vagy Patakinak, a rendezőnek elemző vallomását egy-egy szerepről, majd 120 kisebb, de főleg nagyobb szerepet játszott (Leilo *A hazugban*, a *Volpone* címszerepe, Sterija *Kir Janjája*, Leone *Glembay*, vitéz Úrban Oliver Krleža két drámájában, a *Pygnalion* Higginse, a *Koldusopera* Bicska Maxija, ifj. James Tyrone a *Boldogtalan holdban*, Lucifer a *Tragédiában*, Zsigmond az *Isten, császár, parasztban*, a *Bánk bán* s *A nagy Romulus* címszerepe, *Jób*, a *Sirály* Trigorinja, *Tartuffe*, Szerebrjakov a *Ványa bácsiban*, Agrippa a *Caligula helytartójában* stb., illetve jelentősebb rendezéseinek, mint amilyenek a Molnár-művek, *A tanítónő* (Bródy), a *Tisztességtudó utcalány* (Sartre), a *Lukács evangéliuma* (Kvazimodó Braun) vagy a sok „könnyű darab”, melyek színre állításában igencsak jeleskedett, alakulásáról és végső formájáról. Ugyanakkor elképzelhető, hogy Pataki sem tartozik azon színészek közé, akik efféle önvizsgálatra szívesen vállalkoznak vagy alkalmasnak érzik rá magukat.

Ennek ellenére Pataki László önéletrajzi vázlata nem szakad le, nem szakadhat el a színháztól. A kimondottan életrajzi mozzanatokat, mint amilyen gyermekkorának színházi „kísérletei”, melyeket színészpédagógiai munkája során idézett fel, a zsidó iskolában elsajátított „miatyánk” kamatoztatása a *Madách-kommentárok* rabbi szerepében, előszeretettel köti színészi pályájához. (Ez utóbbi azonban nem egyetlen szerepe. Patakinak a ristici színházban, ahogy a könyvben olvasható, lévén hogy volt egy epizódnyi alakítása Howard Barker *Kastély* című drámájának előadásában, melyet – noha nem a szabadkai színházmágus rendezett, hanem az angol vendég David Gothard – ugyancsak a „dicső” korszak előadásai között tartunk számon. Patakinak ez az alakítása a könyvben közölt szereplistáról is hiányzik.) A könyv utolsó negyede viszont már kizárólag a színház vonzásában fogalmazód meg, sajnos – néhány epizódot leszámítva – inkább címszavakban, mint színháztörténeti részletességgel. Mintha a vallomás utolsó 15 oldala már inkább a kötet második felét kitevő dokumentumokhoz tartozna, a szereplistát (Szabadka, Zombor, Újvidék, Pest, Gyula plusz filmszerepek), rendezéseinek jegyzékét, a díjak és kitüntetések felsorolását, valamint a kritikák szelektív jegyzékét és a külföldi kritikák idézetömbjét vezetné be. Mindezek a kötet valóban gondosan válogatott, módszeresen csoportosított, zömmel színházi fotókat, köztük tizenhat, szinte színészi arcképtanulmány írására csábító portrét tartalmazó fénykép-blokkjával együtt a régóta esedékes Pataki László-monográfia megírásához szolgáltatnak kiindulópontot, sőt talán alapot is.

Pataki László vallomása, mely a magyarral párhuzamosan – *Moj život i pozorište* címmel – szerb nyelven is megjelent, annak ellenére, hogy elsősorban nem színháztörténeti jellegű szándékkal készült, olvasmányos is, s ugyanakkor több csak egy életrajznál. (Életrajl)

GEROLD László

(Híd, 1997. július–augusztus)

DR. STURC BÉLA

Régióink magyar tanítóságának kiemelkedő és meghatározó egyénisége

Sok tanárt ismertem, ismerek. Köztük számos olyan is akadt, akit nagy tisztelet övezett, és örök emlék marad a ma már nyugdíjas korban levő, vagy afelé haladó volt diákok számára.

Sturc Béla tanár úr mégis kivétel, mert ő egy egész régió magyar tanítótársadalmának volt nemcsak biológiatanára, az igazi tanár mintaképe, de emberiségével azt is kiérdemelte, hogy szeretetteljesen, szinte minden diákja a „Sturc Papa” elnevezéssel illesse. Nem tudom, de úgy hiszem, hogy erről ő is tudott.

Generációm az 1958/59-es tanévben lépett be a szabadkai Tanítóképzőbe és az 1962/63-as tanévben végzett. Jó évek voltak ezek. Osztálytalálkozókon már sokszor megállapítottuk, hogy abban az időben remek tanári kara volt a nagy hagyományú intézetnek. Dr. Sturc Béla tanár úr kiemelkedő és meghatározó egyénisége, egyik fő pillére volt az akkori tantestületnek.

Életrajzi adatai között kutatva megtudtam, hogy 1914-ben született Kupuszinán. Ezzel a csodálatos tanáremberrel generációmnak tehát akkor volt szerencséje találkozni, mikor ő a negyvenes éveinek a derekát taposta. Sajnos immár három éve nincs közöttünk. Nyolcvanéves korában, 1994-ben távozott örök nyugovóra.

Felejthetetlen egyénisége azonban ott él a már korosodó diákjai emlékében. Szerénység, munka iránti tisztelet, kimértség, korrektség, pontosság jellemezte. Végtelenül tisztelte diákjait, akiket az első naptól kezdve magázott, és nekünk leányoknak mindig annyira előre köszönt az utcán, hogy ebben nem lehetett őt megelőzni.

A biológiaórái élményszámba mentek, és máig felejthetetlenek. Személyes példájával tanított meg bennünket arra, hogy az órára mindig készülni kell, mert ő mindig készült. Tankönyv híján füzetből, magyarázat után tanultunk. Szemet gyönyörködtető, tetszetős vázlatrajzait nagyon ügyesen és könnyedén varázsoltá elénk színes krétáival a zöld táblára. A táblai képek mindegyike minta volt a tanítójelöltek számára. Ki ne emlékezne gyakorlati óráira, a békaboncolásokra vagy a biológiai szakkörök színes tevékenységeire?

Ezeknél is nagyobb élményt jelentettek a biológiai kirándulások, ahol a tudományos kutatómunka világát tárta fel előttünk. A fegyelmezett munka mellett ilyenkor tapasztaltuk emberi közelségét is, fizes humorát és nem utolsósorban rendkívüli állóképességét is. Mert hiába voltunk mi fiatalok, „Sturc Papa” úgy bírta a terepjárást, hogy mi szinte valamennyien kidőltünk mellőle. Ő pedig csak gyűjtött, csodálatunkra mindent ismert, meghatározott és feljegyzett, s ezzel a nemes, szép munkával igyekezett bennünket is megismertetni.

Most már, utólag tudjuk, hogy a környezetvédelem előhírnöke volt ő, aki kitartó szívfóssággal palántálta el a természet megőrzésének fontosságát tanítványaiába, bízva abban, hogy hatványozódik a törekvés, ha azok ezt továbbadják saját növendékeiknek.

Sturc tanár úrtól nemes, szép örökség szállt ránk, vajdasági tanítóokra. Feladatunk, hogy ezt ne hagyjuk elveszni.

SZABÓ BÚCSÚ Borbála

(Új Kép, 1997. október)

EGY RENDHAGYÓ KÖNYVBEMUTATÓ

Dr. Sturc Béla: *A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes flóráképe és megőrzésének kérdései*
(Életjel, Szabadka, 1997.)

Nem véletlenül áll a könyvbemutató kifejezés az ilyenkor használatos könyvismerető helyett. Egyrészt dr. Sturc Béla *A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes flóráképe és megőrzésének kérdései* című könyvéről Bencsik István biológus és újságíró írt már egy hagyományos értelemben vett és szakmai szempontból magas színvonalú könyvismeretű Magyar Szó október 11-i számában. Ekképpen megpróbálkozni ugyanezzel teljesen fölösleges volna. Másrészt a könyvbemutató egészen más fogalmat takar: a szerző és a feltételezett olvasóközönség találkozáját, amely különleges szakmai és intellektuális élmény mindkét fél számára. Egyféle „varázslat”: a hallgatóság megismerkedhet az alkotás folyamatának érdekes mozzanataival, a spontán kialakult párbeszédben közvetlenül megismerheti a szerző személyiségét, amit az elmaradhatatlan dedikálás kísér – a kedves munkatársnak, barátnak, ismerősnek ajánlott, közvetlen hangvételű néhány sor. Az olvasóval való ilyen találkozásnak dr. Sturc Béla sajnos nem lehetett részese, mivel munkája – ő szerényen dolgozatnak nevezi – három évvel halála után jelent meg. Pedig mennyire várta könyve megjelenését! Hát ezért kellene, ha rendhagyó módon is, frásban megpróbálkozni a „varázslattal”, és nem annyira a művet, mint inkább a szerzőt bemutatni, emberként és szakemberként egyaránt. Lehet, hogy nem sikerülhet. De a próbálkozás ténye valamennyire talán pótolja számunkra azt, amit az élet megfellebbezhetetlenül, megvont tőlünk.

Dr. Sturc Béla elsősorban tanár volt, pedagógus, aki 1952-től a szabadkai Tanítóképzőben biológiát és a természetismeret módszertanát adta elő. Tanári tevékenysége mellett, de valószínűleg ebből kifolyólag is (a képzős diákokkal végzett terepi munka) intenzíven foglalkozik – elsősorban – Szabadka és környéke természetes növénytakarójának kutatásával. Fáradhatatlanul járja a természetet, megfigyeléseket végez. „Az 1950-es és 60-as évek alatt végzett terepjárás tárta fel előttem e vidék flóragazdagságát és változatoságát. Tapasztaltam, hogy még vannak lelőhelyek, termőhelyek, melyek őrzik a természetes flóratakaró foltjait, bár ezek az utóbbi időben mind kisebb területre szorulnak és flórájuk mindinkább veszélyeztetett” – írja könyvében. A majd három évtizedes terepjárásnak köszönve e vidék növényvilágának igazi ismerőjévé válik. Méltán írja dr. Bózsa Pál a könyvről szóló recenziójában: „A Szabadka–Horgosi-homokpuszta florisztikai szempontból Észak-Bácska egyik legjelentősebb, legspecifikusabb vidéke (...) Bemutatása csakis olyan embert illet meg, aki bejárta a terület zegét-zugát, és hosszan tartó kutatásai folyamán felismerte és feltárta növénykincseit.” Növényeket gyűjt, herbáriumot készít. Herbáriumát, amely vidékünk ritka, védett vagy már kiveszett 594 növényfajtaját tartalmazza, a szabadkai múzeumnak ajánlékozza, mely anyagból a múzeum 1995-ben kiállítást is rendez. Kérdéses, hogy hozzáférhető-e a növénygyűjtemény, és alapját képezi-e az oly szükséges további flórakutatásnak. Egyes reliktumszámba menő fajok herbáriumi dokumentációja Belgrádban az Erdészeti Fakultáson van. Megjegyzendő, hogy gyűjteményének ezt a részét csak odakölcsönözte, de visszakapnia sohasem sikerült. A könyvben bemutatott 301 növény tehát herbáriummal dokumentált.

Ez idő alatt megszállottan gyűjti a homokpuszta növényzetével kapcsolatos szakirodalmat. Feleségével, Sturc Jolán magyar–latin szakos tanárnővel a nyári szünidők alatt hazai és magyarországi – különösen pesti – könyvesboltok, könyvtárak és antikváriumok könyvanyagát kutatják. Nagy öröm volt számára, amikor e közös bűvármunka gyümölcseként rábukkant egy-egy régi kiadványra, vagy publikációra valamelyik múlt századbeli természettudományi folyóiratban. A gyűjtőmunka eredményeként számos, a XIX. századból és a XX. század első feléből származó publikációnak jutott a birtokába. Így ismer-

kedik meg Kitaibel, Iványi, Teodorovits, Dege, Kovács Huszka, Lengyel, Lányi, Tuzson, Prodán, Slavnić, Atanacković, Jávorka, Feichtinger, Bernatsky, Borbás, Margitai, Kupcsok, Wágner, Zorkóczy stb. kutatásainak eredményeivel. Dr. Sturc Béla elismert szakértője volt e vidék régi kutatói florisztikai munkáinak. Ez könyvében, több szempontból is, jól érzékelhető. Többre közülük – pontosabban egyes dolgozataikra – ő hivatkozik elsőként a kortárs szakirodalomban. Az általa használt e tájra érvényes majdnem teljes szakirodalom-jegyzék egyedül Gajíc *Flóra i vegetacija Subotičko-horgoške pešcare* (1986) című könyvében lelhető fel, de ennek a könyvnek dr. Sturc Béla is szakmunkatársa volt. Ő viszont könyvében dolgozatának teljes bibliográfiáját közli.

Kutatómunkáját igazi társként segítette felesége, ami a magyar nyelv iránti igényességében is megmutatkozik, hisz dr. Sturc kisiskolás korától kizárólag szerb, illetve horvát nyelven végezte tanulmányait. Összetartásuk-összetartozásuk példája az is, hogy 1966-ban – három gyerek mellett – ledoktorálhatott. Ha megérte volna könyve megjelenését, azt minden bizonnyal feleségének ajánlja.

A régi szerzők kutatási eredményeinek figyelembevételével rendkívül elmélyülten tanulmányozza a homokvidék növénytakaróját, aminek eredményeképpen megállapította és bizonyította, hogy az Obradović-Boža *Prodromus flore papratnica i semenica Subotičke pešcare i bliže okoline* (1986) című munkában feltüntetett vadon termő faj helyett 1070 fajt kell nyilvántartani. Ezt a tényt nem csak Lányi és Gajíc munkái, hanem saját, évtizedeken keresztül végzett kutatómunkája is kétséget kizáróan bizonyítja. Ugyanakkor azonban mintegy 50 „kétcs fajt” jelenlétét is jelzi ebben az enumerációban, amelyeket az eddig megjelent flóraművek nem említenek. Az említett fajszámból levonva a „kétcs fajok” számát, megállapítja, hogy vidékünkön jelenleg a természetes vadon termő flóra fajszáma 1020. A kérdés tisztázása céljából – tudományos érvekkel alátámasztva – 12 faj bemutatásával bizonyítja ennek az ötven fajnak a kétcs voltát.

A szerző könyvében pontosan definiálja célját: „Dolgozatom célja, hogy bemutassam e vidék (kis táj) flórájának felkutatását, természeti viszonyait, flórákének természetes fejlődését, kialakulását, dinamikáját, mai állapotát, jellegzetes lelőhelyeit, a jellemző növénytakarásokat felépítő fajait, a növénytakaró összképét, és ennek nyomán a vidék növényföldrajzi jellegét. Mindebből kifolyólag következtetünk azokra a rendszabályokra, melyeket érvényesíteni kell a természeti környezet racionális kihasználásában, a természetvédelem megvalósításában, a természetes flóra, vegetáció megőrzésében, esetleg rekonstrukciójában”. Szóli Milovan Gajíc e vidéket összefoglaló művéről is („Kár, hogy nem ad teljes képet a terület flórájáról és vegetációjáról” – írja róla), ami lényegében növényhatározó. Saját munkájának központi problémája, ezzel szemben, a terület természetvédelmének botanikai komponense. A két mű tulajdonképpen kiegészíti egymást.

Dr. Sturc Béla egész munkáját a természetvédelem és ezen belül az „öko-florisztika” kérdése és problematikája szövi át. Elkeseredéssel szól a vidék tavainak szennyezettégéről, ami a „meliorizációs” munkálatoknak, „felújításoknak”, egyes partszakaszok kikövezésének stb., vagyis az ember szakszerűtlen beavatkozásának a következménye; ír a valamikor Bezerédi-parkról, melynek lombját, gypét megsemmisítette a sátoztábor; a Pörös-rét felszántásáról, ami a láprét jellegzetes növényfajait tüntette el; a városhoz közeli erdők kirándulólhelyé és ennek következtében szeméttelappé válásáról; az Ibolya-erdő jelentős részének kiirtásáról; arról, hogy nem is olyan régen még a Kelebiai-tó víztükrét tündérrózsa díszítette. Külön a szíven viselte a Szelevényi-erdő és az egész Szelevényi-pusztasorsát. Annak idején az épülő autópálya nyomvonalának megváltoztatását sikerült kieszközölnie, hogy megmentse a Szelevényi-erdőt. Könyvében felháborodva írja, hogy a szigorú védettségre érdemes vidékből kirándulólhely lett. Amiért életében harcolt, az halála után mégis megvalósult. Véletlen egybeesés folytán, könyve megjelenésének hetében, a Szelevényi-pusztasorsát köztársasági védettséget nyert. Ezenkívül egy regionális környezetvédelmi központ létrehozását is tervezik, szabadkai székhellyel, a Pannon-medence természeti kincseinek megőrzése céljából.

A könyvben bemutatott 301 faj csoportosítását is természetvédelmi szempontból – a helyi körülményeket figyelembe véve – végzi el.

A csoportosítás a következő:

I. csoport. Rendkívül ritka fajok, sőt ma már nagy a valószínűsége annak, hogy némelyek kivésztek környékünkéről (20 faj).

II. csoport. Igen ritka fajok, a kipusztulás közvetlen veszélye fenyegeti őket (48 faj).

III. csoport. Ritkábban levő fajok, viszonylagosan már kevés van belőlük, és csak meghatározott pontokon jelennek meg változó egyedszámmal. Aktuálisan veszélyeztetett fajok (55 faj).

IV. csoport. Potenciálisan veszélyeztetett fajok. A társulás – amelyekre jellemzők – van veszélyben, és ezért a fajok egyedszáma csökken. A szerző természetesen nem tekinti véglegesnek a csoportokba való besorolást. Ő az ötvenes-hatvanas évekhez mért változásokat vette alapul, és a tudós ember tárgyilagosságával állapítja meg, hogy a besorolást a további kutatások, vizsgálatok módosítják majd az adott helyzetnek megfelelően.

Dr. Sturc Béla dolgozata összefoglaló és több szempontból mintaeértékű mű. Hasznos kézikönyv tudós kutatóknak, biológiatanárnak, gimnazistának, biológia szakos egyetemi hallgatónak és amatőr természetjárónak. Megírására sok minden motíválta, de két szomorú esemény külön jelentőséggel ösztönözte. Az egyik, idő előtti (1978) nyugdíjaztatása, amelynek – a látszólagostól eltérően – a valós oka az volt, hogy nyíltan bírálta az akkor bevezetett, egységes középiskolai rendszert, pedagógiai nonszensznek nevezte azt. A viszonylag fiatal, nagy tudású tanár és kutató nyugdíjas éveit alkotómunkának szentelte. Élete folyamán összesen 72 munkát írt, ebből 39-et nyugdíjaztatása után. A másik szomorú esemény felesége 1990-ben bekövetkezett halála. Örökre távozott az igazi barát, szellemi társ, akivel magas intellektuális szinten és sokoldalúan lehetett megvitatni oly sok mindent. Valójában az ezt követő időszakban dolgozik intenzíven könyve kéziratán. Újból, már ki tudja hányadszor, nekiindul a terepjárásnak. A kézirat alapjául szolgáló egyik vázlatfüzet elején a következő bejegyzés található: „1992 – Utánanézni a terepen a következő fajoknak, illetve alfajoknak.” Ezt 73 növény felsorolása követi teljes leírásukkal.

A kézirat az 1993-as év végére elkészül. Felülbírlására dr. Bózsa Pált és dr. Czékus Gézát kéri fel. A recenziók 1994 elejére elkészülnek, de ekkorra ő már súlyos beteg, műtéten csik át, és többé már nem épül fel. Beteggyágból még élete utolsó heteiben is felkel egy-egy órácskára, hogy kézírata sajtó alá rendezésén dolgozzon. Ezt a munkát már nem tudta befejezni, helyette ezt másoknak kellett elvégezni.

Erősen foglalkoztatta a szakmai utód biztosításának a kérdése is. Eleget tesz Szabados Klára, a szabadkai gimnázium akkori biológiatanára meghívásának, hogy részt vegyen a diákok terepi gyakorlatain. Tudását, terepismeretét igyekszik átadni a szabadkai múzeum kezdő biológus custosának, Dušica Zrnićnek is. „Emlékeztetőül: már 1980-ban eleget tett a múzeum kérésének, hogy fiatal szakemberét bevezesse a szabadkai tájegység botanikai kutatásába” – írja Mikuska Milka magiszter, a múzeum igazgatója a dr. Sturc Béla 1995-ös emlékkiállítás katalógusában. Innen ered a következő idézet is, szintén Mikuska Milkától: „A herbáriumi anyag sajátos illusztrációjaként kapcsolódnak a kiállításhoz Marija Karlović Gabrić azon képei, melyek dr. Sturc professzor tanácsai alapján születtek.” Dr. Sturc szóbeli közlése szerint, Marija Karlović Gabrić amatőr festő az ő szakmai utasításainak, valamint a vele történő terepi szemléltetők munkájának köszönve, a florisztikai szempontból szakszerű növényábrázolást akkor már igen magas szinten művelte. (A kiállítás idejére a festőnő 31 védett, illetve ritka növény „festményét” készítette el. Kár, hogy a szűkös anyagi lehetőségek miatt, ezek az illusztrációk nem kerülhettek be a könyvbe mellékletként). Kapcsolatot tart fenn már fiatal szabadkai biológusokkal (dr. Czékus Géza, Bencsik István stb.) Vajon sikerrel járt-e a szakmai utód biztosítására való törekvése?

A fiatal szakemberek közlései éppúgy megtalálhatók a könyvben egy-egy növény lelőhelyének feltüntetésékor, mint a lelkes amatőr botanikusokéi (pl. Francz László), akikkel szintén együttműködött, járta velük a terepet, vagy adminisztrálta a leleteiket. Dr. Sturc Bélával, megalakulásától kezdve, állandó kapcsolatot tartott fenn a szabadkai Csornai Richárd Ökológiai Egyesület botanikai munkacsoportja. Terepjáró munkájuk eredményeiről rendszeresen tájékoztatják a vidék legilletékesebb szakemberét, aki könyvében igen sokszor hivatkozik adataikra.

Mindebből kiviláglik, hogy a természet védelme nem egyedül a szakember feladata, a természet szeretetére és kincseinek megőrzésére mindenki jogosult. Azonban elengedhetetlenül szüksége van egy vidéknek, egy tájnak a tudóskrónikás munkájára, akihez az adatok „befutnak”, aki ezeket az adatokat tudományosan kiértékeli és munkáiban megőrökíti az utóknak, lehetővé téve ezzel az újabb generációk szakembereinek az összehasonlító kutatások végzését. Ennek a nemes és felelősségteljes feladatnak tett eleget dr. Sturc Béla, és ezt a célt szolgálja most megjelent könyve is.

KISS Dezső

(Új Kép, 1997. október)

A SZABADKA–HORGOSI-HOMOKPUSZTA TERMÉSZETES FLÓRAKÉPE ÉS MEGŐRZÉSÉNEK KÉRDÉSEI

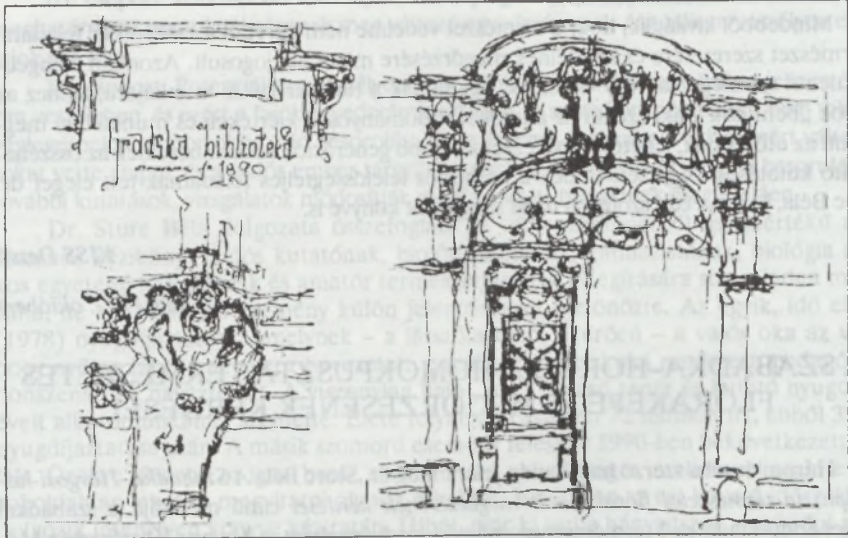
Három évvel a szerző halála után jelent meg dr. Sturc Béla *A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes flóráképe és megőrzésének kérdései* című munkája a szabadkai Életjel könyvkiadó első természettudományos kiadványaként, a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériumának támogatásával. Véletlen egybeesés folytán ugyanazon a héten nyilvánították védetté a Szelevényi-pusztát, amely a Szabadka–horgosi-homokpuszta jelentős részét öleli fel, és ahol nagymértékben sikerült megőrizni a terület eredeti, őshonos erdőpuszta jellegét.

A könyv természetvédelmi szempontból igyekszik bemutatni a Szabadka–Horgosi-homokpuszta természeti környezetét és kialakult természetes flóráképét. Ismerteti a vidék legérdekesebb flóralelőhelyeit, jellegzetes termőhelyeit, melyek itt-ott még megőrizték az eredeti növénytakaró töredékeit. Az itteni természetes növénytársulások építőelemei közül 301 fajt mutat be. Minden egyes fajnál szerepelnek a következő adatok: a faj tudományos neve, népi neve (magyar, szerb), a virágzás időpontja, azoknak a társulásoknak a megnevezése, amelyekben előfordul, a flóraelemcsoportja, ökológiai igényei, lelőhelye(i), a gyűjtő, illetve a publikáló neve, a gyűjtés vagy publikálás időpontja, a faj regionális elterjedése.

A hasonlóságok és különbségek, valamint a differenciális fajok kiemelésével a szerző megkísérlti meghatározni a Szabadka–Horgosi-homokpusztának a pannon térségben elfoglalt fitogeográfiai helyét. Végezetül javallataival hozzájárul az eredeti őshonos flóra megőrzéséhez, esetleges rekonstrukciójához.

S. K. Á.

(Magyar Szó, 1997. október 2.)

crteži Ante Rudinskog

**ПОЕТСКО ВЕЧЕ
ЛАЗАРА ФРАНЦИШКОВИЋА**

**POETSKO VEČE
LAZARA FRANCIŠKOVIĆA**

**LAZAR FRANCIŠKOVIĆ
KÖLTŐI ESTJE**

BIBLIOTEKA

УЧЕСТВУЈУ

Лазар Францишковић
Радомир Бабин
Јудита Планкош

РЕЦИТАТОРСКА ГРУПА
Еме Хорват

Тања Буројевић
Олгица Чанади

ГИТАРА

Иштван Балажевић

**ЧИТАОНИЦА
ГРАДСКЕ ВИБЛИОТЕКЕ
УТОРАК 21. МАЈА
У 19 ЧАСОВА**

УЧЕСТВУЈУ

Lazar Francišković
Radomir Babin
Judita Plankoš

RECITATORSKA GRUPA
Eme Horvat

Tanja Burojević
Olgica Čanadi

ГИТАРА

Ištván Balažević

**ČITAONICA
GRADSKE BIBLIOTEKE
UTORAK 21. MAJA
U 19 ČASOVA**

FELLÉPNEK

Lazar Francišković
Radomir Babin
Judita Plankoš

Horvát Emma
SZAVALÓI

Tanja Burojević
Olgica Čanadi

ГИТАРОЗИК

Balázsevity István

**A VÁROSI KÖNYVTÁR
OLVASÓTERMÉBEN
1996 MÁJUS 21-ÉN
19 ÓRAKOR**

A TERMÉSZET ÉRTÉKEI

Dr. Sturc Béla: *A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes flóráképe és megőrzésének kérdései*. Életjel, Szabadka, 1997

Egy kivételes, több szempontból jelentős mű jelent meg a közelmúltban, amellyel könyvkiadásunk, a tudomány, a természetismeret nemcsak gazdagabb, tartalmasabb, hanem előretekintőbb is lett. Dr. Sturc Béla *A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes flóráképe és megőrzésének kérdései* című munkája vidékünk, kis tájunk flórájának alapos, minden tudományos részletre kitérő feltárása, ismertetése mellett a jelen és a jövőbeni megőrzéséhez, megvédéséhez is útmutatóul szolgál. A szerző így fr erről bevezetőjében: „Dolgozatom célja, hogy bemutassam e vidék (kis táj) flórájának felkutatását, természeti viszonyait, flóráképeének történeti fejlődését, kialakulását, dinamikáját, mai állapotát, jellegzetes lelőhelyeit, a jellemző növénytársulásokat felépítő fajait, a növénytakaró összképét és ennek nyomán a vidék növényföldrajzi jellegét. Mindebből kifolyólag következtethetünk azokra a rendszabályokra, melyeket érvényesíteni kell a természeti környezetet racionális kihasználásában, a természetvédelem megvalósításában, a természetes flóra, vegetáció megőrzésében, esetleges rekonstrukciójában.”

Művében dr. Sturc Béla áttekintést ad, összegezi vidékünk flórákutatójának mintegy két évszázados múltját, ismerteti a Szabadka–Horgosi-homokpuszta természeti viszonyait, határait, tengerszint feletti magasságát, kialakulását, geomorfológiáját, vizeit, éghajlati, talajtani jellegzetességeit, ezt követően pedig a növényzet fejlődéstörténetét. Bemutatja – és ez a könyv külön értéke – az őshonos növényzet még megmaradt, fellelhető fragmentumait, rámutat ezeknek a területeknek a fontosságára, felbecsülhetetlen értékére, amelyek átvészelték az intenzív mezőgazdaság térhódításával járó pusztítást. Legnagyobb teret a csak ezen a tájon előforduló ritka és védett növények, a védelemre szoruló növényfajok, valamint a területen fellelhető növénytársulások építőelemei ismertetésének szentel. Összesen 301 növényfajt mutat be tömören. Közli a faj tudományos nevét, népi elnevezését (magyar és szerb nyelven), a virágzás időpontját, a társulások megnevezését, a flóraelemcsoportot, ökológiai igényeit, lelőhelyeit a gyűjtő és a publikáló nevével, a faj regionális elterjedését, előfordulását (vidékünkön, Vajdaságban és Szerbia területén). Természetvédelmi szempontból az ismertetett növényfajokat négy csoportba sorolja.

A munka végén dr. Sturc Béla a flóra elemzésére tér ki. Összehasonlítja az adatok figyelembevételével a Szabadka–Horgosi-, a Delibláti-homokpuszta és a Nagykovácsi-homokvidék természetes növénytakaróját, kiemelve a hasonlóságokat, majd a flóra megőrzésének kérdéseivel, a jelen és a jövő flóráképeének tudatos, tervszerű alakításával foglalkozik. A védelem megvalósítása terén – emeli ki – két irányban tevékenykedhetünk: biztosítanunk kell meghatározott területen, termőhelyen a növényfajok védelmét, a védett területen kívül eső érdekesebb fajok védelmére pedig úgy gondot fordítani, hogy feltérképezve, megjelölve őket felhívjuk rájuk a nyilvánosság figyelmét. Dr. Sturc Béla könyvének befejező mondata mindannyiunkhoz szól, és valamennyiünk felelősségérzetét táplálja, csakúgy, mint összefoglaló munkája: „Ha az ember történelme folyamán, anyagi jóléte érdekében negatívan befolyásolta a természet környezetét, akkor ma, a tudomány eredményeivel felvértezve, arra is képes lesz, képesnek kell lennie, hogy pozitívan hasson természetes környezetére.”

A könyv csaknem három évvel a szerző halála után jelent meg az *Életjel* kiadásában. A Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériumának támogatásával a kéziratban fennmaradt munkát dr. Czékus Géza és Kiss Dezső rendezték sajtó alá, recenzense dr. Bózsa Pál és dr. Czékus Géza volt. A szerző kéziratát a sajtó alá rendezéskor mutatókkal, grafikonokkal egészítették ki. Az olvasó segítségére szolgál egy, a vidéket bemutató térkép is, és a ritka, védett növények színes fényképe is megtalálható a műben. Nem csupán a szakemberek számára nélkülözhetetlen összefoglaló művet vehet kezébe

az olvasó: mindazok érdeklődésére is számot tarthat, akik szeretik a természetet, de különösen a növényeket, és szívükön viselik a természeti értékek megőrzését.

BENCSEK István

(Magyar Szó, 1997. október 11.)

DR. STURC BÉLA: A SZABADKA–HORGOSI-HOMOKPUSZTA...

Nagyon szép kivitelezésű, tudományos igényvel készült, mind a szakemberek, mind a biológiai tanárok és a diákok, de a természetet kedvelő nagyközönség körében is érdeklődésre számot tartható könyvet jelentetett meg a szabadkai Életjel. Dr. Sturc Béla *A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes flóráképe és megőrzésének kérdései* című könyve részletesen bemutatja Észak-Bácska flórákutatójának történetét, növényvilágának fejlődését, a legjelentősebb lelőhelyeket és növényfajokat. A szerző munkásságának az összefoglalása ez, amely részben irodalmi adatok, részben pedig fél évszázados terepjárása, főlegmúlhatatlan terepismerte alapján állt össze. Dr. Bózsza Pál szakvéleménye szerint ez a homokpuszta növényzeti szempontból Észak-Bácska egyik legjelentősebb, legsajátságosabb vidéke. Növényvilágának ismerete és megőrzése nemcsak a szakemberek, hanem a nagyközönség feladata is. „... Dr. Sturc Béla tudományos elemzései, kritikus megjegyzései, komplex ökológiai meglátásai, a terület megvédésére és tervszerű alakítására vonatkozó javaslata külön jelentőséget adnak munkájának.” A mű a természetvédelem szemszögéből igyekszik bemutatni a Szabadka–Horgosi-homokpuszta természeti környezetét és kialakult természetes flóráképét. Megállapítja, hogy ezen a vidéken a vadon termő virágok vagy magvas növények és edényes virágtalanok fajszáma 1070. Ismerteti azt is, hogy 20 faj rendkívül ritka, egyesek már eltűntnek tekinthetők, 48 fajt a kipusztulás közvetlen veszélye fenyegeti, 55 faj aktuálisan 178 faj pedig potenciálisan veszélyeztetett. A könyvben minden egyes fajnál szerepel a tudományos latin neve, magyar és szerb népies neve, a virágzás időpontja, az ökológiai igények, a lelőhelyek, a gyűjtő neve stb. Bózsza Pál szerint nagy értéke a könyvnek – amelyet számos grafikon, térkép és gyönyörű színes fénykép egészít ki –, hogy bemutatja a vidék földrajzi, talajtani, vízrajzi, éghajlati és domborzati jellegzetességeit is. Mindazok érdeklődésére számot tarthat, akik szeretik a természetet és meg akarják őrizni szépségét és értékeit.

KARTAG Nándor

(Újvidéki Televízió, 1997. november 16.)

BENCE ERIKA: KÖNYVKERESKEDÉS

A szabadkai Életjel 70. könyveként jelen meg Bence Erika *Könyvkereskedés* című első kötete, amely tanulmányokat, esszéket, kritikákat tartalmaz. A bezdáni születésű szerző az újvidéki Magyar Tanszék tanársegédje, írásai 1986 óta jelennek meg hazai és magyarországi folyóiratokban. Tanulmány kategóriában neki ítélték oda az Újzenet folyóirat 1995. évi pályadíját. Bence Erika a könyv előszavában így vall: „... a *Könyvkereskedés* nem az áttekintés, nem a felmérés, nem az irodalmi fejlődés sarkalatos pontjai kijelölésének szándékával jött létre, hanem a szerző, a kritikus munkájának a tükré. Ezért van, hogy nemcsak a vajdasági magyar irodalom, hanem a Magyarországon, s azon túl, más irodalmi műhelyekben teremtődött és megjelent könyvek világa is egyaránt tárgyát képezi.” A könyv első része irodalmi témájú tanulmányokat és esszéket, a második pedig könyvkritikákat, recenziókat, ismertetőket tartalmaz. Gerold László szerint Bence Erika „írásai magukon viselik az eszmélkedő kritikus minden erényét: nyílt, őszinte, lelkes. Érti

és érzi az irodalmat, s ezt közölni is tudja; vannak gondolatai és van stílusa”. Fekete J. József pedig azt jósolja, hogy Bence Erika könyve „a 80-as, 90-es évek magyar irodalma értelmezésének megkerülhetetlenül fontos kézikönyve lesz.”

KARTAG Nándor

(Újvidéki Televízió, 1997. november 21.)

Könyvbemutatóink iránt is mindig nagy érdeklődés nyilvánult meg

A BETŰK BŰVKÖRÉBEN

Az Életjel Könyvek 75. köteteként

a szabadkai Szabadegyetem kiadásában megjelent

Beszédes Valéria néprajzkutató Örökség című könyvének 2. kötete.

„Tiszteletre méltóan vállalta kutatási területe – közösségi életünk lassan feledésbe merülő, napjainkban már néhol alig fellelhető – értékeinek közönség elé tárását, megszerettetését Beszédes Valéria. Ez a háttérből kilépő, a jó ügy érdekében közszereplést is vállaló kutatói magatartás azt eredményezte, hogy a szerző egy széles olvasóréteg igényeit, befogadóképességét és szintjét figyelembe veszi, de a tudományos hitelességéből, a kutató igényességéből jottányit sem enged” – írja ajánlásában Mirnics Zsuzsa, a könyv egyik recenziója.

Beszédes Valéria négy témakörbe rendezve adja közre írásait. A *Bölcsőtől a koporsóig* című részben végigvezet bennünket a születésen, gyermekkoron, lányságon és asszonyi dolgokon át a halálig. Olvashatunk a báli szokásokról, a lakodalmakról, a női munkákról, a dologtöltő napokról, a birkanyíró asszonyokról, a rontásról, a szilvalekvár főzésének titkairól és sok egyébéről.

A könyv második fejezete a *Mesterségünk címere* címet viseli. Betekintést nyerhetünk a régi foglalkozások titkaiba, megtudhatjuk például, hogy hogyan dolgoztak a fazekasok, bognárok, kádárok, pintérek, kékfestők, gyertyaöntők...

Külön fejezet foglalkozik – *A vizek világa* címmel – a vízi mesterségekkel. Olvashatunk a halászok szerszámairól, a vízimalmok titkairól.

Végül könyvének negyedik részében a *Betyárvilág* emlékeit eleveníti fel Beszédes Valéria. Szó van Sobri Jóskáról, Bogár Imréről, Angyal Bandiról és természetesen a betyárok királyáról, Rózsa Sándorról.

Beszédes Valéria *Örökség* című könyvének második kötete az év elején hagyta el a nyomdát és mindenképpen érdemes megvásárolni, hiszen annyi ismeretet nyújt egy lassan eltűnő világból, amit más forrásokból csak körülményesen lehetne összegyűjteni.

NÉMETH Ernő

(Szabadkai Rádió, 1998. február 3.)

KIS MAGYAR BÁCSKAI NÉPRAJZ

Beszédes Valéria néprajzi tárgyú könyve (...) a napokban jelent meg, az *Életjel* adta ki Szabadkán *Örökség II.* címmel 196 oldalon, topolyai gyerekek illusztrációival. „A gazdag ismeretanyagot tartalmazó könyv külön érteke, hogy a szerző, ahol lehetőség kínálkozik rá, párhuzamot von a vidékünkön élt vagy élő népek – bunyevácok, sokácok, svábok stb. – szokásai, hagyományai között, és kutatási anyagát elhelyezi a kölcsönhatásnak abban a nagy tarka térségében, amelyben a Vajdaság mindig is volt. A szerző otthonosan mozog a vonatkozó tudományokban (például a településszociológiában), és érveléseiben, párhuzamaiban rutinosan támaszkodik más kutatók megállapításaira is. Beszédes Valéria régi életünk és dolgaink adatainak igényes gyűjtője, és elkötelezett, itt-ott személyiségében is visszafogottan megmutató krónikása. Az *Örökség II.* – az előző kötet folytatásaként – népi kultúránk és hagyományaink tárháza, egy újabb értékes és bátor tett a feledés és elmúlás ellen. Megingott azonosságtudatunk egy biztos pontja lehet” – írja recenziójában Mirnics Zsuzsa.

KONTRA Ferenc

(Magyar Szó, 1998. február 6.)

BESZÉDES VALÉRIA: A BÖLCSŐTŐL A KOPORSÓIG

Tisztelt Könyvbarátok!

Mielőtt erről a szemnek szép és értelemnek becses könyvről szólnék, hadd mutassam be néhány szóval Beszédes Valériát, az *Életjel* kiadásában megjelent könyv szerzőjét. 1951-ben Szabadkán született. Az általános és a középiskolát szülővárosában végezte el, s ma is ott él a tágabb értelemben vett szülőföld elkötelezettjeként. A szabadkai Műemlékvédelmi Intézetben dolgozik. 1975-ben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarán szerzett oklevelet, majd az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékén 1989-ben magiszteri diplomát.

Megalakulása óta a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság Kiss Lajos Néprajzi Szakosztályának vezetője. Szakmunkáit többnyire a *Létünk* és az *Üzenet* című folyóiratokban publikálja. Eddig megjelent munkái: *Jávorfácska – Fél száz sajjáni népmese* (Sza-

badka, 1978); *A ház – A lakóház szókincse* (Szabadka, 1991); *Emberek és otthonok – Néprajzi tanulmányok* (Szabadka, 1994); *Örökség. Kis magyar bácskai néprajz* (Szabadka, 1995); *A Vajdaság népi építésze* című könyv társszerzője (Szentendre, 1991). Népi kultúránk, hagyományaink felkutatásának, megőrzésének megszállottja, aki nemcsak a feledéstől menti meg értékeinket, de általuk köznapjaink megnevesítését a gyakorlatban is szorgalmazza, s szükségesnek tartja, hogy a gyerekek már kiskorukban megismerkedhessenek a hagyományos népi műveltséggel, s e cél érdekében néprajzi témájú gyermekrendezvényeken, -foglalkozásokon vállal feladatot. E szerepe különösen alkalmassá teszi egykori pedagógusi tapasztalata.

Négy nagy témakörbe rendezve kínálja fel az olvasónak Beszédes Valéria néprajzkutató *Örökség II.* címmel azokat a népszerű tudományos írásait, melyeket két éven át, hétről hétre a Szabad Hét Nap általa népszerűvé vált néprajzi rovatában publikált.

Kissé vonakodva mondom: népszerű tudományos írás. Tartok tőle ugyanis, hogy a fogalommal visszaélők, akik a tudomány mázát kenik írásaikra, lejáratják e kifejezést, a népszerűséget hajszolják és a tudományosság csak ürügy; holott szerte a világban bevett gyakorlat, hogy szakértők, tudósok, szakterületeik eredményeinek ismertetése, népszerűsítése érdekében vállalnak közszereplést, írnak népszerűsítő cikkeket. Beszédes Valéria néprajzkutató népszerű tudományos cikkeiben, majd az ezt követő kétszáz könyvoldalas *Örökség II.* című könyvében tiszteletre méltóan vállalta a kutatási területén található – közösségi életünk értékes, lassan feledésbe merülő, napjainkban már néhol alig fellelhető – értékek közönség elé tárását, megszerettetését is. Ez a háttérből kilépő, a jó ügy érdekében közszereplést is vállaló kutatói magatartást az eredményezte, hogy Beszédes Valéria egy széles olvasóréteg igényeit, befogadóképességét és szintjét is figyelembe veszi, de a tudományos hitelességből, a kutató pontosságából jottányit sem enged. Ennek az okos, átgondolt kettős követelménynek köszönhető, hogy a szerző szinte egyetlen lélegzetre ve-

Az Örökség című kétkötetes gyűjteményt Dvorácskó László és a topolyai Szivárvány Képzőművészeti Szakkör tagjai illusztrálták (Felvételünk a topolyai bemutatón készült a könyv recenziójáról, Mirnics Zsuzsáról)

zet bennünket végig születésen, gyermekkoron, lányságon és asszonyi dolgokon át a halálig, hogy azután ugyancsak megbízhatóan és rutinosan avasson be a *Mesterségünk címere* című fejezetben régi foglalkozások titkaiba, majd elvisz bennünket a halászsok, vízimolnárok, a *Vizek világába*, hogy végül a *Betyárvilág* című fejezetben vidékünk betyárjairól, vagy itt járt híres betyárokról – Sobri Jóskáról, Bogár Imréről, Angyal Bandiról és Rózsa Sándorról – mondjon el érdekfeszítő dolgokat.

Úgy tűnik fel: Beszédes Valéria egy alapjaiban már megváltozott és még mindig gyorsan változó világba, mely eltemeti régi életmódunkat, hagyományainkat, közösséggé összekovácsoló szokásainkat, szinte versenyt fut a mindent felmorzsoló idővel; mind kisebb cserépdarabokra hulló közösségünk még fellelhető népi értékeit felkutatja, lejegyzí, és nemcsak a könyvtárak számára menti meg az eltűnéstől, hanem népszerűsítő írásain keresztül belopja a ma emberének tudatába is. Kutatásai során széles földrajzi területen mozog: egyaránt otthon van Kpuszinán, Martonoson, Doroszlón, Topolyán, Szabadkán vagy Kucorán, a Tisza és a Duna mentén, vagy a Ludasi-tó világában. A gazdag ismeretanyagot tartalmazó könyv külön értéke, hogy a szerző, ahol lehetőség kínálkozik rá, párhuzamokat von a vidékünkön élt vagy élő más népek – sokácok, bunyevácok, svábok és mások – szokásai, hagyományai között, és kutatási anyagát elhelyezi a kölcsönhatásnak abban a nagy tarka térségében, amely a Vajdaság mindig is volt. A szerző otthonosan mozog a vonatkozó tudományokban (pl.: településszociológia), és érveléseiben, párhuzamaiban rutinosan támaszkodik más kutatók megállapításaira is (Kálmány, Kiss, Jung, Matijevics és mások).

Beszédes Valéria régi életünk és dolgaink adatainak igényes gyűjtője, és elkötelezett, személyiségében itt-ott visszafogottan meg is mutatkozó krónikása; *Örökség II.* című könyve – az *Örökség* mintegy folytatásaként – népi kultúránk és hagyományaink tárháza, egy újabb értékes és bátor tett a feledés és elmúlás ellen. Megingott azonosságtudatunk egy biztos pontja lehet.

A könyvet széppé a topolyai Kodály Zoltán Művelődési Egyesület Szivárvány Képzőművészeti Szakkör tagjainak illusztrációi. A kiváló gyermekszakkör 1995-1997 között készült munkáiból Németh Anna iparművész és pedagógus, a szakkör vezetője válogatott rajzokat a szövegekhez. Az illusztrációkat a következő tanulók készítették: Balassa Lajos, Bánov Judit, Barna Boglárka, Ber Boglárka, Beretka Katinka, Bodor Piroska, Egri Renáta, Holló Berta, Gázsó Hargita, Kokrehel Júlia, Kovács Anikó, Lovra Éva, Lung Szabina, Mentus Hella, Rakk Katalin, Rind Eleonóra, Szügyi Judit, Terék Anna, Turuc Csilla, Világos Miklós és Világos Zsuzsa.

MIRNICS Zsuzsa

(Elhangzott Topolyán, 1998. február 7-én)

BESZÉDES VALÉRIA: ÖRÖKSÉG II.

A szabadkai Életjel kiadásában megjelent Beszédes Valéria *Örökség* című kis magyar bácskai néprajzának második kötete. Azokat a népszerű tudományos írásokat foglalja egybe, amelyeket a Szabad Hét Nap közölt két éven át az azonos című néprajzi rovatában. Az írások témája szerint négy fejezetre tagolódik a kötet: legterjedelmesebb az első, a *Bölcsőtől a koporsóig* című, amelynek három része a születéstől és a gyermekkortól kezdve a lakodalmi szokásokon, majd az asszonyi dolgokon át a halottsíratásig vezet bennünket végig. A *Mesterségünk címere* elnevezésű fejezet a régi foglalkozásokkal, a *Vizek világa* pedig a halászsok, vízimolnárok életével ismerteti meg bennünket. A *Betyárvilág* című negyedik fejezetben vidékünk egykori betyárjairól, vagy a nálunk is megfordult híres betyárokról: Sobri Jóskáról, Bogár Imréről, Angyal Bandiról és Rózsa Sándorról olvashatunk érdekes dolgokat. „Beszédes Valéria egy alapjaiban már megváltozott és még min-

dig gyorsan változó világban, mely eltemeti régi életmódunkat, hagyományainkat, közösséggé összekovácsoló szokásainkat, szinte versenyt fut a mindent felmorzsoló idővel – írja Mirnics Zsuzsa, a könyv egyik recenzense. – „Mind kisebb darabokra hulló közösségünk még fellelhető értékeit felkutatja, lejegyzí, és nemcsak a könyvtárak számára menti meg az eltűnéstől, hanem népszerűsítő írásain keresztül belopja a mai emberek tudatába is.”

• A könyv illusztrációit Németh Anna iparművész válogatta azokból a képzőművészeti munkákból, amelyeket a topolyai Kodály Zoltán Művelődési Egyesület Szivárvány Szakkörének tagjai készítették.

KARTAG Nándor

(Újvidéki Televízió, 1998.február 14.)

SZÍNHÁZTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK

A szabadkai Életjel Könyvek 74. darabjaként jelent meg Juhász Géza *Párhuzamok és kapcsolatok* című, színháztörténeti tanulmányokat tartalmazó kötete, 204 oldalon, gazdag fotómelléklettel. A szerző az első fejezetben egy lehetséges párhuzamra mutat rá Kisfaludy Károly és Jovan Sterija Popović szerepét vizsgálva a magyar, illetve a szerb nemzeti drámairodalom megteremtésében, a továbbiakban azt kutatja, hogyan jelennek meg a szerb történelmi hősök a XIX. századi magyar drámákban, és miként jelennek meg népszínművek szerb fordításban. Drámairodalmunk alakulását a legjelentősebb munkák bemutatásával vizsgálja fel. „A jugoszláviai magyar színháztörténeti igazgatói története voltaképpen 1945 októberével kezdődik, a szabadkai Magyar Népszínház megalapításával. Hogy ezúttal valami egészen új, eddig e vidéken még nem létező intézmény jött létre, az már az alapításkor számos körülményből egyértelmű volt. Élére Laták Istvánt, a proletár költőt és elbeszélőt, a harcos Híd egykori társszerkesztőjét állították” – írja a szerző a *Színháztörténetünk és drámairodalmunk előtörténete* című fejezetben. Végül külön fejezetben szól arról, hogyan vált az Újvidéki Rádió a magyar drámaírók műhelyévé.

a.

(Magyar Szó, 1998. március 12.)

MINTHA ILLEGALITÁSBAN ÉLNÉK...

– vallja a Híd irodalmi díjas Gulyás József

Gulyás József szabadkai költő *Vers – 1980* című, sorrendben hetedik kötetéért érdemelte ki a Híd Irodalmi Díjat. A címben feltüntetett évszám a vers keletkezési idejére utal, az elismerés pedig arra, hogy nemrégiben jelent meg, s kiállta az idő próbáját, aktualitásához nem fér kétség.

– *Vers – 1980*. Honnan ez az egyáltalán nem szokványos, csöppet sem költői, de puritán egyszerűségével, közvetlenségével sokatmondó cím?

– Meg is bíráltak emiatt! Egy író társam igencsak furcsállja, hogy ilyen címet adtam a kötetnek, verscímben évszámot használok. Az igazság az, hogy egyrészt nem tudtam enél jobb címet találni, másrészt pedig azt akartam mindenképp érzékeltetni, hogy 1980-ban írtam e verset. Akkor egy hónap alatt levázoltam, s nem sokkal később az akkori, napilap formátumú Hét Napban Biacsi Antal szerkesztő egy egész oldalon jelentetett meg részleteket belőle. Ezt követően a Magyar Szó egy vasárnapi számában fél oldalon közölt egy hosszabb részt, s a Híd-ban is publikáltam. Miután szinte minden részlete megjelent a Magyar Szóban, Hét Napban, Híd-ban, a kézirat dossziéba került, időnként elővettem, olvastam. Többször beszéltem róla, úgyhogy az író társak – például a kani-

Az első szabadkai Híd-díjas költő,
Gyulás József

zsai frótáborban – kérdezték, hogy hol van már az az ígérgetett 3000 soros vers. S akkor egy napon leültem, és a kéziratot véglegesítettem. Az *Életjel* kiadásában megjelent könyvből 1996 végén bizonyos okból csak húsz példány készült el, a többi pedig 1997 elején hagytá el a nyomdát. Ez egy avangárdnak mondható vers, s ennek a kifejezési formának már voltak előzményei, korábban, emlékezetem szerint 1959–60-ban és később is voltak hasonló kísérleteim. Igaz, e vers részleteinek a '80-as évek elején való megjelenéséig nem volt rám jellemző ez a forma.

– Tizenöt éven át, vagyis 1981-től 1996 végéig nem jelent meg kötete.

– Sok mindennel foglalkoztam ebben az időszakban, verssel is, de könyvet nem készítettem, annak ellenére, hogy ebben a periódusban született verseimből több kötetet is össze tudnék állítani.

– „Van honnan szököni, de nincs hova!” Ennek az 1971-ben született két versornak a kilencvenes évek vihara félelmetesen aktualitást adott.

– Igen, van úgy, hogy az ember útra kel, mert úgy érzi, hogy a hely, ahol addig élt, szűkké vált, s reménykedik, hogy másutt jobb lesz. 1971-ben külföldön vettem észre, hogy csöbörből vödörbe kerültem, voltaképpen nincs is hova menni. Szegeden éltem, ott írtam ezt a verset, s elküldtem a Hét Napnak, akkori főszerkesztője Petkovics Kálmán volt, aki leköszölte (egyébként egy négy soros versről van szó, s ez a második két sora vált később közismertté, amikor a kilencvenes évek változása felszínre hozta). Talán Dinnyés Józsefnek tetszett meg először s egy szilveszteri műsorában elénekelte. Nem tudom, hogy akkor figyeltek-e fel e két versorra, vagy később. Egyébként ez a gondolat nem hiszem, hogy kizárólag csak magyar vonatkozású lehet, hanem általános emberi, nemde? A magyarság helyzete azonban itt Vajdaságban úgy alakult, hogy gyakran mondogatják ténymegállapításként, vigaszként e két verssort. Nem is szeretem, ha csak ezt a két sort idézik állandóan, mert azért más versekben is megfogalmaztam néhány olyan gondolatot, amely, remélem, időszerű. Lehet, hogy a *Vers – 1980* című kötetben is van néhány ilyen aktuális sor.

– Gyulás Józsefről közismert, hogy nem tartozik egyetlen irodalmi körhöz, csoportosuláshoz sem. Mivel magyarázza ezt?

– Nem tudom, hogy miért van ez így. Talán azért, mert másképp frok, másként gondolkodom... Egyetlen céloam van, hogy írjak, s leginkább verset. Úgy gondolom, hogy az író ne úgy váljon ismertté, népszerűvé, hogy ügyeskedik, önmagát kínálgatja, hanem a műveivel. Nem születtem Jézus Krisztusnak, nem léptem politikai pályára, fró akartam lenni, jobb híján. Ha műveim nem olyanok, hogy valamely csoportosulás magáénak tekinthetné, akkor nem varrhatom senki nyakába magam... Nem gyűlölök senkit, de azt amit gondolok, szeretem elmondani, kimondani, ezt a jogot fenntartom magamnak. Ezért sokan meg is sértődnek.

– Legendás szókimondása valószínűleg nem is teszi közkedvelté.

– Sok barátom van, s ezek általában nem csak íróemberek. Az az érzésem, hogy igen sok íróársam haragszik rám. Nem tudom, hogy bennem van-e a hiba, vagy máshol kell keresni. Tény, hogy szeretem megmondani a véleményemet. Engem az igazság érdekel,

semmi más. Meggyőződésem, hogy nálunk azért nem megy semmi úgy, ahogy kellene, mert nem nevezik néven a problémákat, nem szeretik néven nevezni a problémák okozóit. Én kimondom az igazságot, amit annak gondolok, elmondom a véleményemet, sokszor meg is nevezem a személyeket. Például a Hídban megjelent egy hosszú versem, amelyben sok személyt név szerint is említettem, egyáltalán nem kedvező fényben tüntetve fel őket. Úgy gondolom e versem nem jelenhetett volna meg, ha Bori Imre szerkesztő nem közli le. Azt hiszem, sokan úgy gondolják, nem kellett volna megjelentetni.

– Most amikor a szocializmus „kiment divatból”, ön továbbra is kitart szocialista meggyőződése mellett.

– Szocialista vagyok, hisz ez a gondolkodás és világszemlélet áll hozzám a legközelebb, tehát ezt is tartom helyesnek, mert a munkásság problémáit ténylegesen is meg akarja oldani. Hiú remény azt hinni, hogy örökre vége. A szocializmus eszméje él és a kapitalizálódás közepette mind erősebb lesz. Lehet, sokaknak úgy tűnik, hogy ez valami féle gyerekes dacolás, ellenszegülés a részemről, de nem így van, ez az elvem és meggyőződésem. Egy versemben azt írtam: rájöttem, hogy mindennek az ellenkezőjét kell csinálni, ami itt ma történik, akkor jó úton járok, nem tévedhetek el. Sokan épp az ilyen gondolataimat értik, magyarázzák félre...

– Készül-e újabb verseskötetet kiadni?

– Van egy kötetnyi versem, ami 1989 után született, s amelyekből egy négy ciklusos kötetet állítok össze, de ennek a megjelenése bizonytalan. Nem hiszem, hogy erre bárki pénzt adna, hisz olyan versek szerepelnek majd ebben, amelyek azok szemében, akik a könyvkiadást pénzelik, ma már érvénytelenek, értéktelenek. Valószínűleg ez a kötetem úgy jelenik majd meg, mint ahogy korábban is jelentek meg könyvek, tehát szamizdatként.

– Ritkán publikál, mi az oka?

– A nehézségek ellenére is megjelennek a verseim, de hiányzik egy olyan baloldali beállítottságú lap, amit a magaménak vallhatnék s ahol problémamentesen megjelenhetnének az írásaim; a régi naplórészleteim, vagy olyan újabb, más írásaim, amelyekben elmondhatnám a véleményemet mindenről a magam módján, a hitem szerint. Most voltaképpen mintha illegálisban élnék. Ez a díj mégis elért; örülök neki, annak ellenére, hogy régóta eltökélt szándékom, ha egyszer nekem adnák, nem fogadnám el. Erre több okom is volt, de erről most nem akarok beszélni. Tehát megkaptam, noha nem tartozom se ide, se oda, nem vagyok híve senkinek, s tagadom is a mai közgondolkodást. Még mindig szeretem a lázadást, a forradalmat. Most dömpingjét éljük annak a gondolatnak, hogy „örüljünk, hogy élünk, hallgassunk s majd megvált bennünket a kapitalista demokrácia és világnézet”, én pedig meggyőződéssel vallom, hogy nem így van, a kapitalizmus nem old meg semmit és nem vált meg senkit. Nemrégiben jelent meg a Családi Körben egy 1976-ban írott versem, amelyben szerepel az is, hogy szocialista vagyok, sőt ha kell, kommunista. Ez most, húsz év után jelent meg, de talán javamra is vált; mert akkor, amikor mindenki szocialista volt, sőt kommunista, nem lett volna hozzám méltó megjelentetni. Viszont úgy érzem, hogy újra sértődöttséget váltott ki ez a vers. Egész életemben kritikusan viszonyultam mindenhez... Hajdújárásom születtem, Alsó-Ludason éltem sokáig, hatgyerekes paraszti családból származom, nem is lehetnék, de nem is akarok más lenni, mint ami vagyok, a világért sem. Meggyőződésem, hogy ott van az igazság, ahol én keresem.

MIHÁLYI Katalin

(Magyar Szó, Kilitó, 1998. május 23.)

Életjel

1998. december 29-én, kedden, 18 órakor az
evangélikus templomban (1. rész)
majd 19 órakor a Városi Könyvtár emeleti
olvasótermében (2. rész)

A fenyő éneke

- ünnepi karácsonyi - újévi műsor -

FELLÉPNEK A CSÁTH-KÖR TAGJAI

Közreműködik:

a Pro musica énekkar, a Lányi Ernő Művelődési Egyesület
énekkara és citerazenekara valamint
a Szent György templom gyermekkara

Vezényel:
Égető Gbriella
Lagyak Mária
Varga Péter

Beszédet mond:
Dolinszky Árpád
és Miócs József

Bevezető
és összekötőszöveg:
Lőrinc Zsuzsanna

Rendező:
Horváth Emma

NÉPELETÜNK APRÓ MOZZANATAI

Beszédes Valéria: Örökség II. Kis magyar bácskai néprajz.

Életjel Könyvek, Szabadka, 1998

Beszédes Valéria szabadkai néprajzkutató *Örökség II.* c. gyűjteményének írásai vázlatosan érintik bácskai népeletünk fontosabb mozzanatait. Az 58 rövid szöveg a Hét Nap néprajzi rovatában jelent meg hétről hétre, az olvasók tájékoztatását szolgálva elsősorban, így néhány kivétellel nem a tudományosság a szerző célja, hanem a szokások, a népi élet fordulatainak a feledéstől való megmentése. Beszédes Valéria szorgalmas, a néprajz szakterületén jártas gyűjtő ezekben az írásokban nem tudta maradéktalanul prezentálni kutatásainak értékeit, elvétve csillan fel egy-egy írásában a vérbeli néprajzos. Valószínűleg az írások terjedelmével magyarázható, hogy a rövid szövegek csak érinteni tudják a népelet hagyományainak fordulatait.

Például az *Ez elment vadászni...* írásában a gyermekkor, gyermeknevelés kapcsán szól a gyermekjátékokról, a sárkányeregetésről ír nosztalgikusan, megemlíti, hogy rongybabával, rongylabdával, parittyával játszottak a gyerekek, vagy fíjat, nyilat készítették fűzfavesszőből. Ez igaz, de még 40–50 évvel ezelőtt is sokféle szöveges-dalos gyermekjátékunk volt ismeretes. A Hét Nap olvasóit bizonyára kielégítette az ilyen és hasonló népszerűsítő tájékoztatás, de a könyv alcímét olvasva – *Kis magyar bácskai néprajz* – az olvasó elvárná, hogy a bácskai népeletről hiteles képet kapjon és ne csak hiteles „apró mozzanatokot”, ahogyan a szerző könyve utószavában megjegyzi. Ha bácskai néprajzot írunk vagy mondunk, akkor az adataink nem korlátozódhatnak csak néhány területre. Sajnáljuk, hogy a feltüntetett szakirodalom előtt a szerző nem sorolta fel a gyűjtések helyét.

Az *Örökség II.* szövegei négy tematikus fejezetbe vannak sorolva. Az első, *A bölcsőtől a koporsóig* c. fejezet a legerjedelmesebb, ahol a gyermekkorról, a házasságról, az asszonyi dolgokról és az elhalálozásról olvashatunk. Külön figyelmet érdemel a gűgyű és a birkanyíró asszonyok alakja, valamint a móringlevelek és a rontásról írt fejezet, kár, hogy a rontás gyógyításáról nem olvashatunk ráolvasó szöveget.

A *Mesterségünk címere* c. részben régi foglalkozásokról számol be Beszédes Valéria, és értékes tanulmányban kíséri végig a XVIII. századtól a mezővárosainkban alakuló céhek életét. A szabadkai Történelmi Levéltár anyagára hivatkozva megállapítja, hogy 1744-ben mindössze 14 mesterséget írtak össze, de a csizmadiák már hatféle cszímát gyártottak ebben az időben. A 19 régi foglalkozás közül ma már nagyon kevés a gyakorolt mesterség.

A *vizek világában* a halászat egykori nagy jelentőségére hívja fel a figyelmet a kutató. A hal friss vagy sózott, szárított formában még a múlt században is fontos élelmiszer volt. A mocsarak, barák lecsapolásáról is képet kapunk, akárcsak a Ferenc-csatorna építéséről. Olvashatunk a halászok szerszámairól, a vízimalmok működéséről és a fából épült patak-malmokról is.

A *Betyárvilág* c. fejezetben Sobri Jóska, Bogár Imre, Angyal Bandi és a betyárok királyának, Rózsa Sándornak az alakja elevenedik meg. Levéltári adatok alapján és a XVIII. és XIX. században keletkezett betyármondák és népballadák segítségével alkot reális képet az említett betyárok idealizált alakjáról.

A gyűjtemény illusztrációit kell végül kiemelnünk, a topolyai Németh Anna iparművész irányította Szivárvány Képzőművészeti Szakkör tagjainak 1995–1997. között készült 57 gyermekrajzát csak dicsérni tudjuk.

Az *Örökség II.* gyűjtemény az első fejezettel kapcsolatos fenntartásoktól eltekintve, népi kultúránk, hagyományaink jeles megöröklése.

SÁRVÁRI Zsuzsa

(Magyar Szó, Kiliátó, 1998. május 23.)

G. J. egy költő. Egy költő, aki így biztatja önmagát: „gyógyulj ki, a versből először”. Milyen igazságot keres hát egy ilyen költő? A költő szavakat keres. Szavakat? Torkig van a szavakkal. Undorodik a szavaktól. Undorodik magától a költészettől is. „Pfuj, költészet, pfuj, tiszta, igaz szavak” mondja. És mégis a szavakat keresi, amelyekkel a megnevezhetetlent szeretné megnevezni. Vagyis önmagát. Önmagát, a költészet nyelvén, a költészet erejével. Önmagát, aki derékig áll az „állati létben”. Vagy azt, ahhoz hasonlót, amit egy másik költő már megnevezett. Amikor Párizsba beszökött az ősz. S Szent Mihály útja beleremegett. Pedig, tudjuk már mindnyájan, akik olvasunk magyar verseket, hogy nem a Szent Mihály útja remegett bele. Maga a költő remegett bele a döbbenetbe, amit akkor, ott, a Szent Mihály útján megsejtett.

Tudtommal G. J. nem járt Párizsban. Ez nem halálos bűn. Valahol Alsó-Ludas környékén született. Valahol az Alsó-Ludas környéki mélyvilágban. Jártam egyszer nála, amikor még ott kint élt valahol abban a lápos, lapos mélyvilágban. Egy nagy rét közepén egy magában álló kis házban. Így marad meg bennem. Ma is fehéren izzik annak a magános kis fehér háznak – csószháznak? – a fala abban a régi nyárban. Aztán a palicsi úton, Szabadka alatt valami szürke intézet szomszédságában volt G. J.-nek lakása, egy magános költő pedánsan tiszta konyhája, a nagy szoba tömve vevőre váró festményekkel, „műtárgyakkal”. Ebben a pillanatban jut eszembe, hogy egy másik lakásán is jártam, ahol egy kicsi képet kínált megvételre Farkas Béla „lidérces” fáival. De hogy hány helyen élt és lakott Ludas és Szabadka közt, csak ő tudná megmondani, meg azt is, hogy szegedi tartózkodása alatt eljárógatott-e annak a háznak az udvarába, melyben Juhász Gyula szentvedett életének utolsó éveiben. És azt is csak ő tudná megmondani, hogy ebben a mélyvilágban hol áll az a Korzó nevű étterem, ahol megpillantotta az öreg parasztot, akiről a döbbenetes nyolc sort írta:

*„Ó, te rút kis öreg,
nem láttam szebbet nálad,
kis motyóddal
az étezőben, fogatlanul,
csúnya angyal,
összekötözött papírládád,
a szagos bekecs
s ormótlan cipőd: hová?”*

Csakugyan, hová? Hová tart ez a József Attila-i mélyvilág, ez a megválthatatlan, ez a mozdulatlan? Ó, te rút kis öreg...

Nézem a kezét, G. J. kezét, ahogy egy kötetét dedikálja. Egy régi verseskötetét, amelyben az a rút kis öreg „szerepel”. Bal kézzel ír. Suta, állapítom meg magamban. Aztán, ahogy átnyújtotta a könyvet, szemének az a kemény, elszánt, számon kérő villanása.

Ritkán találkozunk. Itt-ott megjelenő verseit átfutom. Ez az igazság, Jóska. Átfutom a verseidet. S most, hogy kitüntetett lettél (Gulyás Józsefnek ítélték oda az idei Híd Irodalmi Díjat.), utánanézttem, hány köteted van a birtokomban. Kiderült, hogy a legelső, az a préselt virág finomságú – vékonyságú – legelső, aztán ez a legújabb, a díjazott, meg – megdöbbenésemre – csak egy közbülső, a *Csillagok és patkányok* című. Amelyiket most futottam át. Hiszen az alig százötven oldalas, hetvenkilenc verset tartalmazó könyv csakugyan átfutható együltő helyben.

Átfutható, de ebben a futásban kifulladtam. Egrészt, mert most futottam át, most, hatvannyolc évesen, nem tizenhét évvel ezelőtt, amikor még, valószínűleg, jobb kondíció-

ban voltam. És ebben a kifulladás állapotban, ahogy levegő után kapkodtam, eszembe jutott ez a mi irodalmunk, amelyről egy friss interjúban te is említést teszel. Amelyet, kíméletlen őszinteséggel az elfelejtett művek irodalmának is nevezhetnénk. Pedig a *Csillagok és patkányok*, meg ez a legújabb, kitüntetett versesköteted is fontos, igazán figyelemre méltó alkotása feledésre ítélt irodalmunknak.

Figyelemre méltó?

Ha valahol – mondjuk egy Szenteleky- vagy egy Csépe-napon – megpillantottalak a „sokadalomban”, szemednek azt a kemény, elszánt villanását kerestem mindig. Kerestem, mondom, pedig állandóan ott ég a szemedben. Talán ez a keménység a te igazságod. Ez az eltökélt ragaszkodás önmagadhoz. Ez a Gulyás József-i hűség, amely minden versedet, minden verssorodat hitelessé teszi.

És hát végül is G. J. igazsága a verseiben van. Amelyeket tiszteltlenség csak úgy átfutni. Aki csak ennyire becsüli az írást, az ne vegyen verset a kezébe.

NÉMETH István

(Üzenet, 1998. május–június)

GULYÁS JÓZSEF: VERS – 1980

Életjel, Szabadka, 1996

Gulyás József 1996-ban megjelent *Vers – 1980* című kötete sok szempontból elűt a szokványos verseskötetektől, így alapos vizsgálata nagyon is indokolt. Rendkívülisége már összeállításában, azaz szerkezetében megnyilvánul; kezdetnénk a címmel, mely többféleképpen értelmezhető, de a legkézenfekvőbb magyarázat talán az, hogy a szerző egy egységes művet kísérelt írni, amely – mint az olvasáskor kiderül – sok versből áll. Ezek a versek tehát szerves egységet képeznek, a próza nyelvén szólva: fejezetekből álló regény a *Vers – 1980*. Egységes műre utal a címben szereplő évszám is. Az 1980 nem csak azt jelenti, hogy abban az évben keletkezett (vagy legalábbis akkortájt), hanem azt is, és ez talán lényegesebb, hogy abban az évben tette mérlegre a szerző az előző években történeteket, és ez szolgál mondanivalójának alapanyagául. A kötet negyvenhét versből tevődik össze, amelyek között óriási a terjedelmi különbség. Vanak nyolc és fél oldalas részek, de találhatunk köztük kétsorosokat is. A hosszabbak a könyv első felében szerepelnek. Mintha a szerző „elfáradt” volna, ami természetesen csak feltevés. Inkább így akarta. Mert a fent vázolt szerkezet tudatos alkotói hozzáállásról tanúskodik. A szerző mintha ezzel is vállalkozásának rendkívüliségét és másságát jelezné.

Hogyan kell olvasni ezt a rendkívüli könyvet? Ehhez maga a szerző adja meg a „használati utasítást” első versében: „auto- de matematikus / romok ezek / 8 vers nem felborult / tintásüveg / nem bakugrás sebtibe / a semmiből a semmibe.” Amennyiben alaposan megvizsgáljuk ezeket a sorokat, s igyekszünk helyesen értelmezni, elfogadni őket, akkor a könyv olvasása lényegesen könnyebbé válik. Az „automatikus” szó talán azt jelenti, hogy az olvasónak át kell adnia magát a szövegnek, mivel a szavak mintegy önmaguktól, automatikusan sorjáznak, de ez egyáltalában nem jelenti azt, hogy dadaista szóromokkal állunk szemben, hanem inkább matematikai precizitással, rendkívüli tudatossággal megszerkesztett szöveggel. Tehát a versek formailag „műromok”, melyek nem úgy alakultak ki, hogy a „tintásüveg” felborult. Épp ezért a vállalkozás – a mű megírása – nem valamilyen „bakugrás sebtibe”, azaz a könyvnek minden sora mélyen átgondolt, a szerző láthatatlan belső mérlegén lemérettetett és jónak találtatott, úgyhogy a könyvnek igenis van mondanivalója, nem tart a „semmiből a semmibe”. Értelmezésemben ez a tömör,

játékos és őszinte bevezető vers a szerző ars poeticája. A „használati utasítást” állandóan szem előtt tartva a könyv „meghódítása” talán nem is olyan nehéz, bár akadnak „megfejt-hetetlen” szakaszok is.

A versszövegről a következőket állapíthatjuk meg: kerek és zárt mondatok a szövegben nincsenek, mert a szerző írásjelek nélkül küldi sorait az olvasó irányában. (Kivételet képez a kérdőjel és a kettőspont.) Már a fentiekben idézett bevezető vers is utal arra, hogy a szövegsorok rendkívül rövidek, alig néhány szóra terjednek ki. A verseknek ezért különös lüktetésük, belső ritmusuk és muzsikájuk van, amelyet behúzott félsorok – rendszerint egy szóból állók – szakítanak meg. A *Vers – 1980* szózuhatag, amely valahol a szabad vers és a próza érintkezési pontján helyezhető el. A spontán beszéd kovácsolódik verssé ebben a könyvben. Ha már nem a dadaista véletlen alapján sorakoznak a szavak, akkor mi fűzi őket értelmezhető és értelmes egységbe? – tehetjük fel a kérdést. A szabad képzetársítás. Éppen ezért nagyon fontos, hogy betartsuk a szerző utasítását: követni kell a szavak áradatát, engedni a szabad képzetársítás automatikus vonzásának, s ekkor a szavak, kimondottak és a kihagyottak egyaránt, értelmes szöveggé állnak össze. Ez a belső forma nem új, de tájainkon, ahol már többen próbálkoztak hasonló megoldással a próza területén is, ennyire tökéletesített formában talán még senkinek sem sikerült.

A szerző írásmódja különböző stílári elemeket tartalmaz, amelyek közül néhányval érdemes részletesebben is foglalkozni.

A *Vers – 1980* nyelvi mutatvány, gyönyörködtető szóprodukció. Ennek egyik pillére a tömörség. Az már a fentiekből kiderül, hogy az alkalmazott belső forma gyakran hihetetlen tömörítést tesz lehetővé. Gulyás Józsefnek sikerült mindent kiszitálnia szövegéből, csak azok a szavak akadtak fenn rostáján, amelyek még az áthullottakat is képesek felidézni az olvasó elméjében. Rácsodálkozhatunk arra, milyen kevés szó elegendő egy jó költő számára, hogy üzenete (elsősorban) érzelmi hatást váltson ki az olvasóból. Véleményem szerint ennek bizonyítására felesleges idézni a könyvből, hiszen bárhol csapjuk fel és olvasunk bele, alig néhány sor után annyi információhoz jutunk, amelyet más szerzők hosszú mondatokon át igyekeznek kivetíteni. Régi kínai versekre emlékeztetnek a könyv versei, azokban tapasztalható ilyen nagyfokú és céltudatosan alkalmazott szelektív tömörítés.

Gulyás József szövegének egyik mozgatója a szójáték, ami által a szövegben az aszszociációs átmenetek észrevétlenül lebonyolíthatók, ugyanakkor a közlendő számos értelmet nyer. A hasonló hangzású szavak felsorolása épp ezt az értelembeli változást hivatott kieszközölni. Erre számtalan példát lehetne felsorolni, csak néhányat idézek: „a fejlődés nagy zajjal jár / a fejlődés, a fejlődés, a fejtörés; a szórakozó a szórakozott Európa / a szórakoztató; virággondozás / világgondozás; belföld kötvényre / külföld belföldre / belföld külföldre / felföld alföldre; beállt a jég olvas a hideg / kiáll a beolvadt jéghideg tömeg; ó a lakosság / ó a lakosság / óh a lakosság; a tér egyik sarkában végtelen / védtelen / véletlen / véletlenül épp ott áll; mindenki égett / minden kiégett”. Vannak szócsoportok, amelyek gyakran ismétlődnek és elválasztó vagy összekötő szerepük van. Ilyen szócsoport a „vérel-látó központ hírei ezek; gondoskodik a Kompaszigugoslávia; a nemzetiség a vidám al-bérlő (sajtbérlő); kanok, kocsisok, kocsmárosok; bár az abc nehéz s vigasztalan; nagy nemzetközi ősz”. Inverziós szójáték mondjuk a „mérnössági villnökök”, amikor is a meg-csavart szöveg eredetileg „villamossági mérnökök”. Gyakori megoldás, amikor egy szöveg-sor szava átvihető a következő sorba és ily módon bifunkcionális („mondtam ne csinálj felhajtást / a nadrágszáron a pincében vízpipák”). Hasonló mondjuk a következő szójáték típus: „jönnek az aszok / az ökljogászok”. Könnyen felismerhető egy másik típusú szójáték, mondjuk a Fabatka vagy az Október vérdíj. Gulyás József nagy előszeretettel alkalmaz egymásnak ellentmondó szókapcsolatokat. Csak néhányat említsünk: „fehér ruhában / fekete szíffel; egymást kerülgetve / lökdelözve a tarlón; rég divatos új vidéki őszök; mennykővel kirakott gödrös utakon; csinos korunk betegségei; az új és a még régebbi játékokat; járomba szorulva ám derűs lélekkel; hazatérő távozók, hiteles valótlanság, a sötétség fénykora.”

A belső forma harmadik eleme a médiák erőteljes bevonása a szövegbe. Gyakran a média mint ihlető elem szerepel, úgyhogy az újságcikkek, hirdetés, tévéhír és reklámszöveg utánzásának lehetünk tanúi. A szerző ilyenkor mindig a naiv hírfogyasztó szerepét ölti fel, az újságot a vezércikktől kezdve a keresztrejtvényig és az apróhirdetésig elolvasó (természetesen a maga módján) olvasó. Egy-egy ilyen szövegtöredék azonnal asszociációkat ébreszt benne, úgyhogy a médiabeli szövegek valójában gondolkodásra és állásfoglalásra bírják. „Én csak egy fáradt olvasó vagyok”, mondja naivitást mímelve, aki azért fordul az újsághoz, hogy „írják meg mit tegyek”. És ez a kérdés egyszerre megjárt és igaz. A dolgok többértelműsége az, amit a belső forma tudatos és következetes kibontakozása eredményez. A nyelvi produkció, amelynek alapelemei a tömörség, a szójáték és a médiák specifikus megidézése, az olvasót, ha átengedi magát a szöveg mágikus hatásának, egy olyan virtuális világba viszik át, amelyben a látszatvalóság és a valóság állandóan átfedik egymást. De ez a mágikus nyelvi produkció mit sem érne, ha nem képezne szerves egységet a kötet mondanivalójával, tartalmával. Gulyás József az általa kidolgozott belső formát világképének hiteles kivetítésére használta fel. Vajon a fentiekben feltérképezett frászmódot minek a kifejezésére dolgozta ki és találta alkalmasnak a szerző? Vagy, másképpen feltéve a kérdést: milyen belső indíttatás eredményeképpen született meg a *Vers – 1980*? A mű inspirálója egyértelműen a közállapot, a társadalmi miliő, amelyben a szerző a szöveg megírásakor élt. Műve nem egyéb, mint reakciójának művészi-esztétikai kivetítése. A könyv szinte minden sorában közügyekkel, azaz a társadalom egészét érintő dolgokkal foglalkozik. Talán egyetlen „személyes” vers szerepel a kötetben, a huszonkettővel jelölt, bár a végén ez is a szerző általános életérzését fejezi ki: „most már: menjen az élet / hadd éljenek / hagyjuk ez a dolgok: hadd éljenek / de nélkülünk de nélkülüm / menjen minden a maga útján / mi elmegyünk én elmegyek”.

Ahogy a szerző mondja: „én két sukkal följebb lakom / a jelennek nevezett pokolban / alattam üzemel a város”. Tehát a szerző úgy érzi, a dolgok felett helyezkedik el és onnan szemlélve azokat, arra a kérdésre igyekszik megadni a választ, hogy „hogyan is mentek végbe a dolgok”. Ilyen szemszögből nézve a *Vers – 1980* retrospektív kordokumentum. Természetesen nem konkrét és mindent felölelő társadalomképet kapunk, hanem, mint már mondtam, tömör és összegező költői reaktív tablót. A szerző, úgy tűnik, belefáradt a történelembe, világképe pesszimista. Alapállása a történetekhez való viszonyulásában érthetően gúnyos lehet. A lejátszódott immár változhatatlan, és utólag már nem lehet mást tenni, mint ironizálni. Gulyás Józsefet mélyen kiábrándította az állandóan szebb jövőt ígérő politika, ahogyan mondja: „örülünk az útnak! ez volt az egyik legjobb megoldás / de utacska lett kisút”. Arról a világról elmélkedik a szerző, amelyben „szabad az út a sarokig és tovább / egyenesen körbe-körbe”, amelyben látszólag minden lehetséges, de mögötte a kényszerlemondás húzódik meg, ahol „kétkezi munkások eladók / elsősorban minálunk”, és ahol a „lapítás nálunk családtag”. A hirdetett harsogó optimizmus mögött pedig ott rejtőzködik a cifra nyomor. Más szóval: Gulyás Józsefnek ebben a kötetében tartalmilag központi helyet foglal el a látszatvalóság és a valóság közötti óriási szakadék és ez szüli a kilátástalanságot, mert a „beigért nyugdíj megjön egy nap csak mi már nem élünk / hát ez a bajunk”. A kilátástalanság szörnyű képe végül így bontakozik ki: „ó ki dobja be a törülközőt / a mosogatót / vagy a lábrongyot minékünk / a disznóólba?” Itt-ott a konkrét társadalmi közegtől elrugaszkodva a szerző kifejezi aggodalmát az egész emberiség további sorsának alakulása miatt. Bírálja a fogyasztói mentalitást is, mert az ököljognak ad szabad teret, szerinte a fordított darwinizmus korát éljük, visszafelé tartunk a fára. Teljes kiábrándulását tömören kifejezik következő sorai: „fme a koptott világ / aki költőként kezdte / mint senki más / de lantját eltemette / s énekét elfeledte / mint mindenki más”. A kötet végén a „vége(m)” szó áll. Ez a szerző utolsó és végső üzenete olvasójához.

Említésre méltó még az a tény is, hogy Gulyás József néhányszor élő személyekre utal vagy egyenesen hozzájuk szól. Elsősorban és talán csakis frótársaira céloz ilyenkor. Csorba Győző vagy Ladik Katalin neve leírva szerepel, míg Tolnai Ottó némileg rejtjelez-

ve mint a Tolnai Világlap (azaz Új Symposion) szerkesztője, illetve Balázs Attila, mint a *Cuniculus* szerzője („a regényíró nem házinyúl”). Ezek a mozzanatok némileg ezoterikus-sá teszik a kötetet, akárcsak azok az utalások korabeli dolgokra, melyeket a rohanó történelem állandóan mozgó homokja betemetett. Mindenesetre az értelmiségi tábor Gulyás József számára vagy nevelésesen modernkedő vagy a társadalmi elvárásoknak behódoló.

Gulyás József *Vers – 1980* című könyve értékes alkotásnak minősíthető. Rendkívüli nyelvi produkció és különös, egyedi számvetés egy elmúlt korral. A szerzőnek sikerült olyan belső formát kialakítania, amely egyedülálló tájainkon. Ugyanakkor ki kell hangsúlyozni azt, hogy frásmódja, amely a spontán beszéd elemeit tartalmazza, alapjában véve mélyen népies. Tájainkon a hatalomról, politikáról, társadalmi eseményekről ilyen bele-törődéssel, de ugyanakkor az ellenállás utolsó fegyverével: a gúnnyal szólnak az emberek. Épp ezért a *Vers – 1980* olyan művészi alkotás is, amely szerzőjén keresztül a „nép” nevében is szól. Egyetlen „nagy fogyatékosága” van e könyvnek: az, hogy magyarul íródott, méghozzá lefordíthatatlan frásmódon. Épp ezért arra ítéltetett, hogy örökre köztünk maradjon, de számunkra tartós értéket jelentve.

VARGA István

(Üzenet, 1998. november)

Előadásaink nagyobb részét az elmúlt négy évben is a szabadkai Városi Könyvtár impozáns épületének emeleti olvasótermében tartottuk meg

AZ ÉLETJEL ESTÉI

A szerkesztőbizottság tagjai:

Barácius Zoltán, Basity Erika, Dévavári Zoltán (szerkesztő), Guzsvány Mária,
Horváth Emma, Hózsza Éva, Lőrinc Zsuzsanna, Némedi Imre

Rendkívüli (953.) szám

Kosztolányi Dezső
Irodalmi Színpad

XXVIII. évf. 1. (251.) szám.

KÉT KŐ KÖZÖTT
Lazar Merković szerzői estje

M ű s o r

1. Vajda Gábor: Köszöntő
2. Lazar Merković: Két kő között – fordította Molcer Mátyás – elmondta Góli Kornélia,
Láki Lilla, Losonc Gyula, Oláh Celesztina, Péter Angéla és Zsoldos Kristóf
3. Molcer Mátyás: Intermezzo – zongorán előadta a szerző
4. Lazar Merković: Versek – fordította és felolvasta Molcer Mátyás
5. Lazar Merkovićtal Dudás Károly beszélgetett

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztük,
1995. január 18-án, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XXXVIII. évf. 1. (954.) szám

1995. I. 25.

A FEBRUÁRI ÉG ELLEN
Bata János szerzői estje

M ű s o r

1. Vajda Gábor: Egy költészet létjogosultsága
2. Levél barátomnak a bujdosásba – elmondta Mikuska Zsolt
3. Öregasszonyok – felolvasta Vida Ágnes
4. „Békehfűt araratlanul” – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
5. Csak elmondani szeretném – elmondta Laki Lilla
6. A februári ég ellen – elmondta Szabó Ágnes
7. Egy szögén végvári vitéz panaszokodásai – elmondta Zsoldos Kristóf
8. Bata Jánossal Krekity Olga beszélgetett

Rendező: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1995. január 25-én, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottunk meg.

Balázsevy István

XXXVIII. évf. 2. (955.) szám

1995. II. 15.

ELÉGIA

Herceg János-emlékest

M ű s o r

1. Vajda Gábor: Herceg János nyomában
2. Dér Zoltán: Küldetéstudat és szolgálat
3. Jules Massenet: Elégia – előadta Varga Brigitta (ének) és Dragana Popović (zongora)
4. Herceg János: Emlékek és csodák – elmondta Mikuska Zsolt
5. Herceg János: Fiatalok vonulása – elmondta Vida Ágnes
6. Milij Alekszejevics Balakirev: Álomban hallgatom – előadta Varga Brigitta (ének) és Dragana Popović (zongora)
7. Herceg János: A hűtlen küldöttnek – elmondta Palágyi Szilvia
8. Herceg János: Az elárultak bosszúja – elmondta Péter Angéla
9. Herceg János: Köpjétek le a győzőt – elmondta Oláh Celesztina
10. Felix Mendelssohn: Abendlied – előadta Herodek Éva és Irena Kovačev (ének), valamint Dragana Popović (zongora)
11. Herceg János: Programbeszéd az igazi békéről – elmondta Zsoldos Kristóf

12. Felix Mendelssohn: A dalnak lenge szárnyán – előadta Varga Brigitta (ének) és Dragana Popović (zongora)
13. Herceg János: Az öregség elégiája – elmondta Horváth Emma
14. Bartók Béla: Istenem, istenem – népdalfeldolgozás – előadta Herodek Éva (ének) és Dragana Popović (zongora)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1995. február 15-én, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (956.) szám

1995. II. 28.

HOLDFÉNYPALÁNKON

Utasi Mária-emlékest halálának tizedik évfordulóján

M ű s o r

1. Ludwig van Beethoven: A-dúr szonáta, op. 26, I. tétel (téma, 1-2. variáció) – zongorán előadta Papp Ágnes
2. Fehér Ferenc: Utasi Mária emlékének megőrzése – felolvasta Horváth Emma
3. Utasi Csaba: Vörösmarti gyermekkorunk
4. Bence Erika: Az elszegődés jegyében
5. Ludwig van Beethoven: Asz-dúr szonáta, op. 26, I. tétel (3.4.5. variáció) – zongortán előadta Papp Ágnes
6. Utasi Mária: Csillag-ár – elmondta Vida Ágnes
7. Önmagam – elmondta Mikuska Zsolt
8. Bach oratóriumát és a feskők szentjeit... – részletek – előadta a szavalókórus
9. Kiáltvány – elmondta Oláh Celesztina
10. A békéről – elmondta Zsoldos Kristóf
11. Rege a forrásról – elmondta Krekity Olga
12. Fryderyk Chopin: Hárfaelőd – zongorán előadta Papp Ágnes
13. Utasi Mária: De profundis – elmondta Zsoldos Kristóf
14. Ereklék – elmondta Vida Ágnes
15. Tulajdonképpen – előadta a szavalókórus
16. Hétköznapi – elmondta Pajor Gizella
17. A kalász – előadta a szavalókórus
18. Falusi elégia – elmondta Pajor Gizella
19. Maradj velem – elmondta Oláh Celesztina
20. Fryderyk Chopin: b-moll scherzo – zongorán előadta Papp Ágnes

A szavalókórus tagjai:

Patyi Beáta, Rozsnyik Andrea, Szénási Kornélia

Az est vendége: Utasi Csaba

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. február 28-án, kedden 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg
a jugoszláviai Soros Alapítvány támogatásával.

LANT ÉS SEBHELYEK

Emlékest Danilo Kiš születésének hatvanadik évfordulóján

Műsoron: versek és prózarészletek

Közreműködnek :

Horváth Emma

Losonc Gyula

Lőrinc Zsuzsanna

Némedi Imre

Az est vendégei:

Bányai János

Juhász Erzsébet

Tolnai Ottó

Rendező:

Horváth Emma

Az előadás 1995. március 13-án, hétfőn 19 órakor
kezdődik a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében

Az est megtartását a jugoszláviai Sors Alapítvány támogatása
tette lehetővé

ÉRTELMISÉGI VÁRTÁN
Gubás Jenő könyvének bemutatója

M ű s o r

1. Reményik Sándor: Ahogy lehet – elmondta Kiss Árpád
2. Vajda Gábor: Vitaindító
3. Bűn és bűnhődés I. – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna és Németh János
4. Hózsa Éva: Értelmiség és minőség – könyvismertetés – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
5. Gubás Jenő: A vajdasági magyarság gazdasági esélyei – felolvasta Németh János
6. Gubás Jenő: Válaszlevél egy magyar tanítónőnek – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
7. Sefcsich György: Gubás Jenő, az ember
8. Hódi Sándor: Tükörbe nézve
9. Faludy György: Óda a magyar nyelvhez – elmondta Kiss Árpád

Az est vendége: Boros György és Molcer Máttyás

Műsorvezető: Németh János

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1995. március 1-jén, szerdán 17 órai kezdettel
a Szabadegyetem földszinti nagytermében tartottuk meg.

EMBEREK ÉS OTTHONOK
Beszédes Valéria könyvének bemutatója

M ű s o r

1. Vajda Gábor: Néprajztudományunk nyeresége
2. Zenta környéki pásztordalok – előadta a Népkör Tücsök zenekara
3. Beszédes Valéria: A kofa – felolvasta Péter Angéla
4. Beszédes Valéria: Boszorkányok pedig nincsenek... – felolvasta Báthori Katalin
5. Leánysúfolók – előadta a Népkör Énekmondó együttese
6. Beszédes Valéria: Bukor van a lány fején – felolvasta Szép Melinda
7. Beszédes Valéria: Fekete Madonna – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
8. Kállai kettős – előadta a Népkör Tücsök zenekara
9. Silling István: Népi építészetünk szakavatott kutatója

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1995. március 9-én, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

LANT ÉS SEBHELYEK
Emlékest Danilo Kiš születésének hatvanadik évfordulóján

M ű s o r

1. Liszt Ferenc: A Villa d'Este szökőkútjai – zongorán előadta Vizin Kornél
2. Bányai János: Anatómiai lecke

3. Juhász Erzsébet: Passió és emberhecc – A Fővényóra egy fejezetéről
4. Danilo Kiš: Születési anyakönyvi kivonat – felolvasta Némedi Imre
5. Rózsa: Saint-Exupéry – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
6. Párizsi kirándulás – részlet – felolvasta Horváth Emma
7. Korai bánat – részlet – felolvasta Losonc Gyula
8. Naplemente – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
9. Lant és sebhelyek – részlet – felolvasta Némedi Imre
10. A szagok anatómiája – felolvasta Horváth Emma

Közreműködött: Vizin Kornél (zongora)

Az est vendége: Bányai János és Juhász Erzsébet

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. március 13-án, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg a jugoszláviai Soros Alapítvány támogatásával.

Rendkívüli (960.) szám

1995. III. 15.

SZÍVZÖREJEK

Bogdán József verseskötetének bemutatója

M ű s o r

1. Hatmath Károly ofm: Az Agape Könyvkiadó tevékenységéről
2. Tóbiás Kristóf megzenésített Bogdán-verseket énekelt gitárkísérettel
3. Micsoda nyár – elmondta Mikuska Zsolt
4. Mind gyakrabban – elmondta Vida Ágnes
5. Tíz éve a temetőt járom – elmondta Zsoldos Kristóf
6. Valaki félt helyettem – elmondta Szénási Kornélia
7. Fény – elmondta Mikuska Zsolt
8. Krekity Olga Bogdán Józseffel beszélgetett

Az est vendége: Bogdán József és Harmath Károly ofm

Az est előtt megnyílt az újvidéki Agape könyvvására

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk, 1995. március 15-én, szerdán 18 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (961.) szám

1995. III. 22.

MAGYAR NYELVŰ OKTATÁS A VAJDASÁGBAN 1944-TÓL NAPJAINKIG

Dr. Tóth Lajos könyvének bemutatója

1. Dr. Tóth Lajos: Fejlesztési elképzelések, tervezetek – részlet a könyvből – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna és Szép Melinda
2. Vajda József: Hiteles módszertani tanulmány
3. Dr. Sántai Pál: Feladataink adattátra
4. Dr. Horváth Máttyás: Oktatásügyünk története
5. Dr. Tóth Lajos: Azonosság tudatunk elmélyítése

Műsorvezető: Mihályi Katalin

Az előadás előtt, amelyet 1995. március 22-én, szerdán 19 órai kezdettel a Vártosi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottunk meg, Horváth Emmának, dr. Tóth Lajosnak és Varga Lakatos Gizellának oktatásügyünk fejlesztésében és az anyanyelv ápolásában elért eredményeikért átadták a Vajdasági Magyar Pedagógusok Szövetségének elismerő oklevelét. A megokolás szerint Horváth Emma az Életjel irodalmi csoportjának működtetése terén kifejtett eredményes munkájáért és a tehetséges magyar diákok felfedezéséhez és felkarolásához való hozzájárulásáért részesült elismerésben.

Rendkívüli (962.) szám

1995. III. 27.

TISZTELETADÁS A SZÍNHÁZI VILÁGNAPNAK

M ű s o r

1. Umberto Orsini üzenete – felolvasta Jónás Gabriella
2. Füst Milán: A magyarokhoz – elmondta Némedi Imre
3. Bertolt Brecht-válogatás – elmondta Bada Irén
4. Liszt Ferenc: Vigasz – elmondta Mihajlo Zurzovic
5. Kosztolányi Dezső: A színésznő – elmondta Korica Miklós
6. Gál László: Kész a leltár – elmondta Medve Sándor
7. Tóth Árpád: Április – elmondta – Lőrinc Zsuzsanna
8. Kosztolányi Dezső: Akarsz-e játszani? – elmondta Oláh Celesztina
9. Kosztolányi Dezső: Mostan színes tintákról álmodom – elmondta Sziráczy Katalin
10. Áprily Lajos: Találkozásom Farkas Gabriellel
11. Willy Russell: Én, Shirley – előadta Kasza Éva
12. Csanak Béla–Heltai Jenő: Színházi levél – előadta Korica Miklós, zongorán kísérte Végső József

Mikaska Zsolt

Rozsnyik Andrea

13. Sütő András: Káin és Ábel – részlet – előadta Krekity Olga
 14. Ady Endre: Finita – elmondta Kalmár Zsuzsa
 15. Liszt Ferenc: Vigasz – elmondta Mihajlo Zurzovič
 16. Bicskai Zoltán rajzos füzetek... Kanizsára – elmondta Jónás Gabriella

Az előadást 1995. március 27-én, hétfőn 19.30 órai kezdettel
 a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (963.) szám

1995. IV. 3.

ÚJHOLD

Fiatal versmondók estje

M ű s o r

1. Szikora Judit: Ifjú tehetségek bemutatkozása elé
2. Villányi László: Korszerűtlen – elmondta Mikuska Zsolt
3. Illyés Gyula: Dózsa György beszéde a ceglédi piacon – elmondta Zsoldos Kristóf
4. Bata János: Levél barátomnak a bujdosásba – elmondta Mikuska Zsolt
5. Utasi Mária: Erekyék – elmondta Vida Ágnes
6. Márton László: Bowen monológja sötétben – elmondta Mikuska Zsolt
7. József Attila: Levegőt! – elmondta Korhecz Imola
8. Emil Verhaeren: A hó – Kosztolányi Dezső fordítása – elmondta Patyi Beáta
9. Ada Negri: Testvéri üdvözlés az emberhez – Kosztolányi Dezső fordítása – elmondta Szénási Kornélia
10. József Attila: Anyám – elmondta Korhecz Imola

*Az Újhold előadóestjének közreműködői az utóbbi négy évben
 számos díjjal tértek haza a versenyekről*

Vida Ágnes

Zsoldos Kristóf

11. Rainer Maria Rilke: Az idegen – Radnóti Miklós fordítása – elmondta Vida Ágnes
12. Takács Gyula: Vihar előtt – elmondta Rozsnyik Andrea
13. Zalán Tibor: A Régi, Új Symposionnak – elmondta Zsoldos Kristóf
14. Csáth Géza: Egy vidéki gimnazista naplójából – részletek – elmondta Patyi Beáta
15. Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai – részlet – elmondta Rozsnyik Andrea
16. Palotai Boris: A tündérkérdés – elmondta Szénási Kornélia
17. Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai – részlet – elmondta Rozsnyik Andrea
18. Nagy László: Víziló – elmondta Vida Ágnes
19. Mikes Kelemen: Törökországi levelek – részletek – elmondta Zsoldos Kristóf
20. Szabó Lőrinc: Hajnali rigók – elmondta Szénási Kornélia
21. Weöres Sándor: Dob és tánc – elmondta Korhecz Imola

Közreműködött: Balázsevy István (gitár)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. április 3-án, hétfőn 19.30 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (964.)

*Kosztolányi Dezső
Irodalmi Színpad*

XXVIII. évf. 2. (252.) szám

KÉT KŐ KÖZÖTT
Mozgásszínepadi játék

Előadta: Farkas Csongor

SZILÁNKOK
Mesejáték

Előadta: Móra Regina, Tancsik Natália és Virág Ildikó
Sminkmester: Szemerédi Nelli

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. április 7-én, pénteken 9 órai kezdettel Zentán a Vajdasági Középközpont Vetélkedőjén tartottuk meg.

XXXVIII. évf. 4. (965.) szám

1995. IV. 11.

SZERETNÉM, HA VADALMAFA LENNÉK
József Attila-émlékest
születésének kilencvenedik évfordulóján

M ű s o r

1. Vajda Gábor: Örök érvényű költészet
2. Szeretném, ha vadalmafa lennék – elmondta Nagy Kanász Andrea
3. Anyám – elmondta Korhecz Imola
4. Mama – elmondta Nagy Kanász Andrea
5. Aki szegény, az a legszegényebb... – elmondta Góli Kornélia
6. Elégia – elmondta Zsoldos Kristóf

7. Holt vidék – elmondta Góli Kornélia
8. Tél – elmondta Nagy Kanász Andrea
9. Levegőt! – elmondta Korhecz Imola
10. Magad emésztő – elmondta Zsoldos Kristóf
11. Gyöngy – elmondta Korhecz Imola
12. Betlehemi királyok – elmondta Zsoldos Kristóf
13. Medvetánc – elmondta Péter Izabella
14. Horváth Emma, Hózsza Éva, Megadja Ida és Vikor Györgyi beszélgetett József Attila költészetéről

Közreműködött: Balázsevy István (gitár)

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1995. április 11-án, kedden 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottunk meg.

Rendkívüli (966.)

*Kosziolányi Dezső
Irodalmi Színpad*

XXVIII. évf. 3.(253.) szám

BABASZÍNHÁZ
Némajáték

Fellépett: Basity Gréta, Basity Petra, Oláh Magdolna és Péter Izabella

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. április 22-én, szombaton 12 órai kezdettel
a csantavéri Néphősök Általános Iskolában tartottuk meg
a Gyermekszínházszók Körzeti Szemlájén.

Rendkívüli (967.) szám

1995. IV. 26.

EGYAZON ÉG ALATT
Dávid András könyvének bemutatója

Műsoron: részletek a magyar–délsláv irodalmi kapcsolatokkal foglalkozó műből

Házigazda: Vajda Gábor

Közreműködött:
Lőrinc Zsuzsanna, Oláh Celesztina, Péter Angéla és Judita Plankos

Az est vendége: Dávid András

A műsort, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1995. április 26-án, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (968.) szám Kosztolányi Dezső XXVIII. évf. 4. (254.) szám
Irodalmi Színpad

KÉT KŐ KÖZÖTT
Mogásshínpadi játék

SZILÁNKOK
Némajáték

Az előadást 1995. május 6-án, szombaton 17 órai kezdettel
a bajmoki színházteremben tartottuk meg
az Amatőr Színházak Vetélkedője keretében.

XXXVIII. évf. 5. (969.) szám

1995. V. 28.

A FELE SEM IGAZ
Meseösszeállítás

M ű s o r

1. Hanzi szolgálni megy – elmondta Péter Izabella
2. Szent Péter atyafisága – elmondta Góli Kornélia
3. A halál és az öregasszony – elmondta Szénási Kornélia
4. Az már nem igaz – elmondta Basity Petra
5. A csizmadia disznója – elmondta Basity Gréta

Ezzel az összeállítással vettünk részt az 1995. május 28-án, szombaton Zentán
megtartott Kálmány Lajos Mesemondó Versenyen.

Rendkívüli (970.) szám

1995. VI. 5.

ELTAFU LA SAGON
Székely Tibor- emlékest

M ű s o r

1. Aratás (indiai dal) – előadta a szavalókórus (Benkó Dália, Góli Kornélia, Ladancsik Renáta, Patyi Beáta, Szénási Kornélia)
2. Paradicsommadár (a csinbuk dala) előadta a szavalókórus
3. Vihar (Hawaii-szigeti dal) – elmondta Mikuska Zsolt
4. A nyúl panasza (morigol dal) – elmondta Mikuska Zsolt
5. A madár és a nomád (tatár dal) – elmondta Mikuska Zsolt
6. Homok (ausztráliai dal) – elmondta Mikuska Zsolt
7. Magány (berber dal) – elmondta Vida Ágnes
8. Miért? – elmondta Vida Ágnes
9. Az ábrándozó (pápua-új-guineai dal) – elmondta Vida Ágnes
10. Pásztordal – elmondta Vida Ágnes
11. A tengerész vágya (az Új-Hebridák dala) – elmondta Zsoldos Kristóf
12. Gondolatok a barátságáról – elmondta Zsoldos Kristóf
13. Ismeretlen: Teremtés – Székely Tibor fordítása – elmondta Zsoldos Kristóf
14. Ti adjatok neki nevet (eszkimó dal) – elmondta Szénási Kornélia

15. Elemeget a barát (a tupari törzs dala) – elmondta Szénási Kornélia
16. Háborús szerencsecsalogató (mongol dal) – elmondta Szénási Kornélia
17. Az újszülött üdvözlése (soson indiai dal) – elmondta Szénási Kornélia
18. Székely Tior: Svet u njenin rukama – elmondta Olga Afanaszjeva
19. Székely Tibor: Birtokomat járom – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
20. Székely Tibor: La savitaj vartaj – elmondta Némedi Imre
21. Székely Tibor: La sango mín pelas – elmondta Horváth Emma

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. június 5-én, hétfőn 19 órai kezdettel
a régi városháza nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (971.) szám

1995. VI. 8.

BOLDOGASSZONY ABLAKÁBAN

Az archaikus némi imádságok interetnikus vonatkozásai

Előadó: Barna Gábor (Budapest) és Silling István

Bevezetőt mondott: Beszédes Valéria

Közreműködött: Báthory Katalin

Az előadást 1995. június 8-án, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg
a jugoszláviai Soros Alapítvány támogatásával.

XXXVIII. évf. 6. (972.) szám

1995. VI. 13.

HAVON DELELŐ SZIVÁRVÁNY

Korhecz Imola előadójestje

M ű s o r

1. Farkas Csongor némajátéka
2. Johann Sebastian Bach: e-moll saraband – gitáron előadta Balázsevy István
3. Johann Wolfgang Goethe: A Villikirály – Vas István fordítása
4. Nagy László: Kiscsikósirató
5. F. Tarrega: Adelita – 1. rész – gitáron előadta Balázsevy István
6. Émile Verhaeren: A szél – Kosztolányi Dezső fordítása
7. Hector Villa-Lobos: Etűd – gitáron előadta Balázsevy István
8. Nagy László: Havon delelő szivárvány – részletek
9. Weöres Sándor: Dob és tánc
10. F. Tarrega: Adelita – 2. rész – gitáron előadta Balázsevy István
11. Farkas Csongor némajátéka
12. Magyar népdal – gitáron előadta Balázsevy István
13. Melyik a jobb: a szörncse vagy a boldogság? (népmese)
14. Illyés Gyula: Mese az állatok nyelvén tudó juhászról

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. június 13-án, kedden 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

BEZDÁNI VERSEK

B. Foky István verseskötetének bemutatása

M ű s o r

1. Vajda Gábor: Különös élményvilág
2. Magyarkák – felolvasta Némedi Imre
3. Molcer Máttyás: Improvizáció – zongorán előadta a szerző
4. Legyél jó – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
5. Pannon pokol – felolvasta Mikuska Zsolt, Oláh Celesztina és Vida Ágnes
6. Felelet-torzó – felolvasta Horváth Emma
7. B. Foky Istvánnal Németh János beszélgetett
8. Bácsdévába falazottan – felolvasta a szerző

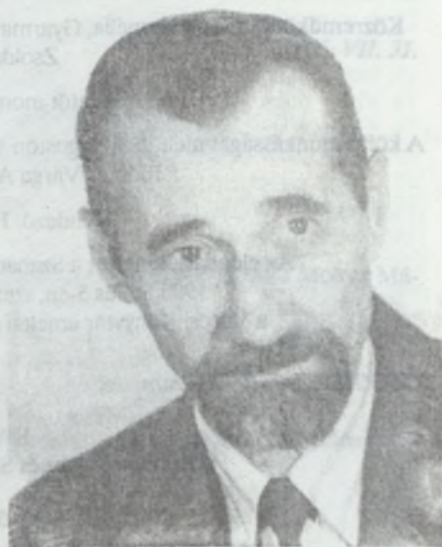
Konferált: Németh János

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1995. június 14-én, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Molcer Máttyás

Rendkívüli (974.) szám

B. Foky István

1995. VI. 28.

KÉTKRAJCÁROS NÓTA

Gyermekműsor

Műsoron: angol gyermekversek angolul és magyarul és Babaház című improvizáció

Felléptek: Balázsevy István, Nagy Kanász Andrea, Kovács Evelin, Péter Izabella, Tóth Csongor, Cseszkó Árpád, Oláh Magdolna és Takács Adrienn

Az előadást 1995. június 28-án, szerdán 19.30 órai kezdettel
a Szabadegyetem dísztermében tartottuk meg.

KETTEN EGYÜTT

Az Életjel és a Lányi Ernő Művelődési Egyesület közös évadzáró előadása

Műsoron: versek, prózai művek, vajdasági és dunántúli magyar népdalok Bartók Béla gyűjtéséből

Felléptek az Életjel tagjai, a Lányi Ernő Művelődési Egyesület citerazenekre és énekkara Varga Péter, valamint a Csujogató együttes Varga Attila vezetésével

Az előadást 1995. június 30-án, pénteken 19.30 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

ANYÁM FEKETE RÓZSA

Emlékest Nagy László születésének hetvenedik évfordulója alkalmából

Műsoron: versek

Közreműködött: Góli Kornélia, Gyarmati Erzsébet, Mikuska Zsolt, Némedi Imre és Zsoldos Kristóf

Bevezetőt mondott: Vajda Gábor

A költő munkásságát méltatták: Ágoston Valéria, Kókity Rozália, Krekity Olga, Simonyi Judit és Varga Attila magyartanárok

Rendező: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk, 1995. július 5-én, szerdán 19.30 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

KAPOCS

Korhecz Ágnes és Szabó Ágnes előadóestje

M ű s o r

1. Horváth Emma: Ideiglenes búcsú
2. Bartók Béla: Fehér László lovat lopott, Kerülj, rózsám, kerülj – zongorán előadta Korhecz Ágnes
3. Vlado Gotovac: Első meditáció – Ács Károly fordítása – elmondta Szabó Ágnes
4. Bartók Béla: Csillagok, csillagok – zongorán előadta Korhecz Ágnes
5. Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai – részlet – elmondta Korhecz Ágnes
6. Weöres Sándor: Holdbéli csónakos – részlet – megzenésítette Sebő Ferenc – előadta Szabó Ágnes (ének)
7. Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai – részletek – elmondta Korhecz Ágnes
8. Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai – részletek – elmondta Szabó Ágnes
9. Bartók Béla: „Elmész, rúzsám?” – zongorán előadta Korhecz Ágnes

10. Csendes patak partján (moldvai népdal) – előadta Szabó Ágnes (ének)
11. Pablo Neruda: A rőzseillathoz – Somlyó György fordítása – elmondta Korhecz Ágnes
12. Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai – részlet – elmondta Szabó Ágnes
13. Somlyó György: Barackfa – elmondta Korhecz Ágnes
14. József Attila: Hull a levél – megzenésítette Bródy János – előadta Szabó Ágnes (ének)
15. Bartók Béla: Regős ének – elmondta Korhecz Ágnes
16. Adahatári hiedelemmonda – elmondta Szabó Ágnes
17. Weöres Sándor: Furulya – megzenésítette Vitai Ildikó – előadta Szabó Ágnes (ének)
18. Czuczor Gergely: Falusi kisleány Pesten – elmondta Korhecz Ágnes
19. Táncolj, kecske (moldvai népdal) – előadta Szabó Ágnes (ének)
20. Bartók Béla: Nem messzi van ide Margitta – zongorán előadta Korhecz Ágnes
21. Kormos István: Mörrenmorcogi Micó – elmondta Szabó Ágnes
22. Bartók Béla: Tréfa, Rézsegek nótája – zongorán előadta Korhecz Ágnes

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. július 13-án, csütörtökön 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (978.) szám

1995. VII. 31.

MIT ÉR AZ ÍRÓ, HA KISEBBSÉGI?

A Kosztolányi Dezső Irodalmi Tábor megnyitójestje

M ű s o r

1. Kasza József polgármester köszöntője
2. Bartók Béla: Szlovák és magyar népdalfeldolgozások – zongorán előadta Molcer Mátyás
3. Fehér Ferenc: Álom a dűlőutak szélén – Horváth Emma
4. Kányádi Sándor: Hallgat az erdő – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
5. Reményik Sándor: Magyarok mindenütt – elmondta Némedi Imre
6. Kosztolányi Dezső: Európa – felolvasta Horváth Emma
7. Bartók Béla: Szlovák és magyar népdalfeldolgozások – zongorán előadta Molcer Mátyás
8. Vajda Gábor: Ki a kisebbségi író?
9. Czine Mihály: Sorsvállalás
10. Döbrentei Kornél: Don Quijote temetője – vers – felolvasta a szerző
11. Mórocz Zsolt: Mit jelent magyarnak lenni?
12. Kiss Gy. Csaba: Kisebbségi olvasó – többségi olvasó
13. Bartók Béla: Szlovák és magyar népdalfeldolgozások – zongorán előadta Molcer Mátyás
14. Dudás Károly: Felvállalni közösségünk gondjait
15. B. Fokly István: Bácsországi szkarabeuszok balladája, Kéregvidéki ballada – versek – felolvasta a szerző

Az összekötő szöveget írta és elmondta: Harangozó Éva

Az előadást, amelyet
a Kosztolányi Dezső Irodalmi Táborral együtt szerveztünk,
1995. július 31-én, vasárnap 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

PATCHWORK

Válogatás a pódiumunkon elhangzott versekből és népmesékből

(A Lúdanyó című angol gyermekkölteményekből –

Tótfalusi István fordításaiból)

M ű s o r

1. Kiskukta Jutka – elmondta Basity Gréta
2. Miből vannak? – elmondta Basity Gréta
3. Jancsi és Julcsa – elmondta Nagy Kanász Andrea
4. Hányan voltak? – elmondta Nagy Kanász Andrea
5. Jó cica, jó kutya – elmondta Basity Petra
6. A csodálatos kismalac – elmondta Basity Petra
7. Fejőnóta – elmondta Basity Gréta
8. Az okos tyúkocská – elmondta Basity Gréta
9. Tojás Tóbiás – elmondta Nagy Kanász Andrea
10. Cirmos a kútban – elmondta Basity Petra
11. A kő és a madarak – elmondta Basity Petra
12. Hector Villa Lobos: Brazil tánc – gitáron előadta Balázsevy István
13. Ismeretlen: Teremtés – Székely Tibor fordítása – elmondta Zsoldos Kristóf
14. Vihar – elmondta Mikuska Zsolt
15. A madár és a nomád – elmondta Mikuska Zsolt
16. Gondolatok a barátságról – elmondta Zsoldos Kristóf
17. A nyúl panasza – elmondta Mikuska Zsolt
18. Enrico Granados: Spanyol tánc – gitáron előadta Balázsevy István
19. Arany János: A méh románca – elmondta Nagy Kanász Andrea
20. Francis Jamnos: A munka nagy csupán – elmondta Zsoldos Kristóf

Lőrinc Zsuzsanna

Némédi Imre

21. Johann Wolfgang Goethe: Vadrózsa – elmondta Nagy Kanász Andrea
22. Johan Sebastian Bach: e-moll Allemande – zongorán előadta Szlovják István
23. A halál és az öregasszony (vajdasági magyar népmese) – elmondta Szénási Kornélia
24. Az már nem igaz (magyar népmese) – elmondta Basity Petra
25. A csizmadia disznója (magyar népmese) – elmondta Basity Gréta
26. Tamkó Sirató Károly: Kongó bolt – elmondta Basity Petra
27. Tündérkérdés – elmondta Basity Gréta

Rendezte: Horváth Emma

Az előadást 1995. augusztus 3-án, csütörtökön 17 órai kezdettel
a Gerontológiai Központban tartottuk meg.

XXXVIII. évf. 9–10. (981.) szám

1995. X. 5.

TŰZ

Némedi Imre és Lőrinc Zsuzsanna előadóestje

M ű s o r

1. Horváth Emma: Két jeles versmondó
2. Gárdonyi Géza: Tűz – elmondta Némedi Imre
3. Radnóti Miklós: A mécsvirág kinyílik – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
4. Rónay György: Egy fáról – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
5. Illyés Gyula: A betyár – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
6. Vörösmarty Mihály: Szép Ilonka – elmondta Némedi Imre
7. Juhász Gyula: Gioconda – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
8. Ady Endre: Kató a misén – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
9. Ady Endre: Imádság háború után – elmondta Némedi Imre
10. Ady Endre: A Sion-hegy alatt – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
11. József Attila: Kései sirató – elmondta Némedi Imre
12. Babits Mihály: Cigánydal – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
13. Gárdonyi Géza: A nagy F. – elmondta Némedi Imre
14. Somlyó György: Mese arról, ki hogyan szeret – elmondta Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre

Zongorán közreműködött Szlovják István, aki Johann Sebastian Bach c-moll partitájának Szimfónia, Allemande, Convante, Sarabande, Rondeaux és Capriccio tételét adta elő

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1995. október 5-én, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (982.) szám

1995. X. 6.

HAVON DELELŐ SZIVÁRVÁNY

Korhecz Imola előadóestje

M ű s o r

Közreműködött: Farkas Csongor (némajáték) és Balázsevy István (gitár)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást az Újvidéki Magyar Olvasókör meghívására
1995. október 6-án, pénteken 19 órai kezdettel az Újvidéki Színház kistermében tartottuk meg
a Vendégeink rendezvénysorozat keretében.

TÁNCOLÓ TŰZLILIAMOK

Góli Kornélia és Nagy Kanász Andrea önállóestje

Műsoron: Arany János, Csáth Géza, Fehér Ferenc, Goethe, Kosztolányi Dezső, Nemes Nagy Ágnes, Petőfi Sándor, Rónay György, Szabó Lőrinc, Szép Ernő művei, gyermekversek és két jugoszláviai népmese

Közreműködött: Lódi Csaba (szintetizátor)

Az előadást 1995. október 26-án, csütörtökön 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

ÜZENET-DÍJ

Műsoron: Részlet Burány Nándor elbeszéléséből, Harmath Károly ofm és Fekete J. József tanulmányiból, valamint Claude Achilles Debussy- és Alekszandr Nyikolajevics Szkrajabin-művek

Közreműködött: Lőrinc Zsuzsanna, Mikuska Zsolt és Szénási Kornélia, valamint Horváth Krisztina, Enéh Kosztovszka és Vizin Kornél (zongora)

A műsrot 1995. november 3-án, pénteken 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg az Üzenet-díjak átadása alkalmából rendezett esten.

Sokan voltak kíváncsiak a Pen Club elnökének, Konrád Györgynek pódiumunkon kifejtett nézeteire

AZ ÚJJÁSZÜLETÉS MELANKÓLIÁJA

Vendégünk: Konrád György

Műsoron: Részletek a szerző tanulmánykötetéből

Közreműködött: Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre

Az íróval Vajda Gábor beszélgetett

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt és a jugoszláviai Soros Alapítvány anyagi támogatásával szerveztünk, 1995. november 8-án, szerdán 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottunk meg.

Rendkívüli (986.) szám

1995. XI. 9.

NE ÁLMODJ, KEDVES, MERT FÁJNI FOG

Kasza Éva önálló előadóestje

Műsoron: János Árpád, József Attila, Kosztolányi Dezso, Petőfi Sándor és Radnóti Miklós versei

Hóza Éva bevezetőjét Horváth Emma olvasta fel

Közreműködött: Mák Attila (zongora)

Az előadást 1995. november 9-én, csütörtökön 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (987.) szám

1995. XI. 13.

A MAGYAR NÉPI KULTÚRA BALKÁNI ÉS MEDITERRÁNI
KAPCSOLATAI

Vendégünk: Jung Károly

Műsoron: Részletek Az emlékezet útjain című tanulmánykötetből

Közreműködött: Báthori Katalin, Oláh Celesztina és Pénovác Márta

Az íróval Beszédes Valéria beszélgetett

Az előadást, amelyet a Jugoszláviai Soros Alapítvány anyagi támogatásával szerveztünk, 1995. november 13-án, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (988.) szám

1995. XI. 22.

GUTTENBERG ALBUMA

Vörösmarty-émlékest

Műsoron: Vörösmarty-költemények

Fellépett: Horváth Emma, Lőrinc Zsuzsanna, Némedi Imre és Sziráczky Katalin

A költő munkásságát Simonyi Judit, Sztoján Júlia, Szabó József és Vikor Györgyi méltatta

Közreműködött: Nikola Vučković (zongora)

Kísérőrendezvény: Kothencz Imre festményeinek és fadomborműveinek tárlata

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk a költő halálának 140. évfordulója alkalmából, 1995. november 22-én, szerdán 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (989.) szám

1995. XII. 4.

HARANGKONGATÁS

Cs. Simon István Híd-díjas író szerzői estje

M ű s o r

1. Vajda Gábor: Bánát hírmondója
2. Az utolsó harangkongatás
3. Fosztás
4. Terjáni elégia
5. Ahogy
6. Élen jártál a pusztulásban
7. Részvét – felolvasta Némedi Imre

Az íróval Vajda Gábor beszélgetett

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk a jugoszláviai Soros Alapítvány anyagi támogatásával, 1995. december 4-én, hétfőn 19.45 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (990.) szám

1995. XII. 15.

A MŰFORDÍTÁS: SZOLGÁLAT

Sava Babić szerzői estje

Az íróval Vajda Gábor beszélgetett

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk a jugoszláviai Soros Alapítvány anyagi támogatásával, 1995. december 15-én, pénteken 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (991.) szám

1995. XII. 17.

SZÉKHÁZAVATÁS

A Nép kör felújított épületének felavatása

M ű s o r

1. Magyar–jugoszláv himnusz
2. Csépe Imre: Halk vallomás – elmondta Némedi Imre
3. Kern Katalin megnyitó beszéde
4. Kasza József üdvözlő szavai
5. Göncz Árpád ünnepi köszöntője
6. Megyeri Lajos: Mise – előadta a Pro Musica Kamarakórus
7. Göncz Árpád: Nem álmodni, kedves, mert fájni fog – elmondta Kasza Éva
8. Molcer Mátyás: Improvizációk – zongorán előadta a szerző
9. Dér Zoltán: A szülőföld hőforrásai – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
10. Fehér Ferenc: A homokra épült város kapujában – elmondta Zsoldos Kristóf

11. József Attila–Molcer Máttyás: Tedd a kezed homlokomra – előadta Herodek Éva, zongorán kísérte Molcer Máttyás
12. Kosztolányi Dezső: Az első ősz – elmondta Korhecz Imola
13. Csáth Géza: Sombat este – dramatizált novella – előadta Farkas Csongor, Mikuska Zsolt és Szénási Kornélia
14. Földi László–Végső József: Blues-variációk
15. Lovas Ildikó: Kalamáris – elmondta Pajor Gizella
16. Lajkó Félix: Dél-alföldi csárdás – hegedűn előadta a szerző

Az előadást 1997. december 17-én, vasárnap 17 órai kezdettel a Népkör nagytermében láthatta a közönség a művelődési egyesület székházavatató ünnepségén.

Sava Babić a műfordítás szolgálatában

XXXVIII. évf. 12. (1992.) szám

1995. XII. 20.

HÁROM ÉVFORDULÓ

Emlékezés Thomas Mannra, Kosztolányi Dezsőre és József Attilára születésük 120., 110., illetve 90. évfordulóján

Műsoron versek és prózai művek

A műsort összeállította és vezette: Vajda Gábor

Rendező: Horváth Emma

Az írók portréi Katona János munkái

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk a jugoszláviai Soros Alapítvány anyagi támogatásával, 1995. december 20-án, szerdán 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

*Akik megemlékeztek Thomas Mann, Kosztolányi Dezső és József Attila évfordulójáról
(Farkas Csongor, Vajda Gábor, Vida Ágnes, Horváth Emma, Mikuska Zsolt,
Lőrinc Zsuzsanna, Katona János, Zsoldos Kristóf)*

Rendkívüli (993.) szám

1995. XII. 21.

KIS KARÁCSONY, NAGY KARÁCSONY
Beszédes Valéria előadása a karácsonyi szokásokról

Műsoron: alkalmi versek

Közreműködött: Korhecz Imola

A műsort 1995. december 21-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel
az új városháza 2-es számú termében tartottuk meg
a Vajdasági Magyar Pedagógusszövetség rendezvényeként a középiskolás diákok
és egyetemi hallgatók számára.

Rendkívüli (594.) szám

1996. I. 9.

SZABADKA KÉPZŐMŰVÉSZETE
Gajdos Tibor könyvének bemutatása

A monográfiát Bela Duranci méltatta

A műből a szerző olvasott fel részleteket

A műsort 1996. január 9-én, kedden 16 órai kezdettel
a Žarko Zrenjanin utcai nyugdíjasotthonban tartottuk meg.

LYUKASÓRA

Beszélgetés Lator Lászlóval és Mészöly Dezsővel

Bevezetőt Vajda Gábor mondott, Horváth Emma pedig az MTV sorozatával kapcsolatos élményeiről beszélt

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk a jugoszláviai Soros Alapítvány támogatásával, 1996. január 10-én, szerdán 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottunk meg.

Mészöly Dezső és Lator László egy órára a Városi Könyvtárba varázsolta a Lyukasóra hangulatát

Rendkívüli (1996.) szám

1996. I. 15.

VENDÉGSÉGBEN KECSKEMÉTEN

Műsoron: Arany János, Babits Mihály és Weöres Sándor költeményei, valamint népmesék és a Két kő között című némajáték Lazar Merковиć versének felhasználásával

Fellépett: Farkas Csongor, Horváth Emma, Korhecz Imola

Kísérőrendezvény: Fehér Margit plakátjai és Babits-illusztrációi

Az előadást, amelyre a Hétfőn 5-kor csoport meghívására a Barátaink elnevezésű rendezvény keretében került sor,

1996. január 15-én, hétfőn 17 órai kezdettel

a kecskeméti Kelemen László Kamaraszínpadon tartottuk meg.

*Olga Janković Tiuri Gábor Zmaj-fordításait értékelte,
Oláh Celesztina pedig közönségünket ismertette meg velük*

A szerb klasszikus költő műveinek másik két előadója Basity Gréta és Basity Petra volt

ÁLDOZÁS PIROS KEDVVEL

A magyar dal ezer éve – Faragó Laura dalestje

M ű s o r

1. Szokolczay Lajos: Ötágú síp – A határon túli magyar irodalmak
2. Ének Szent István királyról – magyar gregorián himnusz
3. Farkas Ferenc–Balassi Bálint: Könyörgés
4. Csokonai Vitéz Mihály (egykorú dallamokra): A tihanyi echóhoz, A reményhez, Tartózkodó kérelem
5. Mosonyi Mihály–Petőfi Sándor: Nem ért engem a világ
6. Reinitz Béla–Ady Endre: Röpülj, hajóm, Mert engem szeretsz, Van valakim, aki minden, Léda a hajón, Héja-nász az avaron, Ének a porban, Szeretném, ha szeretnének, Őrizem a szemed, Áldozás piros kedvvel
7. Liszt Ferenc: Szerelmi álmok
8. Kodály Zoltán–Kölcsey Ferenc: Búsán csörög a lomb
9. Kodály Zoltán–Berzsenyi Dániel: Tavasz
10. Veress Sándor–József Attila: Ha ki erős ember, Reménytelenül, Regös ének
11. Farkas Ferenc–Weöres Sándor: Gyümölcskosár (részletek)
12. Lendvai Kamilló–Csoóri Sándor: Virágvasárnap

Bevezetőt mondott és a műsort vezette: Dévavári Zoltán

Zongorán kísért: Kapi – Horváth Ferenc (Budapest)

Az előadást, amelyet a jugoszláviai Soros Alapítvány támogatásával szerveztünk,

1996. január 23-án, kedden 19 órai kezdettel

a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XXXIX. évf. 2. (998.) szám

1996. II. 6.

ÜLTESS FÁT!

A műfordítás jelentőségéről Jovan Jovanović Zmaj
kötetének megjelenése kapcsán

M ű s o r

1. Horváth Emma: Bevezető
2. Olga Janković: A fordítás művészete
3. Forgatva sok régi könyvet – elmondta Góli Kornélia
4. Ültess fát! – elmondta Basity Erika
5. Cigányasszony – elmondta Oláh Celesztina
6. Kutya élet – elmondta Péter Angéla
7. A világ – elmondta Szebenyi Enikő
8. Melyik jobb – elmondta Basity Petra
9. Ínycsiklandó étkek – elmondta Basity Gréta
10. Tádé – elmondta Péter Izabella
11. Anyuka kedvence – elmondta Basity Gréta és Péter Izabella
12. A szilvafa alatt – elmondta Basity Petra
13. A gyermek és a pillangó – elmondta Basity Gréta és Szebenyi Enikő
14. Józsi és a liba – elmondta Oláh Magdolna
15. A gécsér és a békák – elmondta Basity Petra
16. Turi Gábor beszélt életéről és munkásságáról

Az est vendége: Túri Gábor

Rendező: Horváth Emma

Kísérőrendezvény: Nemes Fekete Edit anya-gyermek tematikájú műveinek kiállítása
Az előadást, amelyet a jugoszláviai Soros Alapítvány támogatásával szerveztünk,
1996. február 6-án, kedden 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (999.) szám

1996. II. 9.

FARSANGI BULI

Műsoron versek, népdalok és zeneszámok

Fellépett: Korhecz Imola és Farkas Csongor

A műsort 1996. február 9-én, szerdán 19 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg
a Kosztolányi Dezső Diákegyesület rendezvényén.

Rendkívüli (1000.) szám

1996. II. 10.

BIRTOKOMAT JÁROM

Székely Tibor-matiné

Műsoron: Részletek Székely Tibor műveiből magyar, szerb és eszperantó nyelven
Közreműködött: Tanja Burojević, Horváth Emma, Lőrinc Zsuzsanna, Mikuska Zsolt,
Szénási Kornélia, Vida Ágnes és Zsoldos Kristóf

A műsort 1996. február 10-én, szombaton 11 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg a világotúzó születésének 84.
évfordulója alkalmából rendezett irodalmi matinén.

XXXIX. évf. 3. (1001.) szám

1996. III. 14.

MÁRCIUS IDUSA

M ű s o r

1. Dsida Jenő: Psalmus Hungaricus – elmondta Szénási Kornélia és Lőrinc Zsuzsanna
2. Fehér Ferenc: Nyelv és varázs – elmondta Korhecz Imola
3. Kerényi Grácia: Terra Humana – elmondta Mikuska Zsolt és Vida Ágnes
4. Ilyés Gyula: Verses levél Zilahy Lajoshoz – részlet – elmondta Farkas Csongor
5. Váci Mihály: Édes hazám – elmondta Korhecz Imola és Zsoldos Kristóf
6. Dsida Jenő: Psalmus Hungaricus – elmondta Mikuska Zsolt és Zsoldos Kristóf

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1996. március 14-én, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg a magyar szabadságharc évfordulója alkalmából
rendezett előadás keretében.

AZ ÜNNEPEK ÜNNEPE

Húsvéti ünnepi műsor

M ű s o r

1. Ehmann Imre: Az ünnepek ünnepe
2. Latin egyházi énekek – előadta a Pro Musica Kamarakórus, vezényelt Égető Gabriella
3. Keresztút – versciklus – előadta a szavalókórus (Basity Gréta, Basity Petra, Góli Kornélia és Szénási Kornélia)

Kísérőrendezvény: Nemes Fekete Edit Keresztút című, a 14 stációt ábrázoló kerámiasorozatának bemutatója

Rendező: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Pro Musica Kamarakórusal együtt szerveztünk,
1996. április 3-án, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

*Az 1996-os húsvéti műsorunkban bemutatott, Keresztút című versciklus megjelenítői
(Basity Gréta, Szénási Kornélia, Basity Petra, Góli Kornélia)*

HAVON DELELŐ SZIVÁRVÁNY

Korhecz Imola előadóestje

M ű s o r

1. Horváth Emma: Bevezető
2. Két kő között (némajáték – részlet) – előadta Farkas Csongor
3. Johann Wolfgang Goethe: A villikirály – fordította Vas István

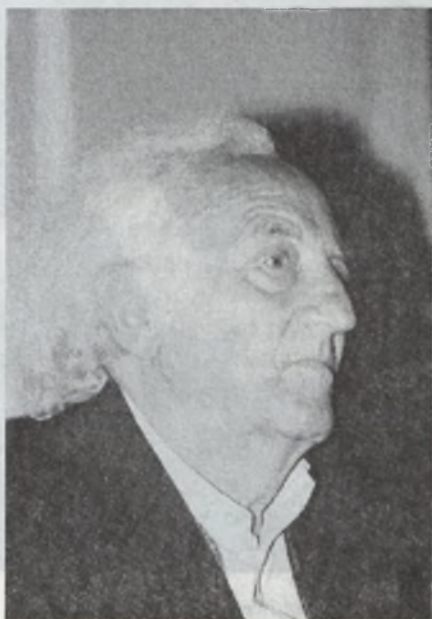
4. Nagy László: Kiscsikósirató
5. Emil Verhaeren : A szél – fordított Kosztolányi Dezső
6. Tolnai Ottó: Mi volt kérded a legszebb Dániában – részletek
7. Fehér Ferenc: Nyelv és varázs
8. Weöres Sándor: Dob és tánc
9. Két kő között (némajáték – részlet) – előadta Farkas Csongor
10. Milyik a jobb: a szőröncse vagy a boldogság? (népmese)
11. Arany János: A fülemile
12. Arany János: A bajusz – elmondta Farkas Csongor
13. Illyés Gyula: Mese az állatok nyelvén tudó juhászról
14. Lázár Ervin: A kék meg a sárga

Közreműködött: Balázsevy István (gitár)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1996. április 23-án, kedden 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

A műsort az Újvidéki Televízió felvette.

*Szabadka képzőművészeti életének krónikása, Gajdos Tibor
és monográfiájának méltatója, Béla Duranci*

Rendkívüli (1004.) szám

1996. V. 14.

SZABADKA KÉPZŐMŰVÉSZETE
Gajdos Tibor könyvének bemutatója

M ű s o r

1. Kosztolányi Dezső: A játék – elmondta Rozsnyik Andrea
2. Kosztolányi Dezső: Szellők zenéje – elmondta Góli Kornélia

3. Kosztolányi Dezső: A doktor bácsi, A kiskutya – elmondta Rozsnyik Andrea
 4. Kosztolányi Dezső: Virágok beszéde (részletek) – elmondta Szénási Kornél

A kötetet Milovan Miković méltatta

A műsort vezette és a szerzővel beszélgetett: Balla László

Az előadást, amelyet a Žarko Zrenjanin utcai gerontológiai klubbal együtt szerveztünk, 1996.május 14-én, kedden 17 órai kezdettel az említett klubban tartottuk meg.

XXXIX. évf. 5. (1005.) szám

1996. V. 22.

SZABADKA KÉPZŐMŰVÉSZETE
 Gajdos Tibor könyvének bemutatója

A kötetet Bela Duranci és Tolnai Ottó méltatta

Fellépett: Góli Kornélia, Rozsnyik Andrea és Szénási Kornélia

A műsort vezette és a szerzővel beszélgetett: Horváth Emma

Közreműködött: Balázsevity István (gitár)

Az előadást, amelyet a Városi Könyvtárral együtt szerveztünk, 1996. május 22-én, szerdán 19 órai kezdettel a könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Az esten 20 százalékos kedvezménnyel kapható volt a nagy formátumú, tetszetős kivitelezésű kötet.

*Evtizedek óta hűséges munkatársunk,
 V. Lippay Etelka*

*Góli Kornélia az idősebb nemzedék
 nevében bátorítja a fiatalabbakat*

HÉRA ÍTÉLETE

Némajáték egy görög monda alapján

Szereplők

Héra	Ábrahám Elvira
Athéne	Rozsnyik Andrea
Poszeidon	Farkas Csongor
Az olajfa	Móra Regina
A sós forrás	Szénási Kornélia

Közreműködött: Lódi Csaba (szintetizátor)

Sminkmester: Szemerédi Nelli

Koreográfia: Horváth Emma

Az előadást 1996. május 24-én, pénteken 19.30 órai kezdettel az újvidéki Svetozar Marković Gimnázium dísztermében tartottuk meg a Vajdasági Középiskolások Színművészeti Vetélkedője keretében.

CSEPPRÓL CSEPPRE

Általános iskolás versmondók estje

Műsoron: mesék és versek

Felléptek: Basity Gréta, Basity Petra, Lajkó Róbert, Nagy Kanász Andrea, Oláh Magdolna, Péter Erika, Szecsei Sarolta és Szebenyi Enikő

Az est vendége a Tangó táncospár (Karlo Rumenjaković és Sznopcsék Andrea)

Koreműködött a Lányi Ernő Művelődési Egyesület citerásainak egy csoportja

Bevezetőt mondott: V. Lippay Etelka

A műsort vezette: Góli Kornélia

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1996. június 1-jén, szombaton 19.30 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

ÖRÖKSÉG

Beszédes Valéria könyvének bemutatója

M ű s o r

1. Az aratóünnep – felolvasta Losonc Gyula
2. A kofa – felolvasta Szénási Kornélia
3. A falverés – felolvasta Huzsvár József
4. A tisztaszoba díszje – felolvasta Oláh Celesztina

A kötetet Silling István méltatta

A szerzővel Krekity Olga beszélgetett

Dvorácskó Szabaszián népdalokat adott elő furulyán

Kísérőrendezvény: Dvorácskó László képeinek alkalmi tárlata

Az előadást 1996. június 10-én, hétfőn 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Élőújságunk szervezői mindig nagy hangsúlyt fektettek az utánpótlás nevelésére
Oláh Magdolna

Péter Erika

Rendkívüli (1009.)

*Kosztolányi Dezső
Irodalmi Színpad*

XXIX. évf. 2. (256.) szám

KÉT KŐ KÖZÖTT

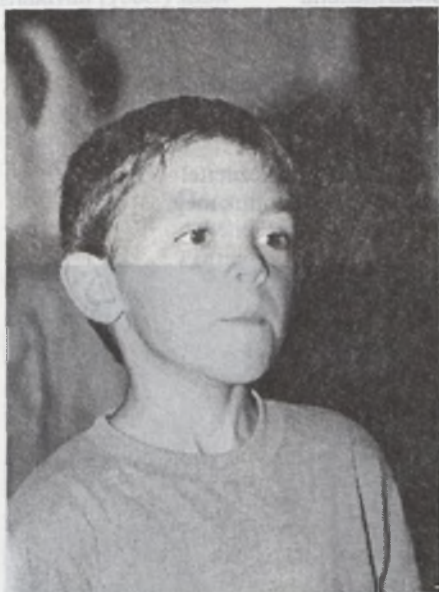
Némajáték Lazar Merković versének felhasználásával

Előadta: Farkas Csongor

HÉRA ÍTÉLETE

Némajáték egy görög monda alapján

Az előadást 1996. június 10-én, hétfőn 20.30 órai kezdettel a Harambašić utcai
diákotthonban tartottuk meg.

Lajkó Róbert

Szebenyi Enikő

Rendkívüli (1010.)

*Kosztolányi Dezső
Irodalmi Színpad*

XXIX. évf. 3. (257.) szám

KÉT KŐ KÖZÖTT

Némajáték Lazar Merković versének felhasználásával

HÉRA ÍTÉLETE

Némajáték egy görög monda alapján

EGY FA DRÁMÁJA

Némajáték

Előadta: Móra Regina

Koreográfus: Horváth Emma

Sminkmester: Szemerédi Nelli

Az előadást 1996. június 12-én, szerdán 19.30 órai kezdettel
a Képzőművészeti Találkozó emeleti termében tartottuk meg.

XXXIX. évf. 6. (1011.) szám

1996. VI. 27.

PONT AZ I-N
Idénzáró előadás

M ű s o r

1. Lőrinc Zsuzsanna: Bevezető
2. Szegej Jeszenyin: Itthon vagyok – Rab Zsuzsa fordítása – elmondta Oláh Márta

3. Rabszabadító – magyar népmese Borbély Mihály mesefától – elmondta Rozsnyik Andrea
4. A három pösze lány (magyar népmese) – elmondta Szénási Kornélia
5. A néma királylány (magyar népmese) – elmondta Péter Izabella
6. A bolond falu (magyar népmese) – elmondta Stark Csilla
7. Szép Ernő: Lebbencs – elmondta Korhecz Imola
8. A két halász (magyar népmese) – elmondta Péter Erika
9. A lóva változott ember (magyar népmese) – elmondta Tóth Bagi Livia
10. Báthori Katalin: Szilágyi népszokások
11. Csörsz árnyéka (magyar népmese) – elmondta Nagykanász Andrea
12. Arany János: A bajusz – elmondta Farkas Csongor
13. Szent Péter atyafisága (magyar népmese) – elmondta Góli Kornélia
14. Héra ítélete (némajátékrészlet) – előadta Farkas Csongor és Szénási Kornélia

Az est vendége: Báthori Katalin

Közreműködött a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkara, vezényelt Varga Péter, valamint Csujogató együttese Varga Attila vezetésével

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

Az előadást, amelyet a Lányi Ernő Művelődési Egyesülettel együtt szerveztünk, 1996. június 27-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

A bevételt Danyi Tamara gyógykezelésére fordítottuk.

Zsoldos Kristóf

Vida Ágnes

Farkas Csongor

Mikuska Zsolt

Rendkívüli (1012.) szám

1996. VII. 11.

REJLŐ LÁTHATÁROK MIND KINYÍLNAK
Versmondóink és muzsikusaink elmenőben

M ű s o r

1. Lőrinc Zsuzsanna: Az elmenők köszöntése
2. Seattle indián törzsfőnök levele az Egyesült Nemzetek elnökéhez – elmondta Mikuska Zsolt
3. Vas István: Óda az észhez – elmondta Zsoldos Kristóf
4. Utasi Mária: Ereklék – elmondta Vida Ágnes
5. Federico García Lorca: Kivágtak három fát – fordította Weöres Sándor – elmondta Mikuska Zsolt
6. Ismeretlen: Teremtés – fordította Székely Tibor – elmondta Zsoldos Kristóf
7. Rainer Maria Rilke: Az idegen – fordította Radnóti Miklós – elmondta Vida Ágnes
8. Utasi Mária: Önmagam – elmondta Mikuska Zsolt
9. Ismeretlen: Magány – fordította Székely Tibor – elmondta Vida Ágnes
10. Petőfi Sándor: Egy goromba tábornokhoz – elmondta Farkas Csongor
11. Mikes Kelemen: Törökországi levelek (részletek) – elmondta Zsoldos Kristóf
12. Kenéz Ferenc: Varjak, nyulak hangulata – elmondta Farkas Csongor

Közreműködött: Lódi Csaba és Kucsera Csaba (zongora),
valamint Kucsera Géza (szaxofon)

Maűsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1996. július 11-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.
A bevételt Danyi Tamara gyógykezelésére fordítottuk.

Rendkívüli (1013.) szám

*Kosztolányi Dezső
Irodalmi Színpad*

XXIX. évf. 4. (258.) szám

KÉT KŐ KÖZÖTT

Némajáték Lazar Merković versének felhasználásával

HÉRA ÍTÉLETE

Némajáték egy görög monda alapján

Az előadást 1996. július 14-én, vasárnap 19.30 órai kezdettel
a Népszínház vörös előcsarnokában tartottuk meg
a Szerbiai Kísérleti Színpadok I. Találkozója keretében.

XXXIX. évf. 7. (1014.) szám

1996. VII. 26.

A VÉGTELENT KERESŐ

Charles Baudelaire születésének 175. évfordulóján

M ű s o r

1. Johann Sebastian Bach: Prelűd – zongorán előadta Csonti Tímea
2. Horváth Emma: Baudelaire világirodalmi nagysága
3. Johann Sebastian Bach: Allemande – zongorán előadta Csonti Tímea
4. Az albatrosz – franciául Pénovátz Márta, magyarul Góli Kornélia mondta el
5. Romantikus naplemente – elmondta Virág Ildikó
6. Esti harmónia – elmondta Góli Kornélia
7. Parfum exotique – franciául elmondta Pénovátz Márta
8. A baglyok – elmondta Virág Ildikó
9. Johann Sebastian Bach: Sarabande – zongorán előadta Csonti Tímea
10. Spleen IV. – elmondta Szénási Kornélia
11. Őszi ének I. – elmondta Vida Ágnes
12. Az öregasszony kétségbeesése – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
13. A kikötő – elmondta Szénási Kornélia
14. Johann Sebastian Bach: Menüett I–II. – zongorán előadta Csonti Tímea
15. Ábel és Káin – elmondta Vida Ágnes
16. Kárhozott asszonyok – elmondta Oláh Celesztina
17. Telivér – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
18. Egy dög – elmondta Mikuska Zsolt
19. Moritz Moszkovski: Spanyol tánc – előadta Csonti Tímea (zongora), Molnár Viktor (gordonka), Tóth Imre (hegedű)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Francia–Jugoszláv Baráti Társaság szabadkai szervezetével és
a Városi Könyvtárral közösen szerveztünk,
1996. július 26-án, pénteken 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.
A bevételt Danyi Tamara gyógykezelésére fordítottuk.

ÉLŐ KIÁLLÍTÁS

Bacsity Ilona textíliáinak bemutatója verssel és zenével

M ű s o r

1. Zenei improvizáció – zongorán előadta Szlovják István
2. Némedi Imre: A selyem varázsa
3. Zenei improvizáció – zongorán előadta Lódi Csaba
4. Kartal Zsuzsa: Színek – előadta Lőrinc Zsuzsanna
5. Textil-kvartett – bemutatta Péter Angéla és Péter Izabella
6. Zenei improvizáció – zongorán előadta Szlovják István
7. Két lila sál – bemutatta Basity Erika, Basity Gréta és Basity Petra
8. Kékszürke – bemutatta Góli Kornélia és Virág Ildikó
9. Tengermozgás – bemutatta Basity Gréta és Basity Petra
10. Lepkék barnasárgán – bemutatta Góli Kornélia és Virág Ildikó
11. Zenei improvizáció – zongorán előadta Szlovják István
12. Kosztoányi Dezső: Mostan színes tintákról álmodom – előadta Lőrinc Zsuzsanna
13. Lebegések – előadta Góli Kornélia és Virág Ildikó
14. A Közel-Kelet bűvölete – bemutatta Basity Gréta és Basity Petra
15. Szép Ernő: Pitypang – előadta Góli Kornélia
16. Feketezöld ritmus – bemutatta Lőrinc Zsuzsanna
17. Heltai Jenő: Mert dalaimnak... – elmondta Némedi Imre
18. Finálé

Az est vendége: Bacsity Ilona

Közreműködött: Kucsera Csaba (zongora) és Kucsera Géza (szaxofon)

Összekötő szöveg: Némedi Imre

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1996. augusztus 8-án, csütörtökön 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

CSODASZARVAS

Honismereti vetélkedő a honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából

Műsoron: tanulmányok a magyarság őstörténetéről, népmondák, népmesék,
népballadák, Ómagyar Mária-siralom, Halotti beszéd és könyörgés, Petőfi Sándor:

Lehel vezér című verse

A műsort összeállította: Beszédes Valéria és Ricz Péter

Házigazda: Németh János

Közreműködött: Basity Gréta, Basity Petra, Góli Kornélia, Lőrinc Zsuzsanna, Némedi
Imre, Oláh Celesztina és szavalókórusunkAz előadást, amelyet a Vajdasági Magyar Pedagógus Szövetség észak-bácskai
tagozatával és a Bácsország szerkesztőségével együtt szerveztünk,
1996. szeptember 14-én szombaton és 15-én, vasárnap, 10 órai kezdettel tartottuk meg
a Népkör nagytermében.

KIRÁLYTEMETÉS

Dudás Károly könyvének bemutatója

Bevezetőt mondott: Vajda Gábor

Az szerzővel Gubás Ágota beszélgetett

Közreműködött: Némedi Imre

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1996. október 2-án, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

*A Királytemetés szerzője művészi elkötelezettségéről vall
(Némedi Imre, Dudás Károly, Gubás Ágota, Vajda Gábor)*

Rendkívüli (1019.) szám

1996. X. 2.

KIRÁLYTEMETÉS

Dudás Károly könyvének bemutatója

A művet Égető Gyula méltatta.

Vendégünk: a szerző és Szalma László

Kísérőrendezvény: Szalma László Gulyás József-versekre készült illusztrációinak tárlata.

A kiállítást Dudás Károly nyitotta meg.

Siflis Zoltán–Dudás Károly: Ebben a pusztában c. dokumentumfilmjének vetítése.

A műsort 1996. október 2-án, szerdán

a hódmezővásárhelyi Petőfi Sándor Művelődési Központ kamaratermében tartottuk meg.

A CSÁTH KÖR BAJMOKON

M ű s o r

1. A szépasszony (csantavéri hiedelemmonda) – elmondta Basity Petra
2. A teremtés (magyar népmese) – elmondta Góli Kornélia
3. Az urak meg a nádas (magyar monda) – elmondta Basity Gréta
4. Cseresznyés (magyar népmese) – elmondta Góli Kornélia
5. A sapkatöltés (magyar monda) – elmondta Basity Petra
6. A számrá változott juhász (magyar népmese) – elmondta Basity Gréta
7. A tök (magyar népmese) – elmondta Góli Kornélia
8. Mosonyi Alíz: Pesten van egy iskola – elmondta Basity Gréta és Petra
9. Kormos István: Mörrenmorcogi Micó tejet vásárol – elmondta Basity Petra
10. Hárs László: Egér, egér – elmondta Basity Gréta
11. Angol gyermekversek Tóthfalusi István fordításában – elmondta Basity Gréta és Petra
12. Kosztolányi Dezsdő: Szellők zenéje – elmondta Szénási Kornélia
13. Weöres Sándor: Déli felhők – elmondta Basity Gréta
14. Weöres Sándor: Pletykázó asszonyok – elmondta Basity Petra
15. Szép Ernő: Pitypang – elmondta Szénási Kornélia
16. Szergej Jeszenyin: A kutya – Képes Géza fordítása – elmondta Basity Petra
17. Jovan Jovanović Zmaj: Inycsiklandó étkek – Túri Gábor fordítása – elmondta Basity Gréta
18. Jovan Jovanović Zmaj: A gácsér és a békák – Túri Gábor fordítása – elmondta Basity Petra
19. Rónay György: Feketerigó – elmondta Góli Kornélia

Közreműködött: Balázsevic István (gitár)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1996. október 4-én, pénteken 17.30 órai kezdettel
a bajmoki Dózsa György Művelődési Egyesületben tartottuk meg.

ÜNNEPNAPOK

Szathmári István könyvének bemutatója

A szerző munkásságát Tolnai Ottó méltatta

Az est vendége: Szathmári István

Az előadást, amelyet a Napredak Kereskedelmi Vállalattal együtt szerveztünk,
1996. október 11-én, pénteken 18 órai kezdettel
társszerzőnk 1. sz. könyvesboltjában tartottuk meg.

ELMÚLT BIZONY A RÉGI SZÉP IDŐ...MOJ ŽIVOT I POZORIŠTE

Pataki László könyvének bemutatója

M ű s o r

1. Köszönet mindenért – előadta Jónás Gabriella, zongorán kísérté Végső József
2. Dévavári Zoltán: Küldetéstudat

Pataki László önéletrajzának méltatói

Dévavári Zoltán

Milovan Miković

3. Milovan Miković: Egy nagy művész visszaemlékezései
4. Kozma József–Jacques Prévert: Hulló falevél – előadta Heck Paula, zongorán kísérte Végső József
5. Tompa László: Tavasz eső zenéje – elmondta Horváth Emma
6. Negrelli–Konsztantyin Szimonov: Várj reám – Lányi Sarolta fordítása – előadta Jónás Gabriella, zongorán kísérte Végső József
7. János (Göncz) Árpád: Ne álmondj, kedves, mert fájni fog – elmondta Kasza Éva
8. Deres már a határ – előadta Kotroba Júlia, zongorán kísérte Murényi Mátyás
9. Nikola Drenovac: Ismeretlen beszélgetőtársnak – felolvasta Mihajlo Jančikin
10. Kisfaludy Károly: A bankódó férj – elmondta Sziráczky Katalin
11. Alfi Kabiljo: Jalta, Jalta – részlet – előadta Szűcs Hajnalka, zongorán kísérte Murényi Mátyás
12. Tóth Árpád: Lélektől lélekig – elmondta Süveges Eta
13. Pataki Lászlóval Németh János beszélgetett

A kétnyelvű előadást, amelyet az Önkormányzattal, a Népszínházzal és a Subotičke novine Lap- és Könyvkiadó Vállalattal együtt szerveztünk, 1996. október 16-án, szerdán 19.30 órai kezdettel a városháza dísztermében tartottuk meg.

Az esten 40 százalékos kedvezménnyel kapható volt a kötet.

Rendkívüli (1023.) szám

1996. X. 17.

MEGKÉSETT REKVIEM

Barácius Zoltán könyvének bemutatója

A kötetet Vajda Gábor méltatta, részleteket pedig Korhecz Imola olvasott fel belőle

Vendégek: Barácius Zoltán, Heck Paula és Süveges Eta

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1996. október 17-én, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.
Az esten 20 százalékos kedvezménnyel kapható volt a bemutatott kötet.

Rendkívüli (1024.) szám

1996. X. 20.

SZABADKANAPVIRÁG
B. Foky István könyvének bemutatója

M ű s o r

1. Szabadkanapvirág – elmondta Nagy Kanász Andrea
2. Kasza Éva megzenésített Foky-verseket énekelt
3. Zabotka vár – elmondta Basity Gréta
4. Várospecsét – elmondta Harangozó Kinga
5. Kilátón – elmondta Nagy Kanász Andrea
6. Kerámiakakasok – elmondta Basity Gréta
7. Csobogókút – elmondta Basity Petra
8. Régi postaláda – elmondta Péter Izabella
9. Gombkötő utca – elmondta Góli Kornélia
10. Ludas – elmondta Vidákovity Arsen
11. Napvirág – elmondta Harangozó Kinga
12. Cserszömörce – elmondta Vidákovity Arsen
13. Szárits János repölése – elmondta Bakos Beáta
14. Lagzisos – elmondta Basity Petra

Rendezte: Horváth Emma

Kísérőrendezvény: általános iskolások rajzainak kiállítása

Az előadást 1996. október 20-án, vasárnap 10 órai kezdettel
a Népkör nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1025.) szám

1996. X. 24.

KIRÁLYTEMETÉS
Dudás Károly könyvének bemutatója

A kötetet méltatta és a szerzővel Vajda Gábor beszélgetett
A műsort 1996. október 24-én, csütörtökön 18 órai kezdettel
a csantavéri könyvtárban tartottuk meg.

Rendkívüli (1026.) szám

1996. XI. 2.

KARSZTI SORS
Gubás Jenő Veszendő végeken című szociográfiájának bemutatója

Műsoron: Részletek a Majdányról szóló műből
Közreműködött: Horváth Lehel, Némédi Imre és Németh János
Az est vendége: dr. Gubás Jenő

Kísérőrendezvény: Molcer Mátyás képeinek kiállítása
A műsort 1996. november 2-án, szombaton 18 órai kezdettel
a zentai Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

LINGARO DROMARI
Meditatív zeneest

Fellépett: id. Lakatos László, ifj. Lakatos László és ifj. Lakatos Mátyás
Bevezetőt mondott: Lőrinc Zsuzsanna

Az előadást 1996. november 22-én, pénteken 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

*Hegedűs Antal a magyarság 1100 éves
kárpát-medencei jelenlétéről beszélt*

*Horváth Emma versmondóként is
részt vett millicentenáriumi estünkön*

„EMBERÖLTÓKET CSORDULÁSIG”
Ünnepi millicentenáriumi előadás

M ű s o r

1. Jaan Kross: Erdők, fűvek – elmondta Barabás Mónika
2. Hegedűs Antal: Bevezető
3. Illyés Gyula: Árpád – elmondta Korhecz Imola
4. Kozma Andor: A magyarok szimfóniája – elmondta Góli Kornélia, Toma Viktória és Váradi Livia
5. Harsányi Kálmán: Szürke Corvina – 9. ének – elmondta Horváth Emma
6. Arany János: Mátyás anyja – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
7. Emlékezünk történetekről – előadta a Lányi Ernő ME énekkara, vezényelt Varga Péter
8. Vörösmarty Mihály: Szózat – elmondta Némedi Imre
9. Kosztolányi Dezső: Ábécé a nyelvről – elmondta Horváth Ida

10. Füst Milán: A magyarokhoz – elmondta Némedi Imre

11. Kossuth-nóták – előadta a Csujogató együttes, vezényelt Varga Attila
A plakátot és az Árpád-portrét Katona János készítette

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1996. december 23-án, hétfőn 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

*Őseink dallamai is felcsendültek a Csujogató együttes előadásában millicentenáriumi
ünnepi emlékestünkön*

Rendkívüli (1029.) szám

1996. XI. 24.

KIRÁLYTEMETÉS

Dudás Károly könyvének bemutatója

A műsort 1996. november 24-én, vasárnap 15 órai kezdettel
a feketicsi tűzoltóotthonban tartottuk meg.

Rendkívüli (1030.) szám

1996. XII. 28.

HONKERESŐBEN

Podolszki József-emléknap

Műsor

1. (Igen, talán épp...) – elmondta Némedi Imre
2. Önéletrajz – felolvasta Némedi Imre
3. Az állomás utca – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
4. (Kellhet-e...) – elmondta Barabás Mónika
5. Pardon-kiáltvány – felolvasta Horváth Emma
6. Európa – elmondta Pajor Gizella

7. (Mikor vonulunk ki...) – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
8. (A novella...) – felolvasta Horváth Emma
9. (Vándorseregeket látok) – elmondta Barabás Mónika
10. Alkalmi vers hozzád egy üres ünnepen – elmondta Némedi Imre
11. Ha arra ébredsz – elmondta Némedi Imre – elmondta Némedi Imre
12. Az irgalmasokról – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
13. Honkeresőben – elmondta Barabás Mónika
14. Mediterrán dalok – elmondta Lőrinc Zsuzsanna, Pajor Gizella, Némedi Imre és Barabás Mónika

Vendégek: Bogdán József, Bordás Győző, Bosnyák István, Cs. Simon István,
Hornyik Miklós, Tari István és Vicai Károly

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1996. december 28-án, szombaton 10 órai kezdettel
a Városi Könyvtár és a Szabad Líceum szervezte emléknep keretében tartottuk meg a
könyvtár emeleti olvasótermében.

Rendkívüli (1031.) szám

1996. XII. 30.

ADVENT

Karácsonyi-újévi ünnepi előadás

M ű s o r

1. Ehmann Imre: Karácsony jelentősége
2. Karácsonyi dalok – előadta a Pro Musica Kamarakórus énekkara, vezényelt Égető Gabriella
3. Részlet Füst Milán: Advent c. művének színpadi változatából – elmondta Barabás Mónika, Horváth Emma, Lőrinc Zsuzsanna és Pajor Gizella

Mindig szívesen látott vendég pódiumunkon a Pro Musica Kamarakórus

A karácsony misztériumába Ehmann Imre plébános vezetett be bennünket

*Adventi szövegek – adventi hangulat a Városi Könyvtár olvasótermében
(Horváth Emma, Barabás Mónika, Pajor Gizella, Lőrinc Zsuzsanna)*

Gyertyagyújtogatók: Basity Gréta, Basity Petra és Szénási Kornélia

Közreműködött Balázsevy István (gitár)

Díszlet: Bacsity Ilona textilképei

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1996. december 30-án, hétfőn 18 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

*Nagy sikere volt a fenyőfák világát megidéző irodalmi estnek,
a budapesti fesztivál díjnyertes versmondóinak*

Rozsnyik Andrea

Oláh Celesztina

XL. évf. 1. (1032.) szám

1997. I. 23.

FENYŐFÁK IS VIGADOZNAK

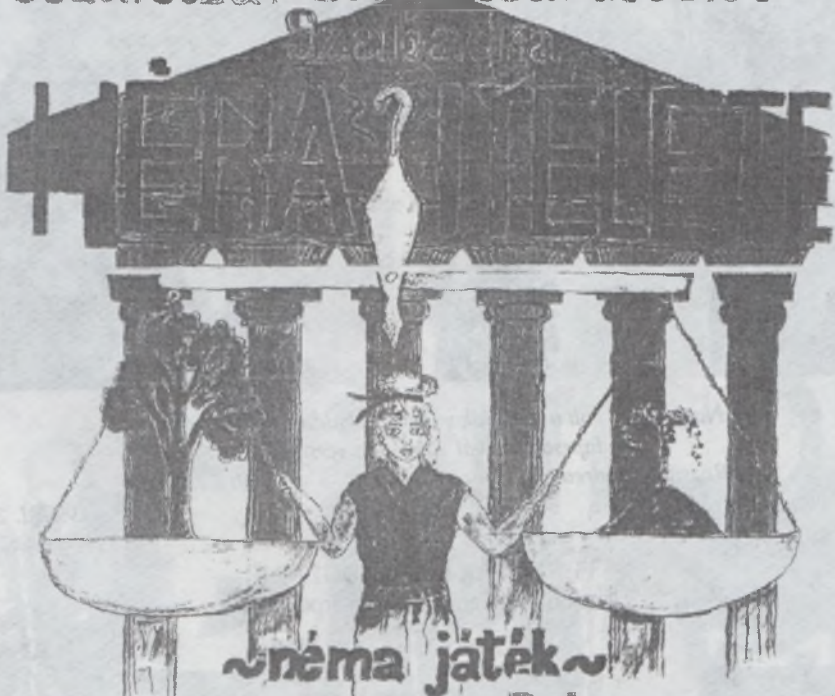
Kitekintés a finnugor népek irodalmára

M ű s o r

1. Hózsza Éva: Bevezető – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
2. Kalevala (részletek) – elmondta Barabás Mónika, Basity Gréta, Basity Petra, Nagy Kanász Andrea, Oláh Celesztina és Péter Izabella
3. Ellen Niit: Szélforgó – Rab Zsuzsa fordítása – elmondta Szénási Kornélia
4. Kersto Merillas: Parti fecske – elmondta Góli Kornélia
5. Elva Liisa: Bach – elmondta Rozsnyik Andrea
6. Szemverés ellen – mordvin ráolvasó – Képes Géza fordítása – elmondta Szénási Kornélia
7. A Kosmak-erdei ének – vogul népdal – elmondta Rozsnyik Andrea
8. Gombaöreg – vogul népdal – elmondta Góli Kornélia

Életjel

Csáth Géza Művészetbaráti Kör

~néma játék~

1997 január 24.-26.

Radio Subotica

Balassagyarmat

LOTUS AUTO SKOLA - AUTÓSKOLA
Subotica, Dr. Trnava Iskolák
☎ 2-209

OLD PRINT! STAMPARIA
☎ 24 73 24 74

9. Jaan Kross: Fűvek, fák – elmondta Barabás Mónika
 10. Lőrinc Zsuzsanna: A finnugor népek költészetének magyarországi fesztiválján díjazott tagjaink bemutatása

Közreműködött: Balázsevy István (gitár)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. január 23-án, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1033.)szám

Kosztolányi Dezső
 Irodalmi Színpad

XXX. évf. I. (259.) szám

HÉRA ÍTÉLETE

Némajáték

Szereposztás

Héra	Ábrahám Elvira
Poszeidón	Farkas Csongor
Athéne	Rozsnyik Andrea
Olajfa	Dömök Márta
Sós forrás	Szénási Kornélia

Zongoraimprovizáció: Varga Iván

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. január 25-én, szombaton 15 órai kezdettel a balassagyarmati Mikszáth Kálmán Művelődési Központ szobaszínházában tartottuk meg a XXV. Madách Imre Irodalmi és Színházi Napokon, a Kamarajátékok Nemzetközi Jubileumi Fesztiválján.

XL. évf. 1–2. (1034.) szám

1997. II. 26.

A MAGÁNY TÖRTÉNETEI

Emlékest Csáth Géza születésének 110 évfordulóján

M ű s o r

1. Vajda Gábor: A zseniális dilettáns (Egy életmű időszerűsége)
2. Fryderyk Franciszek Chopin: Impromptu, Fisz-dúr – zongorán előadta Kosztovszki Enéh
3. Csáth Géza: A sebész – felolvasta Némedi Imre
4. Csáth Géza: A varázsló kertje – felolvasta Barabás Mónika
5. Dejan Despić: Humorisztikus etűdök (1957) – zongorán előadta Kosztovszki Enéh
6. Csáth Géza: A varázsló halála – felolvasta Horváth Emma
7. Dejan Despić: Humorisztikus etűdök – zongorán előadta Kosztovszki Enéh
8. Csáth Géza: A kis Emma – felolvasta Szénási Kornéli és Góli Kornélia
9. Csáth Géza: Szeptember – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
10. Dejan Despić: Humorisztikus etűdök – zongorán előadta Kosztovszki Enéh
11. Hózsza Éva, Szabó-Cibolya Teréz és Vikor Györgyi magyartanárok Csáth Gézáról

Rendezte: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk, 1997. február 26-án, szerdán 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XL. évf. 3. (1035.) szám

1997. III. 25.

FÉNYÁRNY Húsvéti ünnepi műsor

M ű s o r

1. Egyházi dalok – előadta a Paulinum énekkara, vezényelt Miocs József
2. Áprily Lajos: Ómagyar Mária-siralom – elmondta Sz. Kollár Ilona
3. Giovanni Pierluigi da Palestrina: O crux ave, Kodály Zoltán: Stabat mater, Adriano Banchieri: Jubilate Deo – előadta a Pro Musica Kamarakórus, vezényelt Égető Gabriella
4. Dobai István: A húsvét szent ünnepe
5. Alkalmi templomi énekek – előadta a Szent György-templom gyermekkórusa, vezényelt Lagyák Mária
6. Keresztury Dezső: A feledés koptatásai – elmondta Bakos Beáta
7. Harsányi Lajos: Húsvét hajnali varázs – elmondta Toma Viktória
8. Keresztury Dezső: Fényárny – elmondta Horváth Ida
9. Bárányom, bárányom – előadta Szekulity Ella (ének) és Balázsevy István (gitár)
10. Juhász Gyula: Az utolsó vacsora – elmondta Váradi Lfvia
11. Keresztury Dezső: Keresztre feszítés – elmondta Oláh Celesztina
12. A kereszt – előadta Szekulity Ella (ének) és Balázsevy István (gitár)
13. Pusztai Sándor: Consummatum est – elmondta Góli Kornélia
14. Kunszery Gyula: Húsvéti fák – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
15. Mária siralma – előadta Szekulity Ella (ének)

A Paulinum énekkara – Miocs József vezényletével – húsvéti egyházi dalokat énekel

Kísérőrendezvény: Nemes Fekete Edit kerámiáinak kiállítása. A tárlatot Ninković Kovačev Olga nyitotta meg.

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

Rendező: Horváth Emma

A közönséget kézzel festett tojásokkal ajándékoztuk meg

Az előadást 1997. március 25-én, hétfőn 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XL. évf. 4. (1036.) szám

1997. IV. 16.

SZÉLFORGÓ

A Csáth Kör legfiatalabb versmondóinak műsora

M ű s o r

1. Lőrinc Zsuzsanna: Bevezető
2. Ellen Niit: Szélforgó – elmondta Szénási Kornélia
3. Jovan Jovanović Žmaj: A csöppnyi lányka – Túri Gábor fordítása – elmondta Péter Erika
4. Zelk Zoltán: Tavasz dal – elmondta Cindrić Gabriella
5. Csukás István: Mackómese – elmondta Fodor Emese
6. Weöres Sándor: Szán megy el – elmondta Cindrić Gabriella
7. Weöres Sándor: Olvadás – elmondta Fodor Emese
8. Benedek Elek: Itt vannak a fecskék – elmondta Lajkó Róbert
9. B. Foky István: Kiszámolás – elmondta Péter Erika
10. Nemes Nagy Ágnes: Kendervászon – elmondta Fodor Emese
11. Végh György: A kiskutyám, Dani – elmondta Cindrić Gabriella
12. Szűnyognóta – orosz népdal – előadta Vidákovity Arsen
13. Kormos István: A kevély kiskakas – elmondta Papp Emese
14. Simon István: Mirza – elmondta Péter Izabella
15. Mándy Stefánia: Fiúk cívódása – elmondta Vidákovity Arsen
16. Brasnyó István: A kovácshoz járok újabban – elmondta Basity Petra
17. Szlavko Janevszki: Fonák mese – Fehér Ferenc fordítása – elmondta Basity Gréta
18. Vörösmarty Mihály: Petike – elmondta Oláh Magdolna
19. Takács Zsuzsa: Levél a szőnyegen – elmondta Papp Emese
20. Nadányi Zoltán: Julika meg a bika – elmondta Péter Izabella
21. Boszorkányok – csantavéri hiedelemmonda – elmondta Basity Petra
22. Petőfi Sándor: Hírfős város az aafődön Kecskemét – elmondta Basity Gréta

Közreműködött: Szlovják István (zongora)

Rendező: Horváth Emma

Kísérőrendezvény: Nemes Fekete Edit a fellépőkről készült portréinak kiállítása

A tárlatot Lőrinc Zsuzsanna nyitotta meg

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. április 16-án, szerdán 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

ZÁPOR ASZÁLYBAN

Ágh István szerzői estje

M ű s o r

1. Kiss Gusztáv: Köszöntő
2. Néma üdvözet a költőnek – mozgásszínházi produkció – előadta pantomimcsoportunk (Szénási Kornélia, Nagy Barna Andrea, Tóth Ildikó, Rozsnyik Andrea, Ladancsik Renáta, Kohl Gabriella, Benkó Dália)
3. Reményadó – elmondta Góli Kornélia
4. Egyetlen hang – elmondta Toma Viktória
5. Advent 1990 – elmondta Horváth Ida
6. Szőlő – elmondta Péter Angéla
7. Zápor aszályban – elmondta Sz. Kollár Ilona
8. Jugoslavija filter – elmondta Péter Angéla
9. Miodrag Pavlović: Elég a villamosból, hősugárzóból, csinált tejkéből – Ágh István fordítása – elmondta Rozsnyik Andrea
10. Évfordulók – elmondta Váradi Lívia

A költővel Tolnai Ottó beszélgetett

Közreműködött: Balázsevity István (gitár)

Az előadást, amelyet a Városi Könyvtárral együtt szerveztünk,
1997. május 9-én, pénteken 18 órai kezdettel
az intézmény emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Szénási Kornélia

Péter Izabella

GYŰRŰZŐ IDŐ
Korhecz Imola előadóestje

M ũ s o r

1. Bevezető – Horváth Emma
2. Arany János: Tetemrehívás
3. William Shakespeare: Macbeth (a III. boszorkány monológja) – részlet
4. A rongyoli-bongyos cigánydalos (skót ballada) – Füst Milán fordítása
5. William Shakespeare: LXXV. szonett – Szabó Lőrinc fordítása
6. József Attila: Gyöngy
7. Radnóti Miklós: Hasonlatok
8. Illés Endre: Skarlát – előadta Krekity Olga
9. Füst Milán: Két ballada egy édesanyjáról – részletek
10. Kaffka Margit: Petike jár – elmondta Horváth Emma
11. Dér Zoltán: Fecskelány – részlet
12. Petőfi Sándor: Utazás az Alföldön
13. Kosztolányi Dezső: Mém
14. Antoine Girard Saint-Amant: Sárgadinnye – Szabó Lőrinc fordítása
15. George Bernard Shaw: Szent Johanna – részlet

Közreműködött:

Balázsevity István (gitár),
Csonti Tímea (zongora),
Herodek Éva (ének)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. június 19-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

MONT BLANC-EMBER

Vajda János-émléket a költő születésének 170. és halálának
100. évfordulója alkalmából

M ũ s o r

1. Vajda Gábor: Irodalomtörténeti ismertető
2. Gyermekkorom tájéka – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
3. Nádas tavon – elmondta – elmondta Tóth Erzsébet
4. Vasúton – elmondta Basity Gréta és Basity Petra
5. Húsz év múlva – elmondta Korhecz Ágnes
6. Megnyugvás – elmondta Némedi Imre
7. A vaáli erdőben – elmondta Sz. Kollár Ilona
8. Luzitán dal – elmondta Rozsnyik Andrea
9. Utolsó dal, Ginához – elmondta Barabás Mónika
10. Sodoma – elmondta Korhecz Imola
11. Ady Endre: Találkozás Gina költőjével – elmondta Horváth Emma
12. Ady Endre: Néhai Vajda János – elmondta Góli Kornélia

Magyar szakos tanárok: a Vajda-versek tanításának lehetőségei

EGY ÚJ NEMZEDÉK ELINDULT...

Cindrić Gabriella

Péter Erika

Fodor Emese

Papp Emese

Lajkó Róbert

Vidákovity Arsen

Beethoven: VI. bagatelljét zongorán előadta Szlovják István
Vajda János portréja Katona János munkája
A műsort, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1997. július 9-én, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XL. évf. 8. (1040.) szám

1997. VIII. 5.

KOPOGTATÁS NÉLKÜL
Korhecz Ágnes előadóestje

M ű s o r

1. Horváth Emma: Bevezető
2. Johann Sebastian Bach: B-dúr capriccio, I. tétel
3. Pablo Neruda: A rőzseillathoz – fordította Somlyó György
4. Johann Sebastian Bach: A-dúr prelúdium
5. Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai – részletek
6. Babits Mihály: Kútban
7. Szép Ernő: Gyermekjáték
8. Fryderyk Franciszek Chopin: c-moll etűd
9. Arany János: Árva fiú
10. Zeneszám – improvizáció
11. Arany János: A méh románca
12. Harsányi Kálmán: Jolánka első levele
13. Carlo Goldoni: Mirandolina (részlet)
14. Johann Sebastian Bach: B-dúr capriccio, VI. tétel
15. Simon István: Petőfi Aranyéknál
16. Somlyó György: Barackfa
17. Johann Sebastian Bach: A-dúr fuga
18. József Attila: Nyári délután
19. József Attila: Kopogtatás nélkül
20. Zeneszám – improvizáció
21. Molnár Ferenc: Ibolya (Sobri Ilonka monológja)

Közreműködött: Szlovják István (zongora)

A műsort összeállította és rendezte: Horváth Emma

Az előadást 1997. augusztus 5-én, kedden 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1041.) szám

1997. VIII. 7.

TÁJAK ÉS PORTRÉK
Horváth Emma és Lőrinc Zsuzsanna előadóestje

M ű s o r

1. Bevezető
2. Zeneszám
3. Tóth Árpád: Láng – elmondta Horváth Emma
4. Juhász Gyula: Milyen volt... – elmondta Horváth Emma
5. Kosztolányi Dezső: Mostan színes tintákról álmodom... – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
6. Babits Mihály: Anyám nevére – elmondta Horváth Emma

7. Tóth Árpád: Április – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
8. Kosztolányi Dezső: Most harminckét éves vagyok – elmondta Horváth Emma
9. Babits Mihály: Mennyei színjáték – elmondta Horváth Emma
10. Zeneszám
11. Rónay György: Egy fáról – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
12. Radnóti Miklós: A mécsvirág kinyílik – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
13. Füst Milán: A szőlőműves – elmondta Horváth Emma és Lőrinc Zsuzsanna
14. Zeneszám
15. Ady Endre: A téli Magyarország – elmondta Horváth Emma
16. Illyés Gyula: A betyár – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
17. Kányádi Sándor: Hallgat az erdő – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
18. Zeneszám

Az előadást 1997. augusztus 7-én, csütörtökön 20 órai kezdettel a diákotthonban tartottuk meg.

Rendkívüli (1042.) szám

1997. VIII. 25.

GYŰRŰZŐ IDŐ

Korhecz Imola előadóestje

Közreműködött: Csonti Tímea (zongora)

Az előadást 1997. augusztus 25-én, hétfőn 19 órai kezdettel a zentai könyvtárban tartottuk meg.

Rendkívüli (1043.) szám

1997. X. 24.

FÓHAJTÁS A KÖLTŐ ELŐTT

Műsoron: az MTV filmetűdje, amely Dér Zoltán Fecskelány című dokumentumregénye alapján készült a Magyarok Cselekedetei sorozat számára.

A főszerepben: Korhecz Imola

A filmet a diákotthon emeleti termében vetítettük le

1997. október 24-én, pénteken 17 órai kezdettel.

Rendkívüli (1044.) szám

1997. X. 29.

VESZENDŐ VÉGEKEN

Műsoron: részletek Gubás Jenő szociográfiai kötetéből

Fellépett: Ágoston Pibilla Valéria és Némedi Imre

A kötetet Dudás Károly méltatta

Közreműködött: Horváth Lehel (népzeneész)

A könyvbemutatót, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,

1997. október 29-én, szerdán 19 órakor

a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XL. évf. 9–10. (1045.) szám

1997. X. 30.

KÖTŐANYAG

Élőűjságunk 6. évkönyvének bemutatója

Fellépett: Bada Irán, Jónás Gabriella, Kasza Éva, Sziráczky Katalin és a Csáth Géza

Művészetbaráti Kör tagjai: Basity Erika, Horváth Emma, Némedi Imre

Jónás Gabriella Bethlen Kata monológiával járult hozzá hatodik évkönyvünk bemutatójának sikeréhez

Közreműködött: Balázsevy István (gitár)

Kísérőrendezvény: Katona János íróportréinak kiállítása és alkalmi könyvvásár

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. október 30-án, csütörtökön 19 órai kezdettel a Szabadegyetem amfiteátrumában tartottuk meg.

Rendkívüli (1046.) szám

1997. XI. 20.

TÖBBSINCS

B. Foky István Öklöző Jézuska c. gyermekverskötetének bemutatója

M ű s o r

1. Ki van az én slingölt kendőm vasalva – népdal
2. Köszöntő – Horváth Emma
3. Az én rácsos kapum – népdal
4. Vacsorapille – elmondta Péter Izabella
5. Az a bizonyos utca – elmondta Nemes Tímea
6. Gyöngé a nád – népdal
7. Melegedés – elmondta Vidákovity Arszén
8. Nevek és gyerekek – elmondta Papp Emese
9. Fényes-tó – elmondta Hajnal Edvin
10. Cserép utca – elmondta Hegedűs Alinda
11. Békás – elmondta Péter Erika
12. Szűnyogfalu – elmondta Fodor Emese
13. Kotorék – elmondta Kollár István
14. Ne vágd meg a piros almát – népdal
15. Alhegy – elmondta Vidákovity Arszén

16. Aranyat ér – elmondta Hegedűs Zsolt
17. Fejenálló versike – elmondta Vidákovity Arsen
18. Zentai terelős – elmondta Hegedűs Zsolt
19. Bort iszunk mi – népdal

Közreműködött a Lányi Ernő ME citerazenekara, művészeti vezető Varga Péter

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. november 20-án, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XL. évf. 11. (1047.) szám

1997. XI. 26.

A FÖL-FÖLDOBOTT KŐ
Ady Endre-emlékest a költő születésének
120. évfordulója alkalmából

M ű s o r

1. Johann Sebastian Bach: B-dúr capriccio – 4. tétel – zongorán előadta Szlovják István
2. Vajda Gábor bevezetője
3. Fryderyk Franciszek Chopin: h-moll scherzo – I. rész – zongorán előadta Szlovják István
4. Az Értől az Oceánig – elmondta Pálfi Ervin
5. Góg és Magóg fia vagyok én – elmondta Bakos Beáta
6. Új vizeken járok – elmondta Barabás Mónika
7. A magyar Ugaron – elmondta Sz. Kollár Ilona
8. A Hortobágy poétája – elmondta Barabás Mónika
9. A hőkölés népe – elmondta Váradi Lfvia
10. Magyar jakobinus dala – elmondta Toma Viktória
11. A föl-földobott kő – elmondta Pálfi Ervin
12. Fölszállott a páva – elmondta Toma Viktória
13. Fryderyk Frantiszek Chopin: h-moll scherzo – II. rész – zongorán előadta Szlovják István
14. Szeretném, ha szeretnének – elmondta Pajor Gizella
15. A vár fehér asszonya – elmondta Váradi Lfvia
16. Párisban járt az Ősz – elmondta Horváth Emma
17. Héja-nász az avaron – elmondta Némedi Imre
18. A Halál lovai – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
19. Johann Sebastian Bach: B-dúr capriccio – 2. tétel – zongorán előadta Szlovják István
20. Harc a Nagyúrral – elmondta Horváth Emma
21. Én nem vagyok magyar? – elmondta Pálfi Ervin
22. Elbocsátó, szép üzenet – elmondta Némedi Imre
23. A muszáj Herkules – elmondta Pajor Gizella
24. Júdás és Jézus – elmondta Horváth Emma
25. A Sion-hegy alatt – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
26. Johann Sebastian Bach: B-dúr capriccio – 3. tétel – zongorán előadta Szlovják István
27. Krónikás ének 1918-ból – elmondta Pajor Gizella
28. Imádság háború után – elmondta Némedi Imre
29. Üdvözlét a győzőnek – elmondta Horváth Ida
30. Nézz, Drágám, kincseimre – elmondta Bakos Beáta
31. A szamaras ember – elmondta Horváth Emma
32. Ifjú szívemben élek – elmondta Sz. Kollár Ilona
33. Johann Sebastian Bach: B-dúr capriccio – 5. tétel – zongorán előadta Szlovják István

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. november 26-án, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1048.) szám

1997. XI. 29.

CSODACSIPKE LIGETEN

Basity Gréta és Basity Petra önálló műsora

M ű s o r

1. Zeneszám – gitáron előadta Balázsevy István
2. József Attila: Tél
3. Fjodor Tyucsev: Téli erdő
4. Szabó Lőrinc: A szél meg a nap
5. Szabó Lőrinc: Esik a hó
6. Weöres Sándor: Száncsengő
7. Zeneszám – gitáron előadta Balázsevy István
8. Szergej Jeszenyin: A kutya
9. Weöres Sándor: A kutya-tár
10. Hárs László: Egér-egér
11. Kormos István: Mörrenmorcogi Micó tejet vásárol
12. Zeneszám – gitáron előadta Balázsevy István
13. Angol gyermekversek
14. Zeneszám – gitáron előadta Balázsevy István
15. Weöres Sándor: Az éjszaka csodái
16. Mosonyi Alíz: Pesten van egy iskola
17. Petőfi Sándor: Hírös város az aaföldön Kecskemét
18. Petőfi Sándor: Sülőföldemen
19. Tamkó Sirató Károly: Kongó bolt
20. Tamkó Sirató Károly: Bőrönd Ödön
21. Brasnyó István: A kovácshoz járok újabban
22. Zeneszám – gitáron előadta Balázsevy István
23. Vajda János: Vasúton
24. Arany János: A méh románca
25. Boszorkányok (csantavéri hiedelemmonda)
26. Zeneszám – gitáron előadta Balázsevy István
27. Rónay György: Feketerigó

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. november 29-én, szombaton 17 órai kezdettel
az eszéki Pedagógiai Főiskola amfiteátrumában tartottuk meg.

Rendkívüli (1049.) szám

1997. XI. 29.

KÖTŐDÉSEK

M ű s o r

1. Radnóti Miklós: Nem tudhatom – elmondta Sz. Kollár Ilona
2. Fehér Ferenc: Álom a dűlőutak mentén – elmondta Horváth Emma
3. Illyés Gyula: Betyár – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
4. Júlia szép leány (népballada) – elmondta Barabás Mónika
5. Babits Mihály: Anyám nevére

6. Juhász Gyula: Milyen volt – elmondta Horváth Emma
7. Tóth Árpád: Láng – elmondta Barabás Mónika
8. Ady Endre: Kató a misén – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
9. A rongyoli-bongyos cigánydalosok – Füst Milán fordítása – elmondta Sz. Kollár Ilona
10. Jean Kross: Hegyek, fenyők, füvek – Képes Géza fordítása – elmondta Barabás Mónika
11. Tóth Árpád: Április – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
12. Kalevala (finn eposz – részlet) – Rácz István fordítása – elmondta Barabás Mónika
13. Ady Endre: Párisban járt az Ősz – elmondta Horváth Emma
14. Kosztolányi Dezső: Most harminckét éves vagyok – elmondta Horváth Emma
15. Áprily Lajos: Találkozásom Farkas Gabriellel – elmondta Horváth Emma
16. Petőfi Sándor: Falu végén kurta kocsmá – elmondta Sz. Kollár Ilona
17. Tóth Árpád: A holdkóros apród története – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
18. Kormos István: Mörrenmorcogi Micó tejet vásárol – elmondta Basity Petra
19. Rónay György: Feketerigó – elmondta Basity Gréta

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. november 29-én, szombaton 18 órai kezdettel a zágrábi Ady Endre Művelődési Egyesületben tartottuk meg.

Rendkívüli (1050.) szám

1997. XI. 30.

A FÖL-FÖLDOBOTT KŐ Válogatás Ady Endre verseiből

M ű s o r

1. Zenezám – gitáron előadta Balázsevy István
2. Új vizeken járok – elmondta Barabás Mónika
3. A magyar Ugaron – Szkorinné Kollár Ilona
4. A Hortobágy poétája – elmondta Barabás Mónika
5. Zenezám – gitáron előadta Balázsevy István
6. Párisban járt az Ősz – elmondta Horváth Emma
7. Kató a misén – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
8. Harc a Nagyúrral – elmondta Horváth Emma
9. Zenezám – gitáron előadta Balázsevy István
10. Júdás és Jézus – elmondta Horváth Emma
11. A Sion-hegy alatt – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
12. A szamaras ember – elmondta Horváth Emma
13. Ifjú szívekben élek – elmondta Sz. Kollár Ilona
14. A rongyoli-bongyos cigánydalosok – Füst Milán fordítása – elmondta Sz. Kollár Ilona
15. Jean Kross: Hegyek, fenyők, füvek – Képes Géza fordítása – elmondta Barabás Mónika
16. Áprily Lajos: Találkozásom Farkas Gabriellel – elmondta Horváth Emma
17. Tóth Árpád: A holdkóros apród története – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
18. Zenezám – gitáron előadta Balázsevy István
19. Kormos István: Mörrenmorcogi Micó tejet vásárol – elmondta Basity Petra
20. Rónay György: Feketerigó – elmondta Basity Gréta

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. november 30-án, vasárnap 18 órai kezdettel a zágrábi Ady Endre Magyar Kultúrkörben tartottuk meg.

CSÁTH GÉZA EMLÉKEZETE

Az Üzenet szeptember–októberi számának bemutatása

M ű s o r

1. Dér Zoltán: Romlás és boldogság – Eletmű új elemei
2. Részletek Csáth Géza háborús naplójából
3. Szajbély Mihály: Ggondolatok az új naplóról
4. Hózsza Éva: A lélek lett más (Csáth Géza ismeretlen naplójegyzeteiről)
5. Szajbély Mihály: A Jolán című töredékről
6. Csáth Géza: Jolán – felolvasta Némedi Imre
7. Keresztúrszki Ida: Az örök áfium (Megalkotható-e Csáth Géza Ópium című novellájának új olvasata?)
8. Rákai Orsolya: A gimnazista Csáth zeneszerzői kísérletei
9. Magyar László: Csáth Géza Ember, természet, tudomány című tanulmányáról
10. Részlet Csáth pályaművéből – felolvasta Lőrinc Zsuzsanna
11. Tolnai Ottó: Sassy Attiláról
12. Szajbély Mihály: Az életműsorozat megyedik kötetéről

Johann Sebastian Bach-művek előadásával közreműködött:

Szlovják István (zongora)

Az előadást 1997. december 4-én, csütörtökön 18 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

KICSIS A TEPSI

Az Életjel és a Lányi Ernő ME
közös évadzáró előadása

M ű s o r

1. Falusi szerelem I. (népdal) – előadta a Lányi Ernő ME énekkara, vezényelt Varga Péter
2. Bevezető – Lőrinc Zsuzsanna
3. Falusi szerelem II. (nyírségi népdalok Lajos Árpád gyűjtéséből) – előadta a Lányi Ernő énekkara, vezényelt Varga Péter
4. Vörösmarty Mihály: Petike – elmondta Papp Emese
5. Arany János: A méh rámánca – elmondta Basity Gréta
6. Boszorkányok (csantavéri hiedelemmonda) – elmondta Toma Viktória
7. Vörösmarty Mihály: Szép asszony – elmondta Váradi Livia
8. Dújj el, dújj el, dújj (dunántúli dalok Kodály Zoltán gyűjtéséből) – hangszerelte és vezényelt Varga Péter, előadta a Lányi Ernő ME énekkara és citerazenekara
9. Petőfi Sándor: Szülőföldemen – elmondta Szkorin Natália
10. Petőfi Sándor: Utazás az Alföldön – elmondta Bakos Beáta
11. Petőfi Sándor: Hírös város az aaföldön Kecskemét – elmondta Basity Gréta
12. Petőfi Sándor: A kutyakaparó – elmondta Toma Viktória
13. Petőfi Sándor: Falu végén kurta kocsmá – elmondta Sz. Kollár Ilona
14. Apró Gabriella énekel
15. Arany János: Juliska elbujdosása – töredék – elmondta Péter Izabella
16. Moldvai népdalok – előadta a Horváth–Szabó–Varga trió

17. Sajtot osztogató róka (magyar népmese) – elmondta Fodor Emese
18. Két halász (magyar népmese) – elmondta Péter Erika
19. A kis Jézus megszületett – vallásos népének – hangszerelte és vezényelt Varga Péter – előadta a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkara és citerazenekara

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. december 11-én, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1053.) szám

1997. XII. 17.

TÁVOL ÉS KÖZEL

Válogatás a finn költészetből

M ű s o r

1. Augustin Mangore: Nosztalgikus prelúdium – gitáron előadta Balázsevy István
2. Vajda Gábor: Betekintés egy rokon nép irodalmába
3. Kincses Kovács Éva: A finn irodalomról
4. Két levélrészlet – felolvasta Rozsnyik Andrea
5. A világ teremtése – részlet a Kalevalából – Vikár Béla fordítása – elmondta Péter Izabella
6. Ilmari mester – részlet a Kalevalából – Rác István fordítása – elmondta Barabás Mónika
7. Johann Sebastian Bach: C-dúr prelúdium – gitáron előadta Balázsevy István
8. Cselényi István Gábor: Belső rokonság – elmondta Basity Gréta
9. Eine Syvävirta: Honfoglaló őseimnek – Antal Attila fordítása – elmondta Sz. Kollár Ilona
10. Antal Attila: Aranykor – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
11. Zsirai Miklós levele Arthur Kannistának – felolvasta Péter Angéla
12. Johann Sebastian Bach: Esz-dúr prelúdium – gitáron előadta Balázsevy István
13. Annukka Moilanen: A világból egyetlen darab – Nagy István Attila fordítása – elmondta Sz. Kollár Ilona
14. Annukka Moilanen: Olen osa luontoa – elmondta Kincses Kovács Éva
15. Annikki Juntunen: Gyermekkorom tópartja – Bodnár István fordítása – elmondta Basity Petra
16. Aarne Anttila: Levélrészlet – felolvasta Rozsnyik Andrea
17. Leo Brower: 6. és 8. etűd – gitáron előadta Balázsevy István

A szövegeket válogatta: Kincses Kovács Éva

Rendező: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1997. december 17-én, szerdán 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

SZELÍDSÉG KÜZDŐ CSILLAGA
 Karácsonyi-újévi irodalmi és zenei összeállítás

M ű s o r

1. József Attila: Betlehemi királyok – előadta a Csáth Géza Művészetbaráti Kör gyermek-szavalókórusa
2. Az öröm illan – Lőrinc Zsuzsanna bevezetője
3. Jan Vodnansky: Rorando coeli; Ismeretlen angol szerző; Karácsonyi ének – előadta a Pro Musica Kamarakórus, vezényelt Égető Gabriella
4. Ehmann Imre: A legkedvesebb családi ünnep
5. Agustin Mangore: La Catedral – gitáron előadta Balázsevy István
6. Gárdonyi Géza: Hópehely – előadta Némedi Imre
7. Johann Sebastian Bach: Esz-dúr prelúdium – gitáron előadta Balázsevy István
8. Gárdonyi Géza: Tűz – előadta Némedi Imre
9. Leo Brouwer: Cancian de Cuna – gitáron előadta Balázsevy István
10. Karácsonyi dal: Fel nagy örömrre, megszületett (Egyszerű pásztor, jöjj közelebb...) – énekelte Szekulity Hella
11. Dél-alföldi betlehemes: Betlehem nagy vidékén, Glória, dicsőség – anyagi üdvözet, Keljetek fel, jó pásztorok, Az öreg juhásznak (pásztorének), Disznó combja megsütve – előadta Szabó Ágnes

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. december 27-én, szombaton 18 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Gyertyafényes karácsonyest a könyvtárban. Az ünnepi atmoszféra megteremtői:
 Balázsevy István Szabó Ágnes

APÁM IS EZT ÉNEKELTE

Finn irodalmi est

Műsoron: finn költők versei

Beevezetőt mondott: Kincses Kovács Éva

Fellépett: Basity Gréta, Basity Petra, Horváth Ida, Nemes Mónika, Péter Izabella,
Toma Viktória, Váradi Lfvia

Köreműködött: Varga Iván (szintetizátor)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1998. január 27-én, hétfőn
az evangélikus templomban 19 órai kezdettel tartottuk meg.

HULL A HÓ ÉS HÓZIK

Sziráczy Katalin gyermekműsora

M ű s o r

1. Weöres Sándor: Száncseggő
2. Csukás István: Hideg szél fúj
3. Milyen volt a hóember
4. B. Mihaljević: A nyulacska és a kispatak
5. Szűcs Imre: Csillagszóró
6. B. Foky István: Melegedés
7. Alan Alexander Milne: Micimackó
8. Fehér Ferenc: Kéményseprő
9. Grigor Vitez: Orvosi parancs
10. Dragan Lukić: Fifi – átköltötte B. Foky István
11. Weöres Sándor: Jöttem karikán
12. Domonkos István: Tessék engem megdicsérni
13. Szűcs Imre: Új esztendő
14. Játkói Betty: Boldog ünnepet!
15. Cseng és bong (dal)

Zenei kíséret: Marinkov Gábor

Óriásbábok: Lilike, Lalika, Mufurc, Mufurcka, Strici, a strucc

Az előadást 1998. február 2-án, hétfőn 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

ÖRÖKSÉG II.

Beszédes Valéria könyvének bemutatója

A művet Mirnics Zsuzsa méltatta

A vendégeket Bábi Csaba köszöntötte

Közreműködtek: Beretka Katinka, Holló Berta és Lovra Éva, a helybeli Szivárvány
Képzőművészeti Szakkör tagjai

Kísérőrendezvény: A kötetet illusztráló rajzok alkalmi kiállítása

Az előadást 1998. február 6-án, pénteken 18 órai kezdettel
a topolyai Városi Könyvtár olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1058.) szám

1998. II. 19.

MAN AND WOMEN

A szegedi Scene House együttesének vendégjátéka

Az angol nyelvű előadást 1998. február 19-én, csütörtökön
17 és 19.30 órai kezdettel
a Szabadegyetem nagytermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1059.) szám

1998. II. 27

APÁM IS EZT ÉNEKELTE

Összeállítás a finn kultúra magyar alkotásaiból

Bevezetőt mondott: Kincses Kovács Éva

A verseket a Csáth Géza Művészetbaráti Kör tagjai mondták el

Közreműködött: Varga Iván (szintetizátor)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1998. február 27-én, pénteken 19.30 órai kezdettel
az evangélikus templomban tartottuk meg.

Rendkívüli (1060.) szám

1998. III. 2.

PRICC – PRACC – PRUCC

Sziráczy Katalin gyermekműsora

M ű s o r

1. Jovan Jovanović Zmaj: A macska egérlakodalomba megy
2. Miroslav Antić: Félreértés
3. Grigor Vitez: Orvosi parancs
4. Gustav Krklec: A balga macska
5. Grigor Vitez: Kinek milyen könyv kellene
6. Dragan Lukić: Kérelem
7. Miroslav Antić: Nagyanya, Naplóból, Mit lehet tenni
8. Jovan Jovanović Zmaj: A cigány a lovát dicséri – részlet
9. Burkus Valéria: Strici a strucc
10. Dragan Lukić: Fifi

Zenei kíséret: Marinkov Gábor

Az előadást 1998. március 2-án, hétfőn 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

EMBERSÉGBŐL ÁLLJON FÖNN HAZÁNK

Emlékműsor Petőfi Sándor születésének 175.,
 valamint a magyar forradalom és szabadságharc 150. évfordulóján

M ű s o r

1. Kincses Kovács Éva: Bevezető
2. Népdal – előadta Apró Gabriella
3. Szülőföldemen – elmondta Szkorin Natália
4. Távolból – elmondta Barabás Mónika
5. Népdal – előadta Fejős Gabriella
6. Füstbe ment terv – elmondta Basity Petra
7. Egy estém otthon – elmondta Váradi Lúcia
8. Népdal – énekelte Fejős Gabriella
9. István öcsémhez – elmondta Sz. Kollár Ilona
10. Fekete kenyér – elmondta Basity Gréta
11. Népdal – előadta Apró Gabriella
12. A természet vadvirága – elmondta Pálfi Ervin
13. Vajda Gábor: Összefoglalás
14. A XIX. század költői – elmondta Horváth Emma
15. 1848 – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
16. Kutyák dala, Farkasok dala – elmondta Nemes Mónika
17. Márciusi ifjak – elmondta Váradi Lúcia
18. Egy goromba tábornokhoz – elmondta Pálfi Ervin
19. Dicsőséges nagyurak – elmondta Toma Viktória

*Horváth Emma Petőfi ars poeticáját, A XIX. század költői
 című költeményét mondta el az evangélikus templomban*

20. A magyarok istene – elmondta Sz. Kollár Ilona
21. Kossuth-dalok – előadta a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkara, vezényelt Varga Péter

A templomot díszítő portrékat Katona János készítette

Rendező: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1998. március 13-án, pénteken 19.30 órai kezdettel
az evangélikus templomban tartottuk meg

XLI. évf. 4. (1062.) szám

1998. IV. 6.

A ZSOLTÁR TESTE Húsvéti ünnepi műsor

M ű s o r

1. Ave Regina Coelorum, Vexilla Regis Prodeunt (korális dalamok)
2. Giuseppe Tartini: Stabat mater (motetta) – előadta a Schola Cantorum Paulinum énekkara, vezényelt Miocs József
3. Zsigmond-kori húsvéti ének
4. Giovanni Pierluigi Palestrina: O crux ave
5. Kodály Zoltán: Stabat mater – előadta a Pro Musica Kamarakórus, vezényelt Égető Gabriella
6. Csoóri Sándor: Egy templom falára – elmondta Nemes Mónika
7. Dolinszky Árpád esperes: A húsvét jelentősége
8. Ellen G. White: Jézus élete (részlet) – felolvasta Rozsnyik Andrea
9. Bencze Mihály: Ember és isten – elmondta Papp Emese
10. Juhász Gyula: Húsvétra – elmondta Basity Gréta
11. Petrőczy Éva: Rozmaring – elmondta Basity Petra
12. Ellen G. White: Jézus élete – két részlet – felolvasta Rozsnyik Andrea
13. Áprily Lajos: Ómagyar Mária-siralom – elmondta Sz. Kollár Ilona
14. Ady Endre: Volt egy Jézus – elmondta Nemes Mónika
15. Ellen G. White: Jézus élete – részlet – felolvasta Rozsnyik Andrea
16. Kosztolányi Dezső: Húsvéti himnusz – előadta Basity Gréta és Basity Petra
17. Ellen G. White: Jézus élete – részlet – felolvasta Rozsnyik Andrea
18. Babits Mihály: A művész imája – elmondta Sz. Kollár Ilona

Összekötőszöveget írta és elmondta: Lőrinc Zsuzsanna

Közreműködött: Balázsevy István (gitár)

Rendező: Horváth Emma

A kör legfiatalabb tagjai festett tojással ajándékozták meg a közönséget

Az előadást 1998. április 6-án, hétfőn 18 órai kezdettel
az evangélikus templomban tartottuk meg.

JÁTSSZUNK MOST EGYÜTT!
Sziráczky Katalin gyermekműsora

M ű s o r

1. Kántor Péter: Sebbel-lobbal, Mese a tavasz kiskakasáról
2. Szűgyi Zoltán: Állatkertben
3. Kántor Péter: Füllentők
4. Tari István: Tavasz az állatkertben
5. Szűgyi Zoltán: Érik a piszke
6. Kántor Péter: Hegedős-ének
7. Ingrid Sjöstrand: A hajam a derekamig ér, Anyuban azt nem bírom
8. Siv Wiederberg: Jó, ha nővére van az embernek
9. Böndör Pál: Hédi, a vaslady
10. Siv Wiederberg: Bélyeg, A városban, A tanító néni azt mondta
11. Kántor Péter: Megyek a világot körbejárom (részlet)

Zenei kíséret: Marinkov Gábor

Az előadást 1998. április 16-án, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

GYÖNGY
Költészet napi utólagos

M ű s o r

1. Kincses Kovács Éva: A költészet napján Szabadkán
2. Ludvig van Beethoven: E-dúr szonáta (op. 109, I. tétel) – zongorán előadta Szlovják István
3. József Attila: Tél – elmondta Basity Petra
4. József Attila: Levegőt! – elmondta Sz. Kollár Ilona
5. József Attila: Kései sirató – elmondta Némedi Imre
6. József Attila: Gyöngy – elmondta Horváth Ida
7. Ludvig van Beethoven: E-dúr szonáta (op. 109, III. tétel – Téma) – zongorán előadta Szlovják István
8. Rónay György: Egy fáról – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
9. Kostolányi Dezső: A bölcs halála – elmondta Barabás Mónika
10. Garai Gábor: Rózsa – elmondta Pajor Gizella
11. Ludvig van Beethoven: E-dúr szonáta (op. 109, III. tétel – Első variáció) – zongorán előadta Szlovják István
12. Tompa László: Tavaszi eső zenéje – elmondta Horváth Emma
13. Csáth Géza: Egy gimnazista naplójából – elmondta Bakos Beáta
14. Tóth Árpád: A holdkóros apród története – elmondta Nemes Mónika
15. Vörösmarty Mihály: Szép asszony – elmondta Váradi Lívia
16. Ludvig van Beethoven: E-dúr szonáta (op. 109, III. tétel – Második variáció) – zongorán előadta Szlovják István
17. Áprily Lajos: Pele-ütő Dénkő – elmondta Basity Gréta
18. Petőfi Sándor: Falu végén kurta kocsmá – elmondta Rozsnyik Andrea
19. Ludvig van Beethoven: E-dúr szonáta (op. 109, III. tétel – Negyedik variáció) – zongorán előadta Szlovják István

Műsorvezető: Vajda Gábor

Kísérőrendezvény: Molcer Mátyás képeinek alkalmi kiállítása

Rendező: Horváth Emma

Az előadást, amelyet a Szabad Líceummal együtt szerveztünk,
1998. április 17-én, pénteken 19.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1065.) szám

1998. IV. 28.

PÁRHUZAMOK ÉS KAPCSOLATOK

Juhász Géza színháztörténeti tanulmánykötetének bemutatása

A művet Gerold László és Božidar Kovaček méltatta

A könyvből Bicskei Flóra és Miloš Đorđević olvasott fel részleteket

Műsorvezető: Luka Hajduković

A könyvbemutatót 1998. április 28-án, kedden 12 órai kezdettel
az újvidéki Matica srpska kistermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1066.) szám

1998. IV. 30.

SÜSS FEL, NAP

Legkisebjeink bemutatkozása

M ű s o r

1. Horváth Emma: Új nemzedék a pódiumon
2. Süss fel, nap – magyar népdal – előadta Szekulics Hella
3. Kányádi Sándor: Április hónapja – Hajnal Edvin
4. Kányádi Sándor: Cicus, cinke, citera – elmondta Hegedűs Alinda
5. Kányádi Sándor: Hajnalban a csillagok – elmondta Bem Zoltán
6. Kányádi Sándor: Kerekítő – elmondta Bem Tamás
7. Kányádi Sándor: Ha én zápor volnék – elmondta Hegedűs Alinda
8. Elvesztettem gúnárom (magyar népdal) – előadta Fejős Gabriella
9. Kányádi Sándor: Három székláb – elmondta Vidákovity Arsen
10. Kányádi Sándor: Az okos kos – elmondta Péter Izabella
11. Kányádi Sándor: Pulykaszégyen – elmondta Péter Erika
12. Kányádi Sándor: A tavon – elmondta Fodor Emese
13. Kányádi Sándor: Róka-étlap – elmondta Péter Erika
14. Egy kismalac (magyar népdal) – előadta Szekulics Hella
15. Ingrid Sjöstrand: Holnap leszek nyolcéves – elmondta Bem Tamás
16. Ingrid Sjöstrand: Ha nagy leszek – elmondta Hajnal Edvin
17. Ingrid Sjöstrand: Sietek – elmondta Bem Zoltán
18. Siv Widerberg: Cilla és én – elmondta Fodor Emese
19. Siv Widerberg: Suzanna – elmondta Beszédes Armand
20. Ingrid Sjöstrand: A mamának este nincs ideje – elmondta Vidákovity Arsen
21. Siv Widerberg: A tanító néni azt mondja – elmondta Kollár István
22. Ingrid Sjöstrand: A felnőttek furcsák néha – elmondta Vidákovity Arsen
23. Ingrid Sjöstrand: Milyen kár – elmondta Fodor Emese
24. Kicsi vagyok én... (magyar népdal) – előadta Fejős Gabriella

FIATALJAINK PÓDIUMUNKON

1998. IV. 16.

Az ifjú tehetségek Nemes Fekete Edit portréi alatt mondták el szövegeiket
(Fejes Gabriella)

Kollár István

Hajnal Edwin

Hegedűs Alinda

Hegedűs Zsolt

25. Ingrid Sjöstrand: Mikor sötétedni kezd – elmondta Hegedűs Zsolt
26. Ingrid Sjöstrand: Kicsit csak – elmondta Kollár István
27. Ingrid Sjöstrand: Anyuban azt nem bírom – elmondta Hegedűs Alinda
28. Süss fel, nap – magyar népdal – előadta Fejes Gabriella és Szekulics Hella

Kísérőrendezvény:

Nemes Fekete Edit a szavalókról készült portréinak alkalmi tárlata

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1998. április 30-án, csütörtökön 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1067.) szám

1998. V. 11.

MOZGÓ MESEBOLT

Sziráczy Katalin gyermekműsora

M ű s o r

1. Gazdag Erzs: Csalogató, Mesebolt
2. Veress Miklós: Színes rajzok
3. Weöres Sándor: Újévi mese
4. Zelk Zoltán: A három nyúl
5. Kántor Péter: Aznap történet a hangyáról és a tehénről
6. Csukás István: Sün Balázs
7. Mohácsi Éva: Kisvirág
8. Zelk Zoltán: Honnét, szomszéd?

Zenei kíséret: Marinkov Gábor

Az előadást 1998. május 11-én, hétfőn 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XLI. évf. 5. (1068.) szám

1998. V. 14.

KIS BÁCSKAI MAGYAR NÉPRAJZ

Beszédes Valéria Örökség II. c. könyvének bemutatója

M ű s o r

1. Sárgarépa icike, parányi, Jaj de szépen esik a záporosó, Lassan nyflik, lassan hervad a rózsza, A zentai kertek alatt, Fecském, fecském, édes fecském – magyar népdalok Bodor Anikó gyűjteményéből – előadta a Népkör Énekmondó együttese
2. Magyar népdalok – furulyán előadta Calbert Anita
3. Beretka Katinka: A topolyai Szívárvány Képzőművészeti Szakkör munkájáról
4. Kokrehel Júlia: A pásztorművészetről
5. Beszédes Valéria: A kádár, a pintér – felolvasta Losonc Gyula
6. Szép a rózsza, Fekete a kőkény, Lányok, lányok, ne higgyetek a legénynek – horgosi népdalok – előadta Sihelnik Csilla
7. Beszédes Valéria: Mikor én még leány voltam – felolvasta Losonc Andrea
8. Harangoznak este késő nyolc órát, Ördög bújjon az apád fiába, Azt gondolod, kisan-gyalom, hogy szép vagy, Ez a legény, jaj, de szép, Nem átkozlak, rózsám, nem szoká-

- som, Megüzenem a fenének, A Tiszának aranybetűs a neve, Üssön meg, babám, a ménkű (bácskai legénycsúfolók) – előadta a Népkör Énekmondó együttese
9. Beszédes Valéria: Sobri Jóska – felolvasta Losonc Andrea
10. Mirnics Zsuzsa: Értékmentés

Kísérőrendezvény: A kötetet illusztráló rajzok alkalmi kiállítása

Az előadást 1998. május 14-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1069.) szám

1998. V. 16.

A MESE NYOMÁBAN

Az V. Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny
észak-bácskai elődöntője

Közreműködött: Szóts Boldizsár mesemondó és Beszédes Árpád (furulya)

Játékmesterek: Sz. Kollár Ilona és Tóth Erzsébet

Zsűri: Beszédes Valéria, Burkus Valéria, Geró Ibolya, Horváth Erzsébet, Kovács Erzsébet, Megadja Ida, Mihályi Katalin, Mirnics Zsuzsa, Süveges Eta, Szabó Ferenc

A versenyt, amelyet a zentai Thurzó Lajos Közművelődési Központ írt ki, a szabadkai Városi Könyvtárral együtt 1998. május 16-án, szombaton 9 órai kezdettel a könyvtár földszinti és emeleti olvasótermében tartottuk meg 46 általános iskolás diák részvételével.

*Évek óta az Életjel a Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny
körzeti erőpróbájának házigazdája. Képtünkön a továbbjutók csoportja*

*Gere Ilona, a mesemondó mozgalom szervezőinek nevében gratulál
a szabadkai győztesnek, Fodor Emesének*

Rendkívüli (1070.) szám

1998. V. 28.

KIS BÁCSKAI MAGYAR NÉPRAJZ
Beszédes Valéria Örökség II. c. könyvének bemutatója

M ű s o r

1. Mentus Ella: Fialatok műhelye (a topolyai képzőművészeti szakkör megalakulásáról)
2. Kokrehel Júlia: Lelkesedés, tehetség, szorgalom (a szakkör munkájáról)
3. Lovra Éva: A pásztorvilág vonzásában (a kötet fedőlaptervéről)
4. Mirnics Zsuzsa: Azonosság tudatunk biztos pontja (a gyűjtemény jellemző vonásai)
5. Beszédes Valéria: A bácskai magyar népi kultúra értékei
6. Németh Anna: Hogyan szerettem meg a gyerekekkel a rajzolást?

Az előadást 1998. május 28-án, csütörtökön 18 órai kezdettel a zentai Thurzó Lajos Közművelődési Központ emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Rendkívüli (1071.) szám

1998. VI. 13.

KEREKÍTŐ
Kányádi Sándor versei

M ű s o r

1. Gyermekdalok – elmondta Szekulity Hella
2. Hajnalban a csillagok – elmondta Bem Zoltán
3. Ha én zápor volnék – elmondta Hegedűs Alinda
4. Kerekítő – elmondta Bem Tamás

5. Cicus, cinke, citera – elmondta Hegedűs Zsolt
6. Hogyha lovam volna – elmondta Hajnal Edvin
7. Gyermekdalok – elmondta Szekulity Hella
8. Rókaéttlap – elmondta Péter Erika
9. Szűnyognóta – elmondta Fodor Emese
10. Három székláb – elmondta Vidákovits Arsen
11. Okos kos – elmondta Péter Erika
12. Pulykaszégyen – elmondta Péter Erika
13. Gyermekdalok – elmondta Szekulity Hella

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1998. június 13-án, szombaton 15 órai kezdettel
a zenciskola hangversenytermében tartottuk meg.

XLI. évf. 6–7.(1072.) szám

1998. VI. 30.

KÉVE

Az Életjel és a Lányi Ernő Művelődési Egyesület
közös évadzáró rendezvénye

M ű s o r

1. Moldvai csangó népdalok – előadta a Lányi Ernő ME Rézmonyos együttese (Horváth Dóra, ének, hegedű, Szabó Róbert, koboz, Varga Attila, fúvós hangszerek)
2. Kányádi Sándor: Szitakötő tánca – előadta öttagú szavalókórusunk (Hegedűs Alinda, Hegedűs Zsolt, Péter Erika, Fodor Emese, Vidakovity Arsen)
3. Vajda János: Vasúton – elmondta Basity Gréta és Basity Petra
4. Johann Wolfgang Goethe: Pál és Pálné – elmondta Péter Angéla
5. Az én rácsos kapum, Gyenge a nád, lehajlik a földre, Ne vágd meg a piros almát, Bort iszunk mi, ugye pajtás (magyar népdalok) – előadta a Lányi Ernő ME citerazenekara és kórusa Varga Péter hangszerelésében és vezényletével
6. A két pap (vajdasági magyar népmese) – elmondta Papp Emese
7. Lebegtetés – Bacsity Ilona kelméje – előadta Szkorin Natália és Nemes Mónika
8. Kossuth-dalcsokor a magyar forradalom és szabadságharc 150. évfordulójának tiszteletére (Most szép lenni katonának, Huszárgyerek, huszárgyerek szereti a táncot, Kossuth Lajos azt írta a levélbe, Ez a kislány, barna kislány, sajtárt mos a kútnál, Bács várában sír a német, jaj!, Ezernyolcszáz acht und vierzig kitörött a háború, Kossuth Lajos udvarában áll egy terebélyes diófa) – előadta a Lányi Ernő ME kórusa és citerazenekara Varga Péter hangszerelésében és vezényletével
9. Horváth Emma és dr. Miklenovics Tibor kiosztotta a könyvjutalmakat

Bevezetőt mondott és konferált: Lőrinc Zsuzsanna

Kísérőrendezvény: Nemes Fekete Edit gyermekportréinak kiállítása

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1998. június 30-án, kedden 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

AKÁR A SZÍNES KAPUABLAK ÁRNYA...

Kosztolányi Dezső versei és versfordításai

M ű s o r

1. John Dowland: My Lady Hundson's
2. Lánc, lánc, eszterlánc – elmondta Szabó Ágnes
3. A játék – elmondta Barabás Mónika
4. Mostan színes tintákról álmodom – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
5. Francisco Tarrega: Arab capriccio
6. Akárcsak egy kormos – elmondta Szabó Ágnes
7. Apámmal utazunk – elmondta Szabó Ágnes
8. Az üvegajtó – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
9. A kis mécs
10. Este, este
11. Egyszer pedig magamba... – elmondta Korhecz Ágnes
12. Augustin Barrios: Julia Florida
13. A bölcs halála – elmondta Barabás Mónika
14. Őszi reggeli – elmondta Barabás Mónika
15. Augustin Barrios: Aconquija
16. Hector Villa Lobos: 4. prelúdium (1. rész)
17. Arthur Rimbaud: A völgyben egy katona alszik – elmondta Pajor Gizella
18. Hector Villa Lobos: 4. prelúdium (2. rész)
19. Emil Verhaeren: A szél
20. Rudyard Kipling: Ha... – elmondta Pajor Gizella
21. Japán és kínai költők versei – elmondta Horváth Emma

Közreműködött: Balázsevy István (gitár)

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1998. augusztus 4-én, kedden 20 órai kezdettel a középiskolás diákok otthonának nagytermében tartottuk meg a Kosztolányi Irodalmi Tábor rendezvénysorozatának keretében.

NAPHÍVOGATÓ

Válogatott gyermekversek

M ű s o r

1. Horváth Emma: Legfiatalabb tagjaink bemutatkozása
2. Nadányi Zoltán: Virágok – elmondta Hegedűs Zsolt
3. Kis kertemben (magyar népköltés) – előadta Bem Tamás
4. Weöres Sándor: Kert – elmondta Bem Zoltán
5. Garai Gábor: Kert – elmondta Bem Tamás
6. Nadányi Zoltán: A harkály – elmondta Hegedűs Alinda
7. Káldi János: Táncoló virágok – elmondta Hajnal Edwin
8. Kányádi Sándor: Szitakötő tánca – elmondta Péter Izabella
9. Gyárfás Endre: Sárkány – elmondta Bem Zoltán
10. Gyárfás Endre: Madárijesztő – elmondta Hegedűs Alinda

11. Gyárfás Endre: Kerti bál – elmondta Bem Zoltán
12. Csoóri Sándor: Dióbéli bácsi – elmondta Kollár István
13. B. Foky István: Fényes-tó – elmondta Hajnal Edvin
14. Weöres Sándor: Vásár – elmondta Vidákovity Arsen
15. Kassák Lajos: A gonosz tyúk – elmondta Kollár István
16. Meggyesi Károly: Három kutya – elmondta Péter Erika
17. Arany János: Juliska elbujdosása – elmondta Péter Izabella
18. Tari István: Ezt a Fercsit mindig verik – elmondta Péter Erika
19. Ingrid Sjöstrand: Milyen kár – elmondta Vidákovity Arsen
20. Weöres Sándor: Az éjszaka csodái – elmondta Basity P. Petra
21. Áprily Lajos: Pele-ütő Dénkő – elmondta Basity P. Gréta
22. Ilyés Gyula: Mese a csoda-furulyás juhászról – elmondta Papp Emese
23. Csanádi Imre: Naphívogató – elmondta Kollár István

Közreműködött: Szlovják István (zongora)

Kísérő rendezvény: Térplasztika-készítés konyhai hulladékból 18 órától

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1998. augusztus 31-én, hétfőn 19 órai kezdettel a
Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

XLX. évf. 9. (1075.) szám

1998. IX. 29.

VITORLABONTÁS ELŐTT

Végzős gimnazista csáth-körösök előadóestje

M ű s o r

1. P. B. Shelley: Ének az örömhöz – Mészöly Dezső fordítása – elmondta Horváth Ida
2. Petőfi Sándor: A XIX. század költőihöz – elmondta Bakos Beáta
3. Ady Endre: Én nem vagyok magyar? – elmondta Pálfi Ervin
4. Keresztúry Dezső: Változatok az ember fiáról, Fényárny – elmondta Horváth Ida
5. Szekulity Hella énekelt
6. Petőfi Sándor: Egy goromba tábornokhoz – elmondta Pálfi Ervin
7. Szekulity Hella énekelt
8. Louis Mc Niece: Imádság születés előtt – Károlyi Amy fordítása – elmondta Váradi Livia
9. Gelléri Andor Endre: Matyika – elmondta Toma Viktória
10. Fejős Gabriella énekelt
11. Deák Ferenc: Magány – elmondta Váradi Livia
12. Zelk Zoltán: Kezitsókolom olgácska deszépma – elmondta Nemes Mónika
13. Kondor Béla: Páris – elmondta Pálfi Ervin
14. Fejős Gabriella énekelt
15. Csáth Géza: Egy gimnazista naplójából – elmondta Bakos Beáta
16. Juhász Erzsébet: Főlnni az egész világot, föl az összes kutat is – elmondta Toma Viktória
17. Nothóf Károly: Élménybeszámoló
18. Varga Iván zongorázott

Rendező Horváth Emma

Kísérőrendezvény: Vida Gábor fotóinak alkalmi kiállítása. A tárlatot Czékus Borisz
nyitotta meg.

Az előadást 1998. szeptember 29-én, kedden 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

MADÁCH IMRE
Az ember tragédiája

(Első szfn)

Szereposztás

Lucifer Toma Viktória
Az Úr Váradi Lfvia

Közreműködött: Szekulity Hella (ének)

Angyalok kara: Horváth Piroska, Lévai Lfvia, Kalmár Beáta, Szabó Éva, Frank Izabella,
Szalma Baksi Tamara

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1998. október 13-án, kedden 10 órai kezdettel s váci Művelődési Köz-
pontban tartottuk meg a Madách Imre születésének 175. évfordulója alkalmából Játzs-
szunk tragédiát! címmel megszervezett középiskolai színjátszói vetélkedő elődöntőjén.
Együttesünk bekerült az 1998. november 5-én, csütörtökön a budapesti Várszínházban
17 órai kezdettel megtartott döntőbe. A kritikák kiemelték a jó szereposztást, az egyszerű
játékmódot, amely „nem engedi semmi felesleges külsőséggel elvonni a figyelmet a mű
mondanivalójáról”. A tizenöt középiskolai társulat végső megmérettetésén Toma Viktória
első díjat, Szekulity Hella és Horváth Emma pedig különdíjat kapott. Ezenkívül cso-
portunkat meghívták a felújított Madách Színház ez év októberében megtartandó ünne-
pélyes megnyitójára.

Rendkívüli (1077.) szám

1998. X. 16.

A MUSZÁJ-HERKULES

Vajda Gábor Szenteleky Kornél-könyvének bemutatása

Műsoron Szenteleky Kornél művei:

1. Szélmalomharc – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
2. Bácskai éjjel, Őnarckép – elmondta Horváth Emma
3. Az anyám – elmondta Pajor Gizella
4. Óh, drága olvasó! – felolvasta Sz. Kollár Ilona
5. A köteiről a házigazda, Gubás Ágota beszélgetett a szerzővel

Az est vendége: Varga Zoltán

A műsört 1998. október 16-án, pénteken 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár földszinti olvasótermében tartottuk meg
a Szabad Líceum rendezvénye keretében.

Életjel

SZÁZEZER SZÉP SZÓ

A negyvenéves előűjság jubileumi estje

Felléol:

Barácius Zoltán
Baráth Emília
Bordás Győző
Bori Imre
Brenner János
Burkus Valéria
Cetkovió Missuray Erzsébet
Dudás Károly
Égető Gabriella
Góll Kornélla
Heck Paula
Horváth Emma
Jónás Gabriella

Karna Margit
Kasza Éva
Kollár Ilona
Krekity Olga
Lőrinc Zsuzsanna
Lazar Merkovió
Molcer Mátyás
Némedi Imre
Pajor Gizella
Papillon Judit
Papp Emese
Pekár Tibor
Pro Musica
Kamarakórus
Sillák Tamás
Skenderovió
Horváth Teréz

Műsorvezető : Gubás Ágota

A műsört összeállította : Dévavári Zoltán

Kiadórendezvény : Az Életjel harmincévi kiadói tevékenységének keresztm
Az előadás 1998. október 28-án, szerdán 19 órakor kezdődik a Városi Könyvtár e

SZÁZEZER SZÉP SZÓ

A negyvenéves élőlűjság jubileumi estje

M ű s o r

I.

1. Farkas Ferenc: Rózsamadrigál, Kodály Zoltán: Székely keserves (kórusművek) – előadta a Pro Musica Kamarakórus, vezényelt Égető Gabriella
2. Skenderović Horváth Teréz: Ünnepi köszöntő
3. Dudás Károly: Oltatlan tűzhely körül
4. Bori Imre: Az Életjel dicsérete
5. Dér Zoltán: Hagyomány- és értékörzés – felolvasta Barácius Zoltán
6. Pablo de Sarasate: Andalúziai románc – hegedűn előadta Pekár Tibor, zongorán kísért Četković Missuray Erzsébet

II.

7. Brenner János: Volt egyszer egy színház, lesz-e újra? (tárca)
8. Gulyás József: Csak ember vagyok, Ha széthullunk (versek) – elmondta Karna Margit
9. Burkus Valéria: Ibolya (Ferencai Ibolya-portré)
10. Kozma József–Jacques Prévert: Hulló falevél (szonon) – előadta Heck Paula, zongorán kísért Silák Tamás

III.

11. Harsányi Kálmán: Szürke korvina (balladarészlet) – elmondta Horváth Emma
12. Kosztolányi Dezső: Jó élet (vers) – elmondta Kasza Éva
13. Lazar Merkvic: Izmedu dva kamena – Két kő között (vers – Molcer Mátyás fordítása)
14. Bordás Győző: Narancs (novella)
15. Molcer Mátyás: Három haiku – zongorán előadta a szerző

IV.

16. Debreczeni József: Anyanyelvem (vers) – elmondta Sz. Kollár Ilona
17. Füst Milán: Magyarokhoz (vers) – elmondta Némedi Imre
18. Füst Milán: Zsoltár (Zenét és nyugalmat) – elmondta Krekity Olga
19. Fehér Ferenc: Nálam járt anyám – elmondta Lőrinc Zsuzsanna
20. Sziveri János: Bábjáték – elmondta Góli Kornélia
21. Elindultam szép hazámból, Átal mennék én a Tiszán (magyar népdalok) – előadta Baráth Emília, zongorán kísérte Papillon Judit

V.

22. Gál László: Százezer szép szó – elmondta Pajor Gizella és Papp Emese

Műsorvezető: Gubás Ágota

A műsort összehíftotta: Dévavári Zoltán

Kísérőrendezvény: Az Életjel harmincévi könyvkiadói tevékenységének keresztmetszete (kiállítás)

Az előadást 1998. október 28-án, szerdán, 19 órai kezdettel a Vérosi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

MADÁCH IMRE

Az ember tragédiája

(I. szín)

Az előadást 1998. november 25-én, szerdán 18 órai kezdettel
a gimnázium dísztermében tartottuk meg.

MUKSI MESÉK

Válogatás Burkus Valéria könyvéből

Felléptek a Csáth Géza Művészetbaráti Kör általános iskolás tagjai: Bem Tamás, Bem Zoltán, Fodor Emese, Hajnal Edvin, Hegedűs Alinda, Hegedűs Zsolt, Péter Erika, Péter Izabella, Vidákovity Arsen

Közreműködött: Szlovják István (zongora). Műsorán Bartók Béla: III. zongoraverseny (részletek)

A szerzővel Baranovszky Edit beszélgetett

Rendező: Horváth Emma

A műsört 1998. december 4-én, pénteken 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

AZ ÖRÖK HARC

Madách Imre

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA

(I. szín)

Szereposztás

Az Úr Váradí Lfvia,

Lucifer Toma Viktória,

Angyalok kara..... Frank Izabella, Horváth Piroška, Kalmár Beáta, Lévai Lfvia, Szabó Éva, Szalma Baksí Tamara

Közreműködött: Szlovják István (zongora) és Szekulity Hella (ének)

Fellépett még: Basity Gréta, Basity Petra, Horváth Ida, Nemes Mónika, Péter Angéla, Sz. Kollár Ilona

Rendező: Horváth Emma

Bevezetőt mondott: Vajda Gábor

Az előadást 1998. december 14-én, hétfőn 19 órai kezdettel
Madách Imre születésének 175. évfordulója alkalmából
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Életjel

1998. december 14-én, hétfőn, 19 órakor
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében

Az örök harc

- Madách Imre születésének 175. évfordulóján -

BEMUTATÁSRA KERÜL:

Az ember tragédiája (1. szín)

Szereposztás:

Az Úr: Váradi Livia
Lucifer: Toma Viktória
Angyalok kara: Frank Izabella
Horváth Piroska
Kalmár Beáta
Lévai Livia
Szabó Éva
Szalma Baksi Tamara

Közreműködik: Szlovják István (zongora), Szekulity Hella (ének)

Fellép még: Basity P. Gréta, Basity P. Petra, Horváth Ida, Nemes Mónika
Péter Angéla és Szkorinné Kollár Ilona

Bevezetőt mond:
dr. Vajda Gábor

Rendező:
Horváth Emma

BELÉPÉS DÍJTALAN

KARÁCSONYI FENYŐ

Karácsonyi-újévi műsor

M ű s o r

I. rész

1. Kodály Zoltán: Ádventi ének, Három karácsonyi dal – Előadta a Pro Musica Kamarakórus Égető Gabriella vezetésével
Közreműködött: Pekár Zsuzsanna (fuvola) és Pekár Anikó (gitár)
2. Dolinszky Árpád és Mics József szentbeszéde

II. rész

1. Hat karácsonyi dal – előadta a Szent György-templom gyermekkórusa Lagyák Mária vezetésével
2. Lőrinc Zsuzsanna: Két ünnep közt
3. Bornemissza Endre: Karácsony – elmondta Hegedűs Alinda
4. Veres Csilla: Karácsony – elmondta Hajnal Edvin
5. Donászy Magda: Karácsonyi vacsora – elmondta Liszi Melinda
6. Donászy Magda: Karácsony Balassa Gábor
7. Dsida Jenő: Itt van a szép karácsony – elmondta Vidákovity Arszén
8. Ady Endre: Kis, karácsonyi ének – elmondta Balassa Gábor, Bem Tamás, Bem Zoltán, Hajnal Edvin, Hegedűs Zsolt és Vidákovity Arszén
9. Tóth Bálint: Egy kisfiú születésére – elmondta Péter Izabella
10. Heinrich Heine: A háromkirályok napkeletről – elmondta Péter Erika
11. Balázsevy István gitárszáma
12. Wass Albert: Karácsonyi vers (részlet) – elmondta Nemes Mónika
13. Tudom, jól tudjátok... – népdal – elmondta Helényi Orsolya
14. Kiss Jenő: Pásztorok zavara – elmondta Péter Angéla
15. Babits Mihály: Karácsonyi ének – elmondta Sz. Kollár Ilona
16. Sik Sándor: Újévi reménykedés – elmondta Basity Gréta és Basity Petra
17. Hét karácsonyi dal – előadta a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkara és citera-zenekara Varga Péter vezetésével.

Fellépett a Lányi Ernő Művelődési Egyesület énekkara Varga Péter és a Pro Musica Kamarakórus Égető Gabriella vezetésével

Rendező: Horváth Emma

Az előadás első részét 1998. december 29-én, kedden 18 órai kezdettel az evangélikus templomban, második részét pedig a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében 19 órai kezdettel tartottuk meg.

A CSÁTH GÉZA MŰVÉSZETBARÁTI KÖR MŰSORAI

Művészeti vezető: Horváth Emma

XXVIII. évf. 1. (523.) szám

1995. I. 18.

SEGÍTSÜNK

Műsoron: Füst Milán verse

Közreműködött: Némédi Imre

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A műsort 1995. január 18-án, szerdán 16 órai kezdettel
a Pátria Szálló emeleti nagytermében tartottuk meg
a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület műsoros teadélutánja keretében.

XXVIII. évf. 2. (524.) szám

1995. I. 19.

KORSZERŰTLEN

Műsoron: Mészáros János és Villányi László versei

Közreműködött: Mikuska Zsolt, Vida Ágnes és Zsoldos Kristóf

A műsort 1994. január 19-én, csütörtökön 18 órai kezdettel a Žarko Zrenjanin utcai
Gerontológiai Klubban tartottuk meg.

XXVIII. évf. 3. (525.) szám

1995. I. 21.

MÉG MINDIG SŰL A MÉZESKALÁCS

Műsoron: Kormos István verse

Közreműködött: Szabó Ágnes

A műsort 1995. január 21-én, szombaton 9 órai kezdettel a VIII. Vajdasági
Rohambrigád zsbongójában tartottuk meg.

XXVIII. évf. 4. (526.) szám

1995. II. 15.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ NYOMÁBAN

Műsoron: Kosztolányi-versek

Előadó: Horváth Emma

A műsort 1995. február 15-én, szerdán 10 órai kezdettel a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület helyiségében tartottuk meg.

XXVIII. évf. 5. (527.) szám

1995. II. 15.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ NYOMÁBAN

Műsoron: Kosztolányi-versek

Előadó: Vajda Gábor

Közreműködött: Lőrinc Zsuzsanna

A műsort 1995. február 15-én, szerdán 16 órai kezdettel a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület helyiségében tartottuk meg.

XXVIII. évf. 6. (528.) szám

1995. III. 9.

A SZERELEM ÉS A DERŰ PILLESZÁRNYÁN

Műsoron: Miroslav Antić, Miloš Crnjanski, Juan de la Fontaine, Federico García Lorca, Mikes Kelemen, Nagy László, Jacques Prévert, Radnóti Miklós, Florika Štefan, Szabó Lőrinc, Takács Gyula versei és prózai írásai

Közreműködött: Ivana Beatović, Maja Marković, Mikuska Zsolt, Patyi Beáta, Rozsnyik Andrea, Szénási Kornélia, Vida Ágnes és Zsoldos Kristóf

Rendező: Horváth Emma

A kétnyelvű műsort 1995. március 9-én, csütörtökön 16 órai kezdettel a Žarko Zrenjanin utcai Gerontológiai klubban tartottuk meg.

XXVIII. évf. 7. (529.) szám

1995. III. 14.

ÖRÖK MÁRCIUS

Műsoron: Petőfi Sándor A XIX. század költői c. verse

Elmondta: Horváth Emma

A verset 1995. március 14-én, kedden a helyi önkormányzat által a magyar szabadságharc évfordulója alkalmából szervezett, a városháza dísztermében 19 órakor kezdődött ünnepségen mondtuk el.

XXVIII. évf. 8. (530.) szám

1995. IV. 12.

HULLÁMOK HÁTÁN

Műsoron: Shakespeare-monológok angolul, magyarul, szerbül

Közreműködött: Nenad Golcsevszki, Korhecz Imola és Szedlák Zoltán

A műsort 1995. április 12-én, szerdán 12.30 órai kezdettel a Svetozar Marković Gimnáziumban tartottuk meg Nemes Fekete Edit kerámiáinak kiállításán.

*Az užicei köztársasági szavalóverseny után
(Horváth Emma, Basity Gréta, Basity Petra, Farkas Csongor)*

XXVIII. évf. 9. (531.) szám

1995. IV. 18.

KEGYETLENÜL ELHERVASZTOTT RÓZSÁK

Műsoron: Danilo Kiš verse

Közreműködött: Horváth Emma és Balázsevy István (gitár)

A műsort 1995. április 18-án, kedden 18 órai kezdettel a Danilo Kiš Könyvesboltban tartottuk meg Ruža Dulić kiállításának megnyitóján.

XXVIII. évf. 10. (532.) szám

1885. IV. 18

CSODÁLATOS ZENEVILÁG

Kovács József-emlékest

Műsoron: népszerű dalok és a szabadkai szerző művei

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A hangversenyt, amelyet a Mladost Ifjúsági Művelődési Egyesület rendezett, 1995. április 17-én, hétfőn 20 órai kezdettel a régi városháza dísztermében tartották meg.

XXVIII. évf. 11. (533.) szám

1995. IV. 26.

A SEGÍTŐ KÉZ SZORÍTÁSA

Műsoron: Bata János és Márai Sándor verse

Közreműködött: Farkas Csongor és Némedi Imre

A műsort 1995. április 26-án, szerdán 16 órai kezdettel a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület előadása keretében a Pátria Szálló emeleti termében tartottuk meg.

VILLANÁSNYI ÖRÖKLÉT

Műsoron: Molcer Mátyás versei és Liszt-művek

Közreműködött: Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre, valamint Jichák Székely (zongora, Jeruzsálem)

Bevezetőt mondott: Vajda Gábor

Műsorvezető: Gubás Ágota

A műsort 1995. október 5-én, csütörtökön 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg a szerző új verseskötetének bemutatóján.

A GYŐZTESEK GÁLÁJA

M ű s o r

1. Sziveri János: Bábel – elmondta Krekity Olga
2. Illyés Gyula: Az állatok nyelvén tudó juhász (mese) – elmondta Korhecz Imola
3. Ady Endre: Imádság háború után – elmondta Némedi Imre

A műsort 1995. december 9-én, szombaton 19.30 órai kezdettel a budapesti Vigadó negyedik emeleti termében az Országos Versmondó Egyesület tisztújító közgyűlése alkalmából rendezett előadás keretében tartottuk meg.

LEGMEGHITTEBB ÜNNEPÜNK

Beszédes Valéria előadása a karácsonyi szokásokról

Műsoron: karácsonyi versek

Közreműködött: Korhecz Imola

A műsort 1995. december 21-én, csütörtökön 19.30 órai kezdettel a középiskolások és egyetemi hallgatók számára az új városháza 2-es számú termében tartottuk meg.

KÖSZÖNET AZ ADAKOZÓKNAK

Műsoron: gyermekversek

Közreműködött: Némedi Imre

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A műsort 1996. január 24-én, szerdán 16 órai kezdettel a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület rendezte előadás keretében a Népkör nagytermében tartottuk meg.

A VÁROSHÁZA VERSEI

Műsoron: Lazar Francišković Stara varoška kuća c. versciklusa

Bevezetőt mondott: Radomir Babin

Fellépett: Tanja Burojević és Olga Čanadi

A műsort 1996. január 25-én, csütörtökön 16 órai kezdettel
a Gombkötő utcai Gerontológiai Klubban tartottuk meg.

KÉT KŐ KÖZÖTT

Műsoron: Mozgásszínepadi játék – előadta Farkas Csongor

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1996. január 25-én, csütörtökön 17 órai kezdettel
a Gombkötő utcai Gerontológiai Klubban tartottuk meg.

FARSANGI BULI

Műsoron: gyermekversek

Közreműködött: Farkas Csongor és Korhecz Imola

A műsort 1996. február 7-én, szerdán 16 órai kezdettel
a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület rendezte előadás keretében
a Nép kör nagytermében tartottuk meg.

FARSANGI BULI

Műsoron: gyermekversek

Közreműködött: Némedi Imre

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A műsort 1996. február 14-én, szerdán 16 órai kezdettel
a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület rendezte előadás keretében
a Nép kör nagytermében tartottuk meg.

A VÁROSHÁZA VERSEI

Műsoron: Lazar Francišković Stara varoška kuća című versciklusa

Fellépett: Tanja Borojević és Olga Čanadi

Közreműködött: Balázsevity István (gitár)

A műsort 1996. május 21-én, kedden 19 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

Életjel

1998. december 4-én, pénteken, 19 órakor a
Városi Könyvtár emeleti olvasótermében

MUKSI MESÉK

- válogatás Burkus Valéria könyvéből -

FELLÉP:

Bem Tamás, Bem Zoltán, Fodor Emese,
Hajnal Edvin, Hegedűs Alinda, Hegedűs Zsolt,
Péter Erika, Péter Izabella, Vidákovity Arsen

A szerzővel beszélget:
Baranovszky Edit

Közreműködik:
Szlovják István (zongora)

Rendező:
Horváth Emma

Belépés díjtalan

CSAK A DERŰ ÓRÁIT SZÁMOLOM

SZOBORLELEPLEZÉS

Műsoron: Részlet Kosztolányi Dezső A kisgyermek panasza című versciklusából
Elmondta: Korhecz Imola

A műsort 1996. május 29-én, szerdán 18 órai kezdettel
Munk Artúr szobrának leleplezése alkalmából
a zeneiskola mögötti parkban tartottuk meg.

MUNK ARTÚR EMLÉKEZETE

Műsoron: Részletek a szerző Köszönöm addig is... című regényéből
Felolvasta: Korhecz Imola

A műsort 1996. május 29-én, szerdán 18.30 órai kezdettel
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében
a Szabad Líceum által szervezett esten tartottuk meg.

EMLÉKÉS AZ ÁLDOZATOKRA

Műsoron: Váci Mihály: Szelíden, mint a szél
Elmondta: Lőrinc Zsuzsanna

A verset 1996. június 16-án, vasárnap 10.30 órai kezdettel a holocaust áldozatainak
emlékére a zsidó templom mellett emelt emlékmű leleplezésekor mondtuk el.

TÁBORNITÓ

Műsoron: Kölcsey Ferenc: Himnusz
Elmondta: Némedi Imre

A műsort 1996. július 29-én, vasárnap 19 órai kezdettel
a Kosztolányi Dezső Irodalmi Tábor megnyitója alkalmából rendezett esten
a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg.

SZÓZAT

Műsoron: Vörösmarty Mihály költeménye
Elmondta: Némedi Imre
Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A verset a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület 1996. október 17-én,
csütörtökön 16 órakor kezdődött műsoros délutánján mondtuk el.

*Ők is a legsikeresebb versmondóink közé tartoztak
(Váradi Hajnalka, Góli Kornélia, Toma Viktória)*

XXIX. évf. 12. (548.) szám

1996. X. 27.

TEMPLOMAVATÓ

Műsoron: Molcer Mátyás: Zsoltár

Elmondta: Lőrinc Zsuzsanna

A verset 1996. október 27-én, vasárnap 18 órai kezdettel
a Szent György-templom felavatásának századik évfordulója alkalmából megtartott
ünnepegen mondtuk el.

XXIX. évf. 13. (549.) szám

1996. X. 31.

SZÓZAT

Műsoron: Vörösmarty Mihály költeménye

Elmondta: Némedi Imre

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A verset a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület 1996. október 31-én,
csütörtökön 16 órakor kezdődött műsoros délutánján mondtuk el.

XXIX. évf. 14. (550.) szám

1996. XI. 2.

MEGEMLÉKEZÉS MÁRTÍRJAINKRÓL

Műsoron: Szép Ernő Imádság

Elmondta: Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre

A verset 1996. november 2-án 14 órai kezdettel
a Zentai temető 44-es parcellájában eltemetett mártírokról való megemlékezés
alkalmával mondtuk el.

KARSZTI SORS

Dr. Gubás Jenő könyvének bemutatója

Műsoron: az Értelmiségi vártán és a Veszendő végeken című kötetek méltatása

Közreműködött: Horváth Lehel, Némedi Imre és Németh János

Az est vendége: dr. Gubás Jenő

Kísérőrendezvény: Molcer Mátyás műveinek alkalmi kiállítása

A könyvbemutatót 1996. november 8-án, pénteken 19 órai kezdettel a zentai Városi Könyvtárban tartottuk meg.

NYUGDÍJASOK ÉVFORDULÓJA

Műsoron: Vörösmarty Mihály: Szép asszony

Elmondta: Váradi Livia

A verset 1996. november 27-én, szerdán a nyugdíjasklubok fennállásának harmincadik évfordulója alkalmából a városháza dísztermében 18 órai kezdettel megtartott ünnepségen mondtuk el.

ÜNNEPI JÁTÉKOK

Műsoron: Vörösmarty Mihály: Szép asszony

Elmondta: Váradi Livia

A verset 1997. december 8-án, vasárnap a Népkörben, a Vajdasági Magyar Ünnepi Játékok 10 órakor kezdődött műsora keretében mondtuk el.

ELISMERÉSEK A LEGJOBBAKNAK

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A Bodrogvári-díjak átadása alkalmából rendezett műsort 1997. március 12-én, szerdán 19 órai kezdettel tartották meg. A díjazottak között volt Korhecz Imola is.

ÁLLATOKRÓL

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

Az Állatvédő Egyesület műsorát 1997. március 22-én, szombaton 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartották meg.

KÜLTÉSZETNAPI GÁLA

Műsoron: Petőfi Sándor: Egy goromba tábornokhoz

Elmondta: Pálfi József

A verset 1997. április 11-én, csütörtökön a pezsztentlőrinciek szervezésében Hazafiság a magyar költészetben címmel a szegedi Juhász Gyula Művelődési Házban 10 órai kezdettel megtartott költészetnap i gálaműsor keretében adtuk elő.

XXX. évf. 4. (557.) szám

1997. VI. 25.

TALÁNY

Korhecz Tamás könyvének bemutatója

A művet Biacsi Antal és Vajda Gábor méltatta

A kötetből Korhecz Ágnes, Korhecz Imola és Némedi Imre olvasott fel részleteket

A műsort 1997. június 25-én, szerdán a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében a Szabad Lceum 19 órakor kezdődött rendezvénye keretében tartottuk meg.

XXX. évf. 5. (558.) szám

1997. VIII. 7.

TÁJAK ÉS PORTRÉK

Vendégségben a Kosztolányi-táborban

Műsoron: Kosztolányi Dezső-versek

Fellépett: Lőrinc Zsuzsanna és Némedi Imre

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1997. augusztus 7-én, csütörtökön 10 órakor a Harambašić utcai diákotthonban a Kosztolányi-tábor előadásorozata keretében tartottuk meg.

XXX. évf. 6. (559.) szám

1997. VIII. 20.

EGY IRODALOMSZERVEZŐ SZELLEME

Műsoron: Pablo Neruda: A rőzseillathoz

Elmondta: Korhecz Ágnes

A műsort 1997. augusztus 20-án, szerdán 10 órakor a szíváci temetőben, Szenteleky Kornél sírjánál a Szenteleky-napok keretében tartottuk meg.

XXX. évf. 7. (560.) szám

1997. VIII. 29.

MOSTAN TERMÉNYEKRŐL ÁLMODOM

Gyermekversek a kertről

Felléptek a Csáth Géza Művészetbaráti Kör fiatal tagjai

Népdalokat énekelt: Szabó Ágnes

Rendező: Horváth Emma

Az előadást 1997. augusztus 29-én, pénteken 10 órai kezdettel a Városi Könyvtár udvarában tartottuk meg.

OLAJKÉPEK, AKVARELLEK, FAISZŐNYEGEK

Műsoron: részlet Bicskei Zoltán Zajos jegyzetfüzet c. könyvéből

Előadta: Rozsnyik Andrea

A műsort 1997. október 18-án, pénteken 9.30 órakor a sziváci művelődési egyesületben tartottuk meg Takács Ferenc zombori festő tárlatának megnyitóján, amelyre a Szenteleky Irodalmi Napok keretében került sor.

KOSZORÚZÁS

Műsoron: Petőfi Sándor A XIX. század költői és Kosztolányi Dezső A szegény kisgyermek panaszai ciklusából Az első ősz c. verse

Elmondta: Kollár Ilona 1997. október 18-án, szombaton 11 órakor Szenteleky Kornél emléktáblájának és 11.30 órakor sírjának megkoszorúzásakor a sziváci Szenteleky Irodalmi Napok keretében.

GÁRDONYI-KOLLÁZS

Műsoron: rézletek Gárdonyi Géza műveiből

Előadta: Némedi Imre

A műsort 1997. október 19-én, vasárnap 10 órai kezdettel a kulai Népkörben tartottuk meg a Szenteleky Irodalmi Napok keretében.

EGYÜTTÉLÉS

Műsoron: József: Esmélet és Reményik Sándor: Templom és iskola című verse

Elmondta: Krekity Olga és Némedi Imre

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A műsort 1997. november 13-án, csütörtökön 16.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület gálaestje keretében tartottuk meg.

GYMNASIUM

A tanintézményünkről szóló kiadvány bemutatása

Műsoron: Kosztolányi Dezső: Láncc, láncc, eszterláncc... – részlet A szegény kisgyermek panaszzaiból

Fellépett: Toma Viktória

A műsort 1997. december 19-én, pénteken 19 órai kezdettel a városháza dísztermében a szabadkai gimnázium alapításának 250. évfordulója alkalmából megtartott ünnepségen tartottuk meg.

XXX. évf. 14. (567.) szám

1997. XII. 21.

VOX HUMANA

Műsoron: Ady Endre: Karácsony

Elmondta: Lőrinc Zsuzsanna

Közreműködött: Balázsevity István (gitár)

A verset a Vox Humana 1997. december 21-én, vasárnap a Népkör nagytermében 16 órakor kezdődött karácsonyi műsora keretében mondtuk el.

XXX. évf. 15. (568.) szám

1997. XII. 24.

KIS KARÁCSONY, NAGY KARÁCSONY

Műsoron: összeállítás magyar költők (József Attila, Kányádi Sándor és mások) alkalmi verseiből és a Mennyből az angyal című színpadi játék az Ivan Goran Kovačić Általános Iskola harmadik osztályos tanulójának előadásában, Búcsú Borbála rendezésében.

Felléptek a Csáth Kör legfiatalabb versmondói

Az előadást 1997. december 24-én, szerdán 15 órai kezdettel a Sportközpontban a Jó Pajtás megjelenésének ötvenedik évfordulója alkalmából rendezett esten tartottuk meg.

XXXI. évf. 1. (569.) szám

1998. III. 1.

MASZKABÁL GYERMEKEKNEK

Műsoron: alkalmi versek a Csáth Géza Művészetbaráti Kör legfiatalabb tagjainak előadásában

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A műsort 1998. március 1-jén, vasárnap 17 órai kezdettel a Népkör nagytermében tartottuk meg.

XXXI. évf. 2. (570.) szám

1998. IV. 17.

RÓKAÉTLAP

Állatokról szóló gyermekversek

M ű s o r

1. Szabó Palócz Attila: Leó és a postás – elmondta Bem Zoltán
2. Kányádi Sándor: Rókaétlap – elmondta Péter Erika
3. Nadányi Zoltán: A harkály – elmondta Hegedűs Alinda
4. Ingrid Sjöstrand: Mikor sötétedni kezd – elmondta Hegedűs Zsolt
5. Kányádi Sándor: Hogyha lovam volna – elmondta Hajnal Edvin

6. Kányádi Sándor: Az okos kos – elmondta Péter Izabella
7. Szabó Palócz Attila: Kutya-kacsa barátság – elmondta Bem Tamás
8. Jovan Jovanović Zmaj: A macska egérlakodalomba megy – Túri Gábor fordítása – elmondta Hajnal Edvin
9. Weöres Sándor: Bodri – elmondta Péter Erika

Az előadást 1998. október 17-én, pénteken 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében tartottuk meg az Állatvédő Egyesület jótekonysági estje keretében.

Készül a gyermekműsor. A Basity család otthonában forgat az Újvidéki Televízió csoportja.

XXXI. évf. 3. (571.) szám

1998. IV. 21.

KÖSZÖNET A TÁMOGATÁSÉRT

Műsoron: Wass Albert: Üzenet haza
Közreműködött: Némedi Imre
Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A műsort 1998. április 21-én, kedden 16.30 órai kezdettel a Népkör nagytermében a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület galaestjén tartottuk meg.

XXXI. évf. 4. (572.) szám

1998. IV. 26.

DÍJKIOSZTÁS

Műsoron: Kányádi Sándor: Okos kos című verse
Fellépett: Péter Izabella

A műsort 1998. április 26-án, vasárnap 10 órai kezdettel
a Népkör nagytermében a kárpát-medencei magyar ajkú középiskolások
matematikai versenyének díjkiosztásán tartottuk meg.

XXXI. évf. 5. (573.) szám

1998. V. 3.

ÉDESANYÁK KÖSZÖNTÉSE

Műsoron: alkalmi költemények és Heck Paula: Köszönet ádesanyámnak című verse
Felléptek: Basity Gréta, Basity Petra, Oláh Celesztina és Lőrinc Zsuzsanna
Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

Az összeállítást 1998. május 3-án, vasárnap 16 órai kezdettel
a Vox Humanának a Bunjevačko kolóban megtartott rendezvényén mutattuk be.

XXXI. évf. 6. (574.) szám

1998. VI. 13.

KEREKÍTŐ

Kányádi Sándor versei

M ű s o r

1. Gyermekdalok – elmondta Szekulity Hella
 2. Hajnalban a csillagok – elmondta Bem Zoltán
 3. Ha én zápor volnék – elmondta Hegedűs Alinda
 4. Kerekítő – elmondta Bem Tamás
 5. Cicus, cinke, citera – elmondta Hegedűs Zsolt
 6. Hogyha lovam volna – elmondta Hajnal Edvin
 7. Gyermekdalok – elmondta Szekulity Hella
 8. Rókaéttlap – elmondta Péter Erika
 9. Szűnyognóta – elmondta Fodor Emese
 10. Három székláb – elmondta elmondta Vidákovity Arsen
 11. Okos kos – elmondta Péter Erika
 12. Pulykaszégyen – elmondta Péter Erika
 13. Gyermekdalok – előadta Szekulity Hella
- Rendező:* Horváth Emma

Az előadást 1998. június 13-án, szombaton 15 órai kezdettel a zeneiskola
hangversenytermében tartottuk meg.

XXXI. évf. 7. (575.) szám

1998. VII. 4.

ÁLDOZATOK EMLÉKÉRE

Műsoron Rónay György: Feketerigó című verse
Elmondta: Basity Gréta

A verset az 1998. július 4-én, szombaton
a fasizmus áldozatainak emlékművénél
9.30 órakor kezdődött alkalmi ünnepségen mondtuk el.

MESE A CSODAFURULYÁS JUHÁSZRÓL

M ű s o r

1. Áprily Lajos: Pele-ütő Dénkő – elmondta Basity Gréta
2. Illyés Gyula: Mese a csodafurulyás juhászról – elmondta Papp Emese

A műsort 1998. augusztus 10-én, hétfőn 9 órai kezdettel a régi városháza dísztermében a Vajdasági Magyar Pedagógusszövetség észak-bácskai tagozata nyári második akadémiájának keretében tartottuk meg.

XXXI. évf. 9–15. (577–583.) szám

1998. VIII. 24–30.

FILMFESZTIVÁL

Műsorvezető: Lőrinc Zsuzsanna

A Paluicsi Nemzetközi Filmszemlét a Szabadgyetem szervezésében 1998. augusztus 24-étől, szombattól augusztus 30-áig, pántekig a palicsi szabadtéri színpadon tartották meg.

XXXI. évf. 16. (584.) szám

1998. IX. 1.

MESE A CSODAFURULYÁS JUHÁSZRÓL

A műsort 1998. szeptember 1-én, kedden 19 órai kezdettel a Népkör nagytermében a művelődési egyesület évadnyitó ünnepsége keretében tartottuk meg.

XXXI. évf. 17. (585.) szám

1998. X. 17.

RÓKAÉTLAP

Állatokról szóló gyermekversek

M ű s o r

1. Szabó Palócz Attila: Leo és a postás – elmondta Bem Zoltán
2. Kányádi Sándor: Rókaétlap – elmondta Péter Erika
3. Nadányi Zoltán: A harkály – elmondta Hegedűs Alinda
4. Ingrid Sjostrand: Mikor sötétedni kezd – elmondta Hegedűs Zsolt
5. Kányádi Sándor: Hogyha lovam volna – elmondta Hajnal Edvin
6. Kányádi Sándor: Az okos kos – elmondta Péter Izabella
7. Szabó Palócz Attila: Kutyá, kacsá barátság – elmondta Bem Tamás
8. Jovan Jovanović Zmaj: A macska egérlakodalomba megy – Túri Gábor fordítása – elmondta Hajnal Edvin
9. Weöres Sándor: Bodri – elmondta Péter Erika
10. Károlyi Amy: Két kis bunda bandukol – elmondta Vidákovity Arsen

A műsort 1998. október 17-én, szombaton 19 órai kezdettel a Városi Könyvtár emeleti olvasótermében az állatvédő egyesület, a Vox Humana és a Népkör közös jótékonyági estjén tartottuk meg.

Amikor a konyhai hulladék művészi alkotássá „változik át”

XXXI. évf. 18. (586.) szám

1998. X. 22.

ROKONAINK KÖLTÉSZETE

Műsoron: finn költők művei

Fellépett: Basity Gréta, Basity Petra, Horváth Ida, Toma Viktória, Váradi Livia

A műsort 1998. október 22-én Budapesten,
a Magyarok Házában a Rokon Népek Fesztiváljának
19.30 órakor kezdődött gálaestjén tartottuk meg.

XXXI. évf. 19. (587.) szám

1998. XI. 20.

VAJIDASÁGI SZÉP MAGYAR KÖNYV

Zenés irodalmi összeállítás

Műsoron Fehér Ferenc *Eszmélés* című költeménye és részlet az *Ének egy kisfiúról* című verse Horváth Ida és Váradi Livia előadásában

A műsort 1998. november 20-án, pénteken 19.30 órai kezdettel a topolyai színházteremben adtuk elő a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség által szervezett Vajdasági Magyar Ünnepi Játékok megnyitóján, amelyen átvettük a Beszédes Valéria *Örökség II.* című kiadványunknak odaítélt első díjat.

Vegyes szavalókórusunk a Jó Pajtás jubileumi estjén

XXXI. évf. 20. (588.) szám

1998. XI. 22.

SZAVAK ÉS AKKORDOK

M ű s o r

1. Hansi – vajdasági magyar népmese – előadta Péter Angéla
2. A két pap – vajdasági magyar népmese – előadta Papp Emese
3. Johann Wolfgang Goethe: Pál és Pálné – elmondta Péter Angéla
4. Petőfi Sándor: Legenda – elmondta Sz. Kollár Ilona
5. Magyar népmese – előadta Szabó Hermina

A műsort 1998. november 22-én, vasárnap 16 órai kezdettel a zentai ECHO Ifjúsági Klubban adtuk elő a Vajdasági Magyar Ünnepi Játékok keretében azon az esten, amelyen az énekelt versek fesztiváljának győztes együttese, valamint a hazai és külföldi versenyeken díjazott vers- és prózamondók léptek fel.

XXXI. évf. 21. (589.) szám

1998. XII. 22.

MAGYAR TÁJAK KARÁCSONYA

M ű s o r :

1. Wass Albert: Karácsonyi vers – elmondta Nemes Mónika
2. Ady Endre: Kis-karácsonyi ének – elmondta Balassa Gábor, Bem Tamás, Bem Zoltán, Hajnal Edvin, Hegedűs Zsolt, Vidákovity Arsen
3. Kiss Jenő: Pásztorok zavara – elmondta Péter Angéla

4. Babits Mihály: Karácsonyi ének – elmondta Sz. Kollár Ilona
 5. B. Foky István: Klastromvári kiskarácsony – elmondta Basity Gréta és Basity Petra

Rendező: Horváth Emma

A műsort 1998. december 22-én, kedden 19.30 órai kezdettel
 a Népkör nagytermében a művelődési egyesület hagyományos karácsonyi előadása
 keretében tartottuk meg.

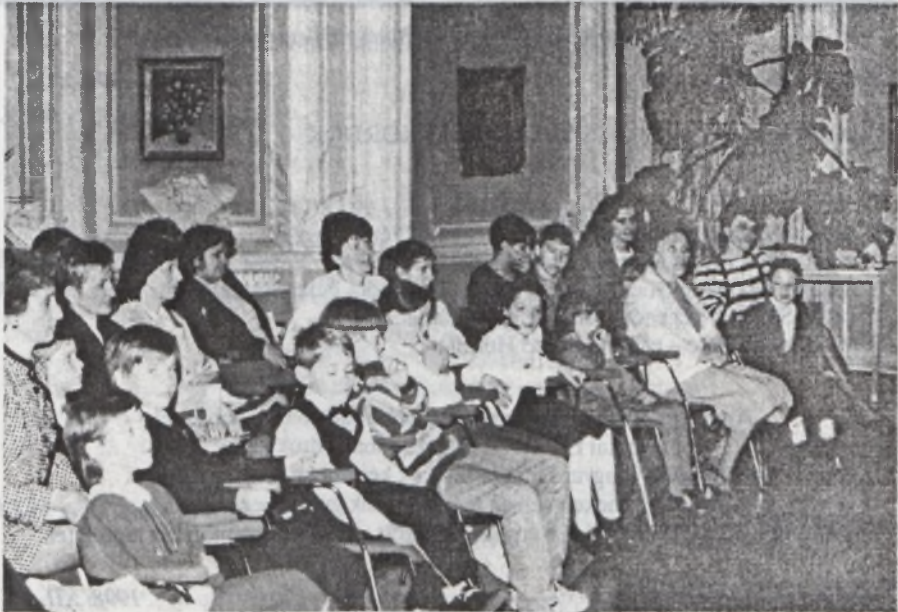
XXXI. évf. 22. (590.) szám

1998. XII. 23.

SZEGÉNYEK KARÁCSONYA

Műsor vezető: Lőrinc Zsuzsanna

Az előadást a Vox Humana rendezte
 a Népkör nagytermében
 1998. december 23-án, szerdán 16 órai kezdettel.

Tevékenységünk folytatói:
 legfiatalabb tagjaink egy csoportja

DÍJAK ÉS ELISMERÉSEK

1995

*** Korhecz Imola 1995 januárjában fellépett a stuttgarti, majd 1995. augusztus 20-án a berni Magyar Klubban. Mindkét helyen Illyés Gyula Mese az állatok nyelvéen tudó juhászról című verset mondta el.

*** Községi Szavalóverseny, Szabadka, 1995. február 28.

Általános iskolások – alsó tagozatosok

Basity Petra III. díj

Felső tagozatosok

Góli Kornélia I. díj

Nagy Kanász Andrea III. díj

Középiskolások

Korhecz Imola I. díj

Emil Verhaeren: A szél

Farkas Csongor II. díj

Zsoldos Kristóf IV. díj

*** Nagy László Nemzetközi Vers- és Prózamondó Verseny, jugoszláviai elődöntő, Újvidék, 1995. március 11.

Korhecz Imola bejutott a magyarországi döntőbe

Zsoldos Kristóf bejutott a magyarországi döntőbe

*** Szerbiai Versmondók XXVII. Köztársasági Szemléje, vajdasági döntő, Szécsány, 1995. március 25.

Korhecz Imola I. díj

Emil Verhaeren: A szél – Kosztolányi Dezső fordítása

*** József Attila Országos Vers-, Énekelt Vers- és Prózamondó Verseny, Tatabánya (Magyarország), döntő, 1995. április 6–8.

Korhecz Imola I. díj

József Attila: Levegőt!, Arany János: A fülemile, Weöres Sándor: Dob és tánc

*** Szerbiai Versmondók XXVII. Köztársasági Szemléje, döntő, Užice, 1995. április 14–15.

Korhecz Imola I. díj

Emil Verhaeren: A szél – Kosztolányi Deső fordítása

*** Középiskolások Művészeti Vetélkedője, Becse, 1995. április 21.

Felnőttek kategóriája (versmondás)

Korhecz Imola II. díj

Weöres Sándor: Dob és tánc

*** Nagy László Nemzetközi Vers- és Prózamondó Verseny, Budapest, döntő, 1995. április 23.

Korhecz Imola IV. díj (tíznapos svájci utazás)

Nagy László: A kicsikó halála

*** Csengey Dénes Vers- és Prózamondó Verseny, Nagykanizsa (Magyarország) 1995. május 20.

Korhecz Imola I. díj (abszolút győztes)

Illyés Gyula: Mese az állatok nyelvén tudó juhászról

*** Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny, Zenta, 1995. május 27.

Legfiatalabb korosztály

Péter Izabella I. díj

Általános iskolások

Basity Petra különdíj

Az már nem igaz

Alsó tagozatosok

Basity Gréta különdíj

A csizmadia disznója

Középkorosztály

Góli Kornélia I. díj

Középiskolások

Szénási Kornélia I. díj

Nagy Kanász Andrea különdíj

*** Szavas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, 1995. október 12.

Korhecz Imola dícséretben részesült és különdíjat kapott

Melyik a jobb: a szerencsé-je vagy a boldogság, Anna Frank: Napló (részletek)

*** Nemes Nagy Ágnes Szavalóverseny, Szabadka, 1995. december 2.

Basity Petra III. díj

József Attila: Tél

Basity Gréta különdíj

József Attila: Harag

*** Magyar Országos Versmondó Egyesület, Pesti Vigadó, gála, 1995. december 9.

Az első alkalommal megrendezett gálaműsorra azokat a versmondókat hívták meg, akik a közelmúltban megtartott versenyeken első helyezést értek el, illetve kimagaslóan szerepeltek. Fiataljaink közül Korhecz Imola és Némedi Imre, valamint Krekity Olga kapott meghívót, aki évtizedeken át ugyancsak az Életjel tagja volt.

*** Regösök húrján – Nemzetközi Vers- és Prózamondó Verseny, Budapest, 1996. február 24–26.

Korhecz Imola I. díj az ifjúsági kategóriában

Fehér Ferenc: Nyelv és varázs, Weöres Sándor: Dob és tánc, Arany János: A fülemle, Áprily Lajos: A tanya

*** A Ki mit tud? tehetségkutató verseny vajdasági döntője,

Szabadka, 1996. március 30.

Korhecz Imola továbbjutott a magyarországi válogatóra

Füst Milán: Két ballada egy édesanyáról – részletek

*** Vajdasági Magyar Amatőr Színjátszók Találkozója, Bajmok, 1996. április 4–21.

Korhecz Imola I. díj a címszerepben nyújtott kiváló alakításáért

Dér Zoltán: Fecskelány (monodrám), rendező: Barácius Zoltán

*** Költészet, élő, Országos Énekelt Vers- és Prózamondó Verseny,

Budapest, 1996. április 6.

Korhecz Imola I. díj

Tolnai Ottó: Mi volt kérded a legszebb Dániában, Lázár Ervin: A kék meg a sárga

*** I. Vajdasági Magyar Amatőrszínjátzó Szemle, Csantavér, 1996. április 12–21.

Korhecz Imola a legszebb színpadi beszédért járó I. díj

Dér Zoltán: Fecskelány (monodrám), címszerep, rendező: Barácius Zoltán

*** Szerbiai Versmondók XXVIII. Köztársasági Szemléje, döntő,

Užice, 1996. április 19–20.

Basity Petra eredményesen szerepelt

Kormos István: Mörrenmorcogi Micó tejet vásárol

Basity Gréta eredményesen szerepelt

Hárs László: Egér, egér

Farkas Csongor eredményesen szerepelt

Arany János: A bajusz

*** Középiskolások Művészeti Vetélkedője, Becse, 1996. április 21.

Korhecz Imola I. díj a prózamondásban (a diákzsűri szerint is)

Farkas Csongor II. díj versmondásban

(a diákzsűri öt tartotta a legjobb versmondónak)

Zsoldos Kristóf III. díj versmondásban

A budapesti Kodolányi János Intézet a Rákóczi Szövetséggel együtt az előadóművészet kategóriában Farkas Csongort és Korhecz Imolát különdíjban részesítette

*** Anyám Fekete Rózsa – Nemzetközi Vers- és Prózamondó Verseny, Erdőkertes (Magyarország), 1996. május 4–5.

Korhecz Imola I. díj a felnőtt kategóriájában

Füst Milán: Két ballada egy édesanyáról – részletek

*** A Hátágú Síp Világ Vers- és Prózamondó Verseny, Zenta, vajdasági döntő, 1996. május 18.

Korhecz Imola II. díj (bejutott a magyarországi döntőbe)

*** Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny, Zenta, 1996. május 25.

Basity Petra bejutott a döntőbe

A kiskakas és a pipe

Basity Gréta emléklapot kapott

Hazugságmese

*** Hatágú Síp Világ Vers- és Prózamondó Verseny, középöntő, Budapest, a Magyarok Világszövetségének Székháza, 1996. augusztus 11.

Korhecz Imola II. díj: kéthetes kanadai utazás

Melyik a jobb: a szörncse vagy a boldogság? (magyar népmese), Tolnai Ottó: Mi

volt kérdés a legszebb Dániában (részletek), Weöres Sándor: Dob és tánc, Füst Milán: Két ballada egy édesanyáról (részletek)

*** Ekológiai Gyermekszínházak II. Szemléje, Bácspalánka, 1996. augusztus 25.

A Csáth Géza Művészetbaráti Kör diplomát kapott a legeredetibb művészeti kifejezési formáért

*** Ki mit tud? tehetségkutató verseny, elődöntő, Budapest, 1996. szeptember 11.

A Magyar Televízió közvetítette az Operettszínházból.

Korhecz Imola bejutott a középöntőbe

Füst Milán: Két ballada egy édesanyáról (részletek)

*** Hatágú Síp Világ Vers- és Pózamondó Verseny, döntő, Budapest, 1996. október 26. A versenyt a Duna Televízió felvette szalagra.

Korhecz Imola II. díj és különdíj

Füst Milán: Két ballada egy édesanyáról (részletek)

*** Ki mit tud? tehetségkutató verseny, második középöntő, Budapest, 1996. október 30. A Magyar Televízió közvetítette az Operettszínházból.

Korhecz Imola nem jutott be a döntőbe

Weöres Sándor: Dob és tánc

*** Ki mit tud? tehetségkutató verseny gálaestje, Budapest, 1996. november 23.

Korhecz Imola egyhetes tunéziai utazásra feljogosító különdíjat kapott a szabadkai önkormányzattól

*** Radnóti Miklós Országos Versmondó Verseny az Ország legjobb versmondója címért, döntő, Győr (Magyarország) 1996. november 29–30.

Korhecz Imola I. díj

*** Nemes Nagy Ágnes Szavalóverseny, Szabadka, 1996. december 7.

Basity Petra I. díj

Petőfi Sándor: Hírös város az aafődön Kecskemét

Basity Gréta III. díj

Petőfi Sándor: Falu végén kurtakocma

*** Rokon Népek Költészete Fesztivál, Budapest, 1996. december 7–8.
Góli Kornélia I. díj
A folyók-falvi gomba – Öreg Anna leányának énekelt éneke (vogul népdal);
Kersti Merilaas: Parti fecske – fordította Képes Géza
Szénási Kornélia III. díj
Barabás Mónika különdíj
Rozsnyik Andrea különdíj

1997

*** Talpra, Petőfi! (A költő születésének 175. évfordulója alkalmából megrendezett vetélkedő vajdasági válogatója) Szabadka, 1997. február 21.

Felnőttek csoportja
Toma Viktória I. díj
Petőfi Sándor: Dicsőséges nagyurak
Váradi Livia IV. díj
Petőfi Sándor: Egy estém otthon
Az általános iskolások 1–5. osztályosainak csoportja
Péter Izabella III. díj
Petőfi Sándor: Befordultam a konyhára
A felső tagozatosok korcsoportja
Góli Kornélia különdíj

*** Fordított Világ Országos Versmondó Verseny, Nagyatád (Magyarország), 1997. március 7–9.

Toma Viktória IV. díj
Góli Kornélia V. díj
Alfred de Vigny: A farkas halála – Illyés Gyula fordítása: Jean de la Fontaine: Az oroszlán udvara – Lator László fordítása: Percy Bynhe Shelley: Egy mezei pacsirtához – Kosztolányi Dezső fordítása
Váradi Livia bejutott a döntőbe
Luis Mcneice: Imádság születés előtt

*** Amatőr Versmondók Köztársasági Versenye, Užice, selejtező, Szabadka, 1997. március 26.

Alsó tagozatosok csoportja
Péter Izabella továbbjutott
Felső tagozatosok kategóriája
Basity Gréta továbbjutott
Nagy Kanász Andrea részt vett a zónaversenyen
Középiskolások csoportja
Toma Viktória továbbjutott
Rozsnyik Andrea továbbjutott

*** Vajdasági Magyar Amatőr Színjátósok II. Találkozója, Kisoroszi.
1997. március 31.–április 7.
Némedi Imre oklevél és Szántó Róbert-díj a legszebb színpadi beszédért

- *** „Gyöngy a csillag” Országos Versmondó Találkozó, Pásztó (Magyarország), 1997. április 25–26.
 Basity Petra II. díj és különdíj a Magyar Versmondók Egyesületétől és emléklap a Tehetséges Pásztói Gyermekekért Alapítványtól
 Kormos István: Mörrenmorcogi Micó tejet vásárol
- *** Anyám Fekete Rózsa Versmondó Verseny, Erdőkertes (Magyarország), 1997. május 3–6.
 Ifjúsági kategória
 Basity Petra II. díj
 Kormos István: Mörrenmorcogi Micó tejet vásárol
 Gyermekek és ifjúsági kategória
 Basity Gréta különdíj
 Petőfi Sándor: Hírös város az aafödön Kecskemét
- *** Anyám Fekete Rózsa Vers- és Prózamondó Verseny, vajdasági válogató, Szabadka, 1997. május 22.
 Ifjúsági korosztály (12–17 évesek)
 Basity Gréta bejutott a döntőbe
 Basity Petra bejutott a döntőbe
- *** Színház- és Filmművészeti Főiskola pályázata, Budapest, 1997. május 27.
 Korhecz Imolát a harmadik fordulóban elért eredménye alapján felvették a televízió, műsorvezető-rendező szakra.
- *** Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny, Zenta, 1997. május 31.
 Fodor Emese különdíj
- *** I. Nemzetközi Dudás Kálmán Vers-és Prózamondó Találkozó, Kishegyes, 1997. július 25–26.
 Papp Emese különdíj
 Illyés Gyula: Virágos bolond (népmese); Zágón István: A gyerek hasonlít
 Basity Gréta emléklap
 Hazugságmese (népmese)
 Basity Petra különdíj
 Kormos István: Mörrenmorcogi Micó tejet vásárol
- *** Petőfi Sándor Országos Versmondó Verseny a Szeptember végén című költemény megírásának 150. évfordulóján, Budapest, 1997. szeptember.
 Toma Viktória különdíj
- *** Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület Középiskolások Beszédversenye, Ada, 1997. október 9.
 Toma Viktória különdíj
 Örkény István: A félelem relativitása
- *** Kosztolányi Dezső Versmondó Verseny, Szabadka, 1997. október 25.
 Középiskolás kategória
 Toma Viktória I. díj
 Kosztolányi Dezső: Lánc, lánc, eszterlánc

Művelődési egyesületek
Basity Petra II. díj
Kosztolányi Dezső: Kip-kop köveznek
Papp Emese különdíj
Szabó Palócz Attila: Ki-ki a saját kockáját

*** Vörösmarty Mihály Országos Versmondó Verseny, Kápolnásnyék
(Magyarország), 1997. november 29–30.

Ifjúsági kategória

Toma Viktória II. helyezést ért el és különdíjat is kapott

Vörösmarty Mihály: Hontalan

Váradi Livia III. díj

Vörösmarty Mihály: Szép asszony

Papp Emese bejutott a döntőbe

Vörösmarty Mihály: Az unalomhoz

*** Nemes Nagy Ágnes Versmondó Verseny, Szabadka, 1997. december 6.

Alsó tagozatos korosztály

Fodor Emese II. díj

Felső tagozatos korosztály

Basity Gréta III. díj

Arany János: A méh románca

*** Petőfi Sándor Országos Versmondó Verseny, körzeti elődöntő, Szeged, 1997.

Toma Viktória I. díj

Petőfi Sándor: Kutyakaparó

Fehér István bejutott a döntőbe

1998

*** Amatőr Versmondók Köztársasági Versenye, Užice, selejtező,

Szabadka, 1998. március 6.

Papp Emese továbbjutott

Illyés Gyula: Mese a csodafurulyás juhászról

Péter Erika továbbjutott

Veress Zoltán: Sárga lábú Tóbiás és Kendermagos Kelemen (részlet)

*** VIII. Anyám Fekete Rózsa Vers- és Prózamondó Verseny, Erdőkeres (Ma-
gyarország), vajdasági válogató, 1998. március 28.

Papp Emese bejutott a döntőbe

Nadányi Zoltán: A horgász

*** Középiskolások Művészeti Vetélkedője, Becse, 1998. április 17–19.

Toma Viktória II. díj prózamondásban

Juhász Erzsébet: Fölnni a világot, föl az összes kutat is

*** „Gyöngy a csillag”. V. Országos Versmondó Találkozó, Ifjú Tehetségek Fesztiválja, Pásztó, 1998. április 24.

Általános iskolás szavalók

Basity Gréta I. díj a Tehetséges Pásztói Gyermekekért Alapítványtól és különdíj a Magyar Versmondók Egyesületétől

Áprily Lajos: Pele-útó Dénkó

Papp Emese IV. díj

Illyés Gyula: Mese a csodafurulyás juhászról

*** III. Csengey Dénes Vers- és Prózamondó Verseny, Nagykanizsa, (Magyarország) 1998. április 24–25.

Felnőttek kategóriája

Korhecz Ágnes III. díj

Molnár Ferenc: Sobri Ilonka (monológ), Arany János: Az árva fiú

Ifjúsági korcsoport

Basity Petra I. díj,

Weöres Sándor: Az éjszaka csodái; Boszorkányok (csantavéri hiedelemmonda)

*** Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny, Zenta, 1998. május 30.

Papp Emese különdíj

A két pap

*** II. Nemzetközi Dudás Kálmán Vers- és Prózamondó Találkozó, Kishegyes, 1998. július 24–26.

Toma Viktória I. díj (Szép Szó)

Gelléri Andor Endre: Matyika

*** „Talpra, Petőfi” a 175 éve született Petőfi Sándor tiszteletére rendezett országos szavalóverseny középdöntője – a döntő Gödöllőn volt augusztus 14–16.), Budapest, 1998. augusztus.

Toma Viktória bekerült a döntőbe

Petőfi Sándor: Dicsőséges nagyurak

Basity Gréta V. díj

Petőfi Sándor: A három fiú

Basity Petra V. díj

Petőfi Sándor: Farkaskaland

Papp Emese különdíj

Petőfi Sándor: Ebéd után

*** Szarvas Gábor Nyelvművelő Verseny, Ada, 1998. október 8.

Váradai Livia I. díj a középiskolások beszédeversenyén

Deák Ferenc: Magány

*** Játsszunk tragédiát! Középiskolás Színjátékosok Vetélkedője Madách Imre születésének 175. évfordulója alkalmából, elődöntő, Vác (Magyarország), 1998. október 13.

Madách Imre: Az ember tragédiája

(I. szíjn)

Toma Viktória (Lucifer)
Váradi Lívía (az Úr)
Szekulity Hella (ének)
Horváth Piroska, Lévai Laura, Kalmár Beáta, Szabó Éva, Frank Izabella, Szalma
Baksi Tamara (angyalok kara)
Az előadás bekerült a döntőbe

*** III. Rokon Népek Költészete Fesztivál, Kerepes, 1998. október 17.

Toma Viktória II. díj

Basity Petra III. díj

Varázsige gabonaüszök ellen (finn népköltés), Ellen Niit: Szélforgó

Horváth Ida III. díj

Az Aur-folyó-falvi Dárja asszony énekelt éneke (vogul ének)

Johannes Semper: Óda az Élőhöz,

Váradi Lívía különdíj

Áldozati ima könnyebb életért (votják imádság), Ellen Niit: Ha ismerlek gyermek-
koromban

Basity Gréta oklevelet kapott

Tulipiros ernyő (finn költő)

*** Játsszunk tragédiát! Középiskolás Színjátszók Vetélkedője, döntő, Budapest,
Várszínház, 1998. november 5.

Madách Imre: Az ember tragédiája (I. szín)

Toma Viktória a legjobb Lucifer

Szekulity Hella különdíj

Horváth Emma megkapta a legjobb rendezőnek járó díjat

Az együtttest meghívták a felújított budapesti Madách Színház ünnepélyes megnyitójára

*** Radnóti Miklós Országos Versmondó Verseny az Ország legjobb versmondója
címmért, Győr, 1998. november 21–22.

Toma Viktória sikeresen szerepelt

Basity Petra különdíj

Boszorkányok (csantavéri hiedelemmonda), Cervantes: Don Quijote (részlet), Rad-
nóti Miklós: Himnusz a Nílushoz

*** Országos Baka István Vers-, Énekelt Vers- és Prózamondó Verseny a költő
születésének 50. évfordulóján, Szeged, 1998. november 28–29.

Váradi Lívía bejutott a döntőbe

Baka István: Tépéscsinálók

Toma Viktória fellépett a középiskolások kategóriájának döntőjében

*** Vörösmarty Mihály Országos Versmondó Verseny, Kápolnásnyék (Magyaror-
szág), 1998. november 29–30.

Basity Gréta II. díj

Vörösmarty Mihály: A templomba záratásomkor, Nemes Nagy Ágnes: Ház a
hegyoldalon (részlet)

Papp Emese bejutott a döntőbe

Vörösmarty Mihály: Gábor diák, A két pap (népmese)

*** Nemes Nagy Ágnes Szavalóverseny, Szabadka, 1998. december 5.

Felső tagozatos korosztály

Basity Petra I. díj

Nagy László: Szép asszonyok mondókái Gábielre (részlet)

Liszi Melinda rajza a legjobb rajzok közé került

*** Gellért Sándor Vers- és Prózamondó Verseny, Szatmárnémeti (Románia)
1998. december 5-7.

Korhec Ágnes III. díj

Tolnai Ottó: Madarász Viktor festménye alá, Molnár Ferenc: Sobri Ilonka (monológ)

Fiataljainkat HOVÁTH Emma tanárnő készítette fel a versenyekre.

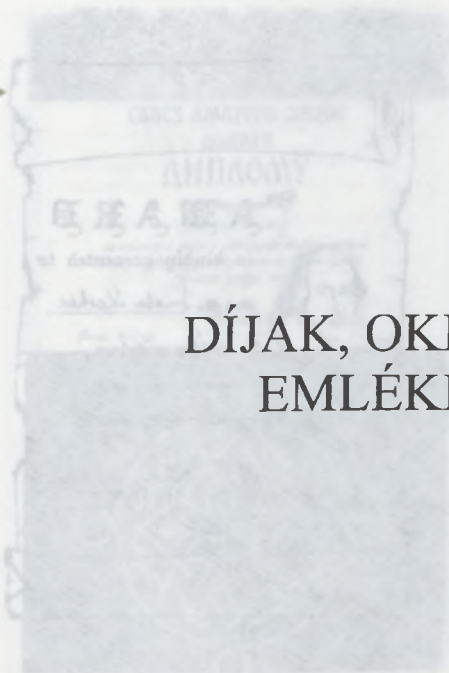

Főző József

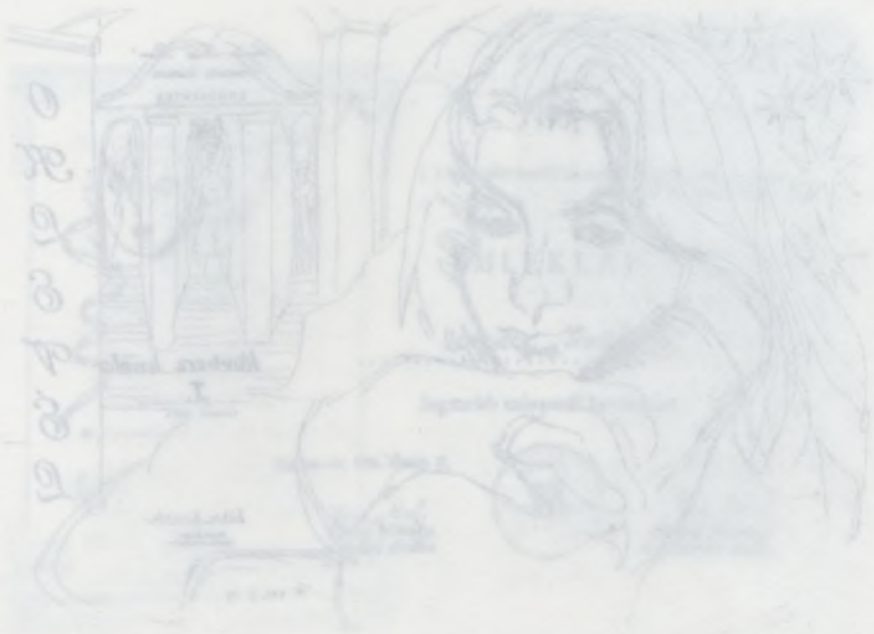
Szabó Attila

Rendezvényeink megörökítői

DÍJAK, OKLEVELEK, EMLÉKLAPOK

Közzététel

Nemes Nagy Ágnes Szavalkóverseny, Szabadka, 1998. december 5.

EMLÉKLAP

AZ ORSZÁG LEGJOBB
VERSMONDÓJA CÍMÉRT

Korhecz Imola

Győztes: megrendezett Radnóti Miklós

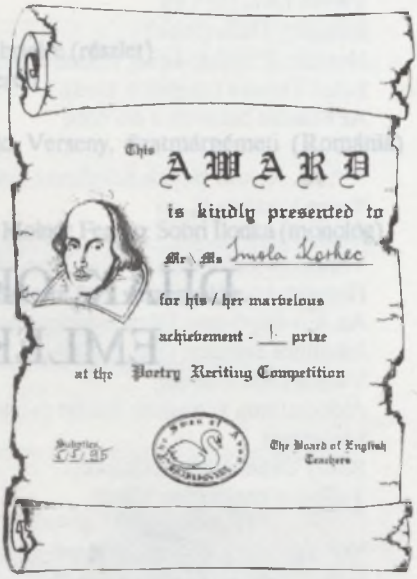
Országos Versmondó versenyen elért

1.
helyezemert

GYÖR, 1996. XI. 30.

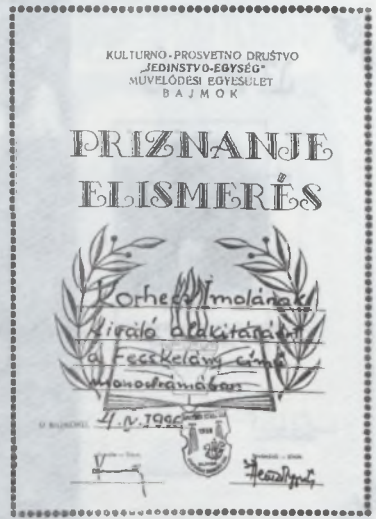
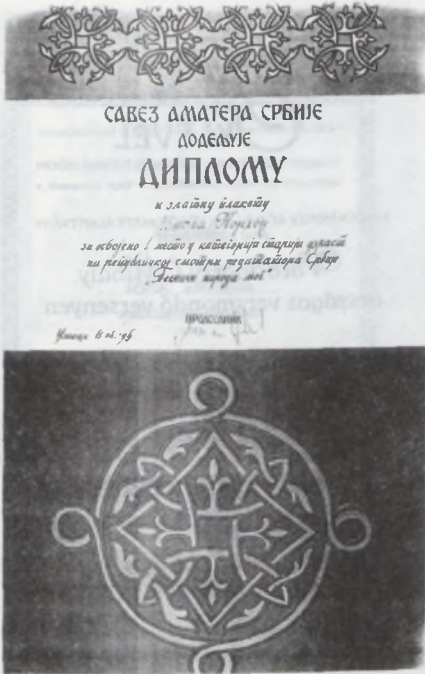
Bella Mészáros
a műve szerzője

[Signature]
a Költők
Emlékhelyének
Az Iskolák Tanácsa
által

Korhecz Imola

Korhecz Imola

I. VAJDASÁGI MAGYAR AMATŐRSZÍNHÁTSZÓ SZEMLE
CSANTAVÉR, 1996. ápr. 12 - 21.

EMLÉKLAP

Korhecz Imolának

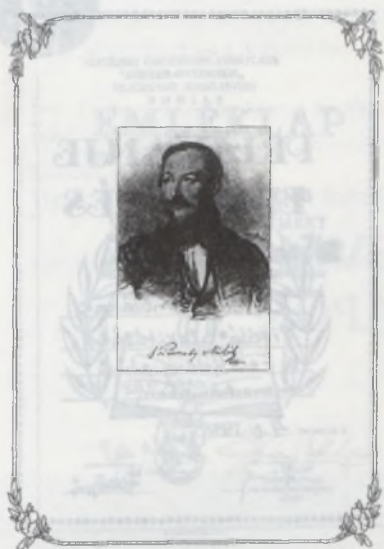
legszebb színpadi beszédért

Csantavér, 1996. április 21.

Virág Mihály,
a zsűri elnöke

Dudás Károly,
a VMMSZ elnöke

OKLEVÉL

KÁPOLNÁSNYÉK KÖZSÉG és a VÖRÖSMARTY ALAPÍTVÁNY
által meghirdetett

Vörösmarty Mihály
országos versmondó versenyen

TOMA VIKTÓRIA

KÜLÖNÖS
HELYEZÉST ÉRT EL.

Kápolnásnyék, 1997. november 29-30.

Székely László
Kápolnásnyék
Vörösmarty Alapítvány
keretében elnök

Székely László
Kápolnásnyék Községi
Önkormányzat

Toma Viktória

EMLEKLAP

Toma Viktória
AZ ORSZÁG LEGJOBB
VERSMONDÓJA CÍMÉRT

Győrött megrendezett Radnóti Miklós
Országos Versmondó versenyen való
aktív közreműködéséért.

GYŐR, 1998. november 23-24.

Székely László
a város elnöke

Székely László
a Radnóti
Országos Versmondó
& Írókör Társaság
elnöke

EMLEKLAP

TOMA VIKTÓRIA
versmondó a

»FORDÍTOTT VILÁG«

ORSZÁGOS
VERSMONDÓ VERSENYEN
NYÚJTOTT TELJESÍTMÉNYÉRT.

Nagyatád, 1997. március 8.

Kiss László
a Pápai Városi Közművelődési
Központ elnöke

Székely László
a Pápai Városi Közművelődési
Központ elnöke

Papp Árpád
a Pápai Városi Közművelődési
Központ elnöke

NYILADJASOK ÉS DÍJÉK "Eset az évszáz" ORSZÁGOS SZÖVEGÉSE

PETŐFI SANDOR ORSZÁGOS VERSEMŐDŐ VERSENY
a "Szeptember végén" c. kötetmény magjátársnak 150. évfordulóján

KÜLÖNDIJ

TOMA VIKTÓRIA
JUGOSZLÁVIA / SZABARKA

Szeptember végén
Mely nyitnak a világhoz a kerek szöveg,
Mely ottál a nyitja az alkálót,
De látszik amenny a sötét világ?
Mely ki társát a kerek látszik.
Mely jól szemlélve a kerek szöveg,
Mely látszik amenny a kerek látszik.
De látszik amenny a kerek látszik.
A sötét világ amenny a kerek látszik.

BUDAPEST, 1977. SZEPTEMBER 21.

ORSZÁGOS
BÁKA ISTVÁN
VERSEMŐDŐ
VERSENY

1988. október 23-24.
Szeged

OKLEVÉL

Toma Viktória
részére

az országos Báka István
vers-, énekelt vers és prózáművészi
verseny középszintű kategóriájának
döntőjében való részvételéért.

Szeged, 1988. november 23.

Toma Viktória

Szarvas Gábor
Nyelvművelő Egyesület

dicséretben részesíti

TOMA VIKTÓRIA

a középszintű beszédversenyen elért eredményéért

Akt. 1997. X. 9.

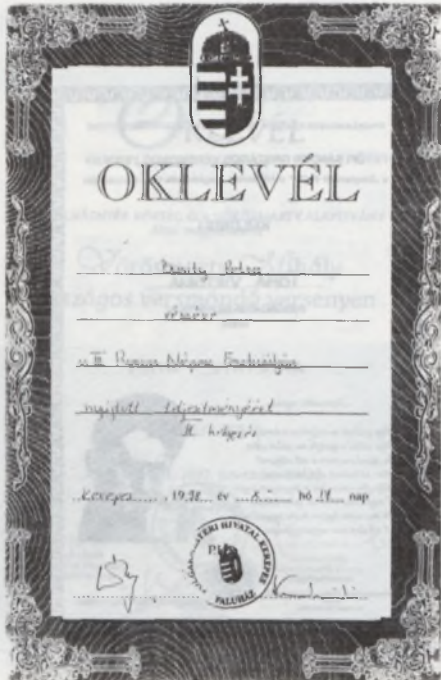
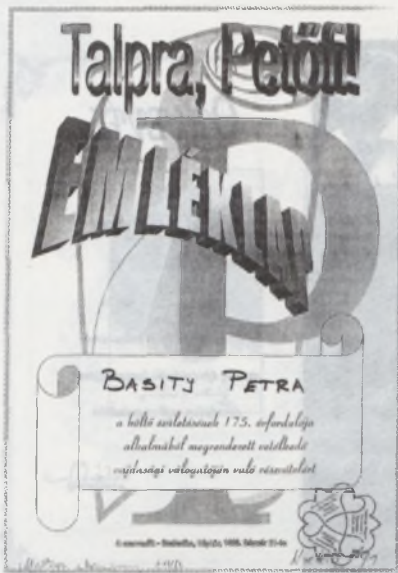

ПРИНАЈЕ
PRIZNANJE
ELISMERESBEN

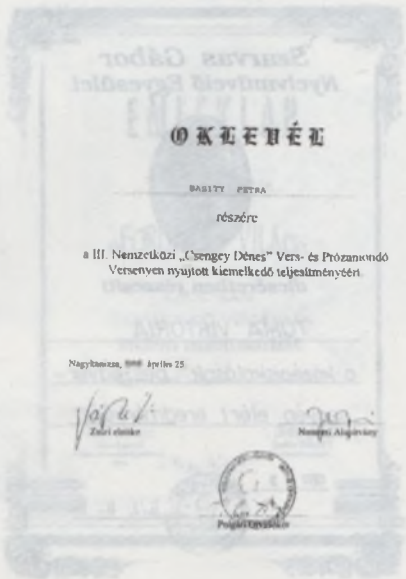
PREMIJ
TOMA VIKTORIJI

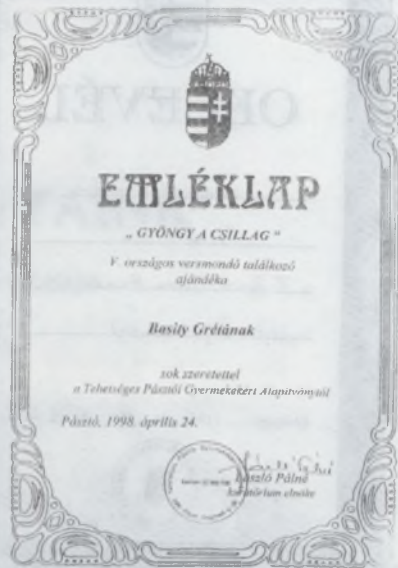
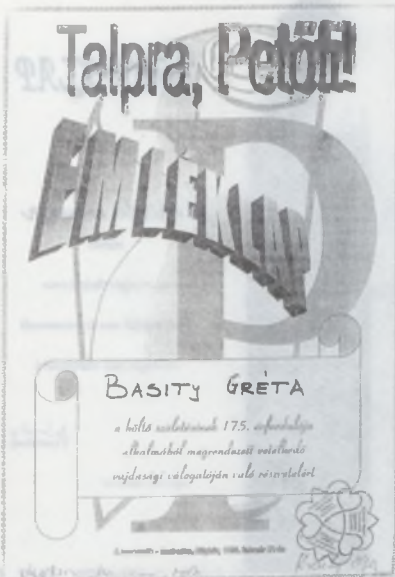
ZA ZAPAZENI USPEH NA
OPŠTINSKOJ SMOTRI RECIKLOTOGA

Sl. u. 1997.

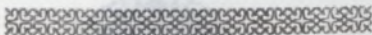

Basity Petra

Basity Gréta

Emléklap

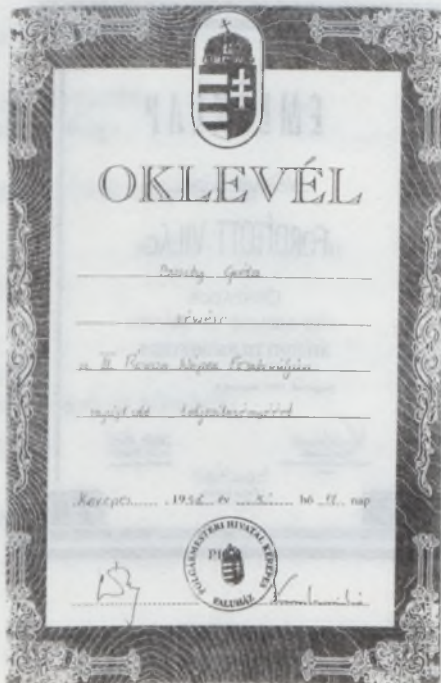
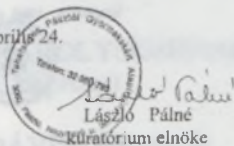
"GYÖNGY A CSILLAG"

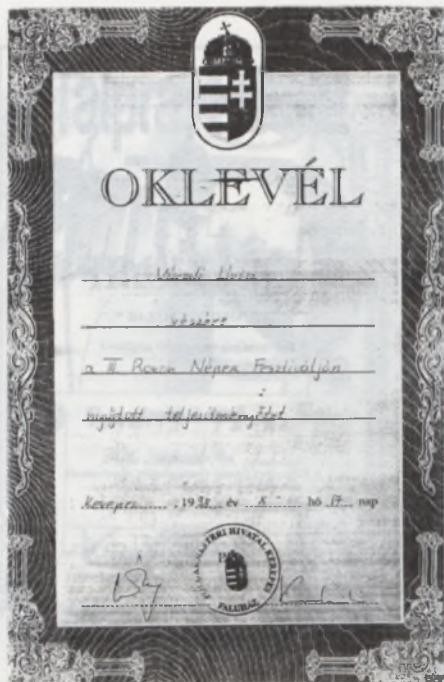
V. országos versmondó találkozó
részvevőjének

Basity Grétának

a Tehetséges Pásztói Gyermekért
Alapítványtól

Pásztó, 1998. április 24.

Váradi Livia

KIADVÁNYAINK

Szerkesztő: Dér Zoltán

ÉLETJEL MINIATŰRÖK

1995

50. DR. STURC BÉLA: A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes flórájának ökonombotanikai értékei

AZ ÉLETJEL KÖNYVEK

1995

58. GAJDOS TIBOR: Szabadka képzőművészete
(Történeti áttekintés a kezdetektől 1973-ig)

59. SZATHMÁRI ISTVÁN: Ünnepnapok (Szirmai-díj 1996)
(Novellák)

60. BESZÉDES VALÉRIA: Örökség
(Kis magyar bácskai néprajz)

61. FEKETE J. JÓZSEF: Próbafüzet II.
(Műbírálatok a jugoszláviai magyar irodalom köréből)

1996

62. DUDÁS KÁROLY: Királytemetés
(Novellák, kispróza)

63. BIACSI DÁVID: Adventi út
(Prózai frások)

64. PATAKI LÁSZLÓ: Elmúlt bizony a régi szép idő...
(Vázlatok egy életrajzhoz)
65. BARÁCIUS ZOLTÁN: Megkésett rekviem
(Színháztörténetünk múltjából)
66. VAJDA GÁBOR: Lefojtottság
(Bírálatok a vajdasági magyar költők kötetéről)
67. Lányi Ernő szabadkai évei
(Levéltári dokumentumok) (Közzétette: Magyar László)
68. GULYÁS JÓZSEF: Vers – 1980 (Híd-díj 1997)
1997
69. KOPECZKY LÁSZLÓ: Kádár Kata
(Parasztoratórium)
70. BENCE ERIKA: Könyvkereskedés
(Tanulmányok, esszék, kritikák)
71. VAJDA GÁBOR: A muszáj-Herkules
(Tanulmányok Szenteleky Kornélról és műveiről)
72. Milkó Izidor és könyvtára
(Levéltári dokumentumok) (Közzétette: Magyar László)
73. DR. STURC BÉLA: A Szabadka–Horgosi-homokpuszta természetes
flóráképe és megőrzésének kérdései
1998
74. JUHÁSZ GÉZA: Párhuzamok és kapcsolatok
(Színháztörténeti tanulmányok)
75. BESZÉDES VALÉRIA: Örökség II. (Az év legszebb vajdasági magyar könyve)
(Kis magyar bácskai néprajz)
76. KISS GUSZTÁV–FARKAS ATTILA: Az Üzenet bibliográfiája
(1971–1997)

ÉLETJEL ÉVKÖNYV

7. ÉLETJEL (1995–1998)

HERCEG JÁNOS

(Zombor, 1909. V. 11. – Zombor, 1995. I. 29.)

A vajdasági magyar irodalom minden idők legjelentősebb prózaírója sokoldalú művész volt: jóformán minden műfajban kipróbálta képességeit, s minden műfajban kiváló alkotásokat hagyott maga után. Szoros szálakkal kötődött mozgalmunkhoz, nem csupán példamutató, de iránymutató is volt számunkra. Nagyobb vállalkozás során nem egy alkalommal felkerestük ott-honában, Zomborban vagy Doroszlón, sőt még Duna menti nyaralójában is, mint például 1971-ben, mielőtt előújságunk kezdeményezte volna irodalmi folyóiratunk, az Üzenet megindítását, hogy megbeszeljük vele arculatát, megfogalmazzuk novellapályázatunk szövegét, s felkérjük főmunkatársnak. Ez utóbbit is elvállalta, de másik íróársunk formális okokból ezt visszautasította, bár mindvégig gyakran publikált lapunkban, a fejlécen nem tüntettük fel a nevét. Herceg János első írása 1968. szeptember 20-án hangzott el pódiumunkon, a városháza dísztermében, amikor is *Toll és paletta* címmel megrendeztük Gál László és Balázs G. Árpád közös szerzői estjét. A következő év végén Szirmai Károly művészetét méltatta, majd egy év múlva, 1970. szeptember 28-án hetvenedik születésnapja alkalmából köszöntöttük fel. A továbbiakban is megemlékeztünk évfordulóiról: 1984. október 3-án a 75., 1989. május 15-én a 80., 1990. december 14-én pedig 85. születésnapjáról. Időközben is többször vendégünk volt. Részt vett például Baranyai Júlia 1980. október 7-én megtartott estjén, s ott volt velünk az Újvidéki Színház kamaratermében, amikor íróársai és tisztelői 85. születésnapján köszöntötték fel. Őt kértük fel, hogy leplezze le Csáth Géza szülőházán az emléktáblát, amikor halálának fél évszázados évfordulóján szobrot kapott szülővárosától. Üzenet-díjjal már 1978-ban kitüntettük.

TALLÓS ZSUZSA

(Becse, 1953. VIII. 7. – Melbourne, 1995. I. 21.)

Egy hír sem váltott ki akkora megdöbbenést kis közönségünk tagjai körében, mint az, hogy Tallós Zsuzsa a távoli Ausztráliában önkezével véget vetett életének. Érthető ez, mert rövid – mindössze negyvenkét évig tartó – életének több mint a felét – 26 évet! – körünkben élte le (hiszen akkor sem pártolt el tőlünk, amikor hivatásos színésznő, színházunk tagja lett), mivel mindössze tizenhat éves volt, amikor először, 1968. december 5-én Apollinaire-estünkön fellépett. Nincs tehát semmi túlzás abban, ami a szomorú eseményt közlő szűkszavú gyászjelentésben olvasható, hogy „művészi munkája a Szabadkai Népszínház mellett az Életjel, valamint a Tanyaszínházhoz fűződik”. Hiszen előújságunk több mint öt tucat előadásában lépett fel és tett tanúbizonyságot sokoldalúságáról, alakítókézségéről, meggyőző, értelmes, szuggesztív versmondóképességéről. Helyszűke miatt – sajnos – nem sorolhatjuk fel valamennyi szereplését, de a legjelentősebbek közül sem mindet, néhányat azonban feltétlenül meg kell említenünk. Ilyen volt például Nagy Máriával együtt tartott önálló előadástje 1972. április 21-én (*Életem kékje, csillagálma*), valamint 1975. február 10-i második előadástje (*Szelíden, mint a szél*), amelyeknek műsorait a magyar és a világirodalom kiváló költőinek műveiből állította össze. A hetvenes évek első felében sorozatot indítottunk, amelynek egy-egy részében a legjelentősebb magyar poéták opusának keresztmetszetét adtuk. Három ilyen válogatásban (*Az én Babitsom, Az én Juhász Gyulám, Az én Tóth Árpádom*) ő is elszavalta legkedvesebb költeményeit. Jubileumi és emlékestjeinken is rendszeresen fellépett, mint ahogyan a vajdasági magyar irodalom népszerűsítéséből is derekasan kivette a részét. Hamvait Szabadkán, a Bajai temetőben helyezték örök nyugalomra 1997. december 13-án.

BRANKO CVETKOVIĆ

(Budapest, 1930. IX. 11. – Szkopje, 1995. VIII. 27.)

Azok közé a fiatal zongoristák és pedagógusok közé tartozott, akiknek a művészete azokban az években volt kibontakozóban a jó hírű szabadkai zeneiskolában, amikor előújságunk megkezdte tevékenységét. Jó néhány kiváló muzsikus került ki előbb is, akkoriban is az intézetből, akik nem csupán országos hírnévre tettek szert, hanem az európai pódiumok megbecsült szereplői voltak. Közéjük tartott Branko Cvetković, az iskola húsz-egynéhány éves tanára is, akinek a szakemberek szép jövőt jósoltak. Kezdetől fogva bekapcsolódott munkánkba, s már negyedik rendezvényünkön, az 1959. január 19-én megtartott, maig emlékezetes Csáth-emlékestünkön föllépett Chopin b-moll scherzójának előadásával. Ugyanannak az évnek a végén, december 16-án Rimszkij-Korszakov *A dongó* című művével aratott osztatlan sikert, fél évvel később, 1960. május 16-án pedig Lévai Mátyást kísérte zongorán, aki Henrik Hikisch *Abránd* című darabját adta elő tárogatán. Ez volt utolsó föllépte városunkban, mert előbb Ljubjanában képezte tovább magát a zeneakadémián Pavel Šivicnél, akiről azt tartják a szakemberek, hogy „az utolsó szláv »enciklopédisták« egyike, sokoldalúan képzett entellektüel, akire mindenekelőtt a racionalizmus és a haladó szemléletmód jellemző. Branko Cvetković a szlovén fővárosból Rómába ment, és a Santa Cecilia Akadémián képezte tovább magát. Bravúros játékára sokáig fog a szabadkai zeneértő közönség emlékezni, természetesen elsősorban tanítványai, akik közül néhányan szép karriert futottak be az ország nagyobb városaiban. Tanulmányainak befejezése után a szkopjei zeneiskola előadója, később docense és professzora lett, akinek a hallgatói közül többen figyelemre méltó eredményeket értek el. Számos önálló hamgverseny fűződik nevéhez.

(Szabadka, 1923. I. 31. – Szabadka, 1996. III. 7.)

Kezdetől fogva lelkes híve volt irodalmi és művészeti mozgalmunknak. Már második rendezvényünkön, 1958. november 17-én föllépett egy Konjović Milanról szóló méltatás fölolvásával, majd a következő két esten az idős Vass Kálmán amatőr festő Farkas Béláról és Csáth Gézaról szóló írásával ismertette meg közönségünket. Ezt követte nagy sikerű Kosztolányi-émlékszámmunk, amelyen az *Édes Anna* színpadi változatában a Detektívet elevenítette meg 1960. március 28-án. Egy évvel később az ő jóvoltából – Márton Domokos visszaemlékezésén keresztül – bepillantottunk a két háború közti időszak legnépszerűbb vajdasági magyar napilapjának, a *Naplónak* mindennapi életébe. 1962. február 19-én egy mindmáig közöletlen, ennél fogva ismeretlen Csáth Géza melodramájából, *A csókból* mutattunk be egy részletet, amelyben a szabadkai színház jellemszínésze a Szolgát alakította. A hatvanas évek harmadik évtizedében *Ismeri-e irodalmunkat?* címmel vetélkedősorozatot indítottunk, amelynek ötödik fordulójában ő is szerepelt, akárcsak három évvel később Braun István *Lukács evangéliuma* című darabjában. Négyévi szünet után, 1970-ben háromszor is vendégünk volt: előbb április 6-án, Ferenczi Ibi-émlék-estünkön, amelyen a kiváló művésznő halálának tízéves évfordulójáról emlékeztünk meg, majd Baranyi Károly és Baranyiné Markov Zlata művészetét prezentáló előadásunkon, végül pedig Herceg János *Ég és föld* címmel megrendezett szerzői estjén.

Lelkiismeretes színészként maradt meg az emlékezetünkben, aki legkisebb, pár szavas szerepében is fel tudta hívni a figyelmet magára. Alakításával kivívta mind a színházi produkciók, mind az Életjel-rendezvények nézőinek elismerését.

(Orlovát, 1935. I. 31. – Újvidék, 1996. VIII. 2.)

Nem sokkal budapesti posztgraduális tanulmányai kezdetén már megválasztotta az egész életére, tudományos pályájára érvényes kutatói programját: „a magyar nép és a délszláv népek : egymás kölcsönös megismerése és megértése eszméjé”-t szolgálni. Ennek jegyében született egyik első és legjelentősebb műve, a *Délszláv epikus énekek – magyar történelmi hősök* (1978). Ugyancsak jelentős az *Egyazon égtájon* (1973) című könyve is. A „kölcsönösség”-et úgy is szolgálta, hogy 111 magyar népballadát szerbre fordított és ki is adott (*Hej paun paune*, 1980) s az *Egyazon égtájon* című szerb nyelvű megfelelőjét is közreadta 1977-ben. (...)

Kivételesen fontos fejezete a tudós- és pedagóguspályának a Tartományi Tankönyvkiadó Intézet élén eltöltött tíz esztendő. Ő ugyanis nemcsak irányítója volt a tevékenységnek, hanem alkotóként is részt vett benne. A Fehér Ferenc verseiből készült reprezentatív válogatás (*Szemedben nyugvó tengerek*) például öt nyelven és öt kiadásban jelent meg!

JUHÁSZ Géza

(Az *Üzenet* 1996. szeptemberi számában megjelent nekrológ rövidített változata)

Amikor 1990-ben elhatároztuk, hogy megünnepeljük Mátyás király halálának ötszázadik évfordulóját, a legtermészetesebbnek tartottuk, hogy őt hívjuk meg előadást tartani róla. Kérésünknek eleget is tett, s május 31-én olyan lenyűgözően beszélt róla és koráról, hogy szerkesztőségünket arra készítette, állítsunk össze egy műsort a róla szóló anekdotákból. A válogatásnak a vártnál nagyobb sikere lett: nem kevesebbszer, mint tízszer adtuk elő.

DR. MÉSZÁROS SÁNDOR

(Temerin, 1929. VII. 7. – Újvidék, 1996. VIII. 15.)

Hatvanhét éves volt, amikor a halál kiütötte kezéből a tollat. Sajnálatos módon s önhibáján kívül még sok mindennel adósunk maradt, amit a jugoszláviai – és nemcsak a jugoszláviai – magyar történettudomány, sőt az átlagolvasó is még joggal és okkal várt tőle: folytatni kívánta például a *Délvidéki magyar fátum (ról) 1944–45* címen elkezdett munkáját, melynek csak I. Bácska részét sikerült felkutatnia és könyvvé formálnia, s amely Budapesten *Holtá nyilvánítva* címen jelent meg 1995-ben. Azt tervezte, hogy a „Bácskával foglalkozó első kötetet hamarosan újabb fogja követni, s a még megmaradt fehér foltok eltüntethetők... lettek volna!” (Csorba Béla)

A polgári iskola elvégzése után Szabadkán és Újvidéken tanult, a prištini egyetemen doktorált. Nem térhetett ki a munkásmozgalom történetének kutatási feladatai elől... kényszerűen is ledolgozta a penzumot (*Radnički pokret u Bačkoj; A Tanácsköztársaság és a vajdaságiak*), de *A magyarok helyzete Vajdaságban 1918–1929-cel* és *A magyarok Vajdaságban 1929–1941-gyel* már nem volt szerencséje, mert ezek a művek magyarul nem jelenhettek meg.

JUHÁSZ Géza

(Az *Üzenet* 1996. szeptemberi számában megjelent nekrológ rövidített változata)

Mészáros Sándor egy totalitarizmusoktól és ellentmondásoktól terhelt évszázad gyermeke, szemtanúja, krónikása s végül kritikusa volt – olvasható napilapunk névtelen szerzőjének in memoriamjában.

Az *Életjel* előadásain csupán egyszer lépett föl: 1989. október 19-én, amikor *Múltfeltáró* címmel a hetvenéves Brindza Károlyt köszöntötte Ő, Juhász Géza, Lazar Merković, Urbán János és Ipacs József.

SZÁRITS PIROSKA

(Szabadka, 1906. V. 17. – Asker, Norvégia, 1996. IX. 6.)

Zeneiskolánk jeles zongoratanárnője tíz éven át gyakori szereplője volt előadásainknak. Mindaddig, amíg nyugdíjba vonulása után nem költözött ki leányához Norvégiába. Több mint egy tucat dal hangzott el pódiumukon az ő kíséretével. Első fellépésekor, 1960. január 13-án, először egymaga adta elő Király Ernő *Nénia* című szerzeményét, majd Péics Bernadettel együtt egy másik vajdasági magyar szerző, Vukovics Géza hangversenyének második tételét. Az év vége felé, december 12-én, Szalma Rózsival, a kiváló operaénekesnővel aratott osztatlan sikert Csajkovszkij *Anyegin* című operájának egy áriájával, úgyhogy a következő hónapban, 1961. január 9-én közkívánatra meg kellett ismételniük a számot. Következő két fellépésén, 1961. január 16-án és február 13-án Megyeri Lajos szvitjét hallhattuk tőle, június 5-i *Szezelem dalban, zenében, táncban, versben, prózában* című nagyszabású rendezvényünkön ő is kivette a részét a megerődemelt sikerből. 1962. január 15-én Kálmán Imre a *Csárdáskirálynő és Marica grófnő* című operettjének legnépszerűbb melódiáit hallhattunk tőle és Szalma Rózsitól. Ugyanekkor hangzott el egy kettős Ivan Zajc *Zrínyi Miklós* című operájából az előbb említett Szalma Rózsi és Szudárevics Kató előadásában. A következő alkalommal, 1962. február 19-án megint egymaga lépett fel Verdi *Álarcosbáljának* egy részletével.

Két év szünet után, 1964. március 16-án *Tavaszköszöntőnkben* klasszikus szerzők művei szerepeltek repertoárjában, három hónappal később pedig *A halhatatlan kedves* című felejthetetlen gálaműsorunkon a zene- és a világirodalom legismertebb nőalakjai elevenedtek meg többek között az ő jóvoltából is. 1965. októberének végén Bach a-moll hegedűversenyét adta elő Varga Enikővel. 1969. október 26-án búcsúzott el hűségese közönségétől.

(Szabadka, 1916. V. 20. – Szabadka, 1996. XI. 8.)

A jeles festőművész alakja nem csupán remek festményeiről marad meg közönségünk emlékezetében, amelyeket *Szétosztom magam* címmel mutattunk be szerzői estjén 1988. május 31-én a Városi Könyvtárban, hanem az évkönyveinket díszítő rajzairól és nem kevésbé hatásos színpadképeiről is. Ugyanis minden nagyobb szabású rendezvényünk háttérét ő komponálta és festette meg. Így például a tevékenységünk öt-, tíz-, tizenöt, húsz-, huszonöt és harmincéves jubileuma alkalmából megtartott előadásaink műsorát tetszetősebbé és látványosabbá tették gondosan elkészített díszletei akár a színház nagytermében, akár kamaratermében tartottuk műsorunkat, de – nem egy alkalommal – különösen vetélkedőink során – a Népkör színpadát is. Egy-egy megemlékezés alkalmával rendszerint az író nagyméretű portréját is megrajzoltattuk; ezeket is rendre ő készítette, mint ahogyan az 1971–1978 közti időszakról számot adó harmadik évkönyvünket illusztráló írói arcképeket is. Idősebb nézőink ma, harminc év távlatából is emlékezhetnek, milyen ünnepélyes külsőt öltött színházunk kisterme 1970. április 6-án, amikor *Rivaldafényben* címmel megemlékeztünk Ferenczi Ibiről, minden idők legjobb vajdasági magyar színésznőjéről halálának tizedik évfordulója alkalmából. Nem kevésbé volt szuggesztív hatású az *Egy csók és más semmi* címmel megtartott Eisemann Mihály-estünk, amelyet 1965. május 31-én tartottunk a színház zsúfolásig megtelt nagytermében, s amelyen a bácskai születésű szerző is jelen volt. Hosszan sorolhatnánk a példákat, de helyszűke miatt csupán még egyet említnünk: Csáth Géza-estünket, amelyen a kiváló író emlékéit idéztük fel a színház kamaratermében halálának fél évszázados évfordulója kapcsán a lánya jelenlétében. Petrik Pál önéletrajzát 1989-ben adtuk ki *Múltam ösvényein* címmel.

CSIFFÁRY MÁRIA

(Szabadka, 1904. I. 2. – Szabadka, 1996. XI. 25.)

Kilenc évvel élte túl nővérét, Csiffáry Minkát, aki ugyanennyivel volt idősebb nála, s akivel együtt aratta a sikereket a hangversenytermekben, az ország legnagyobb rádióállomásainak hullámhosszain, a dal- és áriaesteken, a Cecília énekkarban a Barátok templomának vasárnapi ünnepi miséin, az Iparosdalárda, végül a Lányi Ernő Művelődési Egyesület rendezvényein. Nemigen volt városunkban nagyobb ünnepség, amelyen ne léptek volna fel, s bársomyos hangjukkal ne kápráztatták volna el a közönséget. Túl a kilencvenedik életévén is csak „aranytorkú csalogány”-nak nevezték az idős szabadkaiak – írta róla napilapunkban halála alkalmából Farkas Zsuzsa. „Ő volt a fiatalság megtestesítője, a csodálatos üveghangú szoprán ... Nem volt olyan ember a 30-as és 40-es évek Szabadkáján, aki áhítattal ne ejtette volna ki a nevét. Testvérénjével, (...) Minkával együtt a város zenei életének büszkeségei voltak, Szabadka mindig is gazdag kóruséletének messze földön híres népszerűsítői.” Kiváló muzsikusok, többek között Szénássy Károly Európa-hírű hegedű-, Patáki Kóra és Krombolcz Károly országos híru zongoraművészek, Fehér Ödön és id. Kovács Kornél karnagyok osztoztak velük a sikerben. Előadásainkon is rendszerint együtt szerepeltek. Csiffáry Mária először 1961. január 16-án lépett fel egymaga két Liszt-szerzeménnyel, de legközelebb, 1962. március 19-én már nővére is, amikor Gaál Ferenc *Drága gyöngyöm* c. dalát énekelte el. 1964-ben kétszer is vendégünk volt, akárcsak egy évvel később: a *Zenei fejtörő* negyedik fordulója után megtartott *Az ismeretlen Kosztolányi* című rendezvényünkön egy Csáth-szerzeményt hallhattunk tőle. 1971. december 22-én, Schwalb-estünkön a mártír költő két megzenésített versének előadásával búcsúzott el tőlünk.

REMETE KÁROLY

(Zenta, 1912. X. 25. – Szabadka, 1997. I. 9.)

Hosszan tartó, súlyos betegség, többévi ágyhoz kötöttség után, nyolcvanöt éves korában hunyt el a szabadkai kórházban színházunk sokoldalú népszerű művésze, aki csaknem megalakulásától, 1946-tól nyugdíjba vonulásáig, 1988-ig tagja volt, mert csupán néhány évadot töltött az Újvidéki Rádió együttesében. Hosszú évtizedek távolából még most is magam előtt látom, amint Shaw *Az ördög cimborájában* széles gesztusokkal berobbant a színpadra, és egy csapásra megnyerte a közönség rokonszenvét. Még most is emlékszem érces hangjára, amelyről Garay Béla, színházi világunk veteránja azt mondta, hogy képes lenne helyükről elmozdítani a hegyeket.

Ilyen előzmények után kapcsolódott be előújságunk munkájába pár hónappal indulásunk után. Először Borongó Béla alakját személyesítette meg Bogdánfi Sándor *Halottak a színpad fölött* című bohózatában 1959. június 24-én, majd Lincseket Gajdos Tibor *Két legyet egy csapásra* című szatirájában, amelyet a boldog emlékezetű Garay Béla állított színpadra 1960. február 22-én. Öt hónappal később, 1960. október 17-én nagyszabású kabaréestet rendeztünk, amelyen Nagy Endre *Nehéz betörőnek lenni* című bohózatában a Háziúr, Békeffi István–Keller Dezső *Női sofőrjében* pedig Egy bácsi volt. Ezt követően másik arcát mutatta meg: Órsi Ferenc *Fekete ventilátor* című drámájában Az őrmestert elevenítette meg élethűen. Irodalmi hétrészes vetélkedősorozatunk két fordulójában is fellépett. A zene- és a világirodalom legismertebb nóalaktait felvonultató, *A halhatatlan kedves* című összeállításunkon neki is szólt a szünni nem akaró taps.

Színházunk és az Életjel közönsége úgy emlékszik rá, mint egyéni hangú, sajátos képességekkel rendelkező, markáns arcú művészre.

GAJDOS TIBOR

(Szabadka, 1917. X. 20. – Szabadka, 1997. II. 22.)

Megalakulásunkkor csatlakozott mozgalmunkhoz, el-eljárogatott rendezvényeinkre, fölolvastuk néhány írását, főleg regényrészletét, de csaknem négy évtized alatt egyszer sem lépett föl előadásainkon. Viszont senkinek sem jelent meg két könvsorozatunkban annyi munkája, mint neki. Az *Életjel* Miniatürökben elsőként a Hangya András életútját bemutató, *A csillagos homlokú* című tanulmányát adtuk ki 1970-ben, majd öt év múlva a Matko Vukovičról szólót, végül a 1986-ban *Kétfátyolos világ* címmel Oláh Sándor életét és munkásságát méltató összefoglalóját. Két regényét is megjelentettük az *Életjel* Könyvek sorozatában (*Emlékvár*, 1975, *Végjáték vodkával*, 1992), utolsóként viszont legjelentősebb alkotását, a *Szabadka képzőművészete* című 370 oldalas, több tucat képpel illusztrált, reprezentatív kiállítású, nagy formátumú monográfiát, amely nemzedékek számára fog útmutatásul szolgálni a városunk képzőművészeti életében való eligazodáshoz. Az élőjságunk keretében kifejtett tevékenységéhez hozzátartozik még, hogy már az „őskorban”, 1960. február 22-én bemutattunk egy részletet *Két legyet egy csapásra* című szatírájából, 1961. május 23-i estükön fölolvastuk *A halhatatlan szerelem háza* és *Júlia sírja* című írását, 1964. szeptember 28-án pedig ismertetőt közöltünk *Még visszajövök* című regényéről.

Halála érzékeny veszteség volt számunkra, mert számtalan művész portréját rajzolta meg hitelesen és értékelte munkásságát. Megalapításai minden bizonnyal sokáig érvényesek maradnak, mivel otthonosan mozgott a festmények, a szobrok, kerámiák világában, mert maga is foglalkozott szobrászattal, s kiállított azon a tárlaton, amelyet 1938-ban rendeztek – a legismertebb fiatal vajdasági alkotók részvételével – a szabadkai Népkörben.

RUBIN GALAMB JÁNOS

(Nagybecskerek, 1919. VIII. 24. – Szabadka, 1997. III. 20.)

Szerényen, majdhogynem észrevétlenül távozott az élők sorából egykori munkatársunk, akit baráti körében mindenki csak Tubinak nevezett. Úgy, ahogyan egész életében élt, arcán az elmaradhatatlan fanyar mosollyal, amely olanyira jellemző volt rá, hogy még a gyászjelentés fekete keretéből is így néz vissza ránk egy ideig még itt maradtakra. Pedig az élet sem a háború előtt, amikor téglahordással kereste kenyerét, sem alatt, amikor baloldali nézetei miatt igencsak sanyarú elbánásban volt része, nem volt kegyes hozzá. Később ugyan szívós önképzéssel nem csupán újságíró lett (1946-tól a Magyar Szó, 1951-től a 7 Nap, 1960-tól pedig az Újvidéki Rádió szerkesztőségében dolgozott a filmrovat szerkesztőjeként), de költészetének nem támadt olyan visszhangja, amilyenre minden bizonnyal számított, jöllehet versei már 1937-ben megjelentek a hecskerekeli lapokban, később pedig első antológiánkban, a *Csillagok csillagában*, az egy évvel később, 1947-ben kiadott *Téglák, barázdákban* és a *Vajdasági ég alatt*-ban (1960), két év múlva pedig *Őszi nap ragyog* címmel önálló kötettel jelentkezett. (Üzenet, 1997. március–április)

Urbán János után ő a második, aki az Életjel elindítói közül véglegesen elköltözött árnyékvilágunkból. Amíg városunkban élt, egy év leforgása alatt négy filmről írt ismertetőt, egy verse hangzott el pódiumunkon Szilágyi László előadásában, és 1959. február 17-től 1959. október 19-ig tagja volt szerkesztőbizottságunknak.

Az Üzenetben is publikált (1976-ban, 1980-ban és 1981-ben összesen 19 versét, 1978-ban és 1979-ben két filmbeszámolóját közölte a folyóirat, de aztán (az új lírai törekvések hatására?) elhallgatott, kivonult az irodalmi életből, s csupán szemlélője volt mindannak, amiben valaha maga is részt vett...

KONCZ ISTVÁN

(Magyarkanizsa, 1937. VIII. 20. – Magyarkanizsa, 1997. VI. 1.)

Koncz István egészen különös, a mi tájunkon is egyedi, csak rá jellemző költői pályát futott be, pontosabban szakított meg, mielőtt hatvanadik életévét betöltötte volna. Irodalmi közvéleményünk – ha hihetjük, hogy van ilyen – bizonyára úgy tartja számon, hogy az 1969-ben megjelent *Átértékelés* című verseskötetével robbant be a jugoszláviai magyar, sőt nem is csak a jugoszláviai és nem is csak a magyar irodalomba. Ez azonban féligazság. Igaz, hogy ezzel az első verseskötetével máris kiérdemelte a Híd-díjat. (...)

E kötetével robbant be tehát az irodalomba, de nem az ismeretlenség homályából. Ott volt már 1960-ban a Bori Imre szerkesztette *A vajdasági ég alatt* című antológiában, s már ekkor kifejtette: "Az értelemnek írok: önmagam, érzéseimet, a világot érteni és értetni akarom a költészetemben... Mivel a megértés mindig igazságtétel: „homo moralis sum."

Ekkor még joghallgató volt Belgrádban, aztán bíró, majd haláláig ügyvéd Kanizsán. Közben megjelent egy magyar–szerb kétnyelvű kötete 1978-ban, majd az *Ellen-máglya* című verseskötete, amelyért másodszer is átvehette a Híd-díjat. Jelen van az 1976-ban kiadott reprezentatív versantológiában, a *Gyökér és szárnyban* is.

Rendkívül igényes költő volt Koncz István, ezért is sajnálatosan keveset publikált, és sokkal maradt adósa olvasóinak, tisztelőinek.

JUHÁSZ Géza

(Megjelent *Az értelemnek írok* címmel az *Üzenet* 1997. május–júniusi kettős számában.)

Az akkor már Híd-díjas költő szerzői estjét *Átétekelem a kort* címmel 1972. április 28-án tartottuk meg.

DUNGYERSZKI MELÁNIA

(Kerény, 1929. VII. 2. – Szabadka, 1997. VIII. 29.)

Azok közé a fiatal szabadkai muzsikusok közé tartozott Petz Marikával, Szalma Rózsival, Bauer Attilával, Branko Cvetkovićtyal és Molcer Mátyással együtt, akik akkor voltak pályájuk kezdetén. Valamennyiük már ismertek voltak zenei körökben, olyannyira, hogy némelyikük a belgrádi és az eszéki, sőt – mint például Bauer Attila – a bécsi operaházhoz szerződött, a többiek pedig hazai akadémiákon (Újvidéken, Belgrádban Ljubljanában) folytatták tanulmányaikat, Iványi Ildikó viszont a Belgrádi Televízió zenei műsorainak lett a szerkesztője. Dungyerszki Melánia és Molcer Mátyás a diploma megszerzése után visszajött Szabadkára és a Péics házaspárral együtt készségesen eleget tett meghívásainknak. Az előbbi az ötvenes évek elején két évig egy általános iskolában tanított, később – 1954-től nyugdíjba vonulásáig, 1987-ig – a zeneiskolában tanította a zongora szakos diákokat. Közben gyakran szerepelt kísérőként előadásainkon. Már első bemutatkozása eseményszámba ment, mert a szabadkai születésű, kiváló novellista, Csáth Géza, akit addig mint zeneszerzőt nem ismert a közönség, *Pasztorál* című művét adta elő Péics Bernadettel (hegedű) együtt. Úttörő kezdeményezés volt ez akkor és a kritikusok figyelmét ráirányította a kiváló író egy addig ismeretlen képességére. Az ezt követő két évben további háromszor-háromszor lépett fel pódiumunkon. Műsorán Händel, Lehár, Schubert, Lányi Ernő, Király Ernő, Heinecke és Flotow műveinek dallamai csendültek fel. Végül mondjuk el róla azt is, hogy a szervezőmunkából is kivette a részét, mert 1959. február 17-től 1962. november 19-ig tagja volt szerkesztőbizottságunknak, és sokban hozzájárult ahhoz, hogy műsoraink zenei része magas színvonalú legyen. Rokonszenves alakját nem csak tanítványai, de élőújságunk barátai is elevenen őrzik emlékezetükben.

SZEKERES LÁSZLÓ

(Szabadka, 1931. IX. 12. – Zimony, 1997. XII. 27.)

Érzékeny veszteség érte 1997 végén tudományos életünket: négy nappal újév előtt a zimonyi traumatológiai kórházban elhunyt vidékünk egyik legtermékenyebb társadalomtudósa, Szekeres László régész, aki utolsó, fél évvel korábban írt önéletrajzában ezerre becsülte a különböző – tegyük hozzá: magyar és szerb nyelvű – lapokban megjelent szakcikkeinek és történelmi témájú írásainak a számát. Való igaz: ha jó ügyről volt szó, mindig lehetett számítani rá. Sosem tért ki a feladat vállalása elől.

Ezekkel a sorokkal kezdtem a róla szóló nekrológomat az Üzenet 1997. november–decemberi számában, majd azzal folytattam, hogy ez nem csupán állhatatlanságának, hanem egyúttal segítőkészségének és annak jele is, hogy egész életében közeli és távoli múltunk feltárásán és megismertetésén fáradozott. Ezért is volt 1960. szeptember 19-től nyolc éven át, 1968. december 14-ig szerkesztőbizottságunk tagja; ezért tartott bevezetőt *Séta a régi Szabadkán* címmel 1966. október 21-i összeállításunkon, tíz évvel később, 1976. január 12-én pedig újabbat hasonló témára, végül 1978. szeptember 11-én, *Évszázadok üzenete* címmel harmadszor is visszatért a kérdésre, amely mindennél jobban érdekelte és izgatta. Ő konferálta 1961. május 23-i rendezvényünket. Kiadványaink között is megtalálhatjuk műveit. Miniatürsorozatunkban sajtó alá rendezte és utószót írt Vojnits Oszkár 1884. évi naplójegyzeteihez, az *Életjel* Könyvek sorozatban pedig 1975-ben kiadtuk *Szabadkai helynevek* című munkáját.

Jó lenne, ha életműve halálával nem zárulna le, ha az elkövetkező esztendőkből tovább gyarapodna legjobb írásából készült válogatásokkal is. Nem kétséges, hogy ezt igencsak megérdemelné.

PETKOVICS KALMÁN

(Csantavér, 1930. IV. 2. – Szabadka, 1998. IV. 22.)

Az ötvenes évek vége felé érlelődött meg néhányunkban a gondolat, hogy magasabb szinten intézményesíteni kellene azokat az irodalmi összejöveteleket, amelyeket a szabadkai írók egy csoportja több-kevesebb rendszerességgel Ferenczi Ibi színésznő lakásán tartott. Mivel a kezdeményező bizottság négy tagja közül három a 7 Nap újságírója volt, magától értetődő volt, hogy ügyünknek Petkovics Kálmán szerkesztőt is igyekeztünk megnyerni. Nem volt könnyű, mert ódzkodott a nyilvános szerepléstől, márpedig az élőújság jellegénél fogva megkövetelte a közönséggel való eleven kapcsolattartást. Felkérésünket azonban nem utasította el, sőt támogatta elgondolásaink megvalósítását azzal a kikötéssel, hogy jómaga nem lép fel előadásainkon, de kézírataival hozzájárul majdani könyvkiadási tevékenységünk fellendítéséhez. Ez a magyarázata annak, hogy mindaddig, amíg nem nevezték ki az újvidéki Forum Kiadóház igazgatójává és a Magyar Szó főszerkesztőjévé, csupán egy rendezvényünkön vett részt: 1976. április 19-én, amikor a Népkör emeleti termében bemutattuk *A kérdőjeles ember* című, kiadásunkban mejelent diokumentumriportját. A szabadkai munkásmozgalom kezdeti szakaszáról szóló művet dr. Löbl Árpád történész méltatta, az est vendége pedig a szerző volt. Egy másik hasonló esten, amikor – 1974. április 8-án – legújabb kiadványunkat, Kolozsi Tibor sajtótörténetét ismertettük, Petkovics Kálmán *A századvég és a századelő Szabadkája* című méltatását Garay Béla olvasta fel. Említett kötete mellett még három munkáját adtuk ki: *A tizenyolc nyárfa* és az *Áprilistól novemberig* című dokumentumriportjait 1970-ben, illetve 1973-ban, valamint *A 7 Nap útja* című könyvét. Szerkesztőbizottságunknak több mint tíz éven át, 1972. május 13-tól 1983. december 12-ig volt a tagja. Üzenet-díjat 1988-ban kapott.

MAGYAR LÁSZLÓ

(Hajdújárás, 1937. VI. 3. – Torontó, 1998. VI. 10.)

A szabadkai Történelmi Levéltár munkatársaként kutatómunkájának középpontjában városunk múltjának feltárása állt. Természetesen környezetünk történelme fehér foltjainak megszüntetésén is fáradozott, de elsősorban azért kereste fel a magyarországi és ausztriai intézményeket, hogy a Szabadkával kapcsolatos dokumentumokat összegyűjtse és közlétegye. Sikerült is neki több tucat olyan régi iratot találnia, amelyekhez Iványi István monográfiájának írásakor nem jutott, nem juthatott hozzá, pedig fontos adatokat tartalmaznak, s így kétkötetes monográfiája, amely száz évvel megjelenése után is nélkülözhetetlen forrásmű minden városunkkal foglalkozó helytörténész számára, jöllehet a teljesség igényével készült, helyenként hézagos. Ezeket a hézagokat igyekezett Magyar László kitölteni a munkahelyén vagy más rokon intézmények gyűjteményében mindaddig lappangó ismeretlen iratok közzétételével megszüntetni. Önálló művei és válogatásai nagyobb részét az Életjel jelentette meg. Elsőként – 1985-ben – a *Három kincsestár* című összefoglalóját, adtuk ki, amelyben új adalékokkal gazdagította a levéltárunkkal, könyvtárunkkal és múzeumunkkal kapcsolatos ismereteinket. Hét évvel később az *Aczél Henrik Szabadkán* című pályaképét adtuk ki. Posztumusz kötete, az *Iratváltató* (1999) huszonekét tanulmányt tartalmaz. Közreadtuk azokat a pályamű-értékeléseket, amelyeket Töncs Gusztáv és Lósz István, gimnáziumunk két jeles magyartanára írt 1885 és 1918 között. Az ő szöveggondozásában és bevezetőjével vált hozzáférhetővé Dudás Ödön ismeretlen alkotása, a *Szabadka város története* 1991-ben. Levéltári dokumentumokat tartalmaz a *Lányi Ernő Szabadkán* (1996) és a *Milkó Izidor és könyvtára* (1997) című gyűjteménye. Rendezvényeinken is néhányszor fellépett. Üzenet-díjat 1989-ben kapott.

JUHÁSZ ERZSÉBET

(Topolya, 1947. IV. 19. – Újvidék, 1998. IX. 25.)

Arthur Schnitzler Robertjéről olvassuk a következő megállapításokat: „Robert érvessztésének folyamatában egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy én valóban megélhetetlen, mert annyira bizonytalan és illékony.” (A köd motívuma Ady, Krleža, Musil és Schnitzler művében.) Az én megélhetősége, az érvessztés veszélye, a közérzet-relációk vezetnek el Juhász Erzsébetet, az író-ént, a bizonyosság kereséséig. Írásait újraolvassva, ebből a jelentéktelen, ám mégis távolodó távlatból (hiszen Mestróval ellentétben ő csak rövid tapasztalatokkal rendelkezik az elmúlásban), a távolsággal és a szülőföldkorlátokkal összefüggő bizonyosságfűrkészés motívumát ismerjük fel leginkább. A Márai-féle bizonyosságot hiányolja önmagából, a hitelesség tetten érésére vágyik. Hajnóczy mélysége és Krasznahorkai levegője között keresi a kapaszkodót. Kutatja, lesi hó alatt azt a bizonyos magot, József Attila nem is oly magától értetődő hazatalálásának bizonyosságát, a kiszolgáltatottság rétegeit, a félmúlt megállít, Nakonxipán valószínűtlen hópelyheket, a jelenlét jövőbeliségét, a szavak gesztusértékét, az otthon ugar-sivárságát. – Juhász Erzsébet bizonyosságihiányból fakadó perspektívaváltó szövegei szerteágazó messzeségekbe hatolnak, holott éppen a perspektívazárásról, a „sorstalanság”-ról elmélkednek.

HÓZSA Éva

(Részlet a szerző Könyvbizonyosság című, a Híd 1999. szeptember–októberi számában megjelent tanulmányából.)

Juhász Erzsébet szerzői estjét 1985. december 16-án tartottuk meg *Nakonxipánban hull a hó* címmel, Üzenet-díjjal pedig 1996-ban jutalmaztuk.

UTÓSZÓ

Hetedik évkönyvünk – eltérően eddigi gyakorlatunktól – nem öt, hanem csak négy év tevékenységéről számol be. Ennek is komoly oka van, mint ahogyan annak is megoldhatatlan előzménye volt, hogy előbbi almanachunk is eltért több évtizedes gyakorlatunktól, s hat év munkáját összegezte. Az csak részben járult hozzá ahhoz, hogy e mellett a megoldás mellett döntsünk, hogy idővel visszatérhessünk megjelenésünk régebbi üteméhez. Elsődleges szempontunk az anyagbőség és e sorok írójának súlyos betegsége (operációja és gyakori kórházi kezelése) volt, ami meggátolta abban, hogy a nyomdai előkészítő munkálatokat időben befejezze. Ezt csak még jobban megnehezítette az, hogy – ellentétben az előbbi évekkal – előadásaink műsorainak és tagjainknak a hazai és külföldi vers- és prózamondó versenyeken való részvételükkel kapcsolatos adatait – elsősorban Basity Erika, Lőrinc Zsuzsanna és Péter Angéla, valamint részben mások segítségével – ezúttal utólag kellett összegyűjtenie. Emiatt lehetséges, hogy összeállításaink némileg hiányosak, amiért az érintettek elnézését kérjük. Ezzel magyarázhatók az eredményeinket összegező kimutatás esetleges fogyatékosai és pontatlanságai is, bár ez kevésbé valószínű, s meggyőződésünk, hogy így is teljes képet adunk négy év aktivitásáról, amely – valljuk be – eredményesebb is lehetett volna, ha általános elszegényedésünk és a háborús körülmények nem gátolták volna szerteágazó működésünket.

Élőújságunk megjelenése, 1958. október 28-a óta 1082 egész estét betöltő előadást rendeztünk. Csupán az utóbbi négy évben 130-at, vagyis évente 32-t, hárommal kevesebbet, mint az előző időszakban, amikor 35-35-öt tartottunk. A Csáth Géza Művészetbaráti Kör megalakulása, 1968 óta 590, 1995 óta pedig 68, évente tehát 17 műsort tartott, eggyel kevesebbet, mint az előző periódusban. Négy évtized alatt tehát összesen 1672 rendezvényünk volt, évente 41-42. A színművészet kedvelői harminc év alatt 259, az utóbbi négy évben mindössze kilenc bemutatót láthattak a Kosztolányi Dezső Irodalmi Színpadon, tehát jóval kevesebbet, mint régebben. A nézők száma megközelítette a 260 000-ret (a nagy előadásokat 206 500-an, a kicsiket pedig 53 400-an, csupán az utóbbi négy évben 6500-an, illetve 3400-an tekintették meg), a szereplőké viszont megközelítette a 6900-at. Ez a szám minden bizonnyal lényegesen nagyobb lenne, ha időközben nem oszlik fel szerbhorvát nyelvű csoportunk.

Tagjaink 76 díjjal tértek haza a hazai és külföldi vers- és prózamondó versenyekről: 24 első, 14 második, 13 harmadik, 5 negyedik, 3 ötödik és 17 különdíjat kaptak. Ez 27-tel több, mint az előző hat évben, amikor 18 első, 9 második, 7 harmadik, 6 negyedik, 1 ötödik és 2 különdíjjal gyarapították elismerésaink számát. Sikereink annál jelentősebbek, mivel máig sincs saját otthonunk, sőt még próbatermünk sincs, csupán – a községi képviselő-testület jóvoltából – az egykori bérpalota félemeletén két kisebb raktárhelyiségünk van, s emiatt továbbra is a Szabadegyetem tanácstermeiben készülünk rendezvényeinkre.

Könyvkiadásunk aránylag folyamatos volt, de csak az Életjel Könyveké. A község – ellentétben az előző időszakokkal – ebben a periódusban nem csak a Csáth Kör fiataljainak külföldi utazásait támogatta anyagiakkal, hanem két botanikai tárgyú tanulmány (mindkettő az 1994 novemberében elhunyt dr. Sturc Béla biológiatanár hagyatékában maradt fenn) megjelenését is lehetővé tette. Ennek ellenére miniatűrsorozatunk csupán egy címszóval gazdagodott, mert a Magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium kizárólag azoknak a műveknek a kiadását segítette, amelyek nagy sorozatunkban kaptak helyet. Harminc év alatt összesen 133 kötet hagyta el a nyomdát gondozásunkban: 76 az Életjel Könyvek és 50 az Életjel Miatűrök sorozatban, valamint 7 évkönyv.

Akárcsak eddig, ezúttal is csak az előadásainkról szóló beszámolókat, értékeléseket, kritikákat közöljük, a kizárólag tájékoztató jellegű írásokat – egykettő kivételével – mellőztük. Viszont sokévi halogatás után végre törlesztettük régi adósságunkat: teljes egészében közöljük Krekity (Pausity) Olgának azokat az interjúit, amelyeket a Csáth Kör egykori és jelenlegi tagjaival készített a szabadkai 7 Nap Melléklete számára 1980. október 19-e és december 20-a között.

Évkönyvünk – sajnos – nem nyújt teljes képet munkánk visszhangjáról, mert a szabadkai rádióban és jóval kisebb számban a szabadkai televízióban elhangzott, élőújságunkkal kapcsolatos beszámolóknak – többszöri kérésünk ellenére is – csupán elenyésző részét kaptuk meg, nem úgy, mint régebben, amikor hiánytalanul rendelkezésünkre bocsátották ilyen vonatkozású írásaikat és interjúikat. Jó lenne, ha ez a gyakorlat újból meghonosodna mindkét intézmény esetében, mivel almanachjaink idővel nélkülözhetetlenek lesznek azok számára, akik hű képet igyekeznek kapni művelődési életünk egyik legéletrevalóbb amatőr szervezetének tevékenységéről a múlt század utolsó négy évtizedében, valamint századunk első és – ha időközben nem szűnik meg – második felében.

A fényképek túlnyomó részét Szabó Attila, a többit pedig Főző József és Basity Erika készítette.

D. Z.

TARTALOM

Jung Károly: Tíz év halál (vers)	5
Juhász Géza: „...Valami szenvedélyesen él és folytatódik...” (Négy évtized az írók, olvasók – az irodalom szolgálatában)	7
Tomán László: Szép Szó Élő Irodalmi Szemle (1956–1958)	15
Hózsa Éva: Emléklapozás	17
Bányai János: Konrád György két mondatáról	19
Ács Károly: Szabadka-óda (verstörödék)	22
Bence Erika: Kilátás házból, kertből (Az Életjel Könyvek szellemi kisugárzásáról)	23
Pódiumunkon hangzott el	
Csáth Géza emlékezete	25
Dér Zoltán: Romlás és boldogság (Egy életmű új elemei)	25
Hózsa Éva: A lélek lett más (Csáth Géza ismeretlen naplójegyzeteiről)	33
Szajbély Mihály: Jegyzet Csáth Géza Jolán című töredékéhez	38
Magyar László: Csáth Géza ismeretlen pályaműve	40
Brenner József (Csáth Géza): Ember, természet, tudomány	41
Keresztúrszki Ida: Az örök áfium (Megalkotható-e Csáth Géza Ópium című novellájának új olvasata?) ...	42
Tolnai Ottó: Palicsi P. Howard feljegyzéseiből	60
Rákai Orsolya: A gimnazista Csáth zeneszerzői kísérletei	61

Vendégeink: kortárs írók és művészek

Konrád György: Kevesebb fegyvert – több áramlást!	73
Farkas Zsuzsa: Egy kicsit fesztelenebbül, uraim! (Beszélgetés Konrád Györggyel)	79
Lovas Ildikó: A költészet játéka (Szabadkán járt Lator László és Mészöly Dezső)	84
Róhrig Ottó: Nagy vállalkozás (Beszélgetés Túri Gáborral)	87
Hózsza Éva: Újra és újra útra kelünk	91
Kincses Kovács Éva: A költészet napján	92
Portrék, vallomások	
Farkas Zsuzsa: Oldhatatlan szenvedéllyel (Beszélgetés Dévavári Zoltánnal)	95
Dér Zoltán: Vallomás	99
Gobby Fehér Gyula: Dévavári Zoltán 70 éves	100
Fekete J. József: Felbecsülhetetlen szolgálata (Dér Zoltán hetvenéves)	101
Franyó Zsuzsa: Egy szellemi mozgalom kezdeményezője	102
Dudás Károly: Szolgálatban (A hetvenéves Dér Zoltán köszöntése)	103
Kopeczky László: Fénykor	104
Pap József: Jövendőlés (vers)	105
Burkus Valéria: Szobrot a kőben	105
Ladislav Kovačić: A költészet átélésének öröme Horváth Emma versmondó műhelyében	108
Horváth Emma: Tanítani a versmondást	110
Mihályi Katalin: A versmondás csapatmunka	112
Dévavári Zoltán: Küldetéstudat	115
Milovan Miković: Pataki László önéletrajzáról	117
Farkas Zsuzsa: A cseresznyefa virága (Vendégségban Heck Paulánál)	118
Roncsák Alexander: Gyöngy – gyűrűző időben (Korhecz Imolával – korszakhatáron)	121
Horváth Emma: Korhecz Imoláról	124
Krekity Olga: A világ az egy közös úrhajó (Beszélgetés Illés Zoltánnal)	126
Pausity (Krekity) Olga: Bemutatom...	
Illés Zoltánt	129
Pajor Gizellát	130

Lőrinc Zsuzsannát	132
Kerek Editet	134
Raffai Tündét	136
Czifra Erikát	138
Lőrinc Erikát	140
Kecsenovics Máriát	142
Jamrik Editet	144
Dudás Károly: Bajza Viktóriáról	146
Kerkity Olga: Fiatal tehetségeink	147
Roncás Alexander: Szélmezőn Toma Viktóriával	150
Az élőújság negyvenéves jubileuma	
Gubás Ágota: Egy jubileumi est forgatókönyve	153
Dr. Skenderović Horváth Teréz: Az Életjel jubileumára	156
Dudás Károly: A tűz őrzői (Negyvenéves az Életjel)	157
Burkus Valéria: Irodalmi szalon	158
Brenner János: Volt egyszer egy színház	159
Dér Zoltán: Hagyomány- és értékörzés	166
Dudás Károly: Az élet maga	170
Bárácius Zoltán: Százezer szép szó	172
Mihályi Katalin: Százezer szép szó ad Életjelet rólunk	176
Zlatko Romić : Hagyomány és értékörzés (A negyvenéves Életjel ünnepe)	177
Az Életjel visszhangja	
Előadásaink	179
Könyvkiadásunk	245
Az Életjel estéi	363
A Csáth Géza Művészetbaráti Kör műsorai	443
Díjak és elismerések	461
Díjak, oklevelek, emléklapok	
Korhecz Imola	472
Toma Viktória	474
Basity Petra	476
Basity Gréta	477
Váradí Lívia	478
Kiadványaink	
Életjel Miniatűrök	479
Életjel Könyvek	479

Halottaink

Herceg János (1909–1995)	483
Tallós Zsuzsa (1953–1995)	484
Branko Cvetković (1930–1995)	485
Czehe Gusztáv (1923–1996)	486
Dr. Dávid András (1935–1996)	487
Dr. Mészáros Sándor (1929–1996)	488
Szárits Piroska (1906–1996)	489
Petrik Pál (1916–1996)	490
Csiffáry Mária (1904–1996)	491
Remete Károly (1912–1997)	492
Gajdos Tibor (1917–1997)	493
Galamb János (1919–1997)	494
Koncz István (1937–1997)	495
Dungyerszki Melánia (1929–1997)	496
Szekeres László (1931–1997)	497
Petkovics Kálmán (1930–1998)	498
Magyar László (1937–1998)	499
Juhász Erzsébet (1947–1998)	500
Utószó	501

A szabadkai Szabadegyetem kiadása
Felelős kiadó: Blažo Perović igazgató
Szerkesztő: Dér Zoltán
Borítólap és kötéstervező: Szilágyi Gábor
Számítógépes megmunkálás: Farkas Attila és Hegedűs Edit
Megjelent 300 példányban, 31,75 (B/5) ív terjedelemben
Készült a tótfalui Logos Grafikai műhelyben 2000-ben